SCRIERI ALE SFÎNTULUI GRIGORIE DE NYSSA

C O L E C Ț I A

«PĂRINȚI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI*

A P A R E
DIN INIȚIATIVA ŞI SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

I U S T I N
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

COMISIA DE EDITARE :

Arhim. BARTOLOMEU V. AN AN IA (preşedinite), Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Pr. Prof. ENE BRANIŞTE, Prof. NICO-LAE CHIȚESCU, Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof.

GRIGORIE T. MARCU, Pr. Prof. IOAN RĂMU-REANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, Prof. ADRIAN POPESCU (secretar).

PĂRINȚI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

---------- 29 ----------

SFÎNTUL GRIGORIE DE NYSSA

SCRIERI

PARTEA ÎNTÎIA

CARTE TIPĂRITA CU BINECUVÎNTAREA PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

TRADUCERE DE PREOT PROF. D. STĂNILOAE ŞI PREOT IOAN BUOA

NOTE : PREOT PROF. D. STĂNILOAE INDICE : PREOT IOAN BUOA

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMANE B U C U R E Ş T I – 1 9 8 2

INTRODUCERE

Despre sfintul Grigorie de Nyssa există o literatură uriaşă. S-a scris mult despre legătura lui cu Platou, deşi se recunoaşte în general că, cu toată folosirea formală a unor noţiuni şi termeni proprii lui Platou, viziunea sfintului Grigorie este esenţial deosebită de a aceluia, prin transcendenţa ce o recunoaşte lui Dumnezeu şi prin apropierea lui Dumnezeu de noi prin Hristos şi prin harul Lui. Hans Urs von Balthasar vorbeşte chiar de nişte trăsături faustice la sfintul Grigorie de Nyssa, avînd in vedere nesăturata lui tensiune după cunoaştere şi conştiinţa despre neputinţa de a ajunge vreodată la capătul cunoaşterii necuprinsului dumnezeiesc [1]*. Dar aşa cum nu se poate ajunge la hotarele necuprinsului dumnezeiesc, nu se poate ajunge nici la hotarul binelui, la sfîr-şitul realizării lui prin virtute. Căci înaintarea în bine este una cu înaintarea în Dumnezeu. Şi binele* nu *are hotar, pentru că Dumnezeu, Care* e *una cu binele personal desăvîrşit, nu are hotar. în scrierea despre* Viaţa lui Moise, *sfintul Grigorie «evidenţiază cu o strînsă consecvenţă logică neputinţa definirii virtuţii desăvîrşite. Numai finitul poate fi definit; acesta are desăvîrşirea în lăuntrul graniţelor lui... Virtutea nu e o stare, desăvîrşirea în virtute nu e un rezultat, starea virtuoasă nu* e o *posesiune a virtuţii. Desăvîrşirea nu stă în faptul de a fi împlinit nişte legi. Prin aceasta se depăşeşte conceptul de virtute în sensul cel mai adevărat al cuvîntului. Virtutea nu se poate înţelege, căci aceasta ar presupune o definire a virtuţii. înţelegerea virtuţii ar însemna un sfîrşit al virtuţii, care nu are hotarul ei decît în opusul ei, în patimă. Numai patima mărgineşte virtutea. Vorbirea despre virtute apare deci cu neputinţă. Şi de fapt, sfintul Grigorie nu dă o învăţătură sistematică despre virtute ; pentru el virtutea este, mai de grabă, o mişcare spre Cel cu adevărat desăvîrşit, spre Dumnezeu»* [2]*.*

Mişcarea fără sfîrşit a omului spre cunoaşterea lui Dumnezeu — cunoaştere care e nedespărţită de făptuirea binelui în propria fiinţă, întrucît cunoaşterea de Dumnezeu e

1. Gregor von Nyssa, *Der versiegelte* Oue//, Einsideln, 1954
2. Manfred Blum, Introducere la «*Der Aufstieg des* Moses», Freiburg i. Breisgau, 1963, p. 9—10.

totodată unirea nehotărnicită cu realitatea Lui nesfirşită — constituie tema vie, existenţială, a gîndirii simţului Grigorie de Nyssa, şi este totodată tema practică a realizării sale ca om.

Sfintul Grigorie de Nyssa, fratele mai tînăr al siintului Vasile, s-a născut în jurul anului 335 în Cezareea Capadociei, din acei minunaţi părinţi creştini, Vasile şi Emilia. Din cei zece copii ai lor, trei (Vasile, Grigorie şi Petru) au ajuns episcopi, iar o soră, Macrina, a tost un model de viaţă siîntă.

Pregătirea intelectuală şi duhovnicească şi-a făcut-o Grigorie sub îndrumarea fratelui său mai mare. El nu numai că numeşte pe fratele său, Vasile, «părintele şi învățătorul» său şi al fratelui său mai tînăr, Petru [3], ci declară că n-a avut alt «învățător» decît pe Vasile [4]. La început se hotărîse pentru intrarea în cler şi primise slujirea de citeț, dar apoi fu atras de scrierile filosofice necreştine şi voia mai bine să fie numit «retor, decît creştin» [5]. Îndemnurile fratelui Vasile şi ale prietenilor l-au întors însă la calea de slujitor al Bisericii. O *vreme a trăit viața de căsătorie. La anul 385 sfîntul Grigorie de Nazianz îl mîngîie pe sfîntul Grigorie de Nyssa pentm moartea soției sale, Teosevia, «soție de preot cu adevărat sfîntă» [6]. Dar se pare că cei doi soți se despăr'yiseră cu mult înainte, prin bună înțelegere, îmbrățişînd amîndoi viața monahală. Căci încă în scrierea sa* Despre feciorie, *alcătuită la 370 sau 371 la îndemnul fratelui său Vasile (devenit episcop la 370), îşi exprimă regretul că n-a rămas necăsătorit ca să poată ajunge «la culmea fecioriei» [7].*

La această convingere şi la hotărîrea pentru viața de monah trebuie să fi ajuns amîndoi soții cu destul timp înainte de alcătuirea scrierii Despre feciorie *(poate cu mulți ani înainte). Timpul acesta 1-a petrecut sfîntul Grigorie la mînăstirea Iris, din Pont, unde sfîntul Vasile se retrăsese dinainte de 358. De acolo 1-a scos sfîntul Vasile, după cît se pare, spre sfîrşitul anului 371, şi 1-a aşezat in scaunul de episcop de Nyssa, un oraş nu departe de Cezareea şi dependent bisericeşte de acest loc, unde sfîntul Vasile era arhiepiscop. Dar, numai silit de fratele său a primit sfîntul Grigorie această înaltă răspundere. Bunătatea lui dusă pînă la naivitate* (â uX6xvj<;) i-a pricinuit de fapt uneie *greutăți nu* numai iui, *ci şi fratelui său, Vasile [8]. în iarna lui 375/376, pe baza unor acuze calomnioase, a fost luat din oraş de o gardă militară din ordinul conducătorului politic arian din Cezareea Capadociei, şi la intervenția acestuia, după ce sfîntul*

3. ***De hominis oppiiicio*** **; P.G. 44, 125;** ***Hexaimeron,*** **prol. şi epil.; P.G. 44, 61—64 şi 124;** ***Ep. c. Petru;*** **P.G. 45, 237—340.**
4. Ep. 13 ; P.G. 46, 1049.
5. Sf. Grigorie de Nazianz, ***Ep. 11.***
6. Idem, Ep. ***197.***
7. De virginitate, **3 ; P.G. 46, 325.**
8. Sf. Vasile, ***Ep. 100, Ep.*** **58, 60.**

Grigorie evadase de sub escortă, un sinod de episcopi, linut la Nyssa în absența sa, 1-a scos din scaun. Dar comunitatea i-a rămas credincioasa. După moartea împăratului arian Valens, întîmplată în august 378, siîntul Grigorie se putu întoarce în orăşelul său, populația pregătindu-i o primire triumfală.

în octombrie 379 luă parte la un sinod din Antiohia, care s-a ocupat în mod principal cu apolinarismul. Din însărcinarea sinodului făcu după aceea o vizitație canonică prin eparhiile Pontului şi cu această ocazie, prin aprilie 380, avu să prezideze o alegere de mitropolit în Se-vaste din Armenia Mică. Spre cea mai mare surpriză a sa, votul îl desemnă ca mitropolit pe el însuşi şi cu toate că protestă şi voi să plece în orăşelul său, fu reținut în această slujbă aproape cu sila. De-abia după cîteva luni se putu întoarce iarăşi «în cortul său», în Nyssa.

La Sinodul II ecumenic, din 381 (Constantinopol), siîntul Grigorie participă ca unul din teologii de mare autoritate. în scopul îndeplinirii hotărîrilor Sinodului, un decret al împăratului Teodosie, din 30 iulie 381, dispunea ca toți ereticii din eparhiile

Pontului, care nu se aflau în comuniune cu episcopii Heladie din Cezareea, Otreius din Melitine (Armenia Mică) şi Grigorie de Nyssa, să fie expulzați.

Sfîntul Grigorie mai veni după aceea de cîteva ori la Constantinopol. în iulie 385 sau 386 ținu, la un scurt interval, două cuvîntări funebre la moartea prințesei Pulcheria, singura fiică, în vîrstă de şase ani, a împăratului Teodosie şi a mamei ei, împărăteasa Facilla, moartă la scurt timp după fiica ei[9]*. A participat şi la sinodul din Constantinopol, din 394. După aceea nu se mai aminteşte numele lui. Probabil a murit chiar* ***in*** *394. Biserica a rînduit ca zi de pomenire a lui 10 ianuarie* [10]*.*

SCRIERILE

Bogata lui activitate de scriitor cuprinde scrieri exegetice şi omilii, scrieri dogmatice, ascetic-duhovniceşti, cuvîntări şi epistole. Dar aproape toate scrierile lui au un accentuat caracter asoeti/c-duhovnacesc, căci el nu face o exegeză pur şi simplu a cărților sau a umor Jocuri din Scriptură, sau o expunere pur teoretică a învățăturilor dogmatice, ci totdeauna explicarea textelor din Sfînta Scriptură îi dă prilejul de a descrie condițiile şi modul înaintării credincioşilor în viața duhovnicească, iar expunerile dogmatice îi dau de asemenea prilejul de a le arăta ca temeiuri pentru viața duhovnicească.

1. Dintre tratatele sau omiliile unde se ocupă în scop dogmatic sau duhovnicesc cu texte din Sfînta Scriptură, amintim pe cele mai principale. Intre ele sînt două care se ocupă cu referatul biblic al creațiundi: *Despre alcătuirea omului* (P. G., 44,

9. P.G. 46, 863—876 ; 46, 877—862.

10. Schița aceasta biografică e făcută după Otto Bardenhewer, *Geschichte dei altkirchlichen Literatur,* III Bând, Fr. i Br., 1923, p. 188—191.

125—250) şl *TUculrca apologetică la* JJex«/moron (P. G. 44, 61—11214), Con dtottl vrea ■ă fio o continuare a OmlUMlM sifIntulul Vasile la Hexadmeron, care n-u apucat să se ocupe yl de eroarea omului. E scrisa Îndată după moartea sf lutului Vasile (1.1.379) ți ii fost Închinată fratelui său, Petru. Ultima e un răspuns la unele întrebări ale acolulusi frate, prin care lămureşte unele nedumeriri ale acestuia, trecînd spre sfîrşit la unele speculații filosofice. E scrisă cuirîmd după *Despre alcătuirea omului,* poate în vara Iul 379. Dacă aceste două scrieri dau în general o explicare literală a textului Sfintei Scripturi, In *Viața lui Moise* sfîntul Grigorie vede în toate faptele istorice ulo Iul Molso sensuri spirituale mai înalte (anagogice), care descriu drumul duhovnicesc al oricărui om caro voieşte să meargă pe el (P. G., 44, 297—430). Ea e scrisă pe la 300, «lu bAtrtneti albite»

Scrlereu *La titlurile psalmilor* (P. G., 44, 431—608) constă din două, părți: în prima parte (cinci capitole), prezintă totalitatea psalmilor ca fiind orînduită după un plun unitar şi prezentînd urcuşul duhovnicesc ce duce spre desăvîrşire prin cinci trepte i In a doua (şasesprezece capitole) vede şi în titlurile psalmilor din Septuaginta, urmărlndu-sn acelaşi scop.

Cele opt *Omilii la Eclesiast* (P. G. 44, 615—754) arată că această scriere este un îndemn dat omului de a se ridica peste lumea simțurilor, pentru a ajunge la liniştea contemplării celor mai presus de ele.

Cele cincisprezece *Omilii la Cîntarea cîntărilor* descriu înaintarea sufletului în unirea cu Hnlstois ca pe o înaintare în unire a miresei cu mirele ei (P. G., 44, 755—1120).

In alto două scrieri, sfîntul Grigorie dă o *Tllcuire duhovnicească la Fericiri,* în opt Omilii (P. G., 44, 1193—1302) şi o alta la *Rugăciunea domnească,* în ciracii Omilii (1\ G., 44, 1119—1194). Prima dintre aceste cinci omilii se ocupă cu rugăciunea în general, celelalte patru explică conținutul rugăciunii domneşti. A treia tratează spre sflrşlt despre Sfinte. Treime.

Mal amintim, dintre alte scrieri exegetice, o Omilie la I Cor. 15, 28, cu titlul ** Atunci şl Fiul însuşi Se va supune Aceluia ce 1-a supus Lui toate»* (P. G., 44, 1303— 1326).

2. Scrieri dogmatice. Cea mai importantă dintre scrierile lui dogmatice se intitulează : *Cuvintele antiretice contra lui Eunomie* (P. G., 45, 237—1122), cuprinzînd douăsprezece sau mai precis treisprezece cărți. Partea a doua din cartea a douăspre-zuc eu trebuie socotită ca o carte aparte, care cuprinde o critică amănunțită a «Mărfii//i/r/; *de credință»* a lui Eunomie, înaintată în 383 împăratului Teodosie.

Sfîntul Vasile răspunsese în *«Trei cărți contra lui Eunomie»* (363—365), argumentelor arianului Eunomie împotriva dumnezeirii Fiului, din scrierea aceluia intitulată *"Apologia».* In cursul anului 378, Eunomie scrisese ca răspuns o *«Apologie a* f *pologlcl»* sale. Sfîntul Vasile (mort la 1.1.379) nu mai avusese cînd să răspundă. Acestei scrieri îi răspunde sfîntul Grigorie în cele douăsprezece cărți si jumătate ale sale. Începută pe la sfîrşitul anului 380, sau la începutul anului 381, el citi primele două cârti ale ei sfîntuiui Grigorie de Nazianz şi lui Ieronim, în timpul Sinodului It ecumenic (381)[12]. Scrierea aceasta, terminată mai tîrziu (383—384), e nu numai cea mail

cuprinzătoare dintre operele sfîntuiui Grigorie de Nyssa, ci şi cea mai bogată in conținut dintre toate scrierile împotriva arianismului.

Alto două scrieri de cuprins dogmatic ale sfîntuiui Grigorie de Nyssa sînt îndreptate împotriva ereziei lui Apolinarie. Prima se intitulează : *Contra lui Apolinarie, râtri' Tonlll, episcopul Alexandriei* (P. G., 45, 1269—1278). In această scriere, sfîntul *Cit* Igorle roagă pe Teofil să alcătuiască o respingere mai amănunțită a erorilor luii Apolinarie. El se mărgineşte numai să respingă afirmarea lui Apolinarie că dreptere-tllncloşli ndmlt doi fii ai lui Dumnezeu.

Antlreticul contra lui Apolinarie (P. G., 45, 1123—1270) e îndreptat împotriva «crierii Iul Apolinarie: *Dovedirea întrupării lui Dumnezeu după chipul omului* şi respinge teoriile că trupul lui Hristos s-a coborît din cer şi că locul minții omeneşti (voue) 1-a luat în El Logos-ul dumnezeiesc. Acest *Antiretic* este socotit ca fiind cea mai Importantă (luntre scrierile anti-apolinariste ce s-au păstrat. Ea trebuie să dateze din ultimii ani ai vieții sfîntuiui Grigorie, deoarece cea de mai înainte, adresată lui Teofil, nu *n* fost sorisă înainte de anul 385.

11. W. Jaeger, Two *rediscovered Works oi ancient christian Literature : Grcgory ol Nyssa and Macarius,* Leiden, E. .1. Brill, 1904, p. 132.

12. Hieronymus, Dc *vlris illustribus,* 128, la O. Iiardenhewcr, op. *cit.,* p. 199, liota 4.

Oi scriere *a* sflntulul Grigorie de Nyasu mal poate (I socoUtfl şl *Cuvhit despre Duhul SUnt impotriva macedonicnllor (pncvinutomaliilor)* (P.G., 45, 1301—1304).

In apărarea Sfintei Treimi *a* mal alcătuit sfîntul Grigorie cltevu scrieri mul mici: *Către liustatle, despre Siînta Treime* (publicată la Ochler, Bibliotek der Kirchenväter, I, 2, Leipzig, 11858, p. 1104, urm.)| Cdfre *Avlavie, că nu slnt trei dumnezei* (P. G., 45, 115—130) j *Contra Elinilor,* pe *temeiul unor judecăți _ç,ommj\e,,* [P,G., 45, 175—186) j *Către Simpliciu, despre credință, sau despre Tatăl, Fiul şi Siîntul Duh* (P. G., 45, 135— 146). La Începutul scrierii către Avlavie sfîntul Grigorie se prezintă ca un om bătrîn.

O altă scriere dogmatică, dedicată expunerii şi dovedirii pozitive a învățăturii de credință a Bisericii în întregul ei, este *Cuvîntarea catehetică cea mare* (P. G., 45, 9—106). O. Bardenhewer socoteşte că ea nu poate data dinainte de 385, deoarece autorul trimite la nişte scrieri anterioare ale sale (rco-voi). Dar se poate ca ea să fie mai veche, deoarece cuprinde cele mai multe din textele care redau o atitudine oscilantă a sfîntului Grigorie în chestiunea apooatastazei. Dar în scrierea *Despre viu\a Iui* Mo/se (la 390) nu mai există nici un text cu o astfel de exprimare. Se vede că sfîntul Grigorie a ajuns pînă la acea dată la o deplină lămurire despre greşeala acestei teorii. Dar acest proces de răzgîndire trebuie să fi început de mai de mult.

Faptul că în Cuvîntarea *catehetică cea mare* se folosesc mai mult argumente filosofice decît biblice ni se pare încă o dovadă că ea datează din perioada dinainte de 380, cînd sfîntul Grigorie se resimțea într-o măsură mai mare de influența lecturilor sale filosofice, mai precis, platonice. Ea trebuie să dateze cam din acelaşi timp cu scrierea *Dialog despre suilet şi înviere, sau Macrinia,* care se aseamănă după formă cu dialogul lui Platou, *Phaidon, sau despre suflet* (P. G., 46, 11—160). Scrierea aceasta e tilcStuită pe la începutul anului 380. La sfîrşitul lui 379, după întoarcerea de la •tnodul din Antitohia, sfîntul Grigorfle se duse la mînăstwaa Iris să vadă pe sora MI, Macrina, care conducea acea mînăstire şi de care aflase că e grav bolnavă. încă In seara zillei în care el ajunse acolo, sora sa muri. In dialogul scris îndată după moartea el, fratele şi sora se mîngîie cu nădejdea viitoarei lor revederi în cer. El atribute surorii sale ideile despre suflet, moarte, înviere şi despre restabilirea tuturor (apocatastază).

Despre o curățire a tuturor în lungi perioade «în cuptorul focului curățitor» mai vorbeşte sfîntul Grigorie în scrierea *Despre morți* (P. G., 46, 524 şi 536) şi puțin în : *La Atunci şi Fiul însuşi Se va supune Aceluia ce I-a supus Lui toate* (P. G., 44, 1313).

Dar faptul că în *Dialogul despre suilet şi înviere* sfîntul Grigorie declară (P. G., 46, 145) că despre aceste lucruri nu se poate vorbi decît ca de nişte presupuneri (oTOXaatixoi«), iar în scrierile al căror conținut sînt în mod principal comentarii la Scriptură nu mai aminteşte de această teorie, şi că el afirmă adeseori că are ca normă interpretarea Scripturii după tradiția părinților, ne îndreptățeşte să socotim că In partea de mai tîrziu a scrisului său, alcătuit din comentarii la Scriptură, a .părăsit oscilațiile sale din unele scrieri ale perioadei de mai înainte, influențate de [orturile.platarnceȚ"Esîe"posiBiT' însă "că" pa's^fflȘ'Tespeciive"ȘȚ"fi'Fost interpolate"Tri "acele scrieri de altcineva, oum a susținut patriarhul Gherman al Cons'tamtinopolei "Ț[t733) într-o scriere dedicată acestei chestiuni[15]. ----

Părăsirea acestor idei (cu vădit caracter oscilant) s-a datorat faptului că de pe la 38? se întețesc criticile monahilor din mînăstirîle din Palestina, împotriva orige-nismuluî. De aceea, Werner Jaeger se întreabă dacă nu cumva precizările despre HfoTuTrenus atribuit filosof iei în gîndirea şi viața spirituală creştină, în introducerea la tllcuir-ea spirituală a *Vieții lui Moise,* nu e o autoapărare a sfîntului Grigorie față de suspiciunile pe care scrierile sale anterioare le provocaseră între monahii antic-rigenişti[14]. E de crezut că, aşa cum lerondm, prietenul sfîntului Grigorie şi pînă «tunci mare admirator al lui Origen, îşi schimbă atitudinea față de Origen[15], să fi făcut la fel şi sfîntul Grigorie [16].

Din nesiguranța presupunerilor sfîntului Grlgorio, cu privire la apocatastază, din scrierile

10. Scrierea aceasta s-a pierdut (ceea ce iarăşi ni se pare curios), dar despre ea aminteşte Potie în *Bibliotheca,* cod. 232 (P.G. 103, 1 1 0 4) . " .....

14. Werner Jaeger, *op. cit.,* p. 120.

15. Op. *cit.,* p. 121.

16. La 394, Epilfanie al Ciprului, hotărît iirutiiiorigenist, mergînd la Ierusalim, intră lntr-o dispută aprinsă cu Ioan, episcopul locului, admirator al lui Origen (O. Bardenhewer, op. *cit.,* p. 393—394). Dar l'lptfomk' trebuie să fi[1] început cîțiva ani mai Înainte polemica împotriva ideilor Iul ()rl<|en. Wornor Jnogcr, op. c/7., p. 120, se în-

sale de plnă pe la 385 — dacă textele nu slnt Interpolate — se explică si unele contradicţii în expunerile sale despre starea viitoare a sufletelor. Aşa el, oara consideră uneori focul viitor ca un foc curăţitor, uneori îl numeşte «foc ne-•tirts», *auu,* vorbind de sfîrşitul acelor chinuri «după lungii perioade de eoni», foloseşte tornienl ca : «întristarea veşnică», «răsplata veşnică», «chinurile veşmioe»(rj aiumoc XinTj, *î*\ aliivios avxiBa>ai?, ґ\aicivioî xoXaoiî)[17].

O. Hurdunhewer spune că aceste expresii biblice trebuie interpretate în sens figurat, Icir despre expresia : «cel predat focului veşnic va fi curăţit de ceea ce e contrar firii» *(Despre suilet si Înviere,* P. G., 46, 157), tot Bardenhewer spune că «cel predat focului veşni<», trebuie socotite cuvinte interpolate. Apoi, generaJrzînd, spune că, dacă slnt unele interpolări în textele sfîntului Grigorie cu privire la această chestiune, ele slnt făcute de ortodocşi, nu de aderenţi ai teoriei apocatastazei[18]. Dar nu o nud corect să presupunem că dacă ortodocşii ar fi voit să intervină în textele sfîntului Grigorie, ar fi eliminat cu totul teoria apooatastazei ?[19]. Apoi, nu e prea vădită o anumită intenţie în procedeul lui Bardenhewer şi a altor autori occidentali de u refuza afirmarea Patriarhului Gherman despre unele interpolări în favoarea apocatastazei în textele sfîntului Grigorie, dar a declara ca interpolări ortodoxe expresiile In care se exprimă o nesiguranţă (a sfîntului Grigorie) în privinţa apocatastazei ? Noi socotim oa mai probabilă explicarea contradicţiilor din textele despre apocatastază ale sfîntului Grigorie prin nesiguranţa, sau prin oscilaţiile lui în această chestiune.

Dar cea mai fundamentală contradicţie a ideii aflate în unele texte ale sfîntului Grigorie despre un foc oare pînă la urmă curăţă toate creaturile conştiente de ceea ce e străin firii lor în viaţa viitoare (un foc care, deşi e dumnezeiesc,, le chinuieşte) este accentul decisiv pe care îl pune sfîntul Grigorie pe libertate, în mîntuirea creaturii conştiente. Aceasta înseamnă că nu poate fi vorba de o curăţire dacă voia făpturii nu se întoarce la Dumnezeu prin iubire. Dar libertatea este o mare taină. Eu poute să se afirme veşnic şi împotriva lui Dumnezeu.

Endre von Ivanka zice : «Măsura participării la Dumnezeu (după Grigorie) stă In propria decizie a omului. Esenţialul în fiinţa spirituală este libertatea ei. Dumnezeu, Care a creat pe om oa să participe Ia tot oeea ce aie El, nu i-a putut refuza, dacă a voit să-1 facă asemenea Lui în toate, cel mai înalt bun : libertatea. în libertate, nu In capacitatea de gîndire, stă asemănarea omului cu Dumnezeu. Aşa cum Dumnezeu «este ceea ce voieşte şi este prin voia Sa şi voia Sa este fiinţa Sa» (P. G., 46, 93 şi 45, 609), tot aşa fiinţa spirituală creată este mai/ ales în aceasta asemenea cu Dumnezeu, că se modelează, prin voia sa, în ceea ce este» *[Plato ohrlstlanus,* p. 46). «Noi statem aşa zicînd (părinţii noştri proprii», zice Grigorie JP. G., 44, 328 B). «De aceea, libertatea creată ascunde în sine şi pericolul desfiinţării sensului existenţei sale, a pierderii depline a asemănării cu Dumnezeu, prin Întoarcerea sa la opusul ei satanic» (Ivânka, p. 179).

3. Dintre scrierile de cuprins ascetic sau duhovnicesc propriu-zis, nealcătuite ca explicări ale unor cărţi ale Sfintei Scripturi, reamintim pe cea *Despre feciorie* (P. G., 46, 317—416). Ea pare să fi fost alcătuită pe la 370—371, ca una din primele scrieri ale sfîntului Grigorie, înainte de a fi fost hirotonit oa episcop. Dar fiind una dintre primele sale scrieri, ea apără avantajele fecioriei mai mult cu argumente filosofice.

treabă : «It would be interesting to know whether Gregory when he wrote this seC-tîom of tols poem (despre rolul redus al filosofiei, în *Viaţa lui Moise),* had in mimd the real susplcion harbored by the monks, for it sounds as if he were speaking in self-defens» | J. Danieiiou, *L'apocatastase chez saint Gregoire de* Afysse, în «Rechencfaes do Seienices Religieuses», 30 (1940), 328—347, sotaoteşte că sfintui Grigorie de Nyssa atinge tema apooatastaizei, dar nu dă un răspuns hotăriit.

17. Cuv. *cateh. cea mare ;* P.G. cap. 40 ; *Orat. ad usurpatorios* ; P.G. 46, 486, 432.

18. O. Bardenhewer, *op. cit.,* p. 219, nota 1»

19. Prlntr-o astfel de eliminare, Bardenhewer dă de înţeles că vrea să explice absenta oricărei aluzii la apocatastază în scrierea sfîntului Grigorie: *Despre desă-vîrşlrc şi cum trebuie să He credinţa* (P.G. 4*6, 251'—2®6), amintită de Gherman sau Fotio sub titlul: *Despre viaţa desăvlrşită* (P.G., 106, 1108). (O. Bardenhewer, op. *cit.,* p. 218, nota 5). Dar atunci, de ce n-ar fi făcut acelaşi lucru ortodocşii, cu toate textele despre apocatastază ale sfîntului Grigorie ?

Totuşi eu dă o mure parte din argumentele pentru cea din urmă scriere a sfîntuiui Origorlo, alcătuita pe lu 394, (aproape de moartea sa) şi dedicată vieţii monahale[20]. lnsft In scrierea din urmă, pasagiile din Despre *ieciorie,* mai mult sau mai puţin literal repetate, slnt îmbibate de texte din Stînta Scriptură. De aceea, scrierea aceasta « preluată, însă prelucrată cu o şi mai bogată îmbiibare de texte biblice, în a doua Epistolă, sau In *Epistola cea mare a Iui Macarie.* Din Epistola aceasta se cunoştea înainte numai o prescurtare a ei (P. G., 34,420 urm.), făcută după forma prescurtată a scrierii De *Instituto clxristiano.* Wemer Jaeger a publicat textul ei complet[21]. După publicarea textului complet al tratatului «De *instituto christiano*» al sfîntuiui Grigorie şi a *Epistolei celei mari a lui Macarie,* Jaeger a putut dovedi că ultima este o metafrază completă a primului. El zice : «Această Epistolă de circa 67 pagini este o metafrază completă a tratatului lui Grigorie de la început pînă la sfîrşit»[22]. Oricare ar fi numele adevărat al autorului Epistolei, nu încape îndoială că el este

identic cu autorul «şa ziselor *Omilii ale lui Macarie*[23]. El a adaptat şi mai mult tratatul sfîntuiui Grigorie, vieţii monahale. In felul acesta, Jaeger a dovedit că Macarie, sau autorul scrierilor ce-i poartă numele, nu este un masalian, după afirmaţiile unor cercetători, cl glndirea lui se mişcă în cadrul gîndirii sfîntuiui Grigorie de Nyssa[23] ţ»[s].

A doua sursă principală a scrierii sfîntuiui Grigorie «De *instituto christiano*» este scrierea «*Despre viaţa lui Moise*». Jaeger a arătat pe larg ce a luat sfîntul Grigorie în «De *instituto christiano*», din scrierea *Despre leciorie,* şi ce a luat din cea «Despre *viaţa lui Moise*». Astfel, prin Macarie simbolurile spirituale din scrierea Despre *viafa lui Moise* a sfîntuiui Grigorie au intrat în circulaţia largă a scrierilor filo-callce, In uzul monahismului răsăritean.

Jaeger zice : «Principiile vieţii creştine, pe care autorul le-a descris în *Despre* feciorie cu un subtil efort intelectual şi cu un simţ estetic pentru frumuseţea lor, sînt văzute mal mult din interior, în ultimele două scrieri ale sale *(Despre viaţa lui Moise* fi De *Instituto christiano).* Şi aceasta le dă o putere emoţionantă. Valorile filosofiei •line de care autorul a făcut uz în anii săi timpurii, ou deosebit simţ pentru originalitate şi cu o perfectă libertate, sînt folosite acum cu umilinţă «pentru împodobirea interioară a templului creştin» *(Viaţa lui Moise ;* P. G., 360 C)... «Teologia se umanizează...» [M]. «Cele mai multe dintre conceptele din scrierea De *instituto christiano,* care sînt luate din *Viaţa lui Moise,* se referă la experienţa creşterii spirituale a omului şi la maturizarea lui şi e natural să fie aşa, dat fiind că amîndouă scrierile aparţin aceluiaşi stadiu de dezvoltare a lui Grigorie (anii 390 şi 394) şi ceea ce le separă pe ele de scrierea *Despre ieciorie* este tocmai acea adîncă experienţă personală a adevăratei libertăţi a spiritului, pe care autorul a cîştigat-o în cursul timpului, în intervalul de timp dintre acea strălucită scriere timpurie *{Despre ieciorie)* şl maturele sale opere din ultimii ani ai vieţii» [25].

Dar să amintim şi de celelalte scrieri ascetic-duhovniceşti ale sfîntuiui Grigorie. In două dintre ele se ocupă cu desăvîrşirea creştină : ^*Către Armoriiu,* „ce *înseamnă numele sau chemarea de creştin* (P. G., 46, 237—260) şi *Către Olimpiu monahW,* iwpre^*aesăyU$ire si cum Trebuie'să iie creştinul* (P. G., 46, ~2JSÎ—SBOjT «Car în vreme ce Tn Ce *înseamnă numele şi chemarea de creştin* el îşi însuşeşte numai definiţia desăvlrşirii de la Platon, după care desăvîrşirea este o asemănare cu Dumnezeu şi o Imitare a Lui şi apoi identifică esenţa creştinismului cu această definiţie, în *Despre desăvîrşire,* alege un mod mui special de definire a creştinismului. El spune că apelativul de creştin

20. Această scriere, cunoscută mai înainte numai într-o formă prescurtată (P.G. 40, 287—306), a fost descoperită şi publicată în textul ei integral de Wemer Jaeger In : *Gregarii Nysseni, Opera,* voi. VIII, 1 : *Gregarii Nysseni, Opera ascetica,* Leiden, E. J. Brill, 1952, p. 1—69. în acest volum dăm şi o traducere a ei.

21. *Two redescovered Works...,* p. 235—301.

22i W. Jaeger, op. *cit.,* p. 154.

23. In capitolul: The date of composition of the traetise and its chronological relationship to the other ascetic works of Gregory, *op. cit.,* p. 115—142.

23 bis. In prezentarea volumului, Pseudo-Macarie, *Oeuvres spirituelles,* din «Sources Chretiennes», nr. 275 (an. 1980), se spune că erudiţia de azi a ajuns la convingerea că autorul acestor opere este un anume Simeon de Mesopotamia, care a scrie «poate» Intre 390—430, avlnd o anumită apropiere de misoaiea masaliană, dar fără să cadă In exagerările spirituale ale oi.

24. W. Jaeger, op. *cit.,* p. 140.

25. Idem, *op. cit.,* p. 109.

derivă de la numele de Hristos j de aceea, pentru a Înţelege acel upclutlv trebuie să interpretăm mai întîi numele lui Hristos... Această metodă mai teologică 11 conduce la expunerea hristologiei şi această, chestiune ocuipă cea mai mure parte din opera lui, problema desăvîrşirii fiind adăugată deabia la sfîrşit... Aceasta obligă a data scrierea *Despre desăvîrşire* ca aproape ultima din viaţa autorului, diică am văzut că scrierea către Armoniu a fost alcătuită la vîrsta bătrî-ui) | ll»

Do o deosebită preţuire s-a bucurat scrierea *Viaţa Stintei Mactina* (P. G., 46, 050—1000), alcătuită încă prin 380, la scurtă vreme după moartea acestei surori ale solo, Initîniplată în decembrie 379 sau ianuarie 380. Ea e adresată aceluiaşi monah, Olimpiu, ca şi tratatul *Despre desăvîrşire.*

Scrierea aceasta, împreună cu «*Viaţa Iui Grigorie Taumaturgul»,* scrisă tot de sfîntul Grigorie de Nyssa, prezintă două modele clasice pentru *Vieţile siinţilor,* care începeau să apară în literatura creştină. *Viaţa Siintei Macrina* e într-un contrast deplin cu caracterul abstract şi auster al *Regulilor celor mari* ale sfîntuiui Vasile, în care acesta apare ca legiuitor. «Dar acelaşi lucru se poate spume despre toate scrierile ascetice ale sfîntuiui Grigorie : ele toate formează o ilustrare vie şi importantă a acelei codificări iundamentale şi trebuie să avem aceasta în minte cînd le citim... Grigorie n alcătuit scrierile sale cu intenţia directă de a completa scrierile fratelui său, sau do a le explica şi apăra de criticii lor... Vasile trebuie să-i fi imprimat de la început Ideeu că ei pot izbuti numai dacă îşi unesc forţele şi Grigorie s-a prins de ideea aceasta mai ales după moartea lui Vasile... Astfel, după ce Vasile a pus fundamentul vieţii uscetice, Grigorie s-a gîndit că e de dorit să prezinte idealul acestei vieţi într-o formă mui convingătoare»[27].

Atlt In cele două *Vieți* cît şi în expunerile generale ale vieții spirituale creştine, sfîntul Grigorie prezintă această viață ca pe un urcuş care începînd de la curățirea de patimi şi continuînd cu înlocuirea lor prin virtuți mereu sporite ajunge In contemplarea sau la vederea sufletească a lui Dumnezeu. Schema aceasta a devenit normativă pentru toată spiritualitatea monahală şi, în general, a creştinilor ce se nevoiesc pentru îmbunătățire.

Ideea contemplației e luată de la filosofii greci[28]. De aceea, sfîntul Grigorie numeşte şi el viața călugărească o viață filosofică, sau chiar «adevărata filosofie». Dar el vede în viața creştină suitoare un alt conținut. Dacă fratele său Vasile a dat *Hcgullle* urcuşului acestei vieți spre desăvîrşire, sfîntul Grigorie i-a dat o explicare mal adlncă şi a văzut în esența ființei (т6 la care ajunge contemplația filosofică, pe Dumnezeu cel personal, sau, şi mai precis, pe Dumnezeu cel întrupat în Hristos. >'EI era prin natură mai înclinat spre meditație decît fratele său mai mare şi prin cultura sa, era mai adîncit în tradiția filosofică elină. Folosind aceste însuşiri, a creut tilosofia ascetismului monahal şi prin el a inspirat viața acelora care şi-au (lat votul observării *Regulilor* lui Vasile.

Temelia acestei filosofii era credința creştină, aşa cum a fost formulată în Crezul nlceeun şi interpretată de şcoala teologică a capadocienilor. Dar Grigorie a prezentat credința creştină ca avînd culmea în contemplarea lui Dumnezeu, adevărata existență. S> a voii Lui eterne. Sfințirea omului era interpretată ca un proces de iiirilllre a sufletului şi ca un urcuş treptat la Dumnezeu, Cel cu adevărat existent... Astfel, Grigorie a devenit marele maestru al teologiei mistice,, al teognosiei$_1$_jfl„„Bige,-*nc*'ii_răsă_rlteană'. El a întipărit pecetea lui neştearsă pe tradiția credinței ortodoxe, "perete 'are Ia rîndul ei şi-a aflat cea mai caracteristică şi durabilă expresie vie în Idealurile şi practica vieții monahale răsăritene»[29].

26. Idem, op. *cit.*, p. 29—30.
27. Idem, *op. cit.*, p. 19—20. 20.
Idem, *op. cit.*, p. 20.
29. Idem, op. *cit.*, p. 23. Despre influența lui Platon în gîndirea sfîntuiui Grigorie, părerile sînt diferite. Harold Chernis *(The platonism oi Gregory oi Nyssa)* soco-iește că sfîntul Grigorie n-a depăşit această influență în scrisul lui. Dimpotrivă, J. Danlc-lou *(Platonisme et theologie mystique)* socoteşte că platonismul sfîntuiui Gri-ciorie nu mai e platonism, căci credința lui creştină a metamorfozat gîndirea Iul filosofică mai mult decît intenționa la început. Danielou găseşte că prin afirmarea teologiei sule negative, sau a cunoaşterii lui Dumnezeu în întuneric, ca simplă simțire a

4. Diir liuilnti! du a expune etapele şi temele principale ale acestei vieți duhovniceşti şi In gcnerul iile urcuşului in ea spre Dumnezeu, să mai amintim cîteva dintre Cuvtntările stintului Grigorie. Intre ele sînit două cuvîntări, *Despre trebuința de a iubi* şi *primi cu bunătate pe săraci* (P. G., 4C, 453—490) şi *împotriva cămătarilor,* In care reia o temă tratată şi de sfîntul Vasile (P. G., 46, 433—452). Altele poartă titlul: *împotriva celor ce amină botezul* (P. G., 46, 415—432); Nu *trebuie să plîngem pe cei ce au adormit in credință* (P. G., 46, 497—538). Două cuvîntări au conținut dogmatic: *Cuvînture despre dumnezeirea. EiulHi.iL* ". Sf | / tfuiuiJ£uihJP. 46, 553—5/6), ținută prO'baBTl Ta sinodul din Constantinopol, din 383. Ea a fost mult prețuită în literatura Bisericii răsăritene de mai tîrziu. Cuvîntarea *La hirotonia sa* (P. G., 46, 548— 554) are un titlu enigmatic, căci pare să fi fost ținută ia sinodul din Constantiinopol, din anul 394 şi trdtează despre dumnezeirea Sfîntului Duh. Spre sfîrşitul vieții, odată cu îndepărtarea de tratarea mai filosofică a temelor, începe să dea importanță tot mai mare prezenței Sfîntului Duh în urcuşul omului spre desăvîrşire.

Mai multe cuvîntări sînt închinate unor mari sărbători, ca de pildă : «La *ziua luminilor sau la Botezul lui Hristos*» (P. G., 46, 577—600), ținută probabil la 6 ianuarie 38'3 j cinci cuvîntări *La Sfintele Paşti* sau La *învierea lui Hristos* (P.G., 46, 599—'690), dintre oare a doua este sigur neaiutentică, iar a cinicea, îndoielnica ; La *înălțarea lui Hristos* (P.G. 46, 689—694); *Despre Sfîntul Duh,* sau *La Cincizecime* (P.G. 46, 695—702); *La ziua Naşterii Iui Hristos* (P.G. 46, 1127—1150). Alte cuvîntări slăvesc mucenici şi personalități duhovniceşti anterioare, ca : două cuvîntări- *Despre întîiul mucenic Ştefan* (P.G. 46, 701—736) ; *Cuvîntarea la siîntul mucenic Teodor* (P.G. 46, 735—748) ; două cuvîntări *La cei 40 de Mucenici* (P.G. 46, 749—783); o ouvîntare *In cinstea simțului Vasllc cel Mare* (P.G. 46, 787—818) şi o alta *în cinstea Episcopului Meletie ai Antio-hlel* (P.G. 46, 831—864), care a prezidat Sinodul H ecumenic din Constantinopol şi a murit chiar în timpul desfăşurării Lui, în mai 381.

Caracteristica cuvîntărilor sfîntului Grigorie nu este forța sau pătrunderea celor ale sfîntului Vasile, nici vioiciunea şi simțirea celor ale sfîntului Grigorie de Nazianz, Ci o oarecare măiestrie retorică şi o tendință spre teme doctrinare, apologetice şi polemice [30].

Scrisul sfîntului Grigorie de Nyssa are ca temă principală urcuşul sufletului spre Dumnezeu. Treptele acestui urcuş le-a prezentat poate cel mai complet în *Viața Iui* Mo/se. O frumoasă punere în relief şi o interpretare a acestor trepte a întreprins-o J. Danielou, in *Introducerea* la traducerea franceză a acestui tratat, făcută de el[31]. Ea e una din scrierile cuprinse în acest volum [32]. Operă de maturitate a sfîntului Grigorie, ea poartă o amprentă categoric hristologică. Urcuşul duhovnicesc al celui ce vrea să ajungă la unirea cu Dumnezeu este arătat ca făcîndu-se în Hristos, cu ajutorul lui Hristos ; cultura filosofică este folositoare numai in pruncia duhovnicească; dar după întărirea credinței în el, trebuie să se dispenseze de ea.

Sfîntul Grigorie nu prezintă în această scriere toată viața lui Moise într-o fo-mă biografică, «ci numai acele evenimente din viața lui, pe care le poate folosi pentru

prezenței Lui, a depăşit platonismul mai mult decît teologii răsăriteni, care au pus accentul pe vederea lui Dumnezeu în lumină.

Față de această afirmare putem cita din *Tîlcuire la Cîntarea Cîntărilor* a sfîntului Grigorie, cuvintele: «Prin iradierea harului în suflet, acesta ia chipul luminii» (P.G., 44, 792 A, loc remarcat de Ivânka, *Plato Christianus,* Einsideln, 1964, p. 166). In general, întunericul în care sfîntul Grigorie spune că Moise se întîlneşte cu Dumnezeu e «un întuneric strălucitor». Ivânka, un mare cunoscător al sfîntului Grigorie, consideră că acesta a încreştinat pe P'laton, iar în doctrina lui despre veşnica nesă-turare a cunoaşterii de Dumnezeu vede trăsătura antiorigenistă a gîndirii sale *(op. cit.,* p. 183—186).

30. O. Bardenhewer, *op. cit.,* p. 207.

31. .1. Danielou, *Gregoire de Nysse, Vie de Mo'ise,* «Sources Chretiennes», Edi-llons du Cerf, Paris, 1941. O traducere în germană a acestei scrieri, cu o introducere mul scurtă, *a* dat şi Manfred Blum, în colecția «Sophia», îngrijită de Julius Tyciak şi Wilholm Nyssot\ Ea o făcută după textul grec, editat critic de J. Danielou în «Sources Chri'tit'iine.s», Paris, 195a. Traducerea germană e publicată în Lambertus-Verlag, Frei-burg i. Hreisguu, HKiU.

3'2. *Viața lui Moise a* fost tradusă din greceşte de C. Preot Ioan Buga. Am apro-plut-o in unele locuri şi mai mult de sensurile din textul grec şi am înlocuit neologismele, încadrind-o Im unitatea de \'lil a l-ilmi alini romaneşti.

Interpretarea sa ca trepte ale urcuşului spre Dumnezeu»[33]. Spre exemplificare, Blum rltoază din ifceastă operă a sfîntuiui Grigorie : «Cînd el (Moise) a pătruns în dumnezeiasca Mintă a Sfintelor, in acel nevăzut, el însuşi nu mai era vizibil; prin aceasta eu cred că el învață că pentru cel ce voieşte să fie unit cu Dumnezeu e de trebuință să treacă peste tot ce e văzut şi să-şi ridice mintea ca pe un vîrf de munte în planul nevărut şi necuprins şi să creadă că dumnezeirea este acolo unde nu ajunge cunoaşterea» [M].

Intll sufletul trebuie să se retragă din strălucirea înşelătoare a vieții lumeşti, p.itroctnd In singurătate. Făcînd aşa, după o vreme i se arată întîia lumină a credinței In Dumnezeu cel adevărat (rugul aprins). In această lumină cunoaşte că Dumnezeu osie un «Eu», deci o persoană, sau Persoana care are adevărata existență («Eu sînt Cel ce sînt»). Deci scoate pe om din ideea că Dumnezeu este o esență impersonală, una cu lumea, în sens panteist. Odată cu această descoperire, Dumnezeu dă sufletului şi porunca de a merge la frații săi, însufleții de aceeaşi dorință de a-L cunoaşte, şi a le spune că El este Dumnezeul cel unic şi personal şi să iasă de sub stăpînirea vrăjmaşului nevăzut, spre a-I sluji numai Lui. Acest suflet se face conducător al fraților săi în fuga lor din această robie. Dar pe lîngă conducerea văzută a celui ce a văzut mai înainte de ei lumina, ei se bucură şi de conducerea nevăzută a lui Dumnezeu, In forma unui stîlp de foc dumnezeiesc în întunericul nopții lor spirituale şi In forma norului care-i apără de arşița poftelor pe care le-au satisfăcut odinioară şl po care acum nu mai vor să le satisfacă. Inaintînd în această depărtare de viața In păcate, se mîntuiesc de duhurile ispititoare ale acestei vieți, trecînd prin apa tainică a botezului (Marea Roşie) în care se înecă acele duhuri. Apoi înaintează în deşertul înstrăinării de lume, iar cînd asprimea acestea vieți, golită de toate bucuriile, devlno Insuportabilă, apa vieții şi a întăririi din Hristos (din piatră) le reface puterile. Aşa ajung aproape de muntele unde se află Dumnezeu, aproape de înălțimea duhovnicească unde-L pot cunoaşte într-un mod mai corespunzător cu ceea ce este El. Dar la cunoştința aceasta însăşi nu pot ajunge decît cei ce au crescut în vîrsta lor duhovnicească aşa de mult, că s-au dovedit conducători destoinici ai celorlalți. Modelul lor, Moise, intră astfel pe vîrful muntelui Sinai, în întunericul unde se află Dumnezeu, adică la cunoştința că Dumnezeu nu poate fi prins într-o vedere sau într-o cunoştință hotărnicită, ci că El este nehotărnicit şi cu cît urcă cineva mai mult în cunoaşterea Lui, II simte, sau II cunoaşte ca pe Cel nehotărnicit, în care nu se satură şi nu sfîr-seşte sufletul niciodată de a înainta.

Ekkehard Muhlenberg a evidențiat faptul că gîndirea sfîntuiui Grigorie de Nyssa despre Dumnezeu cel nesfîrşit este total deosebită de cea a lui Platon, Aristotel, Filon şl Orlgen, depăşind panteismul acelora şi afirmînd transcendența reală a lui Dumnezeu. «Partea teologică a filosofiei platonic-aristotelică este greşită, pentru că nu admite că există o dumnezeire mai presus de lume. PeiAru Platou şi Aristotel există un domeniu al inteligibilului, în care se află Dumnezeu şi la care omul participă cu mintea sa (vous). După învățătura sfîntuiui Grigorie de Nyssa, mintea omenească nu poate decît recunoaşte printr-o mişcare înapoi că structura inteligibilă a lumii este creată. împotriva lui Platon şi Aristotel el afirmă că domeniul inteligibilului a fost făcut numai pentru lume : Dumnezeu a creat şi lumea minților (*xă* VOITĂ) şi, anume, prin voința Sa, nu ca la

Filon din Alexandria şi la unii platonicieini, prin gîndirea sa. Noi vedem că creaţia e din voinţa lui Dumnezeu, deci nu e o curgere necesară şi nemijlocită din fiinţa lui Dumnezeu»[35].

33. Manfred Blum, *Introd.* la *traducerea citată,* p. 17.
34. Idem, *ibidem.*
35. E. Muhlenberg, *Die Unendlichkeit Gottes bei Gregor von Nyssa,* Vandenbeck u. Huprocht, Gottingen, 1966, p. 144. O deosebire clară între panteismul platonic şi gîndlroa «flntului Grigorie care apără existenţa eternă a sufletului uman, cu toată «asemăiKirefl» liu care ajunge cu Dumnezeu, face şi Evamgelos Konstaintimou, în: Die *Tugendlehre (iirgurs* von *Nyssa in Verhăltniss* zu *der Antik-Philosophischen und jildisch-Christlirlini ituditlon,* Wiirzburg, 1066, p. 186.

Merglnd pe llulm Iul Pluton şi Aristotel, care nu despărţeau în esenţă pe Dumnezeu de lume, Orlgen afirma ca şi aceştia, că Dumnezeu o mărginit în putere. El spunea: «Dumnezeu a creat utît cit poate îngriji, cit poate stăpîni cu miinile şi cu providenţa Sa» *(Contra Celsum,* VI, 71). «Puterea lui Dumnezeu trebuie socotită mărginită şi nu «e poale desfiinţa mărginirea *(ite.fi'jfafri)* domeniului lucrării Lui, prin vorbe frumoase». El urmează în aceasta Iui Aristotel, după care «voinţa creatoare ([5ouXri[ji.a) este în funcţie de cele făcute (Ttpaxxa) care, ca atare, nu pot fi infinite» [36]. Deşi Origen vorbeşte de creaţiile fără sfîrşit ale lui Dumnezeu, ideea aceasta se acordă şi ea cu finitudinea puterii lui Dumnezeu, căci înseamnă că niciodată nu e satisfăcut cu lumea creată şi nu o poate umple cu o infinitate pe care nu o are, ci încearcă mereu să facă ceva mai bun, anulînd ceea ce a făcut înainte, fapt care duce şi la o neputinţă de-a Îmbrăca într-o valoare eternă cele create, inclusiv persoanele umane. De aceea şi sufletele ajung la o plictiseală în El.

Mai aproape este sfîntul Grigorie de Clement Alexandrinul. Acesta afirmă şi el infinitatea lui Dumnezeu, iar ca urmare şi neputinţa cunoaşterii fiinţei Lui de către făpturi. «Numai prin puterea care vine de la El însuşi, Se face El cunoscut» *(Stromata* V, 71, 5). Avem aci schiţată doctrina despre energiile necreate ale lui Dumnezeu şi, odată cu aceasta, împăcarea între transcendenţa lui Dumnezeu şi accesibilitatea LuL Totodată, ea implică progresul nesfîrşit al creaturii în cunoaşterea lui Dumnezeu. Toate acestea sînt proprii şi sfîntuiui Grigorie de Nyssa.

E. Muhlenberg nu dezvoltă însă şi ideea aceasta a cunoaşterii nesfîrşite a lui Dumnezeu, la sfîntul Grigorie de Nyssa, prin experienţa energiilor Lui necreate. El rămine la simpla afirmare a infinităţii lui Dumnezeu ca transcendenţă cu care nu se poate intra In contact şi despre a cărei existenţă se poate face doar o deducţie raţională de la distanţă.

Manfred Blum vede, mi se pare, mai bine acest caracter al unei simţiri a lui Dumnezeu, sau a prezenţei şi lucrării Lui, dincolo de orice cunoaştere, cînd punîndu-şi problema valorii cuvintelor în exprimarea necuprinderii lui Dumnezeu, spune : «Tocmai întrucît graiul nu poate cuprinde în întregime realitatea, este — oricît de ciudat pare să sune aceasta — mai mult decît o simplă comunicare; el devine un semn al adlncimii abisale. Mintea are acum putinţa oa, prin ceea ce i se împărtăşeşte sau Împărtăşeşte, să privească dincolo, spre realitatea indicată ; ba mai mult, să o înţeleagă pe aceasta iarăşi ca un semn al unui sens şi mai adînc. De-abia atunci este mintea stăpînă pe realitate, cînd aceasta nu poate fi epuizată în cuvinte»[37]. Dar «urcuşul spre infinitatea lui Dumnezeu nu este omului cu putinţă decît prin fapta mlntultoare a lui Hristos» [38]. Această faptă, deşi coborîtă la noi, ne deschide prin ,ea abisul unor realităţi şi înţelesuri infinite.

Din cele spuse rezultă că Moise, pe muntele Sinai, nu se afla într-o simplă necunoaştere a lui Dumnezeu, ci într-o simţire negrăit de presantă, sau într-o trăire, cu neputinţă de exprimat în toată tăria şi bogăţia ei, a prezenţei Lui personale neho-tărnlclte. Căci în întuneric, sau în simţirea nehotărnicirii lui Dumnezeu, Moise, sau sufletul urcat pîeă pe acel vîrf, trăieşte o intensitate a prezenţei luii Dumnezeu corespunzătoare acestei lărgimi şi adîncimi nesifîrşite. Pe lîngă aceasta, el vede acolo cortul cel sflnt şi toate cele din el, care sînt nesfîrşite în virtualitatea şi adîncimea sensurilor lor, dar totuşi vede acest complex nesfîrşit de sensuri ca un întreg bine ordonat, în care sufletul intră, se încadrează. Acest cort e sfînt şi în el nu poate intra decît cel ce s-a sfinţit prin curăţirea de patimi în cursul urcuşului, ceea ce înseamnă iarăşi că a Ieşit din îngustimea legată de experienţa mărginită a lumii şi a eu-ului propriu,

36. H. Langerbcrg, The *philosophy oi Arnmonius Sacas,* Journal of Hellenistic Studies, 77, 1957, p. 71, la E. Muhlonborg, op. *rit.,* p. 79, nota 5.
37. *Inlrod. la traducerea yernuinâ,* p. 13.
38. Idem, op. c/l., p. 18.

Intrlnd In clanul unei lărgiri la ncsflrşit, pe măsura infinităţii pe care o trăieşte şi o îmbrăţişează fără să-i simtă marginile. Numai aşa el are experienţa sfinţirii sale, pe măsură ce înaintează in acest cort care este interiorul infinit al lui Dumnezeu, în care slnt ascunse virtual formele sau sensurile tuturor făpturilor din universul creat, dar şl Infinitatea izvorîtoare a lor, mai presus de toate şi inepuizabilă.

Că In acel întuneric Moise vede pe Dumnezeu cel personal şi trăieşte în EI, o arată şl faptul că El îi dă tablele poruncilor pe care trebuie să le păzească membrii poporului pe care-1 leagă de El, porunci care se referă la slujirea Lui şi la respectarea semenilor lor, aceştia avînd rădăcinile în Dumnezeu cel infinit şi atoatecuprinză-tor. Lui Dumnezeu trebuie să I se slujească ca Celui Unuia singur, Care e mai presus de toate şi în Care sînt toate şi Care e cu neputinţă de redus la o făptură limitată redută fntr-un chip cioplit.

Dar pe tot parcursul ulterior al păzirii poruncilor şi al înaintării spre pămîntul făgăduinţei, adică spre împărăţia lui Dumnezeu, ei sînt întăriţi mai departe de mana lui Hristos, de apa ce izvorăşte din El ca din piatra care e fundamentul existenţei, de gîndul că aşa cum El a trecut prin cruce Ia înviere (crucea arătată izraeliţilor în chipul lemnului pe care era atîrnat un şarpe de aramă, care-i vindeca de muşcăturile şerpilor veninoşi, sau în chipul mîinilor întinse ale lui Moise, care-i ajuta să biruiască pe vrăjmaşii văzuţi), aşa vor învia şi ei, trecînd prin purtarea crucii şi prin cinstirea ei.

Cînd Moise cere lui Dumnezeu să-i arate faţa, El îi spune să se aşeze în deschizătura unei stînci prin care va vedea spatele Lui, ceea ce înseamnă că numai în stlnca netrecătoare a umanităţii lui Hristos se poate experia nevăzutul firii dumnezeieşti, că deci dincolo de Hristos nu putem înainta spre o cuprindere hotărnicită a necuprinsului dumnezeiesc. Dar în Hristos putem înainta la nesfîrşit în orizontul trăit şi cunoscut, sau simţit, al prezenţei firii dumnezeieşti.

Dar faptul că Dumnezeu e cunoscut în Hristos confirmă pentru noi caracterul Lui personal, iar indefinibilul lui Dumnezeu devine un indefinibil al Persoanei supreme şi contemplarea Lui, o contemplare a tainei indefinibile dar nu mai puţin intens trăite a Persoanei supreme. Căci în Hristos Dumnezeu ni S-a făcut accesibil, dar în El trăim în acelaşi timp şi infinitatea Lui.

Urcuşul niciodată terminat în cunoaşterea lui Dumnezeu este totodată un urcuş niciodată terminat în desăvîrşire sau în bine, căci fiinţa lui Dumnezeu cea nemărginită echivalează cu Binele nemărginit şi în fiinţa noastră e sădită setea spre această nemărginire în bine pe care nu o putem cuprinde niciodată, căci aceasta ar însemna să'punem nişte margini binelui pe care l-am putea ajunge. Desăvîrşirea ca înaintare In binele personal nesfîrşit — căci binele nu poate fi decît personal — e deci şi o mereu neatinsă desăvîrşire a noastră, care ne cere să nu oprim niciodată înaintarea în oa, pentru că orice oprire înseamnă o împăcare cu contrariul ei, sau cu răul.

Dacă în *Viaţa lui Moise,* sfîntul Grigorie de Nyssa ne descrie întregul urcuş spre Dumnezeu, în *Tîlcuirea Cîntării Cîntărilor,* pe care de asemenea o publicăm în acest volum, se ocupă în mod deosebit de unirea sufletului cu Hristos prin iubire. Căci Iubirea e virtutea cea mai înaltă, cea mafii intens trăită ca mişcare ce nu ajunge la un hotar, sau reprezintă vîrful cel mai înalt la care urcă sufletul şi de pe care vede totuşi desichizîndu-se înaintea lui orizonturile fără hotar. De aceea, în Cînfarea Cîn-*tăriîor* iubirea sufletului faţă de Dumnezeu e prezentată în creşterea ei neîncetată, tn dinamica ei nesfîrşită. Viziunea aceasta din tîlcuirea sfîntului Grigorie la *Cîntarea CVilărllor* a scos-o bine în relief Endre von Ivânka[39]. Acesta observă mai întîi că, prin această identificare a cunoaşterii lui Dumnezeu cu iubirea Lui, sfîntul Grigorie fiice din cunoaşterea lui Dumnezeu un act de experiere a Lui. «Că el vorbeşte de o

:«). *Plato C.hristmnus* Kinisidoln, 1964, p. 151 155, capitolul despre slintul Grigorie de Nyssa.

•xporlerp Interioară a lnl Dumnezeu, o vedem din explicarea re o dă el Ionului din *Cîntarca datărilor* unde mireasa spune: «Păzitorii m-au bătut şi m-au rănit» (5—7). Cu pu(ln înainte, ea, spuntodu-le că L-a strigat pe nume şi El nu i-a răspuns, păzitorii l-au răspuns că El nu poate fi înţeles şi deci nu are un nume şi faptul acesta a rănlt-o po ea prto lipsa nădejdii de a-şi vedea împlinit dorul după El. Dar ea este învăţată ...că tocmai acest dor este o dovadă că are pe Cel dorit... şi că de aceea ea se simte fericită că are in sine sînul lui Dumnezeu, pentru că e străpunsă de săgeata credinţei, că e atinsă în cel mai adînc interior al inimii de pironul iubirii» (P.G. 4, 1037) «°.

Unirea sufletului cu Dumnezeu e ilustrată în «Cînfarea Cîntări/or» prin faptul că tot ce se atribuie Mirelui se atribuie şi miresei, încît de multe ori nu ştim de se vorbeşte de Mire sau de mireasă. Mireasma răspîndită de El este în acelaşi timp mireasma răsplndită de ea j vinul cu care

îmbată El pe mireasă, este vinul cu care II îmbată ea pe El; mărul, rodi-a e cînd mireasa oare hrăneşte pe Mire, cînd Mirele care hrăneşte pe mireasă ; sînii sînt cînd ai miresei, cînd ai Mirelui etc.

Totuşi, sfîntul Grigorie afirmă mereu că sufletul, oricît ar fi de urnit cu Dumnezeu, e numai părtaş la El, nu are în sine însuşi fericirea, fiinţa şi binele nemărginit «Prin faptul că sfîntul Grigorie a făcut din «participarea la Dumnezeu» o însuşire a «orientării spre primirea în sine a lui Dumnezeu», o «deschidere pentru Dumnezeu», a dat întorsătura decisivă gîndirli sale, prin care a putut să prefacă învăţătura platonică despre fiinţă, care se mişcă într-o pendulare curioasă între panteism şi dualism, Intr-o Învăţătură autentic creştină despre creaturalul finitului» [41].

Ba chiar în unirea cu Dumnezeu prin iubire şi nu prin fiinţă, vede sfîntul Grigorie asigurată neconfundarea făptuirii cu Dumnezeu. «Căci, zice Ivanka iarăşi, dacă asemănarea cu Dumnezeu a sufletului nu constă într-o asemănare de esenţă cu Dumnezeu, ci în iubirea pentru Dumnezeu, este natural ca esenţa Lui curat spirituală să se descopere de-abia în iubirea faţă de Dumnezeu, iar în întoarcerea spre interior are loc totodată întoarcerea spre Dumnezeu. Numai prim aceasta, poate fi cunoscut EI. Astfel, un nou motiv neoplatonic, «unirea» (Einswerden) cu divinitatea, primeşte un nou Înţeles. In loc ca prin înlăturarea a ceea ce este străin, nedummezeiesc, în suflet, acesta să se topească în Dumnezeu cu care în esenţă este identic din totdeauna, intră In unirea cu El prin iubire» [42], care păstrează conştiinţa deosebirii în cei uniţi.

Dealtfel, chiar faptul că sufletul, pe măsură ce se uneşte mai mult cu Dumnezeu, însetează mai mult de El, arată că el păstrează conştiinţa deosebirii sale de Dumne-ISU : «Sălăşluirea binelui dumnezeiesc în suflet este de aşa fel, că ea face vasul tot mal mare şi capabil de mai multă primire, pe măsură ce II umple tot mai mult» (P.G. 46, 105 B | 46, 361 D ; 280 B). «Sălăşluirea lui Dumnezeu lărgeşte totodată dorinţa aufletului» (P.G. 44, 777 B).

***Omiliile la rugăciunea domnească* par să dateze şi ele din perioada finală a scrisului sfîntuiui Grigorie, de după anul 390, căci toată gîndirea din ele are In centru p« Hristos şi pe Duhul Sfînt. In *Omilia II,* se trece de la tipurile din *Viaţa lui Moise,* la Împlinirea lor în Hristos. Caracteristica acestei scrieri este unirea rugăciunii cu nepătlmlrea. Sînt cele două teme care preocupă, într-o strînsă îmbinare, tot scrisul duhovnicesc (filocalic) răsăritean de după aceea. Se poate spune că sfîntul Grigorie, prin sistematizarea gîndirii despre curăţirea de patimi prin virtuţi şi prin libertatea In Dumnezeu la care se ridică omul prin curăţirea de patimi, a pus temelia întregii spiritualităţi filocalice. Totodată, el a zugrăvit deplin idealul creştin al umanităţii, care nu poate fi decît acela al unei iubiri reciproce nepătimaşe. Despre locul important**

40. **Ivănka, op. *cit.,* p. 168.**
41. **Idem, op. *cit.,* p. 181.**
42. **Idem, *op. cit.,* p. 169.**

i'o-l iirt« Idopu de llbcrtute In teologia sllntulul Grigorie dc Nyssa s-u ocupat In mod special .1. Gui'th «.

Dar descriind lupta cu complexele piedici interioare care se opun înaintării spre «cost ideal, sfîntul Grigorie se dovedeşte totodată un psiholog de extraordinară subtilitate şl finele. In *Comentariul la «Tatăl nostru»* sînt pasagii nemuritoare in acest sens. S-or putea spune că el este primul mare psiholog din istoria scrisului creştin, nnticlpind pe Fericitul Augustin.

Tot aşa de pătrunzătoare analize psihologice, cu un şi mai accentuat caracter de predici, se cuprind in comentariile la «Fericiri», unde doctrina despre patimi e şi mai sistematizată. Aci apare imaginea scării, ale cărei trepte sînt constituite din virtuțile tot mal înalte. Ea e strîns unită cu viziunea «epectazelor» sau a urcuşului continuu al omului duhovnicesc, de la un nivel, la altul mai înalt, ce se deschide vederii de lu nivelul atins.

Dăm de aceea în acest volum şi aceste ultime două comentarii ale sfîntului Grigorie de Nyssa (Ia rugăciunea «Tatăl nostru» şi la «Fericiri»). Şi încheiem cu Cuvîntul Iul către monahi *Despre scopul vieții celei după Dumnezeu,* publicat de W. Jaeger, deoarece, fiind scris la sfîrşitul vieții sfîntului Grigorie, este fructul experienței celei mai mature a lui, sau e cea mai adîncă şi mai frumoasă mărturie a lucrării Duhului Sfînt în om, din toată literatura patristică şi ulterioară.

Toate scrierile duhovniceşti răsăritene de după aceea au la bază Ideile din aceste scrieri ale sfîntului Grigorie de Nyssa, publicate în volumul de față.

43. *La conception de la liberte chez Saint Grcgoire de Nysse,* Paris, Vrin, 1953.

DESPRE VIAȚA LUI MOISE,
SAU
DESPRE DESĂVÎRŞIREA PRIN VIRTUTE

A celui întru sfinți părintelui nostru GRIGORIE, EPISCOPUL NYSSEI

DESPRE VIATA LUI MOISE, SAU DESPRE DESĂVÎRŞIREA PRIN VIRTUTE

Cei ce au plăcerea să privească la alergările de cai şi doresc cu **Înfocare** să cîştige în întrecere cei iubiți de ei, măcar că acestora nu le **lipseşte** cîtuşi de puțin dorința de a alerga cît mai repede, totuşi strigă **din** locurile de privire, urmărindu-i cu ochii în alergarea lor, stîrnind **călărețul,** precum socotesc, spre o mai aprigă avîntare şi în acelaşi timp **întețind** caii şi întinzînd mîna spre ei ca un bici ce-i îmboldeşte şi-i **amenință.** Ei fac aceasta nu pentru că îi ajută astfel să învingă, ci mai **degrabă** pentru ca să-şi arate prin strigăte şi încurajări că sînt alături de **ei în** întrecerea lor.

Ceva asemănător mi se pare că fac şi eu cu tine, cel mai iubit din**tre** prietenii şi frații mei, atunci cînd, văzîndu-te alergînd bine în sta**dionul** virtuții, în cursa dumnezeiască, şi înitinzîndu**-te** în sărituri dese **şi** sprintene către cununa chemării de sus, strig către tine şi te îndemn, ce-**rîndu-ți** să te încordezi ca să alergi şi mai iute. Iar aceasta o fac nu **fiind** împins de o plăcere deşartă, ci ca să mă bucur de tine ca de un fiu **prea iubit.**

De aceea, am socotit vrednică de luat în seamă cererea, pe care **mi-ai arătat**-o prin scrisoarea trimisă de curînd, de a-**ți** da un sfat cu **privire la** viața desăvîrşită. Căci dacă nimic altceva din cele spuse de **mine** nu-ți va fi poate de folos, un fapt nu-ți va fi în nici-un caz nefolo**sitor** : acela de a da o pildă de ascultare. Căci dacă noi, cei rînduiți ca **părinți** ai **atîtor** suflete, socotim că la această vîrstă a părudui de argint **ni se** cade să răspundem cererii unei tinereți înțelepte, cu atît mai mult **ți se** cuvine ție să-ți întăreşti ascultarea de bunăvoie a tinereții tale, **care din** copilărie s-a desfăşurat lîngă noi. Dar atît despre aceasta.

Să trocem acum la tema de față, avtnd pe Dumnezeu îndreptător al euvîntului. Ai cerut, prea iubitul meu, să-ți descriu viața desăvîrşită, ca tu, privind la ea şi cunoscînd prin cuvinte ceea ce doreşti, să trăieşti In viața ta cele arătate ție prin cuvîntul nostru. Eu însă mă aflu în neputință în ambele privințe :

şi în a cuprinde în cuvinte desăvîrşirea, şi In a trăi în viaţa mea ceea ce a descris cuvîntul. Amîndouă acestea întrec puterea mea.

Dar poate nu numai eu, ci şi mulţi alţii dintre cei mai înaintaţi în virtuţi mărturisesc că aceasta le este cu neputinţă.

Dar ca să nu par, precum zice psalmistul, că mă tem acolo unde nu este teamă, îţi voi înfăţişa limpede în cele următoare cele ce am de gînd să-ţi spun.

Desăvîrşirea, în toate celelalte lucruri care se măsoară cu simţurile, o mărginită de nişte hotare în ce priveşte cantitatea, fie că e continuă, fie că e întreruptă. Căci orice măsură a cîtimii se cuprinde în nişte margini; şi cel ce priveşte cotul, sau numărul zece, vede că începe de undeva şi isprăveşte undeva; şi în aceasta stă desăvîrşirea lor. Despre virtute însă, am învăţat de la Apostol un singur hotar : acela că nu are hotar'. Căci acel dumnezeiesc Apostol, mare şi înalt în înţelegere, aler-glnd prin virtute, niciodată nu a sfîrşit întinzîndu-se spre cele dinainte (Filip. 3, 13) şi nici oprirea viitoare din alergare nu-i era sigură. Pentru ce ? Pentru că binele prin firea lui nu are hotar ,• el se hotărniceşte numai prin asemănarea cu ceea ce îi este contrar [2]. Aşa, viaţa are ca hotar moartea ,- lumina, întunericul; şi toate cîfe sînt bune se hotărnicesc prin ceea ce le este potrivnic. Căci precum sfîrşitul vieţii este începutul morţii, tot aşa şi oprirea din alergarea virtuţii se face început al păcatului. Aşadar, iată că nu se dezminte cuvîntul nostru, cînd spune că este cu neputinţă de a afla o margine a virtuţii. Iar prin aceasta s-a dovedit cfi ceea ce se cuprinde în nişte margini nu este virtute [3].

1. Virtutea are o singură definiţie : că e indefinibilă, sau infinită. Din ce înaintezi In ea, ti se deschide vederea şi dorinţa spre o şi mai multă înaintare în ea. Ea n-are hotar, cum nu are nici Dumnezeu.

2. Binele prin firea lui nu are hotar ; el este infinit. Nu poţi spune: atîta e binele şl mai mult nu. Nu poate spune cineva dacă e bum : sînt destul de bun, mai bun nu vreau să fiu. Hotarul binelui e ceea ce i se împotriveşte: răul, sau voinţa de a nu merge mal departe în el, ceea ce însă nu duce la o tot mai mare deplinătate după care tinde binele, adică admite în el un amestec al răului.

3. Virtutea ca bine în curs de înfăptuire prim persoană, nu are deci nici ea hotar. Ea n-are alt hotar decît oprirea din virtute, sau trecerea la rău. Unde sfîrşeşte virtutea, începe răutatea sau păcatul. Din virtute nu te poţi opri, fără să te împaci cu un amestec al răului în ea. Virtutea are în sine mişcarea înainte, în ea însăşi. Ea se menţine prin mişcare. Cînd se opreşte la o margine, trece la împăcarea cu un anumit grad al răului. Virtutea care se împacă cu mărginirea nu mai e virtute curată. Dacă o deci firesc omului să împlinească binele, dacă în aceasta «se simte bine», aceasta arată că omul e făcut pentru o existenţă nesfîrşită, ca să poată sa-şi împlinească la

Iar fiindcă şi dospro coi ce cultivă viaţa virtuoasă am spus că le este cu neputinţă să ajungă La desăvîrşire, euvîntul va lămuri şi aceasta. Binele prim şi propriu, a cărui fire este bunătatea, este şi se numeşte dumnezeirea, fie că aceasta se înţelege sau nu. Şi pentru că s-a arătat <:ă nu există alt hotar al virtuţii decît păcatul, iar dumnezeirea nu primeşte ceva contrar ei, firea dumnezeiască trebuie înţeleasă ca fără hotar şi fără margine [4]. Iar cel ce cultivă adevărata virtute nu participă la nimic altceva decît la Dumnezeu, pentru că Acesta este virtutea desăvîrşită [5]. Iar dacă de ceea ce este din fire bun doresc numaidecît să se împărtăşească cei ce-o cunosc, iar aceasta nu are hotar, în mod necesar şi dorinţa celor ce participă la aceasta se întinde la nesfîrşit şi nu are oprire. Deci nimănui nu-i este cu putinţă atingerea desăvîrşirii, pentru că desăvîrşirea, după cum s-a spus, nu se cuprinde în nişte hotare. Deci şi virtutea are un singur hotar : nehotărnicirea [6]. Cum ar putea deci să ajungă cineva la marginea căutată, neaflîndu-se o margine ?

Dar din faptul că desvîrşirea care se **caută nu poate fi cuprinsă, nu urmează**

nesfîrşit dorinţa lui spre mai bine, dorinţă care nu încetează niciodată. Omul e destinat prin aceasta, prin firea lui, înfinitului şi deci veşniciei[1]. Persoana umană nu isprăveşte Jiiciadiaită de a se desăvîrşi. Ba nu se împlineşte propriii-zils niciodată, dar nu încetează de a dori o şi mai mare împlinire prin bine.

4. Dacă omul e făcut să tindă fără sfîrşit spre bine, fără să poată ajunge vreodată la capătul lui, binele realizat în deplinătatea lui din veci este infinitatea în act, tar aceasta este una cu dumnezeirea. Iar cum binele în curs de împlinire implică un dor al unei persoane de a-1 împlini tot mai mult, binele împlinit în deplinătatea lui infinită este şi el bunătatea nesfîrşită a unei persoane. Ca atare, Dumnezeu nu poate fi cuprins, sau înţeles. Desăvîrşirea Lui nu e limitată. Iar bunătatea unei persoane se arată în raport cu alte persoane. însuşirea binelui de a fi nesfîrşit şi de a fi realizat ca «taxe în mod personal din veci, implică existenţa personală a Sfintei Treimi. De unde ar fi dorinţa fără sfîrşit spre bine, sau spre binele nesfîrşit, dacă el n-ar exista din veci in această infinitate, într-o bunătate interpersonală ? Acest bine infinit e magnetul ce exercită asupra omului atracţia spre el. Trăixea acestei forţe magnetice spirituale este proprie firii omeneşti, ipostaziată în persoane, în relaţie între ele.

5. Dacă binele desăvîrşit este Dumnezeu Cel infinit, omul, care tinde spre bine la nesfîrşit, dovedeşte prin aceasta că participă la Dumnezeu, că asupra lui se exercită forţa binelui, că este într-o legătură mereu sporită cu Dumnezeu. Iar cum forţa binelui, nu se poate exercita fizic, ci spiritual, prin aceea că o persoană îşi face simţită bunătatea asupra altuia, faptul că omul tinde spre bine arată că Dumnezeu Cel personal Iţi face simţită într-un fel tainic bunătatea în firea omenească.

6. Dacă desăvîrşirea în bine e fără hotar, căci ceea ce e mărginit în bine are chiar în aceasta o nedesăvîrşire, virtutea ca drum spre desăvîrşire nu are nici un hotar. Virtutea nu are hotar, pentru că ea nu e decît forma concretă personalizată a binelui, mereu în înaintare prin voinţă. Deci în virtute este inclusă voinţa persoanei omeneşti de a înfăptui în mod neîntrerupt şi în mai mare măsură binele. Aceasta Înseamnă că nici Dumnezeu nu e lipsit de voinţa Lui personală de a fi bun, dar odată ce in Dumnezeu binele e desăvîrşit, voinţa Lui de a fi bun e una cu voinţa de a ră-mlne In această desăvîrşire. La El binele desăvîrşit şi voinţa de a rămîne în el coincid. Binele ne deschide orizontul infinităţii, ne atrage spre el, sau ne aşează şi ne ţine tn el, Dumnezeu fiind binele infinit din veci, iar noi tinzînd la nesfîrşit spre această Infinitate, fără să o putem atinge în aşa fel ca să nu mai dorim să tindem mai sus, El ne este transcendent nouă, sau este pe o treaptă dincolo de putinţa noastră de a ne sălta pe ea. Dar pe de altă parte, sîntem într-o legătură cu transcendenţa Lui, întru-clt ea exercită o atracţie asupra noastră.

că **nu** trebuie **să ţinem** seamă de **porunca Domnului, care zice :** «Fiţi desăvîrşiţi,

precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvîrşit este» **(Mt. 5, 48).** Căci chiar dacă nu reuşim să dobîndim **în** întregime cele **ce** BÎnt **din** fire bune, faptul de a nu rămîne lipsiți măcar de o parte e şi **el un cîştig** mare pentru cei ce au minte. Deci trebuie să punem toată sîrguința ca să nu cădem în întregime din desăvîrşirea care ne este cu putință ,• ci să cîştigăm din ea atîta cît vom putea să cuprindem. Poate că chiar a voi pururea să fie şi mai mult în bine este desăvîrşirea firii omeneşti[7]. Şi mi se pare potrivit să ne folosim de sfatul dat de Scrip**tură în** privința aceasta. Căci zice undeva cuvîntul dumnezeiesc, prin proorocia lui Isaia : «Luați aminte la Avraam, tatăl vostru, şi la Sarra care **v-a** născut pe voi» (Is. 51, 2).

Cuvîntul porunceşte acestea pentru cei ce rătăcesc în afara vir**tuții,** ca, precum cei ce plutesc pe mare şi s-au rătăcit de la calea spre **port,** cu ajutorul unui semn arătat revin din rătăcirea lor, fie văzînd un foc ridicat pe înălțimi, fie văzînd culmea înaltă a unor munți, tot astfel cei ce prin cugetul lor lipsit de cîrmaci rătăcesc pe marea vieții, după **pilda Sarrei şi a lui** Avraam să se îndrepte iarăşi către limanul voii lui Dumnezeu. Şi pentru că firea omenească se împarte în femeiască şi bărbătească şi ambelor părți le stă în putere să aleagă între virtute şi păcat, de aceea fiecărei părți i s-a arătat de către cuvîntul dumnezeiesc o **pildă** potrivită **a** virtuții, ca fiecare privind spre ceea ce îi este înrudit, **bărbații către** Avraam şi femeile, spre Sarra, să se îndrepte spre viața virtuoasă prin pilde potrivite lui. Poate că ne va ajunge şi nouă amintirea **vreunuia** din cei bine cercați în viață ca să tindem spre focul de pe culmi **şi ca** să ni se arate cum este cu putință să îndreptăm sufletul către limanul deschis al virtuții şi să nu mai fim nicidecum luați de furtunile **vieții,** nici să ne mai scufundăm în adîncul păcatului prin patimile învi-**forate, venite** una după alta. Căci poate de aceea s-a şi istorisit viața **acelor** persoane înalte, ca prin urmarea izbînzilor lor să ne îndreptăm **spre bine** viața ce ne stă înainte.

Dar ce voi face, va spune poate cineva, dacă eu nu sînt nici din **Caldea,** precum se spune despre Avraam, nici prunc înfiat de fiica

7. Desăvîrşirea lui Dumnezeu nu are hotar, fiind plenitudinea înfăptuită din veci. Desăvîrşirea omenească nu are hotar, ca înaintare spre ea prin virtute, sau prin binele ce ne străduim să-1 înfăptuim. Faptul că nu ajungem la desăvîrşirea nehotăr-nlcllă înfăptuită nu înseamnă că nu trebuie să rămînem în desăvîrşirea ca drum nesfîrşit, sau în nehotărnicia ca înaintare. Aceasta e nehotărnicia, deci desăvîrşirea rlndultă omului: a voi să nu se oprească niciodată din împlinirea binelui, o asemenea oprire fiind contrară firii omeneşti. Prin aceasta participăm noi la desăvîrşirea lui Dumnezeu.

Egiptului, precum spune Scriptura despre Moise, şi nu am nimic asemănător cu vreunul din cei vechi, in ceea cu priveşte viața ? Cum mă voi aşeza în ceata unora din aceştia şi cum le voi urma cu fapta, neavînd nimic din starea lor ? Către acesta voi răspunde că nu socotim că ține de Caldeea virtutea, sau patima, şi nici de viața în Egipt, sau de petrecerea în Babilon, ca cineva să fie în afară de viața cea întru virtute. Şi nici nu Se face Dumnezeu cunoscut numai celor vrednici din Iudeea nici Sionul nu este locaşul dumnezeirii, în înțelesul lui material. Ci este nevoie de o întrebuințare mai atentă a înțelegerii şi de o privire mai ascuțită pentru a vedea din istorie de ce fel de caldeeni sau egipteni trebuie să ne

depărtăm şi de ce robie babilonică trebuie să ne eliberăm, ca să ajungem la o viaţă fericită. Deci vom lua în acest cuvînt pe Moise ca pildă a vieţii noastre, trecînd mai întîi prin viaţa lui precum am aflat-o din cuvîntul dumnezeiesc, apoi căutînd în înţelesul ce reiese din istorie o pildă pentru virtute. Prin aceasta vom cunoaşte viaţa desă-vîrşită aşa cum poate fi trăită de oameni.

ISTORICUL VIEŢII LUI MOISE

Se spune, aşadar, că Moise s-a născut într-un timp cînd legea tiranului împiedica aducerea la viaţă a celor de parte bărbătească, dar că printr-un ajutor de sus a fost cruţat de cruzimea acelui timp. Căci părinţilor, care au văzut copilul cu chip ales încă din faşă, le-a fost greu să-1 predea morţii. Dar, pentru că ameninţarea tiranului era mai puternică, l-au pus în Nil; însă nu l-au aruncat simplu în apă, ci, aşezîndu-I într-un coşuleţ uns cu smoală, l-au încredinţat rîului. Aşa au povestit cei ce au istorisit cu grijă cele privitoare la el.

Dar o putere dumnezeiască îndrumează coşuleţul, împingîndu-1 spre malul apei, fiind mînat de valuri în partea aceea. Iar fiica regelui, plimbîndu-se pe malul rîului, unde se întîmpla să se afle coşuleţul, 1-a aflat, fiind atrasă de un plîns de copil din el. Şi văzînd frumuseţea copilului îndată 1-a luat împărăteasa la sine şi 1-a înfiat. Şi fiindcă copilul a respins prin fire o doică de alt neam, printr-o îngrijire de sus a ajuns să fie alăptat chiar de sînul maicii lui.

Petrecîndu-şi copilăria în casa împărătească, deci primind cultura din afară, ceea ce era socotit de cei din afară ca pricină de slavă, el nu a voit să mai primească după o vreme a mărturisi ca mamă pe cultivata împărătească, care-1 înfiase, ci s-a întors la mama sa după fire şi s-a amestecat printre cei de un neam cu el.

Şi ivinidu-se o luptă între un evreu şi un egiptean, s-a dat pe partea celui înrudit şi a ucis pe străin. Apoi încăerîndu-se doi evrei, a

Încercat să oprească vrajba între ei, sfătuindu-i să se aibă bine, ca unii ce sînt fraţi, şi să nu ia mînia ca sfătuitoare în neînţelegerile dintre ei, ci firea. Fiind însă respins de cel ce voia nedreptatea, a făcut din aceasta necinstire un motiv de şi mai mare înţelepţire şi îndepărtîndu-se de Împreuna vieţuire cu cei mulţi, şi-a ales o viaţă retrasă, slujind unuia de alt neam, bărbat văzător al celor mai înalte, care judeca drept purtările şi viaţa oamenilor. Acesta, văzînd dintr-o singură faptă virtutea tlnărului (din pornirea împotriva celor doi păstori, cînd neumblînd după un cîştig al său, ci socotind apărarea dreptăţii ca o cinste a firii sale, a pedepsit nedreptatea păstorilor oare nu greşiseră faţă de el cu nimic) şl preţuind din acestea pe tînăr şi socotind, cu toată sărăcia lui văzută, virtutea lui mult mai de cinste decît multa bogăţie bănească, i-a dat de soţie pe fiica lui şi 1-a lăsat să trăiască după voia lui viaţa care-i plăcea (leş. 2, 16—21).

Şi ducînd în munţi o viaţă singuratică, eliberată de zgomotul cetăţii, s-a ocupat cu îngrijirea oilor în pustie. Şi petrecînd o vreme într-o astfel do viaţă, zice istoria, a avut o vedere dumnezeiască înfricoşătoare ■.o lumină deosebită de cea a

soarelui i-a fulgerat vederea în amiaza mare. Şi minunîndu-se de vederea aceasta neobişnuită, ridicîndu-şi privirile spre munte, a văzut un tufiş aprins de o lumină oa de foc, dar ramurile tufişului rămîneau verzi ca într-o rouă, în mijlocul flăcărilor. Atunci şi-a spus sie aceste cuvinte : «Apropia-mă-voi de această minunată vedere» (leş. 3, 3). Zicînd acestea, el nu vedea numai cu ochii minunea luminii, ci, ceea ce era şi mai minunat, şi auzul îi era luminat de razele acestei lumini. Căci harul luminii se îndrepta spre amîndouă simţurile : el lumina vederea cu strălucirea razelor, iar auzul i-1 lumina cu învăţături nemuritoare. Insă glasul acestei lumini îl opreşte pe Moise să urce muntele, îngreuiat de încălţămintea sa din piele moartă. De aceea, dezlegîndu-şi încălţămintea din picioare, păşeşte astfel pe pămîntul acela care strălucea de lumina dumnezeiască. Apoi (căci socotesc că nu trebuie să lungim prea mult cuvîntul cu istorisirea simplă a vieţii bărbatului, ci să trecem la cele ce le urmărim), întărit de vederea dumnezeiască ce i s-a arătat, primeşte porunca să elibereze neamul său din robia egiptenilor. Şi ca să cunoască cit mai bine tăria de la Dumnezeu sălăşluită în el, la porunca Iui Dumnezeu a încercat-o prin ceea ce avea în mînă. Iar dovada i-a fost aceasta : căzîndu-i toiagul din mînă a început să se mişte şi s-a făcut vietate (iar această vietate era un şarpe); şi luîndu-1 iarăşi în mînă, s-a făcut toiag, precum era mai înainte de a se schimba în vietate. Iar suprafaţa mîinii pe care o scoase acum din sîn se făcuse albă ca zăpada, iar băgînd-o iarăşi în sin a revenit la firea ei.

Coborînd apoi Moise in Egipt şi lulnd cu el pe soţia sa de alt neam, precum şi copiii născuţi lui din aceea, se spune că 1-a întîlnit pe el un înger, care i-a insuflat o teamă de moarte ; dar pe acesta femeia 1-a Imblînzit prin sîngele curs prin tăierea împrejur a copilului (leş. 4, 24—26). Apoi se întîlni cu Aaron, fiind mînat şi acesta de Dumnezeu spre întîlnirea cu el (leş. 4, 27—28). Apoi poporul din Egipt fu strîns de amîndoi într-o adunare obştească şi i se vesti eliberarea din robie celor prea mult obosiţi de reaua pătimire a muncilor (leş. 4, 29—32). Apoi are loc cuvîntul acestuia către tiranul însuşi. Tiranul se mînie de acestea şi mai mult ca înainte împotriva celor ce supravegheau muncile şi împotriva izraeliţilor înşişi şi sporeşte numărul de cărămizi ce trebuie făcute şi dă o poruncă şi mai obositoare nu numai pentru cei ce lucrau la lutul cărămizilor, ci şi pentru cei ce trudeau la paie şi la trestie (leş., 5—6, 19).

Apoi Faraon (căci acesta era numele tiranului egiptenilor) a încercat, folosindu-se de vrăjitori, să se împotrivească semnelor dumnezeieşti făcute înaintea lui, atunci cînd Moise a prefăcut în ochii egiptenilor toiagul său în şarpe, socotind că şi vrăjitoria va face aceeaşi minune cu toiegele vrăjmaşe. Dar înşelăciunea a fost dată pe faţă din fapte '• şarpele ivit din toiagul lui Moise a mîncat lemnele vrăjite, adică şerpii vrăjitorilor, toiegele lor neavînd nici o putere de apărare sau de viaţă, ci numai un chip pe care înşelăciunea vrăjitorilor 1-a pus înaintea ochilor celor ce se lăsau uşor înşelaţi (leş., 7, 9—12).

Atunci Moise, văzînd pe toţi supuşii gîndind la fel cu stăpînul lor întru răutate, aduce o plagă obştească peste tot poporul egiptean, aşa încît nici unul n-a scăpat de suferirea relelor. Şi la porunca lui s-au mişcat împotriva egiptenilor cu o

mare pornire, ca o oaste supusă lui, înseşi stihiile lucrurilor, care se văd pretutindeni: pământul, focul, aerul şi apa, care îşi schimbă lucrarea lor după lucrarea voită a oamenilor. Şi prin aceeaşi putere cu care au pedepsit, prin intrarea lor în neorîn-duială, pe egipteni, în acelaşi loc şi timp, făceau ca iudeii să rămînă neatinşi de rău. Toată firea apelor din Egipt s-a prefăcut în sînge prin porunca lui Moise, încît şi peştii ce înotau în apa prefăcută în materie vîscoasă au pierit; dar pentru evrei, ceea ce era pentru ceilalţi sînge era apă limpede. Şi s-a dat şi vrăjitorilor prilejul să-şi arate înşelăciunea lor şi să preschimbe apa ce se găsea la evrei în sînge, dar n-au putut. De asemenea şi mulţimea broaştelor, pornind să se ivească în Egipt în mare mulţime (căci înmulţirea lor în mare număr nu a urmat vreunei legi a firii, ci poruncii lui Moise care a schimbat atunci legea naturală a naşterii lor), orice egiptean era omorît de ele, fiind strîmtorat
in locuinţa **«a ,•** dar viaţa evreilor ora ferită de o astfel de nenorocire (leş., **8, 2—9).**

Tot astfel aerul pentru egipteni nu era luminat nici noaptea, nici ziua, rămînînd tot timpul în acelaşi întuneric ,• pentru evrei însă nu *s-a* schimbat nimic din ceea ce era obişnuit. Şi toate celeilalte s-au în-thnplat în acelaşi chip. Grindina, focul, bubele, muşiţele, muştele cîi-neşti, norul de lăcuste asupra egiptenilor lucrau precum s-a spus, iar evreii cunoşteau suferinţa celor ce locuiau în vecinătatea lor numai din cole istorisite şi povestite, dar nu primeau asupră-le nici un fel de năvală a lor. Apoi, omorîrea întîilor născuţi a arătat deosebirea între egipteni şi evrei şi mai vădită. în timp ce egiptenii erau cufundaţi în jalea pentru cei prea iubiţi ai lor, evreii au rămas în toată liniştea şi siguranţa ,• izbăvirea lor a fost asigurată prin sîngele vărsat la orice intrare a casei lor, prin însemnarea cu sînge a celor doi stîlpi şi a pragului de sus al uşii (leş., 12).

Pe cînd egiptenii erau loviţi de nenorocirea morţii întîilor născuţi şi atît fiecare în parte cît şi toţi îndeobşte se zvîrcoleau în suferinţe, Moise conduce ieşirea izraeliţilor, pregătindu-i de mai înainte să ia cu ei şi bogăţia egiptenilor spre folosul lor. Şi făcînd ei drum ca la trei zile în afara Egiptului, iarăşi, zice istoria, s-a înfuriat egipteanul că nu **a** rămas Izrael mai departe în robie. Şi adunîndu-şi toată oastea supuşilor **a** alergat cu călărime după popor. Iar Izrael văzînd călărimea şi oastea înarmată, el însuşi fiind neîncercat în război şi nedeprins în astfel de fapte, a fost cuprins îndată de frică şi a început să se răzvrătească împotriva lui Moise. în aceste clipe, spune istoria, s-a întîmplat cel mai minunat lucru cu Moise : împărţindu-şi lucrarea în două, cu glasul şi cu cuvîntul încuraja pe izraeliţi, îndemnîndu-i să aibă bună nădejde în Dumnezeu, iar înăuntru se ruga în cuget lui Dumnezeu să aibă îndurare de fraţii lui. Şi, îndurîndu-Se Dumnezeu de strigarea fără. grai **a** lui, îl învaţă prin sfatul de sus cum să scape de primejdie. Şi **în** acest timp un nor conducea poporul prin puterea dumnezeiască, dar nu un nor de natură obişnuită (pentru că nu era alcătuit din aburi, prin umplerea aerului de aburi, sau prin formarea cetii, sau prin sporirea vîntului), ci era în acel nor ceva mai presus de înţelegerea omenească, precum mărturiseşte Scriptura. Era o astfel de minune, că străluceau cu căldură şi razele

soarelui. Era un fel de zid ce apăra poporul, umbrind pe rei ce erau sub el, şi sufla cu o uşoară adiere răcoroasă, domolind (irşița soarelui. Iar noaptea se prefăcea în stîlp de foc, călăuzind cu lumina lui **de** scara pînă dimineața. Moise privea la această călăuză în-**(Icm**ninel şi **pe popoi sii**-1 urmeze.

Dar ajungînd la **Marea** Roşie, acolo, **conduşi mai** departe de nor, **întreaga oaste a egiptenilor i-a încercuit din spate,** nemaiavînd din **nici o** parte nici o scăpare din primejdie, întrucît se găseau între duş**manii înarmați şi** apă. **Atunci se întîmplă ceva cu** totul de necrezut. **Moise a** lucrat împins de puterea dumnezeiască : apropiindu-se de țărmul mării, lovi apa cu toiagul, iar aceasta s-a crăpat în urma loviturii. **Şi** cum se întîmplă cu o sticlă, cînd crăpătura, începînd de la o parte, **trece** în linie dreaptă pînă la cealaltă parte, la fel marea întreagă rupîndu-se la o margine de lovitura toiagului, despărțirea valurilor a trecut pînă **la malul** opus. Şi coborînd **Moise** pe fundul mării **pe** unde o tăiase în două, a trecut prin adînc cu întreg poporul, cu trupul neudat **şi** însorit. Şi străbătînd pe jos adîncul, prin sînul uscat al mării, nu se **temeau** de prăbuşirea zidurilor de valuri înălțate de la sine asemenea unor pereți în care marea se întărise pe amîndouă laturile. Dar cînd a **intrat** Faraon cu egiptenii în mare, pe drumul tăiat de curînd printre ape, iarăşi s-au împreunat apă cu apă, închizîndu-se marea în sine în forma ce o avea mai înainte, suprafața şi vederea apei făcîndu-se una, **după** ce izraeliții trecuți pe malul dimpotrivă se odihneau de calea lungă făcută cu iuțeală prin mare şi înălțau cîntare de laudă **lui** Dum**nezeu,** Cel ce le-a dat lor biruință nesîngeroasă, scufundînd toată oştirea egiptenilor : oameni, cai, arme şi care, sub apă (leş., 14).

Apoi Moise înaintează mai departe, străbătînd o cale de trei zile, **lipsită de apă** şi ajunge în mare strîmtorare, neavînd cum să potolească **setea** poporului. Şi s-au aşezat cu tabăra lîngă un lac cu apă Sărată, **mai** amară chiar decît a mării. Dar aşezați lîngă apă, ardeau de sete. **Moise fu** sfătuit atunci de Dumnezeu să arunce în apă un lemn **şi îndată** apa s-a făcut bună de băut. Lemnul cu puterea lui a schimbat firea **apei,** din amară, în dulce (leş., 15, 22—25).

Apoi norul plecînd mai departe, porniră şi ei după mişcarea no**rului. Şi făceau** mereu acelaşi lucru, oprindu-se din mers acolo unde **norul le** dădea semn de odihnă prin oprirea sa, şi ridicîndu-se iarăşi **cftid norul** le arăta calea. **Şi** au **ajuns,** urmînd călăuza aceasta, la un loc **ce** era udat de apă de băut, peste care se revărsau douăsprezece Izvoare. Mai erau acolo şi şaptezeci de finici, dar chiar dacă numărul **lor nu** era prea mare, pentru cei ce priveau era o minune şi întrecea **orice** frumusețe pricinuită de mărime (leş., 15, 27).

Apoi norul călăuzitor se ridică iarăşi şi de acolo, conducînd poporul **spre** alt loc. Dar acest loc era acoperit cu nisip uscat, neadăpat de **nici**-o undă de apă, şi aici poporul era chinuit din nou de sete. Moise văzînd o stîncă pe un deal, lovi cu toiagul şi ea **a** izvorît îndată apă **plăcută şi** buină de băut, **din** belşug **pentru tot** poporul **(leş.,** cap. 17,

J--6). Aici însă isprăvindu-se merindele ce le luaseră pentru călătorie din Egipt, şi poporul fiind strîmtorat de foame, se întîmplă minunea cea mai de necrezut din

toate. Căci se porni să plouă hrană ca o rouă din cer şi nu de pe pământ, cum se întîmplă după legea firii. Roua m-casta cădea peste ei dimineața, dar apoi ea se făcea hrană pentru cei ce o primeau. Fiindcă ceea ce se revărsa nu se prefăcea în picături de apă, cum se întîmplă de obicei cu roua, ci în loc de picături de apă se revărsa un fel de boabe în formă de cristale, care în agricultură se cheamă coliandru, sau grăunțe de formă rotundă, al căror gust se aseamănă cu cel al mierii. Acestei minuni i se mai adaugă şi o alta : ieşind toți la culesul ei, măcar că erau de felurite vîrste şi puteri, nici unul nu aduna mai puțin decît celălalt, potrivit deosebirii de putere, ci pe măsura trebuinței fiecăruia, încît nici cel mai puternic să nu aibă mai mult şi nici celui slab să nu i se micşoreze partea, ci să fie tuturor egală. In legătură cu aceasta, istoria mai vorbeşte de o minune : că ddunînd fiecare pentru o zi, nu punea deoparte nimic pentru ziua următoare. Iar celui ce din zgîreenie îşi punea la o parte ceva din hrana adunată, ceea ce punea de o parte i se făcea fără folos pentru hrană, prefăcîndu-se în viermi. Se mai adaogă şi altceva minunat în istoria despre această hrană: dintre zilele săptămînii, una, dintr-o rațiune tainică, era cinstită cu nelucrarea. De aceea în ziua premergătoare acesteia, deşi căderea din cer avea loc ca şi în celelalte zile, iar sîrguin-ța adunătorilor era egală, ceea ce se aduna se afla în cantitate îndoită față de măsura obişnuită. Aceasta, ca să nu aibă nici un motiv de a dezlega legea nelucrării din trebuința hranei. In aceasta se arăta şi mai mult puterea dumnezeiască, întrucît în celelalte zile prisosul se strica, şi numai In ajunul Sîmbetei (căci acesta era numele zilei nelucrătoare) ceea ce era pus de o parte rămînea nestricat, în aşa fel cft nu se vedea să fie cu ceva mai veche decît hrana proaspătă (leş. 16).

Apoi se încinse un război între ei şi un popor străin (cuvîntul îi numeşte amaleciți, pe cei care s-au rînduit atunci la bătălie împotriva lor). Atunci Moise înarmează pentru prima dată pe izraeliți pentru bătălie, dar nu aruncă în luptă toată oastea, ci alege pe cei mai buni şi pe căpeteniile lor care au primit să lupte. Dar şi în aceasta Moise a arătat un chip nou de conducere a războiului. Căci pe cînd Iisus, cel care după Moise a condus poporul, lupta cu oastea împotriva amale-ciților, Moise stătea pe un deal deasupra oştirii şi privea spre cer, avînd doi inşi dintre cei mai destoinici împreună cu el de o parte şi de alta. Cu acest prilej istoria ne spune că s-a făcut următoarea minune : cînd Moise ridica mîinile către cer, poporul se întărea împotriva duşmanilor, iar cînd le pogora, dădea înapoi şi oastea din fața navalei celor

de alt neam, Aceasta înțolegînd-o cei ce stăteau Ungă el au început să sprijinea.scă pe dedesupt, din amîndouă părțile, mîinile îngreunate şi anevoie de mişcat, dintr-o cauză necunoscută, ale lui Moise. Dar fiindcă erau mai slabi şi nu puteau să-1 țină drept, i-au aşezat un scaun pe o piatră şi aşa l-au ajutat pe Moise să-şi țină prin ei mîinile ridicate către cer. Aceasta făcîndu-se, amaleeiții fură zdrobiți de către izraeliți (leş., 17, 8—16).

După aceasta, pentru că norul care călăuzea poporul pe cale răni înea în acelaşi loc, a fost de trebuință să nu se mai mişte nici poporul, neavînd norul drept conducător. Dar, avînd din belşug şi fără osteneală cele de trebuință vieții, fiindcă pîinea le venea de sus de-a gata, iar apa de băut îi îmbia din piatră şi norul alunga orice neplăcere ce li s-ar fi întîmplat sub el, pentru că ziua îi apăra ca un zid de arşiță, iar noaptea alunga întunericul, luminînd ca un stîlp de foc, petrecerea lor în pustie, la poalele muntelui unde îşi aşezară tabăra, era fără griji.

In acest loc, Moise este condus la o cunoaştere tainică, însăşi puterea dumnezeiască învățînd prin minuni mai presus de cuvînt tot poporul şi pe însuşi conducătorul lui. Iar această învățătură tainică s-a sfivîrşit astfel : poporului i se spuse de mai înainte să se păzească de orice întinări ce pot atinge trupul şi sufletul, să se curățească prin unele stropiri şi să se păzească curat chiar şi de legătura conjugală Intr-un anumit număr de zile, ca spălat de orice pornire pătimaşă a trupului, să se apropie de munte, curat de patimi, pentru a primi învățătura de taină.

Muntele acela se numea Sinai şi în vremea aceea nu era îngăduit decît oamenilor să se apropie de el, iar dintre aceştia numai bărbaților şi dintre bărbați iarăşi numai acelora care se curățiseră de orice întinare. Se pusese pază şi se avea grijă ca nu cumva să calce vreun animal pe munte. Iar de se întîmplă aceasta, orice animal se arăta pe munte era ucis de popor cu pietre.

Apoi lumina aerului se întunecă din senin, încît muntele se făcu nevăzut, fiind despărțit de un cerc de negură, iar din negură se arătă un foc ce înfricoşa vederea celor ce priveau. De pretutindeni locul de păşunat al muntelui era învăluit de fumul ce ieşea din focul ce creştea, acoperind toată vederea lui. Moise conduse poporul spre munte. Dar nici el nu îndrăznea să privească, ci avea sufletul stăpînit de frică, iar trupul zguduit de o teamă aşa de mare că nu putea să o ascundă nici izraeliților, ci le mărturisea că este înspăimîntat de cele văzute şi că nu poate să nu tremure cu trupul. Căci ceea ce i se arăta nu era numai ceva care înspăimîntă sufletul, ci făcea să pătrundă şi prin auz sunete înfricoşătoare. Căci un glas de sus, izbucnind, se prăvălea peste

tocită suflarea, iw prima lui atingere era înfricoşătoare şi de nesupor-tat pentru orice auz. Se asemănu cu sunetul trîmbiţelor, dar întrecea prin tăria înfricoşătoare şi înspăimîntătoare a lui orice pildă. Şi glasul InaintJnd se făcea din ce în ce mai înfricoşător, şi creştea, făcînd mereu mai înspăimîntător sunetul lui. Iar glasul era articulat prin puterea dumnezeiască şi nu prin organele vorbirii, însuşi aerul articulînd cu-vîntul. Iar cuvîntul nu era articulat fără un scop, ci dădea ca legi învăţăturile dumnezeieşti. Şi glasul înaintînd sporea în tărie şi sunetul trîmbiţelor se întrecea pe el însuşi. Iar poporul întreg era copleşit, încît nu mai putea să suporte ceea ce se arăta şi se auzea (leş., 19). De aceea el face o cerere de obşte lui Moise, ca să i se mijlocească legea prin el. Căci poporul nu se va îndoi că tot ce se va vesti prin el, potrivit învăţăturii de sus, e poruncă dumnezeiască.

întoreîndu-se deci toţi la poalele muntelui, a rămas numai Moise, Intîmplîndu-se cu sine contrariul a ceea ce i s-a întîmplat înainte. Că toţi aceia temîndu-se, de însoţirea cu cei împreună părtaşi de cele înfricoşate, el rămas singur îndrăznea mai mult decît îndrăznise împreună cu cei ai lui. Prin aceasta se dovedea că frica de care era stă-pînit el însuşi la început nu era o patimă a sa, ci o pătimea din compătimire faţă de cei cuprinşi de spaimă. Iar acum, rămas singur, era eliberat de frica poporului ca de o povară [8]. De aceea acum îndrăzneşte şi faţă de negură şi intră în lăuntrul celor nevăzute. Şi dispărînd din ochii celor ce-1 priveau (căci pătrunzînd în negrăitul tainicei cunoştinţe dumnezeieşti şi aflîndu-se acolo împreună cu nevăzutul, deci el însuşi nevăzut), a învăţat, socotesc, prin ceea ce a făcut, că cel ce vrea să fie cu Dumnezeu trebuie să iasă din toate cele văzute şi să-şi înalţe cugetul spre cele nevăzute şi necuprinse ca pe o culme a muntelui, crezînd că acolo este Dumnezeu, la Care nu poate ajunge înţelegerea.

Ajungînd Jn acel loc, Moise primeşte poruncile dumnezeieşti. Iar acestea cuprindeau învăţătura despre virtute, al cărei punct de căpetenie este dreapta

8. A fi împreună cu mulţi nu înseamnă totdeauna a fi în afară de frică. Aceasta, din două motive. Unul din ele este că de multe ori panica ce cuprinde pe cei mulţi face şl pe cel mai tare să fie cuprins de ea. Cine e tare e de multe ori mai tare cînd • singur. Dar cel cu adevărat tare e tare şi din răspunderea faţă de ei, deci totuşi într-o legătură cu ei. In acest caz cel mai tare e ţinut pînă la un loc de o compătimire, In slăbiciunea lor, în suferinţa lor. Moise suferă de frica celor mai slabi ca •1. Suferinţa lui Iisus merge pînă la cruce pentru suferinţa oamenilor supuşi păcatului. Şl nu se poate spune că nu a avut nici o frică de moarte. Din solidaritatea cu ei, din compătimirea faţă de ei, Şi-a însuşit şi frica lor faţă de moarte. O mamă aflată lîngă copilul el bolnav nu poate rămîne nepăsătoare la suferinţele lui, ci suferă chiar mai tare ca el. Iubirea se manifestă în Impreună-suferinţa cu cei iubiţi, deci şi în participare^ la frica lor. Moise nu poate pătrunde în înălţimile contemplării lui Dumnezeu, fiind ţinut de poporul înfricat în participarea la frica lui. Dar pe de altă parte, însăşi frica aceasta II foloseşte la ajutorarea lor, îi dă tărie în suferinţa lui pentru ei. Căci din voinţa do a-I aJut.i Intră la Dumnezeu, biruindu-şi frica cu o rugăciune mai vibrantă şl mai stărullo/ire pmilru poporul său.

credinţă şi cugetarea cuvenită despre firea dumnezeiască, anume că aceasta e mai presus de orice înţeles al cunoaşterii şi de orice pilduire, neputînd fi asemănată cu nimic din cele cunoscute. Căci i se porunceşte să nu privească la nimic din cele ce se înţeleg cu cugetarea despre Dumnezeu şi nici să asemene cu ceva din cele

cunoscute sau înțelese firea dumnezeiască cea mai presus de toate. Ci să creadă numai că Dumnezeu există, iar cum, cit, sau unde este, să lase necercetat, fiind de necuprins. Şi Scriptura adaugă apoi şi toate cele ce trebuie urmărite pentru desăvîrşirea morală, împărtăşind învățătura legilor de obşte şi a celor în parte. De obşte este legea care opreşte orice nedreptate, porunceşte iubirea față de cei de acelaşi neam, **din** care, odată rînduită, urmează numaidecît porunca : să nu faci nici un **rău** aproapelui tău. Iar între legile în parte e cea care a poruncit: să cinsteşti pe cei ce te-au născut şi lista păcatelor oprite.

Cu aceste legi, curățind oarecum înțelegerea, Moise este condus spre o cunoaştere tainică mai desăvîrşită. Şi i se arată deodată un cort de către puterea dumnezeiască. Iar cortul era un templu, avînd frumusețea într-o bogăție felurită greu de tîlcuit. Avea un pridvor, stîlpi, perdele, masă şi sfeşnice, altar de tămîiere, jertfelnic şi acope-**rfimîmt** de împăcare, iar în lăuntrul Sfintelor, locul de nepătruns şi de neapropiat (Sfînta Sfintelor). întocmirea şi frumusețea acestora, pentru a **nu** se şterge din amintire şi pentru a se arăta şi celor de jos această minune, e sfătuit să nu le pună numai în scris, ci să li se dea o alcătuire materială ca chip al celor nemateriale, folosindu-se materiile **cele** mai strălucitoare şi mai arătoase din cîte se găsesc pe pămînt.

Intre acestea s-a folosit mai mult aurul, cu care erau poleiți de jur împrejur stîlpii; împreună cu aurul s-a folosit şi argintul, înfrumuse-țlndu-se cu el capetele de la vîrf şi tălpile lor. Socotesc că împreunarea **aceasta** a culorilor avea drept scop să facă aurul să strălucească şi mai mult, punîndu-se în vedere pe amîndouă părțile. S-a mai socotit **de** asemenea de trebuință şi arama la capetele şi tălpile de argint ale stllpilor. Perdelele şi acoperămintele, precum şi împrejmuirea cortului şl acoperişul întins peste stîlpi, toate s-au lucrat în chip potrivit de către țesători pricepuți, din materia potrivită pentru fiecare în parte. Iar culoarea țesăturilor era vînătul şi roşul de purpură şi culoarea roşie a bumbacului ce strălucea ca focul. Iar strălucirea visonului (a inului) era naturală şi meşteşugită. Pentru unele țesături s-a folosit lîna, pentru altele, părul. Dar au fost binevenite pentru frumusețea cortului şi pieile vopsite în roşu. Iar pe toate acestea le-a pregătit Moise prin

meşteri după pogorîrea din munte, după chipul arătat lui In vederea alcătuirii.

Dar atunci, intrînd în templul acela nefăcut de mînă, i s-a poruncit şi prin ce podoabă trebuie să strălucească preotul cînd intră în cele dinăuntru ale cortului. Scriptura a legiuit în chip deosebit cele pentru partea dinăuntru şi cele pentru cea văzută, făcînd începutul podoabelor nu de la cele ascunse, ci de la cele văzute. Umerarii pentru preoți erau din culori diferite, din care era alcătuită şi catapeteasma, fiind țesute cel mai mult din fir de aur. De fiecare parte umerarii erau prinşi cu două pietre de smaragd prinse la un loc prin aur. Pietrele aveau o strălucire naturală, răspîndind raze verzui; iar meşteşugul cu care erau sculptate era o adevărată minune. Pe aceste pietre nu erau încrustate chipuri, ci pe fiecare din ele şase nume ale patriarhilor. De ele erau atîrnate nişte plăcuțe aşezate în

două şiruri una după alta în chip regulat şi puse de o parte şi de alta, pe partea din faţă sub acestea erau împletite în formă de placă nişte paveze, ca, precum socotesc, frumuseţea împletirii să dea şi mai multă strălucire purtătorului. Iar podoaba aceasta făcută din aur cădea peste engolpion (podoaba de pe piept). Acesta era alcătuit din pietre de diferite feluri, egale cu numărul patriarhilor. Ele erau aşezate pe şase rînduri, cîte trei de fiecare rlnd, avînd scrise pe ele numele seminţiilor. Iar haina îmbrăcată pe dedesubtul umerarului, de la grumaz pînă la călcîie, era împodobită frumos cu ciucuri atîrnaţi pe margine. Marginea de jos era frumoasă nu numai prin felurimea ţesăturilor, ci şi prin ciucurii de aur atîrnaţi. Aceştia erau totodată clopoţei şi rodii de aur, prinşi toţi, unul după altul, pe marginea de jos. Iar mitra de pe cap era vînătă şi tăbliţa de pe frunte, din aur curat, avînd săpat pe ea un semn tainic. Şi un brîu strîngea mantia la mijloc. Iar podoaba celor tainice şi toate cîte ţineau **de** îmbrăcăminte vorbesc despre virtutea preoţească.

Toate acestea Moise le-a învăţat cînd era învăluit în acel întuneric negrăit, prin învăţătura tainică a lui Dumnezeu, ajungînd mai mare ca sine prin adausul acelei învăţături de taină.

Astfel, apărînd iarăşi din întuneric, coboară la neamul său ca să le împărtăşească acestora minunile arătate lui prin acea vedere dumnezeiască şi ca să rînduiască legile şi templul şi preoţia, după chipul arătat lui în munte, dîndu-le poporului.

A adus şi tablele dumnezeieşti în mînă, care erau faptă şi dar al Iul Dumnezeu, fără nici o împreună-lucrare omenească în întocmirea lor. Fiecare din ele în parte era lucru al lui Dumnezeu, atît materia cît şi cele scrise pe ea.

Dar harul a fost Impcdicat **de** popor încă înainte **de** a coborî legiuitorul, fiindcă s-a lăsat atras **de** slujirea la idoli. Căci Moise a petrecut **pe** munte **nu** puţin timp, ocupat de împreuna-vorbire cu Dumnezeu în acea primire tainică a învăţăturii de la El. Căci s-a împărtăşit patruzeci **de** zile şi tot atîtea nopţi de acea viaţă dumnezeiască în întuneric, aflîndu-se afară chiar şi de legile firii (căci în tot acest timp el nu a avut trebuinţă de hrană pentru trup). în acest timp poporul, ca un tînăr lipsit de privirea învăţătorului său, s-a dedat pornirilor nebuneşti şi, adunîndu-se în jurul lui Aaron, 1-a silit să le fie conducător în slujirea **la** idoli. Şi făcînd un idol de aur (iar idolul era un viţel), se veseleau în această necredinţă. De aceea Moise, coborând la ei, sparse tablele pe care le aducea de la Dumnezeu, ca să sufere, ca o pedeapsă vrednică **de** fărădelegea lor, neîmpărtăşirea de harul lui Dumnezeu. Apoi cură-ţind prin leviţi întinăciunea cu sîngele poporului şi prin mînia lui împotriva celor ce au păcătuit, împăcînd pe Dumnezeu, a nimicit idolul.

Apoi aduce printr-o stăruire de alte patruzeci de zile în munte **alte** table despre care Scriptura spune că au fost scrise prin puterea dumnezeiască, dar materialul era lucrat de mîna lui Moise. Pe acestea **le aduce** vieţuind iarăşi acelaşi număr de zile mai presus de fire, într-un **olt** chip **şi nu** în cel socotit de noi, neprimind nimic ca hrană din cele **care** întăresc slăbiciunea firii, în trupul său.

Şi astfel le-a întemeiat lor cortul şi le-a rînduit cele ale legii şi **preoția,** după învățătura dată lui de la Dumnezeu. Toate le-a făcut prin**tr-o** alcătuire materială după arătarea dumnezeiască : cortul, pridvorul, **toate cele** dinăuntru, altarul tămîierii, jertfelnicul, sfeşnicul, perdelele, altarul împăcării din Sfînta Sfintelor, podoaba veşmintelor preoțeşti, **mirul,** feluritele jertfe spre curăție, cele de mulțumită, cele spre alun**garea** relelor, cele care spălau fărădelegile, toate cele de trebuință, **după** rînduiala lor, pentru popor. Dar prin aceasta a mişcat, în cei de **frunte,** pizma împotriva sa, această boală născută în firea oamenilor. **Chiar şi** Aaron, pe care-1 cinstise cu cinstirile preoției, şi sora sa **Mariam,** mişcată de o pizmă femeiască pentru cinstea ce i-a fost făcută **lui de** Dumnezeu, au grăit împotriva lui (Num., 12). Aceasta a mişcat **pe Dumnezeu** spre pedepsirea greşelii lor. însă Moise s-a făcut şi acum **sl mai** vrednic de laudă pentru neluarea în seamă a păcatului, pentru că **văzînd că** Dumnezeu pedepseşte bîrfirea nesocotită a femeii, şi-a **făcut** firea mai tare ca mînia, rugînd pe Dumnezeu să se îndure de **sora lui.**

Iar **cînd** mulțimea se abate iarăşi spre neorînduială (căci era o greşeală lipsa **de** măsură în plăcerile pîntecelui a celor ce nu se mulțu**meau** să viețuiască în puținătate şi fără supărări din hrana ce le curgea

de sus, ci pofta de carne îi făcea să socotească robia Egiptului mai bună decît bunătățile ce le aveau), Moise îi face cunoscută lui Dumnezeu această dorință a lor. Iar Dumnezeu îi învață că nu trebuie să fie lacomi (Num. 11), dar le dă ceea ce doresc : mulțime de păsări zburînd aproape de pămînt s-au lăsat peste tabără ca un nor, grupate în stoluri, a căror vînare uşoară a săturat pofta lor de carne. Dar necumpătarea In mîncare a umplut sucurile din trupuri dintr-odată de otrăvuri vătămătoare şi îmbuibarea a adus boală şi moarte. Iar pilda acestora le-a ajuns celorlalți spre cumințire.

Apoi Moise trimite iscoade în țara pe care făgăduința dumnezeiască le-o dădea spre locuire (Num. 13). Dar dintre aceste iscoade nu toate au vestit adevărul, ci unele au adus veşti mincinoase şi triste. Drept urmare, poporul s-a pornit iarăşi cu mînie asupra lui Moise. Şi Dumnezeu osîndeşte pe cei ce şi-au pierdut nădejdea în ajutorul dumnezeiesc, ca să nu vadă țara făgăduită lor (Num. 14). Şi înaintînd prin pustie şi lipsindu-le iarăşi apa, şi-au şters din amintire din nou ajutorul puterii lui Dumnezeu. Pentru că nu mai credeau că, precum prin minunea dinainte, din piatră, Dumnezeu le poate ajuta şi în trebuința de acum, ci părăsind nădejdile cele bune s-au pornit să cîrtească împotriva lui Dumnezeu şi a lui Moise aşa de mult că pînă şi Moise părea să se alipească de necredința poporului. Dar iarăşi a făcut o minune, prefăcînd piatra aspră în apă. însă cînd iarăşi plăcerea înrobitoare de mîncare a trezit pofta pîntecelui, măcar că nu le lipsea nimic din cele trebuincioase, şi visau din nou la îmbuibarea din Egipt, după obiceiul unor tineri fără rînduială, fură cumințiți de alte biciuri mai puternice, fiind împresurați în tabără de şerpi ce le strecurau în trupuri prin muşcătura lor venin aducător de moarte. Şi căzînd ei unul după altul din pricina muşcăturii şerpilor, legiuitorul, sfătuit de Dumnezeu, turnă aramă în chip de şarpe şi îl aşeză

pe o înălțime ca să se vadă de toată tabăra (Num., 21). Şi astfel a oprit moartea adusă de şerpi. Căci cel ce privea spre chipul şarpelui de aramă nu mai suferea nimic din pricina muşcăturii şarpelui adevărat, vederea lui slăbind veninul printr-o tainică pătimire potrivnică **(el avTtrat&eiâî)**[9].

Dar ivindu-se iarăşi o răscoală în popor împotriva conducerii lui şt îndrăznind unii să-şi însuşească preoția cu puterea, Moise se rugă pentru cei ce au păcătuit (Num., 16). Dar dreptatea judecății dumnezei oşti fu mai puternică decît compătimirea lui Moise pentru neamul

9. Vederea şarpelui mort, adică a celui omorît din pricina păcatului, îți dă putere să omori ceea ce a pătruns din păcatul şarpelui în tine. Dar aceasta se face prin lnfrînare, printr-o omorîre a omului vechi din tine, deci printr-o patimă contrara patimii păcătoase.

sâu şi, crăpîndu-se o prăpastie In pămînt prin voia lui Dumnezeu, se închise iarăşi la loc după ce a înghiţit pe toţi cei ce s-au răsculat împotriva lui Moise. Iar cei ce se porniseră cu furie asupra preoţiei au fost mistuiţi de foc, ca la douăsutecincizeei de inşi, cuminţind pe ceilalţi cu păţania lor. Iar pentru a se încredinţa oamenii şi mai mult că harul preoţiei vine de sus celor învredniciţi, s-a adus cîte un toiag de la căpetenia fiecărei seminţii, fiecare fiind însemnat cu numele celui ce 1-a dat. între ele era şi cel al arhiereului Aaron. Şi fiind aşezate acestea în faţa altarului, prin ele se arătă poporului hotărîrea lui Dumnezeu cu privire la preoţie. Căci din toate, numai toiagul lui Aaron a înflorit şi numai din acest toiag a odrăslit şi s-a copt un fruct (iar fructul era nucă). Acest lucru a fost socotit, şi de cei ce nu credeau, ca o foarte mare minune, că un lemn fără coajă şi uscat şi fără rădăcină a odrăslit dintr-odată, fără pămînt, coajă, suc, rădăcină şi ramuri, ci prin puterea dumnezeiască producînd cele ale pomilor cu rădăcină.

După acestea, conducînd Moise tabăra printre popoare de alt neam, le jură acestora că de vor îngădui poporului să treacă prin holdele şl viile lor, va cere acestuia să păzească calea împărătească, neabă-tlndu-se nici la dreapta, nici la stingă. Dar războinicii acelora neîmpă-clndu-se cu aceasta, Izrael îi sileşte prin luptă să nu le oprească trecerea (Num. 21, 22—23).

Apoi un oarecare Valac, care era conducătorul unui popor mai puternic (poporul acesta se numea al madianiţilor), speriat de păţania celor nimiciţi înainte şi nevoind să păţească aceleaşi din partea izraeliţilor, nu caută ajutorul în arme şi în războinici, ci se încrede în vrăjitoria unui oarecare Valaam, vestit în astfel de fapte, prin care cei ce se foloseau de el căpătau putere în cele ce le năzuiau. El avea meşteşugul de a face vrăji cu ajutorul demonilor, aducînd prin ele necazuri asupra oamenilor, cu o putere ciudată. Aceste urmînd, deci, celor ce-1 duceau la regele Valac, este învăţat prin vocea asinei că drumul acesta mi-1 va fi spre bine. Apoi, aflînd printr-o vedenie ce are de făcut, a văzut că vrăjitoria lui răufăcătoare este prea slabă ca să poată pricinui vreo vătămare celor ce au ca ajutor pe Dumnezeu. Astfel, în loc de lucrarea demonilor, s-a umplut de insuflarea dumnezeiască, şi rostea cuvinte care au fost o proorocie a unor lucruri ce se vor petrece spre binele poporului izrael. Căci prin cele prin care a fost împiedicat de a so folosi spre rău de meşteşugul lui, prin aceleaşi, ajungînd la simţirea puterii dumnezeieşti, şi părăsind meşteşugul vrăjitoriei, s-a făcut tălmăcitorul voii dumnezeieşti (Num. 23—24).

Apoi, poporul străin este zdrobit, izraeliţii biruind în război. Dar vor ti biruiţi după aceasta de patima dosfrînării. De aceea Finees va

nimici pe cei tăvăliți în necinste (Num., 25), oprind astfel mînia lui Dumnezeu împotriva celor care s-au dedat la amestecarea neîngăduită de lege. Apoi legiuitorul urcîndu-se pe un munte înalt şi cuprinzînd cu privirea de departe țara pregătită lui Izrael prin făgăduința dumnezeiască făcută părinților lor, se mută din viața pămîntească, nelăsînd pe pămînt nici un semn, nerămînînd nici un monmiînt care să amintească de mutarea lui (Deut., 34).

Dar frumusețea lui timpul nu a vătămat-o, nici lumina ochilor lui nu s-a întunecat şi nici harul strălucitor al feței lui nu s-a pierdut, ci au rămas la fel, păstrînd neschimbată frumusețea în schimbarea firii[9 b]. Acestea deci, eîte le-am învățat din istoria acestui bărbat, pe oare am avut-o la îndemînă, ți le-am povestit pe scurt, deşi uneori a trebuit să lărgim cuvîntul. Acum e timpul să o tîlcuim potrivit scopului nostru viața pe care am înfățişat-o, arătînd care poate fi folosul celor spuse de noi mai înainte pentru viața întru virtute. Să facem deci începutul acestei tîlcuiri.

TILCUIREA DUHOVNICEASCA (CONTEMPLATIVA) A VIEȚII LUI MOISE

Moise s-a născut pe cînd legea tirană poruncea să fie nimicită partea bărbătească. Dar cum ne vom face noi asemănătoare naşterea noastră cu naşterea bărbatului (întîmplată atunci), din propria noastră voință ? Căci nu ne aparține nouă să ne facem asemenea naşterea noastră cu naşterea acelui binecuvântat născut. Dar nu este nimic greu In a începe asemănarea de la ceea ce pare mai greu. Căci cine nu ştie că tot ce este supus schimbării nu rămîne prin sine mereu acelaşi, ci trece **de** la ceva, la altceva mai bun, sau se întîmplă pururea cu el o schimbare spre mai rău ? Să înțelegem deci lucrurile în miezul lor. Tiranului îi place să vină la viață partea femeiască a vieții sau simțirea trupească şl pătimaşă, spre care e minată să se rostogolească firea omenească, In timp ce naşterea părții bărbăteşti, a celei tari şi încordate spre vir-

9 b. Moise se face şi în privința aceasta chipul Iui Hristos, Care, înviind, nu laisă nici o urmă a trupului Său pe pămînt. De aceea frumusețea feței lui nu s-a văzut stricată de moarte, adică legea dată de El şi-a păstrat o valabilitate eternă, ca chip al legii Iul Hristos. Chiar dacă pe fața lui Moise, sau pe legea lui, stătea un acoperă-mînt, ea îşi avea în sine frumusețea ei, sau o strălucire netrecătoare. Iar această strălucire s-a arătat cînd legea lui Hristos a înlăturat acoperămîntul de pe ea, descope-rlndu-1 Înțelesul cu adevărat netrecător şi nesfîrşit.

Totuşi legea (fața lui Moise) şi-a păstrat frumusețea unui înțeles netrecător Împreună cu o schimbare a firii ei. Căci multe din lege nu se mai păstrează, dar se păstrează totuşi înțelesul lor mai adînc. Aşa sînt, de exemplu, jertfele din legea lui Moise. Ele au încetat în partea lor exterioară, dar înțelesul lor de chipuri ale jertfei Iul Hristos, şi ale jertfelor ce trebuie să le aducem noi, a rămas.

tute, a celei care poate să se războiască cu tiranul şi să se răscoale împotriva stăpînirii lui, îi este neplăcută. Trebuie deci să se nască totdeauna ceea oe se schimibă. Căci nu ar putea vedea cineva în firea schimbătoare ceva ce rămîne mereu acelaşi. Deci ceea ce se naşte aşa (ca să nu se schimbe), nu e dintr-o pornire străină cum se întîmplă cu naşterile trupeşti, ci o astfel de naştere ,se face din liberă hotărâre. Astfel într-un fel oarecare sîntem proprii noştri părinți, născîndu-

ne pe noi înşine aşa cum voim din voința noastră spre un chip pe care vrem să-1 alegem, fie de bărbat, fie de femeie, modelîndu-ne prin rațiunea virtuții sau a păcatului.

Deci ne este îngăduit şi nouă, cu toată împotrivirea şi supărarea tiranului, să venim la lumină printr-o naştere mai frumoasă şi să ne facem părinții unui astfel de făt (astfel de părinți se fac gîndurile virtuții) plăcut şi plin de viață, chiar dacă lucrul acesta este contrar cugetului tiranului. Aşadar, dacă voieşte cineva să ia prilejul de la istorie oa să descopere şi mai mult înțelesul ghiciturii, cuvîntul ne învață că cine vrea să pună începutul unei vieți întru virtute să se nască spre supărarea tiranului, adică în chipul acestei naşteri, în care însăşi hotărârea noastră ne este moaşă [10]. Căci nu ar putea cineva să întristeze pe vrăjmaşul său, dacă n-ar arăta în sine aceste semne, care sînt dovezile înfrângerii lui. Şi ține de hotărârea liberă să nască acest făt bărbătesc şi virtuos şi să-1 hrănească cu mîncările cuvenite, precum şi să-1 îngrijească, după ce 1-a izbăvit din apa cea pătimaşă. Căci cei care-şi dăruiau copiii tiranului îi lepădau goi şi fără ocrotire în apa curgătoare a rîului. Iar prin aceasta înțeleg apa care curge purtată de valurile neîncetate ale patimilor şi care înghite şi îneacă pe cel dus de curgerea **el.** Iar părinții ce nasc fătul bărbătesc sînt gîndurile înțelepte şi ocrotitoare. Cînd acestea văd odrasla cea bună luată de valurile lumii, **sau** dusă cu sila de trebuințele vieții, asigură pe cel dat rîului împotriva scufundării, făcîndu-i un coş. Coşul acesta e alcătuit din diferite tăblițe, care sînt educația alcătuită din diferite învățături şi care ține **pe** cel purtat de ea deasupra valurilor vieții. Datorită ei, acesta nu va rătăci mult timp, purtat de pornirile valurilor, ci ajungînd pe malul statornic al rîului, adică în afara frămîntării vieții, se va izbăvi de la sine prin mişcarea apelor către un loc statornic. Aceasta o ştim şi din experiență. Căci pe cei ce nu s-au scufundat încă cu totul în rătăcirile omeneşti, însăşi mişcarea nestatornică şi rătăcitoare a lucrurilor îi leapădă ca pe o povară deşartă, socotindu-i ajunşi supărători prin virtute. Dar cel ce a ajuns în afara acestor valuri să urmeze lui Moise şi **sfi nu-şi** cruțe lacrimile, chiar dacă se întîmplă să fie pus la adăpost în coş. Căci plînsul este păzitorul sigur al celor ce se mîntuiesc prin virtute.

10. Naşterea Ia o viață neschimbătoare e pricinuită de voia noastră. Dimpotrivă, orice naştere spre o viață sichinibăcioasă nu e din voia noastră. Naşterea din vota noastră poate fi spre o viață neschimbăicioasă, pentru că e din duh (din spirit); din duhul nostru întărit de Duhul Sftot, sau de harul dumnezeiesc. Neschimbarea vieții născută din duh nu înseamnă nemişcare, ci înaintare în binele la care ne-am născut, înaintare în virtute, sau în tăria spirituală. Şi duhul are o dimensiune mereu nouă, nesfîrşită, fiind în legătură cu Duhul dumnezeiesc. Dimpotrivă, naşterea fără voie este naşterea noastră din trup supus legii păcatului în care a căzut şi, cîtă vreme rămînem în viața după trup, rămînem mereu sub legea trupului, care ne duce la moarte, care ne ține într-o continuă sichimbare supusă patimilor, carupînd continuu trupul nostru, pînă la moartea lui; iar această schimbare este o schimbare în monotonie.

Iar dacă fiica faraonului, cea stearpă şi fără copii (pe care eu o înțeleg ca fiind filosofia din afară) va lua oa pe un copil al ei pe tînăr, ca să fie numită mama lui, acesta să nu respingă mincinoasa înfiere, pînă cînd va îngădui Cuvîntul, adică pînă ce va vedea în sine nede-plinătatea vîrstei. Dar odată ajuns la înălțime, după cum aflăm despre Moise, să socotească lucru de ruşine să se mai numească copil

al celei din fire stearpă. Căci e stearpă cu adevărat cultura din afară, fiind mereu în durerile naşterii, dar nedînd niciodată viaţă pruncului. Căci ce fruct a dat filosofia în cursul lungilor dureri ale naşterii, vrednic de atîtea opintiri şi osteneli? Nu sînt toţi lepădaţi ca slabi şi neîmpliniţi, înainte de a veni la lumină prin naştere ? Dar pot oare să se nască dacă sînt acoperiţi cu totul în sînurile sterpe ale înţelepciunii neroditoare ?

Deci să trăiască cineva împreună cu împărăteasa Egiptului atîta cît să nu pară că e lipsit de foloasele ei. Dar apoi să se întoarcă la maica sa după fire, de la al cărei lapte nu a fost oprit să fie hrănit de către împărătească, cum spune istoria. Iar acest lucru ne învaţă că în timpul în care zăbovim în ştiinţele din afară, făcîndu-ne cultura trebuincioasă, să nu ne despărţim de laptele Bisericii, care ne hrăneşte pe noi. Iar aceasta înseamnă să ţinem legile şi moravurile Bisericii, cu care sufletul hrănindu-se şi întărindu-se îşi ia puterile să urce spre înălţime. Dar cît timp priveşte şi la dogmele din afară şi nu numai la cele părinteşti, va fi ca între doi inşi ce se războiesc Căci cel de altă credinţă se împotriveşte cuvîntului evreului, vrînd să pară mai puternic decît izraelitul. Şi multora dintre cei mai uşuratici li s-au părut aşa, cel ce părăsind credinţa părintească au trecut de partea vrăjmaşului, făcîndu-se astfel călcători ai învăţăturii părinteşti.

Dar cel ce este asemenea lui Moise, mare şi puternic la suflet, omoară prin lovitura lui pe cel ce se opune cuvîntului dreptei credinţe. Dar această luptă din noi poate fi înţeleasă şi astfel : omul este la mijlocul unei lupte ce se dă între doi potrivnici, ca un fel de cunună. Şi de partea căruia va trece, pe acela îl va face biruitor. El se află între slujirea la idoli şi dreapta credinţă, între desfrînare şi curăţie, nedreptate şi dreptate, mîndrie şi smerenie, şi între toate cele ce se socotesc potrivnice, aşa cum erau în luptă egipteanul şi evreul. Iar Moise ne învaţă prin pilda lui să ajutăm virtuţii ca celei de un neam cu noi şi să omorîm pe cel ce se împotriveşte virtuţii. Şi cu adevărat biruinţa dreptei credinţe aduce moartea şi nimicirea slujirii la idoli. La fel prin dreptate se nimiceşte nedreptatea şi prin smerenie se ucide mînia.

Dar lupta aceasta a unora faţă de altele o găsim chiar şi între noi. Căci născocirea învăţăturilor eretice nu ar avea loc dacă părerile potrivnice nu s-ar ridica împotriva celor adevărate. Şi dacă sîntem prea slabi ca să dăm putere dreptăţii, şi cel rău învinge prin argumentele lui şi a respins stăpînirea adevărului, să alergăm cît mai repede, după pilda dată de istorie, la învăţătura mai bună şi mai înaltă a tainelor [11].

Şi chiar dacă trebuie să ne înrudim iarăşi cu oel de alt neam, adică chiar dacă trebuinţa ne sileşte să vieţuim împreună cu filosofia de «fură, să o facem îndepărtînd pe păstorii cei răi de la întrebuinţarea nedreaptă a puţurilor. Aceasta înseamnă să-i respingem pe învăţătorii cei răi care întrebuinţează învăţătura în scopuri rele şi astfel să ne despărţim de aceştia nemaiîntîlnindu-i şi nemaiamestecîndu-ne cu vrăjmaşii, ci să vieţuim împreună cu cei ce pasc într-un gînd cu noi toate mişcările sufletului din noi, ca pe nişte oi, stăpîniţi de voia

Cuvîntului îndrumător. Căci stăruind noi pe lîngă El în această petrecere liniştită şi nerăzboinică, ne va străluci adevărul, luminînd cu razele sale vederile sufletului nostru. Iar adevărul este Dumnezeu, Care S-a arătat atunci lui Moise în acea călăuzire luminoasă, negrăită.

Şi chiar dacă s-ar aprinde lumina într-un oarecare tufiş mără-cinos, cum este luminat şi sufletul proorocului, nici acest lucru nu este fără folos în ceea ce căutăm. Căci dacă Dumnezeu este adevărul, Iar adevărul este lumină (iar aceste înalte şi dumnezeieşti minuni sînt mărturisite şi în cuvîntul Evangheliei rostit de către Dumnezeu, Care nl S-a arătat nouă în trup), această învățătură prin virtute ne călăuzeşte la cunoaşterea luminii aceleia care s-a pogorît pînă la firea omenească, nestrălucindu-ne din vreuna din stele, ca nu cumva să se creadă că strălucirea aparține materiei ei, ci dintr-un mărăciniş pămm-

tesc, copleşind prin razele sale luminătorii de pe cer [12]. Prin aceasta învățăm să

11. frin Sfintele Taine ale Bisericii dobîndim nu numai puterea lui Hristos, care ne întăreşte împotriva păcatelor şi pentru creşterea în virtute, ai şi o cunoştință mai înaltă a lui Dumnezeu, prin credință, bazată pe experiența vieții lui Hristos primita In Taine. Sfîntul Simeon Noul Teolog zice : «Căci dacă ni s-ar da cunoştința adevăratei Înțelepciuni şi ştiința lui Dumnezeu prin scrieri şi învățături, ce trebuință ar mai fl de credință sau de dumnezeiescul botez şi de Sfintele Taine?» *(Traites theo-loylques ct ctltiques,* 1, In Sources Chreliennes, nr. 122, *Trăite I ethique,* p. 123).

cunoaştem şi taina Sfintei Fecioare, din care a strălucit prin naşterea vieții omeneşti lumina dumnezeirii, care a păzit nestricat rugul aprins, neveştejindu-se frumusețea fecioriei prin naştere.

Prin lumina aceea învățăm ce să facem ca să ajungem în lăuntrul razelor adevărului. Căci nu este îngăduit picioarelor încălțate să urce către înălțimea aceea unde se vede lumina adevărului, ci trebuie să fie îndepărtat de la temelia sufletului învelişul din piele moartă, cu care a fost înfăşurată firea omenească atunci cînd, prin neascultarea voii divine, am rămas goi. Şi astfel, ca urmare a acestor lucruri întîm-plate nouă, cunoaşterea adevărului ni se va face curățitoare a cugetării neadevărului, care se ocupă cu nimicul. Căci aceasta este, după părerea mea, ființa adevărului: a nu te minți în înțelegerea a ceea ce este cu adevărat (iar minciuna este o închipuire ivită în cugetare, care face ca ceea ce nu este să apară ca existînd ,• iar adevărul este înțelegerea sigură a ceea ce este cu adevărat). Astfel, numai ocupîndu-se cineva multă vreme şi în linişte, cu cugetări

12. Trupul nostru este un tufiş, sau chiar un mărăciniş care ne înțeapă cu mulți spini, sau acoperă lumina; iar prin spini înțelegem ispitele şi durerile ce ni le procură. Dar lumina dumnezeiască se poate face transparentă prdin el. Ba, la vederea luminii lui Dumnezeu nu putem ajunge decît prin trup şi deci prin sporirea în cunoştința lui prin virtute, care e o luptă pentru a face mai puțin îngroşat şi întepător trupul nostru. Chiar Cuvîntul ipostatic al lui Dumnezeu ni S-a făcut străveziu ca lumină prim acest trup, subțiat pniln curățirea lui de păcat. Nu prin vreo stea ni se arată lumina dumnezeiască directă, cea mad presus de fire, cum socoteau astrologii, ci prin complexitatea cu mult mai bogată şi îmbibată de conştiință a trupului, prin care experiem toată viața sufletului, cu încercările, cu durerile, cu înțelegerile lui, care ine pun în legătură adeseori cu Dumnezeul, Gel mai presus de fire. Cunoaşterea lui Dumnezeu prin trup este o cunoaştere prin sufletul care trăieşte o viață cu mult mai complicată şi mal intensă în trupul Însuşi,. Cunoaşterea din simplia materie e o cunoaş-torc cu mult mas simplă a lui Dumnezeu, "care, pentru a se înfăptui, arc nevoie tot de conştiința omului şi de privirea ochilor lui, plini de această conştiință. Mărimea şi Mrălueirea materială a stelelor ne mijloceşte doar cunoştința a două dimensiuni ale luil Dumnezeu : a dimensiunii mărimii puterii şi a celei a înțelepciunii Lui ordonatoare a realității externe, nu şi dimensiunile cu mult mai înalte sau mai adînci ale vieții spirituale supreme pe care o are Dumnezeu, ale iubirii, ale cunoştinței', ale păcii, ale sfințeniei şi in general ale conştiinței.

Astfel, rugul aprins e nu numai un chip al Maicii Domnului, ci şi al lui Dumnezeu Cuvîntul col întrupat şi al omului, care se face locaş al iui Dumnezeu.

înalte, va înțelege ce este cu adevărat ceea ce este, care are prin firea sa existența, şi ce este ceea ce nu este, care are numai o părută existență, neavînd de la sine o fire subzistentă. Acest lucru mi se pare că 1-a învățat marele Moise să-1 cunoască, în acea arătare dumnezeiască, anume că nimic din cîte cad sub simțuri şi din cîte se cunosc prin înțelegere nu subzistă cu adevărat afară de Ființa mai presus de toate, care e cauza tuturor şi de care atîrnă toate. Căci deşi înțelegerea vede şi altceva din cele ce sînt, în nici una din cele ce sînt rațiunea nu vede ceva ce nu are nevoie de

altceva, sau ceea ce ar putea fi fără participarea la Cel ce este [13]. Dar ceea ce e pururea la fel, ceea ce nu creşte şi nu scade, ceea ceră-mîne la fel de nemişcat spre orice prefacere, fie spre mai bine, fie spre mai rău, ceea ce este străin de rău iar ceva mai bun decît el (spre care să se mişte) nu are, ceea ce nu are nevoie de nimic altceva, dar e singurul dorit (de toate) şi la care participă toate şi ceea ce nu scade prin participarea celor ce participă, aceasta este ceea ce este cu adevărat şi

13. In ultimele propoziții, sfîntul Grigorie a trecut la explicarea declarației lui Dumnezeu către Moise: «Eu *sînt cel ce sînt.* Si vei zice fiilor lui Jzrael: Gel ce este m-a trimis la voi» (leş. 3, 14—16). Sfîntul Grigorie identifică pe Cel ce este, cu adevărul. Contrar adevărului este minciuna, care ia drept existență ceea ce nu există de (uipt. Cel ce «este» cu adevărat este Cel ce are prin firea Sa existenta, Cel a cărui ființă se identifică cu existența, Cel care nu primeşte existența de la altul ca înfăptuitoare a ființei Sale gîndite de acela. Ceea ce nu este prin sine nu are existență deplină. Deşi nu este numai o iluzie, nu are o fire subzistentă în ea însăşi, sau existînd prin ea însăşî, ci una care primeşte existența de la altcineva şi care ca atare depinde în existența ei continuu de altcineva, sau se află în mod necesar într-o relație cu otoeva, sau cu altceva, trebuind să stea în legătură mereu, pentru a exist/a, cu altcineva sau cu altceva. Numai Dumnezeu nu depinde de nimeni şi de nimic, nu Se referă in mod necesar la altcineva sau la altceva, nu trebuie cugetat în mod necesar Împreună cu altcineva sau altceva, ci există exclusiv prin Sine. El singur se poate numi Cel ce este, pentru că dacă numele cuiva redă ființa Lui, ființa Lui fiind una cu exilstența, El poaite fi numit Cel ce este. Dar e de menționat că Dumnezeu nu-Şi zîce: ceea ce este, ci Cel ce este, adică El este Persoana. In afară de aceea, o esență nu poate zice : Eu. Cel ce se numeşte la persoana întîi are conştiința existenței într-un grad cu mult mai! intens decît dacă ar avea conştiința despre o existență aflată în *tu* sau în alții, sau în obiecte. Apoi, numai o persoană poate trimite pe cineva, cu autoritate, la alții. O esență, care e numai obiect, neavînd conştiința de sine, nu are sentimentul intens al existenței, deci îi lipseşte ceva din puterea cu care se Impune existența deplină. Ea este supusă în oarecare fel unei persoane care are con-ftilnța ei. Ea poate fi mai mult sau mai puțin definită de o persoană. Dar persoana e de nedefinit de către esență. Persoana poate defini esența, dar esența nu poate defini persoana. Persoana poate cuprinde esența măcar în parte, dar esența nu poate cuprinde persoana. Numai persoana e conştientă că există. Iar o existență fără conştiința existenței sale, ci avînd lipsă de o persoană ca să fie conştientă de ea, care să dea Importanță existenței ei, suferă de un mare minus în existență. Deci numai o persoană poate exista pentru sine, pentru că ştie de sine. Cine nu ştie de sine nu există pentru •ine, nu se poate reflecta în conştiința sa esența sa. De aceea, ceea ce nu există pentru •ine e dependent de o persoană, pentru a arăta un scop al existenței sale, pentru a «e reflecta în conştiința aceleia existența ei, pentru a şi-o face cunoscută şi trăită de aceea. Apoi, numai persoana nu poate fi dominată fără voia ei, pe cînd esența poate fi dominată, într-o parte sau alta a ei, identică cu toate celelalte părți, fără voia ei, de către persoană. Esența neavînd conştiință, nu are dimensiunea trăirii interioare, ci numai a exteriorului.

14. Sfîntul Grigorie face deosebirea, ca şi alți părinți de după el, între cele ce sînt (xi ivta) care sînt cele create, şi Cel cu adevărat existent (*zb* ovttoî ov), Cel necreat,
Cel Ce nu-Şi are existența de la altul, ci există prin Sine. Acesta nu Se mişcă spre nitavfc în mod necesar, pentru că spre rău nu Se mişcă, dat fiind că răul e un minus In existență, iar o treaptă mai înaltă în bine, adică în existență, spre care să Se mişte, nu există. In aceasta se vede că nu are nevoie de nimic altceva şi existența Lui nu •oade oiici prim vreo mişcare spre rău, roiiol prin participarea altora la El. El e infinit şi infinitul nu scade, nici nu creşte. Diir riemişnirea Lui nu e încremenire, ci nemişcarea spre o treaptă miil înaltă smi iii.il coborttă de existență. In identitatea Sa infinită El o totodată viața infinită, *l'.l* Se dăruieşte, fără *ca* aceasta să însemne o scădere, deci o mişcare spre ni«ii puțin sau ni.il umil iliftl este. Poale aceasta o oxporiem şi

Înțelegerea acesteia este cunoaşterea adevărului [u].

In aceasta ajungînd acela atunci — iar acum, tot cel ce-şi desface ca şi acela învelişul pămîntesc şi priveşte la lumina din rug, adică la raza care ne luminează prin trupul acesta mărăcinos, care este, cum zice Evanghelia, lumina cea adevărată şi Adevărul — ajunge astfel că poate să ajute şi pe alții la mântuire, şi surpă tirania ce stăpâneşte cu răutate ; el poate scoate la libertate pe toți cei ținuți în robia păcatului, conducîndu-i cu dreapta ce se schimbă şi cu toiagul prefăcut în şarpe. Prin cea dintîi mi se pare că se arată taina Domnului în trup, sau arătarea firii dumnezeieşti către oameni, prin ceea ce săvîrşeşte surparea tiranului şi eliberarea celor stăpîniți de el.

Ceea ce mă călăuzeşte spre această înțelegere este mărturia proorocească şi Evanghelia. Căci proorocul zice : «Aceasta este schimbarea dreptei Celui Prea înalt» (Ps. 76, 10), ceea ce înseamnă că firea dumnezeiască fiind înțeleaptă, ca neschimbată, prin coborârea la slăbiciunea firii omeneşti, se schimbă după înfățişarea şi chipul nostru. Căci atunci cînd mîna legiuitorului a fost scoasă din sîn, ea şi-a luat o culoare ce nu era a firii ei ,• iar cînd o bagă iarăşi în sîn, revine la starea ei cea după fire. Dar şi Unul-născut Dumnezeu, Cel ce este în sînul Tatălui, este dreapta Celui Prea înalt. Şi cînd S-a arătat nouă din sînul Tatălui S-a schimbat potrivit nouă, iar după ce a vindecat slăbiciunile noastre iarăşi a întors mîna adusă la noi şi colorată ca noi în sînul propriu (iar sînul dreptei este Tatăl). Atunci nu nepătimirea firii s-a schimbat In patimă, ci ceea ce era schimbăcios şi pătimitor s-a preschimbat, prin părtăşia cu ceea ce e neschimbăcios, în nepătimire

noi In oarecare măsură, în faptul că dăruindu-ne nu scădem, ci, întrucît noi putem creşte, cireştem pniln dăruire. Cel ce iubeşte dătrufadu-se nu scade, ci creşte, dacă are putința să crească ,curn e creatura.

Cele spuse de sfîntul Grigorie despre Dumnezeu ca existența prin excelență, Întrucît nu are nevoie de nimic, par să ne arate că această cunoştință nu este dată prlntr-o vedere, ci prin considerații ale rațiunii. El pare în general să considere că momentele din viața lui Moise, prin care urcă în cunoaşterea lui Dumnezeu, nu sînt lntlmplări minunate externe, ci o creştere interioară prin virtute. Problema raportului intre înşirarea de întîmplări minunate externe, din viața lui Moise, şi creşterea lui Interioară prin virtute şi iluminarea prin reflexiune, nu este o problemă uşor de lămurit în concepția sfîntului Grigorie. Dar cînd spune că Tainele Bisericii au un rol mare pentru creşterea omului în cunoaşterea de Dumnezeu, el arată că această creştere nu e numai rodul unei sporiri în capacitatea de reflexiune prin înaintarea în virtute, ci şi al experienței întîlnirilor reale cu Dumnezeu. Şi de aci rezultă că şi întîm-plările minunate prin care au loc întîlnirile reale ale lui Moise cu Dumnezeu au, după sfîntul Grigorie, un rol în creşterea spirituală a lui Moise. Insă El voieşte ca creşterea In care înaintează Moise să o vadă realizîndu-se în orice om care voieşte. Dar atunci, creşterea lor nu mai e promovată de întîlmiri cu Dumnezeu prin întîmplări minunate. Aceasta însă nu exclude o experiere interioară a lui Dumnezeu. Şi în acest cuz, omul nu sporeşte în cunoaşterea de Dumnezeu numai prin raționamentele sale ujutate de sporirea în virtute. Dealtfel, şi la sfîntul Grigorie de Nyssa, ca şi la ceilalți părinți, iluminările prin reflexiune nu sînt despărțite de o experiere interioară a Iul Dumnezeu, ci ele se provoacă reciproc. Acestea două țin şi progresează împreună. Aceasta pare să o spună sfîntul Grigorie prin expresia : «Ca urmare a acestor lucruri Inlîmplate nouă, cunoaşterea adevărului ni se va face curățitoare, etc.» (eTtaxoXoo&Tîaet

Iar prefacerea toiagului în şarpe să nu tulbure pe iubitorii de Hristos, căci noi am făcut să se potrivească taina lui Hristos, acestei vietăţi. Pentru că însuşi Adevărul, prin glasul Evangheliei nu se fereşte de un astfel de chip, ci spune : «Precum Moise a ridicat şarpele **în** pustie, tot astfel trebuie să Se înalţe Fiul Omului» (In, 3, 14). Şi cu-vîntul este limpede. Căci şarpele este numit în Scriptură tatăl păcatului ,• şi ceea ce se naşte din şarpe este numaidecît şarpe. Pentru că păcatul are acelaşi nume cu cel ce-1 naşte. Dar Domnul S-a făcut păcat pentru noi, după cum mărturiseşte cuvîntul Apostolului, îmbrăcînd firea noastră ajunsă păcătoasă. Deci acest chip se potriveşte cu adevărat Domnului. Căci dacă păcatul este şarpe, iar Domnul S-a făcut păcat, Cel ce nu S-a ferit să se facă păcat S-a făcut şarpe pentru noi, ca să uiănînce şi să piardă şerpii egiptenilor cărora le dădeau viaţă vrăjitorii [lfl]. Şi odată împlinit acest lucru, iarăşi se schimbă în toiag, prin **caro sînt** aduşi **la** înţelepciune cei ce au păcătuit **şi** sînt odihniţi cei ce **urcă** pe calea suitoare şi greu de străbătut a virtuţii, sprijinindu-se în toiagul credinţei prin bunele nădejdi. «Căci credinţa este reazimul celor ce nădăjduiesc» (Evr., 11, 1). Iar cel ce ajunge la înalta înţelegere a acestor taine se face ca un dumnezeu ; pe cînd cei ce se împotrivesc adevărului, fiind vrăjiţi de înşelăciunea lucrurilor materiale şi fără temelie, disprețuiesc ca pe ceva deşert ascultarea de Cel ce este. Căci spune

15. Prin întrupare, fiTea dumnezeiască nepătimitoare a Cuvîntului «s-a schimbat după înfăţişarea şi chipul nostru» (jtp&î т6 <jjjixepov oXÎ^a te *xa* sîSos), a luat o stare «apabllă să se însoţească cu firea noastră pătimitoare. Dar cînd se întoarce în sînul Tatălui, atunci nu se mai schimbă nepătimirea ei spre capacitatea de a se însoţi cu firea noastră pătimitoare, ci firea noastră schimbăcioasă şi pătimitoare se schimbă prim părtăşie (prin comuniune) cu firea Sa dumnezeiască neschimbăoioasă, în fire nepătimitoare. Folosirea termenului e!8oî pentru ceea ce a luat Cuvîntul dumnezeiesc din noi arată că acest termen nu înseamnă un simplu chip al trupului nostru, fără substanţă, cum s-a interpretat de către unii. Termenul acesta al sfîntuiui Grigorie înseamnă aci că Hristos nu a luat firea noastră cu păcatul ei, ci numai chipul fără de păcat al firii noastre. Apoi, acest termen folosit şi pentru starea în care vom învia în viaţa viitoare nu înseamnă că nu vom lua decît o formă a trupului, cum s-a spus de undi ■despre sfîntul Grigorie că ar învăţa sub influenţa origenistă. Ci numai că trupul înviat nu va fi întru totul ca trupul nostru de acum, ci în asemănarea lui.

16. Şarpele înălţat de Moise pe lemn în pustie, prin care se vindecau cei muşcaţi de şarpe privind la el, este o preînchipuire a lui Hristos, Care S-a făcut în chipul şarpelui pentru noi, sau păcat pentru noi, odată ce tatăl păcatului şi însuşi păcatul năaout din el este închipuit prin şarpe. Hristos S-a făcut în chipul şarpelui, întrucît « luat firea noastră devenită păcătoasă. Dar a luat-o fără de păcat, deci fără veninul şarpelui. Iar fiind un şarpe neveninos, ba mai mult un şarpe în care, datorită lipsei d* păcat, lucra puterea dumnezeiască prin mijlocirea firii noastre, a celei ce se arăta ca şarpe, a mîncat şi a pierdut cu puterea Lui mai mare pe şerpii veninoşi, surpînd pe diavol, izvorul veninului, şi copleşind veninul păcatului din oameni, care, muşcaţi de şerpii-diavoli, aveau în firea lor veninul purtător de moarte. Mai precis, şarpele Înălţat pe lemn vindeca pe oamenii muşcaţi de şarpe (de diavol), iar şarpele în care s-a transformat toiagul dumnezeiesc (Cuvîntul lui Dumnezeu) a mîncat, a mistuit cu puterea Lui pe şerpii-diavoli, cărora le dădeau viaţă, sau putinţa de lucrare pe pămînt, vrăjitorii Egiptului slujindu-le lor. Dumnezeu-Cuvîntul, luînd trupul nostru fără de păcat, a luat odată cu El şi pătimirile nepăcătoase de pe urma păcatului. Fără acestea n-ar fl avut prilejul să învingă slăbiciunea intrată în firea noastră, care da drumul păcatului prin ea. Puterea dumnezeiască lucrătoare în trupul Domnului s-a arătat şi în Întărirea Lui de a birui aceste pătimiri, nu fără să le suporte, ci prin suportarea lor fără să sucombe sub ele. Dar pentru faptul că Domnul n-a luat propriu-zis şi păcătoşenia noastră, sfîntul Grigorie, deşi spune aci că «dacă Domnul S-a făcut păcat, S-a făcut şl şarpe pentru noi», zice In altă parte a acestui «Ouvînt» că ceea ce a luat El

Faraon : «Cine este Acela, ca să ascult de cuvîntul Lui ? Nu cunosc pe Domnul» (leş., 5, 2). El socoteşte vrednic de cinstire numai ceea ce este material şi trupesc, făcînd parte dintre cele ce se mişcă în fața simțurilor mai nerationale.

După ce deci a fost întărit așa de mult prin strălucirea luminii şi a **luat** atîta tărie şi putere împotriva celor ce i se împotriveau, ca un bun **atlet** îndeajuns de deprins în şcoala bărbăției nevoitoare, plin de îndrăzneală şi de încredere, se pregăteşte pentru lupta cu vrăjmaşii, **avînd** în mînă toiagul, adică cuvîntul credinței, cu care va avea să biruiască şerpii Egiptului. Iar lui îi va urma şi soția cea din alt neam ; **căci** există şi ceva din cultura din afară care nu trebuie respins de la Însoțirea cu noi spre naşterea virtuții. Căci şi filosofia (înțelepciunea) morală, sau naturală ar putea să-i fie vieții mai înalte soție şi prietenă **şi** părtaşă de viață, dacă cei născuți din aceasta nu aduc cu ei nimic **din** întinăciunea de alt neam. Dar dacă un astfel de făt nu este tăiat Împrejur şi nu este curățit astfel încît să fi depărtat de la el tot ceea **ce este** vătămător şi necurat, îngerul venit în întîmpinare îi aduce frica **de** moarte. Dar pe înger îl îmblînzeşte soția care arată pe cel născut **din ea** curat, prin înlăturarea părții din care se cunoaşte ceea ce este **străin în** el. Socotesc că celui ce cunoaşte povestirea istorică îi este **vădită,** din **cele** spuse, sporirea după rînduială în virtute, pe care o des**coperă** Scriptura, continuînd să înfățişeze pe rînd ghiciturile istorice. **Căci este** într-adevăr, în rodul dat de filosofie prin învățăturile sale, **ceva** trupesc **şi** netăiait împrejur, care, fiind înlăturat, rămîne numai **ceea ce** poate să facă parte din neamul ales izraelitean, anume nemu**rirea** sufletului, pe care o recunoaşte şi filosofia. Acesta este rodul binecredincios al ei. Dar că sufletul poate trece din trup în trup şi că **se** preschimbă din fire rațională în nerațională, aceasta este partea tru**peasc**ă străină **şi** netăiată împrejur [17]. Şi multe altele de acelaşi fel.

Ei mai zic **că** există Dumnezeu, dar **Ii** socotesc material. Mărturi**sesc** că este creator, dar că are nevoie de materie ca **să** creeze ; recu**nosc** că **e** bun şi puternic, dar că **e** supus în multe nevoii destinului. Şi **cîte** altele ca acestea n-ar putea fi

este o «asemănare a şarpelui şi nu şarpe..., Căci adevăratul şarpe este păcatul» (P.G. 44, 413 D). Trupul nostru poate fi deci şi şarpe plin de veninul ce ne duce spre moarte, dnr si şarpe plin de putere întărită de puterea dumnezeiască, mîncătoare a şerpilor veninoşi, sau nimicitoare a veninului vărsat de aceia în el.

17. Din filosofia vremii lui, sfîntul Grigorie socotea că se poate reține învățătura despre nemurirea sufletului, dar nu şi cea despre trecerea lui dintr-un trup în

arătate aici în amănunt, prin care **cele** bune ale dogmelor sînt întinate de adăogirile nebuneşti, care dacă **sînt** înlăturate îngerul lui Dumnezeu se face îndurător, bucurîndu-se **de** aceste învățături ca de un prunc născut după lege !

Dar să ne întoarcem la firul cuvîntului şi să vedem cum ne lămureşte despre ajutorul frățesc ce ni se dă atunci cînd sîntem gata de luptă cu egiptenii. Ne amintim cum, la începutul vieții virtuoase, **Moise** are nişte întîmplări războinice, atunci cînd vede pe un evreu asuprit de un egiptean; şi apoi pe un evreu ce se sculase asupra unuia **din** neamul său. Dar dacă s-a ridicat spre mai mari izbînzi ale sufletului, printr-o îndelungată grijă şi prin luminarea de sus, are parte de o lntîlnire prietenească şi paşnică, pentru că Dumnezeu îi trimite pe fratele în

întîmpinare. Iar dacă vom înțelege această întîmplare istorică **ca un** chip al unui înțeles mai înalt, ea nu va fi nefolositoare scopului **nostru.** Căci într-adevăr, celor care au înaintat în lupta pentru virtute, **le stă** alături ajutorul lui Dumnezeu dat firii noastre de la început, **chiar de** la facerea ei, măcar că acest ajutor se vede şi se cunoaşte **abia cînd ne**-am familiarizat îndeajuns cu viața mai înaltă prin luare aminte şi grijă şi cînd trebuie să intrăm în lupte şi mai grele. Dar **pentru** a nu părea că tîlcuim o ghicitură prin altă ghicitură, voi înfă**țişa** mai limpede înțelesul ei.

Există în predania părinților o învățătură vrednică de crezut, care ■**pune că** după ce firea noastră a căzut în păcat nu am fost lăsați lipsiți **de grija** lui Dumnezeu în căderea noastră, ci a trimis fiecăruia, spre **ajutor în** viață, un înger din cei care au primit o fire netrupească, iar **pierzătorul** firii noastre, uneltind cele dimpotrivă, a trimis spre vătă**marea** vieții omului un demon viclean şi răufăcător. Aflîndu-se omul **Intre cei** doi, dintre care fiecare are prin trimitere un scop contrar ce**luilalt,** poate să facă prin sine biruitor pe unul asupra celuilalt. îngerul **bun** pune în fața cugetului bunătățile virtuții, care se văd de către cei **ce au** înaintat prin nădejde. Celălalt pune în față plăcerile trupului, de **Ia oare** nu **e** nioi **o** nădejde a celor bune, dar oare robesc simțurile **celor** mai fără de minte, prin cele de față, prin cele ce se împărtăşesc **8i slnt** văzute. Dacă deci se îndepărtează de cele ce atrag spre rău, îndreptîndu-şi cugetul spre cele bune şi dînd păcatul, ca să zic aşa, la

spate, punlnd sufletul ca pe o oglindă fată în față cu nădejdea celor bune, virtutea

altul (metempsihoză), sau cea despre căderea lui din treapta de entitate rațională, tntr-o entitate nerațională. Era o filosofic caro nu cunoştea granița statornică dintre •uflot şi trup. Ea mai are udopțl şi azi in teosofile şi antroposofie şi în alte teorii

arătînd mai înainte de la Dumnezeu în însăşi curățenia sufletului chipurile şi arătările lor, ca să se întipărească în el, atunci II vine întru întîmpinare şi spre întărire ajutorul fratelui. Căci într-un fol oarecare, după partea rațională şi înțelegătoare a sufletului omenesc, Îngerul care s-a arătat şi i-a stat atunci alături (precum s-a spus) este fratele nostru, cînd ne apropiem de Faraon [18]. Dar să nu creadă cineva că, socotind istorisirea aceasta ca chip al unor înțelesuri mai înalte, dacă s-ar întîmplă să găsească în cele scrise ceva în afară de această tîlcuire, trebuie să respingă prin aceasta întreaga tîlcuire; ci să-şi aducă aminte de scopul cuvintelor spre care, privind noi, înfățişăm acestea. Căci am spus în Cuvîntul-înainte că acest scop este de a înfățişa viața oamenilor bine încercați ca pildă celor ce vor să le urmeze.

Dar dacă am dori să le urmăm acelora pînă şi în partea materială a vieții lor, aceasta ar fi cu neputință. Căci cum s-ar mai putea găsi din nou poporul care se înmulțise după strămutarea în Egipt ? Sau cum se va mai găsi tiranul înrobitor care să se arate rău-voitor față de cei născuți de parte bărbătească, dar binevoitor înmulțirii părții mai moi şi mai slabe, precum şi toate celelalte cîte le istoriseşte Scriptura ? Deci dacă s-a arătat neputința de a împlini întocmai minunile acelor fericiți bărbați în partea materială a vieții lor, urmează că trebuie să luăm din cele

întîmplate în înşiruirea lor istorică numai ceea ce e de folos spre o învățătură morală. Prin acestea le vine celor ce se nevo-iesc pentru virtute un ajutor spre o astfel de viață. Iar dacă ceva din cele întîmplate în istorie s-ar arăta în afara firului tîlcuirii noastre, urmărit de noi, vom fi nevoiți să lăsăm aceea la o parte ; şi trecînd peste aceasta ca peste ceva nefolositor scopului nostru, vom continua fără întrerupere înfățişarea celor trebuincioase.

Iar acestea le spun despre cele ce trebuie înțelese cu privire la Aaron, întîmpinînd dinainte o împotrivire. Căci va spune cineva: nu mă îndoiesc că îngerul este înrudit prin firea lui înțelegătoare şi netrupească cu sufletul şi că este

18. După partea rațională şi înțelegătoare a sufletului sîntem înrudiți cu îngerii, sau, mai mult, putem avea dintre îngeri pe unul chiar ca un fel de frate, aşa cum avem pe unii ca frați dintre oamenii de aceeaşi natură rațională şi conştientă ca noi. Pe această putință a îngerilor de a ne fi frați se întemeiază voința lui Dumnezeu de a da fiecăruia dintre noi, după ce am căzut în păcat, un înger ca un fel de frate, ca să ne fie un sprijinitor în lupta cu vrăjmaşul, ispititor la păcat. El ne este dat de la Începutul existenței noastre, dar simțirea spirituală sau conştientă a prezenței lui In noi o cîştigăm după ce am înaintat în curățirea de păcate. Acest înger ne e dat ca frate pentru a ne întări în lupta împotriva ispitelor răului, pentru săvîrşirea binelui. Dar vrăjmaşul sufletelor noastre a încredințat un supus al lui să stea lîngă noi neîncetat, ca să no îndemne la rău. Sfîntul Grigorie de Nyssa spune că aceasta <*ste o predanle a părinților de mai înainte.

de mai înainte de zidirea noastră şi că ajută celor ce se luptă cu vrăjmaşul. Dar nu socotesc că e bine să fie înțeles ca chip al îngerului acest Aaron, care a condus pe izraeliți la idololatrie. Către acesta vom zice, trecînd peste firul istorisirii, cele ce le-am spus înainte, anume să nu strice armonia celorlalte, prin ceea ce e în afara scopului; apoi că folosirea aceleiaşi numiri şi pentru frate şi pentru înger poate să aibă şi un înțeles contrar pentru fiecare. Căci există nu numai înger al lui Dumnezeu, ci şi al satanei. Şi numim frate nu numai pe cel bun, ci şi pe cel rău. Astfel spune Scriptura despre frații buni: «Frații sînt folositori la vreme de nevoie» (leş., 32, 1, urm.), iar despre cei răi: «Tot fratele te loveşte cu călcâiul» (Ier., 9, 4) Lă-slndu-le acestea pentru cele următoare ale cuvântului şi amînînd explicarea lor mai amănunțită pentru locul potrivit, să ne întoarcem acum la cele ce ne stau în față.

Deci cel ce s-a întărit pe sine prin lumina arătată şi şi-a cîştigat împreună-luptător şi susținător pe un astfel de frate aduce cu îndrăzneală în fața poporului cuvintele adevărului şi îi aminteşte acestuia de neamul ales al părinților şi îi arată cum ar putea ieşi de la munca obositoare la lut şi la cărămidă. Ce ne învață pe noi istoria prin acestea ? Să nu îndrăznească să vorbească poporului cel ce nu s-a pregătit să grăiască celor mulți printr-o purtare potrivită cu ceea ce vorbeşte. Căci ai văzut cum, atunci cînd era încă tînăr, înainte de a se fi ridicat prea mult în virtute, nu a fost socotit sfătuitor şi împăciuitor vrednic de crezare nici măcar între doi oameni ce se certau. Acum Insă vorbeşte atîtor zeci de mii de oameni adunați la un loc. Numai că nu strigă către tine istoria aceasta : să nu îndrăzneşti a sfătui şi a învăța pe cei ce te ascultă, dacă n-ai dobândit prin astfel de silințe puterea pentru aceasta.

Dar cînd se spun astfel de cuvinte folositoare şi se descrie frumusețea libertății şi se întăreşte dorința auzitorilor după ea, vrăjmaşul se Înfurie şi aduce asupra celor ce ascultă cuvîntul dureri şi mai mari. Şi nici lucrul acesta nu e din cele ce nu se petrec acum. Căci mulți care au primit cuvîntul ce îi liberează din tirania păcatului şi se alătură celor spuse lor sînt supuşi pînă azi de către vrăjmaş atacurilor ispitelor. Şi dintre aceştia mulți se fac mai încercați şi mai neclintiți în credința lor, întărindu-se prin năvala încercărilor. Alții însă, dintre cei mai slabi, slnt copleşiți de astfel de încercări, spunînd că le-ar fi fost mai de folos să nu fi ascultat predica despre libertate, decît să fie supuşi din pricina aceasta unor astfel de greutăți. E ceea ce s-a întîmplat şi atunci cînd, din laşitate, izraeliții au început să aducă felurite învinuiri celor ce le-**uu** vestit eliberarea din robie. Dar cuvîntul nu va înceta nicidecum

să cheme spre bine, chiar dacă cel încă prunc şi nedeplin la minte se va înfrica copilăreşte de neplăcerile încercărilor. Căci demonul care aduce vătămare şi stricare oamenilor se străduieşte să-i împiedice, pe cei ce ascultă de el, de a privi spre cer, îndemnîndu-i să se plece spre pămînt şi să lucreze lutul din ei înşişi pentru a face cărămidă. Căci în orice ar consta plăcerea trupească, e vădit oricui că ea vine din pămînt sau din apă, fie că e din cele ce sînt dorite pentru pîntece sau ospețe, fie din cele care țin de îmbogățire. Iar amestecarea acestor plăceri alcătuieşte şi se numeşte lutul. De acesta umplîndu-se cei setoşi de plăcerile lui nu vor socoti niciodată umplută lărgimea doritoare de plăceri, ci umplînd-o pururea, iarăşi se face goală prin curgere. Cel ce face cărămizi, fiind dus mereu de altă pornire, va înțelege uşor ghicitură. Căci cel ce-şi împlineşte pofta lui prin ceva din cele dorite, de-şi îndreaptă pofta spre altceva, se află iarăşi gol de aceea. Şi de se umple de aceasta, iarăşi se află pe sine gol de altceva şi lărgit pentru aceea. Şi aşa nu încetează niciodată să lucreze pofta în noi, pînă ce nu vom ieşi din viața trupească [18 b].

Iar trestia sau paiele, pe care e silit să le amestece în cărămizi cel ce ascultă de poruncile tiranului, au fost tîlcuite de dumnezeiasca Evanghelie şi de glasul înalt al Apostolului, amîndouă ca materie a focului[19].

Iar cînd cineva dintre cei înaintați în virtute voieşte să scoată pe cei robiți de înşelăciune, la o viață liberă şi înțeleaptă, cel ce se pricepe să unelteascâ în felurite chipuri împotriva sufletelor noastre aduce împotriva poruncii lui Dumnezeu născocirile sale mincinoase (sofismele sale). Acestea le spun, gîndindu-mă la şerpii Egiptului, adică la feluritele viclenii ale înşelăciunii, a căror nimicire o

18 b. Pofta după cele păimînteşti nu se satură niciodată. Cînd te saturi de ceva şl treci la altceva, după o vreme te simți gol de ceea ce te-ai săturat mai înainte şl te întorci iarăşi spre aceea, săturat de lucrul spre care te-ai îndreptat după saturarea de cel dinții. E o lărgire care se goleşte îndată ce nu-i mai dai ceea ce doreşte ea. Te-ai săturat de desfrîu, tinzi spre băutură. între timp ți s-a golit lărgimea poftei umplută de desfrîu şi te întorci iarăşi la el. Sînt nişte pofte alternative, pe care le saturi pe rînd şi te atrag pe rînd; sau nişte goluri în ființa ta poftitoare, care se satură pe rînd şi se golesc pe rînd. Dar în nici una nu poți înainta la nesfîrşit, ca în cunoştință şi virtute, care îți aduc mereu ceva nou, care nu-ți oferă aceleaşi lucruri, ținîndu-te pe loc. Varietatea păcatelor suferă totuşi de o mare monotonie, pe cînd identitatea cunoştinței şi a virtuții este de o noutate continuă. De aceea, departe de a înainta ia Infinit prin satisfacerea poftelor, te întorci mereu în loc, sau în aceleaşi locuri, rămî-mtad într-o monotonie de superficială varietate şi de repetare a cîtorva «leit-motive», oare nu reprezintă nici-un progres real, sau adevărată schimbare. E o nesăturare infinită în monotonie. E o infinitate de plătitudiini, o infinitate cenuşie a aceloraşi cîteva sunete repetate mereu în mod alternativ. La o slujire a acestor patimi identice, din ce in ce mai întețite, dar monotone, sileşte pe robii lui, Faraon cel spiritual sau diavolul, sub chipul măririi numărului cărămizilor identice, sau a aceleiaşi frămîntări a lutului, executată printr-un număr mic do gesturi identice.

19. Trestia şi paiele, ca materie a focului, sînt, în Înțelesul lor spiritual, cele ce întrețin în om arderea poftei după desfrlntiro.

pricinuieşte toiagul lui Moise, despre care am spus mai înainte cele cuvenite.

Apoi acesta, după ce a cîştigat toiagul nebiruit al virtuții, care pierde toate învățăturile înşelătoare, porneşte ca pe o cale mai departe spre minuni mai înalte. Dar facerea de minuni nu o foloseşte în scopul uimirii celor de față, ci are în vedere folosul celor ce se mîntuiesc. Căci prin înseşi minunile virtuții se zdrobeşte vrăjmaşul şi se înmulțesc cei ce cred (cei de un neam)[20]. Dar mai întîi să numim scopul prim şi cel mai deobşte al minunilor în parte. El e acela de a ne fi pildă spre purtarea noastră. Acum ne va fi cu putință să vedem acest înțeles în toate minunile în parte.

Căci învățătura adevărului se schimbă după starea acelora care o primesc. Pentru că cuvîntul arată tuturor la fel ce este bine şi ce este rău, iar cel ce crede în ceea ce îi arată el are înțelegerea luminată a lui şi cel ce se împotriveşte şi nu voieşte să privească cu sufletul spre raza adevărului rămîne în întunericul neştiinței. în ceea ce spunem aici îndeobşte nu e minciună. Iar acelaşi lucru se poate spume şi despre cele în parte, cum va dovedi cercetarea în parte a fiecărei întîmplări.

Deci nu-i nimic de mirare dacă evreul care a fost crescut în mijlocul unui alt neam rămîne neatins de răul abătut asupra egiptenilor, odată ce şi acum se poate vedea ceva la fel. Pentru că în cetățile foarte populate, între cei despărțiți prin idei contrare, unora credința le este o apă limpede şi bună de băut, pentru ca o sorb ca învățătură dumnezeiască ,• iar celor ce o înțeleg ca egiptenii, apa ei li se face sînge otrăvitor. Şi de multe ori născocitorul înşelătoriei încearcă să prefacă şi **apa** bună de băut a evreilor în sînge otrăvitor, prin amestecarea în **ea a** minciunii murdare,

adică prin aceea că ar vrea să ne încredinţeze şi pe noi că învăţătura noastră nu este aşa precum credem că este. Dar nu pot strica apa în întregime, chiar dacă pentru o clipă o fac să **ia** prin înşelăciune culoarea sîngelui. Căci evreul bea mai departe apa adevărată. Pentru că chiar dacă cei ce se împotrivesc par să o schimbe **la** vedere, el nu va lua în seamă schimbarea înşelătoare.

La fel şi neamul broaştelor cel respingător la vedere şi gălăgios (ba nu numai respingător la vedere, ci şi rău mirositor), cu viaţă îndoită (amfibie), trăind şi în apă şi pe uscat, care se tîrăşte şi sare şi se strecoară prin casele şi prin paturile şi pe mesele egiptenilor, de viaţa evreilor nu se atinge. Asemenea neamului broaştelor sînt cugetările

20. Sfîntul Grigorie dînd o tîlcuire spirituală, valabilă pentru orice om credincios, minunilor lui Moiiise, vede în ele «minunile virtuţilor», oare pot deveni biruinţe ale tuturor celor ce le practică. Virtuţile însă zdrobesc pe Faraonul nevăzut, sau pe diavolul, şi fac să se înmulţească cei ce văd puterea lor şi cred că sînt lucrate cu puterea lui Dumnezeu.

role, aducătoare de stricăciune, din inima murdară a unor oameni, ce**-şi** iau viaja din ea ca dtntr-un noroi. Aceste broaşte locuiesc în casele celor care vieţuiesc asemenea egiptenilor, prin voia lor proprie ,- ele nu se feresc să se arate nici pe mese, nici pe paturi, ba pătrund şi în cămările pline de toate lucrurile îngrămădite acolo. Şi într-adevăr cînd vezi viaţa murdară şi desfrînată, născută cu adevărat din tină şi noroi **şi** care prin imitarea acestei vietăţi, în modul ei de viaţă, nu rămîne In nici una din cele două firi, te întrebi: ce este ea de fapt ? Pentru că cel ce duce o astfel de viaţă, fiind om după fire se face animal după patimă şi astfel arată un chip de viaţă îndoit, sau de două feluri. Şi vei Intîlni la el semnele acestei boli nu numai în pat, dar şi la masă şi în cămări şi în toată locuinţa. Căci unul ca acesta îşi întipăreşte în toate dosfrînarea, prin tot ce face, încît uşor recunosc toţi, prin cele văzute, viata celui desfrînat şi a celui curat. Fiindcă în locuinţa celui dintîi, po zidurile spoite cu var se pot vedea în chipurile făurite de artă mijloacele de aţîţare a plăcerii pătimaşe, prin care firea îşi aminteşte de boala ol, prin vederea acestor produse ale necuviinţei furişîndu-se în suflet patima. Dimpotrivă, în viaţa celui neprihănit se poate vedea toată paza **şi** grija de a-şi ţine curat şi ochiul, de vederile ce aprind patima. De asemenea, masa celui neprihănit este curată şi uşoară, pe cînd masa celui ce se tîrăşte în viaţa înnoroită şi asemenea broaştelor e încărcată de cărnuri. Şi dacă i-ai cerceta cămările, adică cele ascunse şi tăinuite ale vieţii, ai vedea şi mai multă îngrămădire de broaşte adunate acolo.

Dar Scriptura spune că «Faraon a fost împietrit de către Dumnezeu» (leş. 7, 3). Dar cum a fost vrednic de osîndă, de vreme ce a fost silit de puterea dumnezeiască să se împietrească şi să se împotrivească ? La fel spune dumnezeiescul Apostol că, întrucît nu au voit (unii) să-L albă pe Dumnezeu şi să-L cunoască, «i-a predat Dumnezeu pe ei în patimile de necinste» (Rom. 1, 21). El vorbeşte despre cei ce păcătuiau împotriva firii şi despre cei ce se dedau la felurite şi negrăite chipuri ale desfrînării. Dar chiar dacă dumnezeiasca Scriptură spune acestea, totuşi nici în patima necuviinţei nu-1 azvîrle Dumnezeu însuşi pe cel care tinde spre aceasta, nici Faraon nu se împietreşte prin voia dumnezeiască şi nici virtutea nu poate da naştere unei vieţi murdare (de broască). Căci dacă

Dumnezeu ar fi dorit aceasta, fără îndoială că o astfel de dorință ar fi avut putere asupra tuturora, încît să nu se mai vadă nici-o deosebire între virtute şi păcat în viață. Dar, odată ce se trăieşte un chip diferit de viață, unii înaintînd în virtute, alții prăvă-llndu-se prin răutate, nu poate socoti cineva cu dreptate că deosebirile do vieți sînt supuse unor legi silnice susținute de voia dumnezeiască, ci asupra lor are putere hotărîrea liberă a fiecăruia. Deci, pe cel ce se predă el însuşi patimii de necinste, pe cel ce nu voieşte să cunoască pe Dumnezeu, pe cel care spune că nu există Dumnezeu, pe acela, cum aflăm limpede chiar de la Apostol, nu-1 apără Dumnezeu, deoarece nu recunoaşte că există Dumnezeu; pe acela îl predă, în acest înțeles, patimii sale. Deci nerecunoaşterea lui Dumnezeu este aceea care i se face lui pricină a alunecării într-o viață pătimaşă şi de necinste. Căci aşa cum, dacă ar zice cineva că soarele nevăzut de el 1-a aruncat în groapă, n-am socoti că soarele însuşi mîniindu-se pe cel ce n-a voit să-1 vadă 1-a aruncat în groapă, ci ceea ce se spune se înțelege aşa că neîmpărtă-şirea voită de lumină s-a făcut celui ce n-a văzut pricina căderii în groapă, tot aşa trebuie să înțelegem şi ceea ce spune Apostolul, anume că cei ce nu cunosc pe Dumnezeu sînt predați patimilor de necinste. Deci împietrirea tiranului Egiptului de către Dumnezeu nu trebuie înțeleasă ca o împotrivire pricinuită de voia dumnezeiască în sufletul lui Faraon, ci în înțelesul că voia acestuia, prin înclinarea spre rău, nu a primit cuvîntul lui Dumnezeu care să-i înmoaie împotrivirea[21].

Tot astfel şi toiagul virtuții, arătîndu-se în Egipt, pe evreu îl face să se curățească de viața murdară (de broască), iar viața egipteană o umple de această boală. Dar uneori, întinzîndu-şi Moise mîinile şi către aceştia, broaştele dispar. Lucrul acesta de asemenea îl putem vedea şi astăzi. Căci cei care văd întinderea mîinilor Legiuitorului (şi trebuie să înțelegi, fără îndoială, prin legiuitor, pe adevăratul Legiuitor, iar prin întinderea mîinilor, pe Cel ce Şi-a întins mîinile pe cruce), deci cei care, după ce au conviețuit puțin cu gînduri murdare asemenea, broaştelor, privesc spre Cel care Şi-a întins mîinile pentru noi, se liberează de împreuna viețuire cu ele, căci patima e omorîtă şi ştearsă. Pentru că într-adevăr celor ce s-au eliberat de boala aceasta, după omorîrea pornirilor ce se tîrăsc pe jos, amintirea celor trăite mai înainte le arată (pe acestea) nebuneşti şi rău mirositoare. Căci ea aduce în suflet o ruşine neplăcută, cum spune Apostolul, către cei care trăiesc în virtute prin

21. Sfîntul Grigorie nu acceptă predestinarea. Nu Dumnezeu învîrtoşează inima Iul Faraon, nu El predă pe unii patimilor de necinste, ci ei înşişi se învîrtoşează şi se predau acestor patimi. Iar aceasta se întîmplă pentru că nu primesc harul lui Dumnezeu, care să le înmoaie inima. Deci Dumnezeu oferă tuturor îndemnul Său, şi deci harul Său, prin tot felul de împrejurări. Astfel se poate spune că Dumnezeu are inițiativa în a-i îndrepta. Dar ei refuză îndemnul şi ajutorul Lui. Iar cînd ei pornesc spre bine, în mişcarea aceasta e şi ajutorul lui Dumnezeu, chiar dacă ei nu-1 simt. Astfel, In binele ce-1 fac e totdeauna şi ajutorul lui Dumnezeu. Iar întrucît în facerea binelui e actualizată cu adevărat şi libertatea lor, se poate spune că între libertate şi har nu e o opoziție, sau harul nu slăbeşte libertatea, nici libertatea nu se opune harului, sau nu se hotărăşte pentru el pînă ce e de sine singură, ci ele intră în acțiune împreună. Harul face pe om liber şi libertatea cînd caută harul are deja în ea un ajutor al lui. Aerul nu stinghereşte plămînii şi plămînii nu luptă împotriva aerului, ci îl caută, avînd deja în parte aerul în ei. In definitiv Dumnezeu ne-a dat libertatea şi cînd ne manifestăm libertalea o facem pentru că Dumnezeu vrea aceasta şi ne ajută la aceasta.

schimbarea vieţii păcătoase de mai înainte : «Că ce rod aveaţi atunci, **de** care acum vă ruşinaţi ?» După înţelesul acesta cugetă şi despre ae**rul** înnegrit prin toiag în ochii egiptenilor, iar în ochii evreilor, rămas luminat de soare. Prin aceasta se întăreşte şi mai mult înţelesul dat de **noi** mai înainte cuvîntului, că nu o putere silnică de sus face pe unul **să** fie în întuneric şi pe altul în lumină, ci că noi înşine avem de la noi **In** firea **şi** în voia noastră liberă cauzele luminii sau întunericului, ale-glnd pe cea pe care o voim. Şi de fapt, potrivit istoriei, nu din cauza vreunui zid sau a vreunui munte ce ar fi împiedicat vederea şi ar fi umbrit razele, evreii s-au bucurat de lumină, iar ceilalţi nu simţeau ha**rul ei.** Astfel, stînd în puterea tuturor viaţa luminoasă, unii umblă în lumină, iar alţii sînt duşi prin faptele răutăţii spre întuneric, nefiind luminaţi de lumina virtuţii[22]. Dar după reaua pătimire de trei zile în întuneric, se împărtăşesc şi egiptenii de lumină. Văzînd cineva acestea ar putea înţelege mutarea celor asemenea egiptenilor, de la păcat la virtute, săvlrşită prin cunoaşterea Celui răstignit şi prin pocăinţă. Căci întunericul acela material, cum zice istoria, are o mare înrudire, în cu-**vlnt şi In** înţeles, cu întunericul neştiinţei şi al păcatelor. Şi amândouă **acestea se** risipesc atunci când Moise {cum s-a spus mai înainte) îşi întinde mîinile peste cei din întuneric.

La fel şi cenuşa care a adus egiptenilor răni dureroase s-ar putea înţelege, ţinând seama de înţelesul de chip al cuptorului, ca chinul ghe**enei,** care nu se atinge decît de cei ce trăiesc o viaţă asemenea egiptenilor, adică, după cum am spus adesea, de cei care trăiesc în păcat **şl nu** se închină mâinilor întinse ale lui Hristos. Iar dacă cineva este cu adevărat izraelitean şi fiu al lui Avraam şi-şi îndreaptă viaţa după el, arătînd prin voinţă că face parte din neamul ales, acela scapă de chi**nul** acelui cuptor. Fie dar şi acestora tîlcuirea dată întinderii mîinilor **lui** Moise, spre vindecarea durerii şi eliberarea de chinuri.

Iar ţlnţarii mici, caro pricinuiesc egiptenilor dureri cu Înţepăturile lor adînci,

20. Ca şl in celelalte cazuri amintite sau următoare, sfîntul Grigorie pune în re-Ilfl semnificaţia morală a minunilor, semnificaţie oare poate fi de folos tuturor. Uneori par* Sl spună că minunea însăşi a fost, în viaţa lui Moise, numai o stare sau o faptă morali, cum pane şi ad', unde afirmă că lumina văzută de evrei era «lumina virtuţii», Ur Întunericul văzut de egipteni era întunericul faptelor păcătoase. Dar de cele mai multa ori sfîntul Grigorie menţionează întîmplările minunate ca fapte istorice, chiar dacă găseşte In ele şi o semnificaţie morală folositoare tuturor. Alteori prezintă minunile ca pricinuite de fapte şi stări morale, sau pe acestea ca urmînd minunilor. Dar şl clnd vede numai faptele şi stările morale, vede în ele însele minunea, pentru că sînt produse cu ajutorul lui Dumnezeu.

Prin expresia «lumina virtuţii» arată că virtutea nu e numai o deprindere a voinţei In bine, ci ea aduce un sens în viaţă, sau e săvîrşită de cineva, pentru că cunoaşte un sens al vieţii. Cine face binele în mod stăruitor, îl face pentru că ştie de Dumnezeu şi de aproapele, de datoria faţă de ei, de orizontul vieţii adevărate în oare sporeşte prin virtute şi de înaintarea prin ea spre viaţa veşnică, singura ce dă sens vieţii pămlnteşti.

sau muştele cllneştl care pricinuiesc dureri trupurilor prin muşcătura lor, sau nimicirea prin lăcuste a rodului pământului muncit, sau fulgerele venite din înălţimi împreună cu grindina, nu ar greşi cineva dacă, urmînd şirul tîlcuirilor de mai înainte, ar vedea pe fiecare în lumina înţelesurilor potrivite lor. Căci toate cele făcute de voia liberă egipteană, în înţelesul de mai înainte, atrag după ele judecata nemi-tarnică a lui Dumnezeu.

Continuînd, nu vom socoti că aceste necazuri vin celor vrednici do ele de la Dumnezeu ; ci că fiecare se face şie-şi pricinuitorul acestui fel de plăgi, pregătindu-şi prin voia sa liberă durerile, după cum zice Apostolul către unul din aceştia : «După împietrirea ta şi nepocăinţa inimii tale ţi-ai îngrămădit ţie mînie pentru ziua urgiei şi arătării judecăţii lui Dumnezeu, Oare va răsplăti fiecăruia după faptele sale» (Rom., 2, 3). Căci precum atunci cînd printr-o hrană neregulată adunîn-du-se în stomac un suc amar şi producător de stricăciune, doctorul cu meşteşugul lui îl scoate pe acesta afară prin vomitare, acesta nu se mai face cauza bolii vătămătoare din trup, căci acesta a fost produs de hrana cea neregulată, iar ştiinţa doftoricească 1-a scos la arătare, tot aşa, chiar dacă se zice că de la Dumnezeu vine răsplata dureroasă celor ce au folosit rău libertatea, este cuviincios să înţelegem că aceste pătimiri îşi au cauza şi începutul în noi înşine. Căci pe cel care a vieţuit în chip neîntinat nu îl aşteaptă nici întunericul, nici viermele, nici gheena, nici focul, nici altceva dintre aceste nume şi lucruri înfricoşătoare, cum zice şi istoria, că peste evrei n-au venit plăgile Egiptului. Deci dacă în acelaşi loc unul suferă răul, iar altul nu, în fiecare se arată deosebirea în folosirea libertăţii, de pe urma căreia îi vine ceea ce i se potriveşte. De aici e vădit că nici un rău nu poate lua fiinţă fără voinţa noastră liberă.

Dar să mergem mai departe cu cuvîntul. Odată ce, din cele cercetate pînă aici am învăţat că Moise şi cel care se înalţă ca el prin virtute, după ce printr-o îndelungată luare-aminte la viaţa cea dreaptă şi înaltă şi prin călăuzirea luminată de sus şi-a întărit sufletul, socoteşte drept pagubă să nu călăuzească şi pe cei de un neam cu el spre viate liberă. Şi venind la aceştia, prin descrierea relelor pătimiri suferite 1« insuflă o puternică dorinţă de libertate. Dar, vrînd să scape neamul său *dt* rău, pricinuieşte moarte fiecărui întîi-născut egiptean. Şi prin cele c* le-a făcut, ne dă drept lege că trebuie să stîrpim prima arătare a răului Căci nu este cu putinţă altfel să scăpăm de viaţa iegipteană păcătoasă ş să ne eliberăm din robia Egiptului.

Dar mie mi se pare că nu e bine să trecem peste această po runcă fără să aflăm înţelesul mai înalt al ei. Căci dacă cineva se măr gineşte numai la privirea istoriei, cum va descoperi înţelesul vrednic de Dumnezeu în cele ce se spune că s-au petrecut ? Căci zic unii: păcătuieşte egipteanul şi în locul lui este pedepsit pruncul nou născut al acestuia, care din cauza vîrstei lui fragede nu poate să facă nici o deosebire între bine şi rău şi deci viaţa lui e în afara oricărei patimi. Pentru că **nu** încape patimă în prunc, pentru că nu cunoaşte nici măcar deosebirea dintre dreapta şi stînga, privind numai spre sînul mamei. El are **un** singur mijloc de a-şi arăta simţirea a ceea ce îl supără : plînsul; iar dacă primeşte ceea ce firea lui pofteşte, îşi arată plăcerea rîzînd. Şi iată că acest copil trebuie să suporte pedeapsa răutăţii părinteşti. Unde este aici dreptatea ? Pentru ce mai e credinţă ? Unde este sfinţenia ? Pentru ce mai auzim glasul lui Iezechiel, care strigă : «Sufletul care a păcătuit, acela va muri, iar fiul nu va lua asupra sa nedreptatea tatălui său» (Iez., **18, 20).**

Oare istoria se opune acestui cuvînt ? Deci nu e mai drept ca, privind spre înţelesul mai înalt, să înţelegem că, prin tot ce s-a petrecut, legiuitorul a înfăţişat vreo învăţătură mai înaltă ? Iar învăţătura este aceasta : cel ce luptă prin virtute cu păcatul trebuie să nimicească primele începuturi ale răului[23]. Căci prin stîrpirea începutului dispare ceea ce ar fi putut urma, cum învaţă Domnul prin

Evanghelie, cerîndu-ne limpede să stîrpim primii născuți ai păcatelor egiptene, adică poruncin-du-ne să nimicim pofta cea rea şi mînia, ca să nu ne mai temem nici de Intinăciunea preacurviei, nici de urîciunea uciderii. Căci in acest caz **nu** s-ar mai putea produce prin ele nici una din aceste două, dacă mînia duce la moarte şi pofta la preacurvie.

Deci, fiindcă cel născător de rele naşte înainte de preacurvie pofta **şl** înainte de ucidere, mînia, cel ce stîrpeşte «întîiul născut» stîrpeşte împreună cu acesta şi ceea ce îi urmează acestuia, precum cel ce striveşte capul şarpelui omoară împreună cu capul şi trupul pe care-1 trage acela după sine.

Dar această stîrpire nu s-ar împlini, dacă nu s-ar fi vărsat în faţa intrărilor noastre sîngele Aceluia care alungă pe pierzătorul (diavol). Căci dacă e de trebuinţă să cunoaştem mai limpede înţelesul cuprins **în** cele spuse, istoria ni-1 dă să-1 înţelegem prin amîndouă : prin stîrpirea celor întîi născuți şi prin apărarea

23. Dacă sfîntul Marcu Ascetul cere, în scrierea «*Despre Botez*» (Filoc. rom. voi. I, p. 238), ca să aducem jertfă lui Hristos primul gînd despre ceva, ca pe un miel co nu e tocă muscat de fiara vreunei pofte, sfîntul Grigorie cere aci, completând această recomandare, să stîrpim primele începuturi ale răului, pînă nu se dezvoltă. Adică să stîrpim prima apariţie a unei momeli la rău, neacceptînd intrarea în dialog, sau Însoţirea cu ea, după care urmează consimţirea cu ea şi apoi trecerea ei în faptă. (,'u cit se înaintează de la prima apariţie a ispitei, la treptele ei următoare, cu atît o mai greu de luptat cu ea şi de oprit în drumul ei spre păcatul cu fapta.

dată prin sînge Căci prin cea dinţii se stîrpeşte prima pornire spre păcat, iar prin cea de a doua se opreşte intrarea răului în noi, prin Mielul adevărat. Căci nu scoatem răul intrat în noi prin cugetare, ci trebuie chiar de la început să nu-1 lăsăm să pătrundă în lăuntrul nostru, iar aceasta o facem păzindu-ne prin legea lui Dumnezeu. Iar păzirea şi apărarea constă în a însemna pragul şi stîlpii intrării, cu sîngele Mielului. Prin chipurile acestea Scriptura arată natura sufletului, aşa cum gîndeşte şi cultura din afară, care împarte sufletul în trei părţi: raţiunea, pofta şi mînia. Cele din urmă, adică pofta şi mînia, stau dedesubt, sprijinind din amîndouă părţile partea înţelegătoare a sufletului. Iar raţiunea, unindu-le pe amîndouă, le susţine şi e purtată de ele, întărindu-se întru bărbăţie prin mînie, înălţîndu-se prin poftă spre împărtăşirea de bine. Aşadar atîta timp cît sufletul e asigurat In această aşezare, avînd neclintirea prinsă în gîndurile virtuţii ca în nişte cuie, se bucură de deplina împreună-lucrare a tuturor părţilor lui spre facerea binelui, gîndul dînd întărirea părţilor supuse raţiunii şi primind acelaşi ajutor de la acestea[25].

Dar dacă aşezarea aceasta se răstoarnă şi cele de sus ajung dedesubt, în aşa fel că raţiunea e căzută sub călcîie şi are deasupra sa mişcarea poftei şi mîniei, vrăjmaşul pătrunde la cele dinăuntru, întrucît nici o putere cîştigată din sînge (din sîngele lui Hristos) nu i se împotriveşte la intrare, adică nu-i ajută pe cei aflaţi într-o astfel de stare sufletească. Fiindcă îngerul porunceşte evreilor ca întîi să ungă cu sînge pragul de sus şi apoi să ungă stîlpii de pe amîndouă părţile. Dar cum va unge întîi partea de sus, dacă ea nu se mai află sus ?

Şi dacă nu se întîmplă cele două lucruri şi evreilor (moartea întîi-lor născuţi

24. Numai sîngele vărsat la intrarea ispitei în conştiinţa noastră poate ucide această ispită chiar de la apariţia ei. Căci amintirea lui Hristos, Oare Şi-a vărsat sîngele pentru noi, sau primirea sîngelui Lui curat de porniri pătimaşe în sîngele nostru, din care se nasc impulsurile spre păcat, poate slăbi în sîngele nostru aceste impulsuri, ca să putem stîrpi de la început gîndurile ispititoare, care trezesc şi pun In mişcare aceste impulsuri.

25. Sîngele curat al lui Hristos, dar şi gîndul la el, vărsat în mînie, în poftă şi In raţiune, le sustrage de sub impulsurile sîngelui nostru mai puţin curat, sau mai puţin tare prin curăţia lui. Dar mînia şi pofta sînt ţinute într-o stare potolită şi prin faptul că stau dedesubtul raţiunii şi nu se ridică deasupra ei. Insă ridicarea lor deasupra raţiunii e pricinuită şi de impulsurile sîngelui nostru neîntărit în curăţia lui prin sîngele curat al lui Hristos şi prin Duhul Sfînt din el, care le imprimă o anumită spiritualizare. Cînd mînia şi pofta stau dedesubtul raţiunii, nu stau pur şi simplu ca anulate în lucrarea lor, ci mînia este transfigurată în bărbăţia ce luptă pentru bine şl pentru curăţie, iar pofta, în dorinţa după ele. însăşi raţiunea este întărită de puterea lor întoarsă spre bine prin gîndurile cele bune. Se înfăptuieşte astfel o colaborare şi o reciprocă întărire a puterilor sufletului, mînia şi pofta umplîndu-se de înţelepciune, iar raţiunea, de forţă şi de simţirea dorinţei binelui. Şi numai prin această colaborare se înfăptuiesc virtuţile, care cer şi înţelepciune şi putere bărbătească şi o adîncă dorinţă de bine.

şi vărsarea sîngelui) [26], să nu te miri, nici să nu respingi tllcuirea lor prin stîrpirea răutăţii, ca una ce ar fi în afara adevărului. Căci potrivit deosebirii de nume, prin izraelit şi prin egiptean înţelegem deosebirea dintre virtute şi patimă. Iar dacă se presupune că izraelitul, după înţelegerea mai înaltă, e cel virtuos, nu ar fi drept să caute cineva să ucidă începuturile întîi născute ale virtuţii, ci pe acelea a căror uci-dere e mai de folos creşterii în virtute.

Dumnezeu ne învaţă deci că trebuie stîrpite începuturile celor întîi născuţi de egipteni, ca răul să dispară, prin nimicirea lui de la început.

Acest înţeles se potriveşte cu istoria: cei născuţi ai izraeliţilor sînt păziţi prin vărsarea sîngelui, ca astfel binele să ajungă la desăvîrşire. Iar acesta ajuns la desăvîrşire ajută la nimicirea răului egiptean, înainte de a creşte. Tîlcuirea aceasta mai înaltă ne este uşurată şi de cele ce urmează, care vor fi tîlcuite de cuvîntul nostru.

Scriptura porunceşte să fie mîncată carnea mielului din care s-a scurs sîngele, care alungă pe nimicitorul egiptenilor, cînd se arată la intrările izraeliţilor. Dar felul în care se mănîncă această hrană se deosebeşte prin puţinătate şi grabă, nu precum se vede pe la ospeţele celor ce se desfată la ele, care au mîinile libere şi sînt îmbrăcaţi în veşminte uşoare şi au picioarele neîngreuiate de Încălţăminte pentru călătorie. Toate ale izraeliţilor sînt dimpotrivă : picioarele sînt strînse în încălţăminte de drum, brîul le încinge haina peste mijloc, nelăsînd-o să curgă slobodă, iar în mină ţin toiagul cu care să se apere de cîini. La chipul acesta se mai adaugă = carnea nu e preparată cu cine ştie ce sosuri pregătite migălos, ci e friptă la un foc aprins în pripă cu ce se găseşte la Indemînă, avînd să fie mîncată cu toată

graba de comeseni pînă ce va **(1** consumat tot trupul animalului. Iar oasele sînt bine curățate de carne, **dar** nesfărîmate, pentru a se mînca măduva din ele. Căci numai cei nepricepuți sfărîmă oasele acestui animal. Iar ce rămîne de la masă se porunceşte să se ardă în foc.

Din toate acestea e vădit că litera are un înțeles mai înalt şi că legea nu descrie simplu un mod de mîncare (căci ne ajunge în acestea legea care a sădit în noi pofta mîncării). Altceva ni se arată prin acestea. Căci ce bine sau rău ne-ar veni mîncînd într-un fel sau 'altul: cu sau fără brîu în jurul mijlocului, cu picioarele goale sau încălțate, cu toiag în mînă sau fără ? Dar e vădit ce înseamnă înfățişarea călătorului prin chipul lui. El ne îndeamnă să ne socotim în viața de față ca trecă**tori, căci de cum ne nastem sîntem** împinşi **fără voie** spre ieşirea **din**

20. E vorba, In căzui egiptenilor, nu de vărsarea sîngelui mielului pascal şi de ungerea cu el a Intrărilor lor, ci de vărsarea sîngelui întâmplată prin moartea primilor lor născuți.

ea, lucru pentru care trebuie **să ne** pregătim cu mîinile, cu picioarele **şi** cu toate celelalte spre **a ne** face drumul sigur[27]. Şi ca să nu fim vătămați de spinii acestei vieți (iar spinii sînt păcatele), avînd picioarele goale **şi** fără apărare, să le asigurăm cu încălțăminte tare. Iar această încălțăminte înseamnă viața înfrînată şi aspră, care striveşte şi frînge tăria spinilor şi împiedică pătrunderea păcatului în suflet, de la cel mai subțire şi nevăzut început.

Iar haina lungă, ce cade larg pînă jos la călcîie, ar fi o piedică pentru cel ce vrea să alerge cu sîrguință pe calea aceasta. Haina, după noi, înseamnă lărgimea desfătării cu cele ce le dorim în viața aceasta. Pe aceasta gîndul neprihănit o strînge, făcîndu-se brîu al călătorului. Că brîul înseamnă neprihănirea, ne-o mărturiseşte locul în jurul căruia este încins. Iar toiagul ce ne apără de fiare este cuvîntul nădejdii, prin care ne sprijinim pe de o parte oboseala sufletului, iar pe de alta, ne apărăm de fiarele ce urlă la noi.

Mîncarea pusă nouă înainte, scoasă din foc, e credința fierbinte şi înfocată pe care o primim fără şovăială şi din care mîncînd cît îi este **la** îndemîină celui ce se hrăneşte cu ea, ceea ce se ascunde în înțelesuri mai vîrtoase şi mai greu de sfărîmat şi de înfățişat în cuvinte, o lasă nesfărîmată, punînd-o pe foc, ca să se lămurească înțelesul chipurilor acestora. Aceasta înseamnă că acele învățături dumnezeieşti, al căror înțeles ne e la îndemînă, se cuvine să le primim fără adausuri şi fără silă, ci ca unii ce sîntem flămînzi şi le mîncăm cu poftă, ca mîncarea să **ne** întrețină vigoarea la drum ; dar înțelesurile care ne rămîn ascunse, **ca de** pildă întrebările despre ființa lui Dumnezeu, despre ce era înainte **de** creație, despre ce este dincolo de cele arătate, care este trebuința celor **ce** se întîmplă şi multe altele de felul acesta care sînt cercetate **de** cei iscoditori, să le lăsăm Duhului singur să le cunoască, Cel care cercetează adînourile lui Dumnezeu, cum zice Apostolul (I Cor., **2, 10).** Căci în Scriptură se pomeneşte şi se vorbeşte în multe locuri de foc în **loc** de Duhul, lucru care nu e necunoscut celor

27. Aceasta corespunde, pînă la un grad, cu definiția dată de Heddegger omului : *Sein zum Tode.* Dar pentru sfîntul Grigorie, moartea e numai «ieşire» din viața pămlntească. Iar după el, orice ieşire din ceva înseamnă intrare în altceva. Astfel noi ne naştem spre viața veşnică, în care intrăm după ce ieşim inevitabil din viața pămlntească. Dar tocmai de aceea, în viața aceasta sîntem călători. Căci călătorul are o țintă pozitivă. El nu călătoreşte spre neființă. Aceasta nu e călătorie. Călătorul năzuieşte spre o țintă. Nimeni nu călătoreşte dacă nu are o țintă. Spre moartea pur şi simplu nu se grăbeşte nimeni. E adevărat că spre moarte nu călătorim de bună voie. Dar dacă totuşi călătorim spre ceva in viața aceasta, călătorim spre viața veşnică.

învățați în ale Scripturii. La această tîlcuire ne mai ajută şi învățătura înțelepciunii care

spune : «Nu cerceta cele mai tari ca tine» (Ecl., 3, 22), adică nu sfărîma oasele Cuvîntului, fiindcă nu-ți folosesc cele ascunse.

Apoi scoate Moise poporul din Egipt. în felul acesta se eliberează de tirania Egiptului toți oare se lasă călăuziți de Cuvîntul. Dar socotesc că cei ce urmează conducătorului spre virtute nu trebuie să fie lipsiți de bogăția Egiptului şi nici de podoabele celor de alt neam, ci luînd toate ce le au protivnicii lor, să le aibă spre folosul lor. De aceea i s-a poruncit atunci poporului de către Moise să facă aceasta. Dar aceasta să nu o înțeleagă cineva după literă, socotind că Moise a poruncit să lipsească de bunurile lor pe cei ce le întrebuințau, îndemnrnd la nedreptate. însă nici să nu spună cineva că Legiuitorul cu dreptate a poruncit aceasta. Ci să se gîndească la legile viitoare, care vor împiedica în tot felul nedreptatea față de aproapele, chiar dacă pare îndreptățit ca izraeliții să-şi fi luat prin această faptă răsplata de la egipteni pentru ceea ce munciseră. Căci nu ar fi o greşeală mai mică aceea de a nu vedea minciuna şl Înşelătoria unei astfel de învățături. Pentru că cel ce ia ceva spre folosire şi nu dă înapoi celui care a folosit aceea, dacă lucrul acela este străin, săvîrşeşte o nedreptate, ca unul ce 1-a lipsit .pe acela de acel lucru ; iar dacă ține ce e al său, nesocotind pe cel ce are nădejde să dobîndească ceea ce îi este de trebuință, se numeşte înşelător[28]. Deci să căutăm înțelesul mai înalt al întîmplării, care e mai potrivit decît cel literal.

Cuvîntul porunceşte celor ce aleg viața în libertate prin virtute să-şi dobîndească şi bogăția culturii cu care se împodobesc cei străini de credință [29]. Cu alte cuvinte călăuza în virtute porunceşte să se ia morala şi filosofia naturală, geometria şi astronomia, logica şi toate cîte se studiază de către cei din afara Bisericii, de la cei din Egipt care s-au îmbogățit în acestea, spre a le întrebuința cînd vor trebui să împodobească templul tainelor dumnezeieşti cu bogăția adunată de rațiune. Fiindcă cei ce strîng o astfel de bogăție vor aduce lui Moise care va zidi cortul mărturiei cele ale lor, dînd fiecare partea sa la zidirea celor sfinte. E ceea ce se poate vedea împlinindu-se şi acum. Căci mulți aduc cultura din afară ca pe un dar Bisericii lui Dumnezeu, cum a făcut marele

Vasilo, cure a ştiut să dobândească bogăția Egiptului în vremea tinereții lui şi apoi

28. Sfîntul Grigorie nu foloseşte termenul de proprietate, ci de lucruri de trebuință, sau de folos, în două sensuri: omul are trebuință de unele lucruri, sau ele îi sînt de folos ; şi el trebuie să țină numai ceea ce îi este de trebuință sau de folos şi cit timp îi este de trebuință sau de folos. De aceea, după ce a folosit un lucru care i-a fost de trebuință, dar nu-i mai este, trebuie să-1 înapoieze celui care s-a folosit de el cind 1-a fost lui de trebuință. Cel ce nu face aceasta păcătuieşte. E aici o concepție mal avansată decît aceea că omul este numai administratorul unor bunuri materiale, nu proprietarul lor.

20. Sfîntul Grigorie foloseşte termenul «cuvîntul» în trei înțelesuri: Cuvîntul lui Dumnezeu ca ipoistas, cuvîntul co ni-1 comunică El şl Sfînta Scriptură.

să o dăruiască lui Dumnezeu şi să împodobească cu această bogăție cortul adevărat al Bisericii.

Dar să ne întoarcem de unde ne-am abătut. Cei care au început să privească spre virtute şi urmează legiuitorului în viaţă, cînd părăsesc hotarele împărăţiei egiptene, vor fi urmăriţi de atacurile ispitelor, care le aduc supărări şi temeri, şi de primejdii de moarte. Din pricina acestora cugetul celor de curînd aduşi la credinţă pierde cu totul nădejdea de a mai dobîndi cele bune (virtuţile). Dar Moise, sau oricine s-ar întîmplă să conducă poporul, ca el, va alunga frica prin sfătuirea cu care îi încurajează pe cei speriaţi şi cu nădejdea în ajutorul dumnezeiesc, lucru care nu s-ar putea împlini dacă inima celui care călăuzeşte nu ar vorbi cu Dumnezeu. E drept că mulţi din cei chemaţi la o astfel de conducere se străduiesc să păstreze numai rînduiala văzută, iar despre cele ascunse, care numai de Dumnezeu sînt văzute, vorbesc prea puţin. Dar cu Moise nu a fost aşa. Ci, pe cînd sfătuia pe izraeliţi să aibă curaj, fără ca să îndrepte la arătare vreun cuvînt către Dumnezeu, Scriptura ne dă mărturie că striga către El. Prin aceasta socotesc că nu strigătul rostit cu putere urcă la auzul lui Dumnezeu, ci rugăciunea înălţată cu conştiinţa curată. Celui care face aşa, îi va părea acum mic ajutorul fratelui în luptele ce le are de dat. E vorba de «fratele» care, după porunca lui Dumnezeu, 1-a întîmpinat pe Moise cînd cobora în Egipt şi pe care Scriptura îl socoteşte înger. De aceea, acum are loc arătarea firii dumnezeieşti însăşi, care se arată după puterea de primire a celui căruia i se arată. Iar ceea ce ne spune istoria că s-a întâmplat atunci se petrece întotdeauna, precum învăţăm din tîlcuirea mai înaltă a cuvîntului Scripturii. Căci atunci cînd cineva fuge din Egipt şi, aflîndu-se în afară de graniţele lui, se sperie de atacurile ispitei, călăuza îi arată ajutorul minunat venit de sus. Pentru că atunci cînd vrăjmaşul înconjoară cu puterea lui pe cel urmărit, Dumnezeu îi face numaidecât cale de trecut prin mare, peste care i se face conducător norul. Iar acest nume de nor dat Conducătorului a fost înţeles de cei dinainte de noi ca harul Duhului Sfînt, care conduce pe cei vrednici spre bine. Cel ce urmează acestui Conducător trece prin apă, căci Conducătorul deschide El însuşi calea. Prin El se câştigă siguranţa în libertate, în vreme ce cel care îl urmăreşte pentru a-1 readuce în robie piere în apă[30].

Căci cine nu ştie că oastea egipteană constă din feluritele patimi ale sufletului, prin care este luat cineva în robie. Aceste patimi trebuie să le înţelegem prin caii, prin carele de luptă şi prin cei purtaţi de ele, prin arcaşii, prin aruncătorii cu praştia, prin călăreţii şi prin grosul oştii vrăjmaşe. Căci ce deosebiri

30. Sfîntul Grigorie de Nyssa descrie cînd sub chipul lui Moise, cînd al izraeliţilor, ordinea în care înaintează omul în general spre unirea cu Dumnezeu, prin eliberarea de păcat prin virtuţi. In Moise ni se tlă chipul călăuzitorului, sau al părintelui duhovnicesc, care face şi el o înaintare, iar in Izrael, chipul celui călăuzit în înaintarea lui. De la un anumit moment, după ce cel călăuzit spre unirea cu Dumnezeu s-a rupt de viaţa robită păcatului şi <i pornit |>>< c/ile.i virtuţii, călăuzitorul şi cel călăuzit

ar putea arăta cineva între pornirile furioase ale gîndurilor — sau între cele stăpînite de plăcere, de supărare şi de lăcomie — şi oastea amintită ? Piatra azvîrlită cu praştia este calomnia şi pornirea mînioasă este lancea cu vîrf ascuţit. Iar plăcerile pătimaşe se pot înţelege ca nişte cai ce trag carul după ei într-o pornire neînfrînată şi pe cei trei luptători din el, pe care istoria îi numeşte cei trei dregători. Prin aceştia trei vei înţelege, desigur, după cele ce le-ai cunoscut mai

înainte, sub chipul tainic al pragului şi al stîlpilor, întreita împărţire a sufletului : raţiunea, pofta şi mînia.

Acestea toate şi cele de un neam cu ele, împreună cu conducătorul oştirii celei rele, vor intra în apă urmărind pe izraeliţi. însă firea apei, prin toiagul călăuzitor al credinţei şi prin harul luminos se face dătătoare de viaţă celor care caută scăpare în ea, iar celor ce-i urmăresc, mijloc de pieire. Pe lîngă acestea istoria ne învaţă că cei ce trec prin apă să nu mai tragă după ei nimic din oastea protivnică după ce au ieşit din ea. Căci dacă va scoate cineva din apă împreună cu el şi pe vrăjmaşul, va rămîne în robie şi după trecerea prin apă, scoţînd cu el viu pe tiranul, pe care nu 1-a scufundat în adînc. Aceasta înseamnă, dacă vrea cineva să lămurească şi mai mult această ghiotura, că toţi cei ce trec prin apa tainică a botezului, trebuie să omoare toată tabăra răutăţii în apă, şi anume : lăcomia, pofta desfrînată, cugetul răpitor, patima înfumurării şi mîndriei, pornirea mînioasă, furia, pizma, bîrfirea, toate acestea şi cele asemenea. Deoarece aceste patimi obişnuiesc să urmeze lirii noastre, trebuie să le omorîm în apă [31].

Aceste mişcări role alo cugetării şi cole ce se nasc din ele trebuie omorîte ca în taina Pastelul. Căci acesta este numele Mielului jertfit, al cărui sînge împiedică

nu mai sînt ajutaţi numai de un înger, cu puteri limitate, ci însuşi Dumnezeu li Se face conducător prin pustia lipsită de mîngîierile trupului şi susţinător împotriva ispitelor, dată fiind furia cu care vrăjmaşul nevăzut îşi porneşte atacurile ca să readucă sub autoritatea lui pe cel ieşit din robia lui. Călăuzitorul obţine pe Dumnezeu însuşi de conducător, printr-p rugăciune tăcută şi neîncetată către El.

31. Apa e şi stihie care aduce la viaţă sau întreţine viaţa, dar şi stihie care îneacă. Cînd puterea lui Dumnezeu se uneşte cu ea pentru a naşte pe cel ce crede la o viaţă nouă, ea devine apa botezului; cînd o lasă în lucrarea ei de-a îneca pe cineva-, ea devine adînc pierzător. Ea în general îneacă tot ce e rău. Răul nu poate propăşi în ca. Dacă cel ce intră în ea e întreg rău, lipsit de credinţă, îl îneacă întreg. Dacă prin credinţă se prinde de Dumnezeu, el se ridică din ea ca germenele întărit al vieţii celei noi, care a început să încolţească în el prin credinţă. Pentru acesta, apa ca stihie cu re îneacă total îşi pierde puterea, sau se dă la o parte, mijlocind celui ce a intrat In ea întîlnirea cu uscatul tare, cu fundamentul susţinător al existenţei, avînd înaintea sa drept conducător neîntrerupt norul dumnezeiesc. întrucît în fiecare lucru creat slut meii multe aspecte simbolice şi unele din ele se întîlnesc în mai multe lucruri, stintul Grigorie alegînd adeseori din aceste aspecte pe unul şi folosindu-1 pînă la un

moartea de la cel ce-1 foloseşte. Deci precum acolo poruncind să se mănînce pasca cu pîinea nedospită, {adică neamestecată cu aluat vechi), legea dă de înţeles să nu se amestece în viaţa lor următoare nimic din rămăşiţele răutăţii, ci să înceapă viaţa de după aceea de la începutul ei, întrerupînd prelungirea celei de mai înainte în timpul următor, prin schimbarea în bine, aşa şi acum Cuvîntul voieşte ca orice fel de păcat să se înece în Taina botezului, ca într-un adine, ieşind cel botezat singur fără să tragă cu sine ceva străin, în viaţa lui următoare. Aceasta e şi ceea ce auzim prin cuvîntul care zice : «în aceeaşi apă se desparte prin moarte

loc, 11 combină cu un aspect simbolic identic, al altui lucru, făcînd un uz complex şi liber de aspectele simbolice ale lucrurilor în urmărirea scopului său. Astfel, deşi apa mării e luată de el în înţeles de botez, totuşi nu din ea proipriu-zis se naşte Izrael la viaţa cea nouă, căci ea are şi sensul de noian pierzător, ci din retragerea ei de o parte şi de alta. Iar Faraon, cu oastea lui, se pierde în ea ca într-un noian fără fund, în neexistenţă, sau în existenţa slăbită la maximum. Căci nu poate sta păcatul şl cel păcătos în existenţa legată de Dumnezeu.

32. Sfîntul Grigorie admite că cel ce a trecut prin apă, scăpînd din ea, dacă scoate odată cu sine din ea şi patimile de mai înainte, încă nu a trecut prin ea ca prin apa tainică ce îneacă în ea toate patimile. Dar precizînd lucrurile conform învăţăturii Bisericii, e de spus că botezul a curăţit caracterul de păcat al poftei noastre obişnuite cu păcatul, dar ne-a lăsat nouă sarcina totalei dezrădăcinări a ei în mod treptat, lucru pentru care am primit puterea la botez, prin sălăşluirea lui Hristos in noi. Faptul acesta a fost clarificat deplin de sfîntul Marcu Ascetul, care a spus în scrierea despre botez : «Dă lucrarea pentru care ai luat puterea» şi atunci gîndurile

şi viață duşmanul şi prietenul, duşmanul pierind, iar prietenul fiind adus la viața». Dar mulți din cei ce au primit botezul tainic, nesocotind învățăturile legii, au amestecat aluatul vechi al păcatului cu viața de după botez şi poartă prin faptele lor oastea egipteană cu ei vie şi după trecerea prin apă. Căci cel ce s-a îmbogățit prin răpire sau nedreptate, ori a cîştigat vreun pămînt oarecare prin jurămînt mincinos, sau trăieşte cu vreo femeie în preacurvie, sau cutează să facă orice altceva din cele ce le făcea înainte de botez, socoteşte că s-a eliberat de robia păcatelor, rămînînd totuşi în desfătarea de obişnuințele sale cele rele şi după baia botezului, nevăzîndu-se pe sine supus răilor stăpîni. Un astfel de stăpîn sălbatic şi furios este patima desfrînării care îmboldeşte gîndul robit, cu plăcerile ei ca cu nişte bice. Un alt stăpîn de felul acesta este lăcomia, care nu lasă nici un pic de odihnă celui pe care-1 robeşte, ci oricît de mult ar lucra, la porunca slujitorilor stăpînului şi oricît cîştig i-ar aduce spre stîmpărarea poftei lui, se avîntă spre şi mai multe. Şi toate celelalte cîte se fac din patimă, alcătuiesc numărul mare al stăpînilor, cărora robindu-le cineva, chiar dacă s-a întîmplat să treacă prin apă, după părerea mea încă nu a trecut prin apa tainică, a cărei lucrare pricinuieşte tiranilor celor răi pieirea[32].

Dar să Înaintăm iarăşi cu cuvîntul nostru. Cel ce **a** trecut marea cea glndită şi **a** văzut în sine omorît pe egipteanul cel gîndit nu va mai privi numai la Moise, purtătorul toiagului virtuții[33], ci crede mai întîi lui Dumnezeu, după cum spune cuvîntul istoriei, iar apoi se încrede şi In Moise, slujitorul Lui. E ceea ce vedem şi acum la cei ce au trecut apa cu adevărat, care s-au dăruit lui Dumnezeu şi ascultă cu încredere de coi ce slujesc lui Dumnezeu prin preoție, cum spune Apostolul[34].

După aceasta au urmat o cale de trei zile şi apoi şi-au aşezat tabăra într-un loc oarecare, unde au aflat apă, dar care li s-a arătat întîi ca ne-fiind bună de băut, din pricina amărăciunii. Cînd însă Moise a aruncat în ea lemnul, s-a făcut bună de băut celor însetați. Istoria aceasta are şi ea un înțeles mai înalt. Şi anume : celui

•ce apar în tine nu vor mai fi muşcate de fiarele poftei şi mîniei» (Filoc. rom. I, p. 290). Aceasta o spune sfîntul Marcu Ascetul împotriva celor ce susțineau că «botezul nu este desăvîrşit, ci dobîndesc desăvîrşirea prin nevoințe». Față de ei, sfîntul Marcu afirmă: «Chiar dacă sîntem ținuți sub păcat şi după botez, aceasta se întîmplă nu pentru că botezul nu ar fi desăvîrşit, ci pentru că nesocotim porunca şi ne alipim de bună voie, de plăceri» (op. *cit.*, p. 275—276).

Propriu-zis, botezul ne dă toată puterea de a nu mai păcătui. Dar nu ne ia li-bortutea care ne-ar face incapabili de păcat. Deci afirmarea sfîntuiui Grigorie — că cei ce păcătuiesc, chiar dacă au trecut prin apă, n-au trecut prin apa tainică, — poate că trebuie înțeleasă că nu au luat, botezîndu-se, toată hotărirea de a folosi puterea ce 11 s-a dat în botez, pentru a opri pofta să treacă la păcat. Sau, în cazul botezării copiilor, cei din jurul lor nu pun toată sîrguința în a-i deprinde să folosească puterea primită în botez pentru a nu mai cădea în robia păcatelor.

33. Toiagul lui Moise e numit, cînd toiagul credinței, cînd al virtuții, cînd toiagul puterii lui Dumnezeu, pentru că cel ce călăuzeşte pe alții spre Dumnezeu trebuie să se sprijinească pe credință, dar le va impune acelora deplin numai cînd credința lui îşi arată statornicia şi puterea în virtuți. Dar şi în credință şi in virtuți e lucrătoare puterea lui Dumnezeu.

34. Pînă la botez, sau pînă la o anumită creştere duhovnicească, omul e călăuzit mal mult de un altul care-şi dovedeşte tăria în credință, prin virtuți. Dar după aceea, vede şl el însuşi pe Dumnezeu ca Susținător şi Conducător al străduințelor sale de înaintare în viața creştină, fără să se lipsească însă de călăuzitorul care e mai tare ca el In credință.

35. Viața robită plăcerilor, deşi nu se bucură de libertate, se bucură de plăceri. Libertatea de păcate e împreunată cu lipsirea de plăceri. Dar viața aceasta lipsită do plăceri îşi capătă dulceața ei prin bucuria anticipată de învierea viitoare cu Hristos In onro se ajunge prin cruce, aşa cum şi Hristos a ajuns la înviere prin lemnul crucii. Apn amară a vieții lipsite de plăcerile inferioare se îndulceşte deci cînd călăuzitorul aruncă în ea crucea, sau întipăreşte In ea semnificația crucii, făcîndu-1 pe cei călăuzi 11 să suporte această viață cu cunoştința că ea e o cruce care duce la înviere.

ce a părăsit plăcerile egiptene, cărora se robise înainte de a trece marea, la început viața în libertatea de patimi i se pare grea şi fără gust, despărțit fiind de plăceri. Dar ducă se aruncă lemnul în apă, adică dacă primeşte cineva taina învierii, care şi-a avut începutul prin lemn {şi auzind de demn să înțelegi, desigur, crucea), simțirea lui este mîngîiată de o dulceață plăcută şi astfel viața lui virtuoasă i se face mai dulce şi mai iubită, fiind îndulcită de nădejdea color viitoare [33].

In călătoria lor mal departe găsesc un loc răcorit de finici şi de izvoare, care îi odihneşte pe călători. Izvoarele sînt douăsprezece şi au o apă curată şi plăcută. Iar finicii sînt şaptezeci şi sînt bine crescuți şi înalți, căci timpul i-a ridicat la înălțime. Ce descoperim în acestea, ur-mînd mai departe firul istoriei ? Că taina lemnului, prin care apa virtuții [36] se face bună de băut celor însetați, ne duce la cele douăsprezece izvoare şi la cei şaptezeci de finici, adică la învățătura Evangheliei, în care cele douăsprezece izvoare sînt cei doisprezece apostoli pe care Domnul i-a ales potrivit cu trebuința, făcînd să izvorască prin ei cuvîntul, cum a făcut şi pe unii din prooroci să vestească mai înainte harul ce va țîşni prin apostoli, precum se spune : «In adunări lăudați pe Dum-nezeu-Domnul, din izvoarele lui Izrael» (Ps. 67, 27). Iar cei şaptezeci de finici sînt apostolii hirotoniți, trimişi în toată lumea, în afară de cei doisprezece ucenici, fiind la număr cîți spune istoria că erau finicii.

Dar socotesc că se cuvine să grăbim călătoria prin cuvînt, după ce prin cele înfățişate înainte am făcut mai uşoară celor mai sîrguincioşi înțelegerea celorlalte opriri. Aceste opriri sînt virtuțile în care cel ce urmează stîlpului de nor, înaintînd mai departe, îşi aşează tabăra şi se odihneşte. Deci trecînd peste alte opriri din cursul drumului, voi pomeni de minunea săvîrşită cu stînca, din a cărei fire întărită şi protivnică a izvorît apă bună de băut celor însetați, învîrtoşarea ei topindu-se în apă. Nu e nici o greutate în a vedea un înțeles mai înalt şi în faptul acesta al istoriei ce s-a continuat. De fapt, cel ce a părăsit pe egipteanul mort în apă şi s-a îndulcit prin lemn şi s-a desfătat de izvoarele apostolice şi s-a odihnit sub umbra finicilor se face şi primitor al lui Dumnezeu. Căci piatra, cum spune Apostolul {I Cor., 10, 4), este Hristos[37], Care este vîr-tos şi protivnic pentru cei necredincioşi, dar dacă vine cineva cu toiagul credinței, Se face bun de băut celor însetați şi curge în lăuntrul celor ce-L primesc : «Eu şi Tatăl Meu vom veni, zice, şi Ne vom face locaş în el» {In, 14, 25).

Dar nu trebuie să lăsăm netîlcuit nici faptul că după ce trec marea şi după ce li se îndulceşte apa călătorilor virtuții şi după odihna răcoroasă lîngă izvoare şi sub finici şi după ce beau apă din stîncă, li se sfîrşesc cu totul merindele luate din Egipt. Şi astfel, nemairămînîndu-le

36. Viața aspră, lipsită de plăcerile păcatelor, trăită ca o cruce ce duce spre Înviere, devine o viață în virtute, sau o apă ce hrăneşte virtutea.

37. La început omul e ajutat de îngeri ca să rupă cu păcatul, apoi e condus de Dumnezeu Însuşi. Hristos însuşi va veni după Moise, ca să adape pe oameni ca o apă a vieții. După legea dată prin Îngeri va veni însăşi puterea dumnezeiască, sau Hristos Însuşi, ca o lege mai înaltă, caro li va ajuta pe cei ce cred să înainteze spre înviere. Pentru izraeliți în pustie apa băută din piatră era numai un chip al apei vieții băută din Hristos. Dar un chip nu lipsit de o unumită prezență a Cuvîntului dumnezeiesc.

acestora nici o hrană străină, pe care o adunaseră In Egipt, le curge o hrană de sus, care e în acelaşi timp de multe feluri şi de un singur fel. Căci la vedere e de un singur fel, dar însuşirea ei este de multe feluri, făcîndu-i-se fiecăruia potrivită cu dorința lui. Ce învățăm de aici ? Cel ce se curăţeşte pe sine de viața egipteană şi străină şi de alt neam, şi-şi goleşte sacul sufletului său de orice hrană rea, pe care o adună egiptenii, primeşte cu sufletul curat hrana ce coboară de sus, care nu a crescut din vreo sămînță cultivată de noi în pămînt, ci e pîine făcută de-a gata, fără de sămînță şi nelucrată, pogorîtă de sus şi aşezată pe pămînt. Să înțelegi, prin hrana adevărată de care vorbeşte istoria prin acest chip, că pîinea ce s-a coborît din cer nu este ceva fără de trup. Căci cum s-ar face hrană trupului ceva netrupesc ? Deci Cel netrupesc Se face trup, iar trupul acestei pîini nu a avut nevoie nici de sămînță, nici de stropire, ci pămîntul, rămînînd cum era, s-a umplut de această hrană dumnezeiască, de care se împărtăşesc cei ce flămînzesc[3S]. Prin această minune e vestită de mai înainte taina săvîrşită cu Fecioara. Această pîine neprodusă prin lucrarea pămîntului este Cuvîntul, Care, prin multele însuşiri ale Lui, îşi potriveşte lucrarea după însuşirile celor ce II mănîncă. Fiindcă ştie să fie nu numai pîine, ci şi lapte şi carne şi legumă şi orice răspunde trebuinței şi dorinței celor ce-L primesc, cum ne învață cel ce ne pregăteşte nouă o astfel de masă bogată, dumnezeiescul apostol Pavel. Căci celor mai desăvîrşiți, le face cuvîntul său hrană mai tare şi carne ,• celor mai slabi, legumă, iar pruncilor, lapte. Iar toate minunile pe care le descrie istoria despre hrana aceea sînt învățături despre hrana cea spre virtute.

Căci zice că tuturor li se îmbie deopotrivă spre împărtăşire şi nu se deosebeşte întru nimic după puterea celor ce o adună ,• apoi nu e nici mai multă, nici mai puțină decît le trebuie [39]. Iar aceasta cuprinde, după judecata mea, un sfat dat tuturor îndeobşte, ca cei ce-şi adună mijloacele de trai din bunurile materiale să nu treacă peste măsurile de obşte, ci să ştie că este o unică măsură în firea noastră în ce priveşte hrana : ceea ce trebuie zilei în care se află. Căci chiar dacă se adună în ziua

38. O şi mai progresată unire cu Hristos, prin chipul umplut de puterea Cuvîntului dumnezeiesc, reprezintă mînoarea manei pogorîte din cer. Ea e preînchipuirea dumnezeieştii Euharistii.

39. Avînd ceva dumnezeiesc în ea, care hrăneşte trupul prin hrănirea duhului, mana poate împărtăşi, din nesfârşirea ei cuprinsă în micile boabe văzute, o hrană care să potolească o foame cît de mare, dar în acelaşi timp se face pe măsura celor ce nu au decît o foame spirituală redusă. E ceea ce se întîmplă şi cu trupul Domnului, din dumnezeiasca Euharistie. Spiritul se poate lărgi la nesfîrşit şl se poate îngusta foarte mult; iar odată cu el, şi trebuința trupului. Conform cu aceasta, şi Dumnezeu poate umple spiritul cel mai lărgit în trebuințele lui — prin creşterea lui treptată — şi Se poate îngusta în ceea ce dă, cît de mult.

aceea mal multe dectt cere trebuința el, stomacul nu poate să treacă peste măsurile lui, nici nu so poate lărgi împreună cu nesăturarea adunării. Ci, precum zice istoria, celui ce a adunat mult, nu i-a prisosit penltiru că nu are unde să țină ceea ce Ii prisoseşte ; nici celui ce a luat puțin nu i-a lipsit, căci nevoia lui îngustîndu-se s-a făcut pe măsura a ceea ce a aflat. Iar celor ce păstrează prisosul, nesăturarea li se va face pricină de înmulțire a viermilor.

Prin aceasta Scriptura spune în oarecare fel celor lacomi, că tot ce e adunat în afară de trebuință, din pofta acestei lăcomii, se preface In ziua următoare, adică în viața viitoare, celui ce a adunat-o, în vierme. Prin viermele acesta, cel ce aude înțelege, fără îndoială, viermele neadormit, care prinde viață din lăcomie *°. Iar cuvîntul că ceea ce se pune deoparte numai cît trebuie pentru sîmbătă nu suferă nici o stricare cuprinde acest înțeles : trebuie să ne folosim de voința

40. Sfîntul Grigorie vede în minunile legate de mană nu numai un chip al Euharistiei, ci şi un chip al celor ce trebuie observate de noi în viața obişnuită. El alternează aceste două înțelesuri legate de mană. Nu poți lua trupul Domnului într-o măsură mai mare decît îți este capacitatea ce ai dobîndit-o pentru el. De aceea, nici nu poți face din el rezerve. Dar poți aduna bunuri de mîncare mai multe decît îți slnt de trebuință, însă acestea sînt sortite putrezirii, sau hrănirii viermilor. Poate că ele nu vor fi mîncate de viermi cînd sînt adunate numai pentru zilele următoare (unele nu țin decît cîteva zile, altele sînt măi durabile). Dar cu siguranță vor fi mîncate de viermi, cînd prisosesc față de trebuința zilelor pămînteşti. Unele din ele vor fi mîncate de viermi şi pe pămînt, dar într-un fel oarecare şi în mod total, în viața viitoare. Căci ele au devenit parte a ființei tale şi le duci legate de fine în viața viitoare. Şi prin aceasta, viermii ce le vor mînca pe ele te vor roade pe tine însuți, căci nu te-ai obişnuit să-ți înțelegi ființa ta ca deosebită de ele. Mereu vei fi chinuit că nu le mal ai şi vei socoti că tu însuți nu mai eşti în deplinătatea ta, nemaiavîndu-le pe ele. Viermele îl va roade pe cel ce a adunat materiale de prisos şi pentru că le-a adunat lip-sindu-i pe alții de cele ce le erau necesare. Prin aceasta te-ai înstrăinat de oameni şi nici o comuniune nu-ți mai întăreşte viața. Apoi, poate că unii din cei pe care i-ai lipsit de ele, au căzut în păcatul revoltei, sau chiaT al necredinței, şi şi-au agonisit oslnda pe care ți-ai agonisit-o şi tu. Acum îi vezi chinuiți alături de tine. Dar aceasta nu le trezeşte simpatia fața de tine, ci mustrarea nesfîrşită adresată ție. Dar, chiar dacă nu ai strîns bunuri materiale mai multe decît îți trebuie în viața pămlntească, ci numai pentru multe zile ale vieții pămînteşti, ele vor fi roase şi în viața viitoare; şi cu ele, şi tu însuți. Căci cînd ai pornit să strîngi pentru viitor, nu te poți opri exact la ceea ce îți trebuie numai pentru viața pămlntească şi de aceea nu ți-ai înmuiat inima ajutînd pe cei lipsiți. Pentru că te temi că unele din ele se vor pierde prin cine ştie ce întîmplări (foc, furt, crize financiare, război, deposedări, etc.) şi aceasta te Îndeamnă să te asiguri strîngînd mereu fără să te opreşti.

Lăcomia produce viermele, pentru că ea adună bunuri materiale de prisos, supuse viermilor. Numai dorința de hrană duhovnicească nu adună lucruri de prisos, care pot fi mîncate de viermi, pentru că sufletul se poate lărgi mereu pentru ele şi prin ele se revarsă şi spre alții. Cunoştința poate spori mereu în sufletul tău, bunătatea la fel, şi cu cît sporeşte mai mult în tine, cu atît se răspîndesc şi pe seama altora. Apoi, bunurile spirituale nu rămîn lîngă tine neconsumate, ci le consumi îndată. Dar adeseori sînt şi bunuri spirituale care nu folosesc propriu-zis sufletului tău şi celui al altora şi nu sînt asimilate ca să sporească viața sufletului tău şi celui al altora, ci pentru a cîştiga lauda de la oameni pentru ele. Toate cele ce nu sporesc viața adevărată a sufletului prin comuniunea cu Dumnezeu şi cu semenii, prin virtuți, sînt adunate dintr-o lăcomie spirituală păcătoasă şi deci vor fi roase împreună cu cel ce le-a adunat în viața viitoare. Ba ele îți pricinuiesc roaderea ființei tale încă de aici, lip-slndu-te de comuniunea adevărată.

lacomă numai cînd ceea ce adunăm nu e supus stricăciunii. Aceasta ni se face de folos cînd, după ce vom trece de viața aceasta de pregătire, vom intra în

nelucrarea de dincolo de moarte. Pentru că ziua dinaintea sîm-betei este şi se numeşte ziua de pregătire (Paraschevi = Vineri).

Dar ea e viaţa aceasta, în care trebuie să ne pregătim cele pentru viaţa viitoare, în care nu vom mai săvîrşi nici un lucru din cele ce ne sînt îngăduite aici, nici lucrarea pămîntului, nici neguţătoria, nici slujirea noastră, nici altceva din cele cu care ne sîrguim aici. Ci petrecînd în nelucrare totală, vom aduna roadele semințelor semănate de noi în viaţa aceasta. Ele vor fi nestricăcioase, dacă semințele semănate în viaţă au fost bune, şi stricăeioase şi primejdioase, dacă am semănat semințe rele în timpul lucrării pămîntului în viaţa aceasta. «Căci cel ce seamănă în duh, zice, va secera din duh viaţă veşnică ; iar cel ce sea-**mănă în** trup, din trup va secera stricăciunea» (Gal., **6, 8).** Aşa că numai pregătirea spre mai bine se numeşte propriu-zis pregătire şi este întărită **prin** lege ; numai prisosul ei este nestricăcios. Ceea ce însă e dimpotrivă nu se numeşte pregătire, ci nesocotirea acesteia. De aceea istorisirea cere oamenilor numai pregătirea ce se face spre mai bine, lăsînd celor înţelepţi să înţeleagă contrarul pricinuit de lipsa acesteia. Căci, precum după înscrierea pe listele oştii conducătorul oştirii procură mai întîi hrana ei şi apoi dă semnul pentru luptă, tot astfel şi ostaşii virtuţii primesc merindea tainică a lor şi apoi purced la războiul cu cei de alt neam, avînd pe Iisus, urmaşul lui Moise, de conducător în luptă.

Vezi cum urmează cuvîntul după rînduială ? Cîtă vreme omul este mai slab din pricina relei tiranii ce-1 asupreşte, nu respinge pe vrăjmaş **prin** puterea sa. Căci nici nu poate. Ci altul este cel ce luptă pentru cei **Slabi,** lovind pe vrăjmaş cu lovituri ce se urmează una după alta. Dar **odată** ce s-a eliberat din robia celor ce-1 stăpînesc şi s-a îndulcit de lemn şi s-a odihnit de oboseală la popasul de sub finici şi cunoaşte taina pietrei şl se împărtăşeşte de hrana cerească, nu mai este apărat de vrăjmaş printr-o altă mînă. Ci, ca unul ce a ieşit din vîrsta copilăriei şi a ajuns în floarea tinereţii, se prinde el însuşi în luptă cu cei protivnici, avînd de conducător nu pe Moise, slujitorul lui Dumnezeu, ci pe însuşi Dumnezeu, Căruia îi slujea Moise. De fapt legea dată la început ca chip şi umbră a celor viitoare rămîne de nebiruit (de neînlăturat) în luptele adevărate[41], dar conducător şi plinitor al legii este urmaşul lui Moise, vestit **mai înainte, prin purtarea aceluiaşi nume, de cel care a urmat atunci** lui **Moise Ja conducere.**

41. Legea lui Moise se arată de neînlăturat sau de nebiruit, prin fapta lui Moise, care, cînd ridica mîinile, făcea poporul să biruiască asupra vrăjmaşilor. Faptul că mîi-nllo lui, Ingreunîndu-se uneori, trebuiau să fie ţinute de doi inşi de lîngă el, arată pe de o parte că legea lui nu biruieşte prin ea, ci prin cei ce-i rămîn credincioşi, pe de

Iar **poporul,** cînd **vede mîinile** legiuitorului ridicate, **se** face mai tare In luptă, decît vrăjmaşul, **iar dacă le** vede coborîte, este biruit. Ridica**rea** mîinilor lui Moise spre înălţime închipuieşte vederea înţelesurilor mai înalte ale legii, iar aplecarea lor către pămînt înseamnă tîlcuirea mai umilă şi mai coborîtă a legii, după literă. Mîinile îngreuiate ale lui Moise le susţine preotul ajutat de unul din cei apropiaţi după neam **(leş., 17, 9—12).** Nici acest lucru nu este în afară de şirul înţelesurilor mai înalte. Fiindcă adevărata preoţie unită cu cuvîntul dumnezeiesc,

ridică din nou spre înălțime puterile (energiile) legii căzute la pământ din cauza îngreuierii înțelegerii iudaice şi sprijineşte pe piatră legea căzută la pământ, ca, înălțată în chipul mîinilor întinse, să-şi arate scopul **ei** celor **ce** văd. Căci într-adevăr, pentru cei **ce** pot să vadă se arată în lege foarte limpede taina crucii[42]. De aceea zice Evanghelia undeva că «Nu va trece din lege nici **o** iotă şi nici o cîrtă» (Mt., **5, 18).** Prin cele spuse despre Moise se arată două linii: una alăturată cu pământul **şi una,** ridicată în sus, prin care se desemnează chipul crucii[43]. Aceasta s-a **văzut** atunci şi la Moise, care trebuie înțeles în locul legii ce se face pricina biruinței celor ce văd.

Şi iarăşi, cuvîntul dumnezeiesc ne conduce înțelegerea spre cele şi mai înalte ale virtuții prin urcuşul ce urmează. Căci cel ce s-a întărit prin mîncare şi şi-a arătat puterea în lupta cu cei protivnici, făcîndu-se biruitor asupra lor, este călăuzit la negrăita cunoaştere a lui Dumnezeu. Prin aceasta, cuvîntul dumnezeiesc ne învață cît de multe biruințe trebuie să dobîndim în această viață pentru ca să îndrăznim să ne apropiem cu înțelegerea de muntele cunoaşterii lui Dumnezeu şi să primim sunetul trîmbițelor şi să intrăm în întunericul unde Se află Dumnezeu, ca să sape pe table poruncile dumnezeieşti; iar dacă acestea s-ar sfărîma prin vreo greşeală, să întindem iarăşi lui Dumnezeu tablele tăiate cu mîna,.

alta, că totuşi biruința nu se poate obține decît prin lege şi anume prin ridicarea la înțelesurile ei mai înalte. Numai atunci luptătorul pentru virtute biruieşte asupra vrăjmaşilor celor nevăzuți.

42. Mîinile ridicate ale lui Moise înseamnă deci înțelesul mai înalt al legii. Acest înțeles se referă la crucea Domnului. Spre acest scop vrea să ducă legea pe cei ce o împlinesc în duh. înseşi mîinile întinse ale lui Moise arată acest scop, sau acest înțeles mai înalt al legii. Mîinile aplecate ale lui Moise, cînd cei ce împlinesc Jegea se obosesc, arată înțelegerea ei coborîtă. Atunci, cei oe o împlinesc astfel nu pot birui patimile protivnice lor, căci nu văd înțelesul crucii în ea. Atunci arhiereul (preotul), şl unii din cei înțelegători ai legii, din popor, pun în văzul acestuia înțelesul mai înalt al ei. Legea căzută la pămînt Îşi descoperă iarăşi înțelesul ei ridicat, cînd e aşezată pe piatră, sau văzută în lumina lui Hristos.

43. Mîinile ridicate ale lui Moise închipuie linia orizontală a crucii, iar trupul lui, linia verticală.

ca să se înscrie din nou de către degetul dumnezeiesc literele nimicite odată cu ele mai înainte.

Dar mai bine este să înfățişăm înțelesul mai înalt al acestora în continuarea celor de mai înainte, potrivit înşiruirii istorice. Întîi cel ce priveşte pe Moise şi norul, care amîndoi călăuzesc pe calea virtuții, vede în Moise învățăturile legii, iar în nor, pe Conducătorul în ale legii [44]. Apoi după ce şi-a curățit cugetul trecînd prin apă, omorînd şi alungind de la sine tot ce este de alt neam, va gusta apa amară a **Mer** rei, adică din viața lipsită de plăceri, ce pare la început amară şi neplăcută celor ce o gustă, dar se face dulce celor ce primesc lemnul (crucii) în simțurile lor. Pe urmă, desfătîndu-se de frumusețea finirilor şi a izvoarelor evanghelice şi umplîndu-se de apa vie care țîşneşte din piatră şi primind în sine plinea cea cerească, se îmbărbătează împotriva celor de alt neam, făcîndu-i-se întinderea mîinilor legiuitorului pricină a biruinței, fapt care închipuie taina crucii.

După toate acestea este călăuzit la vederea (contemplarea) firii celei mai presus de toate. Calea către o astfel de cunoaştere este curăţirea nu numai a trupului, spălat prin oarecare stropiri, ci şi a oricărei pete a veşmintelor, spălate în apă. Aceasta înseamnă că cel ce vrea să se apropie de vederea (contemplarea) celor ce sînt[45] trebuie să se cură-ţească de toate ,• că cel ce le-a spălat pe amîndouă, potrivit lor, de orice pată, să fie curat şi nepătat şi cu sufletul şi cu trupul. Aceasta, pentru a ne arăta curaţi Celui ce vede cele ascunse, dar şi pentru că bunul chip din afară dă pe faţă starea dinăuntru a sufletului. De aceea, înainte de urcare pe munte îşi spală, potrivit poruncii dumnezeieşti, veşmintele, prin chipul veşmintelor arătîndu-se înfăţişarea vieţii cu bun chip. Desigur n-ar putea spune cineva că o pată văzută a veşmintelor e o piedică în suişul celor ce urcă spre Dumnezeu. Dar socotesc că este potrivit să se numească veşmînt înfăţişarea purtărilor din viaţa aceasta.

Implinindu-se aceasta şi lăsîndu-se departe de munte şi turmele de vite, se apropie de urcuşul spre înţelesurile cele înalte. Iar oprirea oricărui animal de a se arăta pe munte înseamnă, după înţelegerea noastră, ridicarea peste cunoştinţa ce ne vine prin simţuri, la contemplarea celor cunoscute cu mintea (celor inteligibile). Fiindcă este propriu firii celor necuvîntătoare să se conducă numai după simţuri, fără cugetare. Pe ele le conduce văzul şi adeseori le Împinge spre

44. Norul, sau harul dumnezeiesc, conduce pe căile legii.

45. Prin contemplare, sau vederea sufletească, sau intuiţia «celor ce sînt» (xâ>v OVTO>V**) sfîntul Grigorie pare a înţelege aci nu vederea lui Dumnezeu, căci El e «Cel ce este cu adevărat» (6** ovtco? **â>v), ci a făpturilor în înţelesurile lor nemateriale, în fundamentele lor înrădăcinate în Cel ce este cu adevărat. Dar întrucît prin ele, ca prin nişte medii transparente, se vede şi Cel oe este, sfîntul Grigorie nu vede o contrazicere între ceea ce spune aci şi între ceea ce spune cîteva rînduri mai jos, unde vorbeşte de contemplarea lui Dumnezeu însuşi.**

ceva auzul. Şi toate celelalte prin care cunosc simţurile au un loc mare în viaţa animalelor. Dar contemplarea lui Dumnezeu nu se săvîrşeşte prin ceea ce se vede, nici prin ceea ce se aude şi nu este cuprinsă în vreun înţeles din cele obişnuite [40]. Fiindcă nici ochiul nu L-a văzut, nici urechea nu L-a auzit, nici nu este ceva dintre cele ce se suie în mod obişnuit la inima omului (I Cor., 2, 9). Şi cel ce voieşte să se apropie de înţelegerea celor înalte trebuie să-şi curăţească mai înainte felul de viaţă de toată mişcarea simţuală şi animalică, să-şi spele cugetarea de orice părere născută din vreo obişnuinţă şi să se despartă de unirea obişnuită cu soţia sa, adică cu simţirea care este soţia firii noastre.

Numai după ce s-a curăţit astfel, să îndrăznească să se apropie de munte. Căci cu adevărat munte înălţat pieptiş şi greu de urcat este cunoaşterea lui Dumnezeu (teologia). Şi mulţimea poporului de-abia ajunge la poalele ei. Iar dacă este vreun Moise, acela poate să se urce, primind în auz sunetul trâmbiţelor, despre care spune cuvîntul istorisirii că se aud tot mai tare pe măsura urcării. Iar trîmbiţa care loveşte auzul este predica despre firea dumnezeiască şi ea e puternică încă de la prima auzire, dar se întăreşte şi mai mult şi loveşte şi mai tare auzul celor ce au înaintat pînă la capăt. A trîmbiţat şi legea şi proorocii taina dumnezeiască a întrupării ,• dar primele sunete erau încă prea slabe, ca să poată fi auzite de urechea neascultătoare. De aceea, auzirea greoaie a ideilor nu a

primit sunetul trîmbițelor. înaintând însă, cum spune cuvîntul, trâmbițele s-au făcut mai puternice, iar ultimele sunete produse de propoveduirea evanghelică au ajuns la auz. Căci Duhul sufla tot mai tare prin organe în cei următori şi făcea să răsune sunetul tot mai puternic. Iar organele care răsunau de sunetul Duhului erau proorocii şi apostolii, al căror sunet, cum spune psalmistul, «a ieşit în tot pămîntul şi pînă la marginile lumii cuvintele lor» (Ps. 18, 5).

Iar mulțimea nu poate să cuprindă glasul ce vine de sus, dar lui Moise i se îngăduie să cunoască prin el cele negrăite, şi apoi să învețe şi pe popor poruncile pe care s-a învrednicit să le afle din învățătura de sus. Şi acest lucru e unul din cele ce se practică şi în Biserică, pentru că nu toți se pot îmbulzi la cunoaşterea tainelor, ci aleg dintre ei pe cel ce poate să înțeleagă cele dumnezeieşti şi lui îşi pleacă cu recunoştință urechea, socotindu-1 vrednic de crezare în toate cîte le vor auzi, ca pe unul ce a fost învățat în cele dumnezeieşti. «Căci nu toți sînt apostoli, zice, nici toți prooroci» (I Cor., 6, 29). Numai că acest lucru în multe biserici nu mai este acum păzit. Fiindcă mulți care mai au nevoie

de curățirea de cele făcute In viața lor trecută, unii din **cei nespălați şi cu**

40. Aci vorbeşte sfîntul Grigorie de vederea, sau contemplarea lui Dumnezeu.

veşmîntul vieții pătat, împinşi **de simțirea necuvîntătoare, îndrăznesc să se apropie** de urcuşul dumnezeiesc, din care pricină sînt îngropați **în** propriile lor **cugetări.** Căci părerile lor eretice sînt ca nişte pietre **necioplite** care doboară şi îngroapă pe propriul născocitor al relelor în**vățături.**

Dar **ce** înseamnă intrarea lui Moise în întuneric şi vederea lui **Dumnezeu** în acesta ? Căci ceea ce istoriseşte acum pare oarecum con**trar** primei arătări a lui Dumnezeu. Căci atunci, Dumnezeu S-a arătat **în lumină,** iar acum, în întuneric. Dar nici acest lucru nu-1 socotesc abă-tîndu-se din şirul celor tîlcuite de noi după

47. La început i s-a arătat Dumnezeu lui Moise prin lumina diln rug. De aceea se naşte întrebarea : cum, acum după ce a înaintat atît de mult in virtute, Dumnezeu i Se arată în întuneric ? Sfîntul Grigorie face deosebire între întunericul dinainte de cunoaşterea cea dintîi a lui Dumnezeu, sau de o cunoaştere peste tot a Lui, şi întunericul In care intră după înaintarea in lumina cunoaşterii Lui, arătată în rug şi în sttlpul de foc, ca în ceva superior ei. De aceea el şi foloseşte pentru întunericul de la început termenul de oxotoî **(beznă), iar pentru cel superior oricărei cunoaşteri, termenul de fvityoî (tenebre). Dacă primul întuneric era o credință greşită despre Dumnezeu sau necredința, sau lipsa unei conştiințe a existenței Lui — starea din care scoate pa om lumina dreptei credințe, sau a credinței peste tot în El, sau a conştiinței despre Bl — întunericul de deasupra, sau de dincolo de această lumină, nu constă într-o lipsă • cunoştinței sau a conştiinței peste tot despre Dumnezeu, ci o înaintare în ea pînă dincolo da ea. Deci, într-un alt sens întunericul de deasupra luminii este o ridicare în lumini pînă dincolo de ea, o intensificare supremă a credinței celei drepte şi a conştiinței despre Dumnezeu şi a cunoştinței Lui. De aceea, sfîntul Grigorie spune că •cast întuneric e «strălucitor» (Xafjrep&ţ -jv6<fo«) sau e întuneric din prea multă lumină.**

Reluînd ideea îmbinării paradoxale a întunericului şi a luminii în cunoaşterea lui Dumnezeu, In sensul că lui Dumnezeu nu I se potriveşte nici unul din cei doi termeni, fiind mai presus de ceea ce exprimă ei Dioniisie Areopagitul va spune că Dumnezeu locuieşte în «întunericul supraluminos» şi explică aceasta în următorul fel: «Întunericul dumnezeiesc este lumina neapropiată în care se spune că locuieşte Dumnezeu (I Tim., 6, 16). Şi fiind nevăzut din cauza luminii covârşitoare, şi neapropiat, pentru abundența revărsării suprafifnțiale de lumină, în El ajunge oricine se învredniceşte să cunoască şi să vadă, prin faptul că nu-L vede, nici nu-L cunoaşte, ajungînd în realitate în Cel mai presus de vedere şi de cunoaştere, cunoscînd aceasta : că este dincolo de toate cele sensibile şi inteligibile (de toate cele cunoscute cu simțurile şl cu mintea)» *(Epist.* V *către Dorotei;* P.G., III, col. 1073 D). Cel ce se ridică In ambianța Lui are conştiința de supremă intensitate nu numai a faptului că Dumnezeu există, ci şi a felului cum există El, sau o simțire covîrşitoare a prezenței Lui. Dar lntrucît această conştiință a prezenței Lui se uneşte cu conştiința că El există şl e prezent într-un mod mai presus de putința noastră de cuprindere şi de definire.

înţelesul lor mai înalt. Căci **cuvîntul^ne** învaţă prin acestea că cunoaşterea dreptei credinţe se arată **prima** dată în lumină celor ce o primesc. Pentru că ceea ce se cugetă **contrar** dreptei credinţe e întuneric ,• iar alungarea întunericului se face **prin împărtăşirea de** lumină. Dar mintea înaintînd şi, printr-o luare-**amlnte din** ce în ce mai mare şi mai desăvîrşită, ajungînd la înţelegerea **adevăratei** cunoaşteri, cu cît se apropie mai mult de vedere (contem**plare), cu atît** vede mai mult că firea dumnezeiască este de nevăzut (de **necontemplat,** de neînţeles)[47]. Părăsind deci tot ce se vede, nu numai

cîte le cuprinde cu simţurile, ci şi pe cele cîte socoteşte mintea că le vede (le înţelege), înaintează mereu spre cele dinăuntru pînă ce, stră-bătînd prin multa străduinţă de a înţelege, la ceea ce este de nevăzut şi de neînţeles, acolo vede pe Dumnezeu. Căci în aceasta constă adevărata cunoaştere a Celui căutat : că a-L cunoaşte stă chiar în faptul de a nu-L cunoaşte [48]. Pentru că Cel căutat e mai presus de orice cunoaştere, înconjurat din toate părţile de necuprinsul Lui, ca de întuneric. De aceea zice şi înţeleptul Ioan, ajuns în acest întuneric strălucitor, că «pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată» (In, **1,** 18). Căci cunoaşterea fiinţei

ea se numeşte s; întuneric. Deci e o st.'re paradoxala • pe de o parte, e o vedere, o contemplare a lui Dumnezeu, pe de alta o înţelegere că El e mai presus de înţelegere. Cînd nu văd o persoană deloc sau nu ştiu de ea, sînt în întunericul neştiinţei despre ea, pur şi simplu; cînd o văd de la o distanţă sau am aflat despre ea prin altul, am intrat în lumina conştiinţei că ea există; dar pe măsură ce am înaintat în apropierea de ea, în intimitatea ei, îmi dau seama de complexitatea, de adîncimea ei indefinită, de necuprins.

In cazul persoanei omeneşti însă ai ceva din ea ce se poate defini întrucîtva : trupul. In cazul lui Dumnezeu însă, lipsind trupul, prezenţa Lui nu e încăpută în ceva văzut concret, în ceva definit. Pe de o parte El nu este văzut în mod concret, pe de alta, El este trăit ca infinit. El este cunoscut totuşi, sau este trăit: dar este cunoscut sau este trăit ca indefinit, în infinitatea Lui. El este trăit ca o presiune spirituală binevoitoare, infinită în posibilităţile ei de a se face simţită în diferite grade de intensitate.

48. 'Ev TOUTCO **7<ip Tj iXi)ftT7« â<mv** EÎ&IJOIC TOU CIJTOOJJUWOU *'tb* **ev toutio** *tb* **tSeîv, ev** T<J> **(j-ij tîeîv (P.G., 44, 377 A). Socrate spusese : «ştiu că nu ştiu nimic». Sfîntul Grigorie nu afirmă că inu ştie nimic, ci că chiar în a nu şti se află o cunoaştere. Pentru el, a şti sau a cunoaşte are înţelesul de a defini ceva. Dumnezeu nu poate fi cunoscut în acest înţeles. Dar e cunoscut în înţelesul că nu poate fi definit. Cunoaşterea în înţelesul de definibil se referă numai la făpturile ce pot fi definite. Planul cunoştibilului, în acest înţeles, coincide cu planul definibilului, deci al mărginitului, sau al creatului. Dumnezeu e mai presus de cunoaştere în acest înţeles, dar în altfel ştim de El; adică ştim de El într-un mod superior cunoaşterii în înţelesul obişnuit, în înţelesul în care se aplică făpturilor. De altfel, nici făpturile nu le putem defini complet, ci numai în parte. De aceea, există un progres în cunoaşterea lor ca definire tot mai bogată, dar niciodată terminată. Din Dumnezeu însă nu putem defini nimic. De aceea nici nu putem înainta în acest fel de cunoaştere a Lui, ca să-L definim în mod exact tot mai mult. Nimic din ce spunem despre El nu are caracterul unei definiri exacte şi, cu cît înaintăm în cunoaşterea Lui adevărată, înaintăm în cunoaşterea că nu-L putem defini. înaintarea în cunoaşterea Lui înseamnă înaintarea în necunoaşterea Lui în înţelesul de definire, sau în cunoaşterea continuu progresată a neputinţei de a-L defini, sau a infinităţii Lui mai presus de cunoaştere în sens de definire. Faptul că, după sfîntul Grigorie, există un progres în a cunoaşte că Dumnezeu e mai presus de cunoaştere este o dovadă că această cunoaştere a necunoaşterii, nu e una cu teologia negativă intelectuală, în care nu e nici-un progres.**

49. «In acest întuneric strălucitor» : Este vorba de un paradox. Dumnezeu nu e acoperit de un întuneric, pur şi simplu. Ci întunericul e strălucitor, adică el ne dă cunoştinţa sigură a lui Dumnezeu ca necuprins, ca neînţeles. Nu trăim un gol pur şi simplu, ci trăim necuprinderea lui Dumnezeu, realitatea Lui covîrşitoare şi de aceea mai presus de orice înţelegere. Trăirea Lui nu e una cu trăirea oricărei lipse de existenţă, ci cu trăirea a ceva mai presus, mai mult, mai covîrşitor decît existenţa pe care o cunoaştem. Dar întunericul de pe Sinai e şi o uitare a celor de jos, a celor ce se văd.

dumnezeieşti rămîne neapropiată nu numai oamenilor, ci şi întregii firi gîndite cu mintea (inteligibile) [49].

Clnd deci Moise ajunge mai tare In cunoaştere, mărturiseşte că vede pe Dumnezeu în întuneric, pentru că e propriu firii lui Dumnezeu să fie mai presus de orice cunoaştere şi înțelegere.

«Căci a intrat, zice, Moise sub întuneric unde era Dumnezeu» (leş., 10, 21). Cine este Dumnezeu ? «Cel ce a pus întunericul ascunziş al Său» (Ps. 17, 10)[50], cum zice David, în care s-au descoperit tainele cele negrăite. Şi ajungînd Moise acolo, cele despre care fusese învățat mai înainte prin întuneric [51] i se fac iarăşi cunoscute prin întuneric [51 b], pentru ca, după cum socotesc, să se facă mai întemeiată învățătura despre acestea, fiind mărturisite prin glasul dumnezeiesc. Căci cuvîntul dumnezeiesc opreşte mai întîi să fie asemănat Dumnezeu cu ceva din cele cunoscute de oameni, dat fiind că orice înțeles care se iveşte în cugetarea sau socotința firii prin vreo imaginare care mărgineşte plăzmu-**leşte** un idol despre Dumnezeu şi nu vesteşte pe Dumnezeu. Iar în **dreapta** credință este o îndoită virtute : una care se ocupă cu Dumnezeu

Bl e mal presus şi de puterea de cunoaştere a îngerilor, dar şi ei ştiu, chiar mal mult ca noi, că El există. O ştiu nu numai prin deducție, căci nesiguranța acesteia n-ar face din cunoaşterea lui Dumnezeu, bazată pe ea, a îngerilor, o cunoaştere mai presus de cunoştința noastră despre cele obişnuite, ci, ceva mai prejos de ea.

50. Aci, în acest loc din psalmi, întunericul în care se ascunde Dumnezeu e numit 9x6toc şl nu ifvitpoî. Deci psalmistul sau traducerea Septuagintei nu mai ține să folosească pentru întunericul în care ştia că era ascuns Dumnezeu pe Sinai un alt termen, decît cel pentru întunericul pur şi simplu. Dar, prin faptul că psalmistul ştie Si el că în acel întuneric e Dumnezeu, el dă acelui întuneric un alt înțeles decît celui care reprezintă un gol, pur şi simplu.

51. "A «po*it«6eufti) îiâ tou "fvâ^oo. Deci întunericul acela îi dă lui Moise nişte învățături despre Dumnezeu, ceea ce înseamnă că el nu era un gol, ci era încărcat de prezenta lui Dumnezeu; ba mai mult, întunericul acela însuşi îl face cunoscut, în oarecare tel, pe Dumnezeu.

51 b. «I se fac cunoscute iarăşi prin întuneric» (rcaXiv Bifcioxetai Sta tou fvoepoo): Aici s«er putea să fie o greşeală introdusă în text. In loc de: 8ii tou fvitpoo, Ł-ar putea să fi fost: 8ii tou X670U. Aceasta ar corespunde cu concluzia : «ca să se fad mal cunoscută învățătura despre aceasta, fiind mărturisită prin glasul dumne-Mlesc». De fapt, glasul dumnezeiesc îl învață pe Moise tot acolo, în întuneric, prin porunca a doua a Decalogului, ca să spună oamenilor să nu cugete pe Dumnezeu asemănător cu vreo făptură oarecare. Căci Scriptura spune că acolo, în întuneric, «a grăit Domnul toate cuvintele acestea» (leş. 20, 1). Şi urmează cele zece porunci (vezi şi leş, 20, 19, 22). Aceasta iarăşi arată că întunericul nu făcea pe Dumnezeu nesimțit şi necunoscut de cel ajuns în El. Desigur, glasul nu se auzea cu urechea trupească şi cuvintele nu răsunau material. (Sau poate se auzeau şi cu urechea trupească şi răsunau |1 material, pentru că se auzeau întîi în suflet într-un mod mai presus de auzul material). Dar Moise auzea sensul cuvintelor în conştiință şi simțea întipărindu-i-se în conştiință acest sens cu putere. Dar se poate ca totuşi expresia aceasta să fie de la sfîntul Grigorie Însuşi. In acest caz am avea să înțelegem că_Moise a fost învățat «prin întuneric», adică de către întuneric, sau prin mijlocirea lui, nu numai cînd, in-trlnd In el, n-a auzit încă nimic, ci şi după aceea, cînd i s-au comunicat poruncile Decalogului. Sau poate că «întunericul», prin care a fost învățat Moise mai înainte, să fie starea de nevedere a lui Dumnezeu, în care petrecea Moise înainte de a urca pe Sinai, în care a învățat toate cele ce le-a făcut pînă a scos poporul din Egipt şi pînă a ajuns cu el la Muntele Sinai. Dar şi aceasta ar arăta că în întunericul de pe Sinod,Moise a continuat să fie învățat de Dumnezeu, ba a fost învățat acolo chiar lucruri mai înalte.

ai alta care se **ocupa** cu **curăția ; căci şi curăția morală este** o parte a dreptei credințe. Dar **mai nitll a fost** învățat cele ce trebuie cunoscute despre Dumnezeu. Iar **cunoaşterea constă in a nu** primi cu privire la El **nimic din** cele **ce se cunosc prin** înțelegerea omenească. Apoi a învățat celălalt fel al virtuții, aflînd **prin** ce fel de fapte se dobîndeşte viața virtuoasă[52].

După aceasta intră în cortul nefăcut de mînă. Cine va urma celui care păşeşte pe calea virtuții şi-şi ridică mintea atît de sus, celui care, urcînd dintr-o culme în alta, prin urcuşul spre înălțimi, ajunge mereu mai înalt ca sine. Acesta părăseşte mai întîi poala muntelui, despăr-țindu-se de toți cei care au slăbit în urcuş. Apoi primeşte în auz sunetul trîmbițelor, fiind atras de el spre înălțimi. După aceasta pătrunde în adîncul nevăzut al cunoaşterii lui Dumnezeu. Dar nici aici nu rămîne, ci trece la cortul nefăcut de mînă. Şi abia aici ajunge la capăt cel ce suie prin astfel de urcuşuri[53].

Dar mi se pare că şi în alt mod trîmbița cerească se face învățătoare celui ce urcă la cortul nefăcut de mînă. Şi anume armonia minunilor cereşti vesteşte înțelepciunea ce se arata în făpturi şi povesteşte marea slavă a lui Dumnezeu din cele ce se văd, după cum s-a spus : «Cerurile spun slava lui Dumnezeu» (Pis. 18, 2). Iar aceasta se face trîmbița prin sunetul ei limpede şi răsunător, cum zice unul din prooroci: «Trîm-biţat-a Dumnezeu din înălțimi». Iar cel curățit şi cu auzul inimii ascuțit, primind acest sunet, adică cunoştința puterii lui Dumnezeu, născută din contemplarea făpturilor, pătrunde cu Înțelepciunea acolo unde este

52. învățăturile ce se dau lui Moise în întunericul de pe Sinai, prin cele zece porunci, unele se referă la Dumnezeu, iar altele la viața virtuoasă. Esența învățăturii despre Dumnezeu coincide cu experiența că Dumnezeu, aflîndu-Se în întuneric, nu poate fi prins în nici o imagine, în nici o asemănare, că e indefinibil, ca Cel infinit.

53. Că întunericul în care intră Moise nu e un gol lipsit de orice realitate şi de orice sens, de orice trăire a lui Dumnezeu, o dovedeşte nu numai faptul că, înaintînd In el, «aude» învățătura poruncilor, ci faptul că, înaintînd şi mai departe, «vede» cortul nefăcut de mînă. De-abia acum a ajuns la «capătul» urcuşului, capăt nu în sensul unei opriri, al unui hotar, ci în sensul că de acum înaintează veşnic în cort, care e propriu-zis Dumnezeu, în Care sînt adunate sau înrădăcinate toate. Dar faptul că e văzut şi cortul acesta în întuneric înseamnă că şi el este plin de taină, că bogăția lui de înțelesuri este şi ea indefinită şi că deci şi în el se poate urca la nesfîrşit. El e «capătul», la care se poate urca mintea numai pentru că în el e totul şi dincolo de el nu mai e nimic, pentru că el cuprinde în infinitatea lui dumnezeiască toate. Poate că aceasta stă la baza faptului că în trecut bisericile ortodoxe aveau ferestre mici şi luminările pîlpîiau într-un semi-întuneric. Moise nu urcă veşnic în acest cort de pe Sinai, numai pentru că trebuie să vină la popor şi să-i spună ce-a «auzit» şi ce-a «văzut», cum iese preotul uneori din altar. Dar cele patruzeci de zile, cît a petrecut In acest cort, pe Sinai, pot să reprezinte veşnicia înaintării în el a celui ce s-a desăvîrşit prin toate virtuțile, cuprinse în cele patru virtuți generale înzecite, sau duse la nesfîrşit. «Vederea» cortului este iarăşi o vedere mai presus de vederea cu simțul trupesc. Decf se Întipăreşte In minte, printr-o coborlre la putința ei de a primi o astfel de Intlpărire, înțelesurile cele cuprinse in cort. Iar din minte ele se convertesc în imagini pentru simțul văzului trupesc.

Dumnezeu M.

Iar acest loc e numit de Sfînta Scriptură întuneric, ceea ce se tîlcu-ieşto, precum s-a spus, ca necunoscutul şi nevăzutul, în care initrînd Moise vede acel cort nefăcut de mînă, pe care îl arată celor de jos prin asemănarea materială. Dar ce este cortul acela nefăcut de mînă, arătat lui Moise pe munte, la care i se porunceşte să ia aminte ca la un arhetip (ca la primul model), ca prin alcătuirea făcută de mînă să arate minunea nefăcută de mînă ? «Vezi să faci, zice, toate după chipul arătat ţie **pe** munte» (leş. **25, 4).** Stîlpii (să fie) auriţi, împlîntaţi pe temelii de argint şi avînd de asemenea căpătîie de argint, iar deasupra alţi stîlpi, ale căror temelii şi căpătîie să fie de aramă, iar trupul lor argintat. Toţi aceştia să fie făcuţi din lemn ce nu putrezeşte, iar în jurul lor, la vedere, **să se** reverse strălucirea acestor materii. Şi de asemenea un chivot poleit în aur curat, iar lemnul lui îmbrăcat în aur să fie şi el lemn care нё **nu** putrezească. Pe lîngă acestea să mai fie un sfeşnic avînd un sin**gur fus** ca temelie, care să se împartă la vîrf în şapte braţe, avînd tot **atltea** cercuri (scafe) pe ramuri. Materialul sfeşnicului să fie de aur fără vreun gol, sau de lemn, înăuntru. Pe lîngă acestea, un jertfelnic şi un acoperămînt al împăcării şi aşa numiţii heruvimi care să umbrească cu aripile lor chivotul. Aceştia să fie de aur nu numai la suprafaţă, pentru **a** înfăţişa vederii o culoare frumoasă, ci în întregime de aur, pînă în miezul lor. Apoi, pe lîngă acestea, diferite perdele din pînză ţesute cu meşteşug, avînd în ţesătura lor împletite felurite flori. Prin ele cortul **se** împarte Ln două : una văzută, în care pot păşi unii dintre slujitori, şi altă parte care nu se vede şi în care nu se poate intra. Partea dinainte **să** se numească Sfînta, iar cea ascunsă, Sfînta Sfintelor. Pe lîngă acestea **să** mai fie vase de spălat şi vetre de foc. Şi împrejmuirea de afară a ourţilor să fio alcătuită din **pînze** de pâr şi din piei vopsite **In** roşu; şi toate clte sînt arătate în Scriptură.

Ce raţiune ar putea înţelege în amănunte cele spuse ? Şi ce lucruri nefăcute

54. Pare să avem aci o tîlcuire interesantă a textului din Ps. 18, 2. De obicei se socoteşte că cerurile şi tăria care vestesc slava lui Dumnezeu sînt stelele de pe cer. Dar aci se pare că sfîntul Grigorie vede în cerurile ce vestesc slava lui Dumnezeu armonia cu care este alcătuit cortul ceresc, la care Moise urcă. Deci însuşi acest cort se face trîmbiţa tainică, sau «glasul» lui Dumnezeu ; iar slava vestită de acest glas e cea arătată în făpturi. Cu alte cuvinte, Moise vede în cortul din cer ordinea raţiunilor contemplate în făpturi (ev τοῖς ουαι). S-ar părea însă că ceea ce se spune mai jos despre «cunoştinţa puterii lui Dumnezeu, născută din contemplarea celor ce slnt» contrazice tîlcuirea de mai sus. Insă s-ar putea ca această «contemplare» a color ce slnt să nu fie o contemplare simplă a făpturilor în aspectul lor văzut, ci a raţiunilor lor existente în Dumnezeu. In acest caz nu se opune nimic ca aceste raţiuni să so vadă ca fiind înrădăcinate în cortul de sus, deşi ele se arată şi în făpturi. Ară-tarou lor ln făpturi e o trîmbiţa răsunătoare ce vesteşte slava lui Dumnezeu din făpturi. Dar prin faptul că aceste raţiuni sînt înrădăcinate în cortul cel sfînt, sau în Dumnezeu, Moise poate urca de la contemplarea lor în făpturi, la sînul lor dumnezeiesc, *sau* la cortul ceresc; sau că, chiar în arătarea lor în făpturi, ele se cuprind în sînul dumnezeiesc, ca într-un cort atotcuprinzător.

de mînă pot închipui acestea ? Şi ce folos aduce celor ce privesc închipuirea în materie a celor văzute acolo de Moise ? Dar eu socotesc că e bine să lăsăm tîlcuirea înţelesului acestora, acelora care au puterea să cerceteze prin Duhul adîncurile lui Dumnezeu (I Cor., 2, 10), dacă e cineva de felul acesta ca să poată «grăi taine în Duhul» (I Cor. 14, 2), cum zice Apostolul. Ceea ce spunem noi pe

temeiul presupunerilor noastre despre acest înţeles lăsăm la judecata cititorilor, să primească sau să respingă, după cum va socoti cugetarea celui obişnuit să judece.

Zicem, deci, după ce Pavel a dezvăluit în parte taina (Evr. 9, 11), luînd ca temei scurta lui tîlcuire, că lui Moise i s-a descoperit mai înainte ca printr-un chip, taina despre cortul care cuprinde totul. Cortul acesta este Hristos, puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu, Care, nefiind făcut de mînă după firea Lui, primeşte să se plăsmuiască atunci cînd e de trebuinţă să fixeze acest cort între (în) noi. Astfel, în oarecare fel, acelaşi cort este şi nefăcut şi făcut, în prima calitate existînd de mai înainte ca necreat, iar în a doua primind această alcătuire văzută, fă-cîndu-se creat[54 b].

54 b. Cortul pe care-l vede Moise în întunericul de pe Sinai cuprinde totul. Dar «a cuprinzător al tuturor celor create şi al raţiunilor lor dumnezeieşti, El este Cuvîntul lui Dumnezeu, Care, fiind cortul nefăcut de mînă, cuprinde raţiunile tuturor, dar pe urmă, făcindu-Se şi om, cuprinde şi în alt mod cele create pe baza raţiunilor aflate In El din veci. El este puterea şi înţelepciunea lut Dumnezeu, pentru că poate crea, cuprinde, susţine, conduce cu o minunată rînduială şi aduna în Sine toate, pentru că puterea şi înţelepciunea ce se vede în toate II are pe El ca subiect, sau pentru că El Însuşi Se arată pentru cei ce văd cu adevărat în această putere şi înţelepciune ce le-a creat, le cuprinde şi le conduce spre Sine pe toate. El este astfel ipostasul ultim al tuturor, este ipostasul prin fire al celor dumnezeieşti şi ipostasul prin întrupare al celor create. El Se poate face şi cort făcut, sau omenesc, pentru că e Modelul omului, pentru că omul e şi el un cort, sau un subiect care cuprinde toate cele increate în ideile lor, care e făcut să aibă şi pe Dumnezeu Cuvîntul în sine, fiind întărit prin El în capacitatea de a cuprinde toate. Întrupîndu-Se ca om Cuvîntul lui Dumnezeu însuşi S-a fixat în calitate de cort între noi, sau în firea noastră omenească, cuprinzînd din însuşi interiorul omenesc toate şi în acelaşi timp întărind în omenescul nostru la maximum capacitatea de a cuprinde toate. Apoi, prin unirea Sa cu noi, ne face pe fiecare împreună-cuprinzător cu El al tuturor. El cuprinde prin noi toate într-un mod omenesc şi noi cuprindem prin El toate, într-un mod dumnezeiesc. El Se face din Biserica ce le cuprinde într-un anumit fel pe toate încă înainte de întrupare, prin întrupare, Biserica ce le strînge şi mai mult în Sine, într-un mod în parte văzut, împăcîndu-le prin sîngele crucii Lui (Col. 1, 18-20). S-a făcut Biserică şi, în acelaşi timp, Arhiereul ei, adunîndu-le şi ca om pe toate în Sine ca într-o încăpere, dar în aceeaşi calitate şi ca subiect mijlocitor la Tatăl, ca să le ofere împreună cu Sine Sie-Şi ca Dumnezeu şi lui Dumnezeu Tatăl însuşi, dîndu-le putere să se aducă şi ele împreună cu El, ca jertfă lui Dumnezeu. Iar omul, fiind chemat să fie şi el cort în cortul dumnezeiesc, iar Cuvîntul dumnezeiesc, cort deplin înfăptuit în cortul omenesc, sau un singur cort în corturile omeneşti, omul e chemat să fie şi el Biserică, sau în Biserică, adică să le cuprindă pe toate împreună cu ceilalţi semeni şi să fie cuprins de toţi, dar în acelaşi timp să fie preot al lor. Separarea lui de ceilalţi şi ne-

păsarea de ei e o stare nefirească ce-i slăbeşte firea, fiind în acelaşi timp o ieşire din Dumnezeu-Cuvîntul, sau din Cel ce este, Care le cuprinde pe toate, iar ca om Se roagă şi mijloceşte pentru toate. Cuprins în Hristos, cortul atotcuprinzător se reali-liază prin aceasta şi el mai deplin în calitate de cort ce le cuprinde pe toate împreună cu toţi, în forma ontologic-dialogică, şi ca atare el este, asemenea lui Hristos, nu numai cort, ci şi preot al cortului său şi împreună cu alţii, chemat să se roage şi să mijlocească pentru toţi, fiind legat prin cuvînt în mod activ şi conştient cu Dumnezeu-Cuvîntul şi cu semenii săi şi, prin Dumnezeu-Cuvîntul făcut om, referindu-se la Dumnezeu-Tatăl. Omul tinde să le cuprindă pe toate ca raţiuni şi ca cuvinte ale Cuvîntului dumnezeiesc, dar şi ca cuvinte ale Cuvîntului dumnezeiesc devenit om şi ale celorlalţi oameni, deci împreună cu El şi cu ei într-un acord şi într-o bucurie comună pentru această îmbogăţire prin El şi prin împreuna-lucrare dialogică a tuturor între ei şi cu El. Căci toate cuvintele care-i vin lui prin raţiunile lucrurilor şi nu numai lui, ci tuturor împreună, şi în acelaşi timp, prin comunicarea mai directă a revelaţiei mai presus de creaţie, sînt un apel adresat omului ca să răspundă Cuvîntului dumnezeiesc şi lui Dumnezeu-Tatăl pentru toate cîte i s-au dat, iar prin aceasta, să fie şi el preot al tuturor.

55. Cuvîntul lui Dumnezeu, născut dinainte de veci din Tatăl, Se naşte în timp ca om, dar nu dintr-o necesitate internă, ci din iubirea benevolă, deci în deplină libertate faţă de oameni. Numai dacă se raportă în libertate faţă de oameni, poate să-i facă şi pe ei să se raporte în libertate faţă de El şi întré ei. Numai chemarea dă răspunsului caracter liber. Dar la om, chemarea venind de la Dumnezeu, impune în acelaşi timp obligaţia răspunsului. In răspunsul la chemare este o unire paradoxală între libertate şi obligaţie nu numai morală, ci şi ontologică. Fie chiar negativ, răspunsul sa dovedeşte o necesitate. Forma negativă e şi o dovadă a unirii libertăţii şi necesitaţii ln răspunsul omului.

56. «Ne-am stricat fiinţa» (x6 eivat rcapaipDetpavTaî) sau am corupt-o, nu înseamnă numaddecît o nimicire totală a fiinţei. Deci, spunînd sfîntul Grigorie: «Să aducă iarăşi la fiinţă (eiî x& ov 7tâXtv ercavaTâTij), ceea ce ajunsese în afară de fiinţă (x6 Iţa tou ÎVTOÎ fev6(Ji.evov)> poate să se înţeleagă : să aducă iarăşi la Cel ce este, sau ln Cel ce este (ln cortul Lui), firea noastră care ieşise din Cel ce este, sau ieşise dintr-o adevărată existenţă, dar rămăsese totuşi într-o existenţă chinuită, slăbită la maximum, Într-o existenţă mincinoasă, amăgitoare, de coşmar. Dar se poate înţelege prin aceasta şi o aducere la existenţa proprie a făpturilor, după ce ieşiseră din starea de existenţă proprie a lor, pe care acestea nu o pot avea decît în legătură cu Col ce este cu adevărat ('0 omxwC uv). Făptura, căzînd din comunicarea firească cu Dumnezeu, ca izvor al vieţii, a căzut într-o existenţă atît de slăbită, că ea se poate numi mai mult existenţă părută, amăgire, fără ca aceasta să însemne o totală ne-exlstcntă. Dar ce existenţă este aceea în care omul nu mai ştie decît de ceea ce se schimbă continuu din sine şi nu şi.de ceea ce rămîne mereu şi veşnic şi care-i dă sontimentul unei consistenţe, sentimentul dimensiunii unui adînc al său împlîntat în Cel ce este pînă în abisul fără fund ? Pentru noua ancorare a fiinţei noastre în acest «dine a venit Fiul lui Dumnezeu, ancorînd întîi în Sine firea omenească pe care a nsumat-o, apoi, prin comuniunea cu El, pe toţi cei ce primesc această comuniune.

Celor ce primesc întocmai taina credinței noastre nu 11 se va părea poate neclar ceea ce spunem. Căci Unul este în toate, Care era şi mai Înainte de veacuri, dar Care S-a şi născut în cele de pe urmă dintre veacuri, fără să aibă nevoie să Se nască în timp[35]. Căci cum ar avea nevoie de naştere în timp Cel ce există dinainte de timpuri şi de veacuri ? Dar a primit, pentru noi, care prin lipsă de voință ne-am stricat ființa, să Se facă ca noi, ca să aducă iarăşi la ființă (la existență) ceea ce ajunsese în afara ființei (existenței)[56]. Acesta este Dumnezeu, Unul născut, Care cuprinzînd în Sine totul, Şi-a fixat între (în) noi cortul Său.

Iar dacfi este numit «cort» Binele cel atlt de mare, să nu se tulbure deloc Iubitorul de Hristos, glndind că s-a micşorat mărirea firii dumnezeieşti în înțelesul aflat în acest cuvînt. Pentru că nici o alta dintre numiri nu poate cuprinde înțelesul acelei firi, ci toate rămîn la fel de departe de înțelesul ei deplin, atît cele ce sînt socotite ca euprinzînd înțelesuri mici, cît şi cele prin care se face cunoscut ceva mare. Ci, ca toate celelalte, fiecare numire, după înțelesul ei, poate fi folosită în chip bine credincios spre arătarea puterii dumnezeieşti, ca doctor, păstor, apărător, înger, pîine, vie, cale, uşă, casă, apă, piatră, izvor şi toate celelalte ce se pot folosi într-un înțeles vrednic de Dumnezeu. Dar puterea cuprinzătoare a făpturilor, în care locuieşte toată plinătatea dumnezeirii, cortul de obşte al tuturor, care cuprinde în el toate, se numeşte cort în înțelesul cel mai propriu. însă e de trebuință ca să se potrivească cu numele şi vederea lui, în care fiecare dintre cele văzute ne ridică la contemplarea vreunui înțeles vrednic de Dumnezeu.

Deoarece marele apostol înțelege prin catapeteasma cortului de jos trupul, iar aceasta socotesc că o face din pricina felurimii lui, pentru că trupul îşi are firea alcătuită din cele patru stihii, (iar această tîlcuire o dă pentru că el însuşi fusese condus poate la vederea cortului în cele nepătrunse mai presus de ceruri, odată ce i s-au descoperit tainele raiului prin Duhul), bine ar fi ca, ținînd seama de tîlcuirea făcută de el unei părți, să potrivim toată înțelegerea cortului tîlcuirii date de el acestei părți. Deci vom face chiar prin cuvintele Apostolului lămurirea color închipuite în cort. Căci zice undeva despre Unul Născut, pe care-L înțelegem prin cort, că «întru El au fost făcute toate cele văzute şi cele nevăzute, fie Scaunele, fie Stăpîniile, fie începătoriile, fie Domniile, fie Puterile» (cf. Col., 1, 16).

Aşadar stîlpii înălțați, strălucitori de poleiala argintie şi aurie, şi verigile şi heruvimii care acopereau cu aripile lor chivotul şi toate celelalte cîte le înfățişează descrierea alcătuirii cortului, sînt, pentru cel ce priveşte spre cele de sus, Puterile mai presus de lume, contemplate în cort, care, din voia dumnezeiască, susțin toate. Ele sînt adevăratele noastre susținătoare, trimise să slujească celor ce vor primi mîntuirea, care asemenea unor verigi prind sufletele noastre ale celor mîntuiți, ri-dicînd pe cei ce zac la pămînt spre înălțimile virtuții. Iar cînd Scriptura vorbeşte despre heruvimi ce acopereau cu aripile lor tainele ascunse în chivotul legii, întăreşte înțelesul arătat de noi prin cort. Căci noi am învățat că

acesta este numele Putorilor ce se contemplă în jurul firii dumnozoioşti, pe care lo-au viV/.iil Isnin şi Iozochicl.

Iar chivotul legămlntului, acoperit cu aripile lor, să nu ni se pară străin auzului[50 b]. Căci la Isaia se poate afla aceeaşi numire dată aripilor, ca chip, de către prooroc. Ceea ce se spune despre chivot mie mi se pare că are aceiaşi înţeles cu ceea ce se spune de către proorocii aceia. Aceasta mi se pare că înseamnă necuprinsul (neînţelesul) contemplat al celor ascunse şi negrăite. Iar auzind despre braţele sfeşnicului ce se înalţă ca nişte ramuri dintr-o singură tulpină, pentru ca lumina să se reverse îmbelşugat şi darnic din toate părţile, nu vei greşi de te vei gîndi la razele de multe feluri ale Duhului, care împodobesc acest cort, cum spune Isaia, împărţind în şapte iluminările Duhului (Is. 7, 1).

Iar acoperămîntul împăcării socotesc că nu mai are nevoie de vreo tîlcuire, odată ce Apostolul i-a dezvelit înţelesul cînd a spus : «Cel pe care Dumnezeu 1-a pus împăcare pentru sufletele noastre» (IXaoxiîpiov). Iar cînd aud de jertfelnic şi de altarul tămîierii, înţeleg închinarea adusă neîncetat în acest cort de către cele cereşti. Fiindcă nu numai limba celor de pe pămînt şi a celor de deasupra pămîntului[57], ci şi a celor cereşti se zice că înalţă cîntare de laudă începătorului a toate. Aceasta este Jertfa plăcută lui Dumnezeu, roadă buzelor, cum zice Apostolul (Evr, 13, 15) şi buna mireasmă a rugăciunii.

Iar dacă în cort sînt văzute şi piei vopsite în roşu şi ţesături din păr, nici prin acestea nu se întrerupe firul contemplaţiei (tîlcuirii duhovniceşti). Căci ochiul proorocesc ajuns la vederea celor dumnezeieşti a văzut de mai înainte patima mîntuitoare, închipuită prin fiecare din cele spuse : prin pielea roşie, sîngele, iar prin păr, moartea. Fiindcă părul în trupul omului este fără simţire ,■ de aceea e chipul morţii.

Deci cînd proorocul Moise vede cortul de sus, acestea le vede. Iar cînd cineva gîndeşte la cortul de jos (fiindcă adeseori acesta sau Biserica e numită de Pavel, Hristos)[58], bine este să înţeleagă prin stîlpii Bisericii pe slujitorii tainei dumnezeieşti. Căci aşa îi numeşte Scriptura po apostoli, pe învăţători şi pe prooroci. Pentru că nu numai Petru şi loan şl Iacov sînt stîlpi ai Bisericii, nici numai Ioan Botezătorul nu a fost sfeşnic aprins, ci toţi **cei pe care se** sprijină

50 b. In chivot se aflau acoperite legea lui Moiise, care reprezenta pe Cuvîntul Iul Dumnezeu, nedescoperit încă în mod direct, toiagul înflorit al lui Aaron, sau firea noastră din nou refăcută, care se va arăta după descoperirea directă a Cuvîntului lui Dumnezeu, şi năstrapa cu mană, care însemna trupul lui Hristos ce ni se va împărtăşi după întruparea Lui. Acestea închipuiau cele ascunse şi necuprinse ale lui Dumnezeu, sau mai bine zis ale planului lui Dumnezeu cu lumea, pe care nici heruvimii nu le cunoşteau încă, deşi străjuiau deasupra locului unde erau ascunse, sau In Jurul Iul Dumnezeu.

57. «Cele de deasupra pămîntului» pot să fie stelele, sau pot să fie cei plecaţi de pe pămînt în dreapta credinţă, de care se deosebesc îngerii, ca «cei cereşti».

58. Cortul de sus e Cuvîntul dumnezeiesc, sau Dumnezeu neîntrupat. Iar cortul do jos, sau Biserica, poate fi numită şi ea Hristos, sau Dumnezeu-Cuvîntul cel întrupat şi prelungit în trupul Său tainic.

Biserica **şi** cei care prin laptele lor s-au făcut luminători, incit se zic stîlpi şi sfeşnice ale Bisericii. «Voi sînteţi lumina lumii» **(*Mi.*,** 5, 14), zice Domnul către apostoli. Şi iarăşi dumnezeiescul Pavel le porunceşte altora să fie stîlpi, zicînd : «Fiţi tari şi neclintiţi» **{I** Cor., 15, 58). Şi pe Timotei l-a clădit ca stîlp bun, făeîndu-1 şi pe el, cum spune cu glasul său, stîlp şi întărire a adevărului Bisericii (I Tim., 3, 15). în acest cort se vede săvîrşindu-se neîncetat, dimineaţa şi seara, jertfa de laudă şi tămîierea rugăciunii. Aceasta ne-o dă să înţelegem marele David, cînd

îndreptează spre Dumnezeu rugăciunea ca o tămîie întru miros de bună mireasmă şi săvîrşeşte jertfa prin ridicarea mîinilor (Ps. 140, 2). Iar auzind cineva de spălătoare, să înţeleagă pe cei ce prin apa tainică se curăţesc de mtinăciunea păcatelor. Spălător a fost Ioan cel ce spală în Iordan prin botezul pocăinţei. Spălător a fost Petru, făcînd trei mii de suflete să coboare deodată în apă. Spălător al lui Candachie a fost Filip (Fapte 8, 27, 38) şi în sfîrşit toţi cei ce, făcîndu-se părtaşi de darul Duhului, fac harul lucrător. Iar curţile care, legate între ele, împrejmuiesc cortul, de le va înţelege cineva ca paşnica unire în cuget a celor ce cred, nu se va abate de la ceea ce se cuvine. Căci aşa le tîleuieşte David cînd zice : «Cel ce aşezi ca hotare ale Tale pacea». Prin piele vopsită în roşu şi prin ţesăturile din păr, ou care este împodobit cortul, se poate înţelege în chip potrivit fie omorîrea trupului păcatului, al cărei chip este pielea vopsită în roşu, fie vieţuirea aspră prin înfrînare, cu care se înfrumuseţează în mod deosebit cortul Bisericii. Pentru că pielea ce nu are în sine puterea de viaţă prin fire se face înflorită prin vopsirea în roşu, ceea ce înseamnă că harul Duhului Sfînt, care înfloreşte în oameni, nu vine decît în cei ce s-au omorît păcatelor. Iar dacă prin culoarea în roşu se socoteşte că Scriptura închipuieşte şi neprihănirea ruşinoasă, mă învoiesc cu cel ce judecă astfel. Iar împletitura din păr, care face pînza aspră şi înţepătoare la pipăit, închipuieşte înfrînarea aspră, ce nimiceşte patimile cu care ne-am obişnuit. Iar acestea toate arată prin ele viaţa în feciorie, care asupreşte trupul celor ce vieţuiesc astfel.

Iar partea dinăuntru, numită Sfînta Sfintelor, în care nu pot intra cei mulţi, socotim că nu se abate nici ea din înşiruirea celor tîlcuite. Căci e ceva cu adevărat sfînt şi de necuprins adevărul celor ce sînt, şi Sfînta Sfintelor, în al căror lăuntru nepătruns şi negrăit e întemeiat cortul tainelor [50]. Acest adevăr trebuie să rămînă neiscodit în înţelesul lui mai presus de înţelegere.

59. «Adevărul do necuprins al celor r<< sini (ΠΟV ΟVΤUV**), in care e Întemeiat cortul tainelor», pare să însemneze aci Dumnezeu însuşi, deşi alteori Acesta e numit de sfîntul Griţjorie ; A oviwc uv, Col ce esle de sine subzistent, numele de x& ovxa (cele ce**

Acestea şi alte asemenea lor învâțlndu-le prin vederea cortului, ochiul curățit al sufletului lui Moise, şi înălțat fiind prin astfel de vederi, urcă iarăşi spre vîrful altor înțelesuri, primind învățătura despre veşmintele preoțeşti [M]. Intre acestea este haina de dedesubt şi cea de deasupra şi engolpionul strălucitor prin lucirile feluritelor pietre prețioase şl mitra de pe cap şi tăblița de pe ea, şorțul de in, rodiile, clopoței, iar deasupra tuturor, judecata şi arătarea, şi adevărul contemplat în amîn-două şi, legate de acestea pe o parte şi pe alta, pietrele de pe umeri ce aveau săpate în ele numele patriarhilor. Mulțimea şi numirile veşmintelor ne face să vedem în fiecare un înțeles mai înalt. Căci cărei haine a trupului i se poate da numele de arătare, sau de judecată, sau de adevăr ? E limpede din acestea că prin cele descrise nu se înfățişează îmbrăcămintea materială, ci o podoabă a sufletului, țesută din purtările virtuoase. De haina pînă la călcîie, de culoare albastră, zic unii din cei ce au tllcult acest cuvînt înaintea noastră, că această culoare închipuieşte aerul. Eu Insă nu pot să spun cît de mult se înrudeşte culoarea aceasta cu culoarea aerului. Totuşi, nu resping această tîlcuire. Căci tîlcuirea se potriveşte cu înțelesul virtuții, pentru că aceasta voieşte ca cel ce are de gînd să se sfințească lui Dumnezeu şi să-şi aducă trupul său ca o victimă neomorîtă, într-o jertfă vie şi într-o slujire cuvîntătoare [80 b], nu trebuie să-şi înăbuşe sufletul printr-o îmbrăcăminte groasă şi foarte cărnoasă a vieții, ci să-şi **subțieze** oa pe o pînză de păianjen, prin curățirea vieții, toate deprinderile lui şi să se apropie de cele purtate în sus, adică să se facă aerian frîngînd firea aceasta

■tnt) fiind dat făpturilor. Dar această folosire labilă a termenului «cele ce sînt» (tâ 8rea), poate să se datorească faptului că sfîntul Grigorie, înțelegînd prin «cele ce sînt» nu atît aspectul material al făpturilor, ci rațiunile lor din Dumnezeu, numele acesta al lor poate fi folosit şi pentru cele ce sînt ale lui Dumnezeu, sau pentru Dumnezeu Însuşi. In felul acesta, în ele poate fi întemeiat, sau îşi poate avea sediul (■x.adtopo-uivijc) cortul tainelor, sau cortul rațiunilor dumnezeieşti ale creaturilor şi ale Bisericii. Aceste rațiuni sînt taine, pentru că conținutul lor nu poate fi cunoscut niciodată pînă la capăt de către noi.

60. La vederea veşmintelor preoțeşti, sau la înțelesurile lor ajunge Moise, ureînd şi mai sus. Aceasta arată din nou că întunericul în care a intrat nu e un gol uniform, ci In el se desluşesc înțelesuri tot mai înalte, care solicită mai departe alte şi alte înaintări In urcuş.

60 b. Tip 8e<j> UpSoftat xal t6 eautou itpoadȚetv aăfAa UpoupfCa ical aşâfiov fevea&ai N«xpouutvov 4v xî) froofl duata xal Xofix-î) Xotpsîa. A se sfinți lui Dumnezeu, sau a se tace Jertfă lui Dumnezeu este unul şi acelaşi lucru. Căci numai egoismul, ca opus Jertfirii de sine, face pe om nesfînt, sau necurat. Trupul e ca o victimă înjunghiată In această Jertfă, ca o victimă sfințită, dar e victimă neomorîtă, care rămîne într-o stare de Jertfă benevolă şi într-o slujire cuvîntătoare adusă lui Dumnezeu. Căci în această Jertfire are loc un dialog între Dumnezeu şi om, în care Dumnezeu îi cere omului să se sfințească, dăruindu-I-se Lui, iar omul răspunde. Astfel omul rămîne In această stare de jertfă organul unei grăiri de laudă lui Dumnezeu, al unui răspuns prim care dă glas mulțumirii aduse lui Dumnezeu cu cuvîntul sau cu lucrul. Omul, ca flintă cuvîntătoare, e singurul care poate exprima slujirea şi închinarea adusă lui Dumnezeu printr-un răspuns conştient, manifestat în cuvinte şi fapte. In aceasta se arată că e partener al dialogului cu Dumnezeu, dar partenerul care recunoaşte că depinde de Dumnezeu şi că Ii este dator cu recunoştință, cu laude şi cu supunere, ba şl cu cerere pentru cele ce îi aduc de la Dumnezeu o sporire şi o înălțare a vieții. Omul se aduce astfel jertfă grăind, sau răspunzînd lui Dumnezeu în mod conştient de supunerea, de lauda şl de recunoştința ce I lo datorează. Dar jertfa de model în felul acesta a fost şi osto Hristos. El no-a arătat că Dumnezeu nu cerc jertfa unui

corporală, ca, atunci cînd vom auzi trîmbița cea de pe urmă, aflîndu-ne neîngreuiați şi uşori, să fim răpiți în văzduh împreună cu Domnul, nefiind atraşi

la pămînt de nici o greutate [61]. Deci cel ce, cum spune psalmistul, «şi-a subțiat ca păianjenul sufletul său», a îmbrăcat haina cea aeriană de la cap pînă la picioare. Aceasta înseamnă că legea nu vrea să se scurteze virtutea. Iar clopoțeii de aur, urmați fiecare de cîte o rodie de jur împrejurul hainei, închipuiesc strălucirea faptelor bune. Căci două sînt faptele prin care sporeşte virtutea : credința în Dumnezeu şi o conştiință în purtarea vieții. Aceste rodii şi aceşti clopoței le adaugă marele Pavel la veş-mîntul Iui Timotei, cînd îi zice că trebuie să aibă credință şi conştiință trează.

Credința să răsune puternic în predica despre Sfînta Treime, iar viața să fie asemenea firii fructului numit rodie. Căci învelişul rodiei nu se poate mînca, fiind tare şi aspru, dar ceea ce se ascunde înăuntru este plăcut la vedere prin chipul frumos şi felurit al fructului, însă şi mai plăcut la gust şi dulce la mîncare. Tot aşa, viețuirea înțeleaptă şi aspră este greu de primit şi neplăcută simțurilor, dar e plină de bune nădejdi şi dulce în rodul ei. Căci după ce grădinarul vieții noastre aduce la creştere rodia la vremea ei şi o face să-şi arate celor ce o gustă frumusețea adunată de ea, împărtăşirea de roadele ei este dulce. Căci zice undeva dumnezeiescul Pavel că orice educație la început nu pare plăcută, ci tristă, cum e coaja rodiei celor ce o ating. Dar mai pe urmă dă un rod plăcut. Aceasta este dulceața dinăuntru a fructului. Scriptura

mai porunceşte că haina aceasta să fie împodobită cu ciucuri. Ciucurii sînt

animal inconştient şi necuvîntător şi neliber, ci jertfa de sine adusă în libertate şi în conştiință, de către ființa omenească, care îşi arată această libertate şi conştiință, gîn-dind-o în înțelesurile ei, deci în cuvinte. Jertfa vie se arată şi în răbdarea pătimirilor curate.

61. Un trup îngroşat, nejertfit continuu lui Dumnezeu, trage şi sufletul în jos. In expresia : «Să frîngem firea aceasta corporală», ca şi în aceea de etăoi (formă a trupului), pe care o păstrează omul după înviere, unii teologi occidentali, care nu înțeleg rostul ascezei, au văzut o influență origenistă, ştiut fiind că Origen socotea că sufletul va lepăda trupul în viața viitoare. Dar prin expresia : t'iv *aay.ax&h?i* Tatk7|v cioiv |i.ет<xxXâaai, sfîntul Grigorie face aluzie la frîngerea trupului lui Hristos în Euharistie şi deci şi la jertfa lui Hristos pe Cruce, prin care El «Şi-a frînt» trupul (xX<i(j.evov), cerîndu-ne şi nouă să facem ceva asemănător. Dacă sfîntul Grigorie ar socoti că trupul nostru nu va învia, ar socoti că nici trupul lui Hristos n-a înviat şi nu ni se dă în Euharistie. Dar el socoteşte că Hristos a înviat cu trupul, datorită şi subțierii Lui prin moarte. Căci spune că el ni se împărtăşeşte în dumnezeiasca Euharistie. «Căci cum s-ar face hrană trupului Cel netrupesc?» (P.G. 44, 368). Deci, în expresia do mai sus, sfîntul Grigorie exprimă Ideea că un trup uşurat de grăsime în viața aceasta se poale înălța mai uşor în Inllmplruirea Domnului, cînd va veni întru slava Iul. Atît expresia Xo^ix-r) Xn-cpilri (|eilffl ciivlutătoare) cît şi xX<i(J.evov (frînt) se foloseau şl se folosesc şi azi tu Sllulu t.llituilile.

adăugiri atîrnate peste trebuință, în formă de globuri, numai ca podoabă. Prin aceasta învățăm că virtutea nu **trebuie** îndeplinită numai **pe măsura poruncilor, ci trebuie să se** ajungă **şi la ceva** gîndit de noi din **cele din afara lor,** care să fie ca un adaos pentru împodobirea veşmîn-**tului, cum** făcea **şi** Pavel, care împletea de la sine ciucuri frumoşi în **porunci. Căci legea** îngăduind ca cei ce slujesc la altar să aibă partea **lor de** la **altar şi** neîmpiedicînd ca cei ce vestesc Evanghelia să-şi aducă **cu ei** o **femeie şi** să trăiască din Evanghelie, Pavel vesteşte totuşi Evan-**ghelia fără** împovărarea cuiva, flămînzind, însetînd şi fiind lipsit de **haine.**

Aceştia sînt ciucurii frumoşi ce împodobesc veşmîntul porunci**lor** prin adăugirile sale.

Apoi se pun peste haina cea lungă doi umerari ce coboară pînă la **piept, ca şi pe** spate, uniți între ei cu două paveze aşezate pe fiecare **umăr, iar** pavezele sînt pietre scumpe purtînd săpate în ele, fiecare, nu**mele a şase patriarhi.** Țesătura umerarilor este din felurite culori: al**bastrul se împleteşte** cu porfira, iar stacojiul cu visonul (albul inului). Şl In **toate acestea e** întrețesut firul de aur, încît din această amestecare **felurită de culori** se răspîndeşte o strălucire frumoasă a țesăturii. Din **acestea învățăm** că cele ce sînt dincolo de suprafață, cele ce se fac po**doaba** inimii, se alcătuiesc din multe şi felurite virtuți. Albastrul se **Împleteşte** cu porfira, căci împărăția se însoțeşte cu curăția vieții[62]. Stacojiul **se** amestecă cu visonul (cu albul inului), căci în roşeața ruşinii **e amestecată** strălucirea şi curăția vieții. Iar aurul ce străluceşte îm**preună cu aceste** flori închipuieşte comoara adunată într-o astfel de **viată.**

le-sul plăcutelor atîrnate rlc umeri este înarmarea cuvenită împotriva

Şl **iarăşi numele** patriarhilor, care sînt săpate în pietrele atîrnate **de umeri, nu puțin ne** ajută la această înfrumusețare. Căci prin pildele **faptelor bune In care** ne-au premers ei, se înfrumusețează şi mai mult **Vlaț# oamenilor. Iar de** podoaba umerarilor atîrna o altă podoabă. Ea **Consta din nişte plăcuțe** atîrnate de paveze, pe fiecare umăr. De aceste **plăcuțe atîrna o tăbliță** de aur în formă de pătrat, strălucind de pietrele **prețioase aşezate In** patru rînduri, fiecare rînd fiind alcătuit din cîte **trei pietre. In aceste** pietre nu se găsea una la fel cu alta, ci fiecare străl**ucea prin nişte** raze deosebite. Forma podoabei era aceasta. Iar înțesă. **Porfira închipuieşte împărăția cerurilor în care vom ajunge, iar albastrul (aerian) închipuieşte curăția vieții sau subțirimea ei de pe urma eliberării de patimi. Aceste două însuşiri se armonizează desăvîrşit, căci însăşi împărăția cerurilqr înseamnă stăpînirea omului peste sine şi libertate de patimi, precum, la rîndul ei, însăşi curăția înseamnă o stăpînire împărătească peste sine. Avem în această învățătură, despre subțierea trupului prin spiritualizare ascetică, temelia pentru stilul icoanei bizantine.**

protivnicului. Căci, prwum **s-a** spus puțin mai înainte, virtutea se cîş-tigă prin credință şi prin buna conştiință **a** vieții. Amîndouă acestea se întăresc din ambele părți, prin plăcuțe, care rămîn negăurite de săgețile vrăjmaşului, ca nişte arme ale dreptății la dreapta şi la stînga. Iar podoaba în formă de pătrat, atîrnată de plăcuțe, dintr-o parte şi alta, în care sînt scrise numele patriarhilor şi semințiilor, slujeşte ca acoperă-mînt al inimii. Scriptura ne învață că cel ce respinge pe vicleanul săgetător prin aceste două platoşe îşi împodobeşte sufletul cu toate virtuțile patriarhilor, fiecare strălucind altfel prin pavăza virtuții. Iar forma pă-tratului era un semn al statorniciei în bine. Căci o astfel de formă este greu de clătinat, fiind fixată deopotrivă prin cele patru unghiuri, pe liniile drepte ale laturilor.

Iar lănțişoarele prin care aceste podoabe se prind de brațe mi se pare că ne învață că viața înaltă se deosebeşte prin îmbinarea înțelepciunii (a filosofiei) făptuitoare, cu contemplația (vederea) lucrătoare, dat fiind că inima închipuieşte contemplația (vederea) iar brațele, faptele. Iar capul împodobit cu diademă înseamnă cununa rînduită celor ce au binevie-țuit, întrucît aceasta este împodobită cu o tăbliță de aur pe care sînt săpate semne tainice. încălțăminte nu i se mai adaogă celui îmbrăcat cu o astfel de podoabă, pentru a nu fi îngreuiat în mersul său şi greu de mişcat, din pricina încălțămintei din piele moartă, în înțelegerea vederii de pe munte. Căci, cum i-ar fi fost încălțămintea o podoabă piciorului, odată ce a fost lepădată la prima descoperire ca piedică în urcuş ?

Cel ce a trecut prin atîtea trepte pe rînd aduce în mînă tablele tăiate în piatră de Dumnezeu, care cuprind în ele legea Lui. Dar acestea sînt sfărîmate, lovindu-se de împotrivirea celor ce au păcătuit. Iar păcatul a constat în facerea unui idol, închinătorii la idoli sculptînd o statuie închipuind un viței. Acest idol a fost însă sfărîmat în întregime şi topit în apă şi făcut băutură celor ce păcătuiseră. Istoria ne-a arătat prin acestea de mai înainte că materia lăcomită pentru prețul ei, cînd slujeşte necredinței, ajunge la pieire în tot felul, aducînd pieire şi oamenilor, fapt ce se întîmplă mai ales acum la noi[63]. Căci orice înşelăciune idolească a pierit cu totul, sorbită de gurile binecredincioase, care prin mărturisirea cea bună au pricinuit în ei înşişi nimicirea materiei necredinței. Şi misterele păgîneşti născocite odinioară s-au prefăcut cu totul în apă curgătoare şi fără statornicie, în apă de băut chiar de gurile celor ce lăudau odinioară în chip nebunesc idolii. Cînd vezi pe cei căzuți mai înainte într-o astfel de deşertăciune, nimicind şi pierzînd acum acelea în care-şi puneau mai

63. In vremea sfîntuiui Grigorie de NysMu se sfăr'uuau ultimii idoli ai păgînis-mului.

Înainte toată încrederea, oare nu ţl se pare că istoria aceasta, arată limpede că orice idol va fi înghiţit cîndva de gurile celor ce vor trece, de la Înşelăciune, la dreapta credinţă ?

Apoi Moise înarmează pe leviţi împotriva celor de un neam cu ei, Iar aceştia, cutreierînd tabăra de la un capăt la altul, ucid la întîmplare pe cel ce-i întîlnesc, lăsînd vîrful săbiei să aleagă pe cei ce sînt de ucis. Ucigînd la fel pe oricine se nimerea, nu au făcut nici o deosebire între cei pe care îi ucideau, neluînd în seamă că unul era duşman sau prieten, străin sau din familie, rudă sau nu, ci aceeaşi pornire a mîinii lovea pe oricine îi cădea la îndemînă. Folosul ce-1 avem din acest cuvînt este acesta : întrucît toţi s-au învoit la rău şi toată tabăra era ca unul în răutate, bătaia vine peste ei fără deosebire. Aşa cum cel ce loveşte pe cineva din cei prinşi în păcat loveşte cu biciul la întîmplare în orice parte a trapului, ştiind că durerea unei părţi trece la tot trupul, tot astfel biciul, lovind In Ir-o parte, a cuminţit întregul, ca pe un trup, care este pedepsit pentru **co** a luat parte întreg la răutate. Deci cînd, deşi păcatul e văzut deopotri**vă.** In mai mulţi, mînia lui Dumnezeu nu se porneşte asupra tuturor, ci **numai** asupra unora, se cuvine să vedem în aceasta îndreptarea urmărilor prin iubirea Lui de oameni, care nu loveşte pe toţi, dar îi aduce pe toţi la înţelepciune, prin loviturile venite peste unii, abătîndu-i pe toţi de la rău.

, Dar acesta este înţelesul după literă al celor istorisite. însă înţelesul mai înalt ne poate folosi în alt fel. Căci legiuitorul zice într-un cuvînt îndreptat spre toţi: «Dacă este cineva al Domnului să vină la mine» (leş., 32, 25). Prin aceasta legea porunceşte tuturor : «Dacă vrea cineva să fie prieten al lui Dumnezeu, să se facă prieten mie (legii)». Pentru că cel ce este prieten al legii este numaidecît şi al lui Dumnezeu. Iar celor ce s-au adunat la această poruncă în jurul lui, le spune să folosească sabia împotriva fratelui, prietenului şi aproapelui. Urmînd şirul Înţelesurilor mai înalte, prin aceasta înţelegem că tot cel ce caută la Dumnezeu şi la legea Lui, se curăţeşte prin ucidere de păcatele ce şi le-a însuşit. Căci nu tot fratele, sau prietenul, sau aproapele e văzut de Scriptura în înţeles bun, ci câteodată cineva e şi frate şi străin, şi prieten şl duşman, şi apropiat şi dimpotrivă. Prin acestea înţelegem gîndurile crescute în noi, a căror viaţă le este moarte, sau a căror moarte prlrinuieşte viaţa noastră. Iar înţelesul acesta conglăsuieşte cu cele spuse despre Aaron, înţelegînd prin întâlnirea cu el, întâlnirea cu îngerul ajutător şi ocrotitor, care lucrează semnele împotriva egiptenilor. Acest înger e socotit, după cuviinţă, că e de mai înainte, întrucît firea îngerească şi netrupească a fost zidită înainte de firea noastră, dar e socotit frate pentru înrudirea acestei firi gîndite cu mintea (inteligibile), cu

partea spirituală a noaatră, **Dar, prin** contrazicerea ce apare Intre tntll-nirea bună cu Aaron şl faptul că acesta se face slujitor al izraeliților în făurirea idolilor, Scriptura ne arată că n/urnirea de frate nu are întotdeauna acelaşi înțeles, ci ea poate fi folosită şi în înțelesul contrar. Alt frate este cel ce surpă pe tiranul egiptean şi altul, cel ce făureşte izraeliților idolul, chiar dacă numirea este aceeaşi pentru amîndoi. împotriva unor astfel de frați scoate Moise sabia. împotriva acestora porunceşte el celorlalți să se pornească, dîndu-şi el însuşi sie-şi aceeaşi lege. Nimicirea unui astfel de frate înseamnă nimicirea păcatului. Căci tot cel ce nimiceşte păcatul, sădit în sine prin sfatul celui protivnic, omoară în sine pe cel ce viețuia în sine prin păcat.

Dar şi mai mult vom adeveri învățătura aceasta dacă vom cuprinde în tîlcuirea noastră şi alte cîteva amănunte ale acestei istorisiri. Căci s-a zis că, la porunca lui Aaron, izraeliții au trebuit să-şi scoată cerceii, şi din materialul adunat de la ei s-a făcut idolul. Ce vom zice deci ? Că Moise împodobeşte auzul izraeliților cu podoaba cercelului, adică cu legea, iar fratele cu nume mincinos scoate prin neascultare podoaba pusă în auz şi face din ea idol. De fapt, la prima intrare a păcatului în lume, sfatul dat oamenilor de a nu asculta porunca a pricinuit un fel de îndepărtare a cercelului, din ureche. Iar şarpele a fost socotit de primii oameni prieten şi apropiat, ca unul ce părea că-i sfătuieşte ceva folositor şi bun, îndemnîndu-i să lepede porunca dumnezeiască. Şi aceasta este scoaterea din ureche a cercelului poruncii. Deci cel ce ucide pe astfel de frați sau prieteni, sau apropiați, va auzi de la lege cuvîntul acela pe care, spune istoria, l-au rostit cei ce au ucis pe unii ca aceştia : «V-ați umplut astăzi mîinile voastre înaintea Domnului, fiecare întru fiul său şi întru fratele său, ca să se dea peste voi binecuvîntare» (leş., 32, 29).

Dar mi se pare potrivit să amintim şi despre cei ce, primind păcatul, l-au introdus în lume. Căci aflăm că tablele lucrate de Dumnezeu, în care era înscrisă legea dumnezeiască, eăzînd la pămînt din mîinile lui Moise şi sfărîmîndu-se de împotrivirea aspră a pămîntului, Moise aduce iarăşi, dar nu pe aceleaşi, ci numai legea scrisă pe ele. Pentru că făurind table din materia de jos, le înfățişează puterii Celui ce săpase legea pe cele dintîi. Şi astfel cheamă din nou harul, aducînd legea pe table de piatră, însuşi Dumnezeu întipărindu-Şi cuvintele pe piatră.

Poate că în acestea vedem grija proniei dumnezeieşti față de noi. Căci dacă dumnezeiescul apostol spune adevărul, numind tablele «inimă», adică partea conducătoare a sufletului (şi spune fără îndoială adevărul cel ce cercetează prin Duhul adîncurile lui Dumnezeu), drept urmare putem afla că la început firea omenească era nesfărîmată şi nemuritoare, fiind făcută de mîinile dumnezeieşti şi împodobită cu sem-

nele nescrise ale legii ; şi deci era sădită In chip **firesc în noi voința conformă legii, de a respinge păcatul şl de a cinsti pe Dumnezeu.**

Dar după ce a răsunat **în** auz **sunetul** păcatului **pe care** Scriptura **51 numeşte la** început **glasul** şarpelui, **iar** istoria privitoare la table, **glasul celor** ce cîntau îmbătați de **vin,** căzînd la pămînt, tablele acestea **s-au** sfărîmat. **Dar** adevăratul Legiuitor, al Cărui chip este Moise, a creat **din nou** Sie-şi din pămîntul nostru tablele firii noastre [64]. Căci nu nunta **I-a produs Lui** trupul purtător de dumnezeire, ci Se face El însuşi făuritor **al trupului** Său, pe care scrie degetul dumnezeiesc. Căci Duhul Sfînt a **venit** peste Fecioara Măria şi puterea Celui Prea înalt a umbrit-o. Iar făcîndu**-se** aceasta, firea a avut iarăşi nesfărîmarea şi s-a făcut nemuri**toare** prin cele scrise în ea de degetul dumnezeiesc. Iar degetul acesta **este** Duhul Sfînt, Care este numit adeseori de Scriptură deget.

Apoi se săvîrşeşte o astfel şi o atît de mare prefacere a lui Moise **spro** o stare mai înaltă, încît arătarea slavei sale nu poate fi privită de ochiul pămîntesc. Fără îndoială, cel căruia i se descoperă taina dumnezeiască **a** credinfei noastre cunoaşte cum se potriveşte înțelesul ei mai **Înalt cu** istoria aceasta. Căci cel ce a îndreptat tabla sfărîmată a firii noastre căzute (înțelegem, desigur, prin cele spuse, pe Cel ce a vindecat rănile noastre), sau a adus iarăşi tabla zdrobită a firii noastre la starea **de la** început, înfrumusețată, cum s-a spus, de degetul dumnezeiesc, nu mai poate fi văzut de privirile celor nevrednici, făcîndu-se prin covîr-şirea slavei de neapropiat celor ce-L privesc. Şi într-adevăr, cînd va veni (cum zice Evanghelia), întru slava Sa şi toți îngerii împreună cu **El, de abia** Se va face încăput şi văzut de cei drepți. Iar necredinciosul şl ereticul iudaizant **vor** fi nepărtaşi de vederea Lui, cum spune Isaia : «Să piară deci necredinciosul, ca să nu vadă slava Domnului» (Is., 26, **10). Dar** ne-am oprit Ia acestea, urmînd firul celor mai înainte cercetate **In tîlcuirea** duhovnicească **a** acestui loc.

Sa **ne** întoarcem acum la cele ce ne stau în față. Cum deci cel de **caro mărturiseşte** Scriptura limpede de atîtea ori că a văzut pe Dumne**zeu (cînd zice : «Față** către față», ca şi cînd cineva ar vorbi cu prietenul

04. Primele table aduse de Moise, cioplite de Dumnezeu, reprezintă inima creată la Început de Dumnezeu. Ea a fost sfărîmată de păcatul strămoşesc. Tablele de al doilea, aduse de Moise, nu mai sînt cioplite de Dumnezeu, ci de Hristos ca om, pe care Moise II reprezintă (leş., 34, 1). Este inima cea nouă, sau înnoită pe care Şi-a dat-o Hristos ca om, luînd-o din pămîntul firii noastre, dar cioplind-o cu puterea Sa dumnezeiască. In fond sînt cioplite şi aceste table tot de Dumnezeu, dar în calitatea Lui de om, adică prin întruparea Lui. Dar Hristos ca om oferă firea noastră asumată de El Lui însuşi ca Dumnezeu, sau lui Dumnezeu-Tatăl, ca să-Şi înscrie din nou legea Lui în ea. Aceste table de al doilea, sau firea omenească refăcută în Hristos, nu se mai sffirlmâ ; in El rămîne veşnic înnoită, sau cu poruncile lui Dumnezeu înscrise şi înfăptuite de ea. Deci nu se mai şterge legea scrisă în ea de degetul dumnezeiesc, sau de Duhul Sfînt.

său), ajungînd aci, ca şi cînd **nu** s**-ar** fi împărtăşit din cele ce, după mărturia Scripturii, s-a Impfirtâslt, cere lui Dumnezeu să i Se arate, ca şi cum Cel mereu văzut de el nu 1 S-ar fi arătat ? Şi glasul de sus răspunde acum dorinței celui ce cere şl nu respinge să-i facă lui acest adaos. Dar îl întristează iarăşi, spunîndu-i că ceea ce cere el nu poate încăpea în viața oamenilor. Dar ştim că este un loc lîngă Sine, cum zice Dumnezeu însuşi, şi pe locul acela, o stîncă şi în stîncă, o deschizătură în care porunceşte lui Moise să istea. Apoi Dumnezeu va acoperi cu mâna Sa gura acestei deschizături pînă ce El va trece pe din afara ei, che-mînd pe Moise să-I vadă spatele (leş., 33, 21—22). Şi aşa a văzut Moise pe Cel căutat, odată ce cuvîntul lui Dumnezeu i-a făcut făgăduința Lui nemrncinoasă.

Dacă ia cineva acestea după literă, nu numai că înțelesul lor rămîne nelămurit celor care-1 caută, dar nici măcar nu e curățit de o înțelegere necuvenită a lui Dumnezeu. Fiindcă numai la cele ce au chip se poate vorbi de față sau de spate. Dar orice chip mărgineşte un trup. Deci cel ce cugetă un chip la Dumnezeu nu va socoti că El e liber de o natură trupească. însă orice corp este, fără îndoială, compus şi ceea ce este compus îşi are ființa alcătuită din îmbinarea unor elemente deosebite. Iar ceea ce este compus nu va spune nimeni că este de nedesfăcut. Iar ceea ce se poate desface, nu poate fi nestricăcios, fiindcă stricarea este desfacerea compusului [65]. Dacă, deci, înțelege cineva «spatele lui

Dumnezeu» după literă, e condus la această nebunie ln chip necesar de

65. I se recunoaşte lui Dumnezeu însuşirea simplității, în sensul că El nu este compus. Iar datorită simplității, este de nedesfăcut şi deci nestricăcios, incoruptibil. Căci orice corupere sau alterare este o desfacere în elementele componente, o desfacere în progres. Simplitatea lui Dumnezeu înseamnă deci o unitate desăvîrşită a ființei Lui, nesupusă nici unei coruperi, nici unui proces de desfacere. O forță a unității menține şi pe cele compuse în unitate, atît timp cît durează, căci simpla alăturare a elementelor lor componente nu le-ar putea constitui ca întreguri. Această unitate face elementele lor complementare. Dar forța acestei unități dintre ele nu durează prea mult. Insă o anumită forță a unității tot rămîne între elementele care au compus anumite întreguri, căci numai ea poate să le mine la formarea altor întreguri. Mai ales, persistă o unitate între componentele cosmosului. Căci numai aceasta explică persistența lui ca un întreg. Dar această forță, care ține legate toate în acelaşi cosmos, implică în ea forțe ramificate, mobile, care se combină in alte şi alte unități ca părți ale cosmosului întreg. Unitatea aceasta generală străbate prin toate elementele cosmosului, dirijînd forțele ramificate spre unificări provizorii, în varietate continuă. Forța aceasta a unității generale nu-şi pcate avea obîrşia şi suportul de susținere decît în forța unei unități supreme desăvîrşite, căci altfel ce-ar împiedica cosmosul de a se desface complet odată cu elementele diferitelor unități compuse, sau să țină niept acestei tendințe de desfacere a lor şi să le readucă în alte unități ? O unitate sau o simplitate superioară cosmosului menține unitatea lui, dar o lasă să se adapteze unei lumi care, odată cu unitatea ei şi cu permanența anumitor forme de combinație, manifestă şi o schimbare în această unitate şi în individuațiunile unor forme (specii) durabile de compoziție. In orice caz, în lume, oricît s-ar menține ea ca întreg într-un fel de identitate cu sine însăşi, este o stricare, o corupere continuă. Iar o unitate individuală, care s-a stricat odată sau a pornit spre stricare, nu se mai ponte reface. Menținerea lumii nu e o menținere care să se extindă şi asupra indivi-duațiunilor ei. Iar conştiințele existente în ea sînt proprii unor individuațiuni. Deci menținerea lumii în identitatea ei e „ menținere de care nu sînt satisfăcute tocmai

Înlănțuirea firească a cugetării. Pentru că partea dinainte şi spatele țin numaidecât de un chip, iar chipul o **propriu** trupului. Iar acesta putîndu-se **desface se** poate desface prin însăşi firea lui. Căci tot ce este compus **se** poate **desface.** Iar ceea ce se poate desface nu poate să fie nestrieă-**cios.** Deci **cel** ce slujeşte literei, pe

temeiul unei cugetări ce se desfăşoară ca în lanţ, va socoti stricăciunea ca aparţinând lui Dumnezeu. Dar Dumnezeu este nestricăcios şi netrupesc. Dar atunci, care e înţele**sul potrivit** al celor scrise, în afară de cel după literă ? Şi dacă partea **aceasta a celor** scrise în cuvîntul Scripturii ne sileşte să găsim un alt **înţeles, se** cade, fără îndoială, să înţelegem în acelaşi fel întreaga istorie. **Căci** înţelesul pe care îl găsim într**-o** parte, trebuie să**-1** vedem în întreg.

Aşadar şi locul de lîngă Dumnezeu şi stânca din acel loc şi încăperea din stâncă numită deschizătură şi intrarea lui Moise în ea şi acoperirea gurii ei de către mîna dumnezeiască, şi trecerea şi chemarea lui **Dumnezeu** şi apoi vederea spatelui Lui va fi potrivit să fie cugetate prin **ridicarea la** un plan mai înalt. Care este deci înţelesul acestora ?

Aşa precum corpurile ce tind în jos, dacă pornesc la vale, chiar **dacă nimeni** nu le mai împinge după prima mişcare, se avîntă prin ele **însele** într-o mişcare şi mai repezită în jos, atâta vreme cît rămîn cu chipul înclinat şi supus acestei porniri, neaflîndu-se nimic care, prin împotrivire, să oprească pornirea lor, tot aşa, dar dimpotrivă, sufletul eli**berat** de împătimirea sa pământească se avîntă uşor şi repede în miş**carea către** cele de sus, ridieîndu-se de la cele de jos, spre înălţime. Şi **nefiind nimic** care să-i oprească de sus pornirea (pentru că firea binelui **este atrăgătoare** pentru cele ce privesc spre el), sufletul se ridică mereu **mai sus de la sine,** întinzindu**-se** âmpreună cu dorinţa după cele cereşti **spre cele dinainte,** cum zice Apostolul (Filip., 3, **14),** continuând zborul **spre ceea ce e** mai sus. Căci, dorind ca prin cele ajunse să nu piardă **înălţimea** văzută mai sus, e purtat neîncetat de pornirea spre cele de **sus,** reînnoind mereu prin cele dobândite tăria zborului. Fiindcă lucra-

formele cele mal înalte de existenţă din ea, sau singurele forme în care lumea îşi arată un sens : conştiinţele umane. Pe lîngă aceea constatăm In conştiinţa umană, sau In subiectul uman conştient, o unitate superioară tuturor unităţilor compuse din lume: e unitatea simplă, necompusă, cu toată varietatea simţirilor, a cugetărilor, a ron ţinuturilor ei. E o unitate a spiritului. Numai spiritul poate fi ou adevărat simplu. Numai el poate vedea şi unitatea relativă a lumii materiale, sau îi poate da acesteia o unitate In el însuşi. O unitate de felul acestei unităţi spirituale, dar existentă prin «Ime şl Infinit mal puternică, trebuie să fie aceea care menţine şi o relativă unitate ln lume şl care a creat şi spiritele necompuse legate de trupuri. Unitatea aceea su-promfi nu poate fi legată de un trup compus, care prin descompunerea lui aduce suferinţă sufletului simplu. Numai puterea ei mai presus de fire va putea da şi lumii şl omului o unitate incoruptibilă In viaţa viitoare, prin sălăşluirea In ei.

roa prin virtute işl hrăneşte **puterea** prin osteneală, neslăbindu-şi tăria prin lucrare, ci sporind-o.

Pentru aceasta zice că şi marele Moise, urcînd mereu, nu se opreşte niciodată din urcuş, nici nu-şi pune vreun hotar sie-şi în mişcarea spre înălţime, ci, odată ce a pus piciorul pe scara care se sprijină de Dumnezeu, cum spune Iacov, păşeşte pururea spre treapta de deasupra şi nu încetează niciodată să se înalţe, prin aceea că mereu descoperă ceva deasupra treptei atinse în urcuşul spre înălţime. Respinge mincinoasa înrudire cu împărăteasa egiptenilor. Se face apărător al evreului. Se mută la vieţuirea în pustie, pe care nu o tulbură viaţa omenească. Paşte în sine turma vieţuitoarelor blînde. Vede strălucirea luminii. Îşi

face neîngreuiat urcuşul spre lumină prin scoaterea înclăţămintei, scoate la libertate pe cei înrudiţi şi de un neam cu el. Vede înecat pe vrăjmaşul ce se aruncă în valuri. E călăuzit de nor, potoleşte setea prin piatră, plugăreşte punea din cer. Nimiceşte apoi pe cei de alt neam prin întinderea mîinilor. Aude glasul trâmbiţei. Intră în negură. Pătrunde în cele nepătrunse ale cortului nefăcut de mînă. Află tainele dumnezeieştii preoţii. Nimiceşte idolul, îmblânzeşte pe Dumnezeu, aduce din nou legea sfărîmată de păcatul iudeilor. Străluceşte de slavă.

Dar ridicat prin astfel de înălţări, arde încă de dorinţă şi e flămînd de şi mai mult. Şi însetează încă de cele cu oare se adăpa pururea cît putea. Şi, ca şi cînd nu s-ar fi împărtăşit încă, se roagă să dobîndească, cerînd lui Dumnezeu să i Se arate, nu cît poate să vadă, ci cît este Acela.

Iar mie mi se pare că aceasta o pătimeşte printr-o simţire de dragoste a sufletului simţitor faţă de Cel prin fire bun, suflet pe care nădejdea îl atrage pururea de la binele atins, la binele văzut mai sus, aprinzîndu-i, prin ceea ce a dobândit, dorinţa spre ceea ce e ascuns. De aceea fierbintele îndrăgostit de Cel frumos, bueurându-se de Cel ce Se arată mereu mai sus, ca de un chip al Celui dorit, doreşte să se împărtăşească de însăşi faţa arhetipului (modelului)[66]. Căci aceasta o voieşte rugămintea îndrăzneaţă a dorinţei ce trece peste toate hotarele: să se bucure de Cel frumos nu prin oglinzi şi chipuri, ci faţă către faţă.

Iar glasul dumnezeiesc îi dă ceea ce cere prin cele ce nu-i dă (Slcovâiravaivetat), arătîndu-i prin puţine cuvinte un adine nemăsurat de înţelesuri. Căci marea dărnicie a lui Dumnezeu a binevoit să împlineas-

60. <!>î eiitova too 7to9ou|jivoo: Dumnezeu e văzut de Moise şi de cel ce urcă în trăirea şi cunoaşterea Lui, într-un chip sau în altul superior, căci chiar lumina virtuţilor mereu mai înalte din el, sau starea lui mereu mal înduhovnicită, se arată prin ele numai ca prin nişte chipuri mereu mai înalte ale lui Hristos. Cel ce urcă prin aceste virtuţi se bucură do ele ca chipuri ale lut Hristos, dar el doreşte să vadă arătarea sau faţa Lui descoperită (ʀou *Xnfixz^ni* ʀou **âpy.Exurcou).**

tâ dorința Iul, dar nu 1-a făgăduit vreo Încetare şl saturare a dorinței [aT]. Pentru ca nu S-ar arăta slujitorului pe Sine însuşi, dacă ceea ce se vede din El ar fi de aşa fel, că ar face să înceteze dorința celui ce vede. Căci a vedea pe Dumnezeu cu adevărat stă în aceea că cel ce priveşte spre El nu ajunge niciodată la sfîrşitul dorinței de a-L vedea [m]. Fiindcă spune : «Nu vei putea vedea fața Mea ,• că nu va vedea vreun om fața Mea şi sfi fie viu» (leş., 28, 20). Aceasta nu pentru că cuvîntul (Scriptura) l-ar arăta pe Dumnezeu cauza morții celor ce-L văd (căci cum s-ar face fața vieții vreodată cauză a morții celor ce se apropie de ea?), ci fiindcă Dumnezeu, fiind prin fire de-viață-făcător, iar semnul firii dumnezeieşti fiind acela că întrece orice cunoaştere, cel ce socoteşte că Dumnezeu este ceva din cele ce se cunosc, întruicît s-a abătut de la Cel ce este spre ceea ce i se pare închipuire cunoscătoare că este, nu mai are viață. Căci udevârata viață este Cel ce este cu adevărat. Iar Acesta rămîne neapropiat cunoaşterii. Dacă deci firea de-viață-făcătoare e mai presus de cunoaştere, ceea ce se cuprinde, fără îndoială, nu este viață. Iar ceea ce nu este viață nu are o fire în stare să se facă dătătoare de viață. Deci nici nu împlineşte dorința lui Moise prin cele prin care dorința lui rămîne neîmplinită[09]. Astfel, din cele spuse Învățăm că Dumnezeu este după firea **Sa** nehotărnicit, nelnchis de vreo margine. Căci dacă ar socoti cineva pe Dumnezeu

67. Dunwvezeu îi dă lui Moise, care îl roagă să-i arate fața Lui însuşi, ceea ce cere, prin faptul că refuză să-i dea. Adică tocmai întrucît nu-i dă vederea feței, îi dă să-L cunoască ca ceea ce este El: ca Cel cu neputință de văzut, ca Cel ce nu are *o* lată mărginită, definită. Dacă s-ar arăta ca avînd o față definită, mărginită, Moise sau cel ce a urcat atît de sus ca el, s-ar opri la aceasta şi n-ar urca şi mai sus. Iar aceasta ar însemna că pentru el Dumnezeu nu e infinit, nu e Cel a cărui cunoaştere nu are hotar, şi ar ajunge la o saturare, la o încetare a dorinței lui de a se ridica şi mal sus. De aceea, Dumnezeu nu-i promite vreo oprire şi saturare a dorinței de a-L vedea (OT4OIV oi Ttvat TOU jcoftou xol xopov). E străveziu că sfîntul Grigorie combate ne! teoria platonic-origenistă despre ajungerea sufletului la o oprire sau la o saturare n dorinței de a vedea pe Dumnezeu în viața viitoare, fapt care îl va face să dorcasefl o nouă coborire în trup.

OR. Acelaşi paradox al cunoaşterii de Dumnezeu, exprimat astfel: a vedea pe Dumnezeu (I8«îv T6v 8eov) constă în a nu ajunge la sfîrşitul dorinței de a vedea şi mal mult (lin El j a vedea pe Dumnezeu, este a vedea nemărginirea Lui, care nu poate fl cuprinsă niciodată j ba, mai bine zis, a trăi această nemărginire. Dar această vedere (Contemplare), care nu se satură niciodată de a vedea şi a trăi şi mai mult nemărginirea Iul Dumnezeu, nu înseamnă o nevedere a lui Dumnezeu Cel nemărginit, sau o încremenire In aceeaşi conştiință a neputinței de a cuprinde pe Dumnezeu; nu înneamnă o STAIJII, pur şi simplu. Ci vederea necuprinderii lui Dumnezeu este în ace-lail timp o mişcare continuă la un grad mai mare de vedere şi de trăire a necuprinderii Lui. Deci ea nu este o simplă teologie negativă, resemnată la aceeaşi conştiință a necunoaşterii totale a unui Dumnezeu în afara oricărei experiențe a Lui. Vederea «au experiența necuprinderii lui Dumnezeu e în acelaşi timp o însetare de a vedea «au a cuprinde şi mai mult din ea. Sfîntul Simeon Noul Teolog a exprimat această experiență paradoxală astfel: «Cînd beau, totodată însetez... Sînt mereu însetat, deşi In gura mea e mereu apa ce curge şi ea se revarsă în pîraie. Dar cînd văd oceanul, ml se pare că nu beau deloc, pentru că doresc să am tot, deşi am din belşug toată npa In gura mea» (Hymne XXIiT, în Hymnes, Sources Ohretiennes, nr. 170, p. 2îi). Nic. f'usmiiiK spune: «In cunoaşterea de Dumnezeu cel infinit transcenderea nu are sfîrşit. Cu cit e cineva mai ştiutor, cu atît se ştie mai neştiutor» (Karl Jaspers, *Nik. Cu-sanw,* Miinchen, Piper, 1904, p. 26 şi 31).

ca avînd vreo margine, ar fi niumaidecît de trebuință să cugete împreună cu marginea şi ceea ce e dincolo de ea [70]. Căci ceea ce este mărginit sfârşeşte numaidecît în ceva, aşa cum marginea celor de pe uscat este aerul şi a celor din apă, apa. Deci, precum peştele este înconjurat la toate marginile lui de apă, iar

pasărea, de aer, iar la mijloc, între peşte şi apă sau între pasăre şi aer, este suprafaţa cea mai din afară care înconjoară fie pasărea, fie peştele, după care urmează apa sau aerul, la fel ar fi de trebuinţă, dacă Dumnezeu ar fi gîndit între margini, să fie înconjurat de ceva de o fire străină. Iar înlănţuirea judecăţii cere ca ceea ce înconjoară să fie mai larg decît ceea ce este înconjurat.

Dar Dumnezeu este mărturisit ca binele prin fire, iar ce este de altă natură decît binele, numaidecît va fi altceva decît binele. Iar ceea ce este în afara binelui se cuprinde în firea răului[71]. Apoi s-a arătat că în-

69. «Nu va vedea faţa Mea, rămînînd viu», are înţelesul că cel ce socoteşte că vede faţa lui Dumnezeu nu mai este viu, căci nu mai este în comunicare cu Cel ce este, din Care vine viaţa şi în cel ce stă în comunicare cu El. Dumnezeu nu împlineşte dorinţa lui Mo'ise de a-1 lăsa să considere ca faţă a Lui ceva ce poate fi văzut ca un chip definit, care nu este de fapt faţa Lui, ci este un idol. Căci prin aceasta nu i-ar împlini în realitate dorinţa. Ci i-o împlineşte tocmai întrucît îl ţine în conştiinţa că trebuie să urce tot mai sus, la nesfîrşit, pe calea cunoaşterii lui Dumnezeu.

70. Ideea că odată cu marginea unui lucru trebuie să cugetăm numaidecît şi că dincolo de marginea lui este un alt lucru, a dezvoltat-o Simon Frank în *Connaissance et 6tre,* urmînd lui Nicolaus Ousanus. DaT nu a tras concluzia pe care a tras-o sfîntul Grigorie de Nyssa, că, cugetîndu-L fără o margine pe Dumnezeu, ne dăm seama că dincolo de El nu mai e nimic. Desigur deosebit de Dumnezeu mai sînt şi alte lucruri. Dar dacă Dumnezeu nu are margini, rezultă că aceste alte lucruri sînt cuprinse în oarecare fel de El. Dar ca ele să nu reprezinte nişte realităţi care îl mărginesc şi totuşi să existe în El, fără să fie identice cu El, trebuie să fie create şi susţinute de El, dar nu şi invers.

71. Un alt argument că Dumnezeu e nemărginit r dacă Dumnezeu e Binele prin fire, atunci ceea ce L-ar mărgini cu adevărat ar trebui să fie de altă fire. Dar de altă fire nu e decît ceea ce nu e bun, adică ceea ce e rău. Aceasta ar însemna că exisrtă din veci răul, care mărgineşte pe Dumnezeu ca Binele prin fire. Dar răul mu poate avea o existenţă prin sine, căci însăşi existenţa ce ar avea-o ar fi un bine. Sau existenţa nu s-ar mai identifica cu Dumnezeu. Răul însă nu e decît un parazit ce roade din fiinţă, din existenţă. Dar din existenţa incoruptibilă a lui Dumnezeu nu poate roade. El roade numai din existenţa care nu e subzistentă prin ea, care deci se poate corupe, adică din existenţa creată. Ca atare, el apare după apariţia creaturii şi e tolerat de Dumnezeu, nu pentru că existenţa creată nu poate fiinţa decît avîmd acest parazit în ea, ci pentru că îl primeşte prin libertatea ei, adică pentru că se hotărăşte ln mod liber să-şi ţină existenţa în comunicarea nedeplină cu Dumnezeu, izvorul existenţei. Ca atare, răul nu e cu totul în afara puterii lui Dumnezeu, dar Dumnezeu 11 tolerează, pentru că tolerează libertatea creaturii. Căci o creatură fără libertate n-ar fi propriu-zis nici bună, nici corespunzătoare puterii lui Dumnezeu ca persoană, pentru că ar fi cu o gravă lipsă în ea. O creatură fără libertate, cum e cea a obiectelor e adusă şi susţinută în existenţă de Dumnezeu, numai ca mijloc de manifestare a relaţiei iubitoa'Te dintre făpturile conştiente şi libere. O lume fără persoane libere nu ar mai fi o lume creată de un Dumnezeu liber, ci o lume emanată în sens panteist fiintr-o esenţă neliberă, lipsită de sens.

72. Dacă Dumnezeu este Binele, ceea ce este în afara Lui e răul, sau măcar răul. Iar dacă Dumnezeu este înconjurat din toate părţile de un rău decît care nu este mai tare, atunci răul e mai extins decît Dumnezeu şi Dumnezeu nu are unde se extinde. Iar cum binele e prin firea lui *extensiv*, un bine *neextensiv* sau *neputincios* să se extindă nu este un bine deplin. Astfel un Dumnezeu hotărnicit este lipsit şi în acest sens de Însuşirile unui adevărat Dumnezeu. Lucrurile acestea se pot spune şi despre o lume care e considerată ea însăşi dumnezeu (în sens panteist), dar care e amestecată cu rău. In ea niciodată binele nu poate învinge, ci, dimpotrivă, răul face ca niciodată să nu se împlinească un sens în ea. Dacă această lume este infinită, iar răul este amestecat pretutindeni în ea, ea este un infinit cu dublu aspect, al binelui şi al răului i sau un infinit, în care binele este finit, iar răul nimiceşte curînd orice rod al binelui (orice fiinţă înzestrată cu conştiinţă). Sau dacă se socoteşte că şi răul este limitat de bine, cum se poate să rezulte un infinit din două realităţi finite ? In orice Caz, Intr-o lume socotită dumnezeu, în care răul nimiceşte tot ce produce binele mal corespunzător lui (persoanele conştiente), răul e mai tare decît binele. Aceasta ar putua Îndemna pe unii să spună că binele nu face parte din categoriile existenţei, ră existenţa e Indiferentă in raport cu binele. Dar aceasta umple iarăşi de un nonsens existenţa.

73. Chiar In faptul că niciodată dorinţa noastră nu ajunge la o saturare de bine, se urată că trebuie să existe undeva un bine realizat din veci în nemărginirea lui, şi că el trebuie să exercite o atracţie asupra fiinţei noastre, deci că aceasta trebuie să fio creată de el şi pentru el. Numai tendinţa spre bine dă existenţei noastre un sens. Dar fiinţa noastră nu poate face parte-din acel bine infinit, pentru că în acest caz şi ea ar avea In sine binele în gradul infinit, nemaisimţind o trebuinţă să înainteze spre şl mal mult bine. Şi cum binele din noi, pe măsură ce-1 realizăm într-o mai mare măsură, e pe de altă parte mai expansiv şi mai atractiv în raport cu alte fiinţe, fără ca această expansiune şi atracţie să exercite vreo silă asupra lor, ci făcîndu-le să i se deschidă în mod liber şi să tindă în mod liber spre fiinţa care îşi întinde binele spre ele, Binele nemărginit trebuie să fie şi el expansiv şi atractiv faţă de fiinţele conştiente, mărginite, într-un mod absolut, dar fără să exercite vreo silă asupra lor. Caracterul absolut al atracţiei lui se vede în faptul că fiinţa conştientă creată nu poate să nu tindă spre bine, chiar dacă alege liber forma de bine spre care tinde şi < hlnr dacă se poate înşela asupra binelui pe care-1 alege, socotind drept bine ceea ce tiu e liine. Categoria binelui domină în mod absolut fiinţa creată conştientă, ceea ce dovedeşle că binele e leg.ii prin fire do existenţă.

velitul este mai larg decît conținutul. **Reiese deci** numaidecît **că** cei **ce** socotesc **pe** Dumnezeu **ca avînd** o margine trebuie **să** primească şi gîn-dul **că** este **cuprins de** rău. Iar dacă orice conținut **e** mai mic decît învelişul, urmează **că ceea ce e mai** mare stăpîneşte peste ceea ce este mai mic. Deci cel ce închide pe Dumnezeu între margini, pune binele sub stăpînirea a ceea ce este protivnic[72]. Dar aceasta este o nebunie. Aşadar nu se va cugeta vreo înconjurare a firii nevăzute. Iar ceea ce este neînconjurat nu are o fire ce poate fi cuprinsă, ci toată dorința către bine, atrasă de urcuşul spre ea, se întinde pururea împreună cu drumul ce duce spre ea. Şi în aceasta constă a vedea cu adevărat pe Dumnezeu : în a nu afla niciodată o saturare a dorinței de a-L afla. Totdeauna privitorul, prin cele **ce le** poate vedea, trebuie să ardă de dorința de **a** vedea şi mai mult. Astfel nici un hotar nu ar putea să oprească Înaintarea în urcuşul spre Dumnezeu, prin faptul **că,** pe de o parte, nu se află **nici** o margine a binelui şi pe de alta, prin nici o saturare nu **so tale** sporirea dorinței spre bine [73].

Dar ce **este locul acela ghidi* lingă Dumnezeu ? Şi ce este piatra ? Şi ce înseamnă încăperea din piatră ? Şl ce înseamnă mina lui Dumnezeu, care acoperă gura acelei scobituri din stlncă? Apoi, ce este trecerea lui Dumnezeu** ? Şi **ce înseamnă «spatele Lui», pe care** *a* **făgăduit** Dumnezeu să-1 arate lui Moise, care**-i ceruse** să-i arate fața ? Căci trebuie **ca** fiecare **din** acestea să **fie** numaidecît ceva mare şi vrednic de marea dărnicie a lui Dumnezeu, pentru ca făgăduința aceasta **a** lui Dumnezeu să fie crezută că a fost mai mare şi mai înaltă decît toate celelalte vederi ale lui Dumnezeu, care s-au împărtăşit mai înainte marelui sluji-**tor.** Cum ar putea **deci** înțelege cineva, **din** cele spuse, înălțimea la care doreşte să urce, după atîtea trepte, Moise şi cel care voieşte să ajute spre tot binele pe cei ce iubesc pe Dumnezeu, uşurîndu-le, prin călăuzi**re,** urcuşul spre **El** ? «Iată, **zice, loc la** Mine». înțelesul se potriveşte **cu** cele înfățişate mai înainte. Căci zicînd «doc», nu a închis ceea ce a spus între nişte margini (pentru că nu are măsură ceea ce este fără cantitate), ci prin folosirea **unui** chip scris împrejur şi măsurat, condu**ce** pe ascultător **spre ceea ce este** nesfîrşit **şi** nehotărnicit. Şi mie **mi se** pare că Scriptura vrea să înfățişeze un astfel de înțeles, deoarece dorința ta e îndreptată spre ceea ce este înainte şi spre oare nu te saturi niciodată să alergi, căci nu cunoşti vreo saturare de bine, ci dorința priveşte mereu spre mai mult. «Locul de lîngă Mine» este atît de larg că cel ce a pătruns în el nu ajunge niciodată la capătul Iui.

Iar alergarea este, în alt înțeles, stare. Căci «te voi aşeza (te voi statornici), zice, pe stîncă». Dar acesta este lucrul cel mai minunat dintre toate : că acelaşi lucru este şi stare şi mişcare. Pentru că cel ce urcă, fără îndoială, nu stă ,• şi cel ce stă nu urcă. Dar aci, a sta înseamnă a urca. Iar aceasta înseamnă că, cu cît cineva

74. Adevărata înaintare în bine are loc numai prin statornicirea în binele adevărat. In binele care pare numai bine fără să fie, nu poate avea loc o statornicire, ci acest bine amăgitor produce mereu o trecere a persoanei create conştiente, de la un lucru părut bun, la altul părut bun, pentru că nici unul nu are în el infinitatea. Iar prin lipsa acestei statornicia, ființa creată conştientă dovedeşte că nu înaintează în binele adevărat. Căci, binele adevărat fiind infinit, numai cel ce rămîne în el înaintează la infinit, desăvîrşindu-se cu adevărat la nesfîrşit. Binele fiind o adîncime, sau o înălțime fără sfîrşit, numai ridicîndu-no sini iultnclndu-ne mereu ln el ajungem mereu la alte şi olte trepte ale lui. Cine se mişcă in colo do ln suprafață, întrucît acestea sînt mărginite, simte nevoia să treacă moron do In unu In nit a, neadîncindu-se în nimic. Acela nu se găseşte nici pe sine. cfirl slneii proprio o nreon care so ndîncoşlo in infinit. Cine nu-şi găseşte Identitate,i vi <.t,i|i,rnli A, privind In osontn sa, mi rămtne

rămîhe mai întărit şi mai neclintit în bine, cu atît străbate mai mult drumul virtuții. Căci cel nestatornic lunecă în temelia gîndurilor sale, avînd nesigură starea lui **în** bine, purtat fiind de valuri încoace şi încolo, cum zice Apostolul; **şi** îndoindu-se şi schimbîndu-se în părerile sale despre lucruri, nu va putea înainta niciodată spre înălțimea virtuții[74]. Aceştia sînt asemenea celor

ce, urcînd prin nisip, chiar dacă încearcă să meargă cu paşi mari trudesc în zadar, păşirea lor alunecînd mereu în jos împreună cu nisipul, Încît ei se mişcă, dar mişcarea lor nu le aduce nici-o înaintare. Dar dacă cineva, precum spune psalmistul, şi-a tras picioarele din adîncul curgător şi le-a sprijinit pe piatră (iar piatra este Hristos, virtutea desăvîr-şită), cu cît se întăreşte mai mult în bine şi se face mai neclintit, cum sfătuieşte Pavel, cu atît străbate mai repede drumul, folosindu-se de statornicia lui ca de o piatră şi înaripîndu-şi mişcarea pentru calea suitoare prin neclintirea în bine.

Deci, Cel ce i-a arătat lui Moise «locul» îl porneşte la drum. Iar fă-<jăduindu-i statornicirea pe piatră, îi arată modul acelei alergări dumnezeieşti. Încăperea din stîncă, pe care Scriptura o numeşte deschizătură, bine a tîlcuit-o Apostolul prin cuvintele sale, spuinînd că celor ce **11** s-a desfăcut cortul pămîntesc le este rînduită prin nădejde casa cerească nefăcută de mînă (II Cor., 5, 18).

Cu adevărat, cel ce a isprăvit alergarea, cum zice Apostolul, în stadionul acela întins şi larg, pe care cuvîntul dumnezeiesc îl numeşte «loc», şi a păzit credința, sau cum spune chipul, şi-a sprijinit picioarele pe stîncă, acela va fi împodobit cu cununa dreptății de către mîna Conducătorului luptei. Iar această slavă e numită de Scriptură în chip felurit. Aci, e numită încăpere în stîncă, în alte locuri, desfătarea raiului, cort veşnic, locaş la Tatăl, sinul Patriarhului, țara celor vii, apa odihnei, Ierusalimul cel de sus, împărăția cerurilor, răsplata celor chemați, cununa harurilor, cununa desfătărilor, cununa frumuseții şi turn întărit, ospățul bucuriei, împreună-şedere cu Dumnezeu, scaun al judecății, loc vestit, cort tainic. Acelaşi înțeles vom spune că-1 are şi intrarea lui Moise în stîncă. Dat fiind că prin piatră a fost înțeles de Pavel, Hristos, şt toată nădejdea bunătăților se crede că este în Hristos, în Care am Înviat şi sînt toate vistieriile celor bune, cel ce a ajuns într-un bine oarecare se află numaidecît în Hristos, Care cuprinde tot binele. Iar cel ce a ajuns pînă la aceasta şi este acoperit de mîna lui Dumnezeu, pre**cum a făgăduit Scriptura, (Iar mina Iul Dumnezeu este puterea făcătoare a tuturor, adică Cel Unul Nătcut prin Care toate s-au făcut, Care e şl loc al celor ce aleargă spre El şl**

ldantlc cu sine. E Intr-o continuă schimbare la suprafață, într-o înstrăinare de sinea sa originală, într-o risipire în obiectele care sînt lipsite de originalitate, într-o continuă uitare de sine. E purtat de pornirile pătimaşe care apar la suprafața ființei sale ca nişte valuri ce apar la suprafața mării, mişcate de vînturile din afară. «Noul» acesta schimbat continuu ține numai puține clipe. Setea după un continuu nou în acest sens e o fugă de sinea proprie, e o fugă în gol, în monotonie, un semn al ne-ancorăril In sinea proprie, al necunoaşterii ei. Nestatornicindu-se în nimic, nu înțelege nimic cum trebuie, în esența sa. Trebuie să rămînem statornici pe stîncă, în ceea ce nu trece, în ceea ce e înrădăcinat în adîncul infinit statornic, ca să înaintăm în adîncul nostru însuşi, înaintînd în adîncul făTă fund în oare sîntem înrădăcinați, deci devenind şl rămînlnd tot mai identici cu noi înşine. Căci adîncul nostru este înrădăcinat şi se poate adinei în existența nesfîrşită, subzistentă prin ea însăşi. Şi numai rămînînd în u(costa, rămînem în noi, s;iu vice-versa. Iar statornicirea şi înaintarea în bine, care e una cu existenții de la temelia nostră, se face prin virtute.

calea alergării, după cum El însuşi spune, făcIndu-Se şi stîncă celor neclintiți şi oale celor <se se odihnesc), va auzi pe Cel ce l-a chemat şi va merge pe urmele Lui, adică va umbla pe urmele Domnului Dumnezeu, precum porunceşte legea.

Chemarea aceasta auzind-o şi marele David, îi spune celui ce locuieşte întru ajutorul Celui Prea InaM : «El te va acoperi cu umerii Lui» (Ps. 90, 4), ceea ce înseamnă că te vei afla pe umerii lui Dumnezeu, pentru că umerii sînt în spate. Iar despre sine însuşi zice: «Lipitu-s-a sufletul meu de Tine şi dreapta Ta m-a sprijinit» (Ps. 62, 8). Vezi cum se potriveşte psalmul cu istorisirea ? Căci precum, după spusa psalmis-tului, celui lipsit de Dumnezeu îi este de ajutor dreapta Lui, aşa şi In istorisire, mîna lui Dumnezeu se atinge de cel ce aşteaptă glasul dumnezeiesc stînd pe piatră şi se roagă să-I urmeze Lui. Dar şi Domnul, Care a grăit atunci lui Moise, după ce S-a făcut El însuşi plinitorul legii Sale, le spune ucenicilor Săi la fel, dezvăluind înțelesul celor spuse odinioară prin ghicitură, zicînd: «De voieşte cineva să-Mi urmeze Mie» (Mt., 10, 21). El nu zice : «De voieşte cineva să meargă înaintea Mea». Acelaşi lucru îl spune celui care îl roagă pentru viața veşnică : «Vino, zice, şi-Mi urmează» (Mt, 19, 21).

Iar cel ce urmează vede spatele celui dinaintea lui. Aşadar, Moise, care se străduieşte să vadă pe Dumnezeu, e învățat acum cum poate fi văzut Dumnezeu : a vedea pe Dumnezeu înseamnă a urma lui Dumnezeu oriunde-te-ar conduce. Căci trecerea Lui înseamnă conducerea de către El a celui ce-I urmează. Fiindcă nu poate ajunge altfel în chip sigur la El cel ce nu cunoaşte calea, decît urmînd celui ce-1 călăuzeşte. Deci cel ce călăuzeşte arată calea prin aceea că merge înaintea celui ce-1 urmează. Iar cel ce urmează nu se va abate de la calea cea dreaptă, dacă el va vedea mereu spatele îndrumătorului. Căci cel ce se abate în mişcarea sa într-o latură sau alta, sau îşi îndreaptă privirea spre fața călăuzitorului, îşi taie sieşi o altă cale, neurmînd pe cea arătată lui de către îndrumător. De aceea spune celui călăuzit: «Fața Mea nu o vei vedea», adică : nu trece în fața celui ce te călăuzeşte I Fiind că în acest caz îți va fi drumul împotriva lui. Căci binele nu merge împotriva binelui, ci îi urmează. Iar prin cel ce merge împotriva binelui, înțelege pe cel ce se aşează în fața lui, pentru că păcatul priveşte împotriva virtuții. Virtutea însă nu e văzută mergînd împotriva virtuții. Moise nu priveşte contrar lui Dumnezeu, ci priveşte cele dinapoi ale Lui. Căci cel ce priveşte Împotrivă nu va trăi. De aceea hotărăşte glasul dumnezeiesc : «Nimeni văzînd fața Domnului nu va trăi» (leş., 33, 20).

Vezi ce lucru mare este să Învețe cineva să urmeze lui Dumnezeu ? Căci abia spre sfîrşitul vieții, după urcuşurile acelea atît de înalte şi după arătările înfricoşătoare şi slăvite ale lui Dumnezeu, se învredniceşte de acest har cel ce a învățat să meargă pe urmele lui Dumnezeu. Dar celui ce urmează astfel lui Dumnezeu nu i se mai împotriveşte nici una din supărările răutății (păcatului).

Dar după acestea, se ridică împotriva lui pizma fraților săi; pizma, patima începătoare a răutății, maica morții, întîia intrare a păcatului In lume, rădăcina păcatului, născătoarea tristeții, maica nenorocirilor, temelia neascultării, începutul ruşinii; pizma, care ne-a despărțit de pomul vieții şi dezbrăcîndu-ne de sfințitele veşminte ne-a dus prin ruşine la îmbrăcămintea de foi de smochin; pizma, care 1-a înarmat pe Cain împotriva firii şi a pricinuit omorîrea care se cere răzbunată de şapte ori; pizma, care 1-a făcut pe Iosif rob ,• pizma, care este boldul pricinuitor de moarte, pumnalul ascuns, boala firii, veninul amar, topirea de bunăvoie, săgeata otrăvită, cuiul sufletului, focul din inimă, flacăra ce arde măruntaiele, a cărei nefericire nu este răul propriu, ci binele celuilalt, iar străduința urmărită, dimpotrivă, nu este binele propriu, ci răul aproapelui; pizma, oare suferă de izbînzile oamenilor şi se bucură de nenorocirile lor. Se întîmplă cu ea ceva asemănător cu vulturii mîncători de cadavre, care sînt ucişi de mir, pentru că firea lor este obişnuită cu putreziciunea rău mirositoare. Căci ceva la fel se întîmplă cu cel stăpînit de boala pizmei: e distrus de propăşirea prietenilor ca de o răspîndire a mirului, iar dacă vede vreo pătimire din vreo nenorocire, coboară lîngă ea şi îşi înfige ciocul încovoiat, scoțînd la iveală toate ascunsurile nenorocirii.

Pe mulți i-a chinuit pizma înaintea lui Moise. Ciocnindu-se însă de acest mare om, ea s-a sfărîmat ca un vas de lut ce se ciocneşte de o ■Unea. In aceasta s-a arătat cu deosebire folosul cîştigat din drumul cu DUmnezeu, făcut de Moise, care, alergînd pe «locul» dumnezeiesc, s-a oprit pe stîncă, a intrat în încăperea acesteia, a fost acoperit de mîna Iul Dumnezeu şi a urmat Celui ce-1 călăuzea, neprivind împotriva Lui, cl privind spatele Lui. El s-a dovedit pe sine ajuns la fericire, pentru ca a urmat lui Dumnezeu şi pentru că s-a arătat mai înalt decît poate să-1 ajungă săgeata pizmei. Căci pizma îşi trimite săgeata şi împotriva lui, dar ea nu poate ajunge la înălțimea la care se află Moise. Şi coarda răutății n-a putut să arunce atît de departe patima sa, încît să treacă, de la cei ce se îmbolnăviseră înaintea lui, la el. însă Aaron şi Măria au fost răniți de patima bîrfirii şi s-au făcut ca un fel de arc al pizmei, arunclnd împotriva lui, In loc de săgeată, cuvîntul (Num., cap. 12).

Dar Moise era **atit** do departe de a **se** molipsi **de** boala lor, Incit a putut să **şi** vindece patima **celor ce se** Îmbolnăviseră **de** ea. Astfel, nu numai că nu e mişcat de pornirea **de** răzbunare Împotriva celor ce l-au supărat, ci Jl roagă şi pe Dumnezeu pentru ei. El arată, socotesc, prin cîte a făcut, că cel ce este bine îmbrăcat în platoşa virtuții nu va fi străpuns de vîrful săgeților. Fiindcă tăria ei îndoaie vîrful săgeții şi o respinge. Iar arma ocrotitoare împotriva unor astfel de săgeți este însuşi Dumnezeu, pe Care-1 îmbracă luptătorul pentru virtute : «Că v-ați îmbrăcat, zice, în Domnul Iisus» (Rom. 13, 11). Aceasta este armura care nu poate fi străpunsă, în care, îmbrăcat fiind, Moise a făcut neputincios pe vicleanul arcaş[75]. Aşa s-a tocit în el pornirea răzbunătoare împotriva celor ce l-au supărat şi fiind ei osândiți de judecata nepărtinitoare, s-a lăsat călăuzit de dreptatea firească [76] şi s-a făcut rugător la Dumnezeu pentru frații săi. E un lucru pe care nu l-ar fi făcut dacă nu ar fi urmat lui Dumnezeu, Care i-a arătat spatele Lui spre călăuzirea sigură în virtute. Iar celelalte vor fi tîlcuite în cele următoare.

Deoarece vrăjmaşul firii oamenilor nu şi-a găsit loc de unde să atace pe Moise, spre vătămarea lui, îşi îndreaptă războiul împotriva celor mai slabi şi, trimițând ca pe o săgeată în popor patima lăcomiei pln-tecelui, îi stîrneşte la poftă egipteană, făcîndu-i să aleagă în locul hranei din cer mîncarea de carne a egiptenilor. Dar Moise cel înalt cu sufletul, înălțîndu-se deasupra unei astfel de patimi, era întreg plin de nădejdea moştenirii viitoare, făgăduită de Dumnezeu celor ce se mutau din Egiptul gîndit (inteligibil) şi călătoreau spre pămîntul acela în oare țîşneşte laptele amestecat cu miere. în acest scop îi face pe câțiva, dintre iscoadele bunătăților din acel pămînt, învățători ai lor. Dintre aceştia, unii sînt, după părerea mea, gîndurile ce ne înfățişează nădejdile cele bune, iar alții, gîndurile ce se nasc din credința care întăreşte nădejdea în bunătățile aşteptate. Iar cei ce pricinuiesc lipsa de nădejde în făgăduințele cele bune sînt gîndurile venite de la cel protivnic, oare slăbesc credința în cele făgăduite. Dar Moise, neascultînd nici un cuvînt al celor protivnici, socoteşte vrednic de credință pe cel ce vesteşte cele bune despre pămîntul acela. Conducătorul iscodirii celei bune a fost Iisus (Navi), care prin asigurarea lui a făcut vrednice de crezut bunăt&țlle ffigăduite (Num., cap. 13). Privind la el, Moise şl-a văzut Întărite nădejdile In cele viitoare* avlnd ea dovadă a desfătării de acolo ciorchinele adus de Iisus,

75. Cine e îmbrăcat în Hristos, In platoşa bunătății şi curăției Lut cu neputință de atins de vreo patimă, nu poate fi străpuns de nici o săgeată otrăvitoare a răului, a poftei de răzbunare, de nici o ispită spre ură, spre plăcerea egoistă. Bunătatea şi curăția Iul Hristos sălăşluieşte ln acela, cu liniştea şi cu tăria lor, incovoaie orice actfel de săgeată, sau rămîn nestrăpunse de nici o ispită.

76. «Dreptatea firească» e dreptatea care se lasă călăuzită de identitatea firii oamemilor, oare e aplecată In toți spre păcat. Deci e condusă de înțelegere şl de iertare față de ei. Dar e ln acelaşi timp şi dreptatea spre care tinde firea noastră ln voința de a depăşi egoismul păcatului cu sturo nefirească şl de a înfăptui frățietatea, pocea, Iertarea Intre oameni, proprii flrld noawtro.

atîrnat pe drugi.

Auzind de Iisus, care aduce veşti sigure despre pămîntul acela, şi despre ciorchinele ridicat pe lemn, poți înțelege pentru ce Moise, privind şl el spre acesta, a fost întărit în nădejdile lui. Căci ce altceva înseamnă ciorchinele

spînzurat pe lemn, dacă nu ciorchinele spînzurat pe cruce în zilele cele mai de pe urmă, al cărui sînge se face băutură mlntuitoare celor ce cred ? Aceasta vestind-o Moise, de mai înainte, prin chip, spune : «Am băut vinul, sîngele strugurelui», prin care ne vesteşte de mai înainte patimile mlntuitoare.

Apoi iarăşi se continuă drumul prin pustiu şi poporul chinuit de sete deznădăjduieşte de bunătăţile făgăduite. Dar Moise face din nou $a se umple pustiul de apă, izvorîtă pentru ei din piatră. Cuvîntul acesta ne învaţă, prin înţelesul lui duhovnicesc, despre taina pocăinţei. Fiindcă cei ce s-au abătut, după ce au gustat odată din piatră, spre pîntece şi trup şl spre plăcerile egiptene, sînt osîndiţi să flămânzească de împărtăşirea de bunătăţi. Dar prin căinţă, pot afla iarăşi piatra pe care au părăslt-o şi pot deschide iarăşi vina de apă şi se pot sătura din nou de ea. Pe această apă o dă piatra din ea celui ce a crezut că iscodirea lui Iisus e mai adevărată decît a celor protivnici şi priveşte spre ciorchinele din care picură sîngele celui ce a crezut în acela care a făcut piatra sa izvorască iarăşi apă prin lemn (Num., cap. 20). Poporul însă tot nu a învăţat să urmeze pe căile măririi lui Moise. Este atras iarăşi spre pofte Înrobitoare şi se pleacă spre plăceri egiptene. Istorisirea ne arată prin aceasta că firea omenească alunecă mai mult spre cele de jos, fiind dusă pe mii de căi spre boală. De aceea Moise, împotrivindu-se, ca un doctor prin meşteşugul său, oricărei patimi ce stăpîneşte peste oameni, *hil* lasă boala **Să** domnească peste ei pînă la moarte. Căci unora, pofta **Celor** nebuneşti le-a adus şerpii, care prin muşcătura lor au vărsat în cei muşcaţi veninul ucigător. Dar marele legiuitor, printr-un chip de şarpe, •V făcut neputincioasă puterea fiarelor adevărate (Num., cap. 21).

Dar e timpul să facem mai lămurit acest chijp. Un leac împotriva acestor patimi rele este curăţirea adusă sufletelor prin taina dreptei credinţe. Punctul de căpetenie în taina celor crezute este privirea la patima Celui ce a primit să pătimească pentru noi. Iar patima este crucea. Deci cel ce priveşte spre ea, cum spune cuvîntul (Scriptura), nu va fi vătămat de veninul poftei. Iar a privi spre cruce înseamnă a-ţi face toată viaţa moartă şi răstignită pentru lume, nemişcată spre nici un păcat, cum bine zice proorocul, pironindu-ţi trupul prin frica de Dumnezeu. Iar pironul care potoleşte trupul este înfrînarea. Fiindcă deci pofta nebunească scoate din piurtlnt şerpi otrăvitori (căci orice vlăstar al poftei este ca un şarpe), legea ne-a arătat de mai Înainte ce se va vedea pe lemn. Iar aceasta este o asemănare a şarpelui şi nu şarpe, precum spune şi dumnezeiescul Pavel: «Intru asemănarea trupului păcatului» (Rom., 3, 5). Iar adevăratul şarpe este păcatul; şi cel pornit spre păcat îmbracă firea şarpelui[77'].

Deci omul se eliberază de păcat prin Cel ce a luat chipul păcatului şi S-a făcut ca noi, care ne-am abătut spre chipul şarpelui[78]. Prin El, moartea din muşcături e oprită, dar fiarele însele nu sînt ucise. Iar fiare numesc poftele. Asupra celor ce privesc la cruce, moartea înspăimântătoare a păcătoşilor nu are putere ; dar pofta sălăşluită în trup împotriva Duhului nu s-a pierdut cu totul. Pentru că şi în cei credincioşi lucrează de multe ori muşcăturile poftei. Dar cel ce priveşte spre Cel înălțat pe lemn îşi vindecă boala, risipind veninul prin frica poruncii ca printr-un leac. Iar că şarpele ridicat în pustie este chipul tainei crucii ne învață limpede glasul Domnului, cînd zice : «Precum Moise a înălțat şarpele în pustie, aşa trebuie să fie înălțat Fiul Omului» (In, 3, 14). Dar păcatul îşi urmează drumul său într-o continuare a răutății, înaintînd ca un lanț neîntrerupt[79]. Iar legiuitorul, ca un doctor, îşi prelungeşte lucrarea tămăduitoare împreună cu înaintarea răutății, întrucît muşcătura şerpilor făcîndu-se neputincioasă celor care privesc spre asemănarea şarpelui (înțelege, desigur, că este vorba de un chip), înşelătorul mult iscusit al nostru născoceşte alt meşteşug al păcatului.

77. Cime priveşte spre cruce nu e vătămat de veninul poftei, pentru că crucea înseamnă tofrtoarea ca antidot al poftei. Pe cruce vede omortt şarpele care a dus pe Eva la păcat, trezind în ea pofta cu veninul ei. Pe cruce e pironit trupul poftelor, care e asemenea unui şarpe îndemnător la păcat, sau umplut de veninul poftelor şarpelui celui spiritual. Pe cruce Şi-a răstignit trupul Hristos, nu pentru, că şi trupul Lui ar fi fost muşcat de pofte, ci pentru a ne arăta că îşi dă pînă şi viața trupului, pentru a-1 arăta umplut de puterea înfrînării, pentru a-1 duce pînă la capăt în întărirea prin tnfrînare, ca să ne-o transmită şi nouă. In acest sens, trupul lui Hristos nu a fost şarpe real, sau trupul umplut cu veninul şarpelui, ca al nostru, ci s-a făcut în asemănarea şarpelui, sau al trupului nostru, care devenise trup al păcatului.

78. Aici chipul are două sensuri: a) Iisus a luat numai chipul păcatului, sau un trup care avea asemănarea cu trupul nostru păcătos, dar nu era păcătos; b) noi; lulnd chipul şarpelui, ne-am însuşit în mod real pofta, nu numai asemănarea ei. In primul sens, Hristos a devenit fiziologic ca noi, dar nu şi moral; în al doilea sens, noi am devenit moral ca «şarpele» (diavolul), dar nu şi fiziologic. De această labilitate ln folosirea termenului «chip» (εIîος), la sfîntul Grigorie, ar trebui să țină seama cei ce socotesc că, după el, nu vom avea trupul real, avînd noi după înviere chipul («(Soț) trupului. E de socotit mai degrabă interpretarea că vom avea organizarea trupului de acum, cu mădularele lui, dar nu cu trebuințele de acum, deci din acest punct de vedere vom avea numai «chipul» trupului de acum. Dar poate că acest cuvînt mai are şi alte sensuri la sfîntul Grigorie de Nyssa.

79. înainte de Hristos, omul biciuit de suferința de pe urma unei forme a păcatului, se lasă ispitit de o altă formă a lui, experiența suferinței de pe urma formei anterioare a păcatului oprindu-1 de a mul sluji aceleiaşi forme a lui. Dar în general, păcatul îl stăplnea ca o lege, nepermlțlndu 1 o deplină eliberare de el.

Acest lucru se poate vedea Intlmplîndu-se **multora şi acum.** Căci dacă **unii Îşi asupresc patima poftei printr-o** viață mai înfrlnată, se Îm**bulzesc spre preoție,** batjocorind, prin năpustiri omeneşti şi prin porniri spre **hirotonie,** preoția şi iconomia lui Dumnezeu. Aşa îi duce spre **această rea** continuare a păcatului cel osîndit prin istorisire să lucreze **oamenilor** cele rele. Fiindcă, odată ce a încetat pămîntul, datorită cre**dinței în** Cel înălțat pe lemn, să mai nască şerpi împotriva celor stăpî-**nlți de pofte, şi** oamenii au fost convinşi că sînt mai tari decît muşcă**turile** veninoase, în locul poftei trupeşti înfrînate intră boala mîndriei. **Şi socotind** umilitor să-şi păzească locul ce li s-a duduit, se îmbulzesc la vrednicia preoțească, înlăturînd prin pizmă pe cei ce au primit de la Dumnezeu această sfîntă slujire. Dar aceştia au fost nimiciți, fiind în**ghițiți de** prăpastie, iar cîți au rămas deasupra din ceata lor au fost mis**tuiți de fulgere** (Num., cap. 13).

Prin **această** istorie socotesc că Scriptura ne învață că pogorîrea **■Ub pămînt** este sfîrşitul înălțării prin mîndrie. Şi poate că pornind ci**neva** de **la** acestea nu a greşit arătînd ființa mîndriei ca un urcuş în jos. Iar dacă cugetarea aceasta este protivnică părerii celor mulți, să **nu te miri.** Căci multora li se pare că numele de mîndrie arată pe cel **ce** se **află** deasupra celorlalți. Dar adevărul celor istorisite întăreşte cu**getarea** noastră despre mîndrie. Căci dacă cei ce s-au ridicat pe ei înşişi **peste ceilalți** s-au scufundat undeva jos, pămîntul crăpîndu-ise într-o **clipă, nu** vei disprețui spusa care înfățişează mîndria ca prăbuşirea cea **mai adîncă. Pe** cei ce privesc la acestea Moise îi învață să fie smeriți şi sfi **nu se** mtndrească cu izbînzile lor, ci totdeauna să judece cum se cu**vine cele de față.** Căci dacă ai biruit plăcerile, nu înseamnă că nu eşti **chinuit de alt chip** al patimii. Fiindcă orice patimă, cît este patimă, este **Cădere,** Iar schimbarea patimii nu aduce nici o deosebire în căderi. Cel **ce a alunecat** pe lunecuşul plăcerii a căzut , şi cel ce a călcat strîmb din **mîndrie,** s-a **răsturnat.** Şi nici un fel de cădere nu este de dorit celui ce **«re minte. Şl trebuie** să fugim de orice cădere, cît este cădere. Astfel, **dacă vezi** pe **cineva** şi din cei de azi care s-a curățit în vreo măsură de **boala plăcerilor, dar** care ținîndu-se mai presus de alții se îmbulzeşte cu sîrg **spre** înălțimea preoției, socoteşte că vezi pe unul ca acesta căzut In **mîndrie.**

Căci, **In** cele ce urmează, legea ne învață că preoția este un lucru dumnezeiesc şi nu omenesc. Şi iată cum ne învață aceasta : luînd Moise **clte un** toiag de la fiecare seminție, însemnat cu numele celui ce 1-a **dat, le**-a pus în fața altarului, ca toiagul să se facă mărturia hirotoniei **de** sus, fiind desemnat ca deosebit de celelalte printr-o oarecare minune dumnezeiască (Num., cap. 17). Făcîndu-se aceasta, toiegele celorlalți au

rămas **precum erau, iar al preotului (al arhiereului Aaron),** Imrâdăcinrn-du**-se** prin **el** Însuşi, **fără vreo umezeală străină, ci prin** puterea pusă **ln** el de Dumnezeu, a dat **ramuri şi** rod **şi** rodul s**-a** copt (iar rodul era o nucă). Prin cele Intîmplate **toți au** fost Învățați să păzească buna rîn-duială. Iar prin rodul pe care **l-a** dat toiagul preotului **se** cuvine să înțelegem cum trebuie să fie viața preotului: o viață înfrînată, aspră şi vîrtoasă în purtarea ei văzută, dar înăuntru, în ascuns, având miezul bun de mîncare .nearătat şi acoperit, oare va fi descoperit atunci cînd se va coace cu vremea şi cînd coaja ce-1 înconjoară va fi înlăturată, iar învelişul lemnos se va sparge [80].

Dar dacă viața unui aşa zis preot o vezi asemenea unui măr parfumat şi rumen, cum sînt mulți împodobiți în porfiră şi vison şi îngrăşîndu-se **la** mese bogate şi bînd vinuri alese, unşi cu cele dintîi parfumuri şi desfătîndu-se de alte multe lucruri dulci ce stau la îndemînă celor ce duc o viață după pofta lor, poți să zici şi tu, după cuvîntul Evangheliei, că, văzînd fructul, nu recunoşti din el pomul preoțesc. Altul este fructul preoției şi altul acesta. Fructul preoției este înfrînarea, iar al acestuia este desfătarea. Fructul preoției nu e îngrăşat cu sucul pămîntului, în acesta însă curg multe pîraie ale plăcerilor de jos, prin care fructul vieții acesteia se rumeneşte de o frumusețe lumească.

Iar cînd cel ce ascultă s-a curățit şi de această patimă trece printre cei de alt neam, prin mijlocul cărora legea îl călăuzeşte, pe calea de mijloc (calea împărătească), neabătîndu-se într-o parte sau alta. Fiindcă abaterea spre margini este primejdioasă călătorului. Căci precum este primejdios pentru cel ce merge pe creasta unei stînci între două prăpăstii, să se abată fie într-o parte fie în cealaltă (de fiecare parte aştep-tîndu-1 prăpastia), la fel legea vrea ca cel ce urmează ei să nu părăsească nicidecum calea, care, precum zice Domnul, este strimtă şi cu necazuri, neluînd-o nici la stînga, nici Ia dreapta. Acest cuvînt ne învață să vedem virtuțile rînduite la mijloc. Fiindcă tot păcatul se lucrează fie prin ceea ce este sub virtute, fie prin ceea ce «cade» deasupra ei. De pildă, ca să luăm bărbăția : laşitatea înseamnă lipsa virtuții, dar îndrăzneala nesăbuită este «căderea» deasupra ei. Iar virtutea este ceea ce e curat de amîndouă şi e văzut la mijloc între relele de pe laturi. în acelaşi fel, toate celelalte cîte sînt năzuite ca mai bune se află la mijloc, între vecinătățile rele. înțelepciunea este la mijloc între dibăcie şi naivitate. Nici prudența şarpelui nu este de laudă, nici nevinovăția porumbelului, atunci **clnd e luată fiecare de sine. Virtutea poate fi socotită ca deprindere amestecată din amîndouă, aflîndu-se la mijlocul lor. Cel lipsit de**

80. Aceasta va fi ln viața viitoare. Spargerea Învelişului lemnos, sau Înlăturarea cojii, este sau moartea trupului, sau Imbrăctirca într-un trup nelemnos, neînvîrtoşat, transparent deplin al duhului din noi. Aceln vii fi o altă haină, nemuritoare, va fi locuința noastră cea din cer (II Cor., 5, 2—4).

infrîma-re este un desfrinat, cel prea înfrînat îşi chinuieşte conştiința, cum stabileşte Pavel (I **Tim., 4,** 2). **Unul se predă plăcerilor fără ruşine, iar altul se sclrbeşte şi de căsătorie ca de o desfrînare. înfrînarea este deprinderea de la mijlocul acestora două. Dat fiind că, precum spune Domnul, lumea aceasta**

zace întru cel rău, iar celor ce urmează legii, răul ce se Împotriveşte virtuții, sau răutatea le este de alt neam, cel ce călătoreşte prin lumea aceasta va străbate calea trebuitoare a virtuții în chip sigur, dacă va păzi drumul de căpetenie, bătătorit şi albit prin virtute, neabă-tindu-se nicidecum prin răutate pe înfundăturile de alături. Şi deoarece, precum s-a zis, odată cu virtutea urcă şi uneltirea vrăjmaşului, născîlnd potrivit cu virtutea fiecăruia prilejul de abatere spre rău, cînd viața poporului creşte pe calea cea către Dumnezeu, protivnicul se foloseşte de altă uneltire. Asemenea celor destoinici în război, cei œ văd că e greu Să **Infrlngă prin lupta pe față pe cei mai tari în putere se folosesc de cuvinte şi curse împotriva celui ce li se împotriveşte ,• la fel oastea răutății nu mai duce lupta cu cei întăriți prin lege şi virtute pe față, ci îşi pune în lucrare uneltirea prin curse ascunse. Acela cheamă în ajutor vrăjitoria împotriva celor contra cărora unelteşte.**

Astfel, istorisirea vorbeşte de un ghicitor sau prezicător, care avînd puterea dinfr-o oarecare lucrare vătămătoare a demonilor şi a vrăjmaşilor, a fost plătit de către stăpînitorul madianiților pentru a vătăma prin blestem pe cei ce viețuiau după voia lui Dumnezeu. Dar el a prefăcut blestemul în binecuvîntare. Prin aceasta noi înțelegem, mergînd pe firul tîlcuirilor de mai sus, că nici vrăjitoria nu poate lucra împotriva celor ce viețuiesc în virtute, ci că cei ce sînt susținuți de ajutorul dumnezeiesc biruiesc orice uneltire.

Iar că cel amintit se ocupa cu vrăjitoria, ne mărturiseşte istoria Clnd spune că săvîrşea prin mînă vrăjile şi era sfătuit de păsări şi înainte de toate era învățat prin glasul asinei despre cele viitoare pe care voia să le afle. Glasul asinei (din obişnuința ce o avea ea de a înțelege glasurile cele necuvîntătoare printr-o lucrare diavolească), Scriptura ni-1 **Înfățişează ca fiind articulat. Aceasta ne arată că cei luați în stăpînire de o astfel de înşelăciune a dracilor ajung pînă acolo că primesc ca prin cuvlnt învățătura născută în ei de calitatea sunetului animalelor simțită de ei. Deci luînd aminte la cele prin care era amăgit pînă acum, de data aceasta a fost învățat că cei împotriva cărora a fost plătit se bucură de o putere nebiruită. Căci şi în istorisirea evanghelică a fost trimisă spre a se împotrivi puterii Domnului o mare ciurdă de draci, ca o legiune. Dar apropiindu-Se Cel ce are staplntrea peste toate, ei recunosc** puterea **Lui covlrşitoarc şi nu le râmlne ascuns adevărul că** Acesta **este** de fire dumnezeiască, **sau Cel ce la timpul cuvenit va** aduce pedeapsa **asupra** celor **ce** au **păcătuit. Căci spune glasul** dracilor ; «Te ştim cine eşti, Sfîntul lui Dumnezeu, **şi că** ai **venit să ne** chinuieşti **pe** noi înainte de vreme» (Mt. 8, 29). Acelaşi lucru s-a întîmplat şi atunci cînd puterea drăcească ce o avea vrăjitorul l-a învățat **pe** Bal ac că poporul acela este **de** nebiruit.

Dar noi spunem, potrivind istorisirea aceasta cu tîlcuirile de mai înainte, că cel ce vrea să blesteme pe cei virtuoşi nu poate să rostească nici un cuvînt supărător sau vătămător, ci blestemul se preface în binecuvântare. Iar prin aceasta înțelegem că de cei ce viețuiesc în virtute nu se atinge nici o pată a

defăimării. Căci cum va fi defăimat de lăcomie cel lipsit de orice avuție ? Cum va ponegri ca desfrînat pe cel ce trăieşte în retragere şi singurătate ? Sau de mînie, pe cel blînd ? Sau de mîndrie, pe cel smerit? Sau de orice altă pată, pe cei recunoscuți din cele protivnice, al căror scop este să păstreze viața nepătată, ca, precum spune Apostolul, să se ruşineze protivnicul, neavînd nimic de zis împotriva lor ? (I Tim., 2, 8).

De aceea spune glasul celui ce fusese chemat să blesteme : «Cum voi blestema pe cel pe care nu-1 blesteamă Domnul ?» (Num., cap. 24), adică : cum voi defăima pe cel ce nu mi-a dat pricină de defăimare, a cărui viață, din cauză că priveşte spre Domnul, nu este rănită de răutate ?

Dar neizbutind în aceasta, pricinuitorul răutății nu se opreşte cu totul de la alte născociri împotriva noastră, ci îşi îndreaptă gîndul spre lupta lui cea mai proprie, ispitind firea iarăşi spre păcatul prin plăcere. Căci plăcerea, dînd oricărui păcat un farmec, atrage uşor sufletele mai lihnite spre pofte în undița pierzării. E un lucru care s-a întîmplat şi atunci. Căci cei ce au biruit armele şi au dovedit orice atac prin armele **de** fier ca fiind mai slab deoît puterea lor şi au pus pe fugă oastea vrăjmaşilor, au fost răpuşi de săgeții femeieşti, prin plăcere. Şi cei ce au **fost** mai tari decît bărbații, s-au făcut mai slabi decît femeile. îndată **ce** li s-au arătat lor femeile, punîndu-le în față nu arme, ci formele lor, Îndată au uitat de tăria bărbătească, topindu-şi mînia în plăcere. Şi unii **au** ajuns într-o stare în care era firesc să ajungă cei ce s-au înfierbîntat **de** amestecarea nelegiuită cu cele de alt neam. Iar această unire cu **Făul a** Însemnat lipsirea de unirea cu binele.

Şi îndată mînia dumnezeiască s-a pornit asupra lor. Dar rîvnitorul Finees n-a aşteptat ca păcatul **să** fie curățit prin judecata de sus, ci el însuşi s-a făcut judecător şi totodată pedepsitor. Căci, mişcat de mînie

împotriva celor Înfierbântați la desfrîu, a îndeplinit lucrarea preotului, curățind păcatul prin sînge, dar nu prin sîngele unui animal nevinovat ce nu se împărtăşeşte întru nimic de urâciunea desfrîului, ci prin al celor împerecheați în răutate. Şi străpungînd cu lancea cele două trupuri, a oprit mişcarea dreptății dumnezeieşti, amestecând plăcerea celor ce pă-câtuiseră cu moartea (Num., 25, 7—**11).**

Mie mi se pare că această istorie dă oamenilor un sfat folositor, prin care învățăm că din multele patimi care războiesc gîndurile oamenilor, nici o altă patimă nu are asupra noastră o putere deopotrivă cu boala plăcerii trupeşti. Căci pe izraeliții ce se dovediseră mai tari decât călă-rlmea egipteană şi biruiseră pe amaleciți şi se arătaseră înfricoşători poporului întâlnit după aceea şi mai apoi zdrobiseră oastea madianiților, pe aceştia îi robeşte dintr-o dată vederea femeilor de alt neam. Prin aceasta ni se arată, precum s-a spus, nu altceva decît că plăcerea trupească pricinuieşte o războire greu de Înfrânt şi de Înfruntat. Ea a ridicat împotriva celor nebiruiți de arme, prin insăşi arătarea ei, steagul biruitor al necinstei, punând sub mărturia luminii, ruşinea lor. Ea a dovedit pe oameni a fi ca animalele, căci pornirea dobitocească şi nera-ţlonală spre desfrîu i-a făcut să uite de firea omenească, nemaiascunzîn-du-şi murdăria, ci lăudîndu-se cu

necuviința patimii şi împodobindu-se cu urâciunea ruşinii lor, tăvălindu-se pe față unii la vederea altora ca porcii în mocirla necurăției.

Ce ne învață deci istorisirea ? Ca învățând câtă putere spre rău are boala plăcerii trupeşti, să ne ducem viața noastră cit mai departe de vecinătatea ei, ca să nu treacă *boala* şi la noi, ca un foc care-şi Întinde, prin apropiere, flacăra lui cea nimicitoare. Aceasta ne Învață şi înțelep-clunea Iul Solomon spunând să nu călcăm pe jar cu piciorul gol, nici să DU băgăm foc ln sîn. Pentru că atâta timp cît vom sta departe de arderea patimii, putem rămîne întru nepătimire. Dar dacă ne apropiem şi •lingem această căldură arzătoare, focul patimilor va pătrunde ân sânul nostru şi apoi va ajunge şi la picior arderea şi stricăciunea din sin. Iar ta Evanghelie Domnul a tăiat cu glasul Lui Însuşi, ca pe o rădăcină a patimii, pofta de a privi, ca să ne păzim departe de acest rău, învățând că cel ce a primit patima cu ochii deschide bolii drum Împotriva sa (Mt., 5, 28). Relele patimilor sint ca o ciumă, care punând odată stăpânire pe părțile de căpetenie din om, nu mai Încetează decât prin moarte.

Dar socotesc că nu mai trebuie să lungim cuvântul, care a înfățişat toată viața lui Moise ca pe o pildă de virtute cititorilor. Căci celui ce tinde spre o viață mai înaltă, cele spuse îi vor fi nu puțină merinde în drumul spre adevărata înțelepciune. Iar cel moleşit Intru nevoințele virtuții, chiar dacă s-ar scrie cu mult mal multe decît cele spuse, nu va afla nici un folos din osteneală. Totuşi, pentru a nu se da uitării ceea ce am arătat în cuvlntul-lnainte, unde stabilisem că viața desăvîrşită este aceea în cane nici un hotar nu opreşte înaintarea, ci, creşterea spre mai bine a vieții săvîrşindu-se pururea, e un drum al sufletului spre desăvîrşire, bine ar fi ca, ducînd cuvîntul nostru pînă la sfîrşitul vieții lui Moise, să întărim definiția dată de noi desăvîrşirii. Fiindcă cel ce s-a înălțat prin atîtea urcuşuri de-a lungul întregii vieți nu a încetat de a se ridica iarăşi mai presus de sine, pentru ca, precum socotesc, prin toate să i se arate viața mai presus de nori şi ca un meteor ce înaintează In eterul înălțimii gîndite cu mintea (inteligibile), asemenea unui vultur.

S-a născut atunci cînd naşterea unui evreu era socotită pentru egipteni în afara legii. Şi tiranul care pedepsea pe cel născut, prin legea de atunci, se face mai bun decît legea nimicitoare, încît el a fost izbăvit mai întîi de cei ce l-au născut, iar după aceea, chiar de cei ce au stabilit legea. Şi cei ce doreau să-i aducă moartea prin lege şi-au arătat grija nu numai pentru viața lui, ci şi pentru o viață bună, înzestrînd pe tînăr cu toată învățătura. După acestea se ridică deasupra cinstirii oamenilor şi mai presus de dregătoria împărătească, socotind mai puternică şi mai împărătească decît straja şi podoaba împărătească înfrumusețarea cu paza virtuții şi cu podoaba ei.

Apoi izbăveşte pe cel de un neam cu el şi răpune cu o lovitură un egiptean, prin aceştia vrînd să înțelegem, după o tîlcuire mai înaltă, pe duşmanul sufletului

şi pe prietenul lui. Apoi îşi face din linişte învăţătoarea cunoştinţelor înalte şi aşa îşi luminează înţelegerea cu lumina ce strălucea din rug. După aceea, se grăbeşte să împărtăşească celor de un neam cu el bunătăţile ce i s-au dăruit lui de Dumnezeu. In acestea a făcut o dovadă a îndoitei sale puteri : a celei apărătoare împotriva vrăjmaşului, prin felurite chipuri şi cu lovituri necontenite, iar a celei binefăcătoare, prin faptele faţă de cei de un neam. Trece apoi prin mare atîta popor cu piciorul, fără să-şi pregătească o flotă de corăbii, ci con-ducîndu-i prin credinţă ca printr-o corabie plutitoare, preface pe seama evreilor adîncul în uscat şi, pe seama egiptenilor, uscatul, în mare. A cîntat apoi cîntările de biruinţă, a fost călăuzit de stîlpul de foc, a fost luminat de focul ceresc şi a pregătit masa din hrana trimisă lui de sus, a stîmpărat setea din piatră, a întins mîinile spre pierzania amaleciţilor, a urcat muntele, a ajuns în întuneric, a auzit trîmbiţa, s-a apropiat de firea dumnezeiască, s-a văzut înconjurat de cortul de sus, a împodobit

preoţia, a Implîntat cortul, **a** îndreptat viaţa **prin lege, a cîştigat** ultimele **războaie, în** chipul arătat, şi la sfîrşitul izbînzii sale a pedepsit desfrî-**narea, prin preoţie.** Căci aceasta ne dă să înţelegem mînia lui Finees, **pornită împotriva** patimii. Şi după toate acestea se urcă pe muntele **odihnei şi nu păşeşte** spre pămîntul din vale, spre care poporul de jos **priveşte** ca **la** pămîntul făgăduinţei. Nu mai gustă hrana pământească cel **ce se desfată** cu cea care curge de sus, ci ajungînd sus, pe însăşi creasta **muntelui, ca** un sculptor priceput care şi-a modelat toată statuia vieţii **sale, la capătul** lucrării sale nu pune sfîrşit lucrului[81]. Căci ce spune **despre** aceasta istoria ? «Că a murit Moise, slujitorul Domnului, după **cuvîntul** lui Dumnezeu, şi nimeni nu a cunoscut mormîntul lui; şi ochii **lui** nu s-au întunecat şi faţa lui a rămas nestricată» (Deut., 34, 5—7).

Prin acestea învăţăm că cel ce a trecut prin atîtea izbînzi se învred**niceşte de** această înaltă numire, încît să se cheme slujitor al lui Dum**nezeu, ceea** ce înseamnă că s-a făcut mai înalt decît oricine. Fiindcă nu **ajunge** cineva slujitor al lui Dumnezeu, dacă nu se face mai înalt decît **toate cele** din lume. Acesta este şi sfîrşitul vieţii întru virtute, pe care **1-a** ajuns, după cuvîntul lui Dumnezeu. Acest sfîrşit istoria îl numeşte **moarte,** moarte vie, care nu e urmată de mormânt, care nu e acoperită **de** pământ şi care nu aduce ochilor întuneric şi nici feţei, stricăciune.

Deci ce învăţăm din cele spuse ? Să privim în toată viaţa spre un **singur** sfîrşit: acela de a fi numiţi slujitorii lui Dumnezeu, pe temeiul **celor trăite.** Căci cînd vei fi biruit pe toţi vrăjmaşii, pe egiptean, pe ama-**lecit, pe** idumeu, pe madianit ,• cînd vei fi trecut marea şi vei fi fost **luminat de** nor,- cînd te vei fi îndulcit prin lemn şi vei fi băut din pia**tră** *i* **cînd vei** fi gustat hrana cerească şi prin curăţie şi neprihănire te **vel fi urcat** pe înălţimea muntelui şi ajungînd acolo vei fi

81. In două înţelesuri Moise nu pune sfîrşit lucrului său : a) legea lui are o permanenţă netrecătoare, după înţelesul ei duhovnicesc; b) el rămîne viu la Dumnezeu, urcînd veşnic în contemplarea şi în unirea cu El. Prin aceasta, oricît şi-a modelat chipul vieţii sale după Dumnezeu, acest chip se modelează mai departe, In veci. Căci desăvîrşirea nu are hotar, fiind infinită. Cine ar socoti că a isprăvit de modelat chipul său II închide în finit, şi întruclt modelarea se face după Dumnezeu, L-ar socoti şl pe Dumnezeu finit. Moise ajunge la sfîrşitul vieţii lui pe cel mai înalt munte, adică la cea mai înaltă împlinire. Şi totuşi continuă înaintarea în desăvîrşirea In planul vieţii viitoare.

pătruns în **taina** dumnezeirii prin sunetul trîmbițelor şi, în întunericul nestrăbătut **CU vederea, te** vei fi apropiat prin credință de Dumnezeu şi acolo ver **fi fost învățat** tainele cortului şi viețuirea preoțească ; cînd **te** vei fi făcut **Slujitor al** inimilor, ca să sapi în ele cuvintele dumnezeieşti, primite de **la** Dumnezeu ; cînd vei fi nimicit idolul de aur, adică vei fi şters pofta **de Îmbogățire a vieții j clnd te vel fl Înălțat aşa de mult, Incit să te arăți de nebiruit de vrăjitoria lui Valaam (Iot auzind de vrăjitorie, să înțe**legi înşelăciunea de **tot felul a acestei vieți,** prin **care oamenii fermecați** ca de **cupa** vrăjitoarei **Circe, leşlndu-şi din** firea lor, sînt prefăcuți în chipuri de animale) ; cînd **vei** fi trecut prin toate acestea şi va fi odrăslit în tine toiagul preoției, care nu primeşte în sine nici-o umezeală pământească pentru a odrăsli, ci are de la sine puterea rodirii fructului său, sau a nucii, a cărei primă întâlnire este amară şi virtoasă, dar al cărei miez e plăcut şi bun la mîncat ,• cînd tot cel **ce** se răscoală împotriva dregătoriei tale va pieri, ca cel înghițit de pământ, sau ca Datan şi Core cei mistuiți de foc, atunci te vei apropia de sfîrşit.

Iar sfîrşit numesc cele pentru care se fac toate; de pildă, sfîrşitul Jucrării pământului este bucuria de rodul ei; sfîrşitul (scopul) zidirii casei este locuirea ei; sfîrşitul negustoriei, îmbogățirea; al ostenelilor în lupte, cununa. Astfel, şi sfîrşitul viețuirii înalte este acela de a se chema slujitorul lui Dumnezeu, împreună cu care **e** înțeles acela **de** a nu fi coborît în mormînt, adică de a fi petrecut **o** viață simplă şi neîmpovărată de griji de prisos. Scriptura ne mai dă şi alt semn al acestei slujiri, cînd spune că nici ochiul nu s-a întunecat, nici fața nu s-a stricat, căci ochiul ce se află pururea în lumină cum se va înnegri de întunericul de care s-a înstrăinat ? Şi cel ce a slujit prin faptele sale toată viața nestri-căciunii, fără îndoială că nu va primi în sine stricăciunea. Căci cel ce s-a făcut cu adevărat după chipul lui Dumnezeu şi nu s-a abătut cu nimic de la întipărirea lui Dumnezeu în el, poartă în sine semnele dumnezeieşti, şi se va asemăna în toate cu arhetipul, înfrumusețându-şi sufletul cu nestricăciunea, cu neschimbarea şi cu neamestecarea nici unui păcat.

Acestea ți le-am arătat în scurtul meu cuvînt, omule al lui Dumnezeu, Cezare, despre viața desăvîrşită în virtute, înfățişîndu-ți ca pe un model al frumuseții viața marelui Moise, cu scopul ca fiecare dintre noi, prin urmarea străduințelor sale, să facă să treacă îîi sine chipul frumuseții arătate de noi. Iar că Moise a izbutit să ajungă la cea mai înaltă desăvîrşire cu putință, ce altă mărturie mai vrednică de crezare poate fi găsită, decît glasul dumnezeiesc, care spune către el: «Eu te ştiu pe tine mai mult decît pe toți» (leş., 33, 17). Ba a tost numit chiar prieten al lui Dumnezeu de către Dumnezeu însuşi. Iar cînd a voit ca mai bine să fie pierdut împreună cu toți dacă nu poate îndupleca pe Dumnezeu să ierte pe cei care păcătuiseră, a oprit mînia pornită asupra izraeliților, fă-

cînd astfel **pe Dumnezeeu să-Şi abată** judecata Sa, **pentru a nu-Şi întrista** prietenul. **Şi** toate cele asemenea sînt mărturie şi dovadă limpede că **viata Iul** Moise **a** urcat spre cel mai din vîrf hotar al desăvârşirii.

Deci aceasta cerînd-o de la noi, să-ți arătăm care este desăvîrşirea **vieții întru** virtute, iar prin cele spuse arătîndu-se această desăvîrşire, **nu mai** rămîne bărbăției tale, decît să priveşti la pilda înfățişată şi să **treci In** viața ta cele arătate printr-o tîlcuire mai înaltă a celor descrise **de** istorie şi aşa să te faci cunoscut de către Dumnezeu şi prieten al Lui. **Căci** aceasta este adevărata desăvîrşire : a nu ne despărți de viața păcă**toasă** ca nişte robi, din teama de pedeapsă, nici a lucra binele în nădejdea răsplătirii, cîştigînd viața virtuoasă printr-un schimb negustoresc, ci, ridieîndu-ne peste toate, deci chiar peste cele rinduite nouă prin fă**găduință, să** ne înfricoşăm de un singur lucru: de căderea din prietenia **cu Dumnezeu,** şi să socotim un singur lucru de cinstire şi de iubire : să **ne facem** prieteni ai lui Dumnezeu. Aceasta este, după judecata mea, **desăvîrşirea** vieții. Şi tot ce vei dobîndi prin ridicarea înțelegerii tale **spre ceea** ce e măreț şi dumnezeiesc, va fi dobîndit spre folosul mul**tora.** Căci folosul va fi comun, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia **este** slava şi stăpînirea în veci. Amin.

TÎLCUIRE AMĂNUNȚITĂ
LA
CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

A celui între sfinți părintelui nostru GRIGORIE, EPISCOPUL NYSSEI

TÎLCUIRE AMĂNUNȚITĂ LA CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

CUVÎNT ÎNAINTE, CĂTRE OLIMPIADA

Am luat cunoştinţă de rîvna ce o ai, pe măsura vieții tale cuvioase şi a sufletului tău curat, pentru *Cîntarea Cîntărilor,* rîvnă pe care ne-ai arătat-o atît în persoană, cît şi prin scrisoare, ca să se dezvăluie, prin-tr-o tilcuire corespunzătoare în înțelesurile ei curate, înțelepciunea ascunsă în aceste înțelesuri şi în cuvintele ei curățite de înțelesul nemijlocit literal. De aceea mi-a,m însuşit ou toată inima dorința ta cu privire la aceasta, nu pentru că ar reieşi de aici vreun folos pentru viața **ta** morală (căci sînt încredințat că ochiul sufletului tău e curat de tot **înțelesul** pătimaş şi întinat şi priveşte spre harul curat prin aceste cu**vinte** dumnezeieşti), ci pentru a li se da celor mai trupeşti o oarecare călăuzire spre starea duhovnicească şi nematerială a sufletului, spre **oare** duce această carte prin înțelepciunea ascunsă în ea

Iar fiindcă sînt unii bărbați ai Bisericii cărora li se pare că trebuie să **urmeze** în toate literei Sfintei Scripturi şi nu recunosc că s-a spus ia **ea** ceva spre folosul nostru în chip acoperit şi în ghicitură, socotesc «le trebuință să răspund mai întîi cu privire la acestea, celor ce ne fac **«fin** căutarea acestor înțelesuri învinuiri, arătîndu-le că nu săvîrşim nici o greşeală prin faptul că ne străduim să scoatem ceea ce este de **folos,** în tot felul, din dumnezeiasca şi de-Dumnezeu-insuflata Scrip**tură.** Deci, dacă foloseşte la ceva şi cuvîntul înțeles aşa cum s-a rostit, avem de-a gata ceea ce năzuim. Dar dacă ceva spus în chip ascuns în cuvinte acoperite

1. ***Cîntarea Cîntărilor,*** **luată ca o simplă descriere a unei iubiri între un tînăr fi o tfnără, poate Trezi în minte înțelesuri întinate. De aoeea, sfîntul Grigorie vrea să descopere înțelesul neîntinat, mai înalt, al iubirii între Dumnezeu şi sufletul omenesc fuviulul grecesc il/oXí) fiind feminin), pentru ca cel ce o citeşte să fie ridicat la înțe-~~fciwi~~le neîntinate, duhovniceşti ale ei. * — Grigorie de Nyssa**

şi ghicituri nu-şi arată folosul prin înțelesul nemijlocit, acele cuvinte trebuie tîlcuite cum ne spune Scriptura, învățîndu-ne prin Proverbe ca să înțelegem ceea

ce spune, fie ca parabolă, fie ca un cuvînt întunecos, fie ca o sentință a înțelepților, fie ca o ghicitură [2].

O astfel de tîlcuire mai înaltă (anagogică) a acestora, fie că vrea cineva să o numească figurată, fie alegorică, fie altfel, nu ne vom certa pentru nume ,• numai să nu fie lipsită de un înțeles folositor.

Şi de fapt, spunînd că legea este duhovnicească, marele Apostol cuprinde sub numele de lege şi povestirile istorice, întru oît toată Scriptura de-Dumnezeu-insuflată e lege celor ce o citesc, călăuzind mu numai prin poruncile date, ci şi prin povestirile istorice, spre cunoştința tainelor şi spre viața curată, pe cei ce ascultă cu înțelegere. El se foloseşte de orice tîlcuire după plăcere, urmărind ceea ce este de folos ; dar nu se îngrijeşte de numele cu care trebuie să-şi numească felul tîlcuirii. cDar acum trebuie să schimbăm cuvîntul» (Ps. 4, 20), zice, cînd vrea să folosească istoria spre arătarea iconomiei Testamentelor[3]; apoi, amin-tindu-şi de cei doi fii ai lui Avraam născuți lui din roabă şi din cea liberă, numeşte tîlcuirea lor alegorie. Şi povestind unele lucruri din istorie, zice că «li se întîmplau acelora ca chiipuri, dar s-au scris spre învățătura noastră» (Gal. 4, 24) *. Apoi, spunînd că «nu trebuie legată gura boului care treieră» (I Cor., 9, 9), a adăugat că «nu de bou se îngrijeşte Dumnezeu», ci pentru noi s-a scris aceasta. Iar undeva înțelegerea mai întunecoasă şi cunoştința din parte o numeşte oglindă şi ghicitură (I Cor., 13, 12). Şi iarăşi, strămutarea de la trupuri la cele inteligibile o numeşte întoarcere la Domnul şi ridicarea vălului.

In toate aceste moduri şi nume diferite ale tîlcuirii duhovniceşti ne Învață un singur lucru : că nu trebuie să rămînem la literă, deoarece înțelesul nemijlocit al celor spuse ne vatămă în multe privințe în viața **noastră virtuoasă** ; ci **să trecem**

2 Erau undi în vremea sfîntuiui Grigorie, oare luau *Cîntarea Cîntărilor* în înțelesul literal, ca o dragoste între un tînăr, eventual Solomon, şi o tînără (Sulamita) şi învinuiau pe cei ce o tîlcuiau în înțeles duhovnicesc. Sfîntul Grigorie nu neagă că unele cuvinte dim scriere pot fi luate şi în înțeles nemijlocit. Dax cînd rămînerea la acest înțeles nu aduce nici-un folos duhovnicesc, trebuie să se caute înțelesul mai înalt, ascuns In cuvinte.

3. «Iconomia Testamentelor» înseamnă, după sfîntul Grigorie de Nyssa, legea deosebită a lui Dumnezeu aşezată în fiecare din cele două Testamente. Legea Testamentului Vechi închipuită prin Agar, sau prin muntele Sinai, sau prin Ierusalimul cel pămîntesc, năştea fii spre robie ; legea nouă, închipuită prin Sara, ea însăşi liberă, naşte fii spre libertate ; căci aceştia sînt fii deplini ai lui Dumnezeu, oa unii ce sînt fr<i(i ai lui Hristos, Fiul cel adevărat al Tatălui, pretachipuit prin Isaac. Aceştia sînt liberi de sila păcatului şi capabili de libertatea manifestată prin puterea dragostei să-dite In el de harul dumnezeiesc, sau susținiuttă de legătura lor intimă cu Hristos, Fiul Tatălui.

4. Neindentiiioat.

la Înțelesul nematerial şi duhovnicesc (inteligibil) In aşa fel, ca **înțelesurile mai trupeşti să se strămute In minte şi în înțelegere, înțelesul mai trupesc al celor spuse scuturîndu-se de** pe **ele** asemenea prafului. **De aceea zice că** : «litera omoară, **iar** duhul face viu» (II Cor., 3, 6), întrucît în multe locuri (ale Scripturii) istoria, dacă rămîne la faptele ei simple, nu ne înfățişează pildele unei vieți bune. **Căci** cu ce se foloseşte spre virtute cel ce aude că Osea, proorocul, a avut doi fii din curvie (Os., 1,6) şi că Isaia a intrat la proorocită (Is., 8, 3), dacă rămîne la litera

celor spuse ? Sau, cu ce ajută vieții virtuoase povestirile despre David, al cărui adulter şi ucidere se unesc cu aceeaşi urî-ciune ? Dacă s-ar găsi vreun înțeles care să dezvăluie nevinovăția cuprinsă în ele, se va dovedi ca adevărat cuvîntul Apostolului că «litera omoară», căci ridică înțelesul de suprafață şi de ocară, la înțelesuri mai dumnezeieşti.

Dar ştim că şi Cuvîntul Cel închinat de toată zidirea ne învață dumnezeieştile taine prin credință folosindu-Se de asemănarea omului şi **de** chipul trupului, El ne descoperă înțelesurile Legii spunînd că cei doi oameni, a căror mărturie este adevărată, sînt El **şi** Tatăl (Deut., 17, 6 ,• **In,** 8, 17—18), iar prin şarpele de aramă ridicat la înălțime, care îi era poporului leacul pentru muşcăturile purtătoare de moarte, înțelegea ico-nomia săvîrşită[5] pentru noi pe Cruce (Num., 21, 8; In, 3, 14). Peste tot, deprinzînd înțelegerea ucenicilor Săi prin cuvinte acoperite şi ascunse, prin parabole, prin asemănări, prin cuvinte întunecoase, prin sentințe, dădea pentru ei tîlouirile celor spuse prin ghicituri, depărtînd **de** la ele nelimpezimea (Mt., 13, 13). Iar uneori, cînd nu înțelegeau înțelesul celor spuse, le mustra zăbava şi nepriceperea. Căci cînd le poruncea să **se** ferească de aluatul fariseilor (Mt. 16, 6), iar ei priveau cu suflet îngrijorat la coşurile în care nu luaseră pîine pentru saturare, îi mustra pe cei ce nu înțelegeau că ceea ce le da de înțeles prin aluat era învățătura. Şi iarăşi, cînd ucenicii îi puneau Lui masă, iar El răspundea că : «Eu am să mănînc o mîncare pe care voi nu o ştiți» (In, 4, 32), ucenicii gîndind că El vorbeşte de o mîncare trupească, adusă Lui din altă parte, îşi tîlcuieşte cuvîntul Lui, arătînd că mîncarea cuvenită şi potrivită Lui este împlinirea voii mîntuitoare.

Dar se pot aduna nenumărate cuvinte evanghelice în care altul este Înțelesul nemijlocit şi altul, cel urmărit prin cele spuse. Aşa sînt: apa făgăduită celor ce însetează, prin care cei credincioşi se fac izvoare de **rluri,** plinea ce **se** pogoară **din** ceruri, biserica **ce va fi** surpată şi în trei **zile** ridicată, calea, uşa, piatra nesocotită de ziditori şi aşezată în capul

5. Aici, cuvîntul «iconomie» c folosit In tn|clcsul restrtns de mîintuire a noastră prin crucea suferită de Hristos.

unghiului, cel doi dintr-un singur pat, rîşnita, cele care rîşnesc, din care una va fi luata, cealaltă lăsată, stîrvul, vulturii, smochinul care înmugureşte şi odrăsleşte mlădițe.

Toate acestea şi cele asemenea ni s-au dat cu îndemnul de a folosi şi pătrunde îndemnurile dumnezeieşti şi a lua aminte la citire şi a cerceta în tot timpul de nu se află cumva în ele vreun înțeles mai înalt decît înțelesul nemijlocit, care să călăuzească înțelegerea spre lucrurile mai dumnezeieşti şi netrupeşti. Din această cauză sîntem convinşi că pomul oprit mîncării nu era un smochin, cum au declarat unii, nici altul din pomii roditori. Căci, dacă smochinul era atunci purtător de moarte, n-ar fi nici acum bun de mîncare. Aceasta am învățat-o şi din cuvîntul Domnului, care hotărăşte negativ că : «Nimic din cele ce intră prin gură nu poate să spurce pe om» (Mt, 15, 11)[6]. Deci căutăm alt înțeles în legi .vrednic de măiestria Legiuitorului. Fie că auzim că raiul este faptă a plantării lui Dumnezeu, fie că pomul vieții a fost sădit în mijlocul raiului, căutăm să aflăm, de la Cel ce descoperă tainele ascunse, căror plante le este Tatăl cultivator şi plantator şi cum e cu putință să fie cei doi pomi în partea cea mai de mijloc a raiului, cel al mîntuirii şi cel al pierzării ? Căci ceea ce-i tocmai la mijloc, ca în chipul cercului, este, desigur, în centrul cel unic. Iar dacă centrului se alătură, de o parte a lui, alt centru, trebuie să se mute odată cu centrul şi cercul, aşa încît primul centru nu mai e la mijloc. Deci unul fiind raiul, cum zice Scriptura că trebuie înțeles în mod deosebit fiecare pom, dacă atît unul cît şi altul se află la mijloc ?[7]. Iar dacă cel purtător de moarte e străin de sădirea lui de Dumnezeu, cum avem să înțelegem cuvîntul care declară că toate făpturile lui Dumnezeu sînt bune foarte ?[8]. Dacă nu pătrunde cineva adevărul acestora prin înțelepciune, ceea ce se spune li se va părea, celor lipsiți de cugetare, o poveste lipsită de temeiuri.

Dar s-ar lungi mult să adunăm din proorocii toate pe rînd. Cum spune Miheia că în zilele de pe urmă se va arăta un munte pe vîrful munților

6. Nu rodul unui pom văzut a putut aduce căderea strămoşilor, pentru că Domnul a spus că nu ceea ce intră prin gură spurcă pe om (Mt., 15, 18). Desigur însă că, dacă ceea ce intră prin gură e însoțit de o poftă nestăpînită, această poftă îl poate spurca. Deoî şi în acest caz trebuie să se vadă, dincolo de ceea ce e văzut, ceea ce e nevăzut.

7. Deci cei doi pomi nu pot fi înțeleşi în mod literal, ci trebuie să se facă uz de glndlre pentru a fi înțeleşi. Probabil, sensul faptului că cei doi pomi sînt în acelaşi punct central al raiului stă în aceea că lumea însăşi poate face străveziu prin ea pe Dumnezeu («pomul vieții») pentru cei duhovniceşti şi se poate îngraşă material pentru cei trupeşti («pomul cunoştinței» echivoce a răului, care apare în acelaşi timp ca bine). Gustînd odată Adam şi Eva din lumea astfel înțeleasă, au fost scoşi de la putința «eslzăril transparenței ei.

8. Toate au fost făcute de Dumnezeu «bune foarte». Nesesizarea caracterului tînnsparent al lumii s-a datorat omului care n-a ținut în frîu alipirea lui posibilă la înfățişarea materială a lumii, socotită ca o realitate In ea însăşi.

(Mih., 4, 1), dacă nu că prin aceasta numeşte taina Evangheliei, **ce se va** arăta **spre** surparea puterilor **duşmane ? Cum zice că va răsări** toiag **şi** floare din rădăcina **lui** lesei **(Is., 11, 1),** declt **că** prin aceasta marele Isaia vesteşte arătarea Domnului **în trup ? Sau ce** înțeles are la marele David muntele cel gras, luat **după** literă, **sau** cireada taurilor trimisă peste vi-țelele popoarelor, sau piciorul scăldat **în** sînge, sau limbile clinilor (Ps. 68, 16 ,• 18, 14), sau Libanul tuns de cedri ca un viței ? Şi pe lîngă acestea se pot aduna încă nenumărate alte pilde din celelalte proorocii, pentru a vedea trebuința înțelegerii spirituale a celor spuse, înțelegere care dacă o respinge cineva, cum le place unora, mi se pare că face ceva asemănător cu cel ce pune la masă spre hrana oamenilor griul nemăcinat şi nefăcut pîine, cu paie cu tot, nedeosebind semințele de pleavă, nesub-țiind griul în făină şi nepregătind pîinea în felul cuvenit prelucrării griului[9].

Precum deci rodul neprelucrat este hrana animalelor şi nu a oamenilor, aşa s-ar putea spune că cuvintele de-Dumnezeu-insuflate, neprelucrate printr-o înțelegere mai subțire, sînt mai degrabă hrana celor neraționali decît a ,celor raționali[10]. Şi o spunem aceasta nu numai despre cele ale Vechiului Testament, ci şi despre multe ale învățăturii evanghelice, ca de pildă : lopata care curăță aria, pleava suflată de vînt, griul care rămîne sub picioarele celui ce-1 vîntură, focul nestins, jitnița cea bună, pomul care aduce roduri rele, amenințarea securii care vesteşte în chip înfricoşat tăierea pomilor, pietrele ce se prefac în firea omenească.

Acestea le-am scris din pornirea inimii, în scrisoarea mea către înțelepciunea ta, drept răspuns celor ce îndeamnă să nu se caute în cuvintele dumnezeieşti nimic altceva decît înțelesul nemijlocit al literei. Iar dacă, după ce s-a ostenit Origen cu cartea aceasta, am hotărît şi noi să punem în scris osteneala noastră, să nu ne învinuiască nimeni pentru aceasta, privind la dumnezeiescul cuvînt al Apostolului, care zice : «Fiecare va lua plata sa după osteneala sa» (I Cor., 3, 18). Căci nu am alcă**tuit**-o din mîndrie, ci fiindcă multe din cele spuse în biserică le-au însemnat unii din cei ce erau **cu** noi, din iubirea de învățătură, şi luînd unele de la ei, şi anume cele însemnate de ei în înşiruire continuă, altele **adâugrndu-le de la noi, şi anume cele al căror adaus era de trebuință, am făcut o expunere In**

9. In toate acestea, sfîntul Grigorie dovedeşte nevoia simbolurilor pentru exprimarea lucrurilor dumnezeieşti şi spirituale ; dar, odată cu aceasta, şi trebuința ridicării dincolo de învelişul exterior al simbolurilor, la înțelesurile spirituale exprimate prin ele.

10. Este interesantă această paralelă între trebuința oamenilor de a prelucra lucrurile în vederea folosirii lor, şi trebuința căutării înțelesurilor spirituale exprimate prin ele, luîndu-le ca simboluri. Amîndouă aceste trebuințe se satisfac prin rațiunea umană. Omul pune şi în lucruri ceva din rațiunea sa prin prelucrarea celor materiale, sau descoperă unele rațiuni maleabile ln ele, care so conciliază cu o libertate de adaptare a lor la alte şi alte trebuințe ale lui.

formă de omilii[11]. Am pus adică după cuvinte tîlcuirea lor, in măsura In care timpul şi ocupațiile mi-au dat răgaz pentru aceasta, In timpul posturilor. Căci în vremea acestora am întocmit cuvîntul de față pentru auzul de obşte. Iar dacă Dumnezeu, vistiernicul vieții noastre, ne va dărui viață şi vrerne paşnică, ne vom îndeletnici şi cu celelalte. Căci acum cuvîntul şi tîlcuirea noastră a

înaintat numai pînă la jumătate. Harul Domnului nostru Iisus Hristos, cu voi, cu toți, în vecii vecilor! Amin.

Omilia I

«Sărută-mă cu sărutările gurii tale; că mai buni sînt sinii tăi decît vinul şi mireasma mirurilor tale, mai presus **decît** *toate aromatele. Mir vărsat este numele tău, de aceea tecioarele te-au iubit pe tine, te-au atras pe tine. Şi după tine, spre mireasma mirurilor tale alergau. Adusu-m-a împăratul în cămara sa. Bucura-ne-vom* **şi ne** *vom veseli întru tine. Iubi-vom sinii tăi mai mult decît vinul. Dreptatea te-a iubit pe tine»* **(Oîntairea Cîntărilor 1, 2—4).**

Cei ce, după sfatul lui Pavel, ați dezbrăcat pe omul cel vechi, ca pe un veşmînt murdar, împreuaiă cu faptele şi poftele lui, şi v-ați îmbrăcat In veşmintele luminoase ale Domnului, ca cele arătate pe muntele Schimbării la față, mai bine zis, v-ați îmbrăcat in însuşi Domnul nostru Iisus Hristos şi în iubirea, adică în haina Lui, şi v-ați făcut în chipul Lui, ajungînd nepătimaşi şi mai dumnezeieşti, ascultați taina *Cîntării Cîntă-riior* »*.

Intrați în cămara neîntinată a Mirelui, îmbrăcîndu-vă în haina albă a cugetărilor curate şi neîntinate. Dar dacă vreunul, luind cu sine vreun glnd pătimaş şi neavînd veşmântul conştiinței vrednic de nunta dumnezeiască, se va lipi de cugetările sale, atrăgînd cuvintele Mirelui şi ale miresei spre patimile necuvântătoare şi prin ele se va îmbrăca în nălucirile de ruşine, va fi aruncat alară dintre oei strălucitori de fericire, primind în locul bucuriei din cămara de nuntă, scrîşnirea şi plânsul. Aceasta o mărturisesc, începînd tîlcuirea tainică a *Cîntării Cîntăiilor.* **Căci prin cele scrise în ea e dus sufletul, ca o mireasă, spre însoțirea netrupească,**

11. Sfîntul Grigorie a ţtouit îm biserică un şir de *Omilii* despre Cînfarea *Cîntărilor.* Cele spuse de el le-au însemnat unii în ordinea expusă de el. Sfîntul Grigorie le-a luat pe acelea de la ei în ordinea în care le-au însemnat, dar a mai adăugat la ele şi altele socotite de folos. Se pare că a făcut aceasta la fiecare *Omilie* şi nu numai prin adăugarea la *Omiliile* scrise de către aceia, a altor *Omilii.*

12. Numai cei oe s-au dezbrăcat de omul vechi al patimilor şi s-au îmbrăcat în omul cel nou al vieţuirii în Hristos, sau în Hristos însuşi, sau în iubirea curată față de El, care e una cu lumina In care a strălucit El pe Tabor, pot auzi cuvintele *Cîntării Cîntărilor,* fără să so trezească în ei înțelesuri pătimaşe, sau pot pătrunde Ia taina ei.

duhovnicească şi **nemateriala, cu Dumnezeu** *i* fiindcă Dumnezeu, Care vrea ca toți să se mlntuiaiscâ şl **la** cunoştința adevărului să vină, arată aici chipul cel mai desăvîrşit şl **mal** fericit al mîntuirii, adică cel al iubirii «a.

Ce-i drept, unii dobîndesc mîntuirea şi prin frică, atunci cînd, gîn-dindu-se la amenințarea chinurilor din gheenă, se despart de rău. Iar alții, săvîrşind virtutea pentru nădejdea răsplății făgăduite celor ce au viețuit binecredincios, dobîndesc binele nu prin iubire, ci prin aşteptarea răsplății. Dar cel ce aleargă din suflet (spre desăvîrşire) alungă frica (căci are o simțire de slugă cel ce nu din iubire rămîne lîngă Domnul, ci de frica biciului nu fuge de El). Acela nu se gîndeşte nici la răsplată ,ca să nu pară oă prețuieşte mai mult plata decît pe Cel ce dăruieşte câştigul[14]. El iubeşte din toată inima, din tot sufletul şi din toată puterea, nu altceva din cele ce se fac de El, ci pe însuşi Acela care este izvorul bunătăților. Deci această simțire o legiuieşte sufletelor auzitorilor cel ce ne cheamă spre împărtăşirea de El. Iar cel ce întăreşte această legiuire este Solomon, a cărui înțelepciune, după dumnezeiesca mărturie, nu are măsură, fiind fără asemănare şi fără egal, față de a tuturor celor ce au fost înainte şi vor fi. Căci nu-i rămânea nimic ascuns din toate cîte sînt. Dar socoteşti că vorbesc de Solomon cel născut din Berşeba, de cel care a urcat pe munte o mie de boi, de cel care a ascultat de sfatul Sidonei pentru a păcătui? Un alt Solomon e arătat prin el, Oare şi El S-a născut din David după trup, al Cărui nume e pace, Care e adevăratul împărat al lui Israil, ziditorul templului lui Dumnezeu, Care a îmbrățişat toată cunoştința, a Cărui înțelepciune e fără hotar, a Cărui ființă este înțelepciunea şi adevărul şi tot numele şi înțelesul înalt şi vrednic de Dumnezeu. Acesta, folosindu-Se de Solomon ca de un organ, ne vorbeşte nouă prin el, mai întîi ân Proverbe, apoi in Ecleziast, şi după aceea, în filosofia de față a Cîntării Cîntărilor, ducîndu-ne prin cuvînt, ca pe o cale bine rânduită, spre urcuşul desăvîrşit[15].

13. .In iubirea de Dumnezeu îşi află sufletul treapta cea mai înaltă a desăvîrşirii şi deci a mîntuirii. Căci prin iubirea de Dumnezeu sufletul se uneşte în chip curat cu El. Şi desăvîrşirea şi mîntuirea în gradul cel mai înalt constau în unirea cu Dumnezeu, din care se revarsă în noi toate bunătățile şi toată fericirea.

14. Mai jos de mîntuirea dobîndită prin iubire este mîntuirea dobîndită prin frică şi cea dobîndită prin silințele de a împlini poruncile Domnului pentru răsplată. Dar mîntuirea prin iubire o dobîndeşte cel ce nu prețuieşte răsplata mai mult decît pe Cel ce o dăruieşte. A iubi pe Dumnezeu ca Persoană e cu mult mai mult decît a dori răsplata de la El. Cel ce face aceasta rămîne ațintit la bunurile date de Dumnezeu, nu la El Însuşi ca Persoană. Iar Persoane e nesfîrşit mai mult decît orice răsplată dăru-ilă de ea. Comuniunea cu persoana iubită e nesfîrşit mai mult decît orice dar al ei, care se interpune între persoana care dăruieşte şi cea căreia se dăruieşte.

15. Solomon însuşi e numai chipul sau simbolul altui Solomon, al Iui Iisus Hristos, Fiul desăvîrşit al lui David, care a adus nu numai pacea mărginită de pe pămînt (Şalom), ci pacea veşnică şi nemărginită. El e Împăratul veşnic şi are în Sine toată Înțelepciunea, căci e însăşi ființa ințclc-polumll şl adevărului. Solomon cel istoric e

Căci, precum In viața cea după trup, nu toată vîrsta are toate lucrările, nici nu înaintează viața noastră prin aceleaşi lucrări în vîrstele deosebite (pentru că nici pruncul nu săvîrşeşte faptele celor desăvârşiți, nici cel desăvîrşit nu e luat în brațele doicii), ci, în fiecare timp al vârstei, altceva e potrivit şi cuvenit, aşa se poate vedea şi în suflete o anumită asemănare cu vîrstele trupeşti, prin care se arată o cale bine orânduită şi neîntreruptă, ce conduce pe om spre viața virtuoasă. De pildă, altfel mustră *Proverbele* şi altfel vorbeşte *Ecleziastul.* Iar filosofia *Cîn-tării Cîntărilor* e mai presus de amîndouă, prin dogmele ei înalte, învățătura Proverbelor îşi îndreaptă cuviințele spre cel ce e încă prunc, potrivind cuvintele cu vîrsta lui. «Ascultă, zice, fiule, legile tatălui tău şi nu disprețui poruncile maicii tale» (Prov., 1, 8). Vezi din cele spuse tinerețea lui sufletească, cum are încă nevoie de poruncile maicii şi de sfătuirea tatălui. Şi cu cît ascultă copilul mai mult de părinți, ou atît i se făgăduieşte mai mult dobândirea podoabelor copilăriei, pentru rîvna ce o are din învățăturile primite. Iar podoaba copiilor este salba de aur ce străluceşte în jurul brațului şi cununa împletită din nişte flori gingaşe (Prov., 1, 9). Şi acestea trebuie înțelese astfel, ca înțelesul ghiciturii să ducă spre ceea ce eiste mai bun. Şi aşa începe să descrie înțelepciunea, tîlcuind în chip felurit şi în multe feluri strălucirea frumuseții negrăite, pentru ca nu de frică şi de nevoie, ci din poftă şi din dorință să urce spre împărtăşirea de bunuri. Căci descrierea frumuseții atrage oarecum pofta tinerilor spre ceea ce se arată, mişcînd pornirea spre împărtăşirea de strălucirea ei.

Iar cînd a crescut şi mai mult pofta, o mută, de la împărtăşirea materială, la dragostea nematerială, căci împodobeşte prin laudă frumusețea înțelepciunii. Ba nu numai că scoate la arătare frumusețea podoabei, ci şl numără bogăția ei, al cărei stăpîn se va face cel ce se va însoți cu ea. Iar bogăția se vede în podoabele ce o înconjoară. Podoaba din dreapta el slnt toate veacurile, cum spune Scriptura : «Lungime de viață şi ani **de** viață In dreapta» (Prov., 1 , 9) ; iar în stînga poartă înfăşurată bogăția

numai organul prin care ne vorbeşte Solomon cel adevărat. Orice om e un chip al Cuvîntului, căci e un cuvînt ipostatic. Dar între oameni, unii sînt chipuri mai realizate, mal luminoase ale Cuvîntului ipostatic originar şi fundamental. Cuvîntul acesta n creat chipurile vii ale Sale, pentru ca să pregătească prin sporirea lor în înțelepciune, sau în legătura cu Cuvîntul ipostatic suprem, însăşi venirea Lui ca om, pentru (u El însuşi să vorbească oamenilor adevărul, sau să Se descopere direct pe Sine, Intrlnd ln acelaşi timp cu ei în dialogul cel mai luminător ca om întrupat. în cuvintele oamenillor şi mai ales ale unora înțelepți ca Soiomon, vorbeşte Cuvîntul în mod mijlocit, presîndu-i pe ei să vorbească. Dar în Iisus Hristos vorbeşte nemijlocit însuşi Cuvîntul originar şi suprem. Chipurile Cuvîntului originar vin la existență după El, dar Hi So Întrupează după ce ele se apropie de El şi se ridică la nivelul simțirii faptului că slnt tn dialog ou El, sau că El însuşi îi presează pe ei la un dialog între ei şi cu El.

de mult preț a virtuților, caro strălucesc de lumina slavei[in]. Căci zice : «In stingă ei, bogăție şl slavă» (Prov., 3, 16 urm.). Arată apoi şi buna răsuflare a gurii ei, din care se răsptndeşte mireasma cea bună a dreptății. Căci zice : «Din gura ei purcede dreptate». Iar pe buzele ei zice că, în locul rumenelii naturale, înfloreşte legea şi mila [17]. Şi ca din toate părțile să se afle arătată frumusețea acestei mirese, e lăudat şi mersul ei : «în căile dreptății umblă». Nu lipseşte din laudele frumuseții nici mărimea, înălțîndu-se în creşterea ei la fel cu planta bine crescută. Iar planta aceasta cu care se aseamănă înălțimea ei «este, zice, însuşi pomul vieții», care e «hrană celor ce se lipesc de ea» şi «stîlp sigur şi neclintit» celor ce se reazimă pe ea (Prov. 3, 18). Dar prin amîndouă acestea înțeleg pe Domnul, căci El este viața şi sprijinul[18]. între toate celelalte laude ale ei se cuprinde însă şi puterea, ca prin toate bunătățile să se laude frumusețea înțelepciunii. Căci «Dumnezeu, zice, întru înțelepciune a întemeiat pământul şi întru chibzuială a gătit cerurile» (Prov., 3, 19). Şi toate cele ce se văd în zidire le reduce la puterea înțelepciunii;, dîndu-i acesteia felurite numiri. Căci o numeşte pe ea şi înțelepciune, şi pricepere, şi simțire, şi cunoştință şi cele asemenea.

După acestea, începe să-1 conducă pe tînăr ca pe un mire spre împreuna locuire cu ea, poruncindu-i să privească de acum spre cămara do nuntă dumnezeiască. Căci zice : «Nu o părăsi pe ea şi va sta lîngă tine ; iubeşte-o pe ea şi te va păzi; înconjoar-o şi te va înălța ; cinsteşto-o pr ea ca să te îmbrățişeze ; ca să dea capului tău cunună de daruri, aco-pere-o cu cunună de dezmierdări» (Prov., 4, 6—9). Impodobind-o pe ea cu aceste cununi de nuntă ca pe o mireasă, îi porunceşte să nu se mai despartă de ea, zicind : «Cînd umbli, du-te cu ea, ca ea să fie cu tine ,• cînd dormi, te va păzi, ca sculîndu-te să vorbească cu tine».

Aprinzînd prin acestea şi prin cele asemenea pofta celui ce e încă tînăr după omul din lăuntru, o pune şi pe ea să-şi povestească prin cu-vînt farmecele ei, prin care mai ales atrage simțirea iubitoare a auzitori-lor, spunînd pe lîngă altele : «Eu iubesc pe cei ce mă iubesc» (Prov., 8, 16). Căci nădejdea că i se va răspunde iubirii trezeşte şi mai puternică poftă în cel ce iubeşte. După acestea adăugind şi celelalte sfaturi în învățături nemărginite în formă de proverbe şi conducîndu-1 la o de-

16. Virtuțile au în ele nu numai o tărie de voință, ci şi lumina descoperită a înțelesului vieții şi a țintei spre care înaintează ea. înțelepciunea înaintează prin veacuri (spre dreapta), ducînd cu ea spre creştere continuă virtuțile (de la partea stingă).

17. Pe buze se arată floarea milei, prin cuvintele ce le rosteşte cel înțelept. Cuvintele nu sînt lipsite de simțire. Ele nu au un rost pur intelectual. Căci şi prin simțire ele slujesc ca mijloace de întărire a legăturii dintre oameni.

18. Cel ce creşte duhovniceşte se aseamănă tot mai mult cu Domnul, sau se reazimă pe El şi se hrăneşte din El, ca din «pomul vieții». Domnul e stîlp neclintit şi hrană care susține creşterea.

prindere şi mai desăvlrşită, in ultimele proverbe fericindu-1 pentru aceasta căsătorie, Intru cît face în ele lauda acelei femei cuminți adaugă înțelepciunea din *Ecleziast,* **după ce 1-a condus îndeajuns prin îndrumarea proverbelor spre pofta virtuților. Şi mustrînd în acest «Cuvânt» alipirea oamenilor la cele văzute şi declarînd că tot ce e nestatornic şi trecător « deşert, Intru cît spune că tot ce se arată e deşertăciune, pune mai presus ■de tot ce cuprindem prin simțire, mişcarea firească a sufletului nostru spre frumusețea nevăzută.**

Şi aşa, curățind inima de alipirea la cele văzute, introduce tainic prin *Cîntarea Cîntărilor* **înțelegerea în Sfintele Sfintelor dumnezeieşti, în care ceea ce se săvârşeşte este o rînduială de nuntă, iar ceea ce se înțelege este unirea sufletului omenesc cu Dumnezeu.**

De aceea, fiul din Proverbe se numeşte aci mire, şi înțelepciunea ține loc de mireasă, ca să se logodească cu Dumnezeu omul ajuns mireasă curată şi lipindu-se de Domnul să fie un duh, devenind, prin unirea cu Cel neîntinat şi nepătimitor, în loc de trup greoi, înțelegere curată. Fiindcă, deci, cea care grăieşte este înțelepciunea, iubeşte-o cit poți din toată inima şi puterea, pofteşte-o cît poți. Ba adaug cu îndrăzneală la aceste cuvinte şi: «Indrăgosteşte-te». Căci e nevinovată şi nepătimaşă această patimă pentru cele netrupeşti[19], cum zice înțelepciunea în Proverbe, legiuind dragostea pentru frumusețea cerească. Dar şi cuvîntul de față porunceşte acelaşi lucru, întrucît nu dă un sfat gol cu privire la aceasta, ci filosofează prin cele tainice, zugrăvind pentru cele cunoscute cu mintea o icoană din cele dulci ale vieții, spre înfățişarea dogmelor acestora. Iar icoana este o rîinduială de nuntă, în care poftirea frumuseții trezeşte dorul, nelncepînd, după obiceiul omenesc, mirele să poftească, ci o fecioară la înaintea mirelui, vestindu-şi dorința fără să se ruşineze şi rugîndu-se să te Împărtăşească de sărutarea mirelui[20]. Fiindcă bunii peținori, Patriarhii şl Proorocii şi Legiuitorii, au adus logodnicei darurile dumnezeieşti, pe care oricine le numeşte cadouri, numind astfel darurile dinainte de nuntă. Iar acestea erau : iertarea greşelilor, uitarea relelor, ştergerea păcatelor, transformarea firii, prefacerea a ceea ce e stricăcios în ceea ce e nestricăcios, desfătarea raiului, demnitatea âmrpărătească, bucuria ce nu are sfîrşit. Fecioara, primind aceste daruri cereşti de la bunii peținori,

19. Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune şi el undeva că singură pasiunea iubirii este Îngăduită şi vrednică de laudă. Căci creştinul nu trebuie să devină un apatic, ci să iubească pe Dumnezeu cu înfocare. Iubirea aceasta e singura pasiune ziditoare de viață. Sftotul Grigorie de Nyssa precizează însă aci că numai dragostea de cele inetru-peştl e nepătimaşă. Avem aci un paradox care nu e înțeles decît prin trăire. De fapt numai dacă iubeşti pe om în fundamentul lui spiritual, în caracterul lui de subiect netrecător, II promovezi cu adevărat în viată.

20. De paradoxul iubirii nepătimaşe, sau al iubirii celei, duhovniceşti, ține şi faptul contrar iubirii trupeşti, că nu Mirele îşi exprimă dorința către mireasă, ci mireasa şl-o exprimă către mire. Căci Mirele e Dumnezeu şi iubirea față de El nu ruşliieză.

care i-au adus, prin Învățătura proorocească, darurile, Îşi mărturiseşte pofta şi se grăbeşte să **se bucure de harul frumuseții Celui d o r i t P e ea o ascultă unele prietene** şl **surate de vlrstă, care stârnesc şi mai** mult **pofta miresei.** Dar **vine şi Mirele aduclnd** cu sine o ceată **de** prieteni **şi părtaşi de** gînduri. Acestea **slnt duhurile slujitoare** prin care oamenii se mîntuiese, sau sfinții prooroci, care, auzind glasul Mirelui, se bucură şi **se** veselesc de neîntinata căsătorie ce se înfăptuieşte, prin care sufletul, lipindu-se de Domnul, devine un duh cu El, cum zice Apostolul.

Drept aceea, voi repeta **iarăşi** cuvîntul **din** *Proverbe*: «Nimeni, pă**timaş** şi trupesc fiind, răspândind mirosul de mortăciune al omului vechi, **să nu** tragă înțelesurile gândurilor şi cuvintelor de Dumnezeu insu**flate,** spre lipsa dobitocească de rațiune», ci ieşind fiecare din sine şi ajungând in afara lumii materiale **şi** întorcîndu-se ân oarecare chip ân rai **şi** prin curăție asemănîndu-se cu Dumnezeu, să înainteze spre adâncul tainelor ce ni se dau de înțeles prin cartea aceasta. Iar dacă sufletul unora **e** nepregătit să asculte aceasta, să audă pe Moise care legiuieşte să nu cutezăm să ne urcăm pe muntele cel duhovnicesc, înainte de a ne spăla veşmintele inimilor şi de a ne albi şi sufletele prin stropirile cuvenite **ale** cugetărilor. Deci câtă vreme stăruim in contemplarea aceasta, să ui-**tăm** de gîndurile de nuntă, după porunca lui Moise, care legiuieşte ca cei ce înaintează să se curețe de nuntă ,• şi în toate trebuie să ascultăm **de** preceptele legiuitorului. Vrând deci să ne apropiem de muntele duhovnicesc al cunoaşterii lui Dumnezeu, partea femeiască a gîndurilor să **rămînă** în viața de jos împreună cu ordinea materială. Şi tot înțelesul nerațional, ce e văzut în acest munte, e omorît de gîndurile mai tari ca **de** nişte pietre. Căci numai aşa auzim glasul trâmbiței acesteia, care e un **sunet** mare, minunat şi mai presus de puterea celor ce-1 primesc, pe oare-1 scoate însuşi întunericul negurei, care este Dumnezeu, Cel ce arde afară **de** acest munte tot ce este material[22].

Deci ne aflăm acum în lăuntrul Sfintei Sfintelor, care este *Cîntarea Cîntărilor*[23]. Căci precum în Sfînta Sfintelor avem o prisosință şi o întă-

21. Totuşi primul pas spre omul-mireasă l-a făcut Mirele-Dumnezeu prin darurile ce i le-a trimis. Darurile sînt toate cele trimise omului prin revelația supranaturală. Dar trebuie să punem înaintea acestora darurile naturale ale creațiunii, prin care 11 înconjoară pe om dovezile iubirii lui Dumnezeu din toate părțile, lăsîndu-1 totuşi pe omul însuşi să descifreze din ele cuvintele şi gesturile de iubire ale lui Dumnezeu.

22. Dumnezeu este întunericul tenebrelor, căci El ne rămîne neînțeles. Dar din El porneşte un sunet mare de trîmbița. El e viață şi din viață porneşte vuietul vieții, care deşi nu e cu totul articulat, depăşeşte, prin puterea lui şi prin înțelesul lui mai presus de cuvintele noastre, puterea noastră de cuprindere. Dumnezeu arde ca um foc ln cel ce se apropie de muntele în care este El, de întunericul izvorîtor de cunoştință, în cel care vrea să fie străin de orice alipire de chipurile văzute material şi deci mărginite.

23. *Cîntarea Cîntărilor* este Sfînta Sfintelor pentru că descrie taina unirii dintre omul-mireasă şi Mirele-Dumnezeu.

rire a sfinţeniei, arătată prin cuvintele cele mai înalte, aşa şi prin *Cîntarea Cîntărilor,* înaltul Cuvînt ne făgăduieşte să ne învețe taina tainelor. Căci, după învățătura de-Dumnezeu-insuflată, sînt multe cîntările prin care învățăm marile înțelesuri despre Dumnezeu, de la marele David şi Isaia şi Moise şi mulți alții[24]. De la titlul acesta învățăm că, pe cît sînt de departe cîntările sfinților, de cîntările înțelepciunii din afară, tot pe atît întrece taina din Cînfarea *Cîntărilor,* cîntările sfinților. Mai mult decît aceasta nu poate nici afla, nici încăpea urechea ți firea omenească. De aceea foloseşte cea mai puternică dintre plăcerile ce se mişcă în om (adică pasiunea dragostei) pentru descrierea în chip de ghicitură a dogmelor : ca din aceasta să învățăm că sufletul care priveşte spre strălucirea negrăită a frumuseții dumnezeieşti trebuie să aibă atîta dragoste față de aceea, cită dragoste are trupul față de ceea ce-i este înrudit şi de aceeaşi fire, dar mutînd pasiunea spre nepătimire, căci stingîndu-se toată simțirea trupească, mintea arde numai cu duhul din puterea dragostei, încălzită fiind de focul acela pe care a venit Domnul să-1 arunce pe pămînt[25].

Dar acestea ajung pentru a arăta care trebuie să fie starea sufletului celui ce ascultă cuvintele tainice. E vremea să supunem tîlcuirii cuvintele *mire* şi *dragoste,* folosite de *Cîntarea Cîntărilor.* Mai întîi să pătrundem însă înțelesul titlului. Căci socotesc că nu degeaba cartea s-a atribuit prin titlu lui Solomon, ci ca să înțeleagă cei ce citesc că în cele spuse se cuprinde ceva mare şi dumnezeiesc. Deoarece chiar prin amintirea lui Solomon se trezeşte în fiecare o mare admirație pentru înțelepciunea lui. De aceea încă în titlu se face îndată amintirea numelui lui, ca cei ce citesc să spere de la cartea aceasta ceva mare şi vrednic **de** taina lui. Precum, după ştiința picturii, există o materie în diferitele vopseli care înfăptuiesc imitația animalului, dar cel ce priveşte la chipul zugrăvit cu meşteşug din culori nu zăboveşte cu privirea la vopselele aşternute pe tablou, ci priveşte numai la forma pe care artistul a înfățişat-o prin culori, aşa şi în scrierea de față se cuvine să nu privim la materia culorilor din cuvinte, ci să ne ațintim, ca la o formă împărătească

24. Multe cîntări sînt în Legea veche, prin care e descrisă taina lui Dumnezeu : sînt psalmii lui David, cîntările lui Isaia, ale lui Moisel şi ale multor altora. Dar (.00 mai înaltă cîntare, care descrie cea mai înaltă taină a unirii omului cu Dumnezeu este *Cîntarea Cîntărilor.* Şi ea este cea mai înaltă poezie, dacă poezia se străduieşte să exprime ceea ce nu poate fi deplin exprimat.

25. Pasiunea iubirii de Dumnezeu e o pasiune unită în chip paradoxal cu ne-piUlmirca ; în ea mintea e încălzită de focul dumnezeiesc, dar numai pentru că s-a stins în ea tot focul simțirii trupeşti. Un foc curat a stins un foc necurat, o nepăti-nilre trupească a aprins focul pasiunii spirituale a iubirii de Dumnezeu, Duhul suprem. In Iubirea curată nu e nimic care ne robeşte cum ne robesc patimile trupeşti. In ea duhul nostru şi-a găsit zborul liber de tot ce-1 atrage spre cele de jos.

din ele, la ceea ce o Înfățişat prin înțelesurile curate. Căci cuvintele acestea, după înțelesurile lor nemijlocite, ca : gură, sărutare, mire, vin, numirile mădularelor, pat şi altele asemenea, sînt culoare albă, sau neagră, sau roşie, sau galbenă, sau alta oarecare, iar chipul înfăptuit prin acestea e fericirea şi nepătimirea, unirea cu El, înstrăinarea de rele şi asemănarea cu frumosul şi cu binele adevărat. Acestea sînt înțelesurile care dau mărturie despre înțelepciunea lui Solomon, care întrece hotarele înțelepciunii omeneşti. Şi ce este mai minunat decît a face firea să se cureţe de patimile ei, ca una ce primeşte şi învaţă nepătimirea prin cuvintele socotite pătimaşe ? Căci nu zic că trebuie să ne aşezăm în afara mişcărilor pătimaşe ale trupului şi să mortificăm mădulările cele de pe pământ şi să ne curăţim gura de cuvintele pătimaşe, ci e pus sufletul în astfel de simţire ca, prin cele ce par contrare să privească la curăţie, şi prin rostirile pătimaşe, să tîlcuiaseă înțelesurile neîntinate [20].

Scrierea ne-a învăţat, în titlul ei, acest lucru unic : să nu mai fie oameni cei ce intră în cele dinăuntru ale tainelor acestei cărţi, ci să se prefacă cu firea, prin ucenicia la Hristos, în ceea ce este mai dumnezeiesc. Aceasta le-o mărturiseşte ucenicilor Săi însuşi Cuvîntul, arătînd că erau mai buni ca oamenii, cei pe care i-a deosebit de oameni porunca Domnului dată lor, cînd zice : «Cine zic oamenii că sînt Eu ? Dar voi cine ziceţi că sînt?» (Mc, 8, 27). Cu adevărat, prin aceste cuvinte - al căror înțeles nemijlocit înfăţişează plăcerile trupeşti — pentru cel ce nu se coboară la o cugetare întinată, ci, călăuzit de gîndirea celor dumnezeieşti la înțelesurile curate, cugetă că nu mai e om, nici nu mai are firea amestecată cu trupul şi cu sîngele, se arată viaţa nădăjduită a sfinţilor de după înviere, cînd ajung deopotrivă cu îngerii, prin nepătimire. Căci, potrivit orînduirii, ceea ce e nestricăcios se va împleti atunci cu sufletul, iar patimile ce ne tulbură acum prin trup nu vor învia împreună cu trupurile acelea, ci viaţa nouă va primi o stare de pace, dat fiind că cugetul trupesc nu se va mai răzvrăti împotriva sufletului, şi războiul lăuntric nu se va mai purta împotriva legii minţii prin mişcările pătimaşe, purtînd ca pe un prizonier al păcatului sufletul biruit, ci de toate acestea firea va fi curăţită şi un singur cuget va fi prin amîndouă, adică prin trup şi prin duh, orice simţire trupească dispărînd din fire. Dar tot aşa ne porunceşte Cuvîntul prin această carte, celor ce auzim, ca, chiar de trăim în trup, să nu căutăm, prin cugetările noastre, spre el, ci să privim numai spre suflet şi toate rostirile drăgăstoase ale lor să le închinăm Bunului Dumnezeu, Cel mai presus de toată mintea, Care singur este cu adevărat dulce, vrednic de poftit şi de îndrăgit şi a Cărui gustare

26. Prin cuvinte socotite ptltimaşe : numi a, stnl etc, sufletul stăpînit de credința In Dumnezeu e călăuzit spre iubirea nepăllnuişfl şi spre înțelesurile el curate.

se face pururea prilej de şi mai mare poftire, sporind dorința odată cu împărtăşirea de bunătățile Lui. **Aşa** L**-a** iubit **Moise** pe Dumnezeu, **aşa Iile; aşa a iubit Ioan pe** Mirele, zicînd : «Cel ce are mireasă este Mire, **iar prietenul Mirelui se bucură de glasul Mirelui» (In,** 3, 29). Aşa Petru, **întrebat de e** îndrăgostit de **El** şi-L iubeşte, mărturiseşte cu îndrăzneală **zicînd : «Doamne,** Tu ştii că Te iubesc» (In, 21, 15). Şi ceilalți Apostoli. **Aşa Pavel,** prigonitorul de mai înainte, iubind pe Hristos pe care nu-L **văzuse, scria** zicînd : «V**-am** logodit pe voi fecioară neprihănită, ca să **vă înfățişez** lui Hristos» (II Cor., 11, 2). Aşa Biserica de acum, Mireasă, **iubeşte** pe Mire, ca fecioara din Cîntarea Cîntărilor, care zice : «Să mă **sărute** cu sărutările gurii Sale» (Cînt. Cînt., 1, 1). Aşa, cel către oare **a grăit** Dumnezeu cu gura, cum mărturiseşte Scriptura (Deut., 34, 10), **era cuprins în** aşa fel de o şi mai mare dorință după asemenea sărutări, **după atîtea** arătări ale lui Dumnezeu, încît ruga pe Cel dorit să i Se arate, **ca şi cum** nu L-ar fi văzut încă (leş., 33, 18).

Aşa şi toți ceilalți, care aveau în adîncul lor dorul dumnezeiesc, nu **se saturau** niciodată în poftirea lor, ci din tot ce le venea de la Dumne**zeu spre a se** bucura de **Cel** dorit făceau materie **ce** hrănea o şi mai pu**ternică poftire.**

Aşa şi acum, sufletul ce se uneşte cu Dumnezeu nu se mai satură **de ceea** ce gustă [27]. Cu cît se umple mai mult de gustare, cu atît se aprin**de mai mult** de dorință. Fiindcă deci cuvintele Mirelui sînt duh şi viață, **iar cel** ce se lipeşte de Duh se face duh şi cel ce se uneşte cu Viața se **mută de** la moarte la viață, după cuvîntul Domnului, sufletul doreşte să-L **vadă, ca** să se apropie de Izvorul vieții duhovniceşti. Iar izvorul este gura **Mirelui, de** unde țîşnesc cuvintele vieții veşnice, care umplu gura care **le soarbe[28],** cum făcea Psalmistul care sorbea prin gură Duhul (Ps. 118,

27. Aci sfintul Grigorie de Nyssa se dovedeşte cugetînd contrar lui Origen, care socotea că sufletele vor ajunge în viața viitoare la o saturare de gustarea dulcții Iul Dumnezeu şi de aceea vor tinde spre alte coborîri în trup, urmate de noi dorințe de a se despărți de el, pentru a se întoarce din nou în Dumnezeu. Aci se resping toate teoriile reîncarnărilor. Dumnezeu e infinit în dulceața Lui, şi sufletul are dorința de a înainta la nesfîrşit în gustarea acestei dulceți nemonotone a iubirii Lui, pentru că el însuşi este capabil de o iubire sporită la nesfîrşit. Numai un suflet mărginit în capacitatea lui de cunoaştere şi de iubire ajunge la o saturare de aceasta şi doreşte să coboare la reluarea unui nou urcuş spre Dumnezeu, după ce 1 s-a făcut din nou dor de El. Numai un dumnezeu care devine monoton, deci mărginit In ceea ce ne poate oferi ca dragoste de om, poate plictisi pe cineva de relația iubitoare cu el. Putința sufletului de a se împărtăşi de Dumnezeu, dar de a şi înainta In această împărtăşire, are la bază şi învățătura despre deosebirea între flinta şi energiile lui Dumnezeu. In energiile trăite ale lui Dumnezeu e dată şi simțirea infinității ființei din care [e]le pornesc, dar şi putința înaintării neîncetate şi nesfîrşite în împărtăşirea de ele.

28. In cuvinte e viața celui ce le rosteşte, viață comunicată celui către care le rosteşte. Cuvintele; nu sînt separate de viața lui, sau cuvîntul nu e separat de Duhul. Cuvintele pornite din gura cuiva şi primite de cel căruia i se adresează sînt

131). Fiindcă, deci, cel co **soarbe băutura din izvor** trebuie **să** pună gura **la** apă — iar izvorul e **Domnul, Care zice : «De** însetează cineva, să vină la **Mine şi să** bea» **(In, 7, 37) — sufletul** vrea **să-şi** apropie gura sa de gura **din** care izvorăşte viata, **ziclnd** : «Sărută-mă cu sărutările gurii Tale». Iar cel ce izvorăşte viața tuturor **şi** voieşte ca toți să se mîntuiască vrea ca nici unul din cei ce se mintuiesc să nu rămînă nepărtaş de această sărutare. Iar această sărutare **este** curată de toată întinăciunea. De aceea socotesc că în chip de mustrare i-a spus Domnul leprosului Simon: «Sărutare nu Mi-ai dat» (Le, **7, 45).** Căci s-ar fi curățit de patimă sorbind prin gură curăția. Dar acela era neîndrăgostit, fiind în chip firesc legat de patima lui din pricina bolii şi rămînînd negolit de patimi. însă sufletul curățit, în care nu e sălăşluită nici o lepră, vede vistieria bunătăților; iar numele vistieriei este inima. Şi Proorocul se ruga să i se sădească o-inimă curată, din care vine în sîn laptele dumnezeiesc, cu care se hrăneşte sufletul, care soarbe, pe măsura credinței, harul. De aceea zice : «Mai buni sînt sînii tăi decît vinul», înfățişînd, din pricina aşezării, prin sîn, inima. Desigur, de va înțelege cineva prin inimă puterea ascunsă **şi** tainică a dumnezeirii, nu va greşi. **în** acest caz, prin sîn ar putea înțelege pe drept cuvînt bunele lucrări ale puterii dumnezeieşti pentru **noi,** prin care Dumnezeu alăptează viața fiecăruia, dăruind, fiecăruia din cei ce o primesc, hrană potrivită [29].

Dar pe lîngă acestea aflăm şi o altă învățătură în înțelepciunea acestei cărți, şi anume că în noi este o îndoită simțire, una trupească **şi** alta dumnezeiască, cum zice undeva cuvîntul *Proverbelor :* «Vei afla **o** simțire dumnezeiască». Căci este o asemănare între mişcările **şi** lucrările sufleteşti şi simțurile trupului[30]. Ceea ce de asemenea învățăm din cuvintele de față ale Duhului. Căci vinul şi laptele se judecă de gustare. Dar acelea (lucrările dumnezeieşti) fiind duhovniceşti, desigur că duhovnicească este şi puterea sufletului ce le simte pe acelea. Iar

o adevărată sărutare dată de cel dinții celui din urmă, cum se spune mai jos, o sărutare prin care se comunică viața celui dinții, celui din urmă.

29. Cînd cel ce sărută şi cel ce e sărutat nu au în ei nici o patimă, prin sărutare, ei intră într-o comuniune curată; sau, cel ce sărută comunică şi mai multă curăție, dar, în acelaşi timp, şi mai multă dulceață şi bucurie din sine, celui sărutat. Iar această viață curată ce i-o comunică vine din vistieria sau din inima lui. Din inimă vine întîi viața sau laptele hrănitor în sîn. Căci inima e partea cea mai din lăuntru, cea mai de temelie şi cea mai plină de simțire şi de pornirea dăruirii către altcineva. Iar sînii lui Dumnezeu sînt lucrările dumnezeieşti (energiile lui Dumnezeu), din care soarbe harul cel ce se pune în legătură cu Dumnezeu. De aci se vede că ln primele rînduri ale *Cîntării Cîntărilor* nu omul e înțeles ca mireasă, ci Dumnezeu. De aceea, mireasa aceasta poate avea inițiativa iubirii, cum nu o are mireasa omenească.

30. Cînd mişcările sufletului slnt duhovniceşti, ele fac duhovniceşti şi mişcările trupului; şi cînd mişcările trupului slnt pătimaşe, pătimaşe sau simțuale sînt şi mişcările sufletului.

sărutarea se săvîrşeşte prin simţul pipăitului. Căci în sărutare se ating Intre ele buzele. Dar este şi un simţ de pipăire al sufletului care se atinge de Cuvîntul, lucru ce se săvîrşeşte printr-o pipăire netrupească şi spirituală, cum a spus cel ce a zis : «Mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul Vieţii» (I In, 1, 1)[31]. De asemenea, mirosul mirurilor dumnezeieşti nu este un miros al nărilor, ci al unei oarecari puteri spirituale şi nemateriale, care soarbe buna mireasmă a lui Hristos deodată cu sorbirea Duhului.

Astfel prelungindu-se dorinţa fecioarei, spune în introducere : «Mai buni sînt sinii tăi decît vinul şi mireasma mirurilor tale e mai presus de toate miresmele». Prin aceasta se exprimă, cum socotim noi, nu un gînd ruşinos, vrednic de dispreţuit. Ci arătîndu-se că laptele din sînii dumnezeieşti e mai bun decît veselia pricinuită de vin, prin cele spuse învăţăm că toată înţelepciunea omenească şi toată ştiinţa lucrurilor şi toată puterea de cunoaştere şi închipuirea înţelegătoare nu poate fi socotită deopotrivă nici măcar cu cea mai simplă hrană a învăţăturilor dumnezeieşti. Căci din sîni este laptele, iar laptele este hrana pruncilor. Vinul însă, prin puterea şi căldura lui, pricinuieşte bucurie celor mai desăvîrşiţi. Totuşi desăvîrşirea în înţelepciunea din afară e mai mică decît învăţătura cuvîntului dumnezeiesc. De aceea sînt mai buni sînii dumnezeieşti, decît vinul omenesc.

Iar mireasma mirurilor dumnezeieşti e mai bună decît orice bună mireasmă a aromatelor. De aceea ni se pare că aici se împărtăşeşte acest înţeles : prin aromate înţelegem virtuţile, ca înţelepciunea , cumpătarea, bărbăţia, chibzuinţă şi cele asemenea, de care slujindu-se fiecare după puterea şi plăcerea sa, dobîndeşte o astfel de bună mireasmă : unul pe cea din cumpătare, sau din înţelepciune, altul pe cea din dreptate, sau din bărbăţie, sau alta din virtuţile cugetate. Iar altul poate are In sine o bună mireasmă amestecată din toate aceste aromate. Dar acestea toate la un loc nu se pot asemăna cu virtutea aceea care străbate cerurile, cum a zis Proorocul Avacum : «Acoperit-a cerurile virtutea Lui» (Avac, 3, 5). Aceasta este înţelepciunea prin sine, virtutea prin sine, adevărul prin sine şi toate de felul acesta[32]. Mireasma mirurilor cereşti pricinuieşte o bucurie ce nu se poate asemăna cu aceste aromate cunoscute de noi.

31. Există şi o «simţire» sau chiar o pipăire a sufletului, sau un contact duhovnicesc (spiritual) al lui. Cum pipăim noi cu sufletul bunătatea sau în general starea sufletească a unei persoane din apropieerea noastră, aşa pipăim şi prezenţa Cuvîntului.

32. înţelepciunea prin sine, adevărul prin sine etc, e înţelepciunea nesfîrşită etc, pentru că, durînd veşnic prin sine şi nealimentîndu-se din alt izvor, e ea însăşi izvorul nesecat al ei. Iar intrucît nici o astfel de virtute nu poate fi decît a unui su-

In cele următoare, sufletul unit cu Dumnezeu ajunge la o Înţelegere mai Înaltă, cunoscînd neaproplerea si necuprinderea puterii dumnezeieşti de către gîndurile omeneşti. Căci zice : «Mir vărsat e numele Tău». Prin acest cuvînt socotesc că arată că nu se poate cuprinde în înţelesul unui nume firea cea fără hotar, ci orice putere a gândurilor şi orice înţeles al cuvintelor, chiar dacă ar părea că cuprinde ceva mare şi dumnezeiesc, nu e în stare să atingă însuşi Cuvîntul, ci ca din nişte urme şi rămăşiţe cuvîntul nostru îşi dă cu socoteala despre Cuvîntul, din cele înţelese bănuind prin asemănare pe Gel necuprins [83]. Căci orice nume am cugeta, prin care să facem cunoscut mirul dumnezeirii Sale, nu înfăţişăm prin înţelesul celor spuse însuşi mirul, ci prin numirile despre Dumnezeu înfăţişăm o mică rămăşiţă din aburul bunei miresme

dumnezeieşti, aşa cum în vasele din oare s-a deşertat mirul, nu se vede, în firea lui, însuşi mirul vărsat din vase, aşa cum este, ci din calitatea nu deplin limpede a aburilor rămasă în vase ne facem o oarecare bănuială despre mirul vărsat. Aceasta o învățăm prin cele spuse : că însuşi mirul dumnezeirii, adică ceea ce este el după ființă, e mai presus de orice nume şi înțeles.

Conținutul numirilor privitoare la Dumnezeu ni-1 dau minunile văzute în lume. Prin ele 11 numim înțelept, puternic, bun, sfînt, fericit, veşnic, judecător, mîntuitor şi cele asemenea, care toate arată o însuşire micşorată a mirului dumnezeiesc, pe care toată zidirea, prin mirosurile contemplate în ea, o răspândeşte asemenea unui vas uns [34]. «Pen-

blect conştient, însuşi acel subiect al acestor virtuți e Înțelepciunea prin sine, adevărul prin sine etc. Ca atare întrece infinit de mult orice persoană înțeleaptă, bună etc. înțelepciunea, bunătatea cuiva răspîndeşte în jurul său pe de o parte caracterul unui subiect înțelept, bun, pe de alta, un aer de o curăție în care te simți bine, sigur, la larg. Simți că ai lîngă tine pe cineva, care te susține în bine. Cu atît mai mult răspîndeşte Dumnezeu sentimentul prezenței unei Persoane şi o astfel de curăție bine Înmiresmată şi siguranța unui susținător, cînd începi să-I simți prezența.

33. Cuvintele noastre nu pot cuprinde pe Cuvîntul, pentru că nu sînt din acelaşi plan. Cuvîntul dumnezeiesc, deşi e modelul şi resortul cuvintelor noastre şi deşi a pus în noi trebuința şi puterea lor, sau deşi le grăim pentru că ni le cere El prin întrebările Lui simțite în mod tainic, este, pe de altă parte, transcendent cuvintelor noastre. Căci cuvintele noastre «umile sînt, că duc prea neînsemnată roadă. Clnd şir fără sfîrşit spre a te găsi se înnoadă» (Lidia Stăniloae). Avem şi aci un paradox : cuvintele noastre sînt legate de Cuvîntul şi totuşi El e din alt plan, e de altă fire decît firea lor.

34. Sfîntul Grigorie precizează legătura între Dumnezeu-Cuvîntul şi cuvintele noastre, spunînd că ele înfățişează mireasma cuprinsă în univers, din care se răspîndeşte ca mirul nu Dumnezeu însuşi, ci mireasma răspîndită din El în lume. Aceasta H legătura universului şi a cuvintelor noastre, care descifrează rațiunile universului, cu Dumnezeu însuşi. Universul îşi are o fire deosebită de cea a lui Dumnezeu. Dar e] ca vas nu e pentru sine, ci indică mirul pe care e chemat să-1 cuprindă tot mai mult. Chiar cînd e gol de acest mir, nrntă că o chemat pentru a-L cuprinde pe El. Cuvintele noastre sînt şi ele un astfel de vas. Ele se prezintă oa vase ale Cuvîntului. Slnt chemate să se lărgească şl să NO Inmiiltonscă, pentru ca să-L cuprindă pe • — Urltforlc do Nyssa

tru aceea, zice, fecioarele te-au iubit». Cauza dorinței de a-L lăuda e simțirea Lui iubitoare. Căci cine nu ar rămîne îndrăgostit de o asemenea frumusețe, dacă are ochii în stare să privească la strălucirea ei? Nu e, desigur, mare frumusețea ce se cuprinde, dar e nesfîrşită cea bănuită prin ceea ce se vede[35]. Dar precum dragostea materială nu atinge pe cei ce sînt încă prunci (căci pruncia nu cuprinde pasiunea), nici pe cei osteniți de ultima bătrînețe nu-i poți vedea în aceasta, aşa şi față de frumusețea dumnezeiască, cel ce e încă prunc şi clătinat de orice vînt al învățăturii, şi cel îmbătrînit şi bolnav şi aproape de sfîrşit, rămîn nemişcați de pofta aceasta. Căci nu-i atinge pe aceştia frumusețea nevăzută ,• ea atinge numai un suflet care a trecut de starea copilăriei şi e ajuns în floarea vîrstei duhovniceşti, care n-are în sine nici pată, nici zbîrcitură, nici altceva din acestea, care nu suferă nici de nesimțirea copilărească, nici de slăbiciunea bătrînețiii; atinge numai pe acela pe care scrierea îl numeşte fecioară.

Aceasta ascultă de marea şi prima poruncă a legii, iubind din toată inima şi puterea acea frumusețe a cărei descriere şi pildă şi tîlcuire nu o află cugetarea omenească. Aceste fecioare, deci, crescute prin Virtuți, şi prin vîrtsta lor, ajunse în lăuntrul tainelor cereşti ale cămării de nuntă, iubesc frumusețea Mirelui şi prin iubire îl întorc spre ele însele. Căci acest Mire e astfel, că răspunde cu dragostea Sa celor ce-L iubesc, după cum a zis persoana înțelepciunii : «Eu iubesc pe cei ce mă iubesc» şi : «celor ce mă iubesc împart avuții» (iar avuția este El însuşi); «şi vistieriile lor le voi umple de bunătăți» (Prov., 8, 17).

Deci sufletele oare umblă, precum s-a scris, pe urma Domnului Dumnezeu, atrag spre ele dorința Mirelui nestricăcios (Qsea, 11, 10). Iar pricina iubirii lor e buna mireasmă a mirului, pe care dorind-o, se întind mereu spre cele dinainte, uitînd pe cele dinapoi. «Căci pe urma Ta, zice, spre mireasma mirurilor Tale vom alerga». Făgăduiesc să alerge spre ținta pe care le-o arată mireasma mirurilor, cele ce n-au dobîndit încă desăvîrşirea şi sînt încă tinere după vîrstă. Căci zic : cSpre mireasma mirurilor vom alerga». Sufletul mai desăvîrşit însă, întinzîndu-se mai cu tărie spre cele dinainte, a ajuns deja la ținta spre

El Însuşi j şi Îl pot cuprinde cînd se deschid tot mai mult Lui însuşi. Cind ne silim sa vorbim cu înțelepciune, ne dăm seama că ne împărtăşim de Înțelepciunea prin sine şi răspîndim ceva din mireasma Ei etc.

35. In puținul razei cuprins de noi simțim nesfîrşibul ei şi al izvorului ei. Chiar nemulțumirea că nu putem cuprinde decît puțin din ea ne face să ne dăm seama că ea însăşi e mereu cu mult mai mult decît cuprindem.

care şi-a făcut drumul şl se **Învredniceşte de comorile din cămări. Căci zice : «Adusu-m-a** ln **cămara Lui». Fiindcă cel ce a dorit să se atingă cu vîrful** buzelor de **bine şl s-a** «tina de **frumusețe numai atît cît i** le-a **arătat** puterea dorinței, **a dorit să se** Învrednicească de luminarea Cu**vîntului** ca **de** o **sărutare. Dar după ce le-a obținut** pe acestea şi a pă**truns cu gîndul şi mai ln lăuntrul celor negrăite, cere** să-i fie drumul **numai** pînă în pridvorul bunătăților, prin pîrga Duhului prin al Cărui **har,** ca printr-o sărutare, s-a învrednicit să cerceteze adîncurile lui Dumnezeu şi să şi intre în lăuntrul raiului, unde, după marele Pavel, **spune** că **vede** cele nevăzute **şi aude cele ce nu** se **pot** grăi.

în rostirea următoare, descoperă prin cuvînt iconomia bisericească[36]. Căci cei dintîi oare au fost învățați prin har şi au fost înşişi văzători şi slujitori, nu au mărginit binele la ei, ci au trecut acelaşi har prin predare şi celor de după ei[37]. De aceea spun fecioarele către mireasă, care **e** prima oare a fost umplută de bunătăți şi s-a învrednicit de tainele ascunse, prin faptul că le-a primit din gura Cuvîntului: «Bucura-ne-vom **şi ne** vom veseli întru tine». Căci bucuria este de obşte a noastră, pen**tru** că, precum tu iubeşti mai presus de vin sînii Cuvîntului, aşa **şi** noi, **pe tine.** Să ne lipim de sînii tăi prin care alăptezi pe pruncii în Hristos. **Să-i iubim** mai mult decît omul, vinul. Şi ca să facem mai limpede **înțelesul,** iată ceea ce se spune: Iubit-a sînii Cuvîntului Ioan, care **s-a culcat** pe pieptul Domnului şi, lipindu-şi inima sa ca pe un burete **de** izvorul vieții şi umplîndu-se de tainele lui Hristos, ne dă, printr**-o** ne**grăită** predare, şi nouă sfîrcul său umplut de Cuvîntul şi ne umple **de** bunătățile ce au curs în el din izvor, propoveduind cu mare glas pe Cu**vîntul** pururea fiitor. De aceea, pe drept cuvînt, zicem şi noi către el: **«Iubi**-vom sînii tăi mai mult decît vinul». Fiindcă ne-am făcut astfel, **sîntem** şi noi fecioare, şi nu sîntem nici prunci cu mintea, înjugați din **pricina** prunciei cu deşertăciunea, nici zbîrciți de bătrințea în păcate, care sfîrşeşte în moarte. De aceea iubim curgerea învățăturilor **tale, pentru** că «pe tine te-a iubit dreptatea».

Iar acesta este învățăcelul pe care **l**-a iubit Iisus. Şi dreptatea este **Iisus.** Deci scrierea aceasta **îl** numeşte mai dumnezeieşte pe Domnul, **decît** proorocul David. Căci acela zice : «Drept este Domnul Dumnezeu».

36. Precum prin iconomia dumnezeiască, părinții înțeleg toată opera de mlntuire a lui Dumnezeu, aşa prin cea bisericească, înțeleg toată transmisiunea harului mln-tultor, Începută după împărtăşirea lui la Rusalii primilor oameni sau Apostolilor.

37. Dacă sinii primi slnt lucrările (enorgilile) dumnezeieşti ale Cuvîntului întrupat, lucrările acestea, supte de la Cuvîntul de către cei ce au stat lingă El, devenind lucrări sau sini al acestora, hrănesc mul departe pe cel ce se lipesc de ei.

Aceasta însă **11** numeşte Dreptatea, prin care tot ce e strîmb se face drept[38]. Dar fie ca nouă tot ce e strîmb să ni se facă drept, şi căile aspre să ni se facă netede, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Omilia a H-a

«Neagră sînt si trumoasă, iiice ale Ierusalimului, ca sălaşurile Chedarului, ca covoarele Iui Solomon. Nu vă uitaţi că m-am înnegrit, tiindcă soarele m-a privit. Fiii maicii mele s-au războit în mine, pusu-m-au păzitoare în vii; via mea n-am păzit-o. Spune-mi mie, cel pe care l-a iubit sutletul meu, unde eşti, unde te culci la amiază, ca să nu tiu ca una ce rătăcesc pe la turmele prietenilor tăi. Dacă nu te cunoşti pe tine, o, trumoasă între temei, ieşi pe urmele turmelor şi paşte iezii tăi pe lîngă sălaşurile păstorilor» **(Cînt.** CiHt. 1, 4**—7).**

Frumuseţea din afară a cortului mîntuirii nu era de acelaşi preţ cu **cea** ascunsă înăuntru. Căci perdeaua din ţesături de in, păturile de păr **de** capră şi acoperămintele de peri roşii alcătuiau podoaba din afară a cortului şi nimic nu apărea măreţ şi de preţ afară de acestea, celor ce priveau la cele din afară. Dar înăuntru tot coTtuI strălucea de aur şi de argint şi de pietre preţioase : stîlpii, tălpile, capetele, jertfelnicul tă-mîierii, jertfelnicul arderii de tot, chivotul, candelabrul, masa punerii înainte, perdelele intrării, a căror frumuseţe era compusă din tot felul de vopsele colorate. Firul lor auriu era ţesut frumos cu vînăt, cu porfira, cu vison, cu roşu, într-o subţire lucrătură de artă ,• fiind amestecat din toate, făcea să scînteieze strălucirea ţesăturilor ca luminile curcubeului.

Ce urmăresc pornind de la acestea, se va vedea din cele ce se vor **spune.**

Cîntarea Cîntărilor ne slujeşte iarăşi spre înfăţişarea întregii cunoştinţe **de** Dumnezeu şi a întregii înţelepciuni. Ea este adevăratul cort **al** mîntuirii, ale cărui acoperăminte şi covoare şi a cărui perdea de la intrare sînt cuvintele de dragoste şi vorbele care dau glas iubirii faţă **de** cel dorit; ca şi descoperirea frumuseţii şi pomenirea mădularelor trupeşti, a celor de la arătare şi a celor ascunse în învelişul veşmîntului. Iar cele din lăuntrul acestui cort sînt cu adevărat: un fel de sfeşnic mult luminător, un chivot plin de taine şi un jertfelnic de bună mireasmă al tămîierii şi curăţirii de păcate, adică acel jertfelnic întreg de aur al binecredincioşilor ,• apoi frumuseţea perdelelor, ţesută din culorile fru

38. E mai mult a zice că Dumnezeu este Dreptatea însăşi, decît că este drept. Dreptatea însăşi e toată dreptatea, sau e Dreptatea ipostatică supremă, Dreptatea prin ■ine, ultimul izvor nesfîrşit al dreptăţii. E Dreptatea supremă, ca Persoană.

moaşe ale virtuților, şi stîlpii neclintiți ai gândurilor şi tălpile de nemutat ale dogmelor, frumusețea căpătîielor, prin care se înțelege harul puterii conducătoare a sufletului, şi spălătoarele sufletelui. Şi toate cîte înfățişează petrecerea cerească şi netrupească, pe care le porunceşte legea prin ghicituri, le găsim în înțelesurile ascunse ale cuvintelor, dacă ne facem, printr-o viață îngrijită, vrednici de intrarea în Sfînta Sfintelor, lepădînd în baia cuvîntului toată pata cugetării urîte, şi dacă nu murim, atingîndu-ne, contrar poruncii legii, de vreun gînd de moarte, sau de niscai simțiri necurate, lucru care ne ține departe de vederea minunilor din lăuntrul cortului. Căci legea Duhului nu îngăduie, după porunca lui Moise, intrarea la acestea, celui ce nu-şi spală cămaşa conştiinței sale, dacă s-a atins de vreun gînd mort şi vrednic de osîndă.

Trecînd de la cele mai înainte înfățişate, cuvîntul ne duce la tîlcuirea celor spuse de mireasă către fecioare. Acestea sînt : «Neagră sînt şi frumoasă, fiice ale Ierusalimului, ca carturile Chedarului, ca covoarele lui Solomon». Bine a început învățătoarea de la descrierea bunătăților, ce trebuie să o facă sufletelor care îşi încep ucenicia. Căci ele se arată gata, prin cele ce le mărturisesc, să aleagă harul ce curge din sînii ei cuvîntători, în locul oricărui cuvînt omenesc pe care îl numesc vin, spunîndu-i: «Iubi-vom sînii tăi mai mult decît vinul, fiindcă te-a iubit Dreptatea». Iar ea sporeşte uimirea sufletelor ucenice cu privire la minunea petrecută cu sine, ca şi mai mult să cunoaştem nemăsurata iubire de oameni a Mirelui, Care prin iubire îmbracă pe cea iubită în frumusețe. Nu vă miraţi, zice, că m-a iubit Dreptatea, ci că, fiind neagră din pricina păcatului şi unită cu întunericul prin fapte, m-a făcut frumoasă prin iubire, schimbînd frumusețea Sa în urîțenia mea [39]. Căci mutînd la Sine întinăciunea păcatelor mele, mi-a trecut mie din curăția Sa, El care cel dintîi m-a făcut, din urîtă, vrednică de iubit şi aşa m-a iubit. După acestea îndeamnă pe fecioare să se facă şi ele frumoase, arătîndu-le frumusețea sa, după asemănarea cu marele Pavel, care zice : «Faceți-vă ca mine, precum şi eu, ca voi» (I Cor., 7, 7) şi : «Faceți-vă următori mie, precum şi eu, lui Hristos» (I Cor., 4, 16).

De aceea nu lasă sufletele ce-i sînt ucenice ca, privind spre trecut, să-şi piardă nădejdea că se vor face frumoase, ci ca privind spre ea să învețe din pilda ei că cele de față se fac acoperămmt trecutului, dacă sînt fără pată. Căci zice: deşi îmi străluceşte acum frumusețea, cu care am fost împodobită, prin faptul că sînt iubită de Dreptate, eu mă ştiu pe mine că la început n-am fost luminoasă, ci neagră. Iar acest chip întu-

39. Dumnezeu-Cuvîntul Şi-a schimbat, prim întrupare, frumusețea, în urîțenia noastră, adică a luat urmările păcatului nostru, sau pătimirile şi mortalitatea noastră.

necat şi înnegurat, in care eram îmbrăcată, 1-a pricinuit viața mea de mai înainte. Totuşi fiind atunci aceea, sînt acum aceasta[40]. Căci s-a prefăcut asemănarea urîțeniei în chipul frumusețiі. Deci şi voi, fiice ale Ierusalimului, priviți spre maica noastră, Ierusalimul de sus. Chiar dacă sînteți sălaş al Chedarului, prin

faptul că locuieşte în voi căpetenia stă-pînirii întunericului, (căci Chedar se tîlouieşte întuneric), vă veţi face covoare ale lui Solomon, adică templu al împăratului, întrucît în voi va locui împăratul Solomon. Iar Solomon este cel paşnic, avînd numele de la pace. Covoare ale lui Solomon a numit cuvîntul, ca printr-o parte, toată îmbrăcămintea cortului lui Solomon.

Tot cu aceste gînduri mi se pare că se ocupă mai de aproape Pavel, în epistola către Romani (Rom., 5, 8), înfăţişînd iubirea lui Dumnezeu cea către noi, cînd zice că fiind noi păcătoşi şi negri, El ne-a făcut luminoşi şi vrednici de iubit, prin faptul că răspîndeşte peste noi harul. **Căci** precum noaptea toate se înnegresc împreună cu întunericul ce domneşte, chiar dacă s-ar întîmplă să fie luminoase din fire, iar venind lumina, nu mai rămîne în cei întunecaţi de întuneric asemănarea cu întunericul, la fel, strămutîndu-se sufletul de la rătăcire la adevăr, se preface şi chipul vieţii după harul luminos. Cele ce zice mireasa lui Hristos către fecioare, le zice şi Pavel către Timotei (I Tim., 1, 13), odată **ce** s-a făcut din negru, strălucitor. Căci s-a învrednicit şi el, care mai înainte a fost hulitor, prigonitor, ocărîtor şi negru, să se facă frumos. Pentru că Hristos a venit în lume ca să facă strălucitori pe cei negri. Căci nu pe cei drepţi i-a chemat prin pocăinţă la Sine, ci pe cei păcătoşi, **pe** care i-a făcut prin baia renaşterii să strălucească asemenea unor luminători, curăţindu-i, prin apă, de chipul lor întunecos. Pentru aceasta **vede şi** ochiul lui David Ierusalimul cel de sus, şi vederea îl umple de **uimire** : căci vede cum în cetatea lui Dumnezeu, despre care s-a grăit **cele de** slavă, se sălăşluieşte Vavilonul şi e pomenită desfrînata Rahav **şl se** nasc în ea oameni de alt neam şi Tirul şi poporul etiopienilor, ca **să** nu mai poată batjocori nici un om cetatea aceasta pentru lipsa de locuitori, zicînd : să nu mai spună cineva Sionului: om s-a născut din el **(cf.** Ps. 86, 5 urm.). Căci precum acolo se fac locuitori ai cetăţii cei de alt neam şi babilonenii ierusailimiteni şi desfrînata fecioară şi etiopienii luminoşi şi Tirul, cetate de sus, aşa şi aci, mireasa învaţă pe fiicele Ierusalimului vorbindu-le despre bunătatea Mirelui, şi anume că, chiar dacă ar lua El vreun suflet negru, îl face frumos prin împărtăşirea de

40. Port urmele păcatului, dar au fost depărtate din ele ceea ce era păcat. Sînt muritor, dar nu mai mor din pricina păcatului, ci prin gindul la moarte sporesc în viaţa duhovnicească. Flămînzesc, dar stăpînindu-mi pofta de mîncare mă întăresc duhovniceşte. «Sînt neagră şl totuşi frumoasă».

Sine, chiar dacă ar fl vreunul sălaş al lui Chedor, se face locaş al adevăratului Solomon, adică al împăratului păcii, Care S-a sălăşluit în el. De aceea zice: «Neagră slnt şl frumoasă, fiice ale Ierusalimului», ca privind la mine şi voi să vă faceţi covoare ale lui Solomon, chiar dacă aţi fi sălaşuri ale lui Chedar.

Apoi adaugă la cele spuse următoarele, prin care dă o întărire de trebuinţă înţelesului celor pe care le învaţă, ca să nu socotească pe Făcătorul cauza chipului întunecos, ci să vadă că libertatea fiecăruia a pus începutul acestui chip. «Nu vă uitaţi la mine, zice, că m-am făcut neagră». Nu am fost deci aşa prima dată. Nici nu se cuvenea ca fiind plăsmuită de mîinile luminoase ale lui Dumnezeu, să iau culoarea unui chip întunecos şi negru. Nu am fost aşa, zice : ci m-am făcut pe urmă. Căci nu am fost făcută neagră de la fire, ci urîţenia aceasta mi s-a adăugat, soarele schimbînd chipul meu din strălucitor în negru, «căci soarele, zice, a privit la mine». Ce învăţăm prin aceasta ? în parabolă se zice că cel ce seamănă cuvîntul nu seamănă numai în inimă bună, ci chiar dacă e vreuna împietrită, sau năpădită de mărăcini, sau lîngă cale şi călcată, ln toate aruncă cu iubire de oameni, seminţele cuvîntului. Apoi, tîlcu-ieşte prin cuvînt însuşirile fiecăruia. Şi sufletului împietrit i se întîmplă, zice, că sămînţa nu prinde rădăcină în adînc, ci după ce făgăduieşte îndată spic printr-o odrăslire la suprafaţă, soarele arzînd mai tare, mlă-diţa aceasta se usucă, deoarece lipseşte umezeala din rădăcină. In tll-cuire a înţeles prin soare ispita. Deci această dogmă o învăţăm de la învăţătoare, că firea omenească e făcută chip al luminii adevărate, departe de trăsăturile întunecoase, fiind asemenea cu frumuseţea arheti-pică (de model). Dar ispita adueînd — ca să vorbim în chipuri — arşiţa aprinsă, a răpus prima mlădiţă încă fragedă şi fără rădăcini. Şi înainte de a ajunge la vreo dobîndire a binelui şi a da prin cultivarea gîndurilor umezeală rădăcinilor în adîncime, uscîndju-se îndată prin neascultare, chipul verde şi înfloritor l-a făcut negru prin arşiţă.

Iar că atacul vrăjmaş al ispitei l-a numit soare, nimeni din cei ce aud să nu se mire, aflînd-o aceasta din mai multe locuri ale de-Dum-nezeu-insuflatei Scripturi. De fapt, în a doua cîntare a treptelor se dă, celui ce are ajutorul Celui ce a făcut cerul şi pămîntul, binecuvîntarea să nu fie ars de soare ziua. Şi Proorocul Isaia, proorocind starea viitoare a Bisericii, descrie viaţa ei ca pe o înaintare, înfrumuseţînd povestirea prin cuvînt. Căci vorbeşte de fiice ridicate pe umeri, de prunci purtaţi ln cărucior, ce sînt feriţi de lumină cu umbreluţele. Prin acestea descrie ln ghicitură vieţuirea în virtute, prin vîrsta copilărească arătînd ceea ce-i proaspăt şi fără răutate, prin umbreluţe, ferirea de arşiţă, ce le vine sufletelor din înfrînare şi curăţire.

Prin acestea învățăm că sufletul condus ca o mireasă trebuie ridicat pe umeri, ca să nu fie călcat de trup, ci să stăpînească peste greutatea trupului. Iar auzind de lectică, aflăm de harul luminător al Botezului, prin care ne facem copii, nemaisprijinindu-ne pe pămînt, ci fiind duşi de aici spre viața cerească. Iar viața ni se face umbroasă şi înrourată, stingîn-du-se arşița prin umbreluța virtuții. Deci acesta este soarele care vatămă, cînd nu se acoperă arşița de norul Duhului, pe care 1-a lăsat peste ei Domnul ca acoperămînt. Acesta este soarele care aprinde suprafața trupului prin atacul ispitelor şi înnegreşte duhul făcîndu-1 fără chip [41].

Apoi, povesteşte de unde şi-a luat începutul prefacerea frumoasei noastre culori, în neagră. «Fiii maicii mele, zice, s-au războit în mine m-au pus păzitoare în vie, via mea nu mi-am păzit-o». Să nu mă ispitească auzul să mă pierd în amănuntele descrierii, ci să privesc la legăturile înțelesului. Iar dacă ceva nu pare bine legat, să nu se pună aceasta pe seama neputinței celor ce au tălmăcit din limba ebraică în limba elină. Căci cei ce şi-au dat silința să învețe limba ebraică nu vor afla nimic care să li se pară fără legătură.

Neipotrivindu-se cu alcătuirea limbii frumoase a evreilor, alcătuirea limbii noastre pricinuieşte o oarecare încurcătură celor ce urmăresc cu uşurătate înțelesul cuvintelor. Deci înțelesul cuvintelor mai înainte spuse acesta este : După cum am înțeles noi, omul la început a fost făcut nelipsit de vreunul din bunurile dumnezeieşti. Datoria lui era numai să păzească bunurile, nu să le dobîndească. Dar uneltirea duşmanilor 1-a golit de însuşirile lui, ca pe unul ce n-a păzit sorțul cel bun, ce i-a fost dat prin fire de la Dumnezeu. Acesta e înțelesul cuvintelor. Iar predania înțelesului cuvintelor acestora folosite ca chipuri e aceasta: «Fiii maicii mele, zice, s-au luptat în mine : m-au pus să păzesc în vie, via mea nu o **am** păzit». Multe ne învață cuvîntul în privința dogmelor prin puține.

Mai întîi amintim de ceea ce a declarat Pavel, că toate sînt din Dumnezeu şi Unul este Dumnezeu şi Tatăl, din Care sînt toate, şi nici unul din lucruri nu este care să nu aibă existența pentru Acela şi din Acela (I Cor., 8, 6). «Căci toate, zice, prin Acela s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut» (In, 1, 5). Dar fiindcă toate cîte le-a făcut Dumnezeu sînt bune foarte, (căci toate le-a făcut întru înțelepciune), a dat firii cuvîntătoare harul libertății şi i-a sădit puterea născocitoare a gîndurilor, ca să se săvîrşească ceea ce ține de noi şi nu să fie binele silit şi fără voie, ci să fie fapta alegerii noastre. Această mişcare a libertății,

41. «Duhul fără chip» e duhul fără orînduială în viața lui; e duhul fără stă-plulrc-, lipsit de sens ; e duhul care nu se mai vede, care s-a întunecat sub pasiunile rovlrsltoare ale trupului. Duhurile rele sînt cugetate (inteligibile), iar noi sîntem văzuți-

lndreptlndu**-se** ca printr-o porunca spre ceea ce socoteam, **s-a** aflat cineva ln lumea celor creatu care **s-a** folosit **rău** de libertate **şi,** după **cum** spune Apostolul, s**-a** făcut născocitorul relelor. Acesta fiind şi **el de** la Dumnezeu, este frate al nostru; dar, prin faptul **că** a căzut de bună voie de la împărtăşirea **de bine şi a** pricinuit intrarea relelor **şi s-a** făcut tatăl minciunii, s-a aşezat în rolul de vrăjmaş în toți a căror țintă a libertății tinde spre bine.

Prin aceasta, deci, producîndu-se şi pentru ceilalți prilejul căderii **de** la bunătăți, ceea ce s-a întîmplat şi firii oamenilor, bine a pus cea neagră odinioară, iar acum frumoasă, cauza chipului negru pe seama unor astfel de fii ai maicii, învățîndu-ne, prin cele spuse, că una este cauza tuturor celor ce sînt, sau cauza lucrurilor, ca un fel de tată. Şi de aceea toate sînt între ele în legătură de frate şi frate. Şi anume, cele **ce** se cugetă oa cele ce sînt. Iar deosebirea în plăcerea alegerii a sfîşiat firea, născînd în ea prietenia şi duşmănia. Căci cei ce s-au depărtat de la alipirea la bine şi prin despărțirea de bine au dat ființă răului, (căci nu **e** alta ființa răului decît despărțirea de bine), îşi pun toată silința şi cugetarea la lucru, pentru a-i îndemna şi pe alții în cele rele. Şi de aceea zice că fiii maicii mele (căci prin pluralul cuvîntului se arată multa felurime a răului), au pornit război în mine, nerăzboindu-mă printr-un asalt din afară, ci însuşi sufletul făcîndu-1 loc de pornire al războiului din el. Căci în fiecare e război, cum tîlcuieşte dumnezeiescul Apostol, zicînd : «Văd altă lege în mădularele mele războindu-se împotriva legii minții mele şi făcîndu-mă rob legii păcatului, care este în mădularele **mele»** (Rom., 7, 23).

Deci această luptă lăuntrică pricinuindu**-se** în mine de către frații **mei,** adică de duşmanii mîintuifii mele, m-am făcut neagră, fiind biruită de **cei** ce mă războiesc şi via mea nu o am păzit. Căci prin vie trebuie **înțeles** raiul[42]. Fiindcă omul a fost aşezat să păzească raiul[43]. **Iar** negrija în păzire scoate pe om din rai şi-1 face locuitor al apusurilor, despărțindu-1 de la răsărit. De aceea, răsăritul pătrunde în apus [44]. «Cîn-**tați,** zice, Domnului, care S-a suit peste apusuri» (Ps. 67, 5), ca lumina Strălucind în întuneric, întunericul să se prefacă în raze şi cea neagră **Să se** facă iarăşi frumoasă. Iar păruta lipsă de legătură între literă şi înțelesul arătat se poate împăca în chipul următor : «Pusu-m-au să păzesc In vie»

42. Via este şi sufletul omenesc, aşa cum a fost sădit la început, avînd să producă vinul bucuriei pentru toți semenii săi, şi cu deosebire pentru Dumnezeu ți, prin aceasta, şi pentru sine însuşi. Nepăzindu-şi omul via sa curată, duşmanul a sădit în ea bălăriile rele care sînt cuvintele şi faptele prin care otrăveşte pc alții, precum se otrăveşte şi pe sine însuşi.

43. De altfel şi sufletul însuşi, aşu cum u fost la început, poate fi socotit un rai.

44. Apusul înseamnă întunericul, cu nsciiiulon* a soarelui. Dar Soarele dumnezeiesc îşi arată lumina în Apus, lumlnlmlii 1 şl (Aclud lurflsl luminos sufletul Înnegrit.

este una cu : «Pus-au Ierusalimul ca o păzitoare de poame» (Ps. 78, 1). Nu aceia (duhurile rele) au pus-o paznică peste vie, cum ar înțelege cineva din litere, ci cel ce a pus-o este Dumnezeu, iar aceia au pornit lupta în ea şi au făcut-o ca pe o păzitoare într-o vie golită şi ca pe o paznică într-o grădină de pomi. Dar, lipsindu-se de roadele ce avea să le păzească din pricina neascultării, (via) a rămas o privelişte nefolositoare, nemaiaflîndu-se în ea cele ce trebuie păzite. în alt

înțeles, fiindcă Dumnezeu a pus pe om să lucreze şi să păzească raiul, mireasa zice că Dumnezeu, aducînd sufletul ei în viață (căci viața era desfătarea raiului, în care Dumnezeu a pus pe om să-1 lucreze şi să-1 păzească), duşmanii au mutat-o pe ea din desfătarea raiului, Ia osteneală în via lor, al cărei ciorchine produce acreală şi al cărei strugure, amărăciune [45].

O astfel de vie era Sodoma, o astfel de viță, Gomora, care a fost **oslndită** împreună cu Sodoma. Prin acestea mînia de nevindecat a **dracilor** s-a vărsat în vinele rele ale sodomiților. Dar pînă azi se pot **vedea** mulți oameni cultivînd şi păzind astfel de vii. Aceştia păzesc fără **îndoială** în ei patimile, temîndu-se parcă să nu piardă răul. Aceştia sînt **păzitorii** cei răi ai slujirii la idoli, care se lucrează prin lipsa de evlavie **şi prin** zgîrcenie. Ei veghează în păzirea răutății, socotind drept pa**gubă** lipsirea de fărădelege. De asemenea, pot fi văzuți cei ce au primit în adîinc plăcerea, sau mîndria, sau îngîmfarea, sau altceva din acestea, **cum** le înconjoară cu toată grija pe acestea, făcîndu-şi un cîştig din a **nu-şi** curați niciodată sufletul de patimi.

De aceea se tînguieşte mireasa zicînd : pentru aceasta m-am făcut **neagră,** pentru că păzind şi îngrijind neghina vrăjmaşilor şi odraslele **rele** ale lor, via mea n-am păzit. O, cîtă milă nu se stîrneşte în cei **ce aud** plini de simțire cuvîntul: «Via mea nu o am păzit» ! Cuvîntul **acesta** e ca o plîngere deschisă, care stîrneşte suspinele proorocilor ce **compătimesc** cetatea Sionului, cea despuiată de judecată. Cum a fost **părăsită** fiica Sionului, ca o vie ajunsă privelişte nefolositoare ? Cum s-a **pustiit** cetatea cea plină de noroade ? [46] Cum, cea care stăpînea peste **ținuturi,** a trebuit să plătească tribut?[47] Cum s-a înnegrit aurul şi s-a **ruginit** argintul cel bun? Cum s-a făcut neagră, cea care la început strălucea împreună cu lumina cea adevărată ? Toate acestea mi s-au

întîmplat, zice, pentru ca via mea nu **o** am pfizit. Via este nemurirea. Via este

45. Avem aci o confirmare a faptului că prin vie se înțelege şi sufletul omului, dar el e o vie producătoare de aguridă, după căderea în păcat.

46. Un suflet bun e roditor de înțelegeri şi de gînduri ziditoare pentru toți. T'n suflet rău se pustieşte de înțelegeri, de gînduri, de cuvinte folositoare. Toți îl ocolesc şi el însuşi devine sterp.

47. Sufletul bun stăpîneşte prin libertatea lui peste gîndurile urîte ce stau să ta chip In el şi peste faptele ce stau gata să se săvîrşească. Sufletul rău e robul acestor porniri. Le plăteşte tribut greu.

nepătimirea şl asemănarea cu Dumnezeu şi înstrăinarea de orice rău[48]. Rodul acestei vii c curăția, acest ciorchine strălucitor şi copt[411], ce are o înfățişare unică şl Îndulceşte prin neprihănire simțirile sufletului [80]. Butucul înfăşurat al viei e împletirea lui cu viața veşnică. Mlădi-țele care cresc sînt înălțările virtuților, ce urcă spre înălțimile îngerilor. Frunzele ce odrăslesc şi se clatină frumos pe ramuri sub suflarea unei adieri liniştite sînt podoaba felurită a virtuților dumnezeieşti, care cresc împreună cu duhul[51].

Avîndu-le toate acestea, zice, şi strălucind de gustarea lor, m-am înnegrit de plîns, pentru că nu am păzit via [52]. Căci căzînd din curăție am îmbrăcat înfățişarea întunecată. Pentru că aşa este la înfățişare cămaşa de piele. Pe lîngă acestea, acum după ce m-am făcut frumoasă şi luminoasă la chip, pentru

Dreptatea care m-a iubit, iarăşi privesc cu bănuială la starea mea de propăşire, oa nu cumva să pierd frumuseţea din neştiinţa de a mi-o asigura, odată ce n-am izbutit mai înainte să o păzesc [53].

De aceea, părăsind cuvîntul către sine, iarăşi cheamă prin rugăciune pe Mire dînd Celui dorit ca nume iubirea lăuntrică faţă de El. Căci zice : «Spune-mi, Cel pe care L-a iubit sufletul meu, unde paşti turma, suu unde Te culci la amiazi, ca să nu fiu ca una ce rătăceşte pe la turmele prietenilor Tăi ?».

Unde-Ţi paşti turma, Păstorule bun, Cel ce ridici pe umerii Tăi toată **turma**

48. Aci se dă alt înţeles al viei. Ea e nemurirea, pentru că are In ea nepătimirea şi înstrăinarea de rele. Cine face numai bine are mereu poftă de viaţă şl e mereu plin de veselie. Cine face răul se plictiseşte de viaţă, se usucă, îşi sporeşte chinul, se însingurează, se întristează, vrea să scape de viaţă.

49. Ciorchinele copt e plin de mustul dulceţii pentru cei ce-1 gustă. Acest must dulce e curăţia sufletului, care nu e statică, ci producătoare neobosită de gîndurl bucuroase, de cuvinte şi de fapte bune.

50. Există nu numai simţuri ale trupului, ci şi ale sufletului. Ele se îndulcesc CU bunătatea produsă de sufletul propriu, dar şi cu dulceaţa curăţiei altor suflete. Fiecare suflet curat are o formă, un chip unic. Sufletele rele sînt, dimpotrivă, toate la fel. Răul e monoton şi fără formă, lipsit de orice rînduială lăuntrică, originară.

51. Pe măsură ce cresc virtuţile, creşte şi duhul omului, adică legătura sufletului cu Duhul dumnezeiesc. Căci virtuţile sînt ale sufletului hrănit de Duhul dumnezeiesc, deci devenit tot mai mult duh, deoarece prin ele omul tinde să se depăşească tot mai mult pe sine, ca să facă plăcere lui Dumnezeu şi semenilor, unindu-se ln primul rînd cu Dumnezeu şi apoi, prin aceasta, şi cu semenii. Dar aceasta n-o poate face sufletul dacă nu e hrănit de Duhul Sfînt, din Care creşte duhul depăşirii egoismului, duhul comuniunii şi al iubirii, duhul mişcării spre înălţime.

52. Cu cît dobîndeşte cineva mai mult aceste virtuţi, ou atît plînge mai mult că nu le-a păstrat de la Început. Sau invers, cu cît plînge mai mult pierderea lor de la început, cu atît se sileşte mai mult să le redobîndească.

53. Dar cel ce sporeşte în dotoîndirea virtuţilor plînge nu numai că nu Ie-a păstrat de la Început, ci şi pentrii că se teme că nu le va putea păstra pe cele reclştlgate. Iar plînsul acesta ajută şi el ln stăruiren In virtuţi şi la sporirea In ele. Pentru că şi el este o ridicare peste cele cp le nre omul ln nesflrşirea orizontului de viată al iubirii.

? Căci o singură oaie era toată firea omenească, pe care ai luat-o **pe** umeri. Arată-mi mie locul verdeţii, fă-mi cunoscută apa odihnei, scoate-mă la păşunea hrănitoare, cheamă-mă ca să aud glasul Tău, eu oaia Ta. Şi dă-mi prin glasul Tău viaţa cea veşnică.

«Spune-mi, Cel pe care L-a iubit sufletul meu». Căci aşa Te numesc, fiindcă numele Tău e mai presus de tot numele şi-i negrăit şi necuprins de către toată firea cuvântătoare. Deci numele care face cunoscută bunătatea Ta e iubirea sufletului meu faţă de Tine[54]. Căci cum să nu Te iubesc pe Tine, Care m-ai iubit pe mine aşa de mult — şi încă fiind eu neagră — încît Ţi-ai pus sufletul Tău pentru oile pe care le paşti ?

O iubire mai mare ca aceasta nu se poate cugeta, ca să dai sufletul Tău schimb pentru mîntuirea mea.

Arată-mi, aşadar, zice, unde-Ţi paşti turma, ca aflînd păşunea mîn-**tultoare,** să mănînc hrana cerească, fiindcă cel ce nu o mănîncă nu **poate** să intre în viaţa cerească. Şi alergînd la Tine, Izvorul, să sorb **din** băutura dumnezeiască, pe care Tu o izvorăşti celor ce însetează, văr-slnd apa din coasta Ta, după ce fierul a deschis această vînă. Căci ea se face izvor de apă săltătoare, celui ce o gustă, spre viaţa de veci. De mă vei paşte în acestea, mă vei culca la amiazi, ca să dorm în pace în acelaşi loc, în lumina fără umbră[55]. Căci amiaza e din toate părţile fără umbră, întru cît soarele străluceşte peste creştetul în care Tu culci pe cei pe care îi paşti, cînd primeşti copiii Tăi cu Tine în pat. Dar nimenea nu se învredniceşte de odihna de amiazi, dacă nu s-a făcut fiu al luminii şi al zilei[56]. Iar cel ce s-a despărţit pe sine de o potrivă de întunericul de seară şi de dimineaţă, adică de unde începe şi de unde sflrşeşte răul, acela e culcat la amlazl de Soarele Dreptăţii. Fă-mi cunoscut, deci, zice, cum trebuie să mă culc şi care e calea spre

54. Nu e nume mai potrivit pentru Dumnezeu Cel necuprins, decît: «Cel pe care-L iubeşte sufletul meu». El este Cel vrednic de iubire prin excelenţă. în iubirea fa|ă de Dumnezeu nu numai că am numele cel mai propriu pentru El, ci îl şi simt, sau simt efectul prezenţei Lui în mine.

55. Fostul cardinal J. Danielou susţinea în studiul său, *Platonisme et theologie* mysUque, că sfîntul Grigorie nu a cunoscut pe Dumnezeu ca lumină, ci numai ca întuneric, depăşind în privinţa aceasta pe Platon care prin considerarea lui Dumnezeu ca lumină avea o concepţie inferioară despre Dumnezeu, concepţie la care *a* coborit din nou spiritualitatea răsăriteană prin Macarie Egipteanul, sfîntul Simeon Noul Teolog şi sfîntul Grigorie Palama. Sfîntul Grigorie de Nyssa ar fi fost conştient că Dumnezeu e ascuns total în tenebre. Dar din aceste rînduri vedem ce accent pune sfîntul Grigorie pe cunoaşterea de Dumnezeu ca lumină. Cînd sufletul e unit la maximum cu Dumnezeu prin iubire, se află în lumină fără umbră. Totul e plin de înţeles, totul e deplin clar, deşi de o claritate infinită, deci necuprinsă niciodată deplin.

56. întunericul începe seara şi sfîrşeşte dimineaţa. De aceea, slujbele bisericeşti încep seara şi sfîrşesc cu Liturghia, care începînd de la orele nouă, ţine pînă la amiază, căci, învierea a avut loc dimineaţa. De aceea şi din acest punct de vedere Occidentul creştin greşeşte, cînd Introduce obiceiul de a săvîrşi Liturghia seara.

odihna de amiazi, ca nu cumva, neasigurată de buna Ta călăuzire, necunoştinţa adevărului să mă adauge la turmele străine de turma Ta. Acestea le-a spus îngrijorată de frumuseţea dăruită ei de la Dumnezeu şi dorind să afle cum poate să rămînă pururea cu chipul cel bun.

Dar nu se învredniceşte încă de glasul Mirelui, Dumnezeu prevă-zînd pentru ea ceva mai bun, anume ca amînarea odihnei să aprindă pofta ei într-un dor mai mare, ca împreună cu dorul să crească şi bucuria. De aceea o agrăiesc prietenii Mirelui, înfăţişîndu-i, prin sfătuire, chipul în care să-şi asigure bunătăţile ce le are. Dar şi cuvîntul lor e acoperit în neclaritate. Iată ce cuvîntează ei : «De nu te cunoşti pe tine cea frumoasă între femei, ieşi pe urmele turmelor şi paşte iezii pe lîngă sălaşurile păstorilor». înţelesul acestor cuvinte stă în legătură cu cele ce sînt de cercetat, dar alcătuirea zicerii are o oarecare neclaritate. Ce înţelesuri cuprind aceste cuvinte ? Cel mai sigur mijloc de a ne păzi pe noi este să nu fim în neştiinţă de noi înşine, nici să nu socotim că ne vedem pe noi înşine cînd vedem ceva din jurul nostru. Aceasta o păţesc cei ce din lipsă de luare

57. Sinea proprie e altceva decît cele ce le-am dobîndit. Noi trebuie să păzim această sine şi nu ceea ce am dobîndit. In cazul din urmă, uităm de noi înşine şi păzim o bogăţie care nu ţine propriu-zis de noi. Inr de ne privim sinea; proprie, vedem pe do o parte taina ei indefinită, legată, de Dumnezeu, pe de alta, nu ne Incredem într-o bogăţie care nu durează.

aminte la ei înşişi, văzînd în ei tărie, sau frumuseţe, sau slavă, sau putere, sau belşug de bogăţie, sau mîndrie, sau îngîmfare, sau mărimea trupului, sau frumuseţea chipului, sau altceva de felul acesta, socotesc că ei înşişi sînt aşa. De aceea, sînt nişte paznici nesiguri ai lor, lăsînd fără pază ceea ce le e propriu, prin dragostea de ceea ce le e străin. Căci cum ar păzi cineva ceea ce nu cunoaşte ? Deci cea mai sigură străjuire a bunătăţilor din noi e să nu fim neştiutori de noi înşine, ci să se cunoască fiecare pe sine ca ceea ce este şi să se deosebească pe sine de cele din jurul său, oa să nu se afle păzind, în loc de sinea sa, ceea ce-i este străin[57]. Căci cel ce priveşte spre viaţa din lumea aceasta şi socoteşte cele de aici vrednice de pază, nu ştie să deosebească ceea ce îi este propriu, de ceea ce e străin. Pentru că nimic din cele trecătoare nu e al nostru. Căci cum ar putea să ţină cineva ceea ce e trecător şi curgător ? Deci dacă firea cugetată şi nematerială e statornică şi mereu la fel, iar materia trece, prefăcîndu-se mereu printr-o curgere şi mişcare, **făTă** îndoială cel ce se desparte de ceea ce stă va fi dus împreună cu ceea ce nu **stă.** Şi cel ce

pierde ceea ce trece, după ce a părăsit ceea ce stă, va fi lipsit de amîn-douâ, pe una părăsind-o, iar pe cealaltă neputînd-o reţine [88].

De aceea îi spun prietenii Mirelui cele amintite : «De nu te cunoşti **pe tine,** cea frumoasă între femei, ieşi pe urmele turmelor şi paşte iezii **pe lîngă** sălaşurile păstorilor». Iar aceasta ce este ? Cel ce nu se cu**noaşte** pe sine cade din turma oilor şi paşte împreună cu iezii, a căror **stare e de**-a stînga. Căci Păstorul cel bun a aşezat oile de-a dreapta, iar **caprele,** despărţindu-le de partea cea bună, le-a pus de-a stînga. Deci **aceasta** o învăţăm din sfaturile prietenilor Mirelui: că trebuie să privim **la firea** lucrurilor şi să nu ne abatem de la adevăr, păşind pe urmele celor rătăciţi.

Dar trebuie să înfăţişăm mai limpede cuvîntul despre aceştia. Mulţi **oameni** nu judecă ei înşişi cum sînt lucrurile firii, ci, urmînd obiceiul **înaintaşilor,** rătăcesc de la judecata sănătoasă a lucrurilor, neavînd drept **călăuză în** bine o judecată înţeleaptă, ci o obişnuinţă nesocotită. De **aceea se** îmbulzesc la conducere şi putere şi caută peste măsură cin**stirile din** lume şi îngrămădelile materiei, deşi nu se ştie unde va sfîrşi **fiecare** din acestea din viaţa de aici. Căci obişnuinţa nu este un che-**zaş sigur** al celor viitoare, sfîrşitul ei fiind adeseori în turma caprelor, **nu în a** oilor. Ceea ce spun o poţi înţelege, fără îndoială, din cuvin**tele** Evangheliei.

Dar cel ce caută spre ceea **ce** e propriu firii omeneşti, iar aceasta **e raţiunea, va** dispreţui obişnuinţa neraţională şi nu va alege oa bine **nimic din ceea** ce **nu** aduce sufletului un cîştig. Deci nu trebuie **să privim spre** urmele turmelor pe care le-au întipărit în viaţa pămân**tească,** prin călcîie, cei ce ne-au premers în viaţă. Căci nu e limpede **judecata** cu privire la cele ce sînt de ales din cele ce se văd, pînă ce **nu vom** ieşi din viaţă, cînd vom cunoaşte cui i-am urmat. Deci cel ce **nu deosebeşte,** din lucrurile înseşi, binele de rău, ci luîndu-se după **urmele celor** ce i-au premers, ia obişnuinţa trecută a vieţii drept învă**ţătoare a** vieţii sale, adeseori,

fără să ştie, se pomeneşte în timpul **judecății celei** drepte ajungînd capră în loc de oaie.

Aşadar acestea se pot auzi de la prieteni. Tu suflete, care te-ai **făcut** din negru, frumos, dacă vrei să ai în veci harul frumuseții, nu rătăci pe urmele celor

58. E vrednică de reținut această declarație a sfîntuiui Grigorie că, cel ce uită de sinea sa care stă, se şi desparte de ea, şi alipindu-se de cele ce nu sînt el Însuşi şi trec, trece şi el cu ele. Noi ştim însă că totuşi omul rămîne în veci. Declarația sfîntuiui Grigorie credem că trebuie înțeleasă în sensul că omul rămîne, dar cu existență estompată, cu un eu legat foarte firav de sinea sa adîncă ce stă, şi neştiutor de ea. In iad, omul duce o existență oarecum inconştientă, sau cu o conştiință de sine părută, cu un fel de umbră a conştiinței. Cele ce trec ale lui s-au destrămat, iar de sinea sa e foarte slab legat. Rămîne In conştiința unui gol. Atlta mai păstrează din existența sa : conştiința golului.

cu {l-au premers In viață. Pentru ca nu e sigur, de nu cumva ceea ce se vi»d« nu e o cărare a caprelor, cărora tu le urmezi. Căci nu-i vezi pe cel ce au bătătorit pe urmele acestora cărarea lor. Deci ia seama ca nu cumva, urmlnd lor, după ce ai trecut din viață şi te-ai rostogolit în staulul morții, să te adaugi turmei caprelor, cărora le-ai călcat pe urme din neştiință.

«De nu te cunoşti pe tine, cea frumoasă între femei, ieşi pe urmele turmelor şi paşte iezii tăi pe lîngă sălaşele păstorilor». Aceasta se poate înțelege şi mai limpede din altă tîlcuire, ca legătura cuvintelor să nu mai pară nepotrivită. Potrivit acestei alte tîlcuiri vom zice: «De nu te cunoşti pe tine, cea frumoasă între femei, ai ieşit din urmele turmelor şi paşti iezii înaintea sălaşelor păstorilor». Înțelesul ce luceşte în cuvintele acestea se acoperă întocmai cu tîlcuirea dată mai înainte cuvîntului. Deci ca să nu pățeşti acestea, ia seama la tine, zice Scriptura, căci aceasta este paza sigură a bunătăților. Cunoaşte cît de mult ai fost cinstită de Făcător, mai mult decît cealaltă zidire. Nu cerul a fost făcut chip al lui Dumnezeu, nu luna, nu soarele, nu frumusețea stelelor, nu altceva din cele ce se văd în zidire ,• numai tu ai fost făcută chip al firii care e mai presus de orice minte, asemănare a frumuseții nestricăcioase, Intipărire a dumnezeirii adevărate, vas al vieții fericite, chip al luminii adevărate, spre oare privind, te faci ceea ce este Acela, imitînd pe Cel ce străluceşte în tine, prin strălucirea ce se răsfrînge din curăția ta. Nimic din cele ce sînt nu se pot măsura cu mărimea ta. Cerul întreg se cuprinde în palma lui Dumnezeu. Pămîntul şi marea se închid în pumnul mîinii Lui. Dar Cel ce e astfel şi aşa de mare, Cel ce strînge în palmă toată zidirea, Se face întreg încăput în tine şi locuieşte în tine ,• şi nu e strîmtorat petreoînd în firea ta, Cel ce a zis : «Voi locui şi voi umbla întru ei» (Lev., 26, 2) [59].

De le vezi acestea, nu-ți vei lega ochii de nimic din cele pămînteşti. Dar ce spun acestea ? Nici cerul nu-ți va părea vrednic să te minunezi de el, căci cum te vei minuna de ceruri, o, omule, văzîndu-te pe tine mai netrecător decît cerurile ? Pentru că acelea vor trece, dar tu rămîi In veci împreună cu Cel ce e pururea. Nu te vei minuna de lățimea pămîntului, nici de mările întinse la nesfîrşit, cărora le-ai fost pus stăpî-nitor, avînd aceste stihii ascultătoare şi supuse, cum are un vizitiu o pereche de cai. Căci pămîntul îți slujeşte spre cele de trebuință ale vieții şi marea îți îmbie spatele ca un cal uşor de cîr-muit şi primeşte pe om ca pe un călăreț al ei.

59. E vorba de o mărime sufletească ti omului, care Întrece toate mărimile materiale. Chiar Dumnezeu, Care le -cuprinde pe Imite, încape In sufletul lui.

Deci dacă te cunoşti **pe tine, cea** frumoasă **între femei, vei** dispreţui **toată lumea şi,** privind pururea **spre** binele cel nematerial, **nu** vel **căuta la** amăgirea **urmelor** vieţii acesteia. **Ia** seama, aşadar, **pururea la** tine, şi **nu vei rătăci în** jurul turmelor de capre şi nu **te** vei arăta în vremea Judecăţii **capră, în** loc de oaie, nici nu vei fi despărţit de şederea de-a **dreapta ,• ci vei** auzi glasul **cel** dulce care zice către oile blînde **şi** pur**tătoare de** lînă : «Veniţi, binecuvîntaţii Părintelui Meu, de moşteniţi îm**părăţia** gătită vouă de la întemeierea lumii». De care fie să ne învredni**cim şi** noi, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia se cuvine slava în **vecii** vecilor. Amin.

Omilia a 111-a

> **«Cu** ***călărimea carelor lui Faraon te-am asemănat pe tine, iubita mea. Cit de frumoase s-au tăcut fălcile tale ca .ale turturelei, grumazul tău ca mărgelele. Asemănări de aur vom face ţie, cu ţinte de argint. Pînă este împăratul în culcuşul său, nardul meu dat-a mirosul său. Mănunchi de stadie frăţiorul meu mie, între sînii mei va petrece. Ciorchine de chipru frăţiorul meu mie,*** **ân** ***viile Engadi**** **(Cînt. Cânt., 1, 8—13).**

Cele privite sufleteşte înainte de versetele acestea, în introducerea *Clntării Cîntărilor,* sînt asemenea zorilor dimineţii după trecerea nopţii. **Căci** precum acelea nu sînt o lumină deplină, ci un început de lumină, **tot aşa** şi cele spuse vestesc răsăritul luminii adevărate, dar nu au în **ele** cercul însuşi al soarelui, arătîndu-se limpede. **în** acelea vorbeşte **mireasa** şi prietenii şi fecioarele. Acum însă răsare însuşi glasul Mirelui, **ca un cerc** al soarelui, acoperind cu strălucirea razelor toată strălucirea **stelelor ce** s-au arătat mai înainte şi zorile dimineţii ce strălucesc. Toate **acelea au** puterea unor curăţiri şi stropiri, prin care, curăţindu-se, su**fletul se** pregăteşte spre primirea celor dumnezeieşti. Dar cuvîntul de **acum este o** împărtăşire a dumnezeirii miresei, Dumnezeu-Cuvîntul dă**ruind** prin însuşi glasul Său, celui ce ascultă, părtăşia la puterea nepie**ritoare.** Şi precum în Sinai, Israel, de-abia după ce se pregăteşte mai înainte două zile prin curăţiri, se învredniceşte în cea de a treia dimi**neaţă** de arătarea lui Dumnezeu, nemaifiind ocupat cu spălarea veşmin**telor, ci** primind în chip arătat pe Dumnezeu însuşi, pentru Care îşi spălase murdăria sufletului **prin** curăţirile de mai înainte, tot aşa şi acum tîlcuirea introducerii cuvîntării, dată în cuvintele de pînă acum în cursul celor două zile de mai înainte, ne-a folosit atîta cît să spălăm şi să curăţim înţelesul celor spuse, de întinăciunea cărnii. Astăzi, însă, /•are e ziua a treia, după prima şi a doua curăţie, Se va arăta însuşi

Dumnezeu-Cuvintul, lacindu-Şl **arătată** şi vădită prezența nu in Întuneric şi furtună şi glas do trlmblțâ şl In foc ce curățâ înfricoşător Întinderea muntelui de la poale şl plnă In vlrf, ci schimbîndu-Se din chipul acela înfricoşător, spre bucuria miresei. Căci după ce s-a rugat mireasa să afle locul de odihnă în caro-Si are petrecerea Păstorul cel bun, ca să nu pățească ceva din cele nedorite din pricina neştiinței, apoi după ce prietenii i-au arătat mijlocul sigur de a cunoaşte adevărul, adică de a se cunoaşte pe sine (căci au arătat că necunoaşterea de sine e începutul şi urmarea necunoaşterii celorlalte lucruri de trebuință ; căci cum ar cunoaşte ceva, cel ce nu se ştie pe sine însuşi ?), după acestea, partea conducătoare a sufletului fiind curățită, răsare miresei dornice Cuvîntul, făcînd din primirea celor de față ale ei un îndemn spre desăvîrşire [60]. Căci lauda celor săvîrşite naşte în cei ce le-au săvîrşit porniri şi mai puternice spre săvîrşirea altora şi mai bune.

Ce cuvînt a spus deci Cuvîntul adevărat, către fecioară ? «Cu că-lărimea mea, cu carele lui Faraon te-am asemănat pe tine, iubita mea». Dar fiindcă nu se poate vedea cu uşurință înțelesul celor spuse, se cuvine să lămurim, pe cît e cu putință, textul. Am învățat din istorie că împotriva călărimii lui Faraon a fost ridicată o altă putere, anume norul şi toiagul, vîntul aprig şi marea despărțită în două, adîncul de praf, zidul de valuri şi adîncul uscat, descoperit în mijlocul puhoaielor de apă. Prin toate acestea s-a lucrat mîntuirea israeliților, Faraon cu toată oastea, caii şi carele fiind acoperite de valuri. Deci nefiind ridicată împotriva oştii lui Faraon nici o călărime, e greu de aflat cu ce călărime, care s-a arătat împotriva carelor lui Faraon, e asemănată acum mireasa, de Cuvîntul. Căci zice : «Cu călărimea mea, care a dobîndit biruință împotriva carelor lui Faraon, te-am asemănat pe tine, iubita mea». Dar e vădit că, precum nu e cu putință să biruiască vreunii în lupta pe mare dacă oastea lor de corăbii nu răpune puterea corăbiilor duşmanilor, aşa nu poate birui cineva în lupta de cavalerie, dacă nu împotriveşte duşmanilor o călărime. Dacă deci cea mai mare putere a oştii egiptenilor era călărimea, puterea nevăzută ridicată împotriva ei, prin care s-a cîş-tigat biruința împotriva egiptenilor, a numit-o Cuvîntul tot călărime. Căci simțeau şi aceia pe cei ce-i războiau şi strigau unii către alții : «Domnul războieşte pe egipteni, să fugim de fața Domnului». Deci e vădit că adevăratul Domn al oştilor Şi-a înarmat puterea Sa potrivit cu oastea vrăjmaşilor. Dar era o putere nevăzută, cea care a pricinuit prin minunile pe mare, nimicirea

60. «Primirea celor de față» este primirea cunoştinței şinei proprii, care poate ovea loc in timpul de față. Cunoaşterea şinei proprii e mijlocul sigur al cunoaşterii Adevărului sau Cuvîntului. Căci cunoaşterea de sine e un îndemn la curățirea de alipirea la cele trecătoare şi mărginite. Acela s-a cunoscut în sinea sa responsabilă. Şi în responsabilitatea aceasta simte Cuvîntul, Căruia trebuie să-I răspundă. Răspunderea sa se arată în faptele sale, nu numai In cuvinte goale. Faptele îi sînt adevărate răspunsuri la cererile Cuvîntului; sînt semnul că a cunoscut adevărul şi trăieşte cu seriozitate din puterea Lui. Dar cel ce a Început să răspundă prin fapte simte îndemnul să răspundă prin fapte toi mal curiile şl mal roditoare.

egiptenilor. Şi pe aceasta a numit-o Cuvîntul călărime. Iar prin această oştire, înțelegem pe cea îngerească, despre care zice proorocul: «Văzui caii Tăi, şi călărimea e mîntuirea Ta» (Avac, 3, 8). Dar şi de carele lui Dumnezeu a făcut pomenire David, zicînd : «Carul lui Dumnezeu e de zeci de mii de ori înmulțit»

(Ps. 67, 18). La el sînt înjugați miile celor ce-1 conduc drept. Dar şi puterea care înalță pe proorocul Ilie de la pămînt, în văzduhul eteric, e numită în Scriptură cu numele de cai şi pe proorocul însuşi îl numeşte istoria cal şi călăreț ai lui Israel (IV Regi, 2, 11). Iar pe cei ce ocolesc tot pămîntul, prin care acesta se face locuit şi se odihneşte, proorocul Zaharia i-a numit cai, care vorbesc cu călărețul ce stă între doi munți (Zah. 1, 8).

Aşadar, Cel ce stăpîneşte toate are o călărime. O parte din ea înalță pe prooroc, alta e cea prin care se face locuită lumea, alta, cea care **e** Înjugată la car, alta, cea care primeşte pe Dumnezeu drept călăreț spre mîntuirea oamenilor, alta, cea care surpă puterea egiptenilor.

Deci Sfînta Scriptură ne arată o mare felurime a călărimii, după lucrările ei. Şi sufletul care s-a apropiat de Dumnezeu pe drumul virtuților e asemănat cu călărimea care surpă puterea egipteană[61]. Căci aşa zice către mireasă Cuvîntul: «Cu călărimea mea, cu carele lui Faraon te-am asemănat pe tine, iubita mea». Multe şi mari laude cuprinde cuvîntul în sine. E un întreg catalog de laude în această asemănare cu călărimea. Căci toate cîte se pomenesc despre Israel în vremea petrecerii în Egipt, robia, paiele, lutul, cărămizile, toată munca pămîntului, cumpliții supraveghetori ai acestei lucrări, care cereau de la ei în fiecare zi dajdia de lut, apa prefăcută pentru ei în sînge, lumina care se Întunecă, broaştele care pătrund în case, praful fierbinte care face să răsară băşici din trupuri şi toate pe rînd, lăcustele, ţînțarii, grindina, pătimirile celor întîi născuți, toate acestea şi cele mai bune, pe care le descrie istoria, prin care se înfăptuieşte mîntuirea israeliților, sînt pricină de laudă sufletului care se uneşte cu Dumnezeu. Căci nu s-ar fi asemănat cu puterea aceea, care a surpat pornirile rele ale egiptenilor şi prin care s-a eliberat Israel, dacă nu ar fi împlinit el toate acele fapte de izbîndă, cele care au surpat Egiptul şi cele care au pregătit calea spre Dumnezeu a celor ce s-au strămutat de la nămolul egiptean la pămîntul făgăduinței.

Aşadar, daca, precum xlcti dumnozelescul Apostol, toate cîte le cuprinde de-Dumnezeu-liiNUflnto Scriptură s-au scris spre folosul nostru, nimic altceva nu

61. Un suflet ce înaintează prin virtuți spre Dumnezeu e ca o călărime, sau ca o mulțime de cai, căci e plin de puteri ce calcă peste ispitele sau peste piedicile puse în cale de duşmani. Virtuțile sînt mişcările sufletului în infinitatea lui Dumnezeu, spre sporirea în dragostea Lui, sînt mişcările ce doboară ispitele şi obişnuințele ce-1 țin pe loc in lumea Îngustă a celor văzute.

no sfătuieşte Cuvîntul prin cele spuse către mireasă, decît că trebuie s<"i primim şl noi pe Cuvîntul oa pe un călăreț asupra noastră şi, biruind călilrlmoti egipteană cu carele şi călăreții ei şi înecînd toată puterea lor In apă, să ne asemănăm astfel puterii aceleia, scufundînd în apă, ca pe o călărime, oastea potrivnică [6S].

Iar ca să cunoaştem mai limpede ceea ce se spune, vom zice : nu se poate asemăna cineva cu călărimea prin care s-au scufundat carele egiptenilor în adînc, decît dacă, eliberîndu-se prin apa tainică de robia vrăjmaşului şi părăsind tot cugetul egiptean şi toată răutatea şi păcatul de alt neam în apă, iese curat la suprafață, neluînd cu sine în viața de după aceea nimic din cugetul egiptean[63].

Căci numai cel ce s-a curăţit cu de-amănuntul de toate plăgile Egiptului, de sînge, de rău, de întuneric, de lăcuste, de gîngănii, de grindină, de ploaia de foc şi de celelalte, de care aminteşte cuvîntul istoriei, este vrednic să fie asemănat cu puterea aceea, al cărei călăreţ este Cuvîntul. Desigur, ştim ce înţelesuri au plăgile, ştim cum li se fac egiptenilor sîngele şi mirosul rănilor şi lumina prefăcută în întuneric şi toate pe rînd, în plăgi. Căci cine nu ştie prin ce fel de viaţă se preface cineva în sînge, schimbîndu-se din apa de băut de mai înainte, în stricăciune ,• şi prin co fapte întăreşte în casa sa răul miros al rănilor; şi cum acest fel de viaţă schimbă viaţa luminoasă în fapte prietene ale întunericului şi înnegurate, prin oare cuptorul gheenei pricinuieşte relele băşici. Insă toate relele din Egipt pot fi uşor prefăcute şi în mijloace de mustrare şi de Îndreptare a celui ce aude [64]. Dar e de prisos să întindem cuvîntul, vorbind de cele cunoscute îndeobşte.

După ce ne-am ridicat, deci, deasupra acestora şi ne-am apropiat de Dumnezeu, vom auzi, fără îndoială, şi noi : «Cu călărimea mea îm-

62. Virtuţile sînt călărimea sufletului, pentru că însuşi Cuvîntul se află ca un călăreţ peste puterile sufletului, mînîndu-le spre izbînda asupra patimilor şi obişnuinţelor noastre rele şi ridicîndu-le din îngustimea piedicilor lumii văzute, spre Dum-rtezeu. Cuvîntul ne duce, prin puterea sau atracţia Lui, spre Cuvîntul. Cuvîntul ce trezeşte în noi trebuinţa răspunderii la chemările unei vieţi mai înalte ne mînă *au ne atrage înainte spre a ne face tot mai asemenea Lui, înteţind zborul nostru, tn largul libertăţii vieţii în Dumnezeu. Cuvîntul lui Dumnezeu biciuieşte conştiinţa ca un călăreţ, mînînd-o înainte, iar aceasta e bucuroasă să-I asculte îndemnurile, ln măsura ln care se obişnuieşte tot mai mult ca să-L aibă de călăreţ.

63. Apa tainică, prin care se eliberează omul de robia egipteană, e Botezul. Eliberarea lui are loc numai dacă nu ia cu sine nimic din ceea ce a avut de lu egipteni Înainte de a se boteza, numai dacă nu vrea să poarte cu sine povara grijii do lucrurile de aici.

64. Relele de pe urma păcatelor, producind suferinţă, pot deveni şi mijloace de pocăinţă şi de îndreptare n omului, fftctndu-l să nu se simtă bine ln îngustimea lor.

potriva carelor lui Faraon te-am asemănat pe tine, iubita mea». Dar poate pe cei neprihăniţi **şi** deprinşi în viaţa curată îi supără asemănarea cu calul, deoarece mulţi din prooroci ne interzic să ne facem asemenea cailor. Aşa, Ieremia înfăţişează prin numele cailor furia preacurviei, cînd zice : «S-au făcut cai înnebuniţi după femei, fiecare a nechezat după femeia aproapelui său» (Ier., 5, 8). Iar marele David socoteşte un lucru înfricoşat a se face cineva asemenea calului şi catîrului, ale căror fălci porunceşte să le strîngem în zăbale şi frîu.

De aceea îndreaptă o astfel de înţelegere prin următorul cuvînt, zicînd : deşi eşti cal, fălcile tale nu sînt astfel ca să fie nevoie de zăbale **şi** frîu spre a le strînge. Ci falca ta e împodobită de curăţia turturelei. Căci zice : «Cît de frumoase s-au făcut fălcile tale, ca ale turturelei». Şi cei ce au băgat de seamă lucrurile acestea mărturisesc că această pasăre, după ce se desprinde din însoţirea conjugală, rămîne, pentru timpul de după aceea, străină de însoţire, în aşa fel că în ea se Înfăptuieşte prin fire neprihănirea. De aceea această pasăre a fost luată de Cuvîntul ca chip al celor de laudă, ca asemănarea turturelei să ţină loc de frîu pentru falca iubitei (mînzei) dumnezeieşti. Prin aceasta se arată că această iubită (mînză) e împodobită cu viaţă curată. De aceea, în chip minunat zice Cuvîntul către ea : «Cît de frumoase s-au făcut fălcile tale, ca ale turturelei».

Dar la aceasta adaugă şi altă laudă, zicînd : «Grumazul tău, ca mărgelele». Căci odată ce a început să se folosească de chipuri, clădeşte lauda miresei din cele ce se văd la cai. De aceea laudă grumazul care se încovoaie în chipul cercului, ceea ce vedem întîmplîndu-se la caii mîndri. Căci arcul cercului al cărui chip aminteşte grumazul face calul **mai** frumos de cum este. Iar arcul în greceşte se numeşte «ormiskos», **care e** diminutivul de la «ormos» (golf). Iar «ormos» se foloseşte în înțeles propriu pentru locurile de la marginea mării, în care țărmul adîn-cindu-se înăuntru în chipul lunii, primeşte în sînul său marea şi odih**neşte** în sine pe cei ce vin de pe mare. Ca chip însă se numeşte «ormos» **şi** podoaba din jurul grumazului. Iar cînd folosim în loc de «ormos», diminutivul «ormiskos», prin acest cuvînt arătăm asemănarea acestui chip mai mic, cu golful.

Deci asemănarea grumazului cu arcul înfățişează multe laude ce se potrivesc miresei. întîi că, prin încovoierea grumazului, calul priveşte la paşii proprii ai picioarelor, iar prin aceasta îşi face drumul neîmpiedicat şi sigur, nelovindu-se de vreo piatră şi necăzînd în vreo groapă. Şi nu puțin lucru este pentru bunul nume al sufletului să privească spre el însuşi[65] şi să se sîrguiască cu toată hotărîrea pe drumul dumnezeiesc, ocolind şi sărind peste toate piedicile, ce se ivesc în drum din partea ispitelor.

Apoi, chiar numele de «ormos» (golf), de la care podoaba din jurul grumazului s-a numit, pentru asemănarea cu acest chip, «ormiskos», conține un belşug de mari laude, motiv pentru care grumazul s-a asemănat cu golfurile. Dar care sînt laudele care ni se dau de înțeles de Scriptură, prin acesta ? Dulce şi mîntuitor este portul şi faptul de a ajunge, după reaua pătimire pe mare, la un golf liniştit, în care, uitînd necazurile de pe mare, se bucură toți de odihnă, întărindu-se prin linişte, de lungile osteneli. Căci acolo nu mai este frică de naufragiu, nici temere de curse ascunse, nu mai este primejdie de pirați, nici vînturi furioase, nici mare umflată din adînc de vînturi. Ci cei ce au suferit unele ca acestea sînt acum în afară de greutăți şi de toate primejdiile acestea, marea liniştindu-se în golf. Deci, dacă îşi aduce cineva sufletul într-o astfel de stare, ca să-1 aibă senin într-o linişte netulburată, neagitat de duhurile răutății, neumflat de mîndrie, neînspumat de valurile mîniei, nici învolburat de vreo altă patimă şi purtat de orice vînt, care ridică feluritele valuri ale patimilor, dacă sufletul este astfel, îi linişteşte în sine şi pe cei ce au suferit pe marea vieții de furtunile relelor de tot felul, dăruindu-le, prin virtute, viața lină şi nefră-mîntată, încît cei ce au ajuns în el se află în afara primejdiei scufundării în mare. Pentru aceasta, bine îl aseamănă cuvîntul cu golfurile — pluralul arătînd desăvîrşirea în fiecare fel de virtute. Căci dacă s-ar fi asemănat numai cu un golf (arc), lauda ar fi fost, fără îndoială, nede-săvîrşită, nedînd aceeaşi mărturie şi pentru celelalte virtuți. Acum însă, prin asemănarea cu mulțimea arcurilor se cuprinde în cuvînt măreția tuturor virtuților [66].

Şi prin aceasta cuvîntul sfătuieşte întreaga oştire a Bisericii, adică pe noi toți, că noi nu trebuie să privim numai spre una din bunătăți, fiind fără de grijă față de celelalte fapte bune. Ci dacă ți-ai făcut din neprihănire un arc, împodobind grumazul cu viața curată ca şi cu nişte mărgăritare, să ai şi celălalt arc, care cuprinde în sine pietrele prețioase ale poruncilor şi sporeşte prin sine frumusețea grumazului. De asemenea, să ai şi altă podoabă în jurul grumazului, anume credința evlavioasă şi sănătoasă, care înconjură de jur împrejur grumazul sufletului. Acesta

65. Grumazul încovoiat e un chip văzut al întoarcerii sufletului spre sine însuşi, sau al unei conştiințe de sine accentuate.

66. Grumazul încovoiat asemănîndu-se cu un golf, sau cu un sîn de mare, pe drept cuvînt sfîntul autor laudă grumazul încovoiat al miresei, ca un sîn al li-niştei sufletului retras în sine din tulburarea valurilor vieții din afară. Din această linişte înfloresc toate virtuțile.

este lanțul de aur care străluceşte în jurul grumazului, făcut din aurul nestricăcios al cunoştinței de Dumnezeu. De aceea zice proverbul: «Cunună de haruri vei primi pe creştetul tău şi lanț de aur în jurul grumazului» (Prov. 1,3).

Deci înțelesul arcurilor acesta este. Dar e timpul să supunem, tîl-cuirii şi cuvîntul următor, pe care prietenii mirelui l-au spus miresei. Cuvîntul este acesta : «Asemănări de aur vom face ție, cu ținte de argint, cît este împăratul în culcuşul său». înțelesul acestora apare limpede, rămînîind în şirul tîlcuirilor de mai înainte. Prin aceasta înțelesurile chipurilor apar şi mai adinei. Căci, după ce frumusețea sufletului a fost asemănată cu călărimea care a nimicit carele egiptenilor, adică cu oastea îngerească, iar Bunul Călăreț spune că frîul acelei călărimi este curăția, pe care a înfățişat-o asemănîndu-i fălcile cu ale turturelelor şi podoaba din jurul grumazului cu lanțul ce străluceşte de virtuți, unii voiesc şi socotesc să adauge încă ceva la frumusețea călărimii, împodobind-o cu asemănări de aur, în care țintuiesc şi curăția argintului, ca şi mai mult să strălucească frumusețea podoabei, prin asemănarea strălucirii argintului cu strălucirea aurului.

Dar părăsind înțelesurile chipurilor, să nu depărtăm cuvîntul de înțelesul care ne e de folos. Sufletul curățit prin virtuți s-a asemănat deci cu călărimea. Dar prin aceasta încă nu s-a supus Cuvîntului, nici nu s-a arătat purtînd pe sine pe Cel dus de aceşti cai în vederea mîn-tuirii. Căci mai întîi trebuie să fie împodobit calul cu toate, apoi să primească pe împărat deasupra sa. Şi fie că, potrivit proorocului, Cel ce suie îşi potriveşte calul de sus, de peste nori, în vederea mîntuirii, fie că vine şi în noi, locuind şi umblînd în noi şi străbătînd în adîncurile sufletului nostru, nu e nici o deosebire în ceea ce priveşte înțelesul. Căci celui ce i se întîmplă una din cele două, i se întîmplă şi cealaltă °7. Căci cel ce are deasupra sa pe Dumnezeu, îl are fără îndoială şi ln sine. Şi cela ce L-a primit poartă deasupra sa pe Cel ce S-a sălăşluit în sine. Deci împăratul voieşte să Se odihnească pe acest cal. Căci pentru puterea dumnezeiască, precum s-a zis, lucru de căpetenie e să odihnească în culcuş. Şi în oricare din cele două feluri e în noi, e

67. A avea deasupra sa pe Dumnezeu drept călăreț, fie în înaltul cerului, fie în udîncul sufletului, este acelaşi lucru, căci adîncul sufletului e una cu Înaltul cerului. Adlncul sufletului e tot aşa de mult deasupra norilor tulburi ai patimilor şi ai grijilor lumeşti care ne îngustează orizontul, ca şi seninul cerului care nu arată nici un hotar prin transparentu Iui.

acelaşi har. Fiindcă deci slujitorii împăratului pregătesc calul spre primirea Lui, prin podoabele amintite, iar pentru Dumnezeu e acelaşi lucru a fi în cineva şi a fi deasupra cuiva, slujitorii părăsind desfăşurarea înţeleşului trupesc, *au* tăcut calul pat. Deci noi trebuie să facem, zice, asemănări de aur, cu ţinto do nrylnt, caro sâ Înfrumuseţeze Înfăţişarea calului ; ca să fie împăratul, zice, nu ca In scaun, ci ca In culcuşul lui.

Deci desfăşurarea ruvlntărll, precum a arătat Scriptura, aceasta este. Dar se cuvine să nu trecem nebăgat în seamă faptul că nu se dă ca podoabă aurul în sine, ci asemănările aurului. Şi nu argintul însuşi, ci ţintele din materia aceea. Ceea ce ne-a venit în minte privitor la acestea este aceasta: toată învăţătura despre firea negrăită, chiar dacă arată un înţeles dumnezeiesc şi înalt, **e** o asemănare a aurului ,nu aurul însuşi. Căci nu poate fi înfăţişat întocmai Binele mai presus de înţelegere, chiar de e Pavel cel ce a cunoscut în rai cele negrăite. Chiar de a auzit ırL-rai cuvinte nespuse, nepovestite rămîn înţelesurile privitoare la Dumnezeu. Căci negrăite zice că sînt înţelesurile acestor cuvinte.

Deci, cei ce ne întipăresc nişte cugetări bune despre înţelesul tainelor nu pot spune cum sînt tainele înseşi, ci povestesc strălucirea slavei şl pecetea ipostasului chipului lui Dumnezeu-Cuvîntul. Acestea toate ni se par nouă, celor ce nu putem vedea vistieria aceea, ca aur[68]. Dar celor ce pot privi spre adevăr, le sînt asemănare a aurului şi nu aur, strălucindu-le prin ţintele subţiri ale argintului[69]. Iar argintul e înţelesul cuvintelor, precum zice Scriptura : «Argint cercat în foc e limba dreptului

Aşadar, ceea ce a arătat prin acestea este că firea dumnezeiască e mai presus de toată cugetarea şi cuprinderile cugetării. Iar înţelesul ce se iveşte în noi cu privire la ea este o asemănare a Celui căutat. Căci nu arată însăşi înfăţişarea Aceluia, pe care nu a văzut-o cineva, nici nu poate să o vadă, ci desemnează prin oglindă şi ghicitură lucirea Celui căutat, născută în suflete din vreo socotinţă oarecare. Şi tot cuvîntul care înfăţişează aceste înţelesuri are preţul unei ţinte înguste, neputînd arăta tot ceea ce voieşte cugetarea. Astfel, toată cugetarea **e** mai prejos de cuprinderea lui Dumnezeu şi tot cuvîntul tîlcuitor apare

CM o {intâ Îngustă, ce nu se poate întinde împreună cu lărgimea cugetării 7°.

68. Ceea ce cunoaştem noi despre Dumnezeu e asemenea aurului, nu auru însuşi; e asemănarea a ceea ce este El, nu El însuşi. Căci noi înşine slntem o ase mănare a lui Dumnezeu, sau un chip al Lui, nu El însuşi. Noi sîntem forma ereaU a modelului necreat. Dar între chip şi model e o legătură. Chipul are suportul lr model şi e susţinut de el.

69. Dar cei ce nu pot privi spre Adevărul însuşi mai presus de cugetare soco tesc ceea ce cunosc sau asemănarea aurului, cunoscută de ei, drept aur. E vorbi de cei ce nu sînt In stare să se ridice peste tot ce se poate cunoaşte şi spune despn Dumnezeu (Ia apofatlsm). Cei ce se pot ridica însă peste ele, îşi dau seama că coei ce cunosc e numai asemănarea aurului, nu nurul cel necunoscut In sine însuşi. Da aurul necunoscut le străluceşte acestora prin înţelesul cuvintelor, care o numai ui argint în comparaţie cu aurul rămas necunoscut. Argintul străluceşte, dar străluHrea Iul, deşi accentuată, e departe de strălucirea discretă a aurului.

Deci, sufletul călăuzit prin aceste înțelesuri spre cuprinderea celor necuprinse poate face să se sălăşluiască în sine, prin credință, firea care e mai presus de toată mintea[71]. Aceasta este ceea ce spune Frățiorul. Iți vom face, suflete, care cu dreptate ai fost asemănat cu calul, nişte chipuri şi asemănări ale adevărului. Aceasta este puterea de argint a acestor cuvinte, că ele sînt în formă de scîntei, neputînd înfățişa întocmai înțelesul lăuntric. Dar tu, primindu-le acestea, te vei face prin credință purtător şi locaş Celui ce Se va culca în tine, prin sălăşluirea în tine. Căci te vei face Lui şi scaun şi casă.

Poate va zice cineva că de astfel de cuvinte se învredniceşte sufletul lui Pavel şi vreun altul care s-a făcut oa acela. Căci acela, după ce s-a făcut o dată vas ales al Stăpînului, a avut pe Domnul şi peste sine şi în sine ; şi întrucît a purtat numele Lui înaintea neamurilor şi împăraților, s-a făcut cal; iar întrucît nu a mai vieţuit el, ci *a* arătat vieţuind întru sine pe Acela şi a dat probă despre Hristos care vorbea în sine, s-a făcut casă cuprinzătoare a firii necuprinse [72].

Acestea dăruindu-le prietenii Mirelui sufletului curat şi fecioară (iar acestea sînt duhurile slujitoare, trimise spre slujire pentru cei ce vor moşteni mîntuirea), mireasa se face mai desăvîrşită prin adausul de daruri. Şi apropiindu-se şi mai mult de Cel dorit, înainte de a I se arăta ochilor frumuseţea Lui, îl atinge pe Cel căutat prin simțirea mirosului, primind oarecum prin puterea mirositoare calitatea trupului Lui. Şi zice că a cunoscut mirosul Lui prin buna mireasmă a mirului, cel al cărui nume este nard. Căci însuşi Acela întrebuinţează acest cuvînt către prieteni: «Nardul meu şi-a dat mirosul lui». Precum voi, zice, nu ați dăruit

70. Cugetarea e lacomă să ştie mereu mai mult. Dar cuvîntul mu-i poate împărtăşi tot O» voieşte ea să ştie, ci cuprinde în sine puținul ce se cuprinde într-o țintă îngustă. Cugetarea vrea să se întindă, dar e oprită de îngustimea țintelor văzute, sau a cuvintelor, prin care primeşte înțelesurile şi prin care le exprimă. Dacă cugetarea se întinde totuşi dincolo de îngustimea cuvintelor, se întinde în gol, în lumea fanteziei. Totuşi cugetarea simte că dincolo de țintele mărginite este o realitate.

71. Dar ceea ce nu poate cuprinde cugetarea prin înțelesurile înguste ale cuvintelor cuprinde credința. Căci ea vede că țintele sînt înfipte într-un fond nevăzut, cu mult mal larg şi mai adine decît ele. Acel fundament personal se sălăşluieşte şi se culcă Întreg ca într-un pat în sufletul care se deschide şi se lărgeşte prin credință.

72. Sufletul e «casă cuprinzătoare a firii necuprinse», fără ca cugetarea să o poată cuprinde. Sufletul nu cuprinde pe Cel necuprins, limitîndu-L, ci lărgindu-se el Însuşi pe măsura necuprinderii Aceluia. Nu se poate spune că sufletul e la fel de infinit ca firea dumnezeiască. Dar în fața lui- se deschide orizontul infinit umplut de aceea. El e ca o fîntînă în comunicare, prin deschiderea ei din adînc, cu apele freatice de pretutindeni. Sufletul e deschis în adînc spre infinit, dar se strîmtează la suprafață. Şi nu mai ştim dacă infinitatea îi aparține lui, sau lui Dumnezeu, Care pătrunde ln ol. Intre vasul deschis şi conținutul care se varsă în el din infinitatea Sa e o deosebire de fire, dar şi o continuitate, sau o întregire de arătare reală. Sufletul făcut ca un vas pentru Dumnezeu nu-şi împlineşte rostul existenței dacă nu e umplut de acest conținut pentru care e făcut, dacă nu e în legătură cu infinitul.

aurul curat al dumnezeirii, ci numai nişte asemănări, prin înțelesurile ce le putem cuprinde, nedescoperind cele ale Lui printr-un cuvînt limpede, ci împărtăşind numai nişte luciri ale Celui căutat, prin țintele înguste ale argintului cuvintelor, aşa şi eu, prin buna respirație a mirului meu, am primit în simțire buna respirație a Lui.

Iar ceea ce a spus mi se pare a avea acest înțeles : cînd multe şi felurite aromate răspîndesc un bun miros unit după calitate, acest amestec meşteşugit şi măsurat alcătuieşte un singur mir, o singură mireasmă bine mirositoare din cele ce s-au unit, al cărui nume e nard, dacă înțelegi prin asemănare numele ei; iar ceea ce rezultă ca o singură bună mireasmă din toate însuşirile aromatelor, simțirea curățită o primeşte ca însăşi buna mireasmă a Mirelui. Acestea socotim că ne învață cuvîntul prin cele spuse ; că Cel ce e mai presus de toată alcătuirea şi rînduiala celor ce sînt este după ființă neapropiat, neatins şi necuprins. Iar buna mireasmă ce se alcătuieşte în noi prin curăția virtuților ca un mir, ni se face nouă în locul Aceluia, asemănîndu-se prin curăția ei cu Cel nepătat prin fire, prin bunătatea ei, cu Cel bun, prin nestrieăciunea ei, cu Cel nestricăcios, prin neschimbarea ei, cu Cel neschimbat şi prin toate cele dobîndite de noi, cu Virtutea adevărată, despre care zice proorocul Ava-cum că cuprinde toate cerurile[73].

Deci zicînd către prietenii Mirelui : «nardul meu îşi dă mirosul său», acestea şi cele ca acestea socotesc că le spune cugetînd că cineva, — chiar dacă, culegînd toată floarea bine mrositoare sau aroma din feluritele livezi ale virtuții şi făcîndu-şi toată viața lui bine înmiresmată prin bunul miros al străduințelor lui, se face prin toate desă-

73. Neprimind prin cugetare aurul curat al dumnezeirii, sufletul primeşte mireasma ei prin simțirea mirosului său curățit prin virtuți, sau deschis prin virtuți infinitului personal, în iubire. Sufletul însuşi răspîndeşte prin virtuți, sau prin avînturile şi deschiderile lui iubitoare, o mireasma, sau o respirație curată, care e în acelaşi timp o simțire a miresmei lui Dumnezeu, întrucît şi din el se răspîndeşte curăția unor bunătăți asemănătoare. Amestecul virtuților noastre cu bunătățile lui Dumnezeu, sesizate de simțirea înmiresmată a sufletului, e nardul lui Dumnezeu. Propriu-zis în înseşi aceste virtuți e nardul lui Dumnezeu, căci ele nu sînt cu putință fără iubirea lui Dumnezeu vărsată în sufletul care-L caută. Cei ce sînt apropiați prin aceleaşi virtuți, sau Drin iubire, îşi răspîndesc reciproc între ei aceeaşi mireasmă de curăție, sporind-o în fiecare. Cu atît mai mult Dumnezeu, Care răspîndeşte curăția bunătăților Sale atot--urate, e sesizat de mirosul sufletului curățit prin virtuțile întărite de bunătățile iubirii iui Dumnezeu. Propriu-zis, în însăşi curăția bunei miresme a sufletului, care a sporit ;n virtuți, se află curăția bunei miresme a lui Dumnezeu. Căci nu s-ar putea dezvolta ^cestea dacă sufletul n-ar fi legat prin adîncul său cu Dumnezeu. Sfîntul Grigorie de Nyssa arată aci o altă cale a cunoaşterii lui Dumnezeu, superioară celei a cugetării 'eretice. Pe cînd ultima ştie de Dumnezeu de la distanță, prin curăție se produce o i.tilnire între suflet şi Dumnezeu, o îmbinare şi o întrepătrundere. Sufletul cunoaşte •*œ* Cel bun, după ce a devenit el însuşi bun, sau prin faptul însuşi al bunătății sale ; u noaste pe Cel neschimbat în bine, prin neschimbarea sa în bine, întrucît binele 1-a r-jcerit aşa de mult, că nu se mai poate dezlipi de el. Nardul propriu, alcătuit din toate —.resmele sau virtuțile, mireasa îl simte şi îl răspîndeşte ca pe însuşi nardul Mirelui.

vlrşit — nu poate totuşi privi spre Dumnezeu-Cuvîntul însuşi, cum nu poate privi țintă spre cercul soarelui; dar priveşte în sine ca în oglindă soarele. Căci razele virtuții aceleia adevărate şi dumnezeieşti, strălucind vieții curate prin nepătimirea ce iradiază din ele, ne fac văzut pe Cel nevăzut şi apropiat, pe Cel necuprins, zugrăvind în oglinda noastră soarele [74]. Şi e acelaşi lucru, cît priveşte înțelesul cuprins în ele, a zice razele soarelui sau iradierile virtuții, sau bunele miresme. Oricare din acestea am alege-o pentru scopul cuvîntului, în toate se cuprinde acelaşi înțeles, că prin virtuți se iveşte în noi cunoştința binelui celui mai

presus de toată mintea, precum printr-o icoană se poate cunoaşte frumuseţea modelului.

Aşa şi Pavel — mireasa urmînd prin virtuţi pe Mirele şi zugrăvind în sine frumuseţea neapropiată şi din roadele Duhului: din iubire şi bucurie, din pace şi din felurile asemănătoare alcătuind acest nard — a spus că el este buna mireasmă a lui Hristos, făcînd să miroase în sine harul acela neapropiat şi mai presus de toate [75], dăruindu-se pe sine altora ca pe o tămîie, spre a fi primită de fiecare după cum îi este voia, întrucît s-a făcut după starea proprie fiecăruia, fie miros de viaţă făcător, fie miros purtător de moarte. Precum acelaşi mir apropiat de gîndac (scarabeu), sau de porumbel, nu produce asupra amîndurora acelaşi efect, ci porumbelul se face mai viguros prin mirosul mirului, iar gîndacul piere, aşa şi de marele Pavel, de acea dumnezeiască tămîie, de era cineva porumbel, sau Tit, sau Sila, sau Timotei, se împărtăşea împreună cu el de buna mireasmă a mirului, înaintînd în tot binele, datorită pildelor lui ,• iar de era cineva Dima, sau Alexandru, sau Hermogen, oare nu suportau tămîia tainică a înfrînării, erau puşi pe fugă, ca nişte gîn-daci, de buna lui mireasmă. De aceea zicea cel ce răspîndea

74. Sfîntul Grigorie nu reduce la o explicare unilaterală întîlnirea între Dumnezeu şi suflet. Ea nu e o simplă imitare a lui Dumnezeu de către suflet prin virtuţi, tlar nici o vedere descoperită a lui Dumnezeu. Razele bunătăţilor lui Dumnezeu vin în mod real In suflet, sau nepătimirea lor iradiază cu adevărat în acesta. Dar ele fac să ■• răsfrlngă totuşi Soarele dumnezeiesc în suflet numai ca într-o oglindă. Nu Soarele însuşi e In suflet, ci chipul Lui. Dar între chipul şi realitatea Lui nu e o tăietură totali. Chipul Lui nu s-ar răsfrînge în suflet fără venirea razelor Lui în acesta. Lumina NOARELUL văzut nu ar pătrunde într-o casă, dacă n-ar veni razele lui în ea. Astfel, razele Soarelui nevăzut «ne fac văzut pe Cel nevăzut..., zugrăvind în oglinda noastră Soarele».

75. Şl despre sfîntul Pavel, sfîntul Grigorie spune pe de o parte că răspîndea din sine o bună mireasmă proprie, pe de alta, că această bună mireasmă era harul lui Dumnezeu, căci virtuţile care o alcătuiau erau rodul harului, sau roadele Duhului Sflnt. Căci virtuţile sînt pe de o parte rodul străduinţelor noastre, pe de alta, străduinţele acestea slnt făcute cu putinţă de ajutorul harului. Pe de altă parte ele sînt reiaţii pozitive cu Dumnezeu şi cu semenii. Ele sînt o întîlnire a noastră cu Dumnezeu, u puterii noastre cu puterea lui Dumnezeu; ele sporesc In noi din prezenţa lui Dumnezeu ln noi şi din înaintarea noastră în El. Mai sporesc şi din mulţumirea ce ştim că I-o produc lui Dumnezeu şi din mulţumirea ce ne vine din partea celor către care se îndreaptă. Prin virtuţi, omul se dăruieşte altora ca o tămîie bine mirositoare, din DIRE nu lipseşte buna mireasmă vărsată în noi de la Dumnezeu. Dar nu tuturor li se fac spre miros de bună mireasmă, ci unora le apar ca rău mirositoare. Căci pizma unora Ie acoperă frumuseţea şi le face la aparenţă respingătoare. In felul acesta Ii so fac pricină de moarte, în ioc de a le fi pricină de viaţă.

din sine asemenea miruri: «A lui Hristos bună mireasmă sîntem şi pentru cei ce se mîntuiesc şi pentru cei ce pier, unora miros de moarte, spre moarte, iar altora miros de viaţă, spre viaţă» (II Cor., 2, 15).

Iar dacă nardul evanghelic are vreo înrudire cu mirul miresei, —-cel ce citeşte poate să-şi dea seama de cele ce s-au scris — acesta era nardul acela, de mult preţ, al credinţei, care a fost turnat pe capul Domnului şi a umplut toată casa de bună mireasmă. Şi poate, mirul care dă miresei mirosul mirelui nu era străin de acest mir. Căci în Evanghelie fiind vărsat mirul Domnului însuşi, umple de bună mireasmă casa în care era ospăţul. Fiindcă mie mi se pare că şi acolo femeia a prevestit cu duh proorocesc prin mir taina morţii, precum mărturiseşte Domnul despre cele săvîrşite de ea, zicînd : «A făcut mai înainte cele ale înmormîntării

mele» (In 12, 3). Iar casa umplută de bună mireasmă ne îndeamnă să cugetăm că e toată lumea, zicînd : «Oriunde se va predica Evanghelia aceasta, în toată lumea, mirosul faptei ei se va împrăştia împreună cu predica Evangheliei şi Evanghelia va fi spre amintirea ei» (In, 12, 13 urm.). Aşadar, în *Cîntarea Cîntărilor* nardul dă miresei mirosul mirelui; iar în Evanghelie buna mireasmă a lui Hristos, care a umplut atunci casa, se face buna mireasmă a întregului trup al Bisericii, în tot pămîntul şi în toată lumea. Prin acestea se află, poate, în amîndouă ceva comun, în aşa fel că cele două apar ca una.

Dar despre acestea pînă aici. Zicerea care urmează se arată potrivită cu fapta nunții, fiind spusă de cea care se pregăteşte în cămara de nuntă. Insă ea arată o gîndire mai mare şi mai desăvîrşită, pe care nu o pot atinge decît cei ce sînt deja desăvîrşiți. Ce se spune deci ? «Buchet de stactie este frățiorul meu mie ; între sînii mei va petrece». Se spune că e o grijă a femeilor iubitoare de podoabe să nuşi născocească podoabe numai la vedere pentru cei cu care vieţuiesc împreună, ci să se străduiască să-şi facă prin vreo mireasmă trupurile plăcute bărbaților, ascunzînd în lăuntrul veşmintelor lor vreo aromă, care produce un efect potrivit cu acest scop, ca să nu răspîndească din ele mirosul propriu, ci trupul să se unească cu mireasma aromatei.

Acesta fiind obiceiul lor, ce cutează să gîndească această fecioară cu cuget înalt ? «Buchetul pe care îl atîrn de grumazul meu pe piept, prin care pricinuiesc o bună mireasmă trupului, nu are în sine vreo alta din aromatele bine mirositoare, ci pe însuşi Domnul, Care, făcîndu-Se stactie, S-a sălăşluit în buchetul conştiinței, petreeînd în însăşi inima mea». Căci locul inimii e în mijlocul sinilor, după cum spun cei ce au studiat lucrurile acestea. Şi mireasma buchetului spune că porneşte din lo-

cui In care **sta** binele ca Intr-o vistierie. Dar se spune **că** inima **e şi iz**vorul căldurii **din** noi, de la ca împărțindu-se, prin artere, căldura în tot corpul **şi** prin ea făcîndu-se mădularele corpului calde şi vii, fiind încălzite **de** focul ei. Deci, cea care a primit în partea conducătoare a sufletului **pe** Hristos şi şi-a făcut inima ei buchet al acestei miresme îşi face toate deprinderile vieții, ca pe nişte mădulare ale trupului, încălzite de Duhul ce străbate din inimă, nici o fărădelege nerăcind iubirea față de Dumnezeu, în nici un mădular al trupului.

Dar să trecem la cuvîntul următor. Să auzim ce zice via cea rodnică despre roadele ei, via care, întinsă în toate laturile casei lui Dum**nezeu,** precum zice proorocul, prin coardele iubirii, s-a înfăşurat în jurul viței dumnezeieşti şi netrecătoare : «Ciorchine de chipru mi-este frățiorul meu, în viile Engadi». Cine e atît de fericit? Mai bine zis, **cine e** mai presus de toată fericirea, încît văzînd mireasma în ciorchi**nele** sufletului său, să vadă în ea pe însuşi Stăpînul viei ? Căci iată cît **a crescut** cea care a cunoscut în mireasma ei respirația mirelui! Fă-**clndu-se lui** stactie binemirositoare şi cuprinzînd în buchetul inimii mi**reasma,** ca să rămînă în ea binele pururea neevaporat, se face maică **a** mugurelui care înfloreşte înainte de patimă, dar varsă vinul din sine In **vremea** pătimirii. Căci vin care veseleşte inima se numeşte sîngele strugurelui, după iconomia patimilor. Deci

îndoită e bucuria de ciorchine : una de floarea lui, cînd veseleşte prin mirosul lui plăcut simţurile, alta de rodul desăvîrşit, cînd ne putem, după bunul plac, fie să **ne** îndulcim de mîncarea lui, fie să ne veselim de vin, la ospeţe. Aci mi**reasa doreşte** să se bucure de mugurele în floare, numind chipru floarea **viţei. Căci** pruncul nou născut Iisus, Care sporeşte în cei **ce** L-au pri**mit pe** El în chip felurit, întru înţelepciune, vîrsta şi har, nu e ace**laşi** în toţi ,• ci, după măsura celui în care este şi potrivit cu puterea **celui ce**-L cuprinde, voieşte a Se arăta fie prunc, fie înaintînd, fie desă**vîrşit,** după firea viţei, care nu se vede în vie totdeauna cu aceeaşi înfăţişare, ci-Şi schimbă înfăţişarea cu vremea, înflorind, prinzînd rod, desăvîrşindu-Se, făcîndu-Se copt.

Aşadar, via îşi vesteşte rodul său, care nu e încă copt pentru vin, ci aşteaptă plinirea vremii, dar nu e nici cu totul neputincios spre îndulcire. Căci mai înainte decît gustul, veseleşte mirosul sufletului cu aburii nădejdii în aşteptarea bunătăţilor, îndulcind simţurile. Pentru că aşteptarea sigură şi neîndoielnică a harului nădăjduit se face gustare color ce aşteaptă prin răbdare bunul aşteptat. Aşa este mugurele de chipru (înflorit), mugure ce-şi vesteşte vinul, dar încă nu s-a făcut vin, ei prin floare (iar înflorirea e nădejdea) îşi adevereşte harul viitor.

Iar adausul «Engadi» arată locul gras, în care, fiind sădită, via îşi face rodul bine hrănit şi dulce. Căci cei ce s-au îndeletnicit cu geografia spun că ţinutul Engadi e bun pentru îngrăşarea ciorchinilor. Pentru că, aşa cum cel ce îşi are voia în însoţire cu legea Domnului şi toată noaptea şi toată ziua se gîndeşte la aceasta, se face pom pururea verde (Ps. 1, 1 urm.), îngrăşîndu-se prin curgerile apelor şi dîndu-şi rodul la vremea cuvenită, tot aşa şi via Mirelui, sădită în Engadi, sau în locul gras, adică în cugetarea adîncă ce e adăpată şi susţinută în creştere de dumnezeieştile învăţături, a rodit acest mugure bogat înflorit, în care vede pe cultivatorul şi îngrijitorul ei. Ce fericită este ţarina aceasta, al cărei rod se aseamănă cu chipul Mirelui! Căci, deoarece Acela e lumină adevărată şi viaţă adevărată şi dreptate adevărată, precum zice înţelepciunea, şi toate cele de felul acesta, atunci cînd cineva prin fapte se face ca Acela, privind ciorchinele conştiinţei sale, vede pe Mirele însuşi în el, oglindind prin viaţa luminoasă şi nepătată lumina adevărului. De aceea zice via roditoare : al meu este ciorchinele care înfloreşte şi leagă rod. Iar ciorchinele adevărat este Acela care S-a arătat pe Sine pe araci de lemn şi al Cărui sînge se face, celor ce se mîntuiesc şi se veselesc, bun de băut şi mântuitor, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin [76].

Omilia a IV-a

«Iată inimoasă eşti, iubita mea; iată trumoasă eşti. Ochii tăi porumbi. Iată frumos eşti, irăţiorui meu, şi cu bun chip. Patul nostru este umbros, grinzile noastre de cedru, podurile casei noastre de chiparos. Ca iloarea cîmpului, crinul văilor. Ca crinul Intre spini, aşa **e iubita mea între fiice. Ca mărul între lemnele pădurii, aşa e** *irăţiorui meu intre feciori. Sub umbra lui m-am dorit şi am şezut, şi dulce este rodul lui in gîtlejul meu. Duceţi-mă în casa mirelui, puneţi peste mine dragostea. Sprijiniţi-mă în miruri, aşezaţi-mă în-*

tro meri, că am lost răniţi de dragoste. Stingă lui sub capul meu şl dreapta lui mă va îmbrăţişa. Juratu-v-am pe voi, ilice ale Ierusalimului, întru puterile şl

76. Aşa cum Hristos în Sine a înmugurit întîi şi apoi, ca mugure, a înflorit (întîi prunc, apod creşterea cu vîrsta şi cu înţelepciunea şi apoi patima) şi abia în patimă se arată ciorchine de struguri care-Şi dă vinul sau sîngele Său celor ce vor, aşa face şi în cei în care Se sălăşlueşte : la început e mugure sau prunc pe măsura prunciei lor duhovniceşti, apoi înfloreşte sau creşte, apoi Se face rod, sau strugure, în stare să-Şi dea prin patimă vinul sau sîngele, trupului Bisericii. în toate acestea nu există despărţire strictă între credincios şi Hristos. In mugurele duhovnicesc din sine credinciosul vede pe Hristos ca prunc, în strugurele din sine vede pe Hristos gata de pătimire şi pe sine, la fel, gata de împreună-pătimire cu El. Dar vinul vărsat prin patimă veseleşte inima, fie că e vinul sau sîngele lui Hristos în acela, fie că e vinul sau sîngele celui ce a crescut pînă la vîrsta rodului şi şi-a dat osteneala sa pătimitoare sau sîngele său altora prin pătimire şi prin curăţirea ce a produs-o acesta în sine de orice patimă rea. Maturitatea duhovnicească a cuiva se arată în capacitatea de a se jertfi pentru Hristos, iar rodul ei deplin, în a fi mereu în exerciţiul unei vieţi de jertfă.

tăriile ţarinii, să deşteptaţi şi să sculaţi dragostea pînă ce va **voi». (Cînt. CInt., 1, 14—2, 7)[76] bis.**

Spun cei ce curăţă aurul că, dacă s-a înnegrit frumuseţea strălucirii lui **prin vreo** materie mai murdară amestecată în el prin adaus din afară, **culoarea** urîtă trebuie tămăduită prin topirea în foc şi lucrul acesta trebuie făcut de multe ori; şi la fiecare topire trebuie cercetat cu cît s-a făcut aurul mai bine colorat decît la cea dinainte ; şi aşa, în toate cele următoare. Şi să nu se înceteze a se curăţa materia prin foc, pînă cînd înfăţişarea aurului nu-şi va mărturisi curăţia şi lipsa de pată. Pen**tru ce** am făcut pomenire de aceasta, începînd tîlcuirea de faţă a celor citite, **ni** se va face vădit din însuşi înţelesul celor scrise.

La început firea omenească era ca aurul şi strălucea prin asemă**narea cu** Binele cel nepătat. Dar s-a urîţit la culoare şi s-a făcut nea**gră după aceea,** prin amestecarea răului în ea, precum am auzit pe **mireasă** spunînd la începutul Cîntării, că neîngrijirea viei a făcut-o neagră. **Dar** Dumnezeu, Cel ce toate le întocmeşte cu înţelepciune, tămădu-**Ind urîţenia ei** nu născoceşte o frumuseţe nouă în ea, care nu era mai **înainte, ci o** aduce din nou la harul dintîi, întoreînd la starea de curăţie, **prin** desfacerea de răul adaus, pe cea înnegrită prin rău. Precum, deci, meşterii pricepuţi în aur, după prima topire cercetează cît a înaintat în frumuseţe materia ale cărei pete au fost mistuite de foc, şi făcîndu-se **a doua** topire, dacă n-a fost curăţită destul la prima, iau seama la fru**museţea** adăugată, şi făcînd de multe ori la fel, iau seama mereu la **adausurile** frumuseţii printr-o probă îngrijită, aşa şi acum Lecuitorul **nurului** înnegrit, făcînd sufletul strălucit, prin leacurile folosite, ca prin**tr-o topire, la** început aseamănă frumuseţea dobîndită cu a unei călă-**rlmi, iar acum** îi recunoaşte frumuseţea apărută ca a unei fecioare. Căci /Ic© : **«Tată** frumoasă eşti, iubita mea ; iată frumoasă eşti. Ochii tăi, po**rumbi».**

Prin cele spuse cuvîntul învaţă că frumuseţea dobîndită din nou **constă în a** veni aproape de izvorul Binelui şi în a se apropia de însăşi **frumuseţea** adevărată, de la oare s-a depărtat. Căci zice : «Iată, fru**moasă eşti,** iubita mea». Mai înainte nu erai frumoasă, pentru că te înstrăinaseşi de frumuseţea modelului şi, prin reaua învecinare cu păcatul, **te** schimbaseşi spre urîţenie. Iar ceea ce se spune, aceasta este : firea omenească a fost făcută în stare să primească cele voite în libertate şi să meargă spre ceea ce o duce pornirea liberei alegeri şi după aceea să se şi prefacă. Astfel, primind patima mîniei, se face mînioasă ;

7(5. bis. Sftntul Grigorie a folosit un text necunoscut de noi.

cînd ajunge stăplnu polln, so descompune In plăcere; tind **1** s-a îndreptat pornirea spre luşitato şl frica, precum şi spre toate celelalte patimi, îmbracă chipurile fiecăreia dintre patimi, precum şi dimpotrivă, primind în sine îndelunga răbdare, curăţia, pacea, nemînierea, neintristarea, buna îndrăznire, netulburarea, întipăreşte pecetea fiecăreia din acestea în starea sufletului, liniştindu-se întru netulburare.

Deci odată ce virtutea e străină de patimă, nu mai pot fi amîndouă Ia un loc. Căci cel ce s-a despărţit de înfrînare petrece numaidecît în viată neînfrînată ; şi cel ce s-a scîrbit de viata necurată a dobîndit, prin întoarcerea de la patimă, neîntinarea. Aşa şi în toate celelalte : smeritul s-a despărţit de mîndrie, şi cel ce s-a umflat de îngîmfare a lepădat smerita cugetare. Şi la ce să mai pierdem vremea vorbind de fiecare ? Precum, în cele ce sînt protivnice prin fire, depărtarea unuia e una cu arătarea celuilalt, aşa, dat fiind că alegerea noastră e astfel că are puterea să se modeleze după ceea ce voieşte[77], bine zice Cuvîntul către cea care s-a făcut frumoasă : despărţindu-te de părtăşia răului, te-ai apropiat de Mine iar odată ce te-ai apropiat de frumuseţea neapropiată, te-ai făcut şi tu frumoasă, primind ca o oglindă chipul frumuseţii Mele. Căci omenescul se aseamănă cu o oglindă, preschim-bîndu-se după cele alese de el[78]. De vede aur, ia înfăţişarea aurului, şi arată prin înfăţişări aceleaşi străluciri ale materiei; de apare ceva din cele urîte, arată prin asemănare urîţenia acestuia, luînd înfăţişarea broaştei, sau a scolopendrei, sau a alteia din cele cu chip neplăcut, cu care s-ar afla faţă în faţă[79].

Fiindcă, deci, sufletul curăţit de Cuvîntul, punînd la spate răutatea, a primit în sine discul soarelui şi străluceşte în lumina celui ce se

77. Omul se modelează prin libertate după ceea ce alege în chip liber. El e lăsat să-şi ducă fiinţa mai departe spre o ţintă sau alta. Dar chipul adevărat şi-1 înfăptuieşte întrucît îl face tot mai asemănător modelului său care e supremul Bine. Altfel, îşi urî-ţeşte chipul omenesc, încît devine mai puţin om.

78. Nimeni nu se află într-o stare neutră. Dacă nu e rău, e bun, şi invers; dacă ou e înfrînat, e neînfrînat; dacă nu e mîndru, e smerit, etc. Omul e făcut să aibă o atitudine şi o direcţie în viaţa lui prin sine însuşi, prin libertate. Libertatea este spre ceva j libertatea face uz de ea însăşi.

7Q. Omul este oglinda Celui ce e binele prin sine, sau prin fiinţă. De aceea nu poate deveni el însuşi acel bine. Dar îl oglindeşte în sine. Iar în oglindă e numai chipul celui proiectat. Nu e fiinţa însăşi a Aceluia. Dar chipul nu s-ar vedea în oglindă fără atingerea ei de către razele Aceluia. Iar o oglindă goală de un chip care să se vadă în ea nu se poate cunoaşte. însuşi cel ce o priveşte se vede în ea. Şi oglinda e frumoasă sau urîtă, după chipul celui oglindit în ea. Dar între om ca oglindă şi chipul Celui reflectat în el trebuie să vedem o unire şi mai strînsă ca între oglinda de sticlă şi chipul reflectat în ea. Omul ca oglindă se preface după chipul celui reflectat în el, in măsura în care acela se reflectă mai mult în el. Un semen al meu pe care îl iau mereu ca model, reflectîndu-se neîncetat în mine, mă preface după chipul lui şi nu-1 arăt numai pe el reflectat în mine, ci pe mine însumi devenit ca el. Eu arăt chipul lui întrucît mă arăt pe mine însumi devenit asemenea lui. Şi totuşi sînt numai chip al lui, nu sînt el însuşi. Omul o o oglindă vie, ce se acomodează mereu cu ceea ce se reflectă în el.

arată în ea, de aceea zice către ol Cuvîntul : le-ai făcut de acum frumoasă, fiindcă te-ai apropiat de lumina Mea, dobîndind prin apropiere părtăşia frumuseţii: «Iată, frumoasă eşti, zice, iubita mea». Apoi luînd şi mai mult seama şi văzînd-o pe ea înaintată la un adaus şi la o prelungire a frumuseţii, repetă acelaşi cuvînt, zicînd : «Iată, frumoasă eşti». Dar înainte a numit-o iubită, aci însă, cea care se cunoaşte din forma ochilor. Căci zice : «Ochii tăi de porumbiţă». Mai înainte, cînd se asemăna cu calul, lauda ei era în grumaz. Acum însă, cînd s-a arătat frumuseţea ei proprie, e lăudată datorită ochilor. Iar lauda ochilor este că sînt ochi de porumbiţă, ceea ce socotesc că are înţelesul că în pupilele ochilor se văd feţele celor ce sînt priviţi. Căci spun învăţaţii în aceste ştiinţe ale naturii că ochiul produce vederea primind întipări-rile chipurilor ce curg din cele văzute. De aceea se face laudă a frumuseţii ochilor chipul porumbului, care apare în pupilele lor. Căci spre ceea ce îşi aţinteşte cineva privirea, asemănarea aceleia o primeşte în sine.

Deci cînd sufletul nu mai priveşte spre trup, ci spre viaţa duhovnicească, cum zice Apostolul, vieţuind în Duh şi umblînd cu Duhul (Gal., 5, **16)** şi omorînd faptele trupului, ca unul ce a devenit întreg duhovnicesc, nemaifiind sufletesc, nici trupesc, se dă mărturia acestui suflet izbăvit de împătimirea după cele trupeşti, că are în ochi chipul porumbelului, adică îi străluceşte în puterea văzătoare a sufletului pecetea vieţii duhovniceşti[80].

Iar pentru că ochiul sufletului s-a făcut curat şi prin aceasta primitor al peceţii porumbului, e în stare să privească şi frumuseţea Mirelui. Căci «nimeni nu poate zice «Domnul Iisus», fără numai în Duhul Sfînt» (I Cor., 12, 3). Deci zice şi ea : «Iată, frumos eşti frăţiorul meu, şl cu bun chip». Căci nu mi se mai pare nimic altceva frumos, ci m-am întors de la toate cîte le socoteam mai înainte că

80. «Ochii tăi, porumbi», spune textul *Cîntării Cîntărilor.* Sfîntul Grigorie în tîlcuirea sa spune uneori: «ochii tăi de porumbiţă». Prin aceste două expresii se spune, pe de o parte, că ceea ce se vede în ochii sufletului este porumbelul, adică Duhul Sfînt, căci privind mereu la cele ale Duhului, ochii sufletului devin ochii Duhului, conform i u cele spuse la nota anterioară. Dar pe de altă parte el n-a încetat să fie el însuşi, avînd chipul porumbelului neconfundat cu sine; el are deci «ochi de porumbiţă». Slnt ochii păcii, ai blîtide|ei, ai curăţiei, ai nevinovăţiei.

sînt între cele frumoase, **şi** nu mă mai înşeală judecata despre ceea ce e frumos, ca să socotesc că mai e ceva frumos afară de Tine ,• nu mă mai înşeală lauda omenească, nici slava, nici faima şi puterea lumească. Căci acestea se colorează la suprafaţă cu închipuirea frumosului pentru cei ce privesc spre cele supuse simţurilor, dar nu sînt ceea ce se socotesc. Căci cum ar fi frumos ceea ce nici nu subzistă (nu are temelie în sine), peste tot?

Pentru că ceea ce e preţuit în lumea aceasta are existenţă numai în părerea celor ce socotesc că există. Tu însă eşti cu adevărat frumos. Şi nu numai frumos, ci eşti **aşa,** fiind însăşi fiinţa frumosului, fiind pururea ceea ce eşti. Nu înfloreşti cu vremea, nici nu-ţi lepezi iarăşi floarea cu vremea, ci îţi prelungeşti frumuseţea împreună cu veşnicia vieţii[81]. Iar numele ei este iubirea de oameni[82]. Căci Hristos, răsă-rindu-ne nouă din Iuda, iar poporul iudeu fiind frate celui ce vine la El din neamuri, bine S-a numit, pentru arătarea dumnezeirii în trup, Frăţior al celei ce-L iubeşte.

Apoi a adăugat: «Patul nostru este umbrit». Adică firea omenească Te-a cunoscut pe Tine, cum Te şi cunoaşte, ca pe Cel ce Te^ai făcut umbrit prin întrupare (iconomie). Căci ai venit, zice, Tu cel frumos, Frăţiorul meu, Cel ou bun chip, făoîndu-Te umbră a patului nostru. Pentru că de nu Te-ai fi umbrit pe Tine însuţi, acoperind raza cu neputinţă de răbdat a dumnezeirii cu chipul robului, cine ar fi suportat arătarea Ta ? [83] Căci «nimeni nu va vedea faţa lui Dumnezeu şi va trăi» {leş., 33, 20). Ai venit, aşadar, Frumosule, dar făcîndu-Te aşa cum Te putem primi. Ai venit umbrind razele dumnezeirii cu învelişul trupului. Căci cum ar fi putut firea muritoare şi pieritoare să se unească în împreună-vieţuire cu cea nepieritoare şi neapropiată, dacă nu ar fi mijlocit între noi, cei ce vieţuim în întuneric, şi între lumină, umbra trupului ? Iar «pat» numeşte mireasa, folosindu-se de un chip, însăşi unirea firii omeneşti cu Dumnezeu. E ceea ce face şi marele Apostol, care ne logodeşte pe noi, fecioară, cu Hristos, şi împodobeşte sufletul, mireasă, şi spune că însoţirea celor doi în unitatea unui singur trup e marea taină a unirii lui Hristos cu Biserica. Căci zicînd : «Şi vor fi cei doi un trup», adaugă: «Taina aceasta mare este, iar eu zic de Hristos şi Biserică» (Ef., 5, 31—32).

Pentru această taină, deci, sufletul-fecioară a numit unirea cu Dumnezeu «pat». Iar această unire nu putea să se înfăptuiască altfel, fără

81. Frumosul e identificat cu cel ce există cu adevărat, sau prin sine. Ceea ce nu există prin sine se destramă cu vremea, şi această descompunere e una cu pierderea chipului. Numai Cel ce există prin sine şi deci veşnic şi cel în comuniune cu El nu se destramă, nu intră în descompunere, nu are frumuseţe trecătoare, deci mai mult aparentă.

82. Existenţa prin sine şi veşnică, fiind una cu frumuseţea netrecătoare, e temelia iubirii de oameni. Dimpotrivă, cel oe urăşte este urît. El urăşte pentru că se teme, pentru că e stăpînit de incertitudinea existenţei sale, pentru că nu are forma sa interioară asigurată (formosus). De aceea, în iubirea de alţii se arată totodată frumuseţea cuiva. în limba română cuvîntul «urît» are şi înţeles moral şi înţeles estetic.

83. Cum ar fi putut sufletul nostru să rămînă neconfundat în îmbrăţişarea iubitoare cu Dumnezeu Cuvîntul, dacă Acela nu S-ar fi acoperit cu umbra trupului Său ? E o umbră lină, care filtrează lumina dumnezeiască în mod blînd, mîngîietor. Căci chiar din mădularele Lui Îşi face mijloace de mîngîiere a noastră. Numai iubirea lui Dumnezeu ca Persoană poate să se poarte cu atîta delicateţe faţă de cei pe care îi iubeşte, umbrindu-Şi prin întrupare tăria de nesuportat a luminii.

numai aşa, că Domnul S-a arătat nouă umbrit prin trup. Căci El nu e numai Mire, ci şi ziditor de casă, El însuşi zidindu-ne pe noi drept casă şl dind materia întregii zidiri. Căci pune casei acoperiş, înfrumuseţînd opera printr-o materie neputrezitoare. Iar aceasta este chedrul şi chiparosul, lemne a căror putere e mai tare ca toată pricina de putrezire, nesupunindu-se vremii, nenăsoînd cari, nestricîndu-se prin putrezire. Din aceştia chedrii, fiind lungi, ocuipă în acoperiş toată lăţimea casei, iar chiparoşii, alcătuind podul casei, împodobesc zidirea dinăuntru a casei. Căci cuvîntul spune : «Grinzile casei noastre sînt chedri. Podul nostru e de chiparos». Fără îndoială, înţelesurile arătate prin lemne sînt limpezi celor ce urmăresc şirul gîndirii. Ploaie numeşte Domnul, în Evanghelie, feluritele atacuri ale ispitelor, zicînd despre cel ce şi-a zidit bine casa de piatră : «A căzut ploaie şi au suflat vînturi şi au venit rîuri şi casa *a* rămas nevătămată» (fără să pătimească) din acestea. Deci din pricina acestor ploi rele, avem nevoie de astfel de grinzi. Iar acestea sînt virtuţile, care nu primesc în lăuntrul lor năvălirile ispitelor, căci sînt tari şl neîncovoiate şi nu se înmoaie de ispite în faţa păcatului. Şi putem înţelege ceea ce s-a spus, cercetînd împreună cu textul de faţă cuvîntul din Eclesiast. Căci zice acolo : «Din lenevire grinzile se lasă în jos şi cînd mîinile nu muncesc, picură în casă» (Ecl., 10, 18). Căci cînd lemnele care alcătuiesc acoperişul sînt slabe şi fără putere, din pricina subţirimii, iar stăpînul casei e zăbavnic în îngrijirea casei, acoperişul nu foloseşte la nimic cînd curg picăturile de ploaie, fiindcă se încovoaie în chip neîndoielnic slăbind sub greutatea apei şi slăbiciunea lemnelor nu stă neclintită, frîngîndu-se sub apăsarea greutăţii, şi astfel apa, adunîndu-se în găurile adîncite, se strecoară peste cele dinăuntru, şi picăturile, după cuvîntul proverbului, scot din casa sa pe om, în ziua cînd plouă. Prin chipul pildei ni se porunceşte deci ca prin tăria virtuţilor, să stăm tari în faţa ispitelor, ca nu cumva înmuindu-ne sub năvala patimilor, să se facă în noi găuri şi să primim apele ce curg din afară peste inimă, în lăuntrul cămărilor şi să se strice cele adunate acolo. Iar aceşti chedri ai Libanului, pe care i-a sădit Domnul şi în care Îşi fac cuib păsările, între care se deosebeşte cuibul pelicanului, aceşti chedri, adică virtuţile, asigură casa de nuntă, în care îşi fac cuibul sufletele care s-au făcut păsări şi zboară mai presus de curse [84], deose-bindu-se între ele cuibul pelicanului, pe care Scriptura a numit-o casă. Căci se spune de această pasăre că are scîrbă de împreunări şi însoţin-du-so între ele dintr-o trebuinţă a firii, o fac suferind şi întristmdu-se

84. Sufletele care năzuiesc spre cele bune, care sînt totodată cele înalte, sînt ca nişte păsări, care se înalţă peste cursele de jos ale ispitelor.

şi arătîndu-şi neplăcerea. De aceea, socotesc că Scriptura arată prin numele acesta, ca printr-o ghicitură, curăţenia.

Aceste grinzi de pe acoperişul casei curate, de nuntă, le vede mireasa. Dar ea vede şi podoaba de chiparos, care încoronează frumuseţea văzută printr-un adaus poleit şi bine rînduit. Căci 'a spus că podul acoperişului e din chiparos. Iar

podul e un adaus lucrat şi cioplit din scînduri, care îmbogăţeşte frumuseţea acoperişului.

Deci ce învăţăm prin acestea ? Chiparosul împrăştie prin fire un miros bun. Apoi el nu suferă nici o putrezire şi e foarte bun pentru orice clădire de artă, fiind neted şi bine rînduit şi potrivit pentru înfrumuseţările prin ciopliturі. Deci aceasta socotesc că sîntem învăţaţi prin cele spuse : să nu avem numai în suflet, în chip nearătat, deprinderea virtuţilor, ci să avem grijă şi de bunul chip de la arătare. Căci trebuie să ne îngrijim înaintea Domnului şi a oamenilor (II Cor., 8, 21), înaintea lui Dumnezeu ca să nu fim descoperiţi, iar pe oameni să-i încredinţăm şi să avem mărturie bună de la cei din afară (I Tim., 3, 7) şi să strălucim prin faptele noastre luminoase înaintea oamenilor ; deci să umblăm cu bună cuviinţă şi faţă de cei din afară. Acesta este podul ; bunele miresme ale lui Hristos, închipuite prin chiparos şi orînduite în bunul chip al vieţii, precum ştia să le zidească acestea în chip drept şi bine orînduit înţeleptul ziditor Pavel, care zice : «Toate să se facă întru voi cu rînduială şi cu bun chip» (I Cor., 14, 40).

Dobîndindu-le acestea, astfel, sporeşte frumuseţea din noi. Firea noastră însăşi sporeşte, dînd la iveală floarea bine mirositoare şi curată. Şi numele florii este crin. Iar strălucirea privită în ea în chip firesc dezvăluie şi arată frumuseţea neprihănirii. Acestea le spune mireasa despre sine, zicînd : Eu, după ce a venit la patul nostru Mirele, umbrit prin trup, Care Şi-a zidit Sieşi casa, acoperindu-mă cu chedrii virtuţilor şi înfrumuseţînd acoperişul cu buna mireasmă a chiparoşilor, m-am ivit din cîmpul firii ca o floare, deosebindu-mă de celelalte flori prin frumuseţea culorii şi prin buna mireasmă, căci am odrăslit ca un crin din văi. Căci cuvîntul zice : «Eu, floarea cîmpului, crinul văilor». Şi cu adevărat, prin cele tîlcuite de noi înainte, s-a arătat cum a fost cultivat în cuprinsul întins al firii, sufletul. Căci auzind de câmp, înţelegem întinderea firii omeneşti, pentru destoinicia ei de a primi multe şi nesfîrşite înţelesuri, cuvinte şi învăţături. Deci, sufletul, lucrat în chipul amintit de Cel ce cultivă firea noastră, răsare în cîmpia firii noastre ca o floare bine mirositoare, strălucitoare şi curată. Iar cîmpia aceasta, deşi faţă de vieţuirea cerească se numeşte vale, e totuşi şi cîmpie şi sufletul bine cultivat în ea nu e împiedicat să se facă floare. Căci mlădiţa creşte dintr-o adîncitură spre înălţime, precum se poate vedea întîmplîn-

du-se cu crinul. Pentru că de abia după ce tulpina crinului se ridică lungă In sus, din rădăcină, oa o trestie, se iveşte floarea din creştet, după ce s-a despărţit printr-o mare distanţă de pămînt, ca să rămînă, precum socotesc, la înălţime frumuseţea curată, neamestecată cu pămîntul [85].

Pentru aceea şi ochiul drept al Mirelui, privind spre cea oare a ajuns aşa sau doreşte să ajungă, (căci amîndouă le putem înţelege din cele spuse : fie că se laudă că a ajuns ceea ce a dorit, fie că se roagă de Grădinar să se facă floare, ridicîndu-se prin înţelepciunea Aceluia, din văile vieţii omeneşti, la frumuseţea crinului; fie că voieşte să ajungă aceasta, fie că a şi ajuns ceea ce a voit), privind adică la buna dorinţă **a** celei ce caută spre El, a încuviinţat ca ea să ajungă crin, neînecat de

mărăcinii vieții, pe care i-a numit fiice, arătînd, socotesc, fără să **o** spună, puterile duşmane ale vieții omeneşti, al căror tată este născo-cltorul răutății.

«Ca crinul, deci, zice, între mărăcini, aşa e surioara mea între fiice». Cît de mare este înaintarea sufletului în urcuşul spre înălțime ! Primul urcuş pe care 1-a înfăptuit 1-a asemănat cu călărimea care a nimicit puterea egipteană. Prin al doilea urcuş a ajuns iubită şi şi**-a** făcut ochi de porumbiță. După al treilea urcuş nu se mai numeşte iubită, ci soră [88]. «Cel ce va face voia Tatălui Meu din ceruri, zice, acela e fratele Meu şi sora Mea şi maica Mea» (Mt., 12, 50). Deci pentru că a devenit floare, nemaifiind împiedicată de ispitele spinoase să se facă crin, şi uitînd de poporul şi de casa tatălui ei, priveşte spre Tatăl cel adevărat, se numeşte şi soră a Domnului, fiind primită oa rudenie pri» Duhul înfieriieliberată de comunicarea cu fiicele falsului tată, se face iarăşi mai înaltă ca sine şi vede taina prin ochi de porumb, adică prin duhul proorociei.

Iar acum zice aceasta : «Ca un măr între lemnele pădurii, aşa e frățiorul meu între fii». Ce este deci ceea ce a văzut ? Pădure numeşte **de** obicei Sflnta Scriptură viața materială a oamenilor, înnegrită de feluritele chipuri ale patimilor, în care sînt cuibărite şi se ascund fiarele nimicitoare, a căror fire, rămînînd nelucrătoare în lumină şi în soare, are putere prin întuneric. Căci după ce apune soarele, zice Proorocul, **venind noaptea, In ea Ies la Iveală fiarele peşterilor (Ps. 103, 19)**

85. Sufletul trebuie să se ridice deasupra firii omeneşti şi deasupra firii în general, stăplnind asupra ei, dar folosind şi transfigurînd puterile ei. Subiectul trebuie să ajungă superior firii. Dar aceasta se înfăptuieşte cu greu şi în timp îndelungat. Şi numai Intr-un dialog cu Dumnezeu, care îi întăreşte responsabilitatea față de El şi îi fortifică spiritul asupra celor supuse legilor naturale. Intervalul de pămînt, de trup, nu înseamnă despărțirea de el, ci înălțarea sau înduhovnioirea sevei lui.

86. Sfîntul Grigorie traduce «iubita», cu «apropiata». In felul acesta poate zice (ă sora e mai mult decît «apropiata». Dar chiar dacă primim cuvîntul «iubita», din textul *Cîntării Cîntărilor* reiese că sora e într-un anumit fel mai mult decît «iubita». Căci Cuvîntul întrupat o face de un neam cu El.

Deci, pentru că fiara singuratică ce se **hrăneşte In pădure a pustiit via cea frumoasă a firii omeneşti, precum zice Proorocul**: «A **pustiit-o pe ea mistrețul din pădure şl fiara singuratică a păscut-o pe ea» (Ps. 79, 14), se sădeşte In pădure mărul, care prin faptul că e** lemn, este de o **ființă** cu **materia omenească — căci a fost ispitit Intru** toate, după ase**mănare, afară de** păcat — **iar prin aceea că** poartă un fruct prin **care se îndulcesc simțurile sufletului, se deosebeşte** de pădure **mai mult decît se** deosebeşte crinul **de** mărăcini [M]. Căci crinul desfată **numai prin** înfățişare şi bună mireasmă. Dar binefacerea (harul) mărului se **împarte** potrivit cu cele trei simțuri, veselind ochiul cu frumusețea înfățişării, bucurînd simțul mirosului prin buna mireasmă şi îndulcind ca hrană simțul gustului[89]. Bine a văzut deci mireasa deosebirea dintre ea şi Stă-pînul. Pentru că Acela ni Se face nouă şi har ochilor, făcîndu-Se lumină, şi mir mirosului, şi viață celor ce îl mănîncă. Căci cel ce **îl** mă-nfncă pe El, viu va fi, precum zice Evanghelia (In, 6, 58). Iar **firea** omenească desăvîrşită prin virtuți **se** face floare, dar nu ca să hrănească **pe** Grădinar, ci oa să se înlrumusețeze pe sine însăşi. Căci **nu are** Acela nevoie de bunătățile noastre, ci noi avem nevoie de **Bl: «Că** bu**nătățile** mele nu-Ți trebuie» (Ps. 15, 2).

De aceea vede sufletul curăţit pe Mirele, făcut măr **între lem**nele pădurii, ca lipind de sine toate ramurile sălbatice ale pădurii, **să le** facă să producă un rod asemănător. Precum, deci, prin fiice &m **înţeles** asemănarea sufletelor cu mărăcinii, sau cu mlădiţele falsului **tată,** oare răsărind împreună cu floarea, cu vremea se strămută şi ele **la fru**museţea crinului, aşa şi aici, auzind de cei asemănaţi cu lemnele pădurii, n-am înţeles că sînt arătaţi prietenii Mirelui, ci duşmanii Lui, dar pe care, cu toate că sînt fii ai întunericului şi copii ai mâniei, îi preschimbă, prin împărtăşirea de rodul Său, în fii ai luminii şi în fii ai zilei. De aceea, sufletul care şi-a deprins simţurile sufletului zice : «Rodul lui e dulce **în** gîtlejul meu». Iar rodul e, fără îndoială, învăţătura. «Cît de dulci sînt, zice Proorocul, cuvintele Tale în gîtlejul meu, mai mult decît mierea

In gura mea» (Ps. 18, 11). «Ca mărul Intre lemnele pădurii, aşa e frăţiorul meu

87. Fiarele nevăzute ce lucrează în patimile noastre nu pot lucra la lumina zilei. In ruşinea lor de a se manifesta în lumină, se arată un rest din conştiinţa lor că nu se cuvine să facă ceea ce fac, sau conştiinţa că oamenii nu pot fi cîştigaţi în mod deschis pe partea lor, deci trebuinţa de a se masca în bine.

88. Intrupîndu-Se ca om, Fiul lui Dumnezeu a luat loc chiar în pădurea în care au căzut oamenii, ieşind din grădina raiului, adică chiar acolo unde lucrează patimile aţlţate de fiare. Aceasta pentru ca să aibă prilejul să respingă ispitele fiarelor şi să Întărească firea noastră împotriva patimilor.

89. Sufletul omenesc credincios e crin ce desfată pe Dumnezeu şi pe oameni prin înfăţişarea şi buna mireasmă a sa. Dumnezeu-Cuvlntul cel Întrupat e măr ce desfată pe oameni nu numai cu înfăţişarea şi cu humn mireasmă, ci şi cu mtncarea Lui. Căci LI ne dăruieşte harul Său şi însuşi trupul Său.

între fii. Sub umbra lui m-am dorit şi am şezut, şi rodul lui e dulce în gîtlejul meu». Căci simţurile sufletului se îndulcesc cu adevărat de cuvînt, cînd umbra mărului ne desparte de arşiţa ispitelor, ca să nu fim arşi de acest soare, care arde pe cel cu capul gol. Şi nu te poţi răcori altfel sub umbra pomului, decît dacă dorinţa îţi aduce sufletul la el. Vezi de ce îţi e sădită puterea poftitoare ? Ca să-ţi trezească dorinţa mărului, de care în multe feluri se bucură cei ce se apropie [90]. Căci şi ochiul se odihneşte de vederea frumuseţii şi nasul inspiră buna mireasmă şi corpul se hrăneşte şi gura se îndulceşte şi arşiţa e ocolită, şi umbra se face patul în care se aşează sufletul, care respinge scaunul lenei.

Apoi zice : «Duceţi-mă în casa vinului, puneţi peste mine dragostea, sprijiniţi-mă cu miruri, aşezaţi-mă între meri, că sînt rănită de dragoste». Cum aleargă pe drumul dumnezeiesc sufletul, care bine a fost asemănat mai înainte cu calul! Ca prin nişte sărituri dese şi regulate Se Întinde spre cele dinainte şi înapoi nu se mai întoarce. Cîte ţinte n-a atins pînă acum şi încă tot mai însetează şi astfel îi sporeşte şi mai mult setea, încît nu-i este destul paharul înţelepciunii şi socoteşte că nu-i ajunge spre astîmpărarea setei nici turnarea întregului pahar pe gură. Ci cere să fie dusă în însăşi casa vinului şi să-şi pună gura la teascurile înseşi, din care ţîşneşte vinul cel dulce, şi să vadă ciorchinii striviţi în teascuri şi viţa din care cresc ciorchinii şi pe Cultivatorul viţei adevărate, care a cultivat chiorchinii aşa de bogaţi şi de dulci, a căror tîlcuire e de prisos, fiind vădit înţelesul închipuit de fiecare din acestea. Fără îndoială ea vrea să vadă şi taina aceea, cum se înroşesc, prin maiul teascului, veşmintele Mirelui. Despre aceasta

zice şi Proorocul : «Pentru ce sînt veşmintele Tale roşii şi hainele Tale, ca de la malul teascului ?» (îs., 63 2).

Pentru acestea şi unele ca acestea doreşte să fie în casa vinului[91]. Apoi, ajungînd înăuntru, iarăşi sare la ceva mai mare. Căci cere să fie pusă iubirea peste ea. Iar iubirea e Dumnezeu, după cuvîntul lui loan (I In, 5, 8), Căruia I se supune sufletul. Şi aceasta înseamnă a se mintui, cum a spus David (Ps. 61, 2). Fiindcă am ajuns, zice, în casa vinului, puneți-mă sub iubire, sau puneți peste mine iubirea. Oricum ne-am folosi de întorsătura cuvîntului, acelaşi înțeles îl avem în amîndouă cazurile, fie cn sutlptul o pus sub Iubire, fie că iubirea e pusa sub el.

90. Puterea poftitoare a sufletului poate fi îndreptată nu numai spre cele trupeşti şi materiale, ci şi spre cele dumnezeieşti. Şi în acest caz, se înnobilează. Nimic tui e rău în firea noastră prin sine, ci poate deveni rău prin întrebuințare.

91. Sufletul nu se mulțumeşte numai cu conținutul potirului vărsat întreg pe gură, ci vrea să fie dus în casa vinului, lîngă teascuri, lîngă butoaie. Vrea să simtă prin paharul băut tot conținutul vinului, sau sîngelui Celui ce Se dăruieşte fiecăruia fără să Se Împartă.

Sau poate prin acest cuvînt învățam şi o dogmă din cele mai subțiri, anume, ce fel do iubire să se arate lui Dumnezeu, ce fel de iubire se cuvine lui Dumnezeu şi cum să fie ea față de ceilalți? Căci dacă toate trebuie să se facă după rînduială şi cu bun chip, cu atît mai mult e potrivită rînduială în acestea. Pentru că nici Cain n-ar fi fost osîndit pentru că a împărțit rău, dacă în aducerea jertfei sale ar fi păzit rînduială cuvenită în ce priveşte cele lăsate spre întrebuințarea lui şi cele închinate lui Dumnezeu. Căci cînd a trebuit să aducă lui Dumnezeu ca jertfă pîrga celor întîi născute, el, săturîndu-se de cele mai de cinste, a dăruit lui Dumnezeu rămăşițele. Deci trebuie cunoscută ordinea în iubire, care e înfățişată prin lege, cum trebuie adică iubit Dumnezeu şi cum, aproapele şi femeia şi duşmanul, ca nu cumva să fie împlinirea iubirii fără rînduială şi schimbată. Căci pe Dumnezeu trebuie să-L iubeşti din toată inima şi din tot sufletul şi din toată puterea şi simțirea ,• pe aproapele, ca pe tine însuți; pe femeie, dacă ai un suflet mai curat, ca Hristos, Biserica, iar de eşti mai împătimit, ca trupul propriu. Pentru că aşa porunceşte orînduitorul acestora, Pavel. în sfîrşit, pe duşman se cuvine a-1 iubi prin a nu-i răsplăti răul cu rău, ci a-i da în schimbul nedreptății binefaceri. Dar acum se poate vedea la mulți o iubire amestecată şi fără rînduială, arătată în chip rătăcit printr-o nepotrivire necuvenită. Căci sînt unii care, alipiți fierbinte de avuții, de onoruri şi de femei, le iubesc pe acestea din tot sufletul şi puterea, încît ar voi să-şi pună şi viața pentru ele ; pe Dumnezeu, atît cît să pară că-L iubesc ; aproapelui abia îi arată iubirea rînduită duşmanilor ,• iar celor ce-i urăsc voiesc să le plătească pentru supărarea lor de mai înainte cu un şi mai mare rău.

Puneți, deci, zice, peste mine iubirea, ca să dau lui Dumnezeu cît se cuvine, iar față de fiecare din ceilalți să nu mă abat de la măsura cuvenită. Sau poate şi acest lucru trebuie înțeles prin cuvînt: deoarece fiind iubită prima dată, prin neascultare m-am socotit între duşmani, iar acum iarăşi am revenit la acelaşi har, fiind unită prin iubire cu Mirele, întăriți-mi, zice, statornicia şi neclintirea acestui har, voi, prietenii Mirelui, susținând prin sîrguință şi luare-aminte tăria pornirii mele spre bine.

Acestea spunîndu-le, iarăşi trece la ceea ce este şi mai înalt. Căci cere să fie sprijinită în statornicia pe lîngă cele bune, prin miruri. «Spri-jiniți-mă, zice, cu miruri». O stîlpi minunați şi noi! Cum se fac mirurile stîlpii casei ? Cum se sprijină neclătinarea acoperişului, prin buna mireasmă ? Deci nu e vădit că bunul de multe feluri al virtuților, dobîn-

dit de noi, **se numeşte după deosebirea lucrărilor? Căci** virtutea **este tiu numai a privi la bine şi a fi In** Împărtăşirea **de bine, ci şi a păstra necăderea din bine. Deci cel ce voieşte să fie sprijinit în miruri caută să aibă tăria în** virtuți. **Căci virtutea e mir,** deoarece s-a despărțit de tot mirosul urît **al** păcatelor[9]*.

Dar se va minuna cineva **şi de** cele spuse **mai** departe, în care arată ce **să** aşeze **pe** casă. Nu spini **şi** trestie, (mai bine zis, cum zice Apostolul, **nu** lemne **şi** trestie **şi** iarbă), din care se alcătuiesc casele mate**riale, ci materia de** pe acoperişul casei sînt merii. Căci zice : «Aşezați-mă între **meri»,** ca să fie fructul iubit toate **în** toate = frumusețea, mirul, dulceața, hrana, răcorirea prin umbră, scaunul de odihnă, **stîlp** întăritor, acoperiş apărător. Ca frumusețe e **privit cu** poftă, ca **mir** bucură mirosul, **ca hrană** îngraşă corpul **şi** îndulceşte gustul, ca umbră răcoreşte arşița, ca **scaun** alină osteneala, ca acoperiş al casei se face acoperământ celui **ce** locuieşte **în** ea, ca stîlp o ține neclătinată, ca măr vădit înfrumusețează acoperişul. Căci oe vedere mai frumoasă ar putea născoci cineva **declt un şir** de meri, cînd fructele lor, frumos aşezate într-o continui**tate pe un** deal, se înfățişează vederii într-o unitate felurită, roşeața **fructelor** amestecîndu-se cu fondul alb ? Deci dacă s-ar putea vedea aşe**zarea la rînd** a merilor, atîrnînd din sus, ce ar fi mai frumos decît o ase**menea** vedere ? Iar aceasta nu e cu neputință pentru cel ce doreşte bunătățile cunoscute cu mintea. Căci nu e greoi rodul lor, nici nu e atras **la** pământul ce-1 trage în jos, ci îşi are din fire pornirea spre înălțime[93]. Pentru că virtutea se ridică şi priveşte în sus, de aceea mireasa doreşte ca acoperişul casei sale să **i** se înfrumusețeze cu podoaba acestor meri. Căci **nu** mi se pare că dorința de căpetenie **a** cuvîntului e să înfățişeze

0 privelişte văzută dintr-o îngrămădire de meri văzuți. Pentru că, ce călăuzire spre virtute s-ar face prin acestea, dacă **nu** s-ar vedea în cele **spuse vreun** înțeles care să ne folosească ?

Deci ce este ceea ce străvedem ? Cel ce a odrăslit în pădurea firii **noastre, purtat** de iubirea de oameni, prin aceea că s-a împărtăşit de **trup şi** sînge, s-a făcut măr. Căci pe amîndouă acestea le putem vedea în fructul acesta, din pricina asemănării culorii. Prin culoarea albă se înfățişează însuşirea trupului, iar roşeața care-1 colorează pe deasupra mărturiseşte prin înfățişare că e înrudită cu firea sîngelui[94]. Deci prin această

02. **Virtutea e mir, pentru că răspîndeşte buna mireasmă, contrar vieții în păcate***

93. Rodul merilor aşezați pe acoperiş şi îndreptați în sus nu e greoi ca rodul merilor de jos şi nu ne trage spre pămînt, ci ne trage în sus. E rodul virtuților.

94. însuşi Fiul lui Dumnezeu, luînd trup, adică odrăslind în pădurea firii noastre,. S-a făcut măr. Din firea noastră devenită pădure sălbatică, plină de patimile ce mişună

1 **ii eu, Fiul lui Dumnezeu poate lua totuşi seva odrăslirii Sale, înnobilînd-o, făcînd-o ni'ir cu hun rod, de care împărtăşindu-ne, ne facem şi noi un măr bun, ca printr-o altoire. Măr se numeşte şi arborele, dar şi rodul. Rodul acesta, sau trupul Lui înnobilat.**

ghicitură aflăm cooa eo sufletul doreşte să privească pe acoperiş, cînd vrea să se desfăteze de colo dumnezeieşti. Căci prin faptul că privind" în sus vedem merii se arată că slntem conduşi prin învățăturile evanghelice, că sîntem călăuziți spre viețuirea cerească. Iar acestea ni le-a descoperit Cel ce a venit de sus şl e mal presus de toate, prin aceea că S-a arătat în trup, înfățişlnd In Sine modelul tuturor bunelor purtări,, precum zice Domnul : «învățați de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima» (Mt, 11, 27). Tot aceasta o spune şi Apostolul învățîndu-ne smerita cugetare : «Puternic este cuvîntul ca printr-o singură privelişte să-adeverească tot adevărul». Căci zice către cei ce privesc spre cele de sus : «Aceasta să se cugete întru voi ceea ce şi în Hristos Iisus, Care în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a golit pe Sine chip de rob luînd» (Fii., 2, 5 urm.), Cel ce a venit în această viață prin trup şi sînge, în locul bucuriei ce-i stătea la îndemână, S-a făcult părtaş de smerenia noastră şi a coborît pînă la cercarea morții. Pentru aceea zice şi mireasa : «Aşezați-mă între meri», ca, privind totdeauna spre înălțime, să văd modelul bunătăților arătate în Mire. Acolo e blîndețea, acolo, nemînierea ; acolo, nepomenirea răului față de duşmani şi iubirea de oameni față de cei ce ne-au întristat, răsplătirea răului cu binefacerea ,• acolo, înfrînarea, curăția, îndelunga răbdare şi lipsa a toată slava deşartă şi amăgirea lumească.

Acestea zicîndu-le, laudă pe arcaşul care nimereşte în țintă, că şi-a îndreptat bine săgeata spre ea. «Că am fost rănită de dragoste», zice. Arată, prin săgeată, cuvîntul care s-a înfipt adînc în inimă. Iar arcaşul care a trimis săgeata este iubirea, şi iubirea am învățat din Sfînta Scriptură că e Dumnezeu, Care trimite săgeata Sa aleasă, pe Unul-Născut Fiul Său, în cei ce se mîntuiesc. Iar acesta colorează vîrful întreit al' acului cu Duhul vieții. Iar acul e credința, ca în cel ce ajunge să aducă, împreună cu săgeata, şi pe arcaş, cum zice Domnul: «Eu şi Tatăl una sîntem şi vom veni şi Ne vom face locaş în el» (In, 14, 23) [95].

Deci sufletul înălțat prin urcuşurile dumnezeieşti vede în sine dulcea săgeată a iubirii de care a fost rănit şi-şi face din rană o laudă, zi**cînd : «Am** fost rănită de

e şi alb prin carnea Iui eliberată de otrava păcatului, dar şi roşu prin sîngele Lui. Mărul are un Însemnat rol simbolic în viața religioasă a poporului nostru.

95. Săgeata e iubirea, dar cum iubirea e ipostaziată în Persoană, sau în comuniunea tripersonală supremă, însăşi Treimea este săgeată. Deci ea vine în inimă. Dar pe cind între săgeata trimisă de om şi omul ce o trimite e o deosebire, între arcaşul dumnezeiesc, sau Sfînta Treime, ce-şi trimite iubirea şi iubirea trimisă, sau Treimea însăşi, nu e nici o despărțire. Totuşi săgeata, sau acul ei, poate fi socotită în mod mai special Dumnezeu-Ou'vîmtul. Iar in vîrful săgeții e Duhul Sfînt. Tatăl trimite pe Dumnezeu-Cu-vlntul oa săgeată în inimi, iar în vîrful săgeții e Duhul Sfînt. Cuvîntul trimis de Dumnezeu în inimi e şi Persoană, dar şi cuvînt dumnezeiesc. Cuvîntul dumnezeiesc o plin de iubirea şi de căldura Persoanei. E Cuvîntul care a ajuns în inimi, care cuvîntează şi întreține neîncetat în ele dorul după o şl unii m.ire unire cu HI. Şi, din Cuvîntul Lui i/vorltor de cuvinte, iradiază iubire^.

dragoste». O, frumoasă **rană şi** dulce lovitură, prin caro pătrunde viața în cele dinăuntru, deschizîndu-şi, prin despăr**țirea** săvîrşită de săgeată, o uşă şi o intrare I Căci îndată **ce** a primit inima săgeata dragostei, săgetarea s**-a** prefăcut într-o bucurie de nuntă. Căci se ştie cum mînuiesc mîinile arcul, împărțindu-se după trebuință lucrările lor. Cea stingă ține arcul, iar cea dreaptă trage coarda la sine,

atrăgînd săgeata în adâncitură. Aceasta, prin întinderea mâinii stingi, e îndreptată spre ţintă. Astfel, mîna, care cu puţin înainte se făcuse ţintă **a** săgeţii, acum se vede ţinînd locul săgeţii, în mîinile Arcaşului. Deci altfel ţine săgeata mînia dreaptă şi altfel, cea stingă.

Dar, deoarece potrivit cu figura nunţii, chipurile priveliştei se continuă mai departe, nu a făcut ca acul săgeţii să fie ţinut do stînga, nici dreapta să ţină cealaltă parte, decît ca să fie sufletul săgeată în mîna Celui puternic, îndreptată spre ţinta de **sus.** Ci a făcut ca stînga să stea sub cap, socotit în loc de **ac, iar cu** dreapta să se cuprindă restul. Aceasta pentru ca, precum **socotesc,** cuvîntul să înfăţişeze deodată printr-o îndoită închipuire cele **ce ţin** de urcuşul dumnezeiesc, arătînd că Acelaşi e şi Mirele şi Săgetă**torul** nostru, folosindu-se de sufletul curăţit ca de mireasă şi ca de **săgeată,** ca săgeată îndreptîndu-1 spre ţinta cea bună, iar ca mireasă primindu-1 la împărtăşirea de veşnicia nestricăcioasă. Astfel, prin dreapta îi dăruieşte lungime de vieţuire şi ani de viaţă, iar prin stînga, bogăţia bunătăţilor veşnice şi slava lui Dumnezeu, de care nu se vor împărtăşi cei ce caută slava lumii. De aceea zice : «Stînga lui sub capul **meu».** Prin aceasta sînt îndreptată spre ţintă. Iar dreapta lui, cuprinzîn-**du-mă şi** atrăgîndu-mă spre Sine, mă face să mă ridic uşoară pentru **înălţarea** în sus, ca să ajung acolo şi să nu fiu despărţită de Săgetător, **aşa încît, în** acelaşi timp, să fiu dusă prin zborul de săgeată şi să mă şi **odihnesc** în mîinile Stăpânului. Iar însuşirile acestor mîini sînt, precum **zice** Proverbul, lungimea vieţuirii şi anii vieţii în dreapta înţelepciunii, **iar In stingă ei** bogăţia şi slava (Pilde, 3, 16) [96].

Apoi întoarce cuvîntul spre fiicele Ierusalimului. Iar cuvîntul e un îndemn întărit de jurământ, ca să înmulţească şi să sporească dragostea, pînă ce-şi va împlini voia Sa, Cel ce vrea ca toţi oamenii să se mîntu-

96. Mina stingă ţinînd baza arcului la piept e oarecum locul spre care e trasă săgeata. Dar pe urmă mîna stingă întinzîndu-se cu baza arcului, concomitent cu tri-mlterou săgeţii, se lansează oarecum cu săgeata, nemaifimd ţinta săgeţii, ci săgeata Însăşi. Dar mîna stînga reprezintă sufletul. El e deci şi ţinta săgeţii. Insă numai în-Ir-un sens. Căci în alt sens, stînga stind sub cap, care el e propriu-zis săgeată, aceasta arată că Dumnezeu-Cuvîntul e Arcaşul şi Mirele. Sufletul e atît mireasa cît şi săgeata, ca mireasă primind săgeata, ca săgeată fiind el însuşi trimis spre ţinta cea bună sau spre viaţa veşnică. Intr-un sens Dumnezeu Cuvîntul e săgeata, în alt sens sufletul o săgeata trimisă de Dumnezeu-Cuvîntul spre viaţa de veci.

iască şi la cunoştinţa adevărului sa vlnft. Iar cuvîntul pe care 1-a spus oste acesta : «Jurutu-v-am po voi, fiice ale Ierusalimului, pe puterile şi tăriile ţarinei, să deşteptaţi şl sa sculaţi dragostea, pînă ce va voi». Ju-rămîntul este cuvîntul ce întăreşte prin sine însuşi adevărul. Iar rostul jurământului e de două feluri : Sau cineva se leagă ca el însuşi să ţină adevărul faţă de cel ce aude, sau îl impune altora prin faptul că îi supune trebuinţei de a nu minţi. Astfel : «Juratu-S-a Domnul lui David cu ju-rămînt adevărat şi nu-1 va călca pe el» (Ps. 131, 11). Aci credincioşia făgăduinţei e întărită prin jurămînt. Iar cînd Avraam, îngrijindu-se de o soţie de neam bun pentru fiul său unul născut, porunceşte slugii sale să nu ia soţie lui Isaac pe vreuna din neamul hananeilor, care sînt osîn-diţi la robie, ca să nu se vatăme de amestec neamul bun moştenit, cu neamul de robi, ci să ia

soția fiului său din țara şi din rudenia părintească, îl supune obligației de a nu minți, prin aceea că îl jură, cînd îl trimite să facă pentru el cîte a gîndit despre fiul său. Deci e jurată sluga de Avraam, ca să-i aducă lui Isaac soția cuvenită.

Deci jurămîntul fiind de două feluri, aci sufletul oare s-a ridicat la atîta înălțime, cîtă am văzut-o în cele mai înainte cercetate, descriin-du-le sufletelor ucenice înaintarea spre desăvîrşire, nu le dă prin jurămînt celor ce îl ascultă siguranța celor dobîndite de ele, ci le conduce prin aceea că le jură, spre viața întru virtute, ca să aibă dragoste neadormită şi trează pînă atunci, pînă ce va ajunge la capăt voia Lui cea bună; iar aceasta este ca toți să se mîntuiască şi la cunoştința adevărului să vină.

Şi precum jurarea s-a făcut acolo în coapsa patriarhului, aşa se face aci întru puterile şi întru tăriile țarinei. Aşa spune cuvîntul: «Juratu-v-am pe voi, fiice ale Ierusalimului, întru puterile şi tăriile țarinei, să deşteptați şi să sculați dragostea pînă ce va voi». In cele ce urmează trebuie să cercetăm întîi ce e țarina, apoi, oare e tăria şi puterea țarinei, şi de e vreo deosebire între acestea, sau de e în amîndouă un singur înțeles ; pe lîngă acestea, ce însemnează a deştepta şi a scula dragostea. Căci: «Pînă ce va voi» s-a explicat mai înainte, din cele spuse.

Că prin țarină cuvîntul Domnului înfățişează lumea, e limpede oricui din Evanghelie. Iar că chipul lumii acesteia trece şi nimic neclintit nu se arată în firea nestatornică, e vădit din marele cuvînt al Eclesias-tului, care a socotit tot ce apare şi trece ca fiind între cele deşarte. Care e deci puterea acestei țarine care e lumea ? Sau care e țarina ? Ce sînt acestea, a căror pomenire face să nu se calce îndemnul dat fiicelor Ierusalimului cu jurămînt ? Dacă privim la cele văzute, părerea că au în ele vreo putere o respinge Eclesiastul, numind deşertăciune tot ce se arată şi se năzuieşte în ele. Iar ce este deşert nu subzistă. Şi ce nu subzistă după ființă nu are tărie. Sau poate folosirea la plural a puterii Ii dă acesteia vreun înțeles deosebit ? De fapt, am cunoscut o astfel de diferență în Sfînta Scriptură, prin numirile de felul acesta. Aşa, cînd se zice puterea — la singular — cugetarea e minată printr-un astfel de cuvînt, la Dumnezeu. Dar cînd se pronunță în forma phirală, se înfățişează prin cuvînt, firea îngerească. De pildă, cînd se spune : «Hristos, puterea şi înțelepciunea lui Dumnezeu», prin acest singular se arată Dumnezeu. Dar cînd se spune : «Binecuvîntați pe Domnul toate puterile Lui», pluralul puterilor înfățişează înțelesul firii cugetate a îngerilor. Iar numele tăriei, luat împreună cu al puterii, cuprinde o sporire a înțelesului puterii. Astfel, Scriptura, prin repetarea cuvintelor cu înțeles egal, înfățişează mai deplin ceea ce voieşte. Aşa : «Domnul este virtutea mea şi tăria mea» (Ps. 17, 2). Aci înțelesul ambelor cuvinte este acelaşi. Dar împreunarea cuvintelor cu înțeles egal arată o întărire a Înțelesului.

Deci înțelesul plural al puterilor şi pomenirea egală a tăriilor duce, pe cit se vede, gîndul auzitorilor, la firea îngerească. Aşadar, jură-mînitul impus sufletelor ucenice de mireasă, spre întărirea celor împărtăşite, nu se face pe lumea trecătoare, ci pe firea îngerilor, care rămîne pururea. Spre aceştia le porunceşte să caute ca să-şi asigure, prin pilda lor, neclintirea şi statornicia viețuirii în virtute.

Căci deoarece s-a făgăduit că viața după înviere va fi asemenea stării îngerilor (şi ne-mincinos este Cel ce a făgăduit), urmează că şi viața din lume trebuie să se pregătească pentru cea nădăjduită după aceasta, astfel ca viețuind In trup şi petrecînd în țarina lumii acesteia, să nu viețuim după trup, nici să ne facem după chipul veacului acestuia, ci să cultivăm de mai înainte viața nădăjduită, prin viețuirea din lume.

De aceea întăreşte mireasa prin jurăminte sufletele ucenice, ca viața lor ,pe care o duc în țarina lumii acesteia, să privească spre Puteri, spre a imita prin nepătimire curăția îngerească. Căci deşteptînd şi scu-lînd astfel dragostea — ceea ce însemnează : învățînd-o şi sporind-o necontenit prin adausuri — împlinesc voia lui Dumnezeu, precum în cer, aşa şi pe pămînt, nepătimirea îngerească înfăptuindu-se şi în noi. Acestea le-am înțeles prin cuvintele : «Juratu-v-am pe voi, fiice ale Ierusalimului, întru puterile şi tăriile țarinei, să deşteptați şi să sculați dragostea, pînă ce va voi». Iar dacă se va afla vreun alt înțeles mai apropiat de adevărul celor cercetate, vom primi darul şi vom mulțumi Celui ce descoperă tainele cele ascunse prin Duhul Sfînt, în Hristos Iisus, Domnul noslru, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Omilia a V-a

> • ***Glasul Itățlotulul meu. lată el vine sărind peste munți, săl-tînd peste dealuri. Asemenea este Irățiorui meu căprioarei, sau puiului de cerb pe munții Betel. Iată el stă după peretele nostru, privind prin terestro, ultîndu-se prin îngrăditură. Răspunde irățiorui meu şt-ml zice: scoală-te, vino, iubita mea, irumoasa mea, porumbița mea. Că iată iarna a trecut, ploaia s-a dus, s-a depărtat, florile s-au ivit pe pămînt, vremea plivirii a sosit, glasul turturelei s-a auzit pe pămîntul nostru. Smochinul a scos mugurii săi, viile ln-lloresc, au dat miros. Scoală, vino, iubita mea, irumoasa mea, porumbița mea. Pe acoperămîntul de piatră, legat de zidul dinainte, arată-mi iața ta şi mă tă să aud glasul tău. Că glasul tău*** **e du/ce** ***şi lața ta frumoasă. Prindeți-ne vulpile cele mici, care strică viile. Căci viile noastre înloresc. Frățiorul meu, mie şi eu, lui. Cel ce paşte între crini pînă ce va stîrşi ziua şi se vor mişca umbrele. Intoarce-te şi te aseamănă, irățiorui meu, căprioarei, sau puiului de cerb pe munții văilor».*** **(Cînt. Cînt., 2, 8—17).**

Cele puse nouă în față prin citire din filosofia *Cîntăiii Clntăiilor,* ne stîrnesc şi dorința de a cunoaşte bunătățile superioare, dar ne pricinuiesc în suflete şi o întristare, făcîndu-ne, într-un oarecare fel, sâ ne lipsim de nădejdea de a cuprinde cele necuprinse. Căci cum ar rămîne cineva neîntristat, văzînd cum sufletul curățit, ridicat prin miluire la mari înălțimi, spre împărtăşirea de bine, încă nu socoteşte, — cum zice A-postolul — să fi primit ceea ce caută, ci doar privind la acele înălțimi, descrise prin cuvintele dinainte, a fost socotit fericit pentru arcuşul lui, că a cunoscut mărul dulce, deosebindu-1 de nerodnicia pădurii, şi a dorit umbra lui, şi, îndulcindu-se de rod, a ajuns în cămările bucuriei. Iar bucuria o numeşte vin, căci el veseleşte inima celor ce se împărtăşesc. îl fericim că sălăşluind în dragoste e sprijinit în miruri şi fiind împrejmuit de meri şi primind

în inimă săgeata dragostei, se face la rmdul lui săgeată în mîinile arcaşului, fiind îndreptat de mîinile Celui puternic, spre ţinta adevărului.

Acestea şi unele ca acestea văzîndu-le, socoteam că sufletul înălţat prin atîtea urcuşuri a atins culmea cea din vîrf a fericirii. Dar, precum se vede, cele străbătute mai înainte sînt numai începutul urcuşului. Căci toate acele urcuşuri nu le numeşte vederea şi cuprinderea limpede a adevărului, ci glas al celui dorit, care-şi face cunoscute prin auz însuşirile deosebite, dar nu e cunoscut şi nu veseleşte prin cuprinderea cu mintea [97]. Dacă deci acel suflet, înălţat, precum aflăm, pînă la al treilea cer, încă n-a luat ceea ce-i stătea înainte, precum învăţăm

97. «Cuprinderea cu mintea» nu e o cuprindere prin cugetare de la distanţă, ci printr-o «simţire a minţii», printr-o intuiţie spirituală, după asemănarea intuirii eu-ului semenului şi a stărilor lui sufleteşti, de către mine. Numai aceasta veseleşte deplin, prin comunicarea ce o înfăptuieşte Intre mine şl semenul meu.

în chip neîndoielnic despre marele Pavel, care a fost ridicat pînă la al treilea cer, ce putem presupune că ni se întîmplă nouă, sau în ce bunuri putem socoti că sîntem noi, care nu ne-am apropiat nici de tinda cămărilor dinăuntru ale vederii ? Şi din cele spuse de mireasă se poate vedea cît de greu se poate ajunge la vederea celor căutate. Căci zice: «Glasul frăţiorului meu», deci nu chipul, nu faţa, nu înfăţişarea, care face cunoscută firea celui căutat i se arată, ci «glasul», care naşte mai mult o presupunere decît o siguranţă, despre cine este cel ce vorbeşte. Căci ceea ce se spune seamănă mai mult cu o presupunere şi nu cu o siguranţă neîndoielnică a cuprinderii. E vădit de aceea că mireasa nu-şi ţine cuvîntul legat de o singură cugetare, nici nu priveşte spre un singur chip, ci e purtată spre multe vederi, socotind mereu că vede altceva şi nerămî-nînd mereu la o aceeaşi înfăţişare a ceea ce cuprinde. Căci zice : «Iată el vine». Deci nu stă, nu stăruie într-un loc, ca prin stăruinţă să fie cunoscut de cel ce priveşte, ci se răpeşte pe sine vederii, înainte de a ajunge cel ce-L vede la o cunoştinţă desăvîrşită, «sărind peste munţi, zice, şi săltînd peste dealuri». Şi acum e cunoscut ca o căprioară, acum e asemănat cu un pui de cerb. Căci zice : «Asemenea este frăţiorul meu, căprioarei, sau puiului de cerb pe muntele Betel». Astfel, ceea ce se cuprinde necontenit ia mereu altă înfăţişare [98].

Acestea sînt cele ce ne duc :1a întristare, făcîndu-ne să deznădăj-duim că vom cuprinde întocmai cele înalte. Dar trebuie să încercăm, pu-hîndu-ne nădejdea în Dumnezeu, Cel ce dă cuvînt celor ce «binevestesc cu putere multă», să unim vederea (contemplarea) următoare cu vederile cuprinse mai înainte, într-un şir neîntrerupt. Deci zice : «glasul frăţiorului meu», şi îndată adaugă : «Iată, el vine». Ce înţelegem prin acestea ? Poate prin cele spuse arată de mai

98. Dumnezeu e în mişcare continuă în faţa minţii şi a simţirii noastre duhovniceşti. Ni Se face cunoscut ca un licăr şi iarăşi dispare din vederea şi simţirea noastră. Nu ne lasă să-L cunoaştem în întregime, să stabilim întru totul chipul Lui. El la mereu altă înfăţişare pentru cugetarea, pentru simţirea noastră. Realitatea şi arătările Lui sînt o fluiditate indefinibilă, ce apare şi dispare. Nu se lasă prins într-un sistem de concepte, bine organizat şi definitiv stăpînit de noi. Acest Dumnezeu al filosofilor nu mai e Dumnezeu, ci o construcţie mărginită, stăpînită de ei, un idol. De altfel nici subiectul semenului nu se lasă prins astfel. în sensul acesta e dincolo de cunoaştere. Noi ştim *că este*, dar nu *cum este* ; sau ştim că este într-un mod de nedefinit, de necunoscut. El licăreşte în faţa noastră ca o rază de lumină în momente ck» har, în momente cînd am părăsit întreprinderea noastră de a-L descoperi, de a-L IKIUCC! în fala noastră legat în funiile categoriilor noastre de cunoaştere. El e cerb, e căprioară ce sare pe vîrfurile inaccesibile ale munţilor, apărînd o clipă şi dispărînd Inlr-un salt.

înainte iconomia lui Dumnezeu-Cuvîntul, descoperită nouă prin Evanghelie, vestită mai înainte prin Prooroci şi dezvăluită prin arătarea Fiului lui Dumnezeu în trup. Căci glasul dumnezeiesc e adeverit de fapte şi Cuvîntul lui Dumnezeu e ur-

mat de venirea l.ul, cum /Icp Proorocul: «Precum am auzit, aşa am şi văzut» (Ps. 47, 9). «(îl «Mit frăţiorului meu»; aceasta este ceea ce am auzit. «Iată, el vine» ; aceasta oste ceea ce am primit. «După ce a vorbit Dumnezeu odinioară in multe rlnduri şi în multe feluri părinţilor noştri prin Prooroci», şi aceasta *a* auztrea glasului, «în zilele din urmă a grăit nouă prin Fiul» (Evr., 1, 2), aceasta este ceea ce s-a spus : «Iată el vine sărind peste munţi şi săltînd peste dealuri» ". Prin aceasta se a-propie, după o anumită raţiune proprie, de căprioară şi se aseamănă, după alt înţeles, cu puiul de cerb. Căprioara închipuie privirea ageră a Celui ce supraveghează toate. Căci se spune că animalul acesta vede uimitor de pătrunzător (&epx6uevo<;) şi de la această lucrare îşi are numele grecesc (Sopxic). Dar a vedea pătrunzător este acelaşi lucru cu a privi. De aceea şi Dumnezeu, Cel ce priveşte şi supraveghează toate, are numele grecesc Theos, de ta a privi toate (9eâou,ai). Pe de altă parte,, pentru că Dumnezeu S-a arătat în trup, Cel ce a venit în lume pentru surparea puterilor vrăjmaşe Se aseamănă, din pricina aceasta, pe de o parte cu căprioara, ca unul ce priveşte din ceruri peste pământ,. şi pe de alta, cu puiul de cerb, ca unul ce calcă cu săriturile Lui munţii şi dealurile [10°], adică pune sub picioare şi surpă înălţimile viclene alo răutăţii dracilor [101]. Căci numeşte munţi pe cei ce se tulbură întru tăria Lui, cum zice David : «Cei ce se strămută în inimile mărilor» (Ps. 45, 2), şi se scufundă în locul înrudit al adîncului. Despre aceştia a zis şi Domnul către ucenici : «De veţi avea credinţă cît un grăunte de muştar, veţi zice muntelui acesta (arătînd cu cuvîntul dracul acela rău şi lunatic), ridică-te şi aruncă-te în mare» (Mt, 17, 19). Deci fiindcă e propriu firii puilor de cerbi să mănînce fiare şi să pună pe fugă cu suflarea şi cu culoarea lor neamul şerpilor, de aceea Cel ce priveşte toate S-a asemănat pe de o parte cu căprioara, iar pe de alta, cu puiul de cerb, ca Cel ce calcă şi mistuie lucrarea protivnică, pe care cuvîntul a închipuit-o prin munţi şi dealuri.

Deci a fost Întîi glasul Mirelui prin prooroci, în care **a** grăit Dumnezeu. Şi după glas a venit Cuvîntul, sărind peste munţii duşmani şi săltînd peste dealuri, supunînd sub picioarele Lui deopotrivă toată puterea care s-a despărţit de Bl, atît pe cea mai de jos, cît şi pe cea mai înaltă. Căci aceasta o arată deosebirea dintre

99. Dacă pentru credinciosul singular, Dumnezeu e ca un cerb care aci apare, aci dispare, sărind sprinten peste vîrfurile munţilor, pentru credinţa creştină în general «El vine», El Se apropie tot mai mult de umanitate, arătîndu-Se după ce Şi-a trimis cuvîntul prin glas, în trup. Dar chiar pentru credinciosul singular El Se apropie mereu, arătîndu-Se tot mai des şi tot mai mult, pe măsură ce iubirea sa faţă de EI creşte, pe măsură ce s-a obişnuit să iasă din îngustimea categoriilor cugetării calchiate după structura obiectelor mărginite şi supuse unor legi ce se repetă. E aşa cum cei ce se iubesc din ce în ce mai mult îşi intuiesc tot mai des şi mai adînc indefinitul subiectelor lor, aflătoare dincolo de marginile fixe şi înguste ale obiectelor.

100. Săritura cea mai mare pe care a făcut-o Dumnezeu^Cuvlntul e cea din vîrful suprem al transcendenţei Lui, în valea afundă a existenţei noastre create, umbră a existenţei Lui reale, strîmbate şi îngustate şi mni mult, prin păcat.

101. Prin săritura aceasta uimitoare în valea noastră, Dumnezeu-Cuvîntul surpă, ru înălţimea Lui pe care nu Şi-o părăseşte, părutele înălţimi ale trufiei drăceşti sau omeneşti, făcîndule să se răstoarne In adîncul mizeriei lor reale.

dealuri şi munți, că şi cel mai înalt dintre duşmani e surpat la fel cu cel ce e mai prejos, fiind ■călcat cu aceeaşi putere şi stăpînire. Căci la fel a călcat leul şi balaurul, care le întrec pe celelalte, adică şarpele şi scorpionul, oare sînt mai mici. De pildă : în mulțimile ce urmau Lui, fie în sinagogi, fie în ținutul gherghesenilor, fie în alte multe locuri, erau draci, adică munți ce •se înălțau şi-şi arătau vîrfurile împotriva firii omeneşti. Din aceştia, unii erau dealuri, alții munți, unii mai înalți, alții mai mici. Dar puiul «de cerb, care nimicea şerpii, care a prefăcut şi firea ucenicilor în cea ■**a** cerbilor, spunînd : «V-am dat vouă putere ca să călcați (peste şerpi şi peste scorpii» (Le, 10, 19), pune peste toți piciorul, fugărindu-i pe a--ceştia şi sărind de la aceştia la alții, ca prin acestea să se arate mărimea celor ce se înalță prin virtute, care nu mai e acoperită şi întune--catâ de colinele răutății. Căci munții Betel par, după tîlcuirea numelui, să însemne viața înaltă şi cerească. Pentru că învățații în limba evreiască spun că acest cuvînt înseamnă casa lui Dumnezeu. De aceea zice : «Pe munții Betel». Pe aceştia i-a văzut ochiul curățit şi străvăzător al sufletului, care sare cu salturile dumnezeieşti, peste colinele vrăj-maşe ; şi vorbeşte despre timpul ce va fi pe urmă, ca despre unul ce e de pe acum de față, văzînd nădejdea ca un lucru înfăptuit, pentru siguranța harului nădăjduit.

Apoi zice că cel ce sare peste munți, fiind şi iute şi sprinten, şi saltă «de pe dealuri pe dealuri, se arată pe sine statornic, rămînînd după perete şi vorbind prin îngrăditurile ferestrelor. Pentru că zice aşa : «Iată, •el stă după peretele nostru, privind prin ferestre, uitîndu-se prin îngrădituri». Ceea ce se descrie trupeşte prin cuvînt este aceasta : şi iubitul grăieşte prin ferestre, miresei care locuieşte înăuntru şi cu toate că zidul stă la mijloc între amîndoi, comunicarea prin cuvînt se desfăşoară neîmpiedicat, capul pleeîndu-se spre a privi prin fereastră, iar ochiul uitîndu-se prin îngrăditurile ferestrelor, înăuntru. Dar tîlcuirea mai înaltă (anagogică) duce mai departe înțelesul mai înainte cercetat. ■Căci Cuvîntul apropie firea omenească de Dumnezeu, urmînd o cale continuă. Mai întîi o luminează prin prooroci şi prin poruncile legii. Astfel, prin ferestre înțelegem pe prooroci, care aduc lumina înăuntru ; iar prin îngrădituri, împletitura poruncilor legii. Prin amîndouă pătrunde strălucirea luminii adevărate la cele dinăuntru. După acestea vino luminarea dosăvîrşită a luminii, cînd se arată lumina adevărată

celor ce şed In Întuneric **aI** In umbra, prin unirea cu firea noastră. Mai intîi deci lucirile fnțoloaurllor proorocești şi ale legii luminînd sufletul prin ferestrele şi îngrăditurile mintii noastre nasc dorința de a vedea Soarele în aer liber. Apoi, Cel dorit vine de fapt.

Dar să ascultăm ce grăieşte către Biserică Cel ce nu a venit încă în lăuntrul zidului, ci stă să grăiască prin ferestre. Răspunde, zice, frățiorul meu şi-mi spune : «Scoală-te, vino, iubita mea, frumoasa mea, porumbița mea. Că iată iarna a trecut, ploaia s-a dus, s-a depărtat; florile s-au ivit pe pămînt, vremea plivirii a sosit. Glasul turturelei s-a auzit pe pămînt. Smochinul a scos mugurii lui. Viile noastre înfloresc, au dat miros». Cît de fermecător ne descrie frumusețea

primăverii, Făcătorul primăverii, către Care zice David : «Vara şi primăvara, Tu le-ai făcut pe ele» (Ps. 73, 17). Dezleagă tristeţea iernii, spunînd că a trecut apăsarea ei şi tristeţea ploilor. Arată livezile înfrumuseţate de oîraie si de flori, iar de flori spune că sînt în plină vigoare şi bune de plivit, astfel că culegătorii de flori le pot culege pentru împletirea de cununi sau pentru pregătirea de miresme. Cuvîntul descrie bucuria timpului care răsună de cîntecele păsărilor din păduri, cînd glasul dulce al turturelelor răsună în urechi, iar smochini şi vie numeşte desfătarea ce o vor da ele, arătată de mai înainte în cele ce se văd, smochinul odrăsllnd mugurii, iar via producînd floarea care desfată mirosul cu buna ei mireasmă. Astfel se lărgeşte cuvîntul în descrierea frumuseţii primăverii, alungind tristeţea şi ceaţa prin descrieri plăcute.

Dar socotesc că cugetarea nu trebuie să rămînă la înfăţişarea acestor descrieri frumoase, ci prin ele să se lase călăuzită spre tainele închipuite prin aceste cuvinte, ca să se descopere comoara înţelesurilor ascunse în cuvinte. Ce este deci ceea ce spune ? Omenirea era îngheţată odinioară de gerul închinării la idoli, firea de bun neam a oamenilor fiind prefăcută în firea lucrurilor nemişcate, cărora le slujea [102]. Căci «asemenea lor, zice, vor fi cei ce le fac pe ele şi toţi cei ce se încred în ele» (Ps., 113, 8). Şi era firesc să fie aşa. Căci, precum cei ce privesc dumnezeirea adevărată primesc în ei însuşirile firii dumnezeieşti, aşa cel ce lua aminte la deşertăciunea idolilor, se preschimba în ceea ce **vedea, făcîndu-se din om piatră [103]. Deci pentru că firea omenească, împietrită** prin slujirea idolilor,

102. Păcatul strămoşesc ca stare de obşte, prin întărirea lui adusese o îngheţare a firii omeneşti, făcînd-o asemenea obiectelor, cu totul robită legilor automate ale necesităţilor trupeşti, devenite prin exagerare patimi. Numai prin Duhul stăpînitor asupra patimilor, omul devine liber pentru simţiri şi acte de iubire spirituală şi pentru bucuria superioară şi adevărată produsă de acestea. Numai iubirea, produs al eliberării de sub legile automatismului pătimaş, produce căldura continuă, nespasmodică, liniştită şi sprintenă, în sufet. Numai Iubirea In libertate ridică pe om la starea lui persoană, mereu vie şi mereu nouă, deasupra obiectelor rigide, incapabile de mişcări litiere, adică «nemişcate», sau mişcate fără vota lor.

era nemişcată spre ceea ce **e** mai bun, **fiind** Îngheţată **de gerul slujirii lor, răsare In această iarnă aspră soarele** dreptăţii **şi** aduce primăvara, iar vîntul de miazăzi, topind această ghiaţă, **trezeşte** deodată cu răsăritul razelor tot ce e dedesubt, ca omul împie**trit** de ger, fiind încălzit de vînt şi desgheţat de raza Cuvîntului, să **se facă** iarăşi **apă** săltătoare **spre viaţa** de veci (In, **4, 14).** Căci zice : **«Sufla-va Duhul** Lui **şi vor** curge apele» (Ps. **147, 8).** Aceasta a strigat-o mai dezvăluit Botezătorul, către iudei, zicînd că pietrele vor fi ridicate spre **a** se face fii ai Patriarhului (Mt., **3,** 9), asemenea lui prin virtute.

Acestea le aude Biserica de la Cuvîntul, primind, prin ferestrele prooroceşti şi prin îngrăditurile legii, strălucirea adevărului, cîtă vreme stătea încă în picioare peretele de chipuri al învăţăturii, adică legea, cure **era** umbra bunătăţilor viitoare şi nu arăta însăşi icoana lucrurilor, **avînd acoperit** de ea adevărul legat de tip. Aceasta L-a făcut întîi pe **Cuvîntul** să strălucească Bisericii prin Prooroci[104], după aceea a mis**tuit, prin** arătarea Evangheliei, toate închipuirile de umbre ale tipuri-**lor. De aceea,** prin El se **surpă peretele** din **mijloc. Şi** astfel aerul din **casă se** uneşte cu lumina de afară, încît nu mai are nevoie să-i lumi**neze** prin ferestre, ci însăşi lumina adevărată luminează toate cele dinăuntru, prin razele Evangheliei. De aceea strigă Bisericii Cuvîntul prin **ferestre.** Ridicînd pe **cei** căzuţi, El zice : «Scoală**-te** — se înţelege, din cădere — cea care te-ai rostogolit în urîciunea păcatului, cea care ai

fost împiedicata de **şarpo** şi **al căzut la pămînt, cea care ai fost In căderea**

103. Cine priveşte la altcineva primeşte în sine ceva din însuşirile aceluia. Prin privire are loc o comunicare; ea nu e numai un act de la distanţă. Toţi părinţii ră-sărlteni o spun aceasta. Ou deosebire, a stăruit asupra ei sfîntul Simeon Noul Teolog. Cine priveşte la un om bun primeşte ceva din bunătatea lui, nu prin simpla imitaţie, ci pentru că bunătatea este prin fire iradiantă. Dar nu numai bunătatea este iradiantă, cl şl râul. Acesta exercită un fel de iradiere, producînd în cel ce-1 primeşte fie ispita de a se îndulci de plăcerile inferioare ale aceluia, fie pornirea de repulsie duşmănoasă a aceluia. Răul nu învăluie într-o comuniune pe cel de la care iradiază şi pe cel spre care Iradiază. Căci dacă comuniunea e viaţă, opusul comuniunii e împietrirea. Cu mult mai mult se împietreşte însă — faţă de oameni — cel ce caută numai spre lucruri, ca să le domine, sau cel care dacă priveşte şi spre oameni o face tot ca să-i domine, socotindu-i ca pe nişte obiecte. Acesta devine de piatră, ca şi obiectele la care se Închină. Ceea ce el domină îl domină. Ceea ce preface în piatră îl preface pe el însuşi In piatră. Căutarea cuiva spre obiecte, sau prefacerea altora în obiecte, deşi se pare că înseamnă o domnie a lui asupra acelora, îl domină de fapt, ca nişte idoli. Relaţia ido-lolatrâ e opusul relaţiei de comuniune în libertate. Dumnezeu nu ne domină, cum ne domină idolul, ci ne face liberi pentru că ne scoate din îngustime şi din pofta de dominare, în libertatea iubirii. Suprema cădere are loc atunci cînd însuşi Dumnezeu e socotit un obiect, o lege, o esenţă, o substanţă impersonală, sau lumea pur şi simplu. Cel ce a căzut în această obişnuinţă şi concepţie nu mai socoteşte că e undeva un focar personal suprem al libertăţii.

104. Există o Biserică a Vechiului Testament. Ea e Mireasa căreia Mirele îi vorbeşte prin ferestre, adică prin prooroci. Sfîntul Grigorie face o strînsă legătură între cuvîntul Cuvîntului neîntrupat din Vechiul Testament, şi cuvîntul Cuvîntului întrupat din Noul Testament. Continuitatea lor, deşi pe planuri deosebite, e baza continuităţii Bisericii pe planurile deosebite corespunzătoare.

neascultării, scoală-te».

Dar **nu-ti** ajunge **să te scoli, zice (din cădere),** ci, **pe** lîngă aceasta, vino, **prin** înaintarea **In cele bune, străbătînd drumul virtuţii. Aceasta** am învăţat**-o** şi din **întlmplarea** slăbănogului. Căci Cuvîntul nu ridică numai povara aceea **de** pe **pat, ci îi şi** porunceşte să umble. Această înaintare şi creştere **o** înfăţişează Scriptura prin mişcarea de mutare. «Scoală, deci, zice, şi vino». O, putere a poruncii! Gu adevărat glas al **puterii** este glasul lui Dumnezeu, precum zice psalmul: «Iată, va da glasul Lui, glas al puterii». Şi: «El a zis şi s-au făcut; El a poruncit **şi** s-au **zidit»** (Ps. **134).** Iată că şi acum a zis **către** cea care zăcea : «Scoală-te şi vino» şi îndată porunca devine faptă. Căci îndată ce **pri**meşte puterea Cuvîntului, se ridică şi I se supune şi vine aproape de lumină [105], cum mărturiseşte însuşi Cel ce a chemat-o. Căci zice Cuvîntul: «Scoală, vino, iubita Mea, frumoasa Mea, porumbiţa Mea».

Care e ordinea arătată de Cuvîntul ? Cum se leagă una de alta ? **Cum** se înfăptuieşte înşirarea **înțelesurilor, urmîndu**-se ca într-un lanț ? Aude porunca, e întărită de Cuvînt, se scoală, vine, se apropie, se face frumoasă, e numită porumbiță. Căci cum e cu putință să se **vadă vreo** vedere frumoasă **în** oglindă, dacă **n**-a **primit** arătarea **vreunui** chip **fru**mos ? Deci şi oglinda firii omeneşti nu s-a făcut frumoasă mai înainte, **ci cînd** s-a apropiat de **Cel frumos** şi s-a întărit de chipul frumusețiі **dum-**nezeieşti.Căci precum pînă zăcea pe pămînt avea înfățişarea şarpelui **şl** privea la el, în acelaşi fel, după ce s-a sculat şi a venit față în față cu binele, dînd la spate răutatea, se modelează după ceea ce priveşte. Şi priveşte spre frumusețea arhetipică (originară) a modelului. Iar frumusețea privită e porumbița. De aceea apropiindu-se de lumină, se face lumină. Iar în lumină primeşte chipul frumos al porumbiței, a cărei înfățişare arată aflarea de față a Sfîntuiui Duh [106].

Dod grăindu-l Cuvîntul astfel şi numind-o frumoasă pentru apropiere şi

105. «Puterea cuvîntului». Orice cuvînt are putere, pentru că este cuvîntul cuiva, pentru că prin cuvînt se rosteşte dorința, voința cuiva. Şi dorința, voința, chemarea aceluia mişcă pe cel spre care se îndreaptă. Omul înduplecă pe om. Omul dă putere omului, In primul rînd prin cuvînt. Altfel, ce rost ar fi să existe om lîngă om ? Dar cea mai mare putere vine din Persoana care e Cuvîntul prin excelență, sau din Cuvîntul care e totodată suprema Persoană. De aceea sufletul I se supune, sau îi stă la dispoziție şi vine aproape de lumina Lui. Cînd te cheamă au puterea iubirii Lui, această Chemare te face să te apropii şi să te deschizi Celui ce te cheamă. Această apropiere este apropiere de lumina orizontului ce ți se deschide în şi prin altă persoană, ca şi de căldura ei, în cazul chemării Cuvîntului dumnezeiesc, de lumina infinită a orizontului Lui şi de căldura iubirii Lui fără pată şi fără îngustare.

106. La început, mireasa sau sufletul aude glasul Mirelui, sau al Cuvîntului. Acesta face sufletul să se apropie de Cel ce îi grăieşte, după ce îi dă putere să se scoale din zăcerea ei. Dar apropiindu-se, In oglinda lui se iveşte chipul Celui ce vorbeşte. Acest chip devine propriul chip al sufletului, făcindu-1 frumos asemenea modelului. Taina Celui indefinit, dar plin de putere şi Izvoritor de lumină, se proiectează In oglinda sufletului, prolectîndu-se apoi şi din aiestu, spre alții. Cine primeşte putere

Dar cugetînd la necazurile iernii, înțelege-le pe acestea şi pe cele asemenea într-un înțeles nematerial. Ce este aceea că iarba îşi pierde floarea şi se veştejeşte ? Ce este ceea ce cade de pe ramuri pe pămînt ? Ce este tăcerea glasului păsărilor cîntătoare ? Ce e marea care urlă prin apele ei ? Ce e, apoi, ploaia ? Ce sînt picăturile ploii ? Cum se re**devine puternic. Cine se umple de indefinit primeşte indefinitul, devine indefinit. Cel ln care se proiectează izvorul de lumină devine izvorîtor de lumină. E cu neputință si cugeti sufletul fără' un conținut şi anume, făTă un conținut viu. Iar conținutul nu ține de el. Ci conținutul lui e format din chipurile şi noțiunile persoanelor şi lucrurilor, din simțiri bune sau rele, produse în el de lucruri bune sau rele, sau de persoane bune sau rele. Dar la baza tuturor persoanelor şi lucrurilor, în calitate de existente si ln calitatea de bune, este Dumnezeu. Deci în mod indirect chipul de bază indirect conținut ln suilet e Dumnezeu, e Cuvîntul ale cărui cuvinte s-au încorporat în toate lucrurile devenite conținuturi ale sufletului. Insă, în mod direct, Cuvîntul Se proiectează în suflet atunci cînd acesta se pune în relație directă cu El, prin credință conştientă, bazată pe o intuiție, pe o simțire a Lui, corespunzătoare unei presiuni spirituale a Lui. Şi împreună cu Cuvîntul este prezent în astfel de suflet Duhul Sfînt. Dacă însă sufletul vede o față alterată a lucrurilor şi a persoanelor, în el se proiectează indirect chipul celui rău, chiar dacă face aceasta prin lucrurile şi persoanele care prin existența lor au ca origine pe Dumnezeu. In forma lor alterată, aplecată spre descompunere, spre non-existență, se arată vrăjmaşul lui Dumnezeu, diavolul, sau Îngerii lui. însă în faptul că chipurile lucrurilor, chiar alterate, îşi au originea în lucrurile create şi susținute de Dumnezeu, e dată sufletului putința de a străbate, prin chipurile lor alterate, la Dumnezeu, autorul lor şi odată cu aceasta, la o refacere a chipurilor lucrurilor. Astfel, chipul sufletului e totdeauna al lui Dumnezeu, chiar dacă poartă în el nişte umbre proiectate de la cel rău, pentru că nu are un conținut de la *sine* şi deci nici un chip născut din el, ci un conținut oglindit în el de Dumnezeu, chiar dacă acest conținut e umbrit şi, în parte, alterat de satana.**

porumbiță pentru frumusețe, trece la cele următoare spunlnd că peste suflete nu mai stăpîneşte tristețea iernii, căci frigul nu poate sta In fața razei. «Iată, zice, iarna a trecut, ploaia s-a dus, s-a tras în sine». Ii dă răului multe nume, numindu-1 după feluritele lui lucrări. Căci acelaşi e numit şi iarnă şi ploaie şi picături, prin fiecare numire însemnîndu-se vreo ispită, potrivit cu ceea ce îi este propriu. Iarna se vestejesc cele înverzite ; frumusețea de pe pomi, care se alcătuieşte în chip firesc din frunze, cade de pe ramuri şi se amestecă cu pămîntul. încetează ciripitul păsărilor cîntătoare, pleacă privighetoarea, amorțeşte rîndunica, îşi părăseşte turtureaua cuibul. Toate sporesc tristețea morții : moare mugurele, se usucă iarba, şi ramurile dezgolite de frunze, ca nişte oase despărțite de cărnuri, înfățişează o privelişte neplăcută, în locul frumuseții ce le vine din muguri. Dar ce ar putea spune cineva despre necazurile de pe mare, pricinuite de iarnă: cum, scormonită şi umflată din adîncuri, apa se înalță ca stîncile şi ca munții, ridicîndu-se drept în sus, cum năvăleşte oa un duşman asupra pămîntului, aruncîn-du-se peste malurile ei şi făcîndu-1 să se cutremure de loviturile valurilor ce vin unul după altul, ca de ghiulelele unor maşini.

trage ploaia în sine ? Prin această ghicitură dă să se înțeleagă firea însuflețită şi liberă a acestei ierbi, ajunsă în anotimpul iernii.

Poate chiar dacă n-ar tîlcui Scriptura pe fiecare, ar fi limpede înțelesul fiecăreia din ele, celui ce aude. I-ar fi limpede cum a odrăslit la început firea omenească, pînă ce era în rai, îngrăşîndu-se şi înverzind de apa izvorului acela, cînd, în loc de frunze, înfrumusețea firea germenele nemuririi. Ar înțelege apoi cum, iarna neascultării uscînd rădăcina, floarea s-a scuturat şi s-a topit pe pămînt şi omul s-a dezbrăcat de frumusețea nemuririi, iar iarba virtuților s-a uscat, răcindu-se iubirea față de Dumnezeu, din pricină că s-a înmulțit nelegiuirea [107]. De aceea sub puterea vînturilor potrivnice, s-au înălțat în noi feluritele patimi, care pricinuiesc sfărîmările cele rele ale corăbiei sufletului.

Dar venind Gel ce a pricinuit primăvara sufletului nostru, Care, cind vîntul cel rău a ridicat marea, a poruncit vînturilor şi a spus mării : taci, amuțeşte, a readus toate la linişte şi la timp senin. Şi iarăşi începe firea noastră să înverzească şi se împodobeşte cu florile proprii. Iar florile vieții noastre sînt virtuțile, care acum înfloresc, iar la vremea lor îşi dau rodul lor. De aceea zice cuvîntul: «Iarna a trecut, ploaia s-a dus, s-a retras în sine. Florile s-au arătat pe pămînt, vremea plivirii a sosit». Vezi, zice, livada înflorind de virtuți ? Vezi cumpătarea, adică crinul strălucitor şi bine mirositor ? Vezi ruşinea, adică trandafirul ? Vioreaua, adică buna mireasmă a lui Hristos ? Să facem o cunună din ele. Acesta este timpul în care omul trebuie să secere, să se înfrumusețeze cu curnihile"împletite

107. Izvorul oare făcea să înverzească firea noastră cu apa lui nestătută, dătătoare de viață, este Dumnezeu însuşi. Firea noastră era înfrumusețată atunci de germenele sau de mugurele nemuririi, care însă nu se dezvoltase într-o nemurire definitivă, dar avea să se dezvolte dacă ar fi continuat să fie udat de apa izvorului iubirii şi puterii de-viață-făcătoare a lui Dumnezeu. Firea noastră se afla într-o stare de primăvară, de mişcare spre tot mai multă şi mai nouă frumusețe. Rodnicia ei nu ajunsese la maturitatea rodurilor bune; binele, nemurirea erau numai în starea de înmugurire. Dar în loc să înainteze, cu puterea libertății şi sub căldura iubirii Soarelui dumnezeiesc, spre vara rodirii mugurilor ei, spre o vară care ar fi ținut veşnic, sau ale cărei roduri n-ar mai fi putut fi nimicite de nici un vînt neprielnic, de nici o răceală sufletească, a trecut, prin neascultare, prin ieşirea din comuniunea iubitoare cu Dumnezeu, dintr-odată intr-o stare de iarnă, care i-a înghețat şi nimicit mugurii nemuririi şi ai pornirilor spre bine. Căci neascultarea a aruncat-o departe de Soarele ce o putea încălzi şi de apa neînghețată a izvorului dumnezeiesc.

din ele. «Vremea tăierii a sosit». Aceasta ți-o mărturiseşte glasul turturelei, adică glasul celui ce strigă în pustie. Căci turtureaua este Ioan. El este înaintemergătorul Primăverii luminoase, care arată oamenilor florile frumoase ale virtuților şi le îmbie celor ce vor să le culeagă. Prin ele a arătat floarea cea din rădăcina lui Esei pe Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii şi a îndemnat la pocăință pentru păcate şi la viețuire în virtute.

«Căci s-a auzit, zice, glasul turturelei în pământul nostru». Poate pământ numeşte pe cei osîndiți pentru păcatele lor, pe care Evanghelia Ii numeşte vameşi şi desfrînate. Intre ei s-a auzit cuvîntul lui Ioan, după ce ceilalți n-au primit predica lui. Iar ceea ce s-a spus despre smochin, că : «a scos mugurii săi);, să o înțelegem prin rațiune astfel: smochinul atrage umezeala din pământ, mai ales sub puterea căldurii. Dar aflîndu-se multă umezeală în lăuntrul lui, în chip neîndoielnic scoate din sine prin fierberea sucului, ce se săvîrşeşte în plantă, partea netrebuincioasă şi pămîntească a umezelii, prin ramuri. Şi aceasta o face adeseori, ca să scoată la vremea cuvenită sucul adevărat şi hrănitor, curățit de partea netrebuincioasă. Acest suc scos de smochin în vederea fructelor, înainte de fructul dulce şi desăvîrşit, se numeşte mugur. Poate fi şi acesta mîncat de cei ce vor. Dar nu el este fructul, ci arvuna fructului. Deci cel ce 1-a văzut pe acesta aşteaptă, fără îndoială, şi fructul, care Încă nu se vede. Căci mugurii sînt semnul smochinelor bune de mîncat, pe care zice că i-a scos smochinul.

Deci Cuvîntul înfățişează miresei primăvara duhovnicească [108]. Iar anotimpul acesta este la hotarul între două anotimpuri, între tristețea Iernii şi împărtăşirea de roduri îin timpul verii. De aceea vesteşte limpede că au trecut relele, dar nu arată încă în chip desăvîrşit roadele virtuții, ci le prevesteşte pentru timpul cuvenit, cînd va veni vara. Şi ştii, desigur, ce înțelege prin vară cuvîntul Domnului, cînd zice : «Secerişul e sfîrşitul veacului» (Mt., 13, 39). Iar acum, arată speranțele înflorind prin virtuți, al căror rod, cum zice Proorocul, se va arăta la vremea sa [109].

Deci firea omenească, întocmai ca smochinul amintit aci, adunînd multă umezeală în iarna cea gîndită (spirituală), Cel ce ne pricinuieşte nouă primăvara sufletească şi cultivă omenescul nostru ca pe un pom scoate mai întîi din fire tot ce e pămîntesc şi netrebuincios. Căci o face să scoată afară din sine, prin mărturisire, oa prin nişte ramuri, ceea ce e netrebuincios. Apoi, întipărind ființei noastre printr-o viețuire fru-

108. Cuvîntul dumnezeiesc primit de suflete readuce în ele întîi primăvara duhovnicească. Pe aceasta a adus-o cită vreme era neîntrupat, celor din Vechiul Testament, iar după ce Se întrupează, celor ce nu S-a dăruit încă prin Taine.

109. Primăvara poate însemna însă şi venirea Cuvîntului întrupat în credincioşi prin Taine. Dar din Taine îşi arată lucrarea la început prin virtuți, care urmează după Iarna viforoasă a patimilor. Virtuțile, în acest sens, sînt numai mugurii sau germenii roadelor smochinului. Aceste roade care se vor arăta în plină vară, sau toamna, vor fi vederi ale lui Dumnezeu, sau unirea deplină cu El, spre care e pregătit sufletul prim virtuți. Dumnezeu e numit smochină, sau rodul smochinului pentru dulceața adusă în suflet do unirea cu El. Însăşi firea noastră e creată ca să aducă acest rod. Dar ea nu-1 poate (idure decît sub căldura Soarelui Hristos, sau în unire cu El. Şi acest rod e menit să Îndulcească nu numai persoana omenească în care ea se desăvîrşeşte, ci şi pe Dumnezeu şi pe semenii săi. După dulceața smochinei se trece la beția produsă de rodul viei.

moaşă, pecetea fericirii nădăjduite, vesteşte, ca prin muguri, dulceaţa viitoare a smochinelor. Aceasta este ceea ce s-a spus : «Smochinul a scos mugurii săi».

Aşa să înţelegi şi via înflorită, al cărei vin, care veseleşte inima, va umple odată paharul înţelepciunii şi se va pune înaintea comesenilor din înălţimea propovăduirii, ca să-1 soarbă spre beţia cea bună şi trează. Vorbesc de acea beţie prin care li se întîmplă oamenilor extazul (ieşirea) din cele materiale, spre ceea œ este dumnezeiesc [110].

Acum înfloreşte via şi se răspîndeşte din ea un abur bine mirositor, dulce şi plăcut, amestecat ou duhul care îl pătrunde. Să cunoşti, fără îndoială, Duhul oare lucrează această bună mireasmă celor ce se mîn-tuiesc, deoarece ai aflat de la Pavel semnele bunei primăveri a sufletelor [111]. Acesta vesteşte de mai înainte cuvîntul miresei şi o face să se grăbească spre gustarea celor ce vor veni, îndemnînd-o prin cuvînt: «Scoală, zice, vino, iubita mea, frumoasa mea, porumbiţa mea».

110. «Beţia trează» sau «trezvia beată» este o expresie paradoxală prin care sfîntul Grigorie — şi, după exemplul lui, alţi părinţi următori — descriu starea complexă şi totodată echilibrată a omului înaintat duhovniceşte. Omul umplut de înţelepciunea vinului dumnezeiesc trăieşte o bucurie care-1 îmbată, dar care-i dă totodată o mare luciditate. El e entuziast şi treaz, vesel şi serios, încîntat la culme de lumina marii înţelegeri dobîndite şi plin de răspunderea şi de seriozitatea pe care o aduce ea. Starea aceasta o produce şi iubirea curată : cu cît iubeşti pe cineva mai mult, cu atît eşti mai entuziasmat şi în acelaşi timp mai plin de răspundere în faţa lui sau pentru el, cu atît ţi s-a deschis un orizont mai adînc al cunoaşterii lui ca persoană, orizont oare întreţine meditaţia în legătură cu el. Şi, numai cunoscîndu-1 în taina persoanei, ai înlăturat de pe semenul tău caracterul de obiect, care-1 acoperă, care-1 îngustează, care-1 strîmbă, care ţi-l face neinteresant şi-ţi mărgineşte bucuria de el; numai cînd ai pătruns în cămările minunate şi intime ale palatului lui fermecat, eşti plin de o încîntare negrăită. Entuziasmul acesta este un extaz, e ieşire din tine, dar el fiind în acelaşi timp însoţit de trezvie, de o supremă luare-aminte la minunile pe care le-ai cunoscut, nu înseamnă o uitare de deosebirea între tine şi Dumnezeu, nu-i o scufundare de bacantă în esenţa socotită una cu esenţa proprie, în sens panteist. Pagini frumoase despre deosebirea între mistica panteistă a lui Plotin şi cea creştină, care are ca bază dogma iubirii celor trei Persoane dumnezeieşti neconfundate, se găsesc în cartea lui Georg Koepgen, D/e *Gnosis des Christentums*, 3 Auflage, Spee-Verlag, Trier, 1978. El vede mistica creştină adevărată, curat păstrată numai la părinţii răsă-riteni, în vreme ce în Occident consideră că a fost afectată de panteism. El zice : «Mistica apuseană este, sub influenţa lui Plotin, monoteistă în sensul îngust al cuvîntului. Ea vede Treimea, dar numai ca unitatea Persoanelor în dumnezeire. Chiar mistica noastră modernă îp legătură cu Hristos vorbeşte, precum se ştie, aproape numai despre «Mintuitorul divin», ceea ce înseamnă că ea vede în Hristos numai pe Dumnezeu şi dumnezeirea Sa. Biserica veche şi, cu ea, Simeon (Noul Teolog), vedea în Hristos, dimpotrivă, ceva mai mult : ea vedea în El pe «Fiul»... Noi ne închidem faţă de un lucru care pentru Biserica veche era hotărîtor şi prin care ea se deosebea de monoteismul iudaic. Simţul pentru viaţa trinitară a lui Dumnezeu, pentru întrepătrunderea reciprocă şi referirea Persoanelor dumnezeieşti întreolaltă s-a pierdut la noi... Pentru noi Dumnezeu a devenit o noţiune fără conţinut» (p. 70).

111. Precum în primăvară smochinul dă numai muguri, aşa via dă încă numai flori. Iar florile răspîndesc numai miros, nu dau încă vinul ce-l vor da strugurii. Însă mirosul acesta, fiind ceva difuz, se primeşte cu «duhul» nostru, nu cu raţiunea, cum se primeşte cuvîntul, deşi şi acesta ne aduce o putere şi ne impune o răspundere. Dar precum această bună mireasmă răspîndită prin virtuţi o prindem prin duh, la fel ea e adusă în noi de la Dumnezeu de Duhul Sfînt. Duhul nostru, ca putere de sesizare a miresmei dumnezeieşti, arătată în virtuţile noastre, este trezit de Duhul dumnezeiesc care se răspîndeşte din Dumnezeu, sursa supremă a acestei miresme a bunătăţii, a curăţiei, a sfinţeniei. Dacă Cuvîntul dumnezeiesc ne aduce cuvintele ce ne descoperă sensurile sau lumina existenţei, însoţite de obligaţia răspunderii trezită în înţelegerea noastră, Duhul dumnezeiesc ne aduce mireasma difuză a vieţii, a iubirii şi a sfinţeniei, convertită în virtuţile noastre producătoare de bunătate şi de sfinţenie şi simţită de duhul nostru, fie că o răspîndim noi, fie semenii noştri.

112. Numai răutatea pune o margine binelui. Unde nu e răutate, binele nu e oprit de nimic în tendinţa lui intrinsecă de a se răspîndi, de a dura, de a spori. Aceasta Înseamnă că binele e prin firea sa infinit In potentă, în fiinţa noastră, şi deci că este Infinit In act, în izvorul lui suprem sau dumnezeiesc.

113. La noi binele fiind urmat de rău îşi are răul ca graniţă; şi invers. Iar această trecere de la unul, la altul e legată şi de libertatea noastră de alegere. Libertatea lui Dumnezeu nu e libertate de a alege între bine şi rău. Libertatea Lui e mai presus de această libertate de a se îngusta, de a se pierde. Căci alegerea de fapt a răului e dată împreună cu necunoaşterea răului ca îngustare şi dezorganizare a fiinţei, sau e produsul unei ispite care se dovedeşte mai tare ca libertatea, sau e semnul Putinţei de a se îngusta, de a se pierde. Deci libertatea de a alege răul e dată împreună cu aceste trei insuficienţe. Unde e deci libertatea superioară posibilităţii de a alege răul, adică libertatea de a alege statornic binele — fără ca acest bine să se facă printr-o lege a naturii, căoi acest bine nu mai e bine — binele e nesfîrşit. Libertatea desăvîrşită coexistă cu binele nesfîrşit şi existent prin el însuşi. Amîndouă slnt apanajul iubirii desăvîrşite a Persoanelor Sfintei Treimi.

Cîte dogme nu ne arata cuvîntul prin aceste puține vorbe ! Căci nu obişnuieşte învățătura de Dumnezeu insuflată să zăbovească la aceleaşi lucruri, pentru a se lungi într-o vorbărie deşartă, ci prin repetarea puținelor cuvinte ne arată un înțeles mare şi vrednic de Dumnezeu. Iar ceea ce ni se spune este aceasta : firea fericită şi veşnică, care e mai presus de toată mintea, cuprinzînd în sine toate cele ce sînt, nu e înconjurată de nici un hotar. Căci nimic nu este de văzut în jurul ei, nici timp, nici spațiu, nici culoare, nici figură, nici chip, nici volum, nici cantitate, nici interval, nici alt nume din cele oare circumscriu, nici lucru, sau concept, ci tot binele cugetat în legătură cu ea înaintează la infinit şi la indefinit. Pentru că unde nu are loc răutatea, nu este nici o margine a binelui [n2]. Căci în firea schimbătoare, dat fiind că are în libera ei alegere aceeaşi putere spre aplecarea în fiecare din cele două părți contrare, binele din noi şi răul îşi au un sfîrşit prin faptul că-şi urmează unul altuia[113]. Şi astfel, răul care se iveşte se face hotar al binelui ,• şi toate mişcările sufletelor noastre, care se înlocuiesc unele pe altele, împotrivindu-se între ele, sfîrşesc unele în altele şi se hotărnicesc unele prin altele. Dar firea simplă, curată, de un unic fel, neschimbată şi neabătută, fiind pururea la fel şi neînstrăinîndu-se niciodată de sine, prin faptul că nu poate primi părtăşia cu răul, rămîne nehotărnicită în bine şi nu vede vreo margine a ei, pentru că nu vede nimic din cele contrare. Deci cînd atrage sufletul omenesc la împărtăşirea de ea, se ridică necontenit, în măsura în care acesta participă la ea, potrivit cu înălțimea ei, în bine, față de sufletul care participă.

Căci sufletul se face necontenit mai mare ca sine, prin împărtăşire de Cel mai presus de sine, şi nu încetează de a creşte [u4]. Dar binele participat rămîne mereu la fel, aflîndu-se totdeauna la o înălţime egală faţă de sufletul ce se împărtăşeşte tot mai mult de el.

Vedem, aşadar, cum mireasa e condusă de Cuvîntul spre vîrfuri, ca pe un urcuş de trepte, prin înălţările virtuţii. Mai întîi Cuvîntul îşi trimite raza prin ferestrele prooroceşti şi prin îngrăditurile poruncilor legii şi o cheamă să se apropie de lumină şi să se facă frumoasă, prin modelarea în lumină după chipul porumbului. Apoi, după ce s-a împărtăşit de bunătăţi cît a putut, e atrasă iarăşi printr-un nou început, ca şi cînd nu s-ar fi împărtăşit încă de bunătăţi, spre împărtăşirea de frumuseţea aflătoare mai sus, aşa încît, pe măsura înaintării spre ceea ce îi apare înainte, îi creşte şi dorinţa, şi din pricina mărimii covîrşitoare a bunătăţilor, ce se află totdeauna deasupra, pare să înceapă pentru prima oară urcuşul. De aceea zice iarăşi Cuvîntul către cea care s-a ridicat : «Scoală-te», şi către cea care vine : «Vino». Căci nici cel ce s-a ridicat nu va fi scutit de trebuinţa de a se ridica mereu, nici celui ce aleargă spre Domnul nu i se va împuţina mărimea distanţei de străbătut spre Dumnezeu [n5]. Căci pururea trebuie să se ridice oamenii şi niciodată nu trebuie să înceteze de a se apropia prin alergare. Pentru că de cîte ori zice^tfScoală-te» şi «vino», de atîtea ori dă putere pentru urcarea spre mai bine.

Aşa să înţelegi şi cele ce urmează în text. Căci Cel ce porunceşte miresei să se facă, din frumoasă, mai frumoasă, ne dă să înţelegem ceea ce spune Apostolul, poruncind să ne prefacem din slavă în slavă (II Cor., 3, 18), aşa că totdeauna ceea ce află necontenit socoteşte că este slavă, fie că e ceva mare şi înalt, fie că e mai mic decît ceea ce s-a

114. Sufletul n-ar putea spori în împărtăşirea de Binele dumnezeiesc, dacă Acesta-nu s-ar arăta tot mai îmalt şi ia nesfârşit pe măsură ce sufletul sporeşte in împărtăşirea de El. Binele coboară la sufletul de pe treptele coborîte ca acesta să poată participa la El. Căci şi această coborîre din iubire ţine de firea binelui. Dar apoi urcă, pe măsura urcării sufletului, în împărtăşirea de El, ca să rîvnească a se împărtăşi de stările tot mai înalte ale Lui. El coboară şi urcă pentru suflet, dar în sine rămîne mereu infinit. Şi cum această rîvnă de împărtăşire a sufletului este nesfîrşită, nesfîrşit este şi binele dumnezeiesc. Se vede şi de aici cît de opus este sfîntul Grigorie de Nyssa origenismului, care, urmînd lui Platon, socotea că sufletul se va sătura odată de atâta dulceaţă, mărginită totuşi, a lui Dumnezeu şi se va coborî ca să înceapă un nou urcuş. (A se vedea, despre transcendenţa şi infinitatea mereu neajunsă a lui Dumnezeu de către suflet la sfîntul Grigorie de Nyssa, şi studiul lui Endre v. Ivanka, *Plato Christianus, Ubernahme und Umgestaltung des Platonismus dureţi die Văter,* Iohannes Verlag, Einsiedel, 1964, p. 182—il85).

115. Orice treaptă e punct de plecare pentru un nou suiş, căci ea deschide vederea şi calea spre o treaptă mai înaltă. Şl aşa niciodată nu se va împuţina distanţa pe care sufletul trebuie să o parcurgă spre Dumnezeu, oricît de sus ar fi ajuns, adică chiar dacă calea parcursă şi lăsată în urmă se măreşte mereu. Sfîntul Grigorie respinge stăruitor teoria origenistă despre plictiseala la care ajunge sufletul în Dumnezeu, fapt care implică o mărginire a fericirii pe care Dumnezeu o poate da.

sperat. Astfel mireasa fiind, prin cele ce le**-a** dobîndit înainte, porumbiță, i se porunceşte să se facă iarăşi porumbiță prin prefacerea în ceea ce •este mai bun. Şi după ce se va fi împlinit aceasta, cuvîntul va arăta iarăşi, printr-un nume, ceea ce e mai presus de aceasta. Căci zice : «Vino prin tine însăți, porumbița mea, pe acoperişul de piatră, care e legătura cu zidul dinainte». Ce urcuş spre desăvîrşire se descrie prin cele spuse acum ? Sufletul nu se mai sîrguieşte acum pentru cele dobîndite, ci are •dorința proprie spre ceea ce este mai bun. Vino, zice, tu însăți, nu cu supărare, sau din silă, ci prin tine însăți, întărindu-ți prin propriile gîn-•duri rîvna în bine, nu dusă de silă. Căci virtutea nu e supusă nici unui stăpîn, ea e de bună voie şi liberă de orice silă. Aşa a fost David, care so ruga, să fie bine plăcute lui Dumnezeu numai cele săvîrşite de el de bună voie şi făgăduia să jertfească lui Dumnezeu de bună voie (Ps, 55, **8).** Aşa a fost fiecare sfînt, care, dăruindu-se pe sine lui Dumnezeu, nu se aducea din silă.

Deci arată şi tu starea desăvîrşită a celui ce a primit în sine dorința urcării spre ceea ce e mai bun. Şi făcîndu-te aşa, vei veni, zice, pe acoperişul de piatră, ce e în legătură cu **zidul** dinainte. Iar ceea ce se spune este aceasta, căci trebuie să trecem cuvîntul de la ghicituri la ceea ce este mai clar : un singur acoperământ are sufletul omenesc, Evanghelia cea înaltă, în care cel ce a ajuns nu mai are nevoie de învățătura umbrei prin înțelesuri de chipuri şi simboale, dat fiind că adevărul a dezvăluit înțelesurile ascunse ale poruncilor. Iar că piatra se numeşte harul evanghelic, nu va nega nimeni din cei ce se împărtăşesc -de vreun fel oarecare de credință. Căci din multe **păTți** ale Scripturii se poate afla că Evanghelia este piatră [116].

Deci ceea **ce** se spune este aceasta : dacă te-ai deprins, o suflete, ln lege, dacă ai pus în cugetare razele venite prin ferestrele prooroceşti, nu mai rămîne sub umbra legii. Căci zidul mijloceşte umbra bunurilor viitoare, nu însăşi arătarea lucrurilor. Ci mută-te de pe zidul învecinat, pe piatră. Căci piatra e în legătură cu zidul. Pentru că legea **a** fost zidul dinainte al credinței evanghelice şi dogmele lor sînt legate Intreolaltă, fiind vecine prin înțelesul lor. Căci **ce** e mai aproape de porunca de a nu preacurvi, decît porunca : nu pofti ? Şi de porunca de a se curați de ucidere, decît aceea de a nu-şi întina **inima** cu mînia ?

Fiindcă deci acoperişul **de** piatră e în legătură cu zidul dinainte, trecerea de la zid la piatră e nemijlocită. Tăiere împrejur e în zid, tăiere Împrejur e în piatră /

116. Sufletul e chemat acum de pe zidul legii, unde împlinea de silă poruncile, pe piatra aşezată deasupra legii, sau pe acoperişul ei, care este Hristos, Cel care-i va <la puterea să împlinească de bunăvoie, neconstrîns, porunca dragostei, întărit de har sau de puterea dragostei ce izvorăşte din Hristos. Iar acoperişul acesta, sau 1 Iristos, îi ține deschis orizontul nesfîrşit.

miel «colo, Miel aici, sînge acolo, sînge aici, paşte acolo, paşte aici [m]. Şi aproape toate sînt aceleaşi şl sînt legate între ele. Deosebirea o în aceea că piatra e duhovnicească, zidul e pă-mlntesc, fiind plăsmuit împreună cu trupul părruîntesc, pe cînd piatra evanghelică nu are lutul înțelesurilor trupeşti. Omul primeşte şi acum o tăiere împrejur, dar rămîine întreg sănătos, nici o tăiere ştirbind alcătuirea firii. Şi păzeşte sînxbăta prin nelucrarea relelor, dar nu se

odihneşte de la ceea ce e bun, învăţînd că e îngăduit să facă sîmbăta binele. Se împărtăşeşte de hrană fără să facă deosebire, dar nu se atinge de ceea ce e necurat. Căci învaţă de la Piatră că nimic din cele ce intră prin gură nu e necurat (Mt., 15, 18). Ci lepădînd toate poruncile trupeşti ale legii, îşi mută cugetarea la conţinutul duhovnicesc al cuvintelor, potrivit cu ceea ce zice Pavel, că : «Legea este duhovnicească» (Rom., 7, 14). Căci cel ce înlătură legea se aşează sub >acoperămîntul pietrei evanghelice, care se află în legătură cu zidul trupesc dinainte.

Acestea strigîndu-le ei Cuvîntul prin ferestre, bine răspunde porumbiţa, care a fost luminată de lumina din chipuri şi a înţeles piatra, care este Hristos. Căci zice : «Arată-mi faţa Ta şi mă fă să aud glasul Tău ; căci glasul Tău e dulce şi faţa Ta frumoasă!». Iar ceea ce spune este aceasta: nu-mi mai vorbi prin ghiciturile proorocilor şi ale legii, ci, după puterea vederii mele, arată-mi-Te deschis, ca să ajung In lăuntrul pietrei evanghelice, după ce am părăsit zidul dinainte al legii, şi pe cit poate prinde auzul meu, să fie glasul Tău în urechile mele. Căci dacă glasul Tău venit prin ferestre e aşa de dulce, cu mult mai iubită va fi arătarea feţei Tale. Acestea le spune mireasa, înţelegînd taina pietrei evanghelice, spre care a călăuzit-o Cuvîntul, Care S-a făcut cunoscut de multe ori şi în multe feluri prin ferestre. Căci a ajuns la dorinţa arătării Lui în trup, ca Cuvîntul să Se facă adică trup şi Dumnezeu să Se arate în trup şi să pună în urechile noastre cuvintele dumnezeieşti, care vestesc celor vrednici fericirea veşnică. Şi priveşte cum corespund dorinţei şi cererii miresei cuvintele lui Simion, care zice : «Acum slobozeşte pe robul Tău, Stăplmo, după cuvîntul Tău, în pace, că văzură ochii mei mîntuirea Ta» (Le, 2, 29—30). Căci a văzut acela, cum dorea mireasa să vadă. Iar

117. Se tăiau împrejur cei de sub lege, dar e o tăiere împrejur şi în Hristos. Insă prima era în trup, a doua în duh, ea constînd din înlăturarea păcatului şi a pornirii spre el. Acolo se aducea sînge de animale, aici s-a adus sîngele lui Hristos ; dar la baza vărsării sîngelui Lui e voia liberă a Fiului lui Dumnezeu Cel întrupat, nu e ceva pur fizic. A avut loc o trecere (passah) în legea veche, dar a avut loc o trecere (passah — Paşte) şi în legea nouă. Insă acolo a fost trecerea de la robia egipteană, la libertatea în Canaan, pe cînd aici e trecerea de la robia păcatului şi a legii, Ia libertatea harului. Toate sînt aici pe planuri mai înalte ; toate sînt mişcate de Duhul. Vărsarea sîngelui are şi semnificaţia împuţinării forţei vitale care întreţine pornirile spre păcat. Dar în legea veche se varsă sîngele animalelor, simbolizîndu-se voinţa omului de a-şi vărsa sîngele stăpînit de porniri animalice, pe cînd în legea nouă îşi varsă sîngele însuşi Omul umplut de Dumnezeu, pentru ca trecind această stare *la* toţi cei ce cred în El să se covîrşoască puterea sîngelui de către puterea duhului umplut şi întărit de Dumnezeu, Duhul suprem.

glasul Lui dulce îl cunosc cei ce au primit harul Evangheliei, care au spus : «Tu ai cuvintele vieţii veşnice» (In, 6, 69).

De aceea primeşte Mirele cel curat rugăciunea dreaptă a miresei şi avînd de gînd să Se arate pe Sine în chip descoperit, porneşte mai întîi pe vînători spre vînarea vulpilor, ca să nu mai fie via împiedicată de ele de a înflori. Deci zice : «Prindeţi-ne nouă vulpile, care sînt mici, dar strică viile». Căci vor înflori viile, de nu vor mai fi cele ce le strică. «Prindeţi-ne nouă vulpile, cele mici, care strică viile, şi viile vor înflori».

Oare e cu putință să ajungem, precum se cuvine, la măreția înțelesurilor ? Ce minune a măreției dumnezeieşti conține cuvîntul ? Ce oo-vlrşitoare putere a lui Dumnezeu descoperă înțelesul celor spuse? Cum *v* acela, de care se spun unele ca acestea, sau ucigaşul de oameni, cel puternic în răutate, a cărui limbă e ca un brici ascuțit, despre care zice Proorocul: «Săgețile celui puternic sînt ascuțite, cărbuni pustiitori» (Ps. **119,** 4); şi: «întinde curse ca un leu în turma lui»? Cum e balaurul cel mare, apostatul, iadul ,care îşi lărgeşte gura lui, stăpînitorul lumesc al întunericului, cel ce are stăpînirea morții, şi celelalte cîte le istoriseşte proorocia despre fața lui, cel ce înlătură hotarele neamurilor, pe care le-a fixat Cel Prea înalt, după numărul îngerilor Lui ? Cum e cel ce cuprinde pămîntul ca pe un cuib şi pe cele din ele, ca pe nişte ouă părăsite, cel ce spune că-şi va aşeza scaunul lui deasupra norilor şi va fi asemenea Celui Prea înalt, şi toate cele înfricoşătoare şi înspăimîntă-toare pe oare le spune Scriptura despre el la Iov (cap. 41), ale cărui coaste sînt de aramă şi a cărui spinare e fier vărsat, iar cele dinăuntru ale lui, piatră de lovit [u8], şi toate cele asemenea, prin cîte descrie Scriptura firea lui înspăimîntătoare ? Cum e numit acesta, care e astfel şi **aşa** de mare, căpetenia legiunilor drăceşti, de puterea adevărată şi algură, vulpe mică ? Şi cum toți cei din jurul lui, oastea supusă lui, sînt numiți cu acelaşi dispreț de Cel ce porneşte pe vînători spre vînarea lor ? Iar vînătorii sînt toate puterile îngereşti, care venind pe pămînt Înaintea arătării Stăpînului şi însoțindu-L pe împăratul slavei în lăuntrul lumii, îl arată celor ce nu-L cunosc : «Cine este acesta, împăratul slavei ? Cel tare şi puternic în război» (Ps. 23, 8).

Dar ar putea zice cineva că acestea sînt şi duhurile slujitoare, trimise spre slujire celor ce vor să moştenească mîntuirea (Evr., 1, 14). Ba poate va zice cineva

118. In căpetenia răului totul e de fier şi de piatră. Totul e aspru şi tăios, totul o neîndurat şi dur. Şi toate le preface după chipul său, făcînd libertatea aproape cu neputință de a se manifesta într-o lume devenită după chipul ei.

că vînători slnt şi Apostolii, care slnt trimişi la vlnarea acestor fiare. Cflcl s-a zis către ei: «Vă voi face pe voi pescari de oameni». Şi nu ar fi sftvlrşlt pescuirea de oameni, prinztnd sufletele celor ce se mîntuiesc In mrejlle cuvintelor, dacă n-ar fi scos mai întîi din peşteri, aceste fiare, acele mici vulpi, din vizuinile în care mişu-nau, ca să facă Fiului lui Dumnezeu loc unde să-Şi odihnească capul, nemaimişunînd în inimi neamul vulpilor [119].

Dar pe oricare i-ar socoti Scriptura că sînt aceşti vînători, prin cele ce li se porunceşte lor învățăm să cunoaştem mărimea negrăită a puterii lui Dumnezeu. Căci n-a spus : vînați mistrețul din pădure, care pustieşte via lui Dumnezeu, sau fiara sălbatică, sau leul care răcneşte, sau chitul cel mare, sau balaurul de sub apă. Căci prin acestea Scriptura le-ar fi arătat vînătorilor că vrăjmaşii au vreo oarecare putere. Dar toate acele stăpîniri din jurul pămîntului, zice, cu care au să lupte oa-menii, toate acele căpetenii, puteri şi stăpînitori lumeşti ai întunericului, sau duhuri ale întunericului sînt nişte vulpi mici, viclene şi nefericite, privite în asemănare cu puterea omenească. De le veți birui pe acelea, veți primi harul vostru.

Iar via noastră este firea omenească ,• ea aduce rod de struguri prin floarea vieţuirii virtuoase. Deci prindeţi-ne vulpile mici, care pustlosc viile, şi viile noastre vor înflori. A ascultat de porunca dumnezeiască via, adică femeia, despre care zice David : «Femeia ta, ca o viţă rodită)) {Ps., 127, 3) şi s-a văzut pe sine curăţită de stricăciunea acestor fluro, prin puterea Celui ce a poruncit. Căci îndată s-a predat pe sine Vierului oare a surpat zidul cel din mijloc. Şi nu mai e împiedicată de zidul legii de la unirea cu Cel dorit. Ci: «Eu, zice, a frăţiorului meu şi frăţiorul meu, al meu, cel ce paşte între crini, pînă ce va respira şi se vor mişca umbrele». Iar aceasta înseamnă : am văzut faţă către faţă pe Cel ce este pururea ceea ce este, dar pentru mine a răsărit în chip omenesc din sora mea sinagoga şi întru El mă odihnesc şi mă fac Lui locaş. Căci acesta este Păstorul cel bun, care nu mai duce turmele la păşune de iarbă, ci hrăneşte oile cu crini curaţi. E cel ce nu mai hrăneşte firea noastră cu iarbă, căci iarba e hrană a firii necuvîntătoare. Dar omul fiind cuvîntător, se hrăneşte cu cuvîntul cel adevărat. Căci dacă se hrăneşte cu iarbă, se face şi el iarbă, pentru că tot trupul e Iarbă, zice (Is., 40, 6), cît încă e trup. Iar dacă se face cineva duh, născut din Duh, nu va mai fi hrănit cu păşunea de iarbă, ci hrana lui va fi Duhul, pe care îl închipuie curăţia şi buna mireasmă a crinului. Deci

va fi şi ol crin curat şi bine mirositor, preschlmbîndu-se după firea hranei ; şi va vedea ziua adusă de raze, sau va respira, cum a zis cuvîntul dumnezeiesc,

110. Gtndurile viclene ce mişunu In inimi slnt adevărate vulpi cu chip de bltn-de(e, moi la arătare, dar cu planuri de uneltire şl umpltnd de miros urît locul dimpre-|ur şt nelăsînd cuvîntul lui Dumnezeu să pună slAptnlre **pe** ele.

revărsarea razelor prin Duh, căreia s-a zis respiraţie şi care face să se mute umbrele. Căci la acestea privesc cu slrguinţă cei co nu şi-au luminat ochiul sufletului cu lumina adevărului, sau cei ce văd umbra şi deşertăciunea ca subzistente şi trec cu vederea ceea ce este, socotind-o ca ceea ce nu este. Dar cei ce sînt hrăniţi cu crini, adică cei ce-şi îngraşă sufletul cu hrana curată şi bine mirositoare, vor vedea depărtîndu-se de la ei toată nălucirea de amăgiri şi umbre a celor urmărite în viaţa aceasta, şi vor privi spre temelia adevărată a lucrurilor, făcîndu-se fii ai luminii şi ai zilei.

Acestea le vede mireasa şi roagă pe Cuvîntul ca degrabă să aducă la înfăptuire nădejdea bunătăţilor. «întoarce-te, zice, frăţiorule, aseamă-nă-te cu căprioara sau cu puiul de cerb pe munţii «adînciţi».

Priveşte, ca o căprioară, Cel ce vezi gîndurile oamenilor, Cel ce citeşti cugetările inimilor. Strică sămînţă păcatului, nimicind ca un pui de cerb neamul şerpilor. Vezi munţii adînciţi ai vieţii omeneşti, ale căror înălţimi nu sînt vîrfuri, ci prăpăstii. Aleargă, deci, cu iuţeală peste munţii adînciţi. Căci toată înălţarea împotriva adevărului este prăpastie şi nu munte, adîncitură şi nu ridicătură [12°]. Deci de vei alerga, zice, peste acestea, toată valea se va umple şi tot muntele se va pleca (Is., **40, 4**).

Acestea le spune sufletul, pe care îl paşte Cuvîntul, nu în niscai mărăcini sau ierburi, ci în buna mireasmă a crinilor vieţuirii curate, de care fie ca să ne saturăm

şi noi, păscuţi de Cuvîntul, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava şi puterea, în vecii vecilor. Amin.

Omilia a Vl-a

«Pe *patul meu am căutat nopţile pe cel pe ,care 1-a dubit sufletul meu. L-am căutat si nu l-am aflat; l-am chemat şi nu m-a auzit. Scula-mă-voi şi voi înconjura cetatea, tîrgurile şi uliţele ei şi voi căuta* **-pe** *'cel ipe care l-a iubit sufletul* **ţmeu.** *L-am căutat şi nu I-am aflat. L-am chemat îşi* *****nu m-a «auzit. Atlatu-m-au păzitorii care înconjură cetatea. Nu aţi văzut oare pe cel pe care l-a iubit sufletul meu ? Puţin «lupă ce* **<am** *trecut de ei, am aflat pe cel pe care l-a iubit sufletul meu. L-am ţinut pe el şi nu l-am lăsat pînă* **cu** *nu l-am băgat in caia maicii mole şl In cămara celei ce m-a zămislit, v-am* **/ural pe** *voi, lllce ale*

120. înălţările împotriva lui Dumnezeu sînt adînciri în prăpastie, sînt scufundări sau înălţări mincinoase. Toate mîndriile sînt de fapt coborîri. Toate pozele de ridicare semeaţă, de privire de sus la alţii, sînt stări de inferioritate, stări dezagreabile tuturor, care depărtează pe alţii, care lasă gol şi singur pe cel ce le practică. înălţările mîndriei slnt ca mişte imagini răsturnate în apă, în care picioarele de jos se văd sus şl capul de sus se vede jos.

Ierusalimului, pe puterea şl pe tăriile ţarinei, să nu deşteptat! şl să nu sculaţi Iubirea, pini va-voi. Cine c **acesta care ured** *din pustie, ca trunchiurile care* **râs-***pîndesc smirnă şl tămîie din toate pulberile de aromate t Iată patul' lui Solomon* **; şasezeci** *de puternici ln jurul iul, din cei puternici ai lui Israll; toţi ţinînd sabie, Învăţaţi ln războaie, tiecare avlnd sabia sa Ia coapsa sa, dispărînd în nopţi»* **(CInt. CInt., 3, 1—8).**

Iarăşi învăţăm în acest text din Cîntarea *Cîntărilor* dogme mari şi înalte. Căci povestirea miresei este o învăţătură. Prin cele ce le spune despre ea, rînduieşte cum trebuie să se poarte faţă de Dumnezeu cei îndrăgostiţi de frumuseţea mai presus de lume. Iar ceea ce învăţăm prin cuvintele de faţă este aceasta : mai întîi, trebuie, cred, să înfăţişăm înţelesul aflător în cuvinte ; apoi trebuie legate cuvintele acestea de-Dum-nezeu-insuflate de tîlcuirile dinainte. Deci s-o spunem pe scurt. Dogma arătată prin cele spuse este aceasta :

Firea celor ce sînt[121] s-a împărţit, după orînduirea de sus, în două. O parte este supusă simţurilor şi materială, iar alta cunoscută cu mintea (inteligibilă) şi nematerială. Supusă simţurilor o numim pe cea pe care o cuprindem prin simţire, iar cunoscută cu mintea, pe cea care e mai presus de cunoaşterea prin simţuri. Din acestea, cea inteligibilă! este infinită şi nehotărnicită, iar cealaltă e cuprinsă în nişte margini. Căci toată materia fiind cuprinsă în cantitate şi calitate, dă cunoaşterii ei un volum, o înfăţişare, o suprafaţă şi un chip, iar drept margine cele ce sînt privite în jurul ei, încît cel ce cercetează materia nu mai poate primi în imaginaţie nimic în afară de acestea. Dar firea inteligibilă şi nematerială fiind liberă de o astfel de circumscriere, scapă de hotar, nefiind mărginită de nimic.

Firea inteligibilă fiind împărţită, la rîndul ei, una este necreată şi făcătoare a celor ce sînt; ea fiind pururea ceea ce este şi totdeauna fiind la fel, e mai presus de orice adaus şi micşorare, nefiind primitoare de bunătăţi. Iar cealaltă fiind adusă la

121. «Cele ce sînt» sînt cele create. Căci cele necreate sînt mai presus de cele ce le putem numi «cele ce sînt» (ti ovxa). Ele sînt altfel decît acestea. Dumnezeu o mai presus de ceea ce ne este accesibil nouă, ca existenţă.

122. Nici cele create nu se pot numi mărginite. Căci deşi nu sînt de la început nemărginite şi nu pot ajunge niciodată nemărginite, adică deşi nu sînt în ele insele nemărginite, totuşi ele sporesc: continuu in existenţii lor prin unirea cu Cel nemăr-

existență prin creațiune, neîncetat priveşte la cauza primă şi se păstrează pururea în bine prin participare la Cel ce o cuprinde şi se creează totdeauna prin sporirea în bunătăți, preschimbîndu-se spre mai bine. Astfel nici în aceasta nu se contemplă vreo margine şi creşterea ei în bine nu e circumscrisă de vreun hotar [m]. Ci totdeauna binele prezent, oricît ar părea că e de mare

şi do desăvîrşit, e început al unuia mai presus de el şi mai mare. Astfel se adevereşte şi în aceasta cuvîntul apostolesc că prin întinderea spre cele din față, intrăm în uitarea celor dinainte. Căci ceea ce e găsit necontenit ca un bine mai mare şi mai înalt, atrăgînd spre sine dorirea celor ce se împărtăşesc, nu le îngăduie să privească la cele trecute, alungind prin gustarea din cele mai bune, amintirea celor mai de jos. Acesta socotim că este înțelesul ce ni se lămureşte în povestirea miresei.

Dar e timpul să ne aducem mai întîi aminte de însuşi textul cuvintelor de-Dumnezeu-insuflate ; apoi să legăm înțelesul aflător în cele spuse de tîlcuirile dinainte. «Pe patul meu am căutat pe cel pe care l-a iubit sufletul meu. L-am căutat şi nu l-am aflat pe el. L-am chemat şi nu m-a auzit. Scula-mă-voi şi voi înconjura cetatea, tîrgurile şi piețele şi voi căuta pe cel pe care l-a iubit sufletul meu. L-am căutat pe el şi nu l-am aflat. Aflatu-m-au păzitorii, cei ce înconjură cetatea. Nu cumva «ți văzut pe cel pe care l-a iubit sufletul meu? Puțin după ce am trecut de ei, am aflat pe cel pe oare l-a iubit sufletul meu. Ținutu-l-am şi nu l-am lăsat pe el, pînă ce nu l-am băgat pe el în casa maicii mele şi ln cămara celei ce m-a zămislit pe mine».

Cum aflăm deci, din cele spuse, înțelesurile lămurite de noi, ca învățături, înainte ? în urcuşurile dinainte a fost vorba despre creşterea ce se săvîrşeşte mereu. Căci preschimbîndu-se necontenit şi neoprin-du-se niciodată la ceea ce a dobîndit, mireasa e asemănată acum cu călărimea, oare a surpat pe tiranul egiptean, pe urmă e închipuită prin mărgelele podoabei din jurul grumazului, apoi, nemulțumită cu aceasta, înaintează mai sus. Căci prin nardul dulce cunoaşte buna mireasmă dumnezeiască. Dar nu rămîne nici în acestea, ci iarăşi îşi atîrnă pe cel Iubit ca pe o aromă bine mirositoare, între sînii raționali, de unde îşi răspîndeşte învățăturile dumnezeieşti învăluindu-l în încăperea inimii. După aceea face pe îngrijitoarea viei, rodul ei numindu-1 ciorchine care împrăştie prin floare o bună mireasmă, dulce şi plăcută. Şi aşa, cres-(Jnd prin astfel de urcuşuri, i se zice pe urmă frumoasă, se face iubită şl frumusețea din ochii ei e asemănată cu porumbițele. Apoi iarăşi înaintează spre mai bine, căci făcîndu-se şi ea mai strălucitoare, descoperă frumusețea Cuvîntului[123]. Şi se minunează cum coboară umbrit pe paginii, **prin bunătățile ce le primesc la nesfîrşit de la Cel nemărginit din veci şi necontenit. Cele create sînt nemărginite în sensul că nu ajung niciodată la un hotar peste care nu mai pot trece. Pe de altă parte, ele sînt prin ființa lor mărginite, dar depăşesc mereu marginea atinsă, prin darurile necreate ce le primesc. Numai cele ce se Închid lui Dumnezeu suferă etern de finitudinea lor monotonă, contrară firii lor.**

123. Cine devine mai luminat străluceşte mai mult, sau răspîndeşte mai multă lumină. Dar a devenit mai luminat pentru că s-a umplut mai mult de înțelegereea Cu-\ lutului, plin de cuviințele sau înțelesurile nesfîrşite.

tul vieţii de jos, ascuns ca Intr-o umbră în firea materială a trupului omenesc ,M. #

Pe lîngă acestea descrie prin cuvînt casa virtuţii, al cărei acoperă-mînt e făcut din materia cedrului şi a chiparosului, care nu putrezesc şi nu se strică. Prin acestea se închipuieşte în Scriptură statornicia şi neschimbarea alipirii la bine.

Apoi se aiată, prin asemănare şi deosebire, înrudirea ei ca ceea ce e mai bun, apărînd ca un crin între spini. Şi iarăşi e văzută de ea deosebirea Mirelui faţă de alţii. Căci e numit măr într-o pădure roditoare, înfrumuseţat de buna culoare a rodului copt, a cărui umbră pătrunde în casă. Ea se sprijină în miruri şi e aşezată între fructele mărului şi primind în inimă săgeata aleasă, printr-o dulce rănire, se face şi ea săgeată în mîinile arcaşului, stînga lui îndreptîndu-i capătul spre ţinta de sus, iar dreapta atrăgând la sine săgeata [125].

După acestea, ca una ce a ajuns la desăvîrşire, mireasa istoriseşte şi celorlalte, prin cuvînt, iubirea ei faţă de cel dorit, trezind printr-un jurămînt iubirea lor. Căci cine n-ar spune că sufletul înălţat atît de mult, n-a ajuns la vîrful desăvârşirii ? Totuşi marginea celor atinse înainte se face începutul călăuzirii spre cele de deasupra. Căci toate acelea au fost socotite ca un sunet al glasului, care întoarce sufletul prin auz spre contemplarea celor de taină, prin care începe să vadă pe cel dorit, care se arată acum ochilor în alt chip. Căci el se aseamănă cu o căprioară şi se compară eu un pui de cerb. Şi apărînd, nu stă nici la vederea noastră, nici pe locul lui, ci sare pe munţi, aruneîndu-se, de pe vîrfuri, pe culmile dealurilor. Şi iarăşi ajunge mireasa într-o stare mai înaltă, venind la ea un alt glas, prin care e îndemnată să părăsească umbra zidului şi să iasă în aerul liber şi să se odihnească pe acoperişul pietrei, care e legat de zidul dinainte, şi să se desfete de frumuseţea primăverii, secerînd florile anotimpului, cele proaspete şi frumoase şi bune de cules, şi toate celelalte câte le dăruieşte anotimpul spre plăcerea celor ce se desfată de glasurile păsărilor cîntătoare. Prin acestea făcîndu-se mireasa iarăşi mai desăvîrşită, e învrednicită să vadă

In chip descoperit faţa celui ce grăieşte şi să primească cuvîntul de la el însuşi, nemaivo|bind acela prin alţii[120].

1:24. Cuvîntul lui Dumnezeu Se aşează în trupul omenesc ca pe un pat. El umple de lumină şi de dulceaţă acest pat. Dar Se şi odihneşte în el. Şi doreşte să Se odihnească în el, cînd acest pat viu II învăluie cu căldura lui şi cu comoditatea ce I-o oferă. Noi II căutăm acum în acest pat care e unit cu al nostru, care e mai bine zis şi al nostru. Ii simţim vecinătatea, alipirea Lui de noi, Ii simţim răsuflarea, iubirea eoborîtă la puterea noastră de sesizare.

125. Săgeata este Mirele sau dragostea Lui ce vine în inima miresei; dar prin aceasta e făcută şi ea dragoste sau săgeată susţinută şi mînuită de dragostea Mirelui, ca de un arcaş. Capătul săgeţii sau al iubirii miresei este îndreptat de stînga arcaşului in sus spre Bl însuşi, iar dreapta Lui atrage la sine săgeata sau iubirea Miresei. Săgeata produce o dulre rănire. Căci dragostea e în acelaşi timp un dor care vrea să se apropie tot mai mult de cel iubit şi totdeauna suferă că nu e destul de unită cu el.

Deci iarăşi se cuvine să fericim sufletul pentru acestea, ca pe unul ce a ajuns în urcuşul spre înălţime la treapta cea mai de sus între cele dorite. Căci ce fericire mai mare s-ar putea cugeta, decît a vedea pe Dumnezeu ? Dar şi aceasta fiind un sfîrşit al celor străbătute înainte, se face început al nădejdii celor aflate mai sus.

Căci iarăşi aude glasul poruncind vînătorilor, să prindă, pentru mîntuirea viilor celor cuvîntătoare, fiarele care vatămă rodurile, adică pe acele mici vulpi. Şi săvîrşindu-se acestea, cei doi trec unul în altul, Dumnezeu venind în suflet şi

sufletul strămutîndu-se în Dumnezeu. Căci zice : «Frățiorul meu, mie» şi eu întru el, întru Cel ce paşte între crini şi strămută viața omenească de la nălucirile umbrelor la adevărul celor ce sînt.

Vezi la ce înălțime a urcat cea care călătoreşte din putere în putere, după cuvîntul Proorocului ? Ea pare să fi ajuns la cel mai înalt dintre bunurile nădăjduite. Căci ce e mai înalt decît a ajunge în însuşi cel dorit şi a primi în sine pe cel dorit? Dar ajunsă în aceasta, iarăşi se plînge ca una ce e lipsită de bine ,• şi ca una ce încă nu are bunul dorit e nemulțumită şi încurcată, şi această stare de încurcătură o face cunoscută prin istorisire şi descrie prim cuvinte cum a aflat pe Cel căutat.

Toate acestea le aflam prin pătrunderea cuvintelor din text, prin care învățăm clar că măreția firii dumnezeieşti nu e hotărnicită de nici o margine şi că nu e vreun hotar în cunoaşterea celor cercetate, la care ar trebui să se oprească din mersul înainte cel ce urmăreşte cele înalte; ci că cel ce aleargă, printr-o înțelegere mai înaltă, spre mintea (înțelesul) de sus, trebuie să se poarte astfel ca toată desă-

126. In cuvîntul primit direct de la cineva şi nu prin altul, primim şi puterea şi «țintirea legată de cuvîntul lui. Primim ceva din simțirea de acum a cuvîmtătorului fa(ă de noi. Primim oarecum pe cuvîntătorul însuşi cu toată bogăția lui de simțiri fată de noi, nu numai nişte înțelesuri dezlegate de el, sau însoțite de simțirea altcuiva, prim care le trainsmdite. Deci cînd pmimini cuvîntul direct de la Fiul kii Dumnezeu Cel întrupat, primim ceva din simțirea şi puterea Lui, îndreptate spre noi, primim pe Duhul Lui cel Sflnt. In cuvintele Lui e prezent Cuvîntul dumnezeiesc ca ipostas întrupat plin do Iubire față de noi, care din această iubire S-a coborît la noi şi a pătimit pînă la moarte pentru noi şi vrea să ne ridice prin înviere lîngă El pentru veci. El ne leagă prin aceste cuvinte de Sine. întruparea Lui, jertfa Lui, învierea Lui, viața Lui, se extind la moi şi în noi. II simțim pe El însuşi nu numai ca cuvînt rostit, ci ca Cuvînt cuvîntător în noi, ca Persoană cuvîntătoare în supremă intimitate, plină de un nesfîrşit interes pentru noi; simțim în noi izvorul ipostatic nesfîrşit al cuvintelor şi al puterii Duhului Lui legate de ele, putere iubitoare şi mîngîietoare ce vrea să ne unească cu El, să ne prefacă după chipul Său, să ne îndumnezeiască şi să ne înveşni-cească în comuniunea fericită cu EI, stări pe care le şi înfăptuieşte în noi dacă ne deschidem puterii Lui, aflată în aceste cuvinte. Nu mai auzim numai un glas nelegat de Persoana de unde porneşte, ci vedem spiritual fața Celui ce ne vorbeşte, simțim prezenta Lui j li vedem pe El vorbindu-ne, II simțim vorbindu-ne. Vedem fața omenească asumată de EI, strălucind de iubirea caldă față de noi.

vîrşirea cunoaşterii, la care poate ajunge firea omenească, să i se facă început al poftirii celor mai înalte [121].

Şi ia seama cu luare aminte la gîndul dat spre cugetare, înțelegîhd mai întîi aceasta, că descrierea materială a acestui fapt ne înfățişează o cămară de nuntă şi momentele nunții dau cugetării elementele prin care înțelepciunea, ridicind înțelesurile conceptelor la ceva curat şi nematerial, scoate, din cele ce descriu ele, învățăturile credinței, folo-sindu-se de chipurile celor ce se săvîrşesc spre lămurirea celor ce vrea să le arate. Fiindcă, deci, Scriptura priveşte sufletul ca pe o mireasă, iar cel iubit de el din toată inima, din tot sufletul şi din toată puterea, se numeşte Mire, e firesc ca ajungînd, cum crede, la vîrful celor nădăjduite, şi socotind că s-a unit cu cel dorit, să numească împărtăşirea mai desăvîrşită de Cel bun «pat», iar timpul întunericului, «noapte» [128]. Iar numele de noapte înseamnă contemplarea celor nevăzute, după asemănarea lui Moise, care a ajuns în tenebrele în care era Dumnezeu, Care a pus, cum zice Proorocul, întunericul, ascunzătoare a Lui, în jurul Lui (Ps. 17, 13).

Iar ajungînd în întunericul acesta, află că e aşa de departe de a se fi urcat la desăvîrşire, cum sînt cei ce n-au atins nici măcar începutul. Căci după ce m-am învrednicit, zice, de cele desăvîrşite, odih-nindu-mă în înțelegerea celor cunoscute ca pe un pat, am ajuns în lă-untrul celor nevăzute, părăsind simțurile. Dar, înconjurată de noaptea dumnezeiască, căutînd pe Cel ascuns în negură, am simțit iubirea față de Cel dorit, totuşi Cel iubit a scăpat cuprinderii cugetărilor mele. Căci L-am căutat pe patul meu, nopțile, ca să cunosc care e ființa Lui, de unde începe şi unde sfârşeşte şi în ce îşi are esența. Dar

1127. E o învățătură proprie sfîntuiui Grigorie de Nyssa aceea că orice țintă la care ajunge sufletul în cunoaştere şi bunătate se face începutul unei porniri spre altă țintă, pe care ținta atinsă o face să se arate. Aceasta e doctrina epectazelor. Această înălțare de la o țintă la alta ține veşnic. Ea implică nesfîrşirea oceanului dumnezeiesc, la a cărui margine nu ajungem niciodată, pentru că nu are margine.

128. Prin .pat arată «comuniunea» sufletului-mireasă cu Mirele-Hristos. Căci .această comuniune are loc la început pe întuneric. Fiecare om care iubeşte pe Hristos se face Lui pat care-L odihneşte, căci iubirea în general odihneşte pe cel iubit, oricît ar fi de mic cel ce iubeşte față de acela. Copilul odihneşte pe tatăl său, cînd acela îl ia în brațe. Căci prin aceasta îl ia şi el chiar în lăuntrul său, ı~a într-un pat. Fiul lui Dumnezeu Şi-a făcut prin întrupare un pat din firea omenească, în care S-a odihnit, căci ea I s-a supus în toate cu dragoste şi s-a bucurat de odih-nirea Lui în ea. Prin dragoste, omul devine aşa zicînd comensurabil cu Dumnezeu. Căci dragostea lui e de la Dumnezeu şi-1 face capabil să se lărgească pe măsura lui Dumnezeu. Mîingîierea ce o dă omul lui Dumnezeu îi face bucurie lui Dumnezeu, oricît de mic e omul. Căci prin iubire omul arată că e ridicat la simțirea şi înțelegerea lui Dumnezeu. Numai iubirea ne face înțeleasă taina întrupării Celui nesfîrşit în cel mărginit. Iubirea desființează mărginirea şi-L face pe Cel nemărginit să Se simtă bine în cel care, deşi prin ființă e mărginit, prin iubire poate cuprinde pe Cel nemărginit.

nu L-am aflat. L-am chemat pe nume, pe cit îmi era cu putinţă să găsesc un nume pentru Cel nenumit. Dar nu există vreunul care să atingă cu înţelesul lui pe Cel căutat[1M]. Căci cum ar putea fi făcut să răspundă, printr-o chemare pe nume, Cel ce e mai presus de tot numele ? De aceea mireasa zice : «L-am chemat pe El şi nu m-a auzit». Atunci am cunoscut că măreţia slavei sfinţeniei Lui nu are margine [13°].

De aceea se scoală iarăşi şi înconjură cu mintea firea inteligibilă şi mai presus de lume, pe care o numeşte cetate, în care sînt începători-ile, Domniile, Tronurile aşezate pe seama Stăpîniilor şi adunarea celor cereşti, pe care o numeşte tîrg, şi mulţimea necuprinsă de număr, pe care o indică cu numele de piaţă, că doar va afla în ele pe Cel dorit. Deci a înconjurat cercetînd tot soborul îngeresc şi fiindcă nu a văzut pe Cel căutat în bunurile aflate, a socotit întru sine : oare nu cumva poate fi cuprins de ei Cel iubit de mine ? Şi zice către ei: «Nu L-aţi văzut oare pe Cel pe care L-a iubit sufletul meu ?» [131]. Şi cum aceia tăceau la această întrebare, prin tăcere arătînd că şi pentru ei Cel căutat e necuprins, şi cum ea străbătuse cu străduinţa cugetării toată acea cetate mai presus de lume şi nu văzuse în cele inteligibile şi netrupeşti pe Cel pe care îl dorea, părăsind tot ce aflase, a cunoscut pe Cel căutat astfel : că e cunoscut numai în a nu fi înţeles ce este şi că toată însuşirea înţeleasă a Lui devine piedică în aflarea Lui, pentru cei ce-L caută [132]. De aceea zice : «Puţin după ce am trecut de ei», lăsînd toată creaţiunea şi trecînd dincolo de tot ce se cugetă în creaţiune, şi părăsind toată calea înţelegerii, «am aflat», prin credinţă «pe Cel dorit». Şi nu voi mai lăsa din legătura credinţei pe Cel aflat, pînă nu va fi în lăuntrul cămării mele. Iar cămara este, desigur, inima, care se va face primitoare a sălăşlulrll dumnezeieşti, atunci cînd va reveni la starea aceea, In care a fost la început, cînd a fost plăsmuită de cea care a zămislit-

129. Trăind comuniunea cu Hristos pe întuneric, sufletul simte iubirea Lui, dar nu-L ponte prinde în formele cugetării. L-a strigat pe mume, dar neavînd un nume potrivit pentru El, Acela n^a răspuns la ndcj un nume, adică omul nu a simţit că Acela Se latI cuprins în vre-un nume. Orice nume rămîne gol de El, mai prejos de El; numai prin simţirea pusă ln nume poţi atinge pe Dumnezeu, depăşind prin ea marginile cuvîntului.

130. Nepuitîndu-L cuprinde în mici um nume, pentru că orice nume are un înţeles mărginit, sufletul a cunoscut din prilejul numirii că măreţia slavei sfinţeniei Lui nu are margini. Slava are o măreţie nemărginită şi slava e una cu sfinţenia. Deci, nici sfinţenia Lui nu are margini. Mărirea Lui nu are dimensiuni cantitative, ci e măreţia slavei. Iar slava e sfinţenie, sau sfinţenia e slavă. Deci şi măreţia adevărată nu o are decît sfinţenia. Unde nu e sfinţenie, nu e măreţie reală, măreţia adîncimii spirituale, d numai una înşelătoare şi trecătoare. Iar măreţia sfinţeniei e fără margini şi netre-cătonre.

131. A străbătut toate cetele îngereşti şi nu L-a văzut pe Dumnezeu între ele. Şl atunci, sufletul s-a întrebat: deşi nu-L văd pe Dumnezeu Intre ele, poate că ele II văd totuşi, fără ca eu să-mi dau seama de aceasta. De aceea le întreabă: «Nu L-aţi văzut oare pe Dumnezeu, pe Care sufletul meu II simte odată ce II iubesc?».

132. Cetele îngereşti nu răspund la întrebare, sau răspund tăcînd, sau cîntînd, pentru c,"i un răspuns prin simple înţelesuri L-ar mărgini şi el pe Dumnezeu. Atunci sufletul înţelege că Dumnezeu nu poate fi cunoscut de el, decît cunoscînd că nu poate fl cunoscut • că orice pretenţie de a înţelege vre-o însuşire a Lui, fără simţire, se face plivlir,"i în calea înţelegerii Lui, pentru că, limitîndu-L, a rămas în afara Lui.

o. Şi desigur de va înţelege cineva prin maică, prima cauză a alcătuirii ei, nu va greşi[33].

Dar e timpul să înfăţişăm iarăşi, în litera lor, cuvintele dumnezeieşti, ca să potrivim cuvintele cu tlfcuirile date. «Pe patul meu l-am căutat nopţile pe cel pe

care l-a iubit sufletul meu. L-am căutat şi nu l-am aflat pe el. L-am chemat şi nu m-a auzit. Scula-mă-voi şi voi înconjura cetatea, tîrgurile şi pieţele, şi voi căuta pe cel pe care l-a iubit sufletul meu. L-am căutat şi nu l-am aflait pe el. Aflatu-m-au păzitorii, cei ce înconjoară cetatea. N-aţi văzut oare pe cel pe care l-a iubit sufletul meu ? Puţin după ce am trecut de ei, am aflat pe cel pe care l-a iubit sufletul meu. Ţinutu-l-am şi nu l-am lăsat, pînă ce nu l-am băgat în casa maicii mele şi în cămara celei oe m-a zămislit».

După acestea, mirată de iubirea Lui de oameni, se adresează iarăşi fiicelor Ierusalimului, pe care în comparaţie cu frumuseţea miresei, asemănată cu crinul, le numise, mai înainte, mărăcini şi prin jurarea lor pe puterile din lume, le stîrneşte spre aceeaşi măsură a dragostei, ca voia Mirelui să fie lucrătoare şi asupra lor. Dar s-a spus mai înainte care e lumea în care se află tăriile şi puterile şi care e voia Celui iubit din toată inima şi din tot sufletul, aşa încît nu mai e trebuinţă să lungim vorba iarăşi despre acestea, întrucît înţelesul contemplat de noi mai înainte în cuvinte descoperă îndestulător ceea ce e cugetat In locul acesta. Ci să trecem la cele următoare ale cuvîntului, să vedem dacă ne e cu putinţă şi nouă să urcăm împreună cu porumbiţa care zboară spre înălţime şi să auzim glasul prietenilor Mirelui. Aceştia se minunează de urcarea ei din pustie, iar urcarea aceasta le sporeşte uimirea, cînd văd că pustiul o dă la iveală, astfel că imită frumuseţea arborilor care sînt cultivaţi în pustie pentru aburii de aromate. Iar aromatele sînt smirna şi tămîia. Şi împreună cu aburul din ei se stîrnea şi urca şi o pulbere de aromate mărunţite, aşa încît în locul prafului amestecat cu aerul, se vedea împrăştierea măruntă de aromate, prin care pulberea urca dreaptă în văzduh.

Iar cuvintele slnt acestea: «Cine e aceasta care urcă din pustie ca un stîlp de fum, răspîndind smirnă şi tămîie din toate pulberile de aromate ?». Dacă ar lua

133. «Cămara maicii mele» e inima aşa cum a fost plăsmuită la început de Maica sau de cauza ei, adică de Dumnezeu. Deci sufletul poate prinde şi introduce pe Dumnezeu în inima sa, în simţirea sa, revenită la starea curată de la început, numai cînd va înţelege că El e mai presus de orice Înţelegere. Aşadar, această neînţelegere nu e ceva cu totul negativ, ci e însoţită de o experienţă a lui Dumnezeu prin primirea Lui în inima sau în simţirea curată. Dumnezeu e mai presus de înţelegerea conceptuală, dar nu în afară de orice trăire a Lui. El e «înţeles» de inimă, care îl experiază, clar nu-L defineşte. Pentru că Inima însăşi se lărgeşte mereu pe măsura nesfîrşirii dumnezeieşti şi se încălzeşte la atingerea ei de căldura dragostei dumnezeieşti.

cineva seama la sensul celor spuse, ar afla adevărul învăţăturii înţelese mai înainte de noi. Căci aşa cum în spectacolul din teatre — chiar dacă cei ce închipuiesc povestirea înfăţişată de ei slnt aceiaşi, totuşi acum par să fie unii, acum alţii, căci prin deosebirea măştilor îşi schimbă chipul, şi cel ce pare acum sclav şi om de rînd, după puţin se arată războinic şi ostaş, şi iarăşi părăsind chipul supusului, ia înfăţişarea de căpetenie de oaste sau îmbracă chipul împăratului, — aşa şi în înaintările în virtute, cei ce trec dintr-o slavă în alta, prin poftirea celor mai înalte nu rămîn cu aceeaşi pecete, ci, potrivit cu desăvîrşirea în bunătăţi, necontenit dobîndită de fiecare, viaţa le străluceşte de o pecete, făcîndu-se altul şi altul, prin sporirea în bunătăţi.

De aceea mi se pare că se minunează de ceea ce văd prietenii Mirelui, care au cunosout-o înainte pe ea doar ca frumoasă între femei, iar după aceea i-au asemănat frumuseţea cu aurul bătut în ţinte de argint. Căci acum nu mai văd nici unul din semnele dinainte la ea, ci cunosoînd-o cu ajutorul celor mai înalte, se miră nu numai pentru urcuşul ei, ci şi de unde a urcat. Căci aceasta este ceea ce

sporeşte uimirea, că pe de o parte cea care urcă e văzută ca una singură, pe de alta e asemănată cu o pădure de arbori. Căci pare a se vedea ca nişte trunchi ce se ridică şi sporesc spre înălţime. Iar ceea ce hrăneşte trunchii aceştia nu e un pământ gras şi umed, ci uscat şi însetat şi pustiu.

Deci în ce îşi au rădăcinile trunchii aceştia şi de unde cresc ? Rădăcina lor este praful de aromate, iar umezeala le este aburul aromatelor, care înrourează prin buna mireasmă pădurea aceasta, pe măsura laudei ce Scriptura o dă celei ce i se recunosc acestea.

Iar faptul de a se întreba unii pe alţii despre cea care se iveşte, ca despre una ce se arată în altă formă, şi nu în chipul dinainte, e dovada laudei celei mai desăvîrşite, care-i recunoaşte marea ei preschimbare şi mutare spre ceea ce e mai bun. Căci e glasul unora care sînt uimiţi şi se minunează de chipul înflorit peste măsura obişnuită, spu-nlnd : cum a lepădat aceasta care urcă din pustiu şi o vedeam înainte neagră, cum a lepădat înfăţişarea ei întunecată ? Cum îi străluceşte acum faţa, ca zăpada ? Pe cît se pare cauza acestei schimbări e pustiul, care a făcut-o să ţîşnească în sus ca o mlădiţă şi a preschimbat-o spre frumuseţea aceasta. Căci nu dintr-o întîmplare, nici dintr-o orînduire neînţeleasă s-a făcut această suire spre înălţime, ci a dobîndit frumuseţea din osteneli proprii, pentru înfrînare şi sîrguinţă. Aşa s-a făcut şi odinioară sufletul proorocului însetat de izvorul dumnezeiesc, datorită faptului că trupul lui ajuns pustiu, uscat şi fără apă, a primit în

sine setea dumnezeiască. Deci faptul că ea suie din pustiu e o mărturie că ea urcă prin luare aminte şi înfrînare la atîta şi la astfel de înălţime, încît se minunează şi prietenii Mirelui, care tălmăcesc, prin multe pilde, frumuseţea ei, întru cît nu putea fi cuprinsă toată în una singură.

întîi îi aseamănă frumuseţea cu trunchiurile şi nu cu unul din ei, căci minunile din ea sînt asemănate cu o mulţime de arbori, ca şi cînd s-ar arăta prin chipul pădurii multele şi deosebitele feluri de virtuţi. Apoi se întrebuinţează ca icoană a frumuseţii ei fumul mirodeniilor. Şi nici acesta simplu, ci amestecat din smirnă şi tămîie, ca din aburii amîndurora să răsară o singură mireasmă, prin care să se închipuiască frumuseţea miresei. Altă laudă a ei vine din amestecul aromatelor acestora. Smirna e potrivită pentru înmormântarea trupurilor. Iar tămîia, pentru o anumită raţiune, s-a folosit în cinstea lui Dumnezeu. Deci cel ce vrea să se închine slujirii lui Dumnezeu va fi tămîie dăruită lui Dumnezeu, dacă s-a făcut mai înainte smirnă, adică dacă şi-a omorît mădularele lui de pe pământ, îngropîndu-se împreună cu Cel ce a primit moartea noastră şi primind smirna aceea care a fost întrebuinţată la înmormântarea Domnului. Acestea fiind săvîrşite, toate felurile de aromate, adică de virtuţi, făcute mărunte în cupa vieţii, ca într-o că-ţuie, produc acea pulbere dulce, pe care luînd-o cineva în piept, se face bine mirositor, umplîndu-se de suflarea înmiresmată [m].

După ce-i mărturisesc frumuseţea, prietenii Mirelui şi pregătitorii cămării neîntinate de nuntă şi călăuzitorii miresei curate, îi arată frumuseţea patului împărătesc, ca şi mai mult să sporească dorinţa miresei după convieţuirea dumnezeiască şi neprihănită cu El. Iar descrierea patului împăratului este aceasta. Prin cele ce le spun îl pun în lumină printr-un cuvînt arătător, căci zic : «Iată patul lui Solomon, şasezeci din cei puternici în jurul lui, din vitejii lui Israel, toţi ţinînd sabie, deprinşi în război, fiecare bărbat cu sabia lui la coapsa lui, pentru spaima din nopţi».

Este vădit fiecăruia, prin cele ce se istorisesc literal despre Solomon, că nu din istorie e luat cuvîntul acesta despre pat. Căci Scriptura a descris în amănunte palatul şi masa şi celălalt fel de viețuire din palat. Dar n-a spus nimic nou şi deosebit despre pat. De aceea e de trebuință să nu rămînă explicarea la literă, ci să pătrundă cuvlîntul la o înțelegere mai stăruitoare a cuvîntului, cugetarea ridicîndu-se de la conținutul material, la o înțelegere duhovnicească. Căci ce înfrumusețare ar da unui pat de nuntă şasezeci de ostaşi care cunosc ştiința

134. Virtuțile răspîndesc o bună mireasmă din cel ce îe-a* dobîndit (II Cor., 2 15). Cîtă vreme cineva are numai o virtute sau numai cîteva din ele, ele pot fi deosebite între ele. Dar, pe măsură ce s-au înmulțit şi au crescut, se unesc într-o v.rgură bună mireasmă, într-un întreg al desăvîrşirii personale, al unui farmec negrăit şi atrăgător al persoanei devenită ca o cățuie pldină de tămîie arzîndă.

înspăimântătoare a războiului ? Şi ce podoabă este o sabie încinsă pe trup ? Şi ce este spaima nopții din jurul lor ? Căci Scriptura vorbeşte de o spaimă înfricoşătoare pricinuită de nişte întîmplări de noapte, pe care spune că o au ostaşii. Deci în tot felul trebuie de căutat în cuvintele acestea un înțeles care se leagă de tîlcuirile dinainte.

Care este deci înțelesul ? E firesc ca frumusețea dumnezeiască să-şi aibă o trăsătură care o face iubită, în înfățişarea ei înfricoşătoare, arătată prin cele protivnice frumuseții trupeşti. Căci ceea ce în aceasta ti trage dorința este plăcut vederii şi dulce şi străin de orice simțire înfricoşătoare şi mînioasă. Dar frumusețea aceea nepătată este bărbăția înfricoşătoare şi neînfricată. Căci pofta pătimaşă şi întinată a trupurilor, sălăşluită în mădularele trupului, întinde, ca o bandă de tîl-hari, curse minții şi o duce prizonieră, răpind-o spre ceea ce voieşte ea. Iar ceea ce se întîmplă e ceva contrar lui Dumnezeu, precum zice Apostolul, că «cugetul trupului e duşman lui Dumnezeu» (Rom., 7, 7). Din această pricină e firesc ca dragostea de Dumnezeu să se nască din cele contrare poftei trupeşti, încît dacă aceasta e însoțită de moleşală şi de revărsare moleşitoare, care slăbănogeşte, apoi semnul dragostei de Dumnezeu e bărbăția înfricoşătoare şi neînfricată. Căci numai cînd mînia bărbătească înspăimântă şi pune pe fugă gîndul plăcerii, apare frumusețea curată a sufletului, neîntinată de nici o patimă a poftei trupeşti. Deci în chip neapărat patul de nuntă al împăratului e înconjurat de ostaşi înarmați, a căror pricepere în a se război şi în ținerea săbiei pregătită în jurul coapsei, pricinuieşte spaimă şi înfricoşare gîndurilor întunecate, care, în noapte şi în întuneric, pîndesc să săgeteze pe cei drepți la inimă [135].

Că armătura celor ce înconjoară patul nimiceşte plăcerile murdare, so face vădit prin descrierea Scripturii, care zice : «Toți învățați în război, fiecare bărbat avînd sabia lui la coapsa lui». Căci cu adevărat e propriu celor ce ştiu cum să lupte cu trupul şi cu sîngele, să aibă sabia legată la coapsă. Şi, desigur, cel familiar cu înțelesurile şi ghiciturile Scripturii află din pomenirea coapsei

135. Pofta trupească, sau iubirea de frumusețea trupească, dezlănțuită produce o moleşeală în toate mădularele, precum şi o moleşeală a voinței, datorită căreia aceasta nu mai poate rezista ispitei. Dar iubirea de frumusețea spirituală a lui Dumnezeu ține mintea trează şi voința, stăpînă pe mişcările omului şi în stare să alunge orice ispită ce se iveşte din întuneric, cugetînd neslăbit la toate urmările ce rezultă clin primirea ispitei'şi trecerea la păcat.

136. Coapsele sînt locul unde se stîrnesc ispitele trupeşti. Sabia cu care încinge < ineva acel loc este cuvîntul lui Dumnezeu, cu care se opreşte creşterea ispitelor. Cuvîntul lui Dumnezeu, sau despre Dumnezeu, taie ispitele, căci el aduce cu sine pomenirea lui Dumnezeu şi puterea Lui (Evr., 4, 10).

înțelesul ei şi că sabia este cuvîntul [130].

Deci cel ce a Încins arma înfricoşătoare, adică sabia neprihănirii, acela este îndrăgit do patul nestricăcios; el e unul din cei puternici ai lui Israel şi vrednic sfl fie In lista celor şasezeci. Iar că numărul acesta are un înțeles tainic nu ne îndoim. Dar numai acelora le este dezvăluit, cărora le descoperă harul Duhului tainele cele ascunse. Iar noi spunem că e bine ca, umplîndu-ne de înțelesurile nemijlocite ale cuvîntului Scripturii, mîneînd, cum a rînduit Moise, cărnurile de la arătare, să lăsăm neiscodit ceea ce se ascunde în adîncul oaselor. Şi dacă cineva doreşte măduva ascunsă a cuvîntului, să caute la Cel ce descoperă cele ascunse celor vrednici.

Dar oa să nu părem că trecem uşor peste cuvînt fără să**-1** pătrundem şi că nesocotim porunca dumnezeiască ce ne porunceşte să cercetăm Scripturile, să tîlcuim şi astfel cuvîntul despre cei şasezeci. La porunca dumnezeiască, Moise ia şasezeci de toiege, după numărul seminților lui Israel, dar dintre toate, unul a fost cinstit în chip deosebit, odrăslind singur dintre celelalte. Şi iarăşi, Iisus Navi ia douăsprezece pietre din Iordan, egal cu numărul fiilor lui Israel, dintre care nici una nu e lepădată, toate fiind luate cu aceeaşi cinste, spre mărturia tainei petrecute la Iordan.

Iar între cele istorisite este multă legătură. Căci cuvîntul arată o' înaintare a poporului spre ceea ce este mai desăvîrşit, dat fiind că la început, cînd se dă legea, s-a aflat un singur toiag viu şi odrăslit, Iar celelalte au fost lepădate ca uscate şi neroditoare. Dar trerînd metl multă vreme şi ajungînd la o mai adîncă pătrundere a poruncilor logll, în aşa fel că au înțeles şi au primit şi a doua tăiere împrejur, cea dată lor prin Iisus, cînd cuțitul de jertfă a tăiat de la ei toată nocurăția — iar ascultătorul înțelept înțelege, desigur, ce însemnează piatra şi cuțitul — precum e şi firesc, întărindu-se viața legiuită şi virtuoasă în ei, nu s-a mai aflat vrednică de lepădat nici una din pietrele luate în numele seminților lui Israel. Iar fiindcă trebuie să urmărim mereu creşterile bunătăților, cînd a trecut timpul, s-a făcut şi puterea lui Israel mai mare [137]. Căci aşa zice Scriptura, în cuvintele citate de noi, că acum nu se mai ia din Israel o singură piatră sau toiag pentru seminție, ci cinci bărbați războinici, în loc de toiege sau pietre din fiecare seminție, bărbați Învățați în război, din cei puternici ai lui Israel, pur-tînd sabie şi înconjurînd patul dumnezeiesc. Şi motivul pentru care nici unul dintre aceştia nu

137. Cînd **s-a** dat la început legea, din cele şasezeci de toiege, cîte cinci pentru fiecare seminție, numai unul a odrăslit. Căci poporul nu crescuse în virtute prin păzi-rea legii. Erau foarte rari cei drepți. Dar cînd a trecut Iordanul, nici una din cele douăsprezece pietre, care închipuiau cele douăsprezece seminții ale Iui Israel, nu **.1** fost vrednică de lepădat, pentru că tot poporul se întărise în virtuți prin păziro'i legii. Acum, cînd sufletul-mireasă se uneşte cu Mirele Hristos (Solomon cel adevărat), unirea a dobîndit un caracter spiritual. In ea nu mai e nici moleşeala pricinuită de ispitele trupeşti, ci fiecare seminție, sau fiecare 1 rodlnclos, îşi are încinse toate cele cinei simțuri cu o sabie care taie orice ispită **trupe,im'.'i.**

e de lepădat, e acela că pîrga oricărei seminții e alcătuită din cei cinci, care număr, înmulțindu-se de douăsprezece ori, dă plinătatea celor şasezeci. Deci trebuie să se

facă paznici ai patului împăratului cîte cinci războinici neînfricați din fiecare seminție. Căci dacă lipseşte vreunul din numărul cinci, nu e primit nici restul.

Oare putem îndrăzni aici să tîlcuim cuvîntul ? în ce înțeles înarmează cinci din fiecare seminție, ca să se facă păzitori ai patului împărătesc ? In ce înțeles fiecare din cei cinci se face înfricoşător celor protivnici prin înarmare, punîndu-şi sabia la coapsă? Oare nu e limpede că aceşti cinci ostaşi înarmați sînt piatra cea una ? Căci se ia cîte unul pentru fiecare simț, care îşi poartă sabia potrivită lui spre Inspăimirutarea vrăjmaşilor. Astfel, sabia ochiului constă în privirea spre Domnul şi în vederea celor drepte şi în neîntinarea cu nici una <1in vederile murdare. Arma urechii constă de asemenea m auzirea învățăturilor dumnezeieşti şi în faptul de a nu primi niciodată în ea cuvînt deşert. La fel trebuie înarmări gustul, pipăitul şi mirosul, cu sabia Infrînării, îmbrăcînd fiecare simț o armură, prin care se aduce spaimă şi înfricoşare gîndurilor întunecoase, care au ca timp de uneltire împotriva sufletelor noaptea şi întunericul. Căci noaptea a zis Proorocul că îşi caută fiarele cîmpului hrana vicleniei lor din turmele lui Dumnezeu. «Pus-ai, zice, întuneric şi s-a făcut noapte. In ea vor treoe toate fiarele pădurii, puii lor răcnind, ca să răpească» (Ps., 103, 20—21).

Deci tot cel ce se mîntudeşte se face Israel. Căci nu toți care sînt ■din Israel, sînt şi israeliți (Rom., 9, 6), ci cîți văd pe Dumnezeu se numesc, de la lucrarea lor, în înțeles propriu, Israel. Iar propriu celui ce vede pe Dumnezeu e să nu privească prin nici unul din simțuri păcatul (pentru că nimeni nu poate privi la doi stăpîni, ci trebuie pe unul **să-1** urască, dacă vrea să iubească pe celălalt). De aceea, tot cel ce se mîntuieşte se face pat al împăratului. Deci dacă toți cei curați cu Inima vor vedea pe Dumnezeu, iar, pe de altă parte, cei ce văd pe Dumnezeu se fac şi se numesc Israel, iar acest nume se împarte, după o rațiune tainică, în douăsprezece seminții, bine se socoteşte plinătatea celor ce se mîntuiesc, în numărul celor şasezeci, luîndu-se unu de la fiecare seminție, acest unu împărțindu-se în cîte cinci ostaşi înarmați, după numărul simțurilor.

Aşadar, toți cei ce au îmbrăcat armătura lui Dumnezeu înconjoară palul cel unul al împăratului, întrucît s-au făcut toți Israel[13s]. Şi prin

138. Israel Înseamnă bărbatul care luptă cu Dumnezeu în rugăciune, cerînd bunurile lui (Iş-ra-ei).

cele douăsprezece seminții tnțeleglndu-se cei buni de pretutindeni, toata plinirea celor buni cuprtnzfndu-se In numărul şasezeci, toți se vor face o singură tabără şi o singură armată, un pat, adică o Biserică, un popor şi o Mireasă, uniți sub un singur comandant şi chemător şi Mire, In comuniunea unui singur trup.

Iar că patul înseamnă odihna celor ce se mîntuiesc învățăm şi din cuvîntul lui Dumnezeu, care zice către cel ce bate cu neruşinare noaptea la uşă: «Uşa e încuiată şi copiii mei sînt în pat» (Le, 11, 7). Şi bine numeşte cuvîntul pe cei ce au dobîndit, prin armele dreptății, nepătimirea, copii, arătîndu-ne, prin aceasta, că binele ce ne vine prin sîrguință nu e altceva decît ceea ce s-a pus în fire la început. Căci cînd cel ce a încins sabia a lepădat patima prin luarea aminte a vieții virtuoase, s-a făcut copil cu vîrsta, nemaiavînd simțirea patimii. Aşadar, e acelaşi

lucru a spune că sînt ostaşi înarmați în jurul patului şi că se odihnesc copiii pe pat. Căci una e nepătimirea, atît a celor ce n-au primit patima, cît şi a celor ce au lepădat-o [139]. Cei dintîi nu au cunos-cut-o încă ; iar ceilalți s-au reîntors la prima stare şi s-au făcut copii prin nepăitimire. Deci, fericit e cel ce se află în acestea, fie că s-a făcut copil, fie ostaş înarmat, fie israelit adevărat, ca israelit, văzlnd pe Dumnezeu întru inimă curată, ca ostaş înarmat, păzind patul împăratului, adică inima sa, întru nepătimire şi curăție, iar ca copil, odihnlndu-st» pe patul fericit, întru Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia so cuvînt» slava în vecii vecilor. Amin.

Omilia a VH-a

«Paf şi-a iăcut sieşi Împăratul Solomon din lemnele Libanului. Stllpii lui i-a iăcut de argint şi căpătîiul Iui, de aur. ^Partea de deasupra, din porliră. în lăuntrul lui, aşternut din dragostea tetelor Ierusalimului. Fiice ale Sionului, ieşiți şi vedeți pe împăratul Solomon, cu cununa cu care l-a încununat pe el maica Iul,* In *tlua nunții lui şi în ziua bucuriei inimii lui. Iată, bună eşti apropiata mea, iată bună eşti. Ochii tăi, porumbiță, alară de tăcerea la. Părul tău, ca turmele de capre, care* »se */arată din Galaad. Dinții tăi, ,ca turmele celor tunse, care se suie din scăldătoare, care toate au gemeni şi stearpă nu este intre ele. Ca o cordeluță roşie, buzele tale şi grăirea ta irumoasa. Ca o coajă de rodie, obrazul tău, sub vă-

139. E vrednic de remarcat acest înțeles spiritual al cuvîntului «copil» : el Înseamnă starea de la început a firii noastre. Iar această stare e una cu starea lipsită de patimi. Patimile aduc îmbătrînirea, învîrtoşarea, sclerozarea spirituală a firii. Nepătimirea e starea el de deplină libertate sau flexibilitate. Aşa a fost firea la început şl aceasta înseamnă curăția ei, şi capacitatea de a se mira de toate, de a vedea taina In toate. Dar, cel ce s-a întors la curăția copilului şi o păzeşte pe ea e nu numai copil < e se **odihneşte in patul lui Dumnezeu, ol şl ostaş înarmat care păzeşte acest pat sau stă In jurul lui Dumnezeu, nelăsîndu-se despărțit de El prin patimi, prin adormire.**

Iul tău. Grumazul tău, ca un turn al Iul David, zidit in talpiot. MU de scuturi atlrnă pe el, toate, lănci (arme) de puternici. Cei doi sini al tăi, ca doi pui gemeni de căprioară ce pasc între crini, plnă va isulla ziua ş/ vor li alungate umbrele. Pleca-vot la ^muntele smirnei şi la piscul tămîiei. întreagă eşti trumoasă, iubita mea, şi pată nu este Intru tine» **(Ctnt. Cînt., 3, 9—4, 7).**

In multe se ia împăratul Solomon ca chip al adevăratului împărat ,• în multe, zic, din cele ce le istoriseşte Sfînta Scriptură despre el, cînd vorbeşte de ceva mai înalt. Căci se spune că era făcător de pace şi avea înțelepciune nemăsurată ; şi zideşte templul şi împărăteşte peste Israel şi judecă întru dreptate ; că este din sămînță lui David ; şi că împărăteasa Etiopiei îl vizitează. Iar toate acestea şi cele asemenea se spun despre el ca chip, zugrăvind de mai înainte înțelesul Evangheliei.

Căci cine este atît de făcător de pace, ca Cel ce a omorît duşmănia şi a pironit pe Cruce pe vrăjmaşii Lui, iar pe noi, mai bine zis lumea, ne-a împăcat prin Sine şi a surpat peretele din mijloc, ca pe cei doi să-i zidească în Sine ca pe un singur om nou, făcînd pace ? Cine e făcător de pace ca Cel ce vesteşte celor de departe şi celor de aproape pacea, prin cei ce binevestesc cele bune ? (Ef., 2, 14 urm.).

Şi cine este un atît de mare ziditor de templu, ca Cel ce a pus temeliile lui în munții cei sfinți, adică în prooroci şi apostoli, şi apoi zideşte, cum zice Pavel, pe temelia apostolilor şi a proorocilor, pietrele vii şi însuflețite care se orînduiesc de către El spre buna întocmire a zidurilor, după cuvîntul Proorocului (Ps. 36, 2 urm.), în aşa fel ca, închegîndu-se în unitatea credinței şi în legătura păcii, să facă să crească prin ele templul cel sfînt, ca să se facă locuința lui Dumnezeu în Duh ?

Dar şi prin înțelepciunea sa, Solomon vesteşte înțelepciunea cea adevărată. Aceasta nu o va tăgădui nimeni, dacă ține seama de istorie şi de adevăr. Căci istoria mărturiseşte despre acela că a întrecut hotarele înțelepciunii omeneşti, cuprinzînd în lărgimea inimii lui cunoştința tuturor, în aşa fel că a întrecut pe cei dinaintea sa şi a rămas neajuns de cei de după el. Iar Domnul, după firea Lui, prin însăşi ceea ce este, e ființa înțelepciunii şi a puterii. Pentru aceea a zis David : «Toate întru înțelepciune le-ai făcut» (Ps. 103, 24), iar Apostolul, tălmăcind pe Proroc, zice că întru El au fost create toate, întru cît Proorocul îl arată prin «înțelepciune» pe El.

Apoi, că Domnul este împăratul lui Israel s-a recunoscut şi de duşmani, care au însemnat pe cruce mărturisirea împărăției Lui: «Acesta este împăratul iudeilor» (Mt., 27, 37). Şi noi primim mărturia, deşi ea pare că micşorează mărirea puterii Lui, mărginind stăpînirea Lui la îm

părăția lui Israel. Dar nu **e aşa,** cl scrierea aceasta de pe cruce vesteşte prin parte stăpînirea peste toate, prin faptul că nu adaugă că Acesta **e** «numai» împăratul iudeilor. Căci cuvîntul, mărturisind fără restrîn-gere stăpînirea peste iudei, a cuprins în mărturisirea aceasta, prin tăcere, şi stăpînirea peste toate. Pentru că împăratul lumii întregi are, fără îndoială, şi stăpînirea peste parte.

Iar grija lui Solomon de a face judecată dreaptă arată pe adevăratul Judecător al lumii întregi, Care zice : «Tatăl Meu nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului» (In, 5, 22) ; şi: «Nu pot să fac de la Mine nimic, ci precum aud judec şi judecata Mea dreaptă este» (In, 5, 30). Căci în aceasta se arată cel mai deplin o judecată dreaptă, că nu rosteşte asupra celor ce au să fie judecați sentința după vreo patimă, ci întîi ascultă pe cei supuşi judecății, apoi rosteşte sentința privitoare la ei. Iar acest lucru puterea lui Dumnezeu mărturiseşte că nu-1 poate face cineva dintre oameni. Dar adevărul nu poate abate judecata de la ceea ce e drept.

Despre faptul că Domnul este după trup din sămînța lui David şi că aceasta s-a preînchipuit în cel ce s-a născut din David, nu mai vorbim, fiind un lucru recunoscut.

In sfîrşit, taina împărătesei din Etiopia care, părăsind împărăția etiopienilor şi străbătînd atîta depărtare, se grăbeşte spre Solomon, pentru faima înțelepciunii lui, şi-1 cinsteşte cu pietre scumpe şi cu aur şl cu aromate plăcute, e vădită celui ce ia seama la tot ce ține de mlnunllo evanghelice. Căci cine nu ştie că Biserica cea din neamuri era neagră, din pricina idololatriei, neagră înainte de a deveni Biserică, fiind despărțită prin marea depărtare a neştiinței de cunoştința Dumnezeului celui adevărat ? Dar cînd s-a arătat harul lui Dumnezeu şi a răsărit înțelepciunea şi Lumina cea adevărată şi aceasta şi-a trimis raza în cei ce şedeau în întuneric şi în umbra morții, atunci, Israel închizîndu-şi ochii în fața luminii şi depărtîndu-se de la împărtăşirea bunătăților, au venit etiopienii, cei ce au alergat dintre neamuri la credință, şi cei ce erau odinioară departe s-au apropiat, spălîndu-şi negreață prin apa tainică. Astfel, etiopiana şi-a întins mîna ei spre Dumnezeu şi a oferit împăratului daruri miresmele evlaviei şi aurul cunoştinței de Dumnezeu şi pietrele scumpe ale împlinirii poruncilor şi virtuților.

Dar ceea ce urmăresc începînd astfel tîlcuirea textului, voi arăta după ce voi înfățişa mai întîi cuvintele dumnezeieşti care sună aşa : «Pat şi-a făcut sieşi împăratul Solomon din lemnele Libanului. Stîlpii lui i-a făcut de argint şi căpătîiul, de aur. Partea de deasupra lui, din porfiră. în lăuntrul lui, dragostea Ielelor Iei iisaliinului».

Precum s-a spus în cele tilcuite înainte despre Solomon, prin care **se** înfățişează taina templului într-o persoană, aşa şi prin alcătuirea patului se închipuie iconomia cu privire la noi. Căci în multe feluri este Dumnezeu în cei vrednici de El, venind în fiecare precum are fiecare puterea şi vrednicia. Unul se face loc al lui Dumnezeu ; altul, casă ; altul, scaun şi altul, aşternut picioarelor. Ba

se poate face cineva şi car de luptă, sau cal uşor de strunit, primind asupra sa pe Călăreţul cel bun şi făcîndu-şi alergarea cum îi place Celui ce-1 conduce.

Dar, precum aflăm acum, se poate face cineva, după înţelepciunea lui Dumnezeu, şi pat al Lui, clădit nu numai din lemnele Libanului, ci şi din aur, argint, porfira, pietre, potrivit cu fiecare parte. Şi prin toate se face lucrătoare dragostea Lui. Dar nu toţi primesc în ei lucrarea dragostei, ci numai cel ce se dovedeşte prin viaţă fiică a Ierusalimului do **sus, cel** liber. Că cel ce poartă pe Dumnezeu în sine este patul Celui **ce** locuieşte şi şade în el, a fost vădit şi înainte din cuvintele noastre. **Căci cel ce,** după sfîntul Pavel, nu mai vieţuieşte sieşi, ci are în **sine** vieţuind pe Hristos şi dă dovadă despre Hristos care grăieşte în **el, acela se** numeşte şi este în înţeles propriu pat al Celui ce e dus **şi** purtat de el. Dar nu aceasta e ceea ce vrem să arătăm în primul rînd. **Ci se** cuvine să înţelegem mai degrabă, prin sîrguinţa noastră, ce vrea să însemne felurimea şi mulţimea materialului ?

Cum se foloseşte, deci, de materia lemnului la alcătuirea patului, împreună cu aurul, cu argintul, cu porfira şi cu pietrele scumpe ? Căci înţeleptul meşter socoteşte lemnul, împreună cu iarba şi trestia, nepotri**vit** pentru zidirea casei, ca unul ce e topit de puterea arzătoare a focului, care cearcă faptele (I Cor., 3, 12). Dar cunoaştem un fel de lemn» **care** nu rămîne în ceea ce este, ci se preface în aur, sau argint, sau **In** altceva dintre cele preţioase. Căci în casa cea mare a lui Dumnezeu, **zice** Apostolul, unele sînt vase de aur şi de argint prin fire, închipuind prin aceasta zidirea netrupească şi inteligibilă ,• altele sînt de lemn **şi** de argilă, arătîndu-ne, poate, prin acestea, pe noi, pe care neascult**area** ne-a făcut pămînteşti şi de argilăiar cel ce **a** păcătuit prin lemn **ne-a** prefăcut în vase de lemn din vase de aur [li0].

Iar după valoarea materiei s-a împărţit şi întrebuinţarea ei. Cele dintr-o materie mai scumpă au fost rînduite spre cinste, iar altele au fost aruncate la o slujbă de necinste.

140. Omul, deşi e de lemn, poate fi prefăcut în aur prin pătrunderea' aurului dumnezeiesc în el. Aşa a fost omul la început. Dar, despărţindu-se de Dumnezeu şi ali-pindu-se de lemn (de plăcerea produsă de pomul cunoştinţei binelui şi răului), s-a prefăcut din vas de aur în vas de lemn, luînd în sine pornirea spre putrezire a lemnului.

Dar c:c spune despre acestea Pavel ? Că putere are vasul, prin propria alegere, sâ sc Iaca din vas de lemn, vas de aur, sau din vas de argilă, vas de argint. «Căci de se va curăti cineva pe siine, va fi vas de cinste Stăpînului, pregătit spre tot lucrul bun» (II Tim., 2, 21).

Prin cele spuse vom fi călăuziţi poate la înţelegerea textului. Muntele Libanului se aminteşte în multe locuri din Sfînta Scriptură, spre însemnarea puterii protivnice. Aşa, de pildă, cînd zice prin Proorocul: «Va zdrobi Domnul cedrii Libanului şi-i va sfărîma pe ei şi Libanul ca pe viţelul acela» (Ps. 28. 5 urm.), înţelege pe cel ce l-a sfărîmat Moise în pustie, şi l-a făcut, prin fărîanişare, bun de băut israeliţilor (leş.,. 32, 20). Aici se arată, prin proorocie, că nu numai

relele ce odrăslesc prin puterea vrăjmaşă, ci şi muntele însuşi, sau rădăcina răului, Libanul, care hrăneşte rădăcina pomilor acestora, va fi redus la nefiinţă.

Aşadar, noi eram odinioară lemnele Libanului, cît eram înrădăcinaţi în el, prin viaţa cea rea şi prin înşelăciunea idolilor. Dar după ce am fost tăiaţi de acolo prin securea cuvîntului şi am ajuns în mîinile Meşterului, Acesta ne-a făcut pat al Său, prefăcînd firea lemnului, prin naşterea din nou, în argint şi în aur şi în porfira frumos înflorată şi în strălucirile pietrelor [141]. Şi precum zice Apostolul, că : «Dumnezeu a împărţit potrivit cu fiecare darurile Sfîntuiui Duh» (Rom., 12, 4 urm.) şi unuia îi dă proorocie, după măsura credinţei, altuia, alta din lucrări, potrivit cu harul pe care e în stare şi poate să-1 primească fiecare, fie fă-cîndu-1 ochi al trupului Bisericii, fie rînduindu-i rostul de mînă, fie dîn-du-i slujirea de picior sprijinitor, aşa şi în alcătuirea patului: unul e stîlp, altul e partea de deasupra, altul e căpătîiul, care e numit partea înclinată, iar unii sînt aşezaţi înăuntru. Iar materia tuturor acestor părţi,, meşterul, dintr-o anumită raţiune, nu vrea să fie de o frumuseţe uniformă, ci pe toate le împodobeşte cu o frumuseţe deosebită : frumuseţea lor e cugetată potrivit cu fiecare. Stîlpii patului sînt de argint,, părţile de deasupra lor, de porfirapartea înclinată, ce stă sub cap, din aur, căci pe ea îşi pleacă capul Său Mirele. Iar partea dinăuntru, întreagă, e împodobită cu pietre scumpe.

Prin stîlpii patului trebuie cugetaţi stîlpii Bisericii, al căror argint cu totul curat şi trecut prin foc e Cuvîntul. Porfira sînt cei ce s-au ridicat la înălţimea vieţuirii împărăteşti. Căci porfira este semnul deosebitor al împăraţilor. Iar căpătîiul pe care îşi pleacă capul Cel ce a alcătuit patul este aurul dogmelor curate. Iar cele nearătate şi ascunse

141. Naşterea din nou are loc prin botez. Prin el, firea noastră primeşte puterea dumnezeiască în sine, scufundîndu-se în Duhul lui Hristos. Această putere o face din lemn, aur, sau argint, sau porfira, sau ii dă seva rodirii unor fructe, care totrec puterile el naturale.

alo paiului se înfrumusețează cu conştiința curată a pietrelor prețioase, care înseamnă dragostea fetelor Ierusalimului[1*2].

Iar dacă ar voi cineva să spună că pat e toată Biserica şi ar împărți părțile patului în grupuri de persoane, după deosebirea lucrărilor lor, cum s-a spus mai înainte, tîlcuirea ar putea şi în felul acesta să •asemene părțile patului cu fiecare ceată din cele rînduite în Biserică. E ceea ce zice Apostolul, că : «Dumnezeu a rînduit în Biserică întîi pe apostoli, al doilea, pe prooroci, al treilea, pe dascăli» (I Cor., 12, 28), apoi fiecare ceată în parte, spre desăvîrşirea sfinților. Astfel, prin numele celor ce țin de alcătuirea patului, trebuie să înțelegem pe preoți şi pe învățători şi fecioria cinstită, care scînteiază în lăuntrul patului prin curăția virtuților, ca strălucirea pietrelor prețioase.

Dar atît despre acestea. Iar cuvîntul ce urmează cuprinde un în-•demn către fiicele Ierusalimului, dat de mireasă. Căci precum marele Pavel îşi socotea drept pagubă să nu facă pe toți părtaşi de bunurile sale şi de aceea zice către auzitori acestea : «Faceți-vă ca mine, căci şi eu am fost odinioară ca voi» (I Cor., 11, 1) şi: «Fiți următori mie, precum şi eu, lui Hristos», aşa şi mireasa aceasta iubitoare de oameni, învrednicindu-se de tainele dumnezeieşti ale Stăpînului, cînd vede patul şi se face lectică a împăratului, strigă către tinere —• iar acestea sânt sufletele celor ce se mîntuiesc : pînă cînd staţi încuiate în peştera vieții ? Ieşiți din valurile firii şi priviți vederea minunată. După ce v-ați făcut fiice ale Sionului, priviți cununa ce împodobeşte patul împăratului, pe care maica Lui I-a aşezat-o, după cuvîntul Proorocului, care zice : «Pus-ai pe capul Lui cunună de piatră scumpă» (Ps. 20, 4). Desigur, nimeni din cei ce cercetează cu judecată cuvintele lui Dumnezeu nu se va împiedica de amănuntul că e pomenită Maica, în loc -de Tatăl, cunoscînd că acelaşi înțeles îl au amîndouă, pentru că dumnezeirea nu e nici bărbat, nici femeie. Căci cum s-ar înțelege aşa ceva la dumnezeire, cînd nici la noi, ca oameni, nu va rămîne această deosebire pururea? Ci cînd vom fi toți una în Hristos, vom dezbrăca semnele acestei deosebiri, împreună cu întreg omul vechi. De aceea, orice nume folosit pentru arătarea firii necreate are acelaşi înțeles, nici femeia, nici bărbatul neîntinînd înțelesul firii nepătate [143]. De aceea se spune

142. Stîlpii Bisericii sînt vestitorii cuvîntului strălucitor ca argintul. Porfira e veşmilntul curat şi împărătesc al vieţuirii acelora în curăţie, ln dogme, Hristos Şi-a coborît (înţelegerea) capul la măsura capului nostru (înţelegerii noastre) prin întrupare. Fără aceste dogme curate, Biserica e ca fără cap. In lăuntrul ascuns al Bisericii se află ca nişte pietre preţioase dragostea de Hristos a sufletelor credincioase, fiicele Ierusalimului. în ele Se odihneşte Hristos-lmpăratul.

143. Dacă în Hristos nu e nici bărbat, nici femeie, depăşindu-se — dacă nu fizio-)or;ir, desigur în simţire — această deosebire în omenescul general, se poate spune că cu atît mai mult în Dumnezeu nu există nici bărbătescul, nici femeiescul, ca sim-

în Evanghelie ca Tatăl face nunta şl Proorocul zice către Dumnezeu : «Pus-ai pe capul Lui cunună de piatră scumpă» (Ps. 20, 4), iar aici se zice că Maica pune cununa Mirelui. Căci nu e nici o deosebire a numi pe Dumnezeu Unul-Născut Fiu al lui Dumnezeu sau Fiu al iubirii Lui, după cuvîntul lui Pavel, dat fiind că prin fiecare nume se arată acelaşi lucru : puterea care-1 conduce, ca mire, spre convieţuirea cu noi. Ieşiţi, deci, zice mireasa către tinere, şi faceţi-vă fiice ale Sionului, ca de pe acest loc de observaţie (căci aşa se tălmăceşte Sionul), să puteţi privi vederea minunată : pe Mirele purtător de cunună. Iar împletitorul acestei cununi este Iubirea, pe care fie că o va numi cineva maică, fie iubire, nu va greşi. Căci, după cuvîntul lui Ioan, Dumnezeu este iubire. Iar de această cunună, mireasa spune că El Se veseleşte, bucurîndu-Se de această podoabă de nuntă. Căci Se bucură cu adevărat Cel ce Şi-a făcut Biserica soţie, încununîndu-Se cu virtuţile care strălucesc în ea [ui].

Dar e mai bine să citǎm înseşi cuvintele dumnezeieşti, după literă, care spun aşa : «Ieşiţi şi vedeţi, fiice ale Sionului, pe împăratul Solomon, cu cununa cu care l-a încununat pe el maica lui, în ziua cununiei lui şi în ziua bucuriei inimii lui».

Şi rostind cuvîntul acesta, iubirea de oameni a miresei, prin care, după pilda Stăpînului, şi ea vrea ca toţi să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vie (I Tim., 2, 4), o face mai frumoasă. Iar El (dăruind această iubire) se face vestitorul şi zugravul frumuseţii ei[145]. Căci nu laudă numai simplu frumuseţea ei, ci se opreşte cu cuvîntul la fiecare din părţile ei, lăudîndu-i fiecare mădular prin comparaţie şi asemănare. Şi zice aşa : «Iată, bună eşti, apropiata mea, iată bună eşti» [146]. Căci cea care a imitat voia iubitoare de oameni a Stăpînului şi a poruncit tinerelor să iasă, după pilda lui Avraam, fiecare din pămîntul ei şi din rudenia ei cu simţurile, ca să vadă pe Mirele curat, purtînd cununa unirii cu Biserica, cu adevărat este apropiată de bunătatea Stăpînului, ca una ce s-a apropiat de Dumnezeu, prin iubirea de aproapele. Deci zice către ea Cuvîntul: «Bună eşti», fiindcă te-ai apropiat de bine, prin alegerea cea bună. Iar repetarea laudei arată că mărturia este nemincinoasă. Căci iegea dumnezeiască hotărăşte ca prin mărturia îndoită să se întărească adevărul. De aceea zice : «Iată bună eşti, apropiata mea, iată, bună

ţirl deosebite, ci întrucît bărbatul şi femeia sînt duipă chipul Lui, El le cuprinde pe amîndouă, deşi depăşeşte deosebirea lor de simţiri.

144. Prin faptul că Hristos Şi-a făcut Biserica soţie, cununa Lui a devenit şi a ei, şi vice-versa. Virtuţile ce strălucesc în ea sînt din puterea Lui. Dar tocmai de aceea ele II vestesc pe El şi sînt o podoabă a Lui.

145. Iubirea de oameni a miresei, prin oare ea îndeamnă pe toţi să primească iubirea de la Hristos, e de la Hristos, e în fond iubirea Lui. Prin aceasta El o face mai frumoasă. Dar prin aceasta şi El însuşi îi vesteşte şi-i zugrăveşte frumuseţea.

146. Cuvîntul grec *xalrt* **are îndoitul înţeles de bună şi de frumoasă. De aceea, prin bunătatea miresei se înţelege aci şi frumuseţea ei. Cuvîntul Mirelui către ea poate fl înţeles şl ca o laudă a frumuseţii el.**

eşti». Dar — pentru că toată Biserica este un trup al lui Hristos, iar în trupul cel unul, cum zice Apostolul, sînt multe mădulare, şi mădularele nu au toate aceeaşi lucrare, ci pe unul l-a zidit Dumnezeu în trup ca ochi, altul a fost sădit ca ureche, alţii sînt, prin lucrarea puterilor, mîini, şi cei ce poartă poverile se zic picioare — mai e şi o lucrare a gustului şi a mirosului, şi aşa toate pe rînd, din care se

alcătuieşte trupul omenesc căci e cu putinţă a afla în trupul comun al Bisericii, şi buze şi dinţi şi limbă, sini, pîntece şi grumaz ,• ba, precum zice Pavel, «Şi cele ce par că sînt părţi de ruşine ale trupului». De aceea, privitorul frumuseţii tuturor mădularelor care i-au plăcut din trupul întreg laudă pe fiecare din ele potrivit cu ceea ce i se cuvine.

Şi îşi începe laudele de la mădularele cele mai de căpetenie. Căci c are e mai de cinste între mădularele noastre ca ochii ? Prin ei se priveşte lumina, prin ei se recunosc prietenii şi duşmanii, prin ei deosebim ceea ce e al nostru şi ceea ce ne e străin. Ei ne sînt îndreptători şi Învăţători în orice lucru şi călăuze înnăscute şi nedespărţite în călătoria nerătăcită. Ei sînt aşezaţi deasupra celorlalte simţuri, iar prin aceasta ni se arată folosul cel mare ce-1 avem de la ei.

Fără îndoială, e vădit auzitorilor spre ce mădulare ale Bisericii se îndreaptă lauda ochilor. Ochi era Samuel, văzătorul, căci aşa se numea. Ochi, Iezeohiel, cel rînduit de Dumnezeu să supravegheze pentru mîntuirea celor păziţi de el. Ochi, Miheia, văzătorul, şi Moise, privitorul care era numit, de aceea, şi dumnezeu. Oohi erau toţi aceştia,, fiind rînduiţi spre călăuzirea poporului. Pe aceştia oamenii de atunci îi şl numeau văzători. Dar şi acum, cei ce deţin locul acesta în trupul Bisericii şi sînt rînduiţi să supravegheze se numesc în sens propriu ochi, dacă privesc cu luare aminte spre Soarele dreptăţii, neslăbindu-şi vederea prin faptele întunericului, şi dacă deosebesc ceea ce le e propriu de ceea ce le e străin, prin aceea că cunosc că tot ce e aparent şi vremelnic e străin firii noastre şi tot ce aşteptăm prin nădejde şi rămîne ca o agoniseală în veci nejefuită, ne e propriu. O slujbă a ochilor e şi aceea de a cunoaşte pe prieten şi pe duşman, ca pe prietenul fidevărat să-1 iubim din toată inima şi sufletul şi puterea, iar duşmanului vieţii noastre să-i arătăm ură deplină. Dar şi cel ce arată cele ce trebuie făcute şi învaţă cele de folos şi călăuzeşte pe drumul ce duce la Dumnezeu împlineşte cu osârdie slujba ochiului curat şi sănătos, strălucind înaintea celorlalţi prin pilda vieţuirii înalte. Deci şi el e asemenea ochilor trupeşti.

Pentru aceasta, de act începe cuvmtul să laude frumuseţea miresei, zicînd: «Ochii tăi, rw rumbei». Căci văzînd pe cei ridicaţi la treapta de ochi neîntinaţi de rău, lăudlnd simplitatea şi nevinovăţia vieţuirii lor, i-a numit porumbei. Căci e proprie porumbeilor nevinovăţia. Sau poate cuvîntul face, prin aceasta, chiar lauda ochilor. Fiindcă fapta vederii e pricinuită de chipurile văzute. Căci căzînd acestea prin fire pe pupila curată, cînd priveşte cineva spre un lucru oarecare, primind chipul lucrului acesta, poartă în sine înfăţişarea lui, întocmai ca o oglindă. Deci cînd cel ce a primit în Biserică această putere văzătoare nu priveşte spre nimic material şi trupesc, se înfăptuieşte prin el o lucrare a ochilor, prin care recunoaşte pe prieten şi pe duşman.

Pentru aceasta, de aci începe cuvîntul să laude frumuseţea miresei, zicînd : «Ochii tăi, porumbei». Prin aceasta descrie pe înainte-stătătorii care, avînd slujba de ochi, au o viaţă duhovnicească şi nematerială [147]. Iar această viaţă îşi ia forma prin harul Sfîntului Duh. Drept aceea, lauda cea mai desăvîrşită a ochilor este să-şi fi format chipul vieţii lor după harul Sfîntului Duh. Căci Duhul Sfînt e porumbel [148].

Dar sînt lăudați amîndoi ochii, ca întreg omul să se împărtășească de laudă, atît cel văzut, cît şi cel ascuns. De aceea a adăugat la laudă şi un alt cuvînt covîrşitor, spunînd : «afară de tăcerea ta». Căci viața cea bună are o parte arătată, oare este cunoscută oamenilor, şi alta ascunsă şi negrăită, văzută numai de Dumnezeu. Deci Cel ce vede ceea ce nu s-a săvîrşit şi priveşte la cele ascunse mărturiseşte că In persoana lăudată e mai mult ceea oe se tace, decît ceea ce se vede, zicînd :

147. Se descriu multele slujiri ale contemplativului sau ale văzătorului. Contemplația (vederea sufletească) ou e o lucrare teoretică, oi are multe slujiri practice. Sufletul acestuia, prin cunoaşterea lui superioară, călăuzeşte poporul spre mln-tuire. Episcopul în Biserică îşi are şi el numele de la «vedere», supraveghere, cunoaştere, avînd ca slujire de căpetenie călăuzirea poporului credincios spre mîntuire. Văzătorii au slujba călăuzirii spre mîntuire pentru că ştiu să deosebească ceea ce duce la viața netrecătoare şi e esențial vieții adevărate, de ceea ce pare să fie esențial şi netrecător, dar de fapt e vremelnic şi neesențial. Ei umblă de aceea' In lumină, nu petrec în întuneric. Ei biruiesc chiar în viețuirea lor ispitele ce-i atrag spre cele vremelnice şi spre întuneric şi ajută şi pe ceilalți chiar prin pilda lor să biruiască ispitele vrăjmaşilor, care abat firea noastră de la înaintarea pe calea ce-i este proprie. Văzătorii sau contemplativii în acest sens sînt ochii Bisericii. Atribuindu-le o viață «nematerială», care e totuşi în trup, sfîntul Grigorie arată că atunci cînd vorbeşte de viața netrupească în viața viitoare, nu înțelege o viață fără de trup.

148. Cea mai Înaltă calitate a vederii este curăția. Cine are vederea sufletească curată vede limpede şi în acelaşi timp curat, din punct de vedere moral, cele ce există şi cele ce trebuie făcute. Nu e nici viclenie, nici tulburare în vederea lui. Nu vede realitatea nici strîmbată, nici micşorată, o vede întreagă şi o vede curat şi nevinovat. Privirea curată e totodată o privire nevinovată. Curăția privirii are două înțelesuri : privire netulburată a realității şi privire sufletească nevinovată. Existenta întreagă şi aşa cum e o vede cel nevinovat. Numai acesta va şi merge pe drumul drept şi va îndruma şi pe alții. Dar vederea curată In ambele înțelesuri e un dar al Duhului Sfînt, Care e Duhul adevărului şi Cure curățeşte de toată spurcăciunea.

«Ochii tăi, porumbei, **afară** de **tăcerea ta».** Căci ceea **ce se** admiră în **tăcere** e în afară de ceea ce s**-a** lăudat[149].

Apoi în cele următoare duce mai departe lauda frumuseții, mutind cuvîntul la păr şi zicînd : «Părul tău, ca turmele caprelor ce se arată din Cialaad» [15°]. Mai întîi trebuie înțeleasă firea părului. Apoi se va cunoaşte lauda ce o dăruieşte cuvîntul miresei prin amintirea părului. Pavel a numit părul slava capului femeii, spunînd că i s-a dat femeii în loc de acoperămînt. Dar acoperămîntul ce i se cuvine e ruşinea şi neprihănirea femeii. Căci scrie : «Se cuvine femeilor ce se făgăduiesc vieții de evlavie, **să se** împodobească cu ruşine şi cu neprihănire» (I Tim., 2, **10).** Din acestea trebuie să înțelegem, prin înțelepciunea lui Pavel, că părul capului care împodobeşte femeia e ruşinea şi neprihănirea ei. Căci nu se cuvine să cugetăm în sufletul ce se făgăduieşte evlaviei altă slavă, de-**ctt** ruşinea şi neprihănirea, pe care a numit-o păr, şi pe care, cînd nu **o are,** ruşinează capul ei, precum zice Apostolul.

Iar dacă acestea le-a cugetat Pavel despre păr, cuvintele Apostolu**lui** alcătuiesc o laudă a Bisericii. Acesta e rostul cuvintelor despre păr în **textul de** față, în care se zice : «Părul tău, ca turmele caprelor **ce se arată din** Galaad». Prin acestea, cuvîntul laudă viețuirea virtuoasă.

Dar se cuvine să mai adăugăm la cuvîntul despre păr, că părul **e lipsit** de orice simțire vitală. Şi nu puțin sporeşte lauda şi faptul **că** în **păr** nu e nici simțire

de durere, nici de plăcere. Căci trupul din care **creşte** părul simte durerea cînd părul e smuls, dar părul însuşi nu simte **ceea** ce se întîmplă cu el, nici de e tăiat, nici de e ars, nici de îl supunem **la cine** ştie ce îngrijire. Iar lipsa simțirii e proprie morților. Deci **cel** ce **nu** primeşte nici o simțire de cele ce sînt cunoscute în lumea **aceasta, neumflîndu**-se de slavă şi cinstire, nici îndurerîndu-se de **ocară şi de necinste,** ci rămînînd la fel în aceste două stări contrare, **e** asemenea **părului** lăudat al miresei, ca unul ce s-a făcut cu totul mort şi nemişcat față **de** lucrurile lumii, fie că sînt aşa, fie altfel.

In privința faptului că podoaba părului e asemănată cu turmele caprelor ce se arată din Galaad, încă nu ne-am putut hotărî **ce treouie să** înțelegem în chip sigur prin aceasta. Bănuim însă că, precum împăra**tul,** prefăcînd arborii Libanului în aur, argint şi porfira, şi-a pregătit **sieşi** pat,* aşa a ştiut Păstorul cel bun să ia turmele de capre **şi să** prefacă în oi caprele muntelui Galaad. Iar acesta este numele unui munte **străin,** care află un har atît de mare, că cei ce au urmat dintre

149. In traducerea sfîntuiui Grigorie de Nyssa e «afară de tăcerea ta». Adică ochii tăi exprimă nevinovăția; dar exprimă şi mai mult prin tăcerea ta; sau, sînt In ochii tăi multe, pe care nu le putem exprima, ci trebuie să le admirăm In tăcere.

150. Caprele ce se arată din Galaad sînt acelea dintre neamuri care, crezînd în Hristos, slnt prefăcute de Acesta în oile turmei Lui.

neamuri Păstorului colul bun au primit, ln frumoasa podoabă a miresei, rolul părului, prin can> so Închipuieşte noprihăniroa, sfiala, înfrînarea şi mortificarea trupului, potrivit cu înțelesul arătat mai înainte.

Sau poate ajută la înțelegerea caprelor şi Ilie, care s-a înțelepțit timp îndelungat pe muntele Galaad, dînd cel mai mult pilda unei vieți de înfrînare, a unei vieți aspre, cu părul des, acoperit cu piele de capră, în loc de veşmînt moale. Deci, toți cei ce şi-au făcut viața lor asemenea proorocului acela se fac podoabă a Bisericii, deprinzînd virtutea în cete (după modul de acum al filosof iei), unii cu alții[151]. Iar faptul că aceste turme se descoperă din Galaad arată minunea şi mai covârşitoare,, că mutarea noastră la filosofia cea după Dumnezeu s-a făcut de la viața păgînească. Căci nu muntele Sionului cel sfînt s-a făcut începătorul unei astfel de viețuiri, ci neamurile care slujeau idolilor au venit la o aşa de mare schimbare a vieții, ca să înfrumusețeze capul miresei cu podoabele virtuții.

Apoi, cuvîntul trece, în continuarea laudei, la dinți, sărind peste lauda gurii şi a buzelor. Nici aceasta nu se cuvinte să o lăsăm necercetată. De ce' sînt amintiți în laudă dinții înaintea buzelor ? Poate ar zice cineva că, vrînd să arate frumusețea mai strălucitoare, înfățişează zîm-betul gurii prin descrierea dinților. Dar eu, gîndind la altceva, socotesc că din altă cauză a lăudat frumusețea dinților înainte de frumusețea gurii[152]. Căci după aceasta n-a lăsat nici buzele nelăudate, spunînd că buzele ei sînt o cordeluță roşie şi că grăirea lor este frumoasă. Deci ce gîndesc despre aceasta ? Cea mai bună ordine în învățătură este ca mai întîi să înveți tu însuți şi apoi să grăieşti. Iar de va spune cineva că învățăturile sînt mîncările sufletului, nu se va abate de la ceea ce se cuvine. Precum, deci,

151. E vorba de călugării din mînăstirile de obşte, care se înmulțiseră în vremea lui Grigorie de Nyssa, deprinzîndu-se în adevărata filosofie, cum se numea atunci Înțelepciunea arătată practic în virtuți.

1(52. Dinții reprezintă în general puterea înțelegerii, oare subțiază înțelesul imaginilor materiale şi chiar a legii ca întreg, care ne dă de înțeles, prin acte referitoare la trup, acte referitoare la suflet. Aşa se face legea străvezie, sau se preface din trupească, In duhovnicească ; sau dintr-o sumă de porunci prin oare se pune în rînduială viața trupească, într-o sumă de sfaturi prin care se pune rînduială în viața sufletească i **sau sufletul se uneşte cu Dumnezeu.**

sfărîmînd în dinți hrana trupească, o pregătim pentru măruntaiele noastre, în acelaşi fel se află în suflet o putere care mărunţeşte învăţăturile. Şi prin aceasta se face folositoare învățătura celui ce o primeşte. Aşadar socotesc că, folosind un chip, cuvîntul numeşte dinți pe învățătorii care împărtăşesc învăţăturile cu judecată, făcîndu-le uşor de primit şi folositoare. De aceea sînt lăudați mai întîi dinții, apoi se adaugă lauda buzelor. Căci n-ar înflori buzele de frumusețea cuvîntului, dacă n-ar mijloci dinții, printr-o pătrundere mai ostenltoare a învățăturii, chirul cuvintelor. Aceasta am înțeles că e cauza pentru care sînt lăudați dinții în ordinea aceasta.

Dar e timpul să cercetăm şi conținutul însuşi al laudei; pentru ce, adică, aseamănă frumusețea dinților cu turmele tunse ce ies acum din scăldătoare, care toate au la fel gemeni. Lauda e, după literă, astfel: «Dinții tăi, ca turmele celor tunse ce s-au suit din scăldătoare, care toate au gemeni şi nu e nici una între ele stearpă». Dacă privim la partea trupească a imaginii, nu ştim cum ar putea spune cineva că trebuie lăudați dinții pentru asemănarea lor cu turmele roditoare. Căci lauda dinților stă în tăria şi aşezarea armonioasă a lor şi în faptul că sînt împlîntați neclintit în gingii prim armonia lor egală şi bine înşirată. Dar nu se poate înțelege uşor cum turmele, ce se suie din scăldătoare, împrăştiate pe deal cu gemenii lor, înfățişează, prin imaginea lor, frumusețea dinților. Căci aceştia sînt rînduiți armonios în şir, lipiți unul de altul, iar acelea sînt împrăştiate, rărindu-se în căutarea păşunii. Dar nu e potrivit nici altfel să se asemene un animal îmbrăcat în lînă cu dintele cel gol după fire [153].

Aşadar trebuie cercetat de ce Cel ce împodobeşte şiragul armonios al dinților cu laude aseamănă frumusețea lor cu turmele ce au gemeni, care sînt tunse de lînă şi s-au curățit de murdăria trupului în scăldătoare ? Ce vom descoperi în acestea ? Cei ce mărturisesc tainele dumnezeieşti printr-o tîlcuire mai clară, ca să se facă această hrană duhovnicească uşor de primit de trupul Bisericii, săvîrşesc lucrul dinților, luînd în gura lor pîinea cuvîntului (Scripturii) groasă şi vîrtoasă şi printr-o pătrundere mai amănunțită făcînd-o uşor de mîncat sufletelor care o primesc. E ceea ce face (căci e mai bine să înfățişăm înțelesul prin pilde), fericitul Pavel, care, aci ne pune înainte porunca legii în chip simplu şi nepregătit, ca pe o bucată nedumicată, zicînd : «Să nu legi gura boului care treieră» (I Cor., 9, 9), aci, subțiind-o prin tîlcuire, face scopul legii uşor de înțeles, zicînd: «Oare de boi se îngrijeşte Dumnezeu, nu pentru noi s-a scris ?» (I Cor., 9, 9). Dar şi alte multe de acest fel găsim la el. De pildă : «Avraam avea doi fii : unul, din slujnică şi unul, din cea liberă» (Gal., 4, 22 urm.). Aceasta e pîinea neprelucrată. Dar cînd o subțiază, făcînd-o uşor de mîncat celor ce se hrănesc, strămută istoria la cele două Testamente, la cel care a născut în robie şi la cel care a eliberat din robie. La fel luînd toată legea — ca să nu zăbovim vorbind de fiecare amănunt pe rînd — ca pe un corp gros, o sub-

țiazâ prin tîlcuire, Iflcfnd-o, din trupească, duhovnicească, spunînd: «Ştim că legea e duhovnicească» (Rom., **7, 14).**

153. Turmele celor tunse asemănate cu dinții sînt arătate ca urcînd pe muntele Galaad, ceea ce Înseamnă că cei ce mărunțesc învățăturile to Biserică pentru a le da celorlalți uşoare de mistuit, trebuie să urce neîncetat la o tot mai deplină înțelegere iiinănuin|ită a lor.

Deci ceea ce am înțeles de la Pavel, că Biserica are nevoie de dinți, care fac clare dogmele, măruntindu-le, aceasta o spunem şi despre tot cel ce ne lămureşte, după pilda aceluia, cele de taină. Aşadar, cei ce ne subțiază iarba neprelucrată a cuvintelor dumnezeieşti şi ne-o rumegă sînt dinți ai Bisericii. Precum descrie, deci, dumnezeiescul Apostol viața celor ce doresc buna slujire a supravegherii (episcopiei), spunînd pe rînd cum trebuie să fie cel ce primeşte preoția şi că pe lîngă toate trebuie să aibă şi darul învățătorului, tot aşa voieşte aci Scriptura ca cei rînduiți în Biserică în slujba de dinți să fie mai întîi tunşi, adică dezbrăcați de toată povara materială, apoi curățiți, prin baia conştiinței, de tpată întinăciunea trupului şi a duhului; pe lîngă acestea, să urce pururea prin înaintare şi niciodată să nu fie traşi iarăşi în prăpastie, în sfîrşit, să fie împodobiți cu îndoita naştere a bunei rodiri în tot felul de virtute şi să nu fie fără rod în nici una din străduințele cele" bune.

Iar rodul îndoit e chipul împlinirii îndoite a celor cugetate de noi, ca să fie dinții aceştia născători de gemeni, născînd în suflet nepătimirea, iar în viața trupească buna cuviință. La acestea adaugă, potrivit ordinii, lauda cuvenită buzelor, asemănînd frumusețea lor cu o cordeluță roşie, căreia îi dă şi tîlcuirea, numind cordeluța grăire frumoasă. Iar aceasta s-a explicat în cele dinainte, arătîndu-se cum prin lucrarea dinților înfloreşte frumusețea pe buze. Căci prin dinți, adică prin pro-povăduirea învățăturilor, grăieşte totodată gura Bisericii. De aceea, mai întîi se tund şi se spală dinții şi nu rămîn sterpi, ci zămislesc gemeni, şi apoi înfloresc buzele în culoarea roşie, cînd toată Biserica, prin con-glăsuirea în bine, se face perechea de buze a unei singure guri şi a unui singur glas.

Iar pilduirea frumusеții este îndoită. Căci nu spune simplu că buzele sînt o cordeluță, ci a adaus şi floarea unei culori, ca prin amîndouă să se împodobească gura Bisericii, atît prin cordeluță cît şi prin culoarea ei roşie, potrivit cu fiecare în chip deosebit. Prin cordeluță e îndemnată să conglăsuiască în învățătura ei, ca toată aceasta să fie un fir şi un lanț împletit din felurite idei. Iar prin culoarea roşie e îndemnată să privească la sîngele prin care am fost izbăviți şi să poarte în gură mărturisirea Celui ce ne-a răscumpărat prin sînge [154]. Căci din amîndouă acestea se împleteşte podoaba Bisericii prin buze, cînd străluceşte pe de o parte

154. Perechea de buze e ca o cordeluță, pentru că învățătura propovăduită de Biserică alcătuieşte un fir continuu, în care punctele învățate se înşiră ca într-un întreg organic. Dar pentru acest fir continuu al învățăturii se mai cere şi o conglă-suire prin iubire în Biserică. Altfel s-ar naşte o dezbinare în vorbirea buzelor celor din Biserică.

credința mărturisirii şi pe de alta se împleteşte iubirea cu credința. Şi dacă trebuie să cuprindem pilduirea într-o definiție, vom defini astfel ceea ce s-a spus : Cordeluța roşie este «credința lucrătoare prin iubire» (Gal., 5, 6). Căci în roşu se arată credința, iar prin cordeluță sc închipuieşte iubirea. Prin aceasta mărturiseşte adevărul că buzele miresei sînt împodobite [155].

Iar grăirea frumoasă nu are nevoie de vreo explicare mai amănunțită, sau de altă tîlcuire. Căci Apostolul a lămurit că această grăire e cuvîntul credinței, pe care îl predicăm : «De vei mărturisi cu gura ta pe Domnul Iisus şi vei crede în

inima ta că Dumnezeu L-a sculat pe El din morți, te vei mîntui. Căci cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturiseşte spre mîntuire» (Rom., 10, 9—10) [156]. Dar tocmai aceasta este grăirea frumoasă, prin oare buzele Bisericii înfloresc frumos ca o cordeluță roşie [157]'.

După frumusețea gurii, Mirele Se desfată de roşața obrazului. Iar obiceiul numeşte partea aceasta a feței, folosind o imagine, «rodie». Deci aseamănă obrazul cu coaja rodiei, zugrăvind lauda 4 ui prin aceste cuvinte : «Ca o coajă de rodie obrazul tău, sub vălul tău».

E uşor să înțeleagă fiecare, din înşirarea celor tîlcuite, că ceea ce se laudă aci e ruşinea (pudoarea). Căci înfățişînd cuvîntul Biserica în chipul Miresei şi dînd, în descrierea frumuseții feței, atenția cuvenită fiecărei virtuți pe rînd, acum, prin roşața ce arde în obraz laudă în mod cuvenit neprihănirea, împodobind-o cu ruşinea, prin chipul rodiei. Căci fructul acesta cu coaja aspră şi de nemistuit se aseamănă cu virtutea neprihănirii. Căci precum asprimea cojii rodiei hrăneşte şi păzeşte dulceața fructului pe care îl cuprinde, aşa viața aspră, înfrînată şi uscată se face paznică a bunătăților neprihănirii.

Şi o Îndoiții şi <icl lauda acestei virtuți, anume, unu pentru colo ce apur în

155. Pirul cel unul al învățăturii Bisericii e colorat în roşu, pentru că e înviorat de mărturisirea credinței în puterea mântuitoare a sîngelui lui Hristos, vărsat pe cruce. Acest fir nu are unitatea învățăturii logice teoretice, care n-are putere mîntui-tonre, ci unitatea ce i-o dă credința în acelaşi sînge mîntuitor al lui Hristos, Care străbate toate punctele ei şi pe toți îi uneşte în credință şi îi mîntuieşte. Propriu-zis, acest sînge, vărsat din iubirea de oameni, dă buzelor puterea mărturisirii învățăturii celei urna şi mîntuitoare şi-i ține pe toți, prin iubire, în aceeaşi Biserică sau în acelaşi Hristos.

156. Iar această învățătură unitară care nu e decît credința în puterea mîntuitoare a aceluiaşi sînge al lui Hristos, mărturisită de toți, îi uneşte pe toți nu numai prin credința în Hristos, ci şi prin iubirea comună față de El, Care S-a jertfit pentru el. Iar această iubire mărturisitoare îşi găseşte un chip foarte potrivit în cordeluța neîntreruptă a buzelor roşii ale Bisericii. Căci prin buze se rosteşte o convingere şi prin buzele roşii unite ca o cordeluță se arată iubirea.

137. Sfîntul Grigorie de Nyssa găseşte şi altfel decît în nota de mai sus închipuirea credinței ca iubire în cordeluța roşie : după el, roşul închipuie credința care e totdeauna **înfocată şi care se hrăneşte din sîngele lui Hristos, iar cordeluța închipuie iubirea, pentru că urneşte cele două buze într-o unitate. Dar simbolurile au înțelesuri multiple.**

viața cuviincioasă, şl alta, pentru cele ce se săvîrşesc intru nepătimirea sufletului, «a căror laudă, precum zice Apostolul, nu e de la oameni, ci de la Dumnezeu» (Rom., 2, 29). Căci pudoarea care străluceşte în cele.ce se săvîrşesc îşi are lauda proprie din cele ce se văd; iar în afară de acestea sînt minunile tăcute şi ascunse, care nu se văd decît de ochiul acela care vede cele ascunse [158].

Iar prin cele ce urmează după acestea, învățăm că tot ce se săvîrşeşte de sfinții purtători de Dumnezeu s-a făcut chip (tip) pentru faptele săvîrşite de virtute. Căsătoriile, strămutările, războaiele, zidirile de case, toate au închipuit, după un înțeles oarecare, viața de după aceea, şi au fost îndemn pentru ea. «Căci acestea s-au scris, zice, spre îndemnul nostru, la care au ajuns sfîrşitul veacurilor» (cf. I Cor. 10, 11 ,• Rom., 15, 4). Războiul împotriva celor de alt neam ne sfătuieşte să ne îmbărbătăm împotriva păcatului. Iar străduința după căsătorie ne îndeamnă, prin ghicitură, la împreună-locuire cu virtuțile. De asemenea,

strămutarea ne dă de înțeles sălăşluirea în viața virtuoasă. Iar strădуinţele lor pentru zidirea de case ne poruncesc să ne îngrijim de casele noastre cele zidite prin virtute. De aceea mie mi se pare că turnul acela vestit, in oare Dd-vid, privind la propăşirea Bisericii, aşează cele mai prețioase dintre prăzi, preînchipuia, prin această faptă, cele ce le năzuim prin virtute. Căci se arată mtinzîndu-se peste toate spre înățimea unui vîrf şi a fost socotit potrivit, în vremea aceea, pentru paza prăzilor, cîte şi le făcea împăratul cîştig propriu, împreună cu alte bunuri, cînd robea pe cei de alt neam. Deci împăratul (Solomon) a arătat, prin înțelepciunea lui, că urmărind David un bine pe seama vieții omeneşti, a înfățişat un sfat pentru viața de după aceea, prin zidirea turnului. Căci vrînd să laude frumusețea fiecărui mădular al întregului trup al Bisericii, prin asemănarea lui cu ceva, în cele următoare descriind cum se cuvine să fie cei ce dețin în popor locul grumazului, aminteşte de turnul acesta, care se numeşte al lui David, dar se cunoaşte şi din stîlpi. Căci prin «tâlpiot» se numesc stîlpii.

Dar iată textul: «Grumazul tău ca turnul lui David, zidit în tâlpiot[159]. Mii de scuturi atîrna pe el, toate arme de viteji». Zidirea materială a turnului îşi are renumele ei de la faptul că e operă a împăratului David şi de la faima locului, ca şi de la armele aşezate în el, scuturi şi lănci, a căror mulțime o înseamnă Scriptura prin cuvîntul «mii». Dar ținta noastră este să cunoaştem Înțelesul cuvîntului

158. Sfîntul Grigorie de Nyssa a tradus şi aci, ca şi în lauda ochilor, cuvintele «sub vălul tău», prin «afară de tăcerea ta». El poate deci spune că pudoarea miresei se arată nu numai în cuviința purtărilor, ci şi în tăcerea ei; dar aceasta se arată şl printr-un văl a cărui frumusețe poate ispiti pe alții şi o poate ispiti pe ea însăşi la păcat.

159. Versiunea românească a Sfintei Scripturi, In ediția din 1914, traduce «zidiți spre întărire».

dumnezeiesc : cum se aseamănă cu turnul acesta partea aceea a Bisericii al cărei nume e «grumaz» ?

Deci mai întîi se cuvine să cercetăm care parte din trupul nostru se cheamă cu numele grumaz, apoi să aplicăm acest nume unui mădular al Bisericii. Grumaz se numeşte ceea ce e înrădăcinat în mijlocul umerilor, susținînd pe sine capul şi alcătuind temelia pentru ceea ce e aşezat deasupra, a cărei parte dinapoi se sprijină pe oase, iar cea dinainte e liberă de împrejmuirea oaselor. Iar natura acestor oase nu e neîntreruptă şi neîmpărțită, după asemănarea cotului sau a tibiei, ci osul acesta •fiind împărțit de multe ori în formă de vertebre, unirea dintre ele se face prin nervuri şr prin legăturile crescute din ele şi prin măduva aşezată în el ca într-un fluier ce trece prin mijloc, al cărei înveliş se uneşte ou membrana (meningea), iar miezul, cu encefalul. Iar ln partea dinainte, grumazul cuprinde deschizătura, care primeşte aerul ce pătrunde de afară şi curge înăuntru, prin ceea ce se reînviorează focul ■din inimă, pentru lucrarea lui cea după fire. Dar cuprinde şi vasele ce slujesc hrănirii, ducînd prin gîtlej şi laringe tot ce se introduce prin gură spre stomacul care primeşte acestea. însă grumazul mai are şi un alt mădular deosebit, afară de celelalte. Căci în partea de sus a deschizăturii este locul de pregătire (laboratorul) al glasului, în care au fost în-

tocmite toate organele vocii, prin care se naşte sunetul, întrucît deschizătura e pusă în mişcare, de jur împrejur, de aerul care iese.

După ce am descris astfel acest mădular trupesc, e uşor ca prin cele ce au fost înfăţişate în el să înţelegem grumazul trupului bisericesc ; adică ce este şi se numeşte grumazul, care primeşte numele acesta datorită unor lucrări corespunzătoare şi se aseamănă cu turnul lui David.

Mai întîi, ceea ce este de fapt primul lucru, numele acesta îl.poartă cel ce susţine pe sine capul totului, adică acel cap care este Hristos, din •care tot trupul se încheagă şi se articulează. Pe lîngă aceasta, el este primitor ăl Duhului, Care face inima noastră înfocată; apoi slujeşte cuvîntului, prin glasul bine răsunător. Căci nu'pentru altceva a întocmit .Dumnezeu glasul omenesc în firea omenească, decît ca să fie unealtă .a cuvîntului, articulînd prin sine mişcările inimii. Are, apoi, grumazul acesta şi lucrarea de hrănire, adică slujirea învăţăturii, prin care se păstrează puterea întregului trup al Bisericii. Căci curgînd pururea hrana, trupul rămîne în fiinţă, iar lipsind aceasta, se veştejeşte şi se strică. El e legat şi de aşezarea bine orînduită a vertebrelor, întrucît prin el toţi cei ce sînt în popor alcătuiesc, prin legătura păcii, un singur mădular, care se apleacă şi se ridică şi se întoarce, cu mişcări uşoare, în fiecare

din laturi. Un astfel de grumaz a fost Pavel şi oricine a dus o viaţă dreaptă, urmînd pilda lui. Căci a purtat numele Domnului, făcîndu-se Stăpînului vas al alegerii, şi s-a articulat astfel întru totul în El, Capul tuturor, ■încît în toate cîte le grăia nu mai era el cel ce le grăia, ci Capul lui le rostea, precum a arătat corintenilor pe Hristos grăind şi vorbind în sine (II Cor., 13, 3). Astfel traheia lui era bine glăsuitoare şi bine sunătoare, articulînd prin Sfîntul Duh cuvîntul adevărului. Astfel laringele lui se îndulcea totdeauna de cuvintele dumnezeieşti, hrănind prin sine tot trupul cu acele învăţături de-viaţă-f ăcătoare. Iar de întrebi de vertebre, cine a articulat aşa de mult pe toţi într-un singur trup, prin legătura păcii şi a dragostei? Cine a învăţat pe cei smeriţi să-şi plece aşa de mult grumazul şi să se mişte spre laturi, cugetînd la cele de sus şi privind la cele din laturi printr-o întoarcere şi mişcare uşoară, ferindu-se şi păzindu-se de uneltirile felurite ale diavolului ? Acest fel de tum a fost zidit cu adevărat de David.

Iar prin David, înţelege pe împăratul, Tatăl împăratului, Care a alcătuit pe om de la început să fie turn şi nu ruină, iar prin har l-a rezidit pe el iarăşi, întărindu'-l cu multe scuturi, ca să nu mai fie uşor de călcat de năvălirile duşmanilor [16°]. Căci scuturile atîrnate, ce nu zac pe pămînt, ci se contemplă în jurul lui în aer, şi, împreună cu scuturile, lăncile celor puternici, pricinuiesc frică duşmanilor, ca să nu mai năvălească asupra conducerii turnului. Iar prin mulţimea scuturilor socotesc că ni se dă să înţelegem straja îngerească, ce înconjoară de jur împrejur acest tum. Acelaşi înţeles îl are şi amintirea lăncilor.

160. David, ca tatăl lui Solomon, închipuieşte pe Dumnezeu Tatăl, care e Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos. Iar acesta în calitate de Dumnezeu e însăşi înţelepciunea, pe care Solomon înţeleptul o închipuia numai. Acest David, sau Dumnezeu Tatăl, * zidit ca un turn viu, mişcător şi grăitor, grumazul omului, sau dă în Biserică unora putere să fie cei prin care capul Hristos luminează tot trupul sau toată Biserica, şi o menţine în unitate. Dar Dumnezeu-Tatăl, închipuit de David, este şi Ziditorul întregului om, care e un adevărat turn viu şi grăitor, care poate rămîne tare în faţa tuturor năvălirilor vrăjmaşilor. La aceasta e ajutat de straja puterilor nevăzute îngereşti, aflătoare în văzduh şi in jurul lui.

Căci n-a spus, simplu, lănci, ci prin adausul : «celor puternici», ne-a arătat pe cei ce luptă. Deci consună ou ceea ce se spune : «îngerul Domnului va tăbărî împrejurul celor ce se tem de El şi-i va izbăvi pe ei» (Ps. 33, 8). Iar numărul de «mii» nu mi se pare că indică cu exactitate o zecime de sute, Ci e folosit de Scriptură pentru indicarea unei mulțimi. Căci e obiceiul Scripturii ca, printr-o întrebuințare mai largă, să însemne prin numărul acesta mulțimea. Aşa zice David, în loc de mulțime, «mii de cei ce prisosesc» şi «mai mult decît mii de aur şi de argint» (Ps. 118, 72; Ps. 67, 18).

Aşa am înțeles grumazul Înrădăcinat între umeri. Iar prin umeri, din cure el creşte, străduințele neobosite şi lucrătoare, prin care brațele noastre îşi lucrează mîntuirea lor.

Cel ce urmăreşte cu stăruință cele spuse şi-a dat seama, desigur, de creşterea sufletului, ce se înalță după Dumnezeu. La început îi era plăcut miresei să se asemene cu călărimea care a biruit pe tiranul Egiptului şi să aibă podoaba din jurul grumazului asemenea mărgelelor. Iar acum, cîtă desăvîrşire în bine nu-i mărturiseşte, cînd nu-i mai aseamănă frumusețea grumazului cu nişte mărgele puse în jurul lui, ci, pentru măreția lui, zice că e turn, întrucît face văzută din toate părțile de cei ce îl privesc de departe, nu numai măreția zidirii lui, care-şi urcă foarte sus vîrful, ci şi aşezarea locului, care se înalță în chip natural peste toate locurile învecinate. Căci atunci cînd turnul e opera împăratului şi se înalță la o viețuire înaltă, se dovedeşte adevărat ceea ce se spune de Domnul: «Nu poate cetatea să se ascundă stînd deasupra muntelui» (Mt., 5, 15). Spune acum deci turn, în loc de cetate.

Dar e vremea să înțelegem şi pe cei doi pui de căprioară, care sălăşluiesc în jurul inimii miresei, numiți de cuvîntul. Căci zice : «Cei doi sini ai tăi, ca doi pui gemeni de căprioară, ce pasc între crini». Aceasta pentru că între ei e aşezată inima, iar păşunea lor nu e iarba obişnuită sau mărăcinii, ci crinii, care-şi prelungesc floarea în tot timpul păşuna-tului şi nu înfloresc numai pentru o vreme, iar pentru alta se veştejesc,, ci dăruiesc puilor acestora o hrană necontenită ca să nu mai stăpînească peste viață mereu umbrele amăgirii, ci odată ce s-a arătat lumina peste tot, să strălucească toate în lumina zilei, care-şi răsfiră strălucirea unde voieşte. Căci aşa zice cuvîntul: «Pînă va sufla ziua şi vor fi alungate umbrele». Dar ştii, desigur, pentru că ai aflat din Evanghelie, că Duhul Sfînt este cel ce, suflînd unde voieşte, aduce lumină în cei ce ştiu de unde vine şi unde merge. Despre aceasta vorbeşte Cuvîntul acum aşa : «Cei doi sîni ai tăi, ca doi pui gemeni de căprioară, ce pasc între crini, pînă va sufla ziua şi vor fi alungate umbrele». Că ziuă numeşte aici pe Duhul Sfînt, Care suflă lumină celor în care vine, socotesc că nu se îndoieşte cineva din cei ce au minte. Căci dacă cei ce s-au născut din Duhul se fac fii ai luminii şi fii ai zilei, ce altceva trebuie să cugetăm pe Duhul Sfînt, decît lumină şi ziuă, a cărui suflare fugăreşte umbrele şi deşertăciunea ? Pentru că e cu totul necesar ca după ce a răsărit soarele să nu mai rămînă umbrele, ci să se retragă şi să se strămute.

Dar e vremea să supunem cercetării rațiunii şi taina despre cei doi pui de căprioară, care sînt gemeni după naştere, iar hrana le este crinul, şi locul păşunii, pămîntul bun şi gras. Iar aceasta este inima, după cuvîntul parabolei Domnului. Cei ce pasc în ea şi culeg din ea gîndurile curate se îngraşă. Deci floarea de crin e gîndul curat, care are un îndoit dar de la fire, buna mireasmă fiind amestecată cu

frumusețea (curăția) culorii. De aceea e iubită de cei ce o culeg, din amîndouă laturile, fie că o duc la nări, fie că-şi desfată ochii de frumusețea chipului ei.

Deci prin cele spuse s-a lămurit, credem, ceea ce ni se spune prin cuvîntul că în fiecare din noi fiind contemplați doi oameni, unul trupesc şi văzut, altul spiritual şi nevăzut, gemenă este naşterea fiecăruia, venind în viață uniți între ei. Căci mici sufletul nu există înaintea trupului, nici trupul nu se alcătuieşte înaintea sufletului, ci vin în viață în acelaşi timp [161]. Iar hrana lor după fire este curăția şi buna mireasmă şi toate cele asemenea, prin care sporesc virtuțile. Dar sînt unii care se străduiesc după venin, în loc de hrană. Aceştia nu pasc florile virtuților, ci se desfată cu spinii şi mărăcinii. Căci aşa am auzit că numeşte parabola Evangheliei păcatele al căror germene, răul, a pricinuit blestemul şarpelui. Este deci trebuință de ochi, pentru buna deosebire care să poată recunoaşte întocmai crinul şi spinul, şi pe cel mântuitor să-1 cultive, iar pe cel stricăcios să-1 respingă. De aceea, pe cel ce s-a făcut, după asemănarea marelui Pavel, sîn pruncilor şi alăptează pe cei de curînd născuți ai Bisericii, l-a numit doime de sîni împreună-născuți, asemănați cu puii căprioarei, mărturisind prin toată luarea aminte a acestui mădular al Bisericii, oare alege din amîndouă părțile păşunea crinilor curați, deosebind cu privire ageră spinii de hrana adevărată. Acesta petrece în jurul puterii conducătoare a sufletului, al cărei chip e inima, care susține sînii; şi pe lîngă acestea, nu închide harul în sine, ci îmbie celor ce au nevoie sfârcul cuvîntului şi ca o mamă îşi alăptează pruncii, cum făcea şi zicea Apostolul (I Tes., 2, 7) [162].

După ce Cuvîntul a făcut lauda acestor mădulare ale Bisericii, în cele următoare îi va lăuda tot trupul, cînd prin moarte va surpa pe cel ce avea stăpînirea morții (II Cor., 12, 1 urm.) şi se va înălța pe sine iarăşi la propria slavă a dumnezeirii, pe care a avut-o de la început, înainte de a fi lumea. Căci zicînd : «Pleca-voi prin Mine la muntele smirnei şi la piscul tămîii Libanului», prin ceea ce dă de înțeles slava dumnezeirii, adaugă : «întreagă eşti frumoasă, apropiata mea, şi pată nu este întru tine». Prin cele spuse învață întîi că nimenea nu ia sufletul de la El, ci

161. In fiecare om sînt doi gemeni (pui de căprioară) prin naştere: sufletul şi trupul. Ei pasc gîndurile curate, crescute ca nişte crini ce se înalță spre cer din pămîntul inimii. Aceste gînduri fac să crească în om virtuțile.

162. Omul care deosebeşte cum se cuvine binele de rău e o doime de sîni, sau de pui de căprioară, care ştie alege crinii de spini. El petrece în jurul puterii condu-cătodfe a sufletului, care e închipuită de inimă. Acesta nu închide în sine harul, sau gîndurile curate aflate în inimă, ci oferă laptele lor altora prin sflrcul cuvîntului. Cuvintele sînt numite sflrcuxi prin care ființa umană geamănă şi făcută să se dăruiască — asemenea unor sini — îşi comunică puterea de viață altora.

putere are El însuşi să-1 pună şi putere are iarăşi să-1 ia, plecînd prin Sine însuşi la muntele smirnei, nu din faptele noastre, ca să nu se laude cineva, ci din harul propriu, primind moartea pentru păcătoşi; apoi, că nu s-ar fi putut curăți firea omenească de pată altfel, dacă Mielul, Care a ridicat toate păcatele lumii, nu ar fi şters toată răutatea. Deci zicînd : «Întreagă eşti frumoasă, apropiata mea, şi pată nu este întru tine» şi adăugind taina patimii, prin imaginea smirnei, apoi amintind de tămîie, prin care se închipuie dumnezeirea, prin acestea ne învață că cel ce se împărtăşeşte împreună cu El de smirnă se va împărtăşi, desigur,, împreună cu El, şi de tămîie. Căci cel ce a pătimit împreună cu El, fără îndoială se va şi slăvi împreună. Iar cel ce s-a ridicat în slava dumnezeiască se face întreg

frumos, ca unul ce s-a eliberat de toată pata [163]. De care fie să ne despărţim şi noi, prin Cel ce a murit şi S-a sculat pentru noi, Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine slava şi stăpînirea In vecii vecilor, Amin.

Omilia a VHI-a

> **«V/no** ***din Liban, mireasă, vino din Liban. Veni-vei şi vei trece-de la Începutul credinţei, de pe capul Senir şi Ermon, de la peşterile leilor, de la munţii pardoşilor. Ai în noi inima, sora mea mireasă. Ai pus în noi inima printr-unul din ochii tăi, în una, prin şiragul grumazului tău»*** **(Cînt. Cînt., 4, 8—9).**

Marele Apostol, descriind către corinteni marile vederi, cînd a spus că avea îndoială despre firea lui, de era trup sau înţelegere, în vremea intrării în rai, mărturisind acestea, zice : «Nu mă socotesc pe mine să fi ajuns, ci mă întind încă spre cele dinainte, uitîndu-le pe cele străbătute)» (Fii., 3, 13). O spune aceasta, adică, şi după cerul acela al treilea,, pe care singur el l-a cunoscut. Căci nu a povestit Moise ceva despre el In «FaceTea» lumii. Şi după auzirea negrăită a tainelor raiului, merge Itică mai sus, şi nu încetează să-şi facă urcuşul, necunoscînd niciodată, din binele ajuns, hotarul dorinţei. Prin acestea socotesc că ne învaţă că mult e totdeauna ceea ce se află în firea fericită a bunătăţilor, dar e nesfîrşit mai mult ceea ce-i mai presus de ceea ce se apucă mereu ,• şi aceasta se întîmplă pururea celui ce se împărtăşeşte, pricinuindu-li-se celor ce se împărtăşesc, în toată nesfîrşirea veacurilor, o creştere prin cele necontenit mai mari. Căci cel curat cu inima, după cuvîntul nemin-(inos al Stăpînului, vede pe Dumnezeu necontenit, după măsura puterii lui, primind atîta Înţelegere cită poate cuprinde. Iar lipsa de hotar şl necuprinsul dumnezeirii rămîne dincolo de

163. Prin moartea lui Hristos tot trupul miresei sau al Bisericii, sau întreg omul, devine frumos şi fără pată. Datorită morţii lui Hristos, tot cel ce crede poate primi din MI puterea mor|ii omului vechi întreg, ca să se înnoiască şi înfrumuseţeze întreg.

cuprindere. Căci Cel a cărui măreţie şi slavă nu are margini e totdeauna la fel, privirea contemplîn-du-L la aceeaşi înălţime. Aceasta a strigat-o şi marele David, care a săvîrşit urcuşurile cele bune în inimă şi a mers din putere în putere, zicînd : «Tu eşti Prea înalt în veac, Doamne» (Ps. 144, 5). Prin aceasta a indicat, socotesc, că în toată eternitatea veacului nesfîrşit, cel ce aleargă spre Tine se face pururea mai mare şi mai înalt ca sine însuşi, cres-cînd necontenit, în mod proporţional, prin urcuşul în cele bune. Dar Tu acelaşi eşti, Prea înalt, neputînd să apari niciodată mai coborît celor ce urcă, prin aceea că eşti totdeauna în mod egal mai presus şi mai înalt de puterea celor ce se înalţă. Acestea am socotit, aşadar, că le statorniceşte Apostolul despre firea bunătăţilor negrăite, cînd zice că binele acela nu l-a văzut vreun ochi, chiar dacă priveşte pururea. Căci nu vede cît este, ci cît este cu putinţă ochiului să privească. Şi urechea nu a auzit cît este Cel de care se vorbeşte, chiar dacă primeşte pururea cuvîntul în auz. Şi la inima omului nu s-a suit, chiar dacă cel curat cu inima vede cît poate. Căci ceea ce se cuprinde mereu e

totdeauna mai mult decît cele ce s-au cuprins înainte, dar nu hotărniceşte în sino ceea ce se caută, ci marginea a ceea ce s-a aflat se face, celor ce urcă, Început spre aflarea celor mai înalte. Şi nici cel ce urcă nu se opreşto vreodată, primind începutul din început, nici începutul celor pururea mai mari nu se desăvârşeşte în sine. Căci niciodată dorinţa celui ce urcă nu se opreşte la cele cunoscute, ci sufletul uroînd printr-o altă dorire mai mare spre alta mai de sus, într-o urcare necontenită, înaintează pururea, prin cele şi mai înalte, spre Cel nehotărnicit[184].

înfăţişîndu-le pe acestea astfel, e timpul să adăugăm tîlcuirea cuvintelor dumnezeieşti : «Vino din Liban, mireasă, vino din Liban. Veni-vet şi vei trece de la începutul credinţei, de la capul Senir şi Ermon, de la peştera leilor, de la munţii pardoşilor». Ce înţeles am aflat în acestea ? Pururea Izvorul bunătăţilor atrage spre Sine pe cei ce însetează, precum zice Izvorul în Evanghelie : «De însetează cineva, să vină la Mine şi să bea» (In, 7, 37). Căci în acestea nu a dat un hotar nici setei, nici pornirii spre El, nici plăcerii de a bea, ci cu întinderea poruncii în veci, uneşte şi îndemnul de a înseta şi de a bea şi de a avea pornirea spre

01 [10s]. Iar celor ce au apucat să guste şi au aflat că bun e Domnul, gustarea li se

164. Sfîntul Grigorie expune vestita sa învăţătură despre «epectaze». Orice ţintă atinsă în urcuşul spre Dumnezeu se face început al unui nou urcuş. Orice sfîrşit e un început. Nici un început nu se desăvîrşeşte în sine, căci după acest început, va ajunge la alt început. Orice început deschide drumul spre alt început. Fiecare treaptă ajunsă face cu putinţă urcuşul la altă treaptă. Fiecare o un alt început, căci nici o treaptă nu mulţumeşte, sau nu e ultima. Acesta e «l'etornel commoncement» al lui Charles Peguy. Acest proces se petrece cu sufletul cunoscător, pentru că Cel în Care înaintează ıı ii e hotărnicit. Acest suflet ı reşte mereu In ('ıм in-licilăriilclt.

face ca un îndemn spre împărtăşire de şi mai mult. De aceea, niciodată nu lipseşte celui ce urcă îndemnul ce i se face, care îl atrage necontenit spre ceea ce e mai mare. Să ne amintim numai de îndemnul făcut de multe ori, în cele dinainte, de Cuvîntul, miresei: «Vino, apropiata mea», zice odată ,• «Vino, porumbiţa mea» ; şi «Vino în acoperământul pietrei», îi spune iarăşi. La fel îi adresează Cuvîntul sufletului şi alte asemenea vorbe de îndemn şi de atragere a poftei lui după cele mai mari. Şi recunoscîndu-i acum celei ce urcă spre El neîntinăciunea deplină, prin cuvintele : «întreagă eşti frumoasă şi paită nu este întru tine», ca nu cumva această mărturisire să o facă să se mîndrească şi prin aceasta să fie împiedicată de la urcuşul spre cele mai mari, îi porunceşte iarăşi, printr-un cuvînt de îndemn, să urce spre dorirea celor mai înalte, zicînd: «Vino din Liban, mireasă!» Iar ceea ce spune este aceasta: Bine Mi-ai urmat în cele de pînă acum, venind cu Mine în muntele smirnei. Căci te-ai îngropat împreună cu Mine, prin botez, în moarte. Ai venit împreună cu Mine şi pe piscul tămîii (Libanului învierii). Căci te-ai înălţat la împărtăşirea de dumnezeire, pe care o indică numele tămîii. Urcă deci cu Mine de pe munţii aceştia pe alţii, înaintînd şi înăl-ţîndu-te prin cunoştinţa lucrătoare. Vino, aşadar, din Liban, întru cît nu mai eşti logodnică, ci mireasă. Căci nu este cu putinţă să convieţuiască cu Mine cel ce nu s-a strămutat prin smirna morţii, la dumnezeirea tămîii. Deci fiindcă ai ajuns la această înălţime, nu te opri din urcuş, ca una ce ai atins prin acestea desăvîrşirea. Căci tămâia aceasta, de care te-ai împărtăşit prin înviere, ţi se face început al credinţei, dar totodată şi început al

drumului spre bunurile mai înalte. De la acest început deci, oare este credința, vei veni şi vei trece, adică vei veni şi acum şi nu vei Înceta să treci pururea prin acest fel de urcuşuri[166].

Iar cuvîntul este aşa : «Veni-vei şi vei trece de la începutul credinței, de la capul Senir şi Ermon». Prin acestea închipuieşte taina naşterii •de sus. Căci de aci se spune că pornesc izvoarele Iordanului. Pentru că deasupra lor se ridică un munte ce se împarte în două vârfuri, cărora li se dau numele : Senir şi Ermon. Fiindcă, deci, rîul ce curge din aceste izvoare ni s-a făcut început al prefacerii noastre în Dumnezeu, aude

165. Porunca şi îndemnul Domnului: «să vină la Mine şi să bea» e dată pentru veşnicie. Deci nici setea nu se va potoli vreodată. Ci în cel ce bea, sau în cel ce ■gustă, se trezeşte dorința de a bea şi de a gusta şi mai mult. Şi izvorul e nesecat şi mereu dă ceva nou din el.

166. De abia Învierea dă temei credinței. Cine nu primeşte învierea Domnului, după moartea Lui pe cruce, încă nu a ajuns la credință. Dar de la credința aceasta începătoare, sau de la Libanul învierii, sufletul trebuie să urce şi mai sus, urmînd lui Hristos : să se înalțe cu El în Dumnezeu la nesfîrşit. Credința i-a deschis doar poarta de intrare în dumnezeire, de pe urma învierii umanității lui Hristos, înviere prin care însăşi umanitatea Lui a intrat altfel în dumnezeire decît mai înainte.

glasul Celui **ce** o cheamă **pe ea** spre Sine, zicînd : «Vino din Liban **şl** de la începutul credinței **şl de la** capul munților acestora, de unde ți-au ieşit izvoarele tainei» [107]. Şi bine adaugă să pomenească de lei şi de pardosi, ca prin amintirea celor de întristare să facă mai dulce bucuria celor **ce** o veselesc. Căci după ce a lepădat omul chipul dumnezeiesc, s-a sălbăticit, după asemănarea firii necuvântătoare, făcîndu-se, prin îndeletnicirile cele rele, leu şi pardos. Pentru că cel ce-i atins de leul care unelteşte din peşteră, cum zice proorocul, şi e prins în cursă, se preschimbă în firea lui, biruindu-1 firea fiarei. «Căci se fac asemenea lor cei ce fac aceleaşi; toți cei ce se încred în ei» (Ps. 113, 16). De asemenea se preface în pardos cel ce şi-a întinat sufletul cu petele vieții. întrucît, deci, omenirea se afla odinioară în aceste stări, amăgită de slujirea la idoli şi de rătăcirea iudaică, iar după aceea s-a înălțat prin Iordan, prin smirnă şi prin tămîie (Liban) la o aşa de mare înălțime, încît umblă împreună cu Dumnezeu în văzduh, cuvîntul Scripturii, a-mintind de bunătățile din timpul de față, arată, prin amintirea neajunsurilor întîmplate odinioară, în ce stări era sufletul înainte de tămîie (Liban) şi de începutul credinței şi înainte de tainele ce ni se fac cunoscute prin Iordan. Căci precum viața în pace se face mai plăcută după război, îndulcindu-se prin povestirile triste, şi binele sănătății îndulceşte mai mult simțurile sufletului nostru cînd firea revine **la** sine din durerea pricinuită de boală, în acelaşi fel bunul Mire pricinuieşte sufletului o întărire şi o înmulțire a îndulcirii de bunătăți, întrucît nu-i arată miresei numai frumusețea ei, ci aminteşte prin cuvînt şi de chipul prea înfricoşat al fiarelor, ca şi mai mult să se desfăteze de bunurile prezente, învățînd prin arătarea deosebirii din ce stări a scăpat schim-bîndu-se.

Dar poate şi alt bine se dăruieşte prin acestea miresei, din grija providenței. Cuvîntul vrea ca noi, fiind schimbăcioşi din fire, să nu ne rostogolim prin schimbare spre rău, ci, urmărind necontenit creşterea spre mai bine, să avem schimbarea împreună-lucrătoare în urcuşul la cele mai înalte, ca, prin felul schimbător al firii noastre, să dobîn-dim neschimbarea. De aceea, ca un povățuitor şi păzitor a adus în cuget amintirea fiarelor ce ne stăpîneau odinioară, spre şi mai marea înstrăinare a noastră de patimi. Aceasta, pentru ca, prin depărtarea de

167. Pe baza credinței începătoare, sufletul a primit naşterea de sus în apa botezului, care este apa Iordanului în care S-a botezat Hristos pentru noi, pentru ca să unească apele cu puterea Duhului, născîndu-ne din îmbinarea lor din nou, în botezul nostru. Dar Iordanul izvorăşte din vîrfurile Senir şi Ermon. Sufletul e chemat deci să se urce mai sus de la credința începătoare şi de In naşterea de sus, din Duhul lui Hristos unit In Iordanul ce izvorăşte din Senir şl Ermon, cu toate apele în momentul In oare cel ce crede In Hristos se botează, unlndu-se cu El însuşi în acest act al botezului său.

cele rele, să doblndim neclintirea şi neschimbarea în cele bune, încît nici să nu încetăm de a ne schimba spre mai bine, nici să nu ne schimbăm spre mai rău. Pentru aceasta, poruncind miresei să vină din Liban, li aminteşte de peştera leilor în care sălăşluia şi aduce vorba de munții pardoşilor (panterelor) în care petrecea cînd viețuia împreună cu fiarele.

Dar glasul Cuvîntului e totdeauna glas al puterii. Şi, precum la creațiune lumina a strălucit deodată cu porunca şi tăria s-a alcătuit deodată cu cuvîntul poruncitor şi toată cealaltă creațiune a apărut deodată cu cuvîntul creator, tot aşa şi acum, poruncind Cuvîntul să vină la Sine sufletul ajuns mai bun, acesta prinzînd îndată putere prin poruncă, s-a făcut aşa cum a voit Mirele, prefăcîndu-se în mai dumne-neiesc, şi din slava în care era trecînd la o slavă mai înaltă, prin schimbarea cea bună [168]. Aceasta a umplut de uimire ceata îngerilor din jurul Mirelui, încît toți cu bun glas îndreaptă către ea cuvîntul: «Ai pus în noi inima, sora noastră, mireasă». Căci pecetea nepătimirii strălucind la fel In ea şi în îngeri, o ridică în rudenia şi frăția celor fără de trupuri, ca pe una ce a dobîndit nepătimirea în trup. Pentru aceea zic către ea : «Ai pus în noi inima, sora noastră, mireasă», cuvenindu-ți-se în înțeles propriu fiecare din cele două nume = căci eşti sora noastră prin înrudirea întru nepătimire, şi eşti mireasă pentru unirea cu Cuvîntul. Iar înțelesul zicerii «ne umpli inima» socotim că este asemănător cu al zicerii : «ne-ai însuflețit». E ca şi cînd ar fi spus către ea : ai pus inimă în noi.

Dar pentru limpezime, oa să ni se facă mai lămurit ceea ce s-a spus, să luăm în ajutor în tîlcuirea acestor taine pe dumnezeiescul Apostol. Căci zice acela undeva în cuvintele sale, scriind către efeseni, cînd ne-a descris marea iconomie a arătării lui Dumnezeu în trup, că nu numai firea omenească a fost învățată prin acest har despre tainele dumnezeieşti, ci şi începăltoriilor şi Stăpîniilor în cele cereşti li s-a făcut cunoscută înțelepciunea lui Dumnezeu cea de multe feluri, făcîndu-se arătată între oameni prin iconomia lui Hristos. Dar iată textul: «Ca să se

168. «Glasul Cuvîntului e glas al puterii». în fapt, cuvîntul omenesc nu se poate despărți de glas. Dacă e putere în glas, puterea aceasta e dată glasului de cuvînt. Cuvîntul produce în noi glasul prin puterea lui. Şi această putere a cuvîntului o comunică glasul, altora. Căci în cuvînt e şi o voință de a comunica ceva altora, de a se face alții cum vrea cel ce vorbeşte. Ou atît mai mare putere e în cuvîntul dumnezeiesc. E o putere a Persoanei Fiului lui Dumnezeu pusă în cuvîntul Său. Fiul lui Dumnezeu e nu numai Cuvînt cuvîntător, ci şi putere, căci e unit cu Duhul Sfînt. E Cuvînt cu Putere sfînta. In toate cuvintele Lui e şi puterea Lui, sau sînt şi puterile Lui prin care înfăptuieşte cele ce le spune prin cuvînt. Dar dacă cuvîntul nostru cu puterea lui produce glasul nostru punînd în glas această putere, de ce nu Şi-ar putea manifesta Cuvîntul dumnezeiesc puterea Lui şi altfel decît prin glas ? Prin cuvîntul care n-a produs un glas, a creat Dumnezeu toate la început; prin cuvîntul Lui care-şi face simțită puterea în inimi, nu totdeauna prin glas, ridică pe oameni la o treaptă mai înaltă, comunicîndu-le puterea şi viata Lui dumnezeiască.

facă cunoscută prin Biserică, Inoepâtorlilor şi Stăpinillor In cele cereşti, înțelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu, după hotărlrea dinainte de veci, pe care **a** Impllnit-o In Hristos Iisus Domnul nostru, Intru Care avem îndrăznirea şi apropierea întru nădejde prin credința în El» (Ef„ 1, 10—12). Şi de fapt prin Biserică se face cunoscută Puterilor mai presus de lume înțelepciunea felurită a lui Dumnezeu, care prin cele protivnice a săvîrşit minunat lucrurile cele mari şi minunate. Căci s-a făcut prin moarte viață; prin păcat, dreptateprin blestem, binecuvîn-tare; prin necinstire, slavă ,• prin neputință, putere. Pentru că în timpurile dinainte de aceasta Puterile mai presus de lume au cunoscut numai înțelepciunea simplă şi uniformă a lui Dumnezeu, care lucra minunile potrivit cu firea. Şi nu era în cele văzute nimic felurit, prin faptul că prin firea dumnezeiască avînd putere a crea liber toată zidirea, aducînd numai prin mişcarea voii firea lucrurilor la existență, a făcut bune foarte toate cele ce au țîşnit din izvorul binelui[169].

Dar acest chip variat al înțelepciunii, constînd din împletirea celor protivnice, l-au cunoscut acum limpede prin Biserică : cum Se face Cu-

SFÎNTUL QRI00RIB Dl NYSSA

169. Pînă nu S-a întrupat, nu S-a răstignit şi n-a înviat Cuvîntul Iul Dumnezeu, nu se cunoştea înțelepciunea felurită, sau împletită din fețe potrivnice, ol numai cea oa-re lucra simplu şi potrivit firii, îtn, creațiume. Dar în ioonomia lui Hristos s-a arătat Înțelepciunea Lui, unind în vederea mîntuirii noastre chipuri potrivnice de lucrare. Iu întrupare apare unit trupul oare se naște din alt trup, ca la ceilalți oameni, dar fără sămînță bărbătească, adică apare unită o lucrare a firii noastre, cu una mal presus de fire. Prin moartea pe cruce pricinuieşte trupului Său şi prin aceasta şl trupurilor noastre viața veşnică. Prin moarte e biruită moartea, căci se pune capăt trupului muritor, ivindu-se din puterea lui Dumnezeu, purtătoare a trupului Său, cînd acest trup ajunge la ultima neputință a lui, viața nemuritoare din izvorul dumnezeiasc In care se reazimă. Luînd păcatul asupra Sa, ne-a adus dreptatea, căci răbdînd Intru curăție deplină urmările păcatului, le-a depăşit şi le-a topit. Răbdînd fără păcat, fără căderea cu duhul în slăbiciune, durerea de pe urma păcatului, pînă la capăt, adică ptoă la sleirea trupului în moarte, a întărit duhul care se întărea în suportarea acestei dureri, în aşa măsură încît acesta, întărit de Duhul dumnezeiesc, a putut ridica la o nouă viață, la viața nestricăcioasă a învierii, trupul, făcînd să fie copleşit de spirit, deci nemuritor. Această putere ne-a dat-o şi nouă, care comunicăm cu El prin credință. Aceasta e taina morții, ca mijloc şi ca înviere. Dimpotrivă, în plăcerile trupului, în înaintarea în ele, oare fac trupul să prospere pentru un timp cu prețul slăbirii spiritului, se ajunge la moartea fără scăpare. Minuni erau şi lucrurile ce se săvîrşeau prin legile firii, căci aceste legi şi firea condusă de ele nu erau de la ele, ci erau rînduite de Dumnezeu. Dar minunile ce se săvîrşesc. de Hristos prin îmbinarea firii cu ceea ce e mai presus de fire sînt mai izbitoare, pentru că pun mai mult în evidență faptul că peste legile firii există şi o altă putere, care nu le desființează, ci produce prin ele efecte superioare, unindu-se cu ele. Această îmbinare a legilor firii, văzute cu lucrarea prin ele a unei puteri mai presus de ele, nu se putea produce decît în planul zidirii văzute, nu şi în lumea pur nevăzută a îngerilor; sau acolo se produce o îmbinare a puterii create cu cea necreată, fără ca puterea creată să fie supusă unor legi stricte oa lumea materială. De aceea, numai de la lumea văzută, în care are loc această îmbinare a puterilor materiale cu cele duhovniceşti, adică de la Biserică, puteau afla cetele îngereşti această înțelepciune care îmbină puteri atît de deosebite, care se arată în unirea celor materiale cu oele mai presus de firea lor, ba Ia aparență chiar potrivnice lor. Prin aceasta «sora» îngerilor, care are față de ei şi avantajul că e Mireasa Mirelui, fiind mal unită cu El decît ei (Maloa Domnului), «pune inima» In îngeri, 11 umple de o nouă înțelegere şi de un nou entuziasm în lăudarea lui Dumnezeu.

vtntul trup, cum se amestecă viața cu moartea, cum cu rana Lui vindecă rana noastră, cum prin neputința Crucii surpă puterea vrăjmaşului, cum Nevăzutul Se arată în trup, cum răscumpără pe cei robiți, Acelaşi fiind şi Răscumpărătorul şi prețul răscumpărării [17°], — căci S-a dat pe Sine preț morții pentru noi — cum este şi în moarte, dar nici din viață nu iese, cum Se amestecă şi în robie, dar rămîne în cinstea aceasta împărătească. Toate acestea şi unele ca acestea, fiind fapte felurite şi nu simple ale înțelepciunii, aflîndu-le, prin Biserică, prietenii Mirelui s-au umplut de inimă, cunoiscînd în taină altă trăsătură a înțelepciunii dumnezeieşti.

Şi dacă nu e prea îndrăzneț s-o spunem, poate prin mireasă au văzut şi aceia frumusețea Mirelui[171] şi s-au minunat de Cel de toți nevăzut şi necuprins. Căci Cel pe care nimeni nu L-a văzut vreodată, cum zice Ioan (I In, 4, 12), nici nu putea să-L vadă, cum mărturiseşte Pavel (I Tim., **6,** 16), Acela Şi-a făcut Biserica trup şi, prin adăugirea celor ce se mîn-tuiesc, o zideşte pe ea în iubire, pînă ce vom ajunge toți la bărbatul desăvîrşit, la măsura vîrstei plinirii lui Hristos (Ef., 4, 13).

Dacă, aşadar, Biserica e trupul lui Hristos, iar cap al trupului e Hristos, Care cu pecetea Sa Se întipăreşte în faţa Bisericii, prietenii Mirelui privind la aceasta s-au umplut de inimă, pentru că văd în ea mai limpede pe Cel nevăzut. Precum cei ce nu pot privi însuşi cercul soarelui, privesc la el prin strălucirea apei, aşa şi aceia privind ca printr-o oglindă curată, prin faţa Bisericii, văd Soarele dreptăţii, cunoscut prin ceea ce se vede [17Z].

170. Trebuie să se facă oarecum şi rob, dar fără a înceta să aibă putere asupra robiei, ca să poată nu numai răscumpăra în calitate de Stăpîn, ci să Se şi dea pe Sin* Însuşi preţ de răscumpărare. Căci ceea ce se dă ca preţ de răscumpărare trebuie să albă calitatea celui ce trebuie să fie răscumpărat, dar trebuie să fie totodată de o valoare egală nu cu unul din cei ce trebuie răscumpăraţi, ci cu toţi, ba Chiar de o putere mai mare, ca să dea tuturor o putere care să-i apere de noi căderi lntr-0 robie oa cea dintîi. Deşi foloseşte termenul juridic de Răscumpărător şi de «preţ de răscumpărare», sfîntul Grigorie de Nyssa arată că înţelege mîntuirea în tena ontologic, ca lucrare de îndreptare a firii căzute şi de umplere a ei de o putere mai mare'dedt cea omenească, de puterea dumnezeiască.

171. Au văzut şi îngerii frumuseţea superioară în care Se arată Cuvîntul lui Dumnezeu, făcîndu-Se Mire al zidirii cuvîntătoare văzute. Căci au văzut un grad superior de bunătate a lui Dumnezeu, care nu Se fereşte de a Se uni ca un Mire cu mireasa prea iubită, cu făptura Sa văzută, şi a lua asupra Sa toate slăbiciunile firii omeneşti pentru a le învinge în Sine şi a Se face atit de apropiat de oameni, ară-ttndu-ŞI prim ele puterea Lui.

172. Dar prin Biserică îngerii au văzut nu numai pe Dumnezeu la un grad superior de bunătate şi de frumuseţe, ci L-au văzut şi într-un mod mai concreţ, mai accesibil făpturii. Dumnezeu oa Spirit pur, sau ca Treime de Persoane pur spirituale, e mai greu de sesizat chiar de către îngeri. Ei simt doar presiunea Lui ca centru personal atotputernic, nevăzut, sau oa Treime de centre personale, înfocate de o iubire nemărginită. Chiar sufletul semenului nostru, dacă ar avea o existenţă pur spirituală, s-ar simţi, dar nu s-ar sesiza într-un mod concret. Dar prin trup «se vede» mal concret, deşi nu so confundă cu trupul. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut mai sesizat şi rămîne mai sesizat făpturilor In veci, prin trupul pe care L-a asumat. întruparea

Pentru aceasta, nu odată II spun prietenii miresei: «Ai pus în noi inimă», ceea ce însemnează : «ai pus în noi suflet şi minte», spre cunoaşterea luminii, prin tine. Şi repetă iarăşi acelaşi cuvînt, oa prin repetare să dea vrednicie de crezare celor spuse. Căci zic repetînd : «Ai pus în noi inimă printr-unul din ochii tăi». Aceasta este ceea ce a produs mai ales în prieteni starea de uimire. Căci avînd sufletul o îndoită lucrare văzătoare, dintre care una priveşte adevărul, iar cealaltă rătăceşte în jurul celor deşarte, dat fiind că numai ochiul curat al miresei e deschis pentru firea binelui, iar celălalt e cu totul neiucrător, prietenii aduc laudă numai unui ochi, singurul prin care priveşte pe Unul. Prin «Unul», se înţelege Acela care este cunoscut în firea neschimbată şi eternă, Tatăl cel adevărat şi Fiul Unul-Născut şi Sfîntul Duh. Căci Unul e cu adevărat, Cel contemplat într-o singură fire, deosebirea după ipos-tasuri nepricinuind nici o despărţire sau înstrăinare. Dar sînt unii care privesc în chip rău, cu ochi diferiţi, spre ceea ce e lipsit de consistenţă, împărţind pe Cel Unul în multe firi, prin nălucirile ochilor vicleni. Aceştia sînt cei ce se numesc mult-văzători, oare, prin faptul că văd multe, nu văd nimic ; aceştia sînt şi toţi cîţi privesc acum spre Dumnezeu, dar datorită apoi nălucirilor materiale, sînt nevrednici de lauda îngerilor, ca unii ce se supun deşertăciunii, prin nălucirea celor care nu există. Iar cel ce priveşte ţintă numai la Dumnezeu e orb faţă de toate celelalte, spre care caută privirile multora. De aceea printr-un singur ochi îi umple mireasa de uimire pe prieteni. Deci orb este cel ce cu mulţi ochi priveşte spre cele deşarte. Iar ager la privire şi strălucitor e acela care priveşte printr-un singur ochi al sufletului numai spre bine [173].

Care e, acum, acea una, sau ce este şiragul de la grumazul miresei, nu va fi greu de înţeles după cele spuse, chiar dacă zicerea apare întunecoasă între celelalte. Căci zice Scriptura : «Ai pus inimă în noi printr-unul din ochii tăi, în una, prin şiragul grumazului tău». Iar «una» stă în legătură cu «printr-unul din ochii tăi», avînd să înţelegem «într-un suflet» [174]. Căci slnt multe suflete In fiecare

reprezintă o mare coborâre condescendentă faţă de noi {catavasie), fără ca prin aceasta să-L confundăm cu trupul j departe de a pierde prin aceasta putinţa de sesizare a dumnezeirii Lui, ea ni se face şi mai simţită.

173. Dînd lui Dumnezeu numirea de Unul, sfîntul Grigorie arată o cunoaştere a filosofiei neo-platonice. Dar Unul cugetat de el nu e o esenţă impersonală, nici o esenţă în continuitate cu lumea noastră, ca fundament al ei, ci Dumnezeu Cel întreit ln Persoane şi transcendent creaţiumii, comunicîndu-Se ei numai prin har, datorită voii Lui. Aceste trei Persoane sînt aşa de unite, că Dumnezeu poate fi numit totdeauna Unul. Cel ce priveşte neîncetat numai la Unul, îşi ridică mintea din împărţirea produsă în ea de privirea la cele multe. O dezvoltare a acestei idei avem în scrierea lui Calist Catafygiotul, în *Filoc.* voi. VIU. Cel ce priveşte numai la Unul priveşte numai la bine. Căci e propriu binelui să unifice mintea şi să unifice pe om cu toţi şi cu toate în Cel ce este izvorul tuturor. Numai răul e dezbinat. Binele e tntr-o desăvlrşită unitate. Cită vreme răul dezbină, binele uneşte. De aceea sfîntul Grigorie identifică pe Unul cu binele.

din cei neînvăţaţi, în care patimile se aşează, prin stăpînirea ce o dobîndesc, în locul sufletului, chipul sufletului preschimbîndu-se în plăcere, în iuţime şi frică, în laşitate şi obrăznicie. Iar cea care priveşte spre Cuvîntul, prin uniformitatea vieţii în virtute, e recunoscută ca vieţuind printr-un singur suflet[175].

Deci aşa trebuie despărţit textul: «In una» e legat de ceea ce se spune înainte, după înţelesul cugetat de noi însemnînd fie «într-un suflet», fie «într-o stare a sufletului». Iar ceea ce urmează, adică : «prin şiragul grumazului tău», are alt înţeles. E ca şi cînd ar zice cineva, fă-cînd totul mai limpede : unul este şi ochiul tău, prin faptul că priveşte spre Unulunul şi sufletul, prin faptul că nu se împarte în stări sufleteşti diferite. Dar şi poziţia grumazului tău e desăvîrşită, ca unul ce a luat jugul dumnezeiesc asupra lui. Fiindcă, deci, în şiragul grumazului tău vedem jugul lui Hristos, iar în dragostea pentru binele adevărat, un singur ochi şi un singur suflet, de aceea mărturisim că prin minunile tale ai pus inimă în noi, ca una ce arăţi un singur ochi şi un singur suflet In şiragul grumazului tău. Iar şiragul grumazului miresei este jugul, precum s-a spus.

Aceasta e lauda îngerilor, adusă frumuseţii miresei. Căci aceştia am înţeles că sînt prietenii Mirelui. Iar ca să nu pară că lauda lor e fără judecată şi greşită, Cuvîntul întăreşte, aprobînd judecata prietenilor asupra frumuseţii miresei şi adaugă şi El la mărturia frumuseţii ei minuni şi mai mari, descriind prin cuvînt armonia arătată în înseşi mădularele ei. Pe aceasta o vom înfăţişa, cu voia lui Dumnezeu, în cele următoare, de vom primi, prin ajutorul de sus, vreo putere spre înţelegerea tainelor şi spre cunoaşterea frumuseţii Bisericii şi spre lauda mă-**ririi** harului său, în Hristos Iisus, Căruia I se cuvine toată slava, în vecii vecilor. Amin.

Omilia a IX-a

«Cît de frumoşi s-au iăcut sînii tăi, sora **mea,** *mireasă! Mai irumoşi s-au iăcut sînii tăi decît vinul; şi mirosul veşmintelor tale* **e** *mai presus de toate aromatele. Fagur 'ce picură sînt buzele tale, mireasă. Miere şi lapte este sub limba ta, şi mirosul veşmintelor tale, ca mirosul tămîil. Grădină închisă este sora mea, mireasă ; grădină închisă, izvor pecetluit. Trimiterile (odraslele) tale, rai de rodii* **cu** *rod tle fructe şl* **efc** *pomi şl chipuri cu nardurl; nard şt şolran,*

174. Sufletul în greceşte este feminin (tj^uxii). De aceea se spune în una şi nu In unul.

175. Virtutea unifică sufletul şi-1 menţine ca stăpîn peste pornirile lui. Patimile II siîşle, căci îl îngustează de fiecare dată, după altă patimă. In fiecare virtute se vede acelaşi unic bine şi la trepte diferite. Şi se vede în om un suflet, care nu se mal vede în omul pătimaş destul de limpede, fiind ajuns în stare de descompunere.

*trtitle şl scorţişoară, cu toate lemnele Libanului, smirnă şl u'.oic cu toate mirosurile de Iructe; Izvor de grădină şi îîntină de apă vie, ce curge susurind din Liban** **(CInt. CInt., 4, 10—16),**

«De v-aţi sculat împreună cu Hristos, cugetaţi cele de sus, nu cele de pe pămînt» (Col., 3, 1 urm.), zice către noi Cel ce grăieşte în Pavel. «Căci aţi murit, zice, şi viaţa voastră s-a ascuns cu Hristos în Dumnezeu. Cînd Hristos, viaţa voastră, Se va arăta, atunci şi voi vă veţi arăta întru slavă». Dacă deci ne-am făcut morţi firii de jos, strămutîndu-ne nădejdea vieţii de la pămînt la cer, şi viaţa în trup s-a ascuns în noi, după cuvîntul Proverbului, care zice : «înţelepţii îşi ascund simţirea» (Prov., 10, 14). De altă parte, aşteptăm să se arate în noi viaţa cea adevărată, care este Hristos, ca şi noi să ne arătăm întru slavă, prefăcîn-du-ne într-o stare mai dumnezeiască. Deci aşa să auzim cele prezente, ca nişte morţi ou trupul, trăgîndu-ne din cele ce se spun spre înţelesul cel netrupesc. Căci cel mort patimilor şi poftelor va strămuta înţelesurile cuvintelor Ia ceea ce este curat şi nepătat, cugetînd la cele de sus, unde este Hristos cel aşezat la dreapta Tatălui, întru Care nu este patimă, uitînd de gîndurile coborîte şi josnice [175]. Să auzim, deci, cuvintele dumnezeieşti, prin care descrie Cuvîntul frumuseţea miresei neîntinate. Să auzim ca unii ce am ieşit afară din carne şi sînge şi ne-am prefăcut în fire duhovnicească. «Cît de frumoşi s-au făcut sînii tăi, sora mea, mireasă! Mai frumoşi s-au făcut sînii tăi ca vinul şi mirosul veşmintelor tale e mai presus de toate miresmele».

E vădit oricui care cunoaşte cuvintele de-Dumnezeu-insuflate, că tot cel ce face voia lui Dumnezeu e frate al Lui şi soră şi mamă ; iar fecioara curată, logodită Domnului spre împărtăşirea de cămara neprihănită de nuntă, se numeşte, în înţelesul propriu, mireasă. Dar eu, cer-cetînd înţelesul acestor cuvinte dumnezeieşti, nu văd in această numire numai o laudă simplă adusă miresei de Cuvîntul, ci spun că Cuvîntul înfăţişează cauzele înaintării ei la atîta frumuseţe. Căci nu s-ar fi înfru-

176. «Cele de sus, unde este Hristos Cel aşezat de-a dreapta Tatălui, unde nu este patimă», au deci şi un înţeles de : cele curate, libere de patimi, precum «cele de jos» au şi un înţeles de: întinate prin patimi. Cel nepătimaş este înalt, se află la înălţime j este tare; duhul s-a întărit în el. Are putere asupra celor pătimaşi, care sînt slabi. Cei nepătimaşi văd cele înalte şi nesfîrşite, se hrănesc din ele. In Dumnezeu Tatăl nu este patimă. El mu e deci supus nici unei alte forţe. In sensul acesta e mai înalt şi mai presus de toate. In sensul acesta S-a înălţat Hristos ca om la El. Tatăl e ou desăvîrşire liber. De aceea e cel mai înalt, nefiind supus faţă de nimic. Dumnezeu Tatăl e Persoana desăvîrşită. Nu are un caracter de esenţă panteistă supusă unei evoluţii, vreunor legi, faţă de care nu există o voinţă a Lui. El are în Sine totul din veci, în conformitate cu voinţa Lui. De aceea e şi cu desăvîrşire liber. Cine n-are totul tinde spre împlinire, printr-o lege cnre-1 stăptneşte. Numai eliberîndu-ne şi noi de cele de jos şi pătimaşe ne putem apropia de Tatăl, ti putem simţi pe El ca Tată. Iar ce] eliberat de pornirile inferioare nu mnl *v* l-spltll de înţelesurile pătimaşe, auzind vorbindu-sc In acest sens despre anumite mădular" trupeşii.

mu setat ea din izvoarele bunelor Învățături, pe care le numeşte, în înțeles figurat, sîni, dacă nu s-ar fl făcut mai întîi pe ea soră a Domnului, prin faptele bune, şi dacă nu s-ar fi înnoit spre feciorie prin naşterea de sus, ca să se facă logodnică şi mireasă a Celui care Şi-a logodit-o. Deci Cel ce a numit-o pe ea soră şi mireasă a Sa spune cauza schimbării spre un chip mai bun şi mai desăvîrşit a sinilor ei, care nu mai izvorăsc laptele, adică hrana pruncilor, ci vinul curat spre veselia celor mai desăvîrşiți, a cărui tărie nu a fost slăbită de apa cîrciumari-lor. Iar în cele spuse se arată ca într-o bucurie de nuntă prietenia iubitoare, datorită căreia îşi dăruiesc unul altuia simțirea dragostei. Căci Mirele salută Biserica cu aceleaşi cuvinte, cu care ea, luîndu-I-o înainte, a lăudat în introducere frumusețea Lui. Căci îndată, în primele cuvinte, cînd a dorit să vină cuvîntul din gura dumnezeiască în gura ei, înfățişînd-o aceasta prin chipul sărutării, a spus cauza poftei: că sînii ei sînt buni, copleşind prin darul lor firea vinului şi întrecînd toată huna mireasmă a mirurilor şi a aromatelor. De fapt ea a spus aceste cuvinte : «Mai buni sînt sînii tăi decît vinul şi mirosul mirurilor tale mal presus de toate aromatele».

Căci aşa cum în toate celelalte aflăm din dumnezeiasca înțelepciune învățătura că Dumnezeu ni Se face nouă aşa cum ne arătăm pe noi înşine lui Dumnezeu, prin voință, (astfel David mărturiseşte în proorocie că e bun celor buni, iar altul dintre prooroci că e urs şi pardos celor ce s-au sălbăticit cu viața, prevestind, prin ghicituri, învățătura evanghelică după care chipul împăratului altfel se va arăta celor de-a dreapta şi altfel, celor de-a stînga, şi anume, bun şi îndurat celor dintîi, înfricoşător şi neîndurat, celorlalți, potrivit cu cei pe care îi va judeca), Cuvîntul îi întoarce acum miresei un dar potrivit darului ei. Căci în cuvintele în care a lăudat ea frumusețea Stăpînului, în aceleaşi îi dă**ruieşte şi** Domnul lauda Sa. Astfel, recunoaşte şi El schimbarea spre mal **bine** a sinilor ei, săvîrşită prin fapte. Pentru că, începînd de a mai fi purtătoare de lapte, izvorăsc, în loc de lapte, vin, prin care se pricinuieşte veselie inimilor mai desăvîrşite, care nu mai sînt purtate de vlnturile pruncie*i, ci pot să-şi umple gura de paharul înțelepciunii şi să soarbă cele bune.

După ce a lăudat, aşadar, curgerea îmbelşugată a vinului, adaugă şi lauda bunei miresme, zicînd : «Şi mirosul veşmintelor tale, mai presus de toate aromatele». Lauda aceasta trebuie să o înțelegem învățînd din Sfînta Scriptură că toată mireasma bine mirositoare pricinuieşte plăcere simțului mirosului. Deci să înțelegem că Cuvîntul numeşte aromate toate cele ce am învățat din Scriptură că dau un miros bun. Astfel, Noe aduce lui Dumnezeu jertfă : «şi a mirosit Dumnezeu miros de mi

rc-asma». Deci jcrllti so face Iul Dumnezeu mireasmă. Dar şi după aceea se aduc lui Dumnir/eu multe Jertfe de împăcare, de mulţumire, do mîn-tuire, de curăţire şi pentru păcate. Pe toate acestea pune-le între miresme ,• darurile de fructe şi arderile de tot şi părţile scoase şi închinate, pieptul animalului jertfit, lobul ficatului, grăsimea de pe rinichi; pe lîngă acestea, tămîia, făina stropită cu untdelemn, tămîia compusă şi toate celelalte cîte erau aduse prin foc, socoteşte-le în rîndul miresmelor. Cînd deci auzim că mirosul miresei e socotit mai vrednic de primire decît toate miresmele, să învăţăm din acest cuvînt că taina adevărului împărtăşită prin învăţătura evanghelică, e singurul miros bine mirositor lui Dumnezeu şi ales dintre toate aromatele legii, ca unul ce nu mat e acoperit de vreun chip (tip) şi de vreo umbră, ci s-a făcut bine mirositor prin descoperirea adevărului [m]. Căci deşi Domnul a primit şi unele din aromatele de mai înainte întru miros de bună mireasmă, fiecare miros s-a învrednicit de primire prin înţelesul ce se străvedea în el, nu prin înfăţişarea nemijlocită şi trupească a celor ce se săvîrşeau [178]. Şi acest lucru e vădit din marele cuvînt al Proorocului, care zice : «Nu voi primi, din casa ta, viţei, nici din turmele tale miei, căci nu mănînc carne de tauri şi nu beau sînge de ţapi» (Ps. 49, 9 urm.).

Deşi s-au adus adeseori multe jertfe de animale, altceva este ceea ce s-a cerut prin acestea ca ghicitură: că trebuie să junghii patimile în tine [17B]. «Jertfa (adusă) lui Dumnezeu e duhul umilit ,■ inima Infrlntă şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. 50, 19). Apoi mai e şi Jertfa **d»** laudă a noastră, care laudă pe Cel ce primeşte un astfel de miros.

Deci sufletul care răspîndeşte în chip duhovnicesc o bună mireasmă, a întrecut toate aromatele legii, ca chipuri, cum zice Pavel, care a fost bună mireasmă a lui Hristos, întrucît s-a făcut pe sine bine mirositor,, prin viaţă (II Cor., 2, 14) ; şi răspîndind frumos mirosul curăţiei şi tămîia compusă prin împletirea felurită a virtuţilor, s-a arătat vrednic să fie primit de Mire spre miros

177. Mirosul învăţăturii adevărate (al miresei) e mai plăcut lui Dumnezeu decît miresmele tuturor jertfelor din Vechiul Testament, pentru că acelea reprezentau numai chipurile adevărului, deoi prin aceasta pe de o parte îl dădeau de înţeles, dar pe de alta IZ acopereau. Se mai poate spune că acest miros, mai bine plăcut lui Dumnezeu decît jertfele animalelor din Vechiul Testament, e mirosul sufletelor ce se dăruiesc ca jertfă lui Dumnezeu.

178. Dumnezeu primea totru miros de bună mireasmă şi jertfele din Vechiul Testament. Dar nu pentru ceea ce înfăţişau corporal, ci pentru înţelesul închipuit de ele, pentru intenţia spirituală, de dăruire lui Dumnezeu, manifestată în ele de cel ce le aducea.

179. Prin junghierea animalelor aduse ca jertfă se închipuia junghierea patimilor în cel ce le aducea. Iar patimile reprezintă egoismul, tendinţa spre plăcerea proprie, cu uitarea lui Dumnezeu. Nu poţi plăcea lui Dumnezeu, "decît omorînd patimile din tine. Numai aşa te depăşeşti pe tine şi te dăruieşti lui Dumnezeu. însăşi renunţarea la un animal, care îţi satisface pofta de mîncare şl-ţl dă un plus de bogăţie lumească, este o infrînare a egoismului şi cînd renunţarea *la* el o pentru Dumnezeu, înseamnă, a-ţi pune ţie o graniţă, pentru a întări prezenţa Iul Dumnezeu In faţa conştiinţei tale.

de bună mireasmă [m]**.** De aceea, înţelegerea ■duhovnicească a aromatelor materiale ale legii adaugă acea bună mireasmă nematerială şi curată, ce se răspîndeşte prin virtuţi, zicînd : «Şi mirosul mirurilor tale, mai presus de toate aromatele» [m].

Iar cuvîntul ce urmează ridică lauda la ceva mai înalt, mărturisind prin cuvinte belşugul de daruri duhovniceşti ce-i vine (miresei) din cugetare şi luare aminte. Să ne amintim de cuvîntul Proverbelor, care vrea **ca** ucenicul înțelepciunii (şi înțelegi, desigur, pe cel ce învăța apoi pe alții, şi este dintre ucenici), să învețe de la albină, spunînd celor îndrăgiți de înțelepciune : «Mergi la albină şi învață că e lucrătoare» **<Inț.** SiT., **11,** 3) ; şi negustoreşte munca ei cuviincioasă, ale cărei roduri şi le procură şi împărații şi oamenii simpli în vederea sănătății lor. Aşadar spune că ea e iubită şi slăvită de toți, căci deşi e slabă după putere, ea cinsteşte înțelepciunea şi de aceea e dată ca pildă de viață celor virtuoşi. Ea a fost luată ca pildă, ca una care a cinstit înțelepciunea. **Prin** cele spuse îl sfătuieşte pe ucenicul înțelept să nu stea departe de **nici una** din învățăturile bune, ci, zburînd spre cîmpul cuvintelor de Dumnezeu insuflate, să culeagă din fiecare ceva pentru îmbogățirea înțelepciunii sale, să-şi alcătuiască fagurele, şi ca într-un stup să aşeze ln inima lui rodul acestei hărnicii, făcîndu-şi, ca nişte celule din ceară, cutiuțele neamestecafe ale feluritelor învățături. Şi aşa, după pilda albinei, al cărei fagure e dulce, iar acul dureros, să neguțătorească ne-contenit lucrarea virtuților. Şi o neguțătoreşte cu adevărat, dacă îşi cumpără bunătățile veşnice în schimbul ostenelilor de aici şi dacă foloseşte ostenelile sale spre sănătatea împăraților şi a oamenilor de rînd. Prin aceasta un astfel de suflet se face iubit Mirelui şi slăvit de îngeri, de-săvîrşindu-şi puterea întru neputință, pentru că cinsteşte înțelepciunea. Deoarece deci amintirea înțeleptei albine slujeşte ca pildă de înțelep-**țlre** şi hărnicie şi împărtăşirea de darurile duhovniceşti se cîştigă de **cei** ce se ostenesc după măsura sîrguinței lor, de aceea zice către mi-

180. Există nu numai un miros bun sau rău al trupului, ci şi un miros bun sau rău al sufletului. Omul curat, bun, răspîndeşte un aer de curăție în jurul său. Perversul, vicleanul, răspîndeşte nu numai întuneric, ci şi un aer spiritual în care nu te Stanți bine. Cel stăpînit de o patimă e nu numai un focar de răspîndire a unui miros urlt şi o ființă îngustată, în mare măsură neliberă, ci şi o ființă pătată de patima ce O are. Unul e simțit purtînd pata şi îngustarea invidiei; altul, a mîndriei j altul, a lăcomiei. Greu să găseşti un om care e simțit cu totul curat şi neîngustat de vre-o patimă sau alta, sau de mai multe deodată. Dar la ueii, petele sînt mai îngroşate, miro-surile urlte, mai accentuate, mai de nesuportat; la alții, mai subțiri. Unul e strîns mal tare în îngustimea lui, altul mai puțin. Unul e mai robit patimii, altul are în sine un spațiu mai mare de libertate față de ea. Depinde de eforturile ce le-a făcut în eliberarea de patimi.

181. Cel ce însoțea jertfele sale de animale cu această simțire, producătoare de virtuți, depăşea mirosul material al sîngelui animalelor jertfite, căci aducea prin ele şl jertfa virtuților sale şi a evlaviei sale adevărate, care răspîndeau o mireasmă de dăruire spirituală.

reasă : inima ta s-a umplut de fagurii alcătuiți din Învățăturile de tot felul şi de aceea scoți din vistieria cea bună a inimii picăturile dulci de miere ale cuvintelor, astfel că vorbirea ta e miere amestecată cu lapte. «Faguri ce picură sînt buzele tale, mireasă ,• miere şi lapte sub limba ta». Căci ți-ai pregătit cuvîntul pentru ca să aducă auzitorilor nu un folos de un singur fel, ci ca să se potrivească cu puterea celor ce-1 primesc, astfel ca să folosească şi celor mai desăvîrşiți şi pruncilor ; celor desăvîrşiți să fie miere, iar pruncilor, lapte aşa cum era Pavel, care alăpta pe cei de curînd născuți cu cuvinte mai uşoare, iar celor desăvîrşiți le grăia în taină înțelepciunea cea ascunsă de veacuri, pe care nu o înțelege veacul acesta, nici căpeteniile lui (I Cor., 2, 8). Acest amestec pregătit din lapte şi miere spune că e aşezat sub limbă, arătînd prin aceasta obişnuința întrebuințării celei mai bune a cuvintelor[182], Căci cel ce ştie să răspundă cum trebuie fiecăruia, avînd această putere felurită a cuvîntului sub limbă, dăruieşte potrivit cu fiecare dintre auzitori ceea ce îi este de trebuință în acel timp.

Aducînd gurii şi limbii miresei această laudă, trece iarăşi la laudele mai mari, zicînd : «Mirosul veşmintelor tale e ca mirosul tămîii». Cuvîntul acesta e un cuvînt înțelept, căci arată spre ce năzuieşte viața de virtute a oamenilor. Căci sfîrşitul vieții virtuoase este asemănarea cu Dumnezeu[183], şi din această pricină cei virtuoşi se străduiesc pentru curăție şi pentru eliberarea de orice pornire pătimaşă, ca să se întipărească şi în ei vreo pecete a firii celei prea înalte printr-o viață mai frumoasă. Apoi fiindcă viețuirea virtuoasă nu e de un singur fel şi de un singur chip, ci precum la alcătuirea țesăturilor din multe fire, unele sînt întinse în linie dreaptă, altele se aşează de-a curmezişul şi aşa pregăteşte meşteşugul țesătorilor haina, la fel şi în viață trebuie să se împletească multe din care se țese viața cea de bună calitate [184]. Dumnezeiescul Apostol înşiră aceste fire, din care se țese pînza faptelor

182. A avea «sub limbă» ceva, înseamnă a avea gata de spus ceva. Sufletul-mireasă e gata să spună cuvîntul înțelept oricui.

183. E o învățătură a sfîntuiui Grigorie de Nyssa, dar şi a celorlalți părinți, că chipul lui Dumnezeu din om se dezvoltă în asemănarea cu Dumnezeu, prin virtuți. E o năzuință firească înscrisă în chip, să ajungă la asemănare. Deci e o năzuință firească a chipului să se dezvolte prin virtuți. Chipul e binele nedeplin dezvoltat, nedeplin întărit, ce tinde la dezvoltarea, la întărirea, la clarificarea neîncetată.

184. Viața virtuoasă e ca o pînză unitară ce se țese neîncetat din multe fire. Numai viața în păcate destramă unitatea sufletului, sau e o viață în descompunere. Unele fire în războiul de țesut se întind în lungime (urzeala), altele se bat în urzeală de-a latul. S-ar putea spune că chipul e urzeala, iar asemănarea e băteala. Apoi, atît unele din aceste fire cît şi altele sînt de diferite culori şi calități, ca să dea o pînză frumos şi bogat armonizată şi împodobită, sau înflorită. Dar numai prin băteală neîncetată se înfăptuieşte plnza vieții, dar şi frumusețea ei înflorită. Omul virtuos nu e un simplist, deşi e unitar. El e foarte bogat nuanțat în înțelegerea, în faptele şi în cuvintele lui, țlnind seamă de Ioc, de timp, de felul semenilor cu care intră în împrouă-lucrare.

bune, numind iubirea, bucuria şi pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea şi toate cele asemenea, in care se împodobeşte cel ce trece de la viaţa stricăcioasă şi pămlntească, la nestrieăciunea cerească. Din această cauză podoaba veşmîntului miresei e asemănată la miros cu tămîia. Dar fiindcă înainte de aceasta spusese că buna mireasmă a mirosului miresei întrece toate aromatele, pare că prin cuvîntul acesta se renunţă la laude, dacă mirosul, care e mai presus decît orice aromate, e asemănat acum cu una din aromate, spunîndu-se : «Buna mireasmă a veşmintelor tale e ca mirosul tămîii». însă tămîia a fost rînduită în chip deosebit, după o anumită raţiune, spre cinstirea lui Dumnezeu. De aceea aromata care e socotită mai presus de toate aromatele se învredniceşte de asemănarea cu această aromată închinată lui Dumnezeu[185]. Astfel înţelesul chipului este acesta : veşmîntul virtuţilor tale, mireasă, se aseamănă cu fericirea dumnezeiască, prin curăţie şi nepătimire, asemă-nlndu-te firii neapropiate. Căci mirosul veşmintelor dumnezeieşti e de **aşa** fel că se aseamănă cu tămîia închinată lui Dumnezeu[186].

Şi iarăşi învăţăm prin laudele ce urmează cum se face cineva soră şi soţie a Domnului. Căci zice : «Grădină închisă eşti, sora mea, mireasă». Aşadar, dacă cineva se străduieşte să se facă mireasă, prin alipirea de Domnul, şi soră, prin aceea că împlineşte voia Lui, cum zice Evanghelia (Mt., 12, 30), va fi o grădină bine înflorită, avînd în sine frumuseţea tuturor pomilor, smochinul dulce şi măslinul încărcat de rod şi palmierul cu frunziş înalt şi via bogată, nu scaiul rnărăcinos, nici urzica, ci chiparosul şi rodiul. Aşa a ştiut să-1 împodobească marele David şi înaltul Isaia, ca o astfel de grădină, cel dintîi zicînd : «Dreptul ca finicul va înflori» (Ps. 91, 13) şi numindu-1 «vie îmbelşugată» (Ps. 127, 10), sauspu-nlnd : «Eu ca un măslin încărcat de rod şi femeia mea ca o viţă îmbelşugată» (Ps. 127, 3). Alt prooroc fericeşte pe cel ce se odihneşte sub smochinul său (Mih., 4, 4).

Iar înţelesurile închipuite de fiecare din aceşti pomi, arătaţi nouă de proorocie, e de prisos să le înfăţişăm, fiind vădite tuturor. Ce este

105. «Asemănarea cu Dumnezeu», la care se ajunge prin virtuţi, e o imitare a lui Dumnezeu, prin curăţie şi neprihănire. Din acestea se răspîndeşte cea mai bună mireasmă. După credinţa creştină, nepătimirea este idealul cel mai înalt şi mai de necontestat al omului. Spre acesta călăuzesc toate regulile de viaţă ale scrierilor Filoca-liel. Toate relele între oameni, toate nemulţumirile unora de alţii vin din patimile lor. Pe măsură ce patimile lor sporesc, viaţa între ei devine mai greu de suportat. Numai prim nepătimire se poate înfăptui armonia şi bunăvoirea statornică între oameni. Dar ce greu e de atins această stare I Faptul însă că la desăvîrşirea ei nu se poate ajunge, nu e un motiv să nu luptăm pentru ea. Numai în lupta cu patimile, oamenii îşi ţin, lrn oarecare măsură, în frîu, pornirile egoiste, care altfel pot lua forme din ce în ce mai sălbatice, făcînd viaţa greu de suportat.

186. Viaţa înveşmîntată în nepătimire se aseamănă cu o tămîie, care înalţă lui Dumnezeu cea mai bună mireasmă, dar alungă, din locul unde se află mal mulţi oameni, relele mirosuri ce se răspîndesc din ei, făcîndu-le viaţa greu de respirat.

rodul dulce al smochinului, îngrăşat de sucul foarte plşcăcios, care la început e acru şi de nemlncat, dar mai pe urmă acrul a devenit fruct plăcut, ce îndulceşte simţirile trupului ? Ce ne dăruieşte puterea roditoare a măslinului, prin sucul foarte pişcător şi amar, care la început hrăneşte prin fruct, după aceea, prin

coacere şi prelucrare, se preface în firea untdelemnului, care se foloseşte ca materie a luminii şi e uşurare a ostenelilor, potolire a durerilor, strălucire a capului şi ajutor în lupte celor ce se luptă după lege? Cum îşi face palmierul fructul său greu de ajuns de hoți, aşezîndu-1 sus şi nescoțîndu-1 la arătare, aproape de pămînt ? Ce înseamnă darul viei, chiparosul bine mirositor şi dulceața mirtului ? Toate acestea, cînd sînt înțelese printr-o tîlcuire mai înaltă, potrivit rațiunii virtuții, sînt vădite tuturor celor ce iau seama cu luare-aminte, spre ce tind ele.

Aşadar, cel ce s-a făcut grădină bine înverzită şi bogat sădită cu astfel de pomi şi împrejmuită din toate părțile cu zidul poruncilor, ca să nu îngăduie hoțului şi fiarelor nici o intrare în ea (căci cel ce e înconjurat de jur-împrejur de zidul poruncilor nu poate fi călcat de fiara sălbatică şi nu e vătămat de mistrețul din pădure), cel ce e o astfel de grădină bine păzită se face frate şi soră şi mireasă a Celui ce a zis către ea : «Grădină închisă eşti, sora Mea, mireasă» [187].

Dar grădina aceasta are nevoie şi de izvor, ca să rămînă dumbravă bine înverzită, îngrăşată pururea de apă. De aceea a adăugat la laudele grădinii izvorul-, zicînd : «Grădină închisă, izvor pecetluit». Iar Înțelesul izvorului ni-1 arată Proverbul, cînd zice : «Izvorul apei să-țl fie dulce şi să-ți fie numai ție şi nici un străin să nu se împărtăşească de tine». Precum acolo opreşte pe străini să cheltuiască apa izvorului, aşa şi aci mărturiseşte că izvorul nu trebuie să curgă pentru străini, cînd zice : «pecetluit». Iar ceea ce spune este aceasta : izvor în sens propriu, după cît înțelegem, e puterea cugetătoare, din care țîşnesc şi izvorăsc în noi tot felul de gînduri. Mişcarea cugetării rămîne a noastră, cînd se mişcă spre cele ce ne sînt de folos, dîndu-ne tot ajutorul spre agonisirea bunătăților [188]. Cînd însă cineva îşi întoarce lucrarea gîndurilor spre cugetarea la vreo patimă, atunci îşi cheltuieşte pîrîul pentru străini, ca să se hrănească din belşug viața din spini, adăpîndu-se cu ajutorul

187. Sufletul iubitor de Dumnezeu are două calități: a) e o grădină producătoare de cele mai frumoase roduri; b) e închis ispitelor, pătrunderii unor gînduri străine de Dumnezeu, care fură rodurile pe care le cultivă pentru Dumnezeu.

188. Puterea cugetătoare e un izvor nesecat de ginduri. Niciodată din cugetare nu Izvorăşte acelaşi gînd. Subiectul omenesc e totdeauna nou în gîndurile şl simțirile sale. El nu e ca obiectele supuse legilor repetiției. Dar mişcarea gîndirll nu trebuie să ne fie furată de duhuri străine, ci trebuie să rămînem totdeauna noi înşine stăpînii ei. Cugetarea se mişcă fără voia noastră, dar direcția mişcării, sau calitatea ei bună sau rea ține de noi. Cînd devine rea, o semn că am lăsat să fie furată de vrăjmaşii noştri, că s-au aşezat aceştia la cîrma ei.

glndurllor **rele,** şi să se usuce **şi** veştejească **pomii cei** buni, nehrănind rădăcina lor nici o umezeală țlşnîtă din cugetările **cele** bune [m].

Fiindcă, deci, pecetea face **de** nejefuit pe cel păzit, înfrieoşînd pe **hoț** prin semnul ei, iar tot ce nu e jefuit rămîne întreg Stăpînului, lauda **pare să** mărturisească **aci miresei virtutea cea mai** înaltă, care stă în **aceea** că cugetarea ei rămîne neatinsă de vrăjmaşi, fiind păzită în cu-**râțle şi** nepătimire. Curăția pecetluieşte izvorul acesta Stăpînului, nelă-**slnd** să se tulbure ființa străvezie şi aeriană a inimii de nici o tină a gîn-durilor [190]. Ca să facem mai limpede acest gînd, iată ce vrem să spu**nem** : dintre cele ce sînt în noi, unele sînt cu adevărat ale noastre, cîte **sînt** adică proprii ale sufletului, iar altele ni le însuşim ca ale noastre, **adică cele ce** privesc trupul şi cele din afară. Dar **noi,** socotind, printr**-o** judecată greşită cele străine ca proprii — căci ce are comun firea ne**materială a** sufletului **cu** grosimea materială ? — cuvîntul Proverbului **sfătuieşte** să nu se cheltuiască izvorul cugetării noastre pentru cei străini **de noi,** adică pentru trup şi pentru cele din afară, ci să se întoarcă **»pre** grădina proprie, îngrădind pomii lui Dumnezeu[m]. Iar pomii lui **Dumnezeu** am învățat că sînt virtuțile, **eu** care ocupîndu-se puterea cu**getătoare** a sufletului nostru şi necurgînd spre nimic din cele din afară.

189. Cugetările cele bune sînt ca o umezeală ce hrăneşte rădăcinile pomilor producători de roduri bune. Iubirea de Dumnezeu, iubirea de oameni e ca o umezeală, care susține în noi o frăgezime, o bucurie, o rodnicie neîncetată.

190. Cugetarea, sau izvorul acesta mereu țîşnitor de apă ce hrăneşte grădina sufletului ca să rodească gînduri bune, trebuie păzită nu numai sub* stăpînirea noastră proprie, ci şi închinată lui Dumnezeu. Numai închinînd-o mereu lui Dumnezeu, o putem ține de altfel sub stăpînirea noastră. Numai în Dumnezeu putem păstra şi întări puterea libertății noastre. Căci în Dumnezeu este, prin iubire, izvorul libertății noastre. Dar a păstra acest izvor lui Dumnezeu înseamnă a-1 păzi în curăție, a nu-1 lăsa să se tulbure de gînduri străine, înguste şi pătimaşe. Curăția de astfel de gînduri tulburătoare ține cugetarea străvezie pentru Dumnezeu, o ține străvezie pentru inesfirşitul dumnezeiesc. O ține străvezie pe seama subiectului propriu şi, într-o anumită măsură, pe seama altor subiecte. Dar ca să se poată menține cugetarea oa un izvor pecetluit pentru Dumnezeu, nefurată de alte lucruri, neînchisă în ele, nefurată de ispitele vrăjmaşilor, trebuie ca Dumnezeu să-Şi pună pecetea intimității Sale pe ea ; trebuie ca frumusețea nesfîrşită a lui Dumnezeu să se oglindească în ea. Atunci ea nu mai lasă Cugetarea sărăcită de alte gînduri inferioare mai înguste, mai sărace în conținut.

191. Un alt înțeles al păzirii izvorului cugetător sub stăpînirea proprie şi a lui Dumnezeu este să nu fie lăsat să fie folosit pentru cele trupeşti şi pentru cele din afară. Acestea îl înstrăinează de Dumnezeu, îl rup de El, de infinitatea Lui, îl înstrăinează de el însuşi, de indefinitul lui. Căci el se regăseşte în ceea ce îi este propriu, In ceea ce corespunde setei lui de infinit, neînchiderii lui în definit, în orientarea lui spre Dumnezeu, Cel infinit, în preocuparea de Care îşi păstrează libertatea lui de a fi mereu nou In străduința de a prinde infinitul. De aceea cugetarea sau mintea trebuie să se întoarcă spre ea însăşi, dezbrăcînd acoperămintele care îi închid vederea largă spre infinitul dumnezeiesc. Numai aşa îngrădeşte pomii virtuților crescuți în ea, care rodesc lui Dumnezeu, păzindu-i de furii oare le iau rodul, sau îi opresc de la rodirea adevărată. Însăşi ocuparea cugetării cu virtuțile deschise spre orizontul infinit al lui Dumnezeu, o face să vadă pe Dumnezeu şi să se pecetluiască cu pecetea lui Dumnezeu, sau a adevărului şi binelui, niciodată închise în nişte granițe. Căci virtuțile înseşi, cu deprinderi ale binelui, sînt ferestre spre Dumnezeu şi cărări în infinitatea Lui, care o Binele suprem. Prin aceasta cugetarea se întipăreşte de iubirea față de bine, care îşi nro ca suport şi izvor suprem al infinității ei pe Dumnezeu.

se pecetluieşte cu pecetea adevărului, întipărindu-se de iubirea faţă de bine.

Dar să vedem şi înţelesul laudelor următoare : «Trimiterile (odraslele) tale, zice, sînit rai de rodii cu fruct de pomi,• chipri cu miresme > nard şi şofran, trestie şi scorţişoară cu toate lemnele Libanului ,• smirna, şi aloie cu toate mirosurile de fructe izvor de grădină, fîntînă de apă, ce curge susurînd din Liban». E vădit şi din înţelesul cu rost mijlocitor al celor spuse, că în el se cuprinde un înţeles foarte înalt şi neobişnuit, prin care e admirată frumuseţea celei înălţate de Dumnezeu, prin laude covîrşitoare de multe feluri. Dar înţelesul adevărat pe care-1 cuprind aceste cuvinte nu-1 poate cunoaşte limpede decît cel care, asemenea sfîntuiui Pavel, ştie să grăiască în Duh tainele dumnezeieşti. Căci cum e rai ceea ce odrăsleşte din rodiile miresei ? Şi cum e produs de rodii fructul pomilor ? Cum apoi pomii răspîndesc un şir întreg de mirosuri şi miresme ? Căci se spune că în fructul pomilor este miros de chipru şi nard, de şofran, de trestie şi de scorţişoară şi de tot lemnul Libanului, nelipsind din cele înşirate nici una din miresmele deosebite ale Libanului. Iar lor se adaugă smirna şi aloia şi toate mirosurile de fructe. Şi cea care mai înainte a fost numită, de cel ce o laudă, grădină,, acum e numită izvor de grădină şi fîntînă de apă vie şi curgătoare din Liban.

Dar raţiunea adevărată a acestora o cunosc, cum am spus înainte$_r$ cei ce pot scruta adîncul bogăţiei înţelepciunii şi cunoaşterii lui Dumnezeu. Noi, ca să nu rămînem cu totul fără gustarea bunătăţilor descrise în locul acesta şi fără îndulcirea de ele, vom adăuga la text puţine cuvinte, luînd pe Dumnezeu îndrumător în strădania noastră.

Se pare că şirul laudelor dinainte de acestea şi toate cîte le-a adus» acum cuvîntul despre ea nu ţintesc în chip principal spre simpla lău-dare a ei, ci prin cele spuse îi insuflă o putere spre urcuşul inimii la cele-mai mari şi mai înalte. Astfel o numeşte soră şi mireasă a Cuvîntului, dar fiecare din numirile acestea îi uneşte sufletul cu Mirele, prin însuşirea de mireasă făcîndu-se un trup cu Mirele nestricăcios, cum zice-Pavel, iar străduinţa în împlinirea voilor Lui aducînd-o aproape de El ca pe o soră, după cuvîntul Evangheliei. Apoi e lăudată firea sinilor, din care izvorăşte vin în loc de lapte. Şi e vădit că lauda arată fapta.. Căci nu se laudă ceea ce nu există. Pe lîngă acestea, mirosul ei e socotit mai presus de toate miresmele. Şi nu s-ar fi socotit aşa, dacă ea n-ar fi urcat cu adevărat, prin înaintarea în mai bine, spre acea înălţime. Se laudă după aceea fagurii cuvîntului care picură din gura ei, şi băutura pregătită a înţelepciunii, aflată sub limba ei, în care e amestecat laptele cu mierea. Şi acestea sînt putere, nu cuvinte, căci, călăuzită de Cuvîntul spre urcuşul la cele înalte, atlta a sporit, încît şi-a făcut gura izvor de miere şi limba vistierie a înţelepciunii îmbinate, prin care se înţelege pămîntul făgăduinţei, din care curge lapte şi miere. După ce a înălţat-o cuvîntul aşa de mult prin urcuşuri, o urcă spre ceva şi mai înalt, spunînd că veşmintele ei răspîndesc buna mireasmă a tămîii. Prin aceasta cuvîntul mărturiseşte că ea a îmbrăcat pe Hristos. Adică ţinta întregii vieţi virtuoase este împărtăşirea de Dumnezeu. Căci prin tămîie se dă •de înţeles dumnezeirea. Dar nici la acestea nu

s-a oprit sufletul curăţit necontenit de Cuvîntul în urcuşul spre ceea ce e mai înalt, ci, după ce s-a asemănat în buna lui mireasmă cu tămîia, se face grădină, după asemănarea raiului. Grădină, nu cum era în vremea primilor oameni, deschisă şi nepăzită, ci împrejmuită din toate părţile ca de un zid de amintirea poruncilor [192].

Vezi cîtă putere a primit pentru a urca în sus ? Dar priveşte iarăşi urcuşul de pe această treaptă. Căci nu s-a făcut numai grădină închisă, *t c* rodeşte hrana cea dulce, ci se face şi băutură celor ce însetează, pre-schimbîndu-se în chipul izvorului, şi acesta, pecetluit. Dar nici în acestea nu s-a oprit, ci a ajuns aşa de departe în creşterea spre mai mare, încît ■din gura ei odrăsleşte raiul[193]. Căci cel ce ia seama mai tare la zicerea evreiască, vede că în loc de a se zice simplu : «Trimiterile tale din gura ta», se adaugă : «rai de rodii». Iar aceasta înseamnă : cuvîntul trimis din gura ta este un rai de rodii. Iar rodiile scot tot felul de fructe : chipru cu nard, şofran, trestie, scorţişoară şi tot felul de tămîie, smirnă, aloie şi mirosurile de fructe. Fiindcă, deci, potrivit fericirii din psalmi, bucurîndu-se de ajutorul lui Dumnezeu, a pus în inima ei aceste urcuşuri bune, mergînd din putere în putere, bine sînt numite trimiterile cjurii ei, pe o treaptă mai desăvîrşită, rai de rodii. Şi cu totul corespunzător cu înţelesul de temelie, s-a folosit cuvîntul «trimiteri». Căci ceea ce se trimite trece de la cel ce trimite la cel ce primeşte. Aceasta se poate cunoaşte din întrebuinţarea obişnuită a termenului, căci precum zice şi Evanghelia, Cuvîntul a numit **pe** ucenici «trimişi» la propova-duirea adevărului («apostoli»).

192. Astfel, după sfîntul Grigorie de Nyssa, *Cîntarea Cîntărilor* e o laudă a urcuşului sufletului spre tot mai deplina unire cu Hristos, o laudă care ea însăşi ajută sufletul în acest urcuş. Căci cuvîntul lui Dumnezeu, în care e însuşi Cuvîntul ca Persoana, dă sufletului din el, prin rostirea lui, o putere de urcare spre El. Căci cuvîntul e In acelaşi timp un interes arătat sufletului de Cuvîntul ca Persoană, deci o intrare a Lui cu propriia-I putere în suflet, spre a-1 atrage spre Sine, prin dialogul pe care 11 întreţine cu sufletul, sau în care este atras sufletul şi făcut să înainteze tot mai mult spre El.

193. O treaptă nouă, la care se ajunge în urcuş, nu constă numai dintr-o calitate nouă, mai înaltă, ci dintr-o îmbogăţire în toate calităţile dobîndite mai înainte. Aceste calităţi, pe de o parte se înşiră una după alta, pe de alta se adună la un loc, alcătuind împreună un adevărat rai al sufletului, sau făcînd sufletul un adevărat rai. Orice treaptă atinsă are o lărgime, formată din toate treptele anterioare, încît, urcuşul pe oa o lărgeşte şi mai mult. Astfel, înaintările se înşiră nu numai ca nişte trepte, ci şi lărgesc mereu sufletul şi-1 îmbogăţesc, făcîn'du-l un ral tot mai bogat.

Ce este deci ceea ce trimite gura miresei ? E vădit că cuvîntul credinţei, care, ajungînd în cei ce-1 primesc, se face rai, sădindu-se, prin auzire, în inimă. Iar grădina plantată şi acoperită cu pomi, obişnuinţa o numeşte rai. Şi ca să cunoaştem şi felul de pomi, care se cultivă de Cuvîntul în grădinile sufletelor celor ce cred, El numeşte «rodii» cuvintele trimise din gura miresei; ele sînt pomii pe care îi plantează şi-i îngrijeşte Cuvîntul[194]. Iar rodia se lasă greu de atins de dinţi, fiindcă întinde ramuri spinoase şi umbroase şi păzeşte fructul ei cu un acoperă-mînt aspru şi amar la gust. Numai la vremea sa, după ce s-a copt, rupîndu-se coaja, fructul apare dinăuntru plăcut şi armonios la vedere, mieros şi

nesupărător la gust şi îndulcind cu sucul lui, asemenea vinului, organele gustului.

De aceea socotesc că cuvîntul trimis din gura miresei se face în sufletele auzitorilor rai de rodii, ca să învăţăm, din cele spuse, să nu ne moleşim în viaţa de aici, prin neînfrînare şi dezmierdări, ci să alegem, prin infirmare, o viaţă aspră. Şi astfel fructul virtuţilor se faci" t u neputinţă de atins de hoţi, fiind împrejmuit de asprime şi de învelişul înfrînării şi prin starea sufletească serioasă şi aspră aflată în el Impun-gînd, ca prin nişte ace ale spinilor, pe cei ce se apropie ca să *iacă* râu. Dar cînd vremea dă putinţa gustării fructelor, odată cu Lot soiul de fructe, se iveşte rodia plină de tot rodul desfătării. Acum gustarea fructelor nu se mai mărgineşte la prune sălbatice sau la ghinde sau lu vreunele din acestea, ci în poamele gustate se află natura îmbinată şi felurită a tuturor mirosurilor. Se află chiprul cu narduri, adică perechea frumoasă a căldurii şi a bunei miresme. Căci faptul de a avea în sine căldura nu este vrednic de laudă prin sine, cînd căldura e o ardere rău mirositoare, ci căldurii trebuie să i se recunoască curăţia prin buna mireasmă, ca cel ce s-a curăţit de căldura urîtă, să se facă fierbinte în Duhul[194 b].

In aceste poame se pot afla, zice, şi celelalte aromate, nardul şi şofranul. Buna mireasmă a nardului am cunoseut-o în cuvintele de mai înainte. Deci rămîne să înfăţişăm în cuvîntul nostru înţelesul ascuns in chipul şofranului. Spun, deci, cei ce au cunoscut înţelesul acestei flori, că e la mijloc între frig şi căldură şi se fereşte de lipsa de măsură din amîndouă părţile. Astfel prin ea ni se dă să cunoaştem raţiunea virtuţii,

242 SFÎNTUL URIOORIB UE NYSSA

194. Cuvîntul cultivă tot felul de pomi în sufletul iubitor de Hristos. Duiiine/eu-Cuvîntul, «pomul vieţii», face să odrăslească ln suflet alţi pomi prin cuvintele trimise de El, făcînd raiul din el tot mai frumos. Cuvintele slnt «trimise» cu voia celui • ce le împărtăşeşte, nu odrăslesc din el fără voie.

194 b. Despre cele două feluri de călduri vorbesc mulţi părinţi duhovniceşti, dar mai ales sfîntul Grigorie SInultul. ld — Grigorie **de** Nys:.u

prinlr-un chip, căci toată virtutea se află la mijlocul unor rele, între lipsa binelui şi între prisosinţă. Aşa se spune de bărbăţie şi de dărnicie, că cea dintîi se află între laşitate şi obrăznicie, cea de a doua, între zyîrcenio şi risipă. Şi de laşitate şi

195. Teoria că virtutea stă la mijloc între două rele provine de la Aristotel. Analizlnd teoria aceasta Nicolae Hartmann găseşte că, după Aristotel, în virtute trebuie distinse două aspecte, cel care o precizează ca virtute şi cel care indică putinţa el de creştere ca virtute. Şi numai după primul aspect ea e o mijlocie. După al doilea, •« nu trebuie să se oprească la vreun hotar oarecare, ci să se înalţe cît mai mult. Ba nu trebuie să se abată spre stînga, sau spre dreapta, dar în sus trebuie să crească necontenit. Trebuie să te situezi întîi exact în ceea ce reprezintă esenţa unei virtuţi, In poziţia ei ontologică. Odată aflat pe traiectoria ei, poţi înainta cît de mult. Aceasta arată Incontestabil că virtutea ca valoare etică este un absolut peste care nu poate fl niciodată ceva mai înalt *(Ethik,* Berlin, 1926, p. 401). Acest dublu aspect îl are virtutea şi la sfîntul Grigorie de Nyssa.

Deşi acesta spune în locul de faţă că virtutea e la mijloc între două rele, tot tratatul acesta al lui expune învăţătura că omul nu trebuie să se oprească niciodată In urcuşul virtuţii. In introducere la *«Viaţa lui Moise»,* spune că «virtutea nu are nici un alt hotar, decît răul». Virtutea e un urcuş continuu pe o muche între două prăpăstii. Dar poate că ideea că prisosul binelui e şi el un rău nu e prea adecvată. Niciodată nu ajunge omul la sfîrşitul binelui. Prea multul, de care trebuie să se ferească omul, e şl el un păcat, pentru că nu e bine adevărat. Acest «prea mult» e amestecat cu cine ştie ce slăbiciune, cu cine ştie ce păcat. «Obrăznicia» nu e atît un exces de bărbăţie, cl un fel de amestec al ei cu mîndria.

Ii96. **De credinţă ţine : temerea de Dumnezeu, bărbăţia şi îndrăzneala. Ele pot creşte la nesfîrşit. Şi sînt acoperite de caliciul credinţei, care are o culoare aeriană, iic-Illnd legată de cele pămînteşti. Dar există şi o credinţă mincinoasă, care ascunde o temere fricoasă, o bărbăţie obraznică şi o îndrăzneală nesocotită.**

zgîrcenie se spune că sînt rele prin lipsa a ceea ce se datorează ,• iar risipa şi obrăznicia, prin trecerea măsurii şi prin prisos. Iar mijlocia între lipsa de măsură într-o parte şi în alta e numită virtute. Deci cuvîntul despre şofran descrie o însuşire a virtuţii de a se afla la mijloc [195]. Iar eu spun — chiar dacă ceea ce spun ar fi un lucru mai simplu — că poate e mai potrivit să vedem în chipul şofranului înţelesul credinţei. Căci floarea ei e învelită într-o coajă, întru cît este o floare de culoare aeriană. Iar de se înlătură învelişul cojii, se găsesc trei foi. Acestea se pot înţelege ca frică, bărbăţie, îndrăzneală. Şi ele cresc la nesfîrşit şi răspîndesc bună mireasmă şi sînt folositoare la tămăduiri. Ele sînt ascunse în coajă şi sînt la fel între ele în ceea ce priveşte mărimea, frumuseţea, buna mireasmă şi însuşirea puterii. Şi toate trei se arată ca una prin culoarea frumoasă, cum s-a spus, prin buna mireasmă şi prin însuşirea puterii. Cu acestea sînt înrudite alte trei, galbene Ia vedere, dar fără nici o însuşire bună de întrebuinţat pentru sănătate. Ele amăgesc pe cei necercaţi, care culeg pe cea mincinoasă în locul celei bune, din pricina culorii frumoase. E ceea ce fac şi acum cei ce greşesc în cele ale credinţei, alegînd rătăcirile sofistice în locul dogmelor sănătoase [196]. Deci judecata auzitorului să aleagă din cele două laturi ale credinţei fie pe una din ele, fie pe amîndouă. Căci într-un anumit fol, una slnt amîndouă : virtutea desăvîrşită şi îndumnezeirea, pentru că nu e virtute In afară de dumnezeire [m].

Dar să trecem la tîlcuirea celorlalte aromate, amintite de cuvînt în continuare : «Trestie, scorţişoară şi poame». Poamele sînt cele rodite de rodiile din raiul miresei. De trestie se spune că întrece pe celelalte prin buna mireasmă ,• de aceea se primeşte de lege între sfintele aromate. Iar de scorţişoară se spune că împlineşte o lucrare bogată şi de multe feluri, prin puterea ei naturală, din care multe par să întreacă credinţa. De fapt ajunge ca această aromată să se atingă numai de apa ce fierbe într-o căldare, ca îndată să răcească apa ; şi dacă e introdusă într-o baie fierbinte, preface căldura din aer în răcoare. Mai are însuşirea să nimicească pe cele ce se nasc din stricăciune. Şi alte asemenea se povestesc despre ea, care par să fie mai presus de credinţă. Căci se spune că dacă se introduce în gura celui ce doarme, acesta nu e împiedicat să răspundă la întrebările ce i se pun, ci rămîne şi în somn, dar dă şi răspunsuri treze şi articulate în vorbire. Sînt lucruri despre care e îndrăzneţ şi necugetat ca cel ce nu a cunoscut prin cercare adevărul celor istorisite să afirme că aşa sînt. Dar fiindcă potrivit unei raţiuni tainice s-a înşirat şi această aromată fără să crească din rodii, căci nici din gura miresei nu pornesc astfel de raiuri cunoscute cu simţurile, ci e un chip adăugat la lauda miresei, nu cred că e bine să lăsăm la o parte cele ce se povestesc despre scorţişoară, şi anume, cele ce le-a spus acum Scriptura şi orice altceva ce li s-ar părea, celor ce povestesc despre ea, că mai trebuie să spună.

Căci cele spuse despre ea pot aduce vreun spor la lauda virtuţii, dacă fiecare lucru din cele povestite se foloseşte spre arătarea desă-vîrşirii vieţii prin virtute. Astfel, se poate afla că sufletul celor cercaţi şi cu bună socoteală, are şi scorţişoară. Căci cînd cineva, fierbînd din pricina vreunei pofte sau arzînd de mînie, stinge

197. Autorul a trecut pe neobservate, de la floarea întreită a credinţei adevărate, la floarea mincinoasă, «galbenă» (poate do pizmă) a credinţei mincinoase, apoi la cele două roduri alo credinţei : dobîndiren virtuţilor şi îndumnezeirea. Pentru că nu este virtute care nu duce la îndumnezeiro, nici îndumnezeite care se dobîndeşte fără virtute.

patimile cu gîndul, sau cînd aflîndu-se în somnul vieţii are în gură această scorţişoară trează a gîndului, arată în chip nerătăcit şi netulburatt înţelesul celor spuse şi se dovedeşte străduindu-se să se facă asemenea îngerilor neadormiţi şi treji. De fapt el imită prin statornicia în adevărul cuvîntului firea neadormită a îngerilor, pe care nu-i scoate din adevăr puterea nici unei năluciri. De aceea se poate spune că din gura lui izvorăşte scorţi**şoara, prin care se stinge şl arderea poftei şi fierberea mlniel din jurul Inimii şi e curat de toată năluciree şi zăpăceala visătoare** [198]**.**

Şi nimeni, gîndindu**-se la cele spuse despre** scorţişoară, **să nu** defăi**meze cuvîntul, că** nu**-i împleteşte miresei laudă** din lucrurile **adevărate. Căci Sfînta Scriptură** obişnuieşte să **ia şi** unele mituri de la cei din **afară, în** folosul scopului ei, şi să amintească, fără să-i **fie** ruşine, nume **din istorisiri** mitologice, spre arătarea mai lămurită a înţelesului tre**buitor. Aşa,** minunîndu-se Scriptura de frumuseţea fiicelor lui Iov, şi-a **arătat uimirea** covârşitoare faţă de ele şi prin unele nume, zicînd că **una se** numea Ziua, alta, Casia, a treia, Cornul Amalteii (Iov, **46, 14).** Dar **e** vădit oricui că povestirea despre Amalteia a plăsmuit-o **un** mit **gre**cesc, care spune că aceea fiind capră, a ajuns crescătoarea acelui cre-tan, şi căzîndu-i un corn, mitul a făcut să izvorască din lăuntrul lui tot **felul** de fructe. Oare a crezut, deci, Sfînta Scriptură poveştilor despre **Amalteia** ? Desigur că nu. Dar prin acest nume mărturiseşte că fiica **lui Iov** răspîndea toate bunătăţile virtuţii. Deci cel ce citeşte Scriptura **cu înţelegere** trebuie să primească numai înţelesul laudei din numire, **Iar poveştile** prăpăstioase să le lase la **o** parte. Astfel, auzind de Casia **şi de** Ziua, nu am aflat prin aceste nume nici de materia aromată, nici **de** drumul soarelui pe deasupra pămîntului, ci spunem că numele acestea cuprind o arătare a vieţii lor virtuoase. Dintre ele, Casia arată cu**răţia** şi buna mireasmă a străduinţelor, iar Ziua, bunul chip al vieţuirii, precum zice Apostolul, care numeşte pe cei ce vieţuiesc curat fii ai luminii şi ai zilei (Ef., 5, 8 I Tes., 5, 5).

Aşa şi aci, nu sînt fără rost pentru lauda miresei cele spuse prin chipuri despre scorţişoară, dacă le folosim în înţelesul de laude. Iar cel **ce a** ajuns atît de mare şi s-a ridicat, prin viaţă, la o înălţime vred**nică de** atîtea laude, prin toate arată întipărite întru sine trăsăturile **chipului** dumnezeiesc. Aceasta o arată cel ce zice : «Din toate lemnele **Libanului».** Căci spun cei ce au observat aceste lucruri, că lemnul Li**banului,** din care curge tămîia [199], nu **e** de un singur fel, ci este o deose**bire** între lemne, felul aromatei schimbîndu-se cu felul lemnului. Deci, **cel** ce în toate îndeletnicirile vieţii lui şi-a întipărit chipul dumnezeiesc **arată** în sine frumuseţea tuturor lemnelor Libanului, prin care se exprimă chipul dumnezeiesc.

Dar nimenea nu se face părtaş de slava lui Dumnezeu, dacă nu s-a lăcut, mai întîi, de un chip cu El, în asemănarea morţii. De aceea lauda

196. Ca să rezumăm, scorţişoara e gîndul care stinge fierberea patimilor, sau a mlniei. Prin această trezvie el imită firea neadormită a îngerilor, nelăsîndu-se pradă mici unei năluciri sau zăpăceli visătoare.

199. De aceea, în traducerea românească a Scripturii, în loc de cuvîntul «tămîie» se foloseşte cuvîntul «livanon».

Înşiră ln lista aromatelor, pe **lingă** rodii şl celelalte aromate, pe care le-a numit cuvîntul, smirna **şl** aloia şi mirurile de frunte. Căci prin cele dinții, adică prin smirnă şi alole, arată împărtăşirea de mormlnt. Pentru că zice Evanghelia In altă parte, că prin acestea s-a făcut înmormântarea Celui ce a gustat moartea pentru noi. Iar prin mirurile de frunte, cuvîntul arată curăția şi lipsa oricărei falsificări cîrciumăreşti. Căci spune şi Amos, celor ce se desfătează în acestea, zicînd : «Cei ce beau vinul strecurat şi se ung cu mirurile de frunte» (Amos, 6, 6). Aceasta pentru ca nici drojdia să nu tulbure vinul, nici curăția bunei miresme a mirului să nu fie stricată de vreun amestec. Dar acolo trebuie să socotim că proorocia îi numeşte pe israeliți, pentru că primind cuvîntul Scripturii neamestecat, curățit prin strecurare de orice drojdie şi avînd buna mireasmă a mirurilor netulburată şi desfătîndu-se în toate privințele de ospățul duhovnicesc, n-au folosit nimic din această desfătare, căci libertatea lor a tulburat limpezimea vinului în chip pierzător şi a stricat curăția mirurilor de frunte, prin amestecul gîndurilor rele. Aci însă cuvîntul recunoaşte că mireasa a păstrat dogmele nestricate şi curate, prin rodirea mirurilor de frunte [200].

Dar nici la acestea nu se opreşte mireasa, ci se întinde spre cele şi mai înalte, iar Mirele-Cuvîntul continuă să-i ajute la urcuş. Căci cea din a cărei gură pornesc trimiteri de rodii şi raiuri de aromate **se** face acum izvor, care udă raiurile ce răsar din ea. Nu cum am aflat despre Pavel şi Apolo, că unul sădea şi altul uda, ci aceeaşi le face pe amîndouă, sădind raiurile şi totodată udîndu-le. Dar cum poate lauda înfățişa un înțeles şi mai înalt ? Spunînd că nu e izvorul vreunui rlu, ci al grădinilor; nu curg din ea apele unor rîuri, ci izvorăsc şi țîşnesc din ea înseşi grădinile; aşa au țîşnit din dumnezeiescul apostol grădinile însufleţite în toți cei la care ajungea, făcînd să răsară prin învățătură în raiul Bisericii[201].

Apoi, Cuvîntul conduce mireasa prin laude spre cea mai înaltă iubire, numind-o fîntînă de apă vie, ce curge din Liban. De aceea ne învață dumnezeiasca Scriptură că e numită «de-viață-făcătoare». E adevărât ca

200. Dacă mulți au tulburat vinul folosit la ospățul cu învățătura dumnezeiască a Scripturii şi au stricat buna mireasmă a mirurilor primite, prin drojdia patimilor lor, sau prin amestecul gîndurilor rele, mireasa, sau sufletul iubitor de Dumnezeu, a păstrat mirurile curate, căci el n-a rodit decît miruri de frunte, sau mireasma de gînduri şi de fapte bune.

201. Nu curge în suflet vreun rîu din afară, ci țîşnesc ape din el însuşi, Inver-ztadu-1. Mai bine zis, țîşnesc din însăşi grădina Bisericii ape care udă şi înverzesc pomii, sau sufletele din ea. Sfîntul apostol Pavel era în Biserica însăşi şi din el țlşneau apele Cuvîntului, care făceau să rodească sufletele din ea, sau raiul Bisericii. Aceasta e o treaptă nouă la care ajunge sufletul, sau sufletele din Biserică. Acum izvorăsc din el, sau din ele înseşi, apele care le Invioren/ă, pentru că nu ajuns la un grad mal mare de unire cu Cuvîntul, din care izvorăsc aceste ape.

proorocia zice : < M-au părăsit pe Mine, izvorul de apă vie» (Ier., 2, 13); şi iarăşi zice Domnul către samarineancă: «De-ai fi cunoscut darul lui Dumnezeu şi cine este Cel ce-ti zice ti[e] : dă-Mi apă să beau, ai fi cerut tu de la El şi ți-ar fi dat apă vie» (In, 4, 10) şi: «De însetează cineva, să vină şi să bea. Căci precum a zis Scriptura, rîuri de apă vie vor curge din pîntecele celui ce crede în Mine». Iar aceasta **o** zicea despre Duhul, pe Care aveau să-L primească cei ce cred în El (In,

7, 37 urm.). Deci pretutindeni, prin apă vie se înțelege firea dumnezeiască. Dar aci mărturia nemincinoasă a Cuvîntului declară că însăşi mireasa este fîntînă de apă vie, care-şi are plecarea din Liban [202]. Iar acest lucru e cel mai minunat dintre toate. Căci toate fîntînile au apă strînsă la un loc, numai mireasa are în sine apa în răspîndire, avînd şi adîncimea fîntînii şi mişcarea neîncetată a rîului. Dar cine ar putea ajunge, după vrednicie, la minunile înfățişate altfel decît prin asemănarea de care s-a împărtăşit ea acum ? Poate ea nu mai are unde să se înalțe, după ce prin toate s-a făcut asemenea frumuseții arhetipice. Căci s-a asemănat întocmai, prin însuşirea de fîntînă, cu Fîntînă, prin apă, cu Apa, prin viață, cu Viața. Viu este cuvîntul lui Dumnezeu, viu este şi sufletul ce l-a primit pe Cuvîntul. Iar apa aceea curge din Dumnezeu, precum zice Izvorul: «De la Dumnezeu am ieşit şl vin». Iar mireasa cuprinde ceea ce curge în fîntînă sufletului şi pentru aceasta se face vistierie a apei aceleia vii, care curge din Liban, mai bine zis, curge susurînd, cum a zis Cuvîntul. Fie ca acesteia să ne facem şi noi părtaşi, dobîndind fîntînă aceea, ca, potrivit poruncii înțelepciunii, să bem apa noastră şi nu una străină, în Hristos Iisus, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Omilia a X-a

«Scoală-te, vîntuîe de miazănoapte şi vino, boare de miazăzi şi suflă prin grăăina mea ; şi să curgă aromatele, pogoare-se frățiorul meu in grădina lui şi să mănînce din rodul poamelor. Intrat-am in grădina mea, sora mea, mireasă ; cules-am smirna mea cu aromatele mele. Mîncat-am pîinea mea cu mierea mea, băut-am vinul meu cu laptele meu. Mîncați, prietenii mei, şi beți şi vă Îmbătați, fraților. Eu dorm şi inima mea veghează» (Cînt. **Cînt., 4, 16—5, 2).**

202. Apa vie prin sine, sau apa de-viață-făcătoare, este Dumnezeu, sau Duhul cel sfînt al Lui. Dar mireasa ajunge şi ea fîntînă de apă vie, datorită unirii celei mal mari la care ajunge cu Cuvîntul întrupat. In sufletul unit cu Dumnezeu, sau în Biserică, e şi adîncimea apei, aşa cum se află aceasta în fîntînă, dar şi mişcarea ei de răspîndire, aşa cum o vedem în rîu. Căci Biserica ține apa unirii cu Dumnezeu, sau cunoştința despre El în adîncimea ei nesecată şi neschimbată, dar o şi răspîndeşte pe seama sufletelor din ea, sau mai departe. La fel se întîmplă şi cu sufletul unit cu Hristos.

Tîlcuirea cuvintelor dumnezeieşti, **ce** ni se îmbie mai departe de *Cîntarea Cîntărilor,* cuprinde Înţelesuri greu de atins şi acoperite în taine, din pricina nelimpezlmii lor. De aceea, avem trebuinţă de multă luare-aminte, mai bine zis de şi mai mult ajutor prin rugăciuni şi de călăuzirea din partea Sfîntului Duh. Aceasta, pentru ca să nu păţim, uimindu-ne de aceste minuni înalte, ceea ce ni se obişnuieşte să păţim în legătură cu stelele. Căci minunîndu-ne de departe de frumuseţea acestora, nu putem născoci nici un mijloc de a cunoaşte alcătuirea lor, ci ne bucurăm numai de frumuseţea lor, uimindu-ne de ceea ce se vede din ele.

Dar nişte stele sînt, cu adevărat, şi lucirile şi fulgerele acestor cuvinte dumnezeieşti, ce strălucesc covîrşitor ochilor sufletului, aflîndu-se deasupra lor ca înălţimea cerului faţă de pămînt, cum zice Proorocul (Ps., 102, 11). Dar dacă se va întîmplă şi cu sufletul nostru, ceea ce auzim despre Ilie (IV Regi, 2, 11), şi înţelegerea noastră va fi luată în carul de foc şi va fi ridicată şi strămutată la frumuseţile cereşti, (iar focul înţelegem că e Duhul Sfînt,- El e focul pe care a venit Domnul să-1 arunce pe pămînt şi care s-a împărţit ucenicilor în chip de limbi), nu ne va lipsi nădejdea că ne vom apropia de aceste stele, adică de înţelesurile dumnezeieşti, care înconjoară cu strălucirea lor sufletele noastre prin cuvintele cereşti şi duhovniceşti. Căci îţi spun ţie, auzitorule, cuvîntul ce s-<i făcut de Domnul către patriarh : priveşte cu ochiul sufletului la cer, priveşte la cerul acesta, şi vezi stelele, de poţi măsura înălţimea înţelesurilor lor (Fac, 15, 5 urm.). Priveşte puterea împărătească, cunosclndu-l, din poruncile ei, stăpînirea, sau cîtă putere împărătească arată că are prin cele ce se spun. Căci nu prin rugăminte primeşte ceea ce voieşte, ci potrivit cuvîntului nemincinos al Celui ce a făgăduit, care zice că ioonomul credincios şi chibzuit va fi făcut domnul tuturor avuţiilor Stăpînului (Le, 12, 42—44)[m]. Prin această putere îndrumează împărăteşte, după cum îi convine, pornirile celor două vînturi, pe cel de miazănoapte depărtîndu-1 de la sine prin poruncă, iar pe cel de miazăzi chemîndu-I prieteneşte şi îndemnîndu-1 să vină la ea. Căci textul spune aşa : «Scoală-te, cel de miazănoapte, şi vino, cel de miazăzi».

Poate că ceva înrudit cu cele spuse putem afla în cuvintele sutaşu-lui, de care însuşi Dumnezeu Cuvîntul S-a minunat, precum a istorisit Evanghelistul zicînd : «Iar auzind Iisus, S-a minunat» (Mt, 8, 8—10) şi a pus cuvîntul sutaşului mai presus de credinţa lui Israel. Şi nu faţă de poporul israelit consider că a fost socotit mai presus sutaşul în privinţa

203. Pilda iconomului credincios şi chibzuit se aplică sufletului iubitor de Hristos, oare primeşte şi el stăpînirea peste toate, pe care o are Stăpînul Dumnezeu. Sufletul acesta poate cîrmui de la sine mişcările din el, sau cele ce sînt stîrnite în el; el nu dobîndeşte această putere prin rugăciunea do fiecare dată, căci a fost făcut prin unirea cu Dumnezeu aşa de puternic, incit ponte cirmul de la sine aceste mişcări.

credinţei, ci fată de Israel Însuşi. Acela, în lupta cu vrăjmaşul, abia a scăpat de infrlngere cu ajutorul lai Dumnezeu, fără să rămînă cu totul nevăLămat de vrăjmaşul (Fac, 32, 24). Căci a primit patima în coapsă. Dar sutaşul acesta, de care e vorba acum, chemînd la sine ceea ce îi e slrăin, îşi face al său ceea ce nu e al său. Pentru aceasta mi se pare mie mai ales că s-a făcut el vrednic de admiraţie. Căci zice că dintre ostaşii ce-i erau sub stăpînire, trimitea de la sine cu putere stăpînitoare pe cei ce voia şi chema pe cel dorit şi poruncea slugii serviciul ce se cuvenea.

In cuvîntul sutaşului este un înţeles înţelept, căci pe cel odată trimis nu-1 mai aduce din nou la sine, ci, plecînd acela, aduce pe altul în casă, în locul lui. Pentru că zicînd : «du-te şi se duce», spune că cheamă pe altul, nu pe cel pe care l-a trimis. Prin aceasta cuvîntul ne învaţă, socotesc, dogma aceasta, că cele protivnice între ele nu au firea să petreacă în acelaşi loc. Căci lumina nu are nici o părtăşie cu întunericul, zice Apostolul (II Cor., 6, 14), ci e numaidecît de trebuinţă ca, retrăgîndu-se întunericul, ceea ce se arată în locul lui să fie lumină, şi patima fiind scoasă **afară,** să intre în locul ei virtutea. împlinindu-se lucrul acesta, nu se mai Împotriveşte duhului cugetul cărnii. Fiindcă nici nu mai poate, odată ce **a** fost omorîtă puterea lui de a se împotrivi. Ci se face în stare de toată slujirea ce se cuvine, făcîndu-se ascultător şi supus stăpînirii duhului. Căci cînd e izgonit ostaşul slujitor al patimii şi intră în locul lui ostaşul virtuţii, îmbrăcat în platoşa dreptăţii şi purtînd în mînă sabia Duhului, înzestrat cu armele acoperitoare, cu coiful mîntuirii şi pavăza credinţei şi purtînd în sine toată armătura, atunci slujitorul trup se teme de domnul său şi împlineşte îndată poruncile stăpînului, prin care dobîndeşte virtutea în slujirea sa [204]. Aceasta o arată cuvîntul sutaşului, care zice : «Şi zic slujitorului meu : fă aceasta, şi face».

Dar să auzim pe împărătească [205], cum face să se ridice de la ea vîn-tul de miazănoapte, întorcând suflarea lui în partea opusă. Căci nu-i porunceşte să înceteze, aşa cum a adus Domnul la linişte furtuna pe mare, poruncind valurilor să tacă, ci îi porunceşte să se retragă şi să fugă, ca să curgă neîmpiedicată boarea de miazăzi, neîmpotrivindu-se suflării ei nici o suflare contrară. «Scoală-te», îi zice vîntului de miazănoapte. Dar

204. însuşi trupul, ascultînd acum de duhul din om, se face slujitor în dobîndirea virtuţii, nemaiavînd pe ispititorul, sau gîndul ce-1 îndeamnă la împotrivire. Ochiul, In loc să lucreze spre ispitirea la păcat, lucrează spre cunoaşterea minunilor lui Dumnezeu din natură şi spre lăudarea Lut Prin suportarea nevoinţelor, el ajută la dobîn-dlrea răbdării. Sufletul ajutat de «ostaşul» (gîndul) dreptăţii întăreşte trupul, iar trupul întăreşte la rîndul lui sufletul, în virtute.

205. «împărăteasa» este sufletul (care în greceşte este de genul feminin), ajuns la treapta uninii ou Dumnezeu. El porunceşte, ca un împărat, ispitei să plece şi gîn-dulul bun să vină. Mireasa împăratului fiind şi ea împărătească, are şi ea libertatea şi puterea Lui.

care **e** pricina pentru care porunceşte acestui vlnt **să se** strămute ? Acesta **e** un vint aspru, cum zice cuvîntul Proverbului despre el. După nume **se** cheamă vîntul de-a dreapta. Dar vîntul **de** miazănoapte nu **e** de-a dreapta, decît pentru cel ce are răsăritul la spate, făcîndu-şi drumul către apus. înţelege deci astfel ghicitură celor spuse : Cel ce se depărtează de Răsărit (şi aşa **e** numit de proorocie Hristos — Zah. 6, 12) şi aleargă spre apusul luminii, unde este stăpînirea întunericului, are la dreapta vîntul de miazănoapte, care îl însoţeşte cu îndemnurile şi întăririle sale, prin care îşi face drumul spre întuneric. Aşa are cel desfrînat vîntul de miazănoapte la dreapta sa, suflînd prin patima de ocară. Aşa vîntul acesta se face celui lacom vînt al răutăţii, cînd îi îngrădeşte materiile lăcomiei ca pe un nisip sau praf. Aşa, dăruindu-şi ajutorul la fiecare greşeală, se face de-a dreapta tuturor celor de care se apropie. Fiind aspru după fire, îşi ascunde sub plăceri asprimea [206].

De aceea, mireasa care a dobîndit puterea împotriva patimilor alungă din jurul său vîntul de miazănoapte, zicînd : «Scoală-te vînt de miazănoapte». Iar că prin numele acesta e arătată puterea vrăjmaşă, e vădit celui ce cunoaşte firea celor văzute.

Şi cine nu cunoaşte mişcarea soarelui, că făcîndu-şi drumul de la răsărit spre miazăzi, se apleacă spre apus ? Iar forma pămîntului fiind sferică, precum spun cei ce cunosc acestea, cînd e luminat într-o parte, numaidecît se întunecă în cealaltă, adică în partea opusă, umbrindu**-se** prin piedica ce o opune luminii mijlocul. Dat fiind deci că locul **de** mia-ză-noapte rămîne pururea neluminat şi îngheţat, nefiind nici luminat **de** razele soarelui, nici încălzit, cuvîntul numeşte pe căpetenia stăpîni-rii întunericului, pe cel ce împietreşte prin îngheţare firea moale a apei, a sufletelor, şi o face aspră, vînt de miazănoapte. Căci acesta e prici-nuitorul tristeţii şi al iernii, adică al acelei ierni în oare, după spusa Evangheliei, e cu neputinţă să scapi de primejdii ,• al iernii în care se veştejeşte frumuseţea celor ce înfloresc prin virtute [207].

Deci cu dreptate îl alungă pe acesta cu putere glasul împărătesei şi cheamă la sine vîntul cel cald şi pururea luminos de miazăzi, prin care curge valul

206. E de-a dreapta vîntul îndemnător la rău, pentru că îi e la îndemînă celui ce tinde spre păcat şi pentru că îi apare plăcut, deşi pînă la urmă acest vînt îşi va arăta asprimea lui duşmănoasă în urmările dureroase ale păcatului.

207. Soarele mergînd de la Răsărit spre Apus pe o parte a sferei pămîntului şi Intorcîndu-se pe cealaltă parte, cînd e zi pe o parte, e noapte pe cealaltă şi vice-versa. Dar dunga care e la mijloc între o parte a sferei şi cealaltă rămîne pururea în întuneric şi lipsită de căldură. De acolo vine vîntul de miazănoapte pentru cei din atmosfera nordică a pămîntului. în timpul sfîntului Grigorie nu se ştia şi de emisfera sudică a pămîntului, pentru care vîntul rece vine din extremitatea de la miază-zi. Pentru noi, cei ce trăim in emisfera nordică, vintul do miază-zi nu vine de la polul sud (de pe partea de sud a sferei pămîntului), deci nu aduce de acolo răceala, ci vine de către ecuator, sau din partea pămîntului mal încălzita de soare, aducindu-ne căldură.

desfătărilor, zicînd : «Şi vino, vînt de miazăzi, suflă prin •grădina mea, ca să curgă aromele mele». Aceasta, pentru ca pogorîndu-Se prin suflarea puternică, precum am auzit că S-a pogorît peste ucenici, peste pomii însufleţiţi, să învioreze grădina lui Dumnezeu, ca să-şi dea miresmele sale, şi să facă să curgă prin gura ei

proorocia bine mirositoare şi dogmele mîntuitoare ale credinței, ce-şi revarsă neîmpiedicat, prin tot felul de limbi, buna mireasmă a învățăturilor [208]. Aşa au făcut să înflorească cei o sută douăzeci de ucenici, sădiți în casa lui Dumnezeu, prin suflarea acestui vînt de miazăzi, dîndu-le învățătura prin limbi. Pentru aceasta, deci, zice mireasa acestui vînt de miazăzi: «Suflă prin grădina mea». Căci a fost făcută maică a grădinii, de către glasul Mirelui, care a făcut-o pe ea, Cuvîntul unindu-Se cu grădina şi cu izvorul. Din pricina aceasta voieşte ca grădina ei, adică Biserica, bogată în pomi însufleți, să fie mişcată de vînt, ca să curgă din ei miresme. Căci zice proorocul: «Sufla-va Duhul Lui şi vor curge ape» (Ps. 147, 7). Iar mireasa, împodobita cu bogăția dumnezeiască, preschimbă apele ce curg în ceva mai măreț, făcîndu-le rîuri de miresme ce se răspîndesc, prin puterea Duhului, din pomii grădinii. Prin aceasta cunoaştem deosebirea dintre Vechiul Testament şi cel Nou : rîul proorocesc s-a umflat de ape, iar cel evanghelic, de miresme. Un astfel de rîu de arome, curgînd din grădina Bisericii prin Duhul, a fost Pavel, din care curgea buna mireasmă a lui Hristos. Alții au fost Ioan, Luca, Matei, Marcu şi toți ceilalți pomi de bun neam ai grădinii miresei, prin care suflînd vîntul acela luminos de miazăzi, s-au făcut izvoare din care s-a răspîndit buna mireasmă a Evangheliilor [209].

«Pogoare-se, zice, frățiorul meu în grădina lui şi să mănînce din rodul pomilor lui». O, cuvînt îndrăzneț! O, suflet generos şi darnic, ce întrece cea mai covîrşitoare generozitate ! Pe cine pofteşte să se desfă-teze de rodurile proprii ? Cui îi pregăteşte ospăț prea îmbelşugat din bunătățile sale ? Pe cine cheamă să mănînce din bunătățile pregătite ? Pe Col din care sînt toate şi prin Care sînt toate şi în Care sînt toate, pe Cel ce dă tuturor hrană la vreme potrivită, pe Cel ce deschide mîna Lui şi umple toată vietatea de bunăvoință, pe Cel ce e pîinea care se pogoară din cer şi dă viață lumii, pe Cel care face să curgă din izvorul propriu viața tuturor celor ce sînt. Acestuia îi întinde mireasa masă. Iar masa e grădina plantată cu pomi însufleți. Iar pomii sîntem noi, dacă şi noi îi

îmbiem ca hrană mîntuirea sufletelor noastre [2,°]. Aşa spune Cel co Se •desfătează

208. Vîntul de miază-zi, care aduce cu suflarea lui căldura şi viața sufletului în Biserică, e Duhul Sfînt. Acesta umplîndu-i de trăirea fierbinte a învățăturii lui Hristos, Apostolii, prin limbile primite, au împărtăşit această învățătură celor o isută douăzeci de ucenici ai lor, ca şi altora.

209. Pavel, Ioan, Matei şi ceilalți propovăduitori plini de Duhul Sfînt sînt numiți cînd rîu ce revarsă neîncetat apele de-viață-făcătoare ale învățăturii lui Hristos, în grădina miresei, sau în Biserică, cînd pomi ce-şi răspîndesc neîncetat buna mireasmă In cuprinsul ei.

cu viata noastră : «Mîncarea Mea este să fac voia Tatălui Meu» (In, 4, 34). Dar e vădită ținta voii lui Dumnezeu, «Care voieşte •ca toți oamenii să se mîntuiască şi la cunoştința adevărului să vină» (I Tim,, 3, 4). Deci aceasta este mîncarea pregătită Lui : să ne mîntuim noi. Iar dăruirea noastră e din hotărîrea noastră liberă, care înmînează sufletul nostru lui Dumnezeu, Cel ce ne culege, ca de pe o ramură. Iar prin acestea trebuie să vedem că mai întîi mireasa se îndulceşte de

rodul Mirelui, zicînd : «Şi rodul Lui e dulce în gura mea». Apoi se face şi ea iod frumos şi dulce, îmbiindu-se Grădinarului spre înveselire[2n].

Iar cuvîntul: «pogoare-se» are înțelesul unei dorințe, fiind o zicere asemănătoare cu : «sfințească-se numele Tău» şi : «facă-se voia Ta». Căci precum acolo felul acelor cuvinte dau glas unei dorințe, aşa şi aici «pogoare-se» dă glas unei dorințe a miresei, care-I arată lui Dumnezeu belşugul roadelor virtuții. Iar coborîrea arată fapta iubirii de oameni. Căci deoarece nu ne putem înălța la Cel Prea înalt, dacă nu Se pleacă Domnul la cele de jos, ca să înalțe pe cei blînzi, sufletul ce urcă spre cele de sus, cerînd călăuzirea Celui de sus, doreşte să Se pogoare El din înălțimea Lui, ca să Se facă apropiat celor de jos. Iar Cel ce a spus prin proorocul : «încă grăind tu acolo, iată eu sînt aici» (Is., 58, 9), încă înnlnto de a-şi spune mireasa dorința, a şi auzit ce-i trebuie şi a luat seama la pregătirea inimii ei şi a venit în grădina prin care suflă vîntul de miazăzi şi a cules rodul aromatelor ei şi s-a săturat de poamele virtuții şi a descris ospățul, zicînd către mireasă : «Pogorîtu-m-am în grădină, sora mea, mireasă. Cules-am smirna mea cu aromatele mele. Mîncat-am pîinea mea şi mierea mea cu aromatele mele. Băut-am vinul meu ou laptele meu. Mln-cați, apropiații mei, şi beți şi vă îmbătați, frații mei» [212].

Vezi cum covîrşeşte cererea cu marea Lui dărnicie ? Mireasa a dorit ca pomii

210. Mîntuirea noastră e o adevărată hrană pentru Hristos. Aceasta Îl bucură, aceasta II Îngraşă spiritual. Prin aceasta umanitatea Lui îşi adaugă, pTin unire, umanitatea noastră. Aşa creşte Hristos, adică trupul Lui. Iar aceasta Ii face bucurie numai pentru că ne iubeşte. E aşa cum mama se îngraşă sufleteşte din propăşirea şi fericirea copiilor ei. Cuvîntul lui Dumnezeu cel întrupat Se bucură de mîntuirea noastră, deşi avea toată fericirea în Sine şi nu era silit de o trebuință lăuntrică să ne creeze şl să ne mîntuiască. Dar hotărîndu-Se să Se facă om, umanitatea Sa îşi sporeşte fericirea prin fericirea fraților Săi.

21'1. Sămînță fructelor ce cresc în grădina noastră o aduce Plugarul. Frumusețile sufleteşti care cresc în suflet îşi au obîrşia la Dumnezeu. Dar apoi Dumnezeu Se bucură de ele, Se hrăneşte cu ele, din iubirea față de noi, oa să ne facă bucurie nouă, pentru că vede că prin aceasta ne mîntuim. E un schimb de daruri între Făcător şl făptură. Noi avem nevoie de darurile Lui ca să viețuim, ca să ne înfrumusețăm şi ca să ne mîntuim prin ele. Dar El a binevoit să coboare la o treaptă în care are nevoie de darurile noastre. Căci în dăruirea noastră închinată Lui se încheie lucrarea de mîntuire a noastră.

212. Din cei ce au omorît în ei pe omul cel vechi, Hristos a cules smirna ln-mormlntării lor. A făcut-o aceasta cu plăcere, pentru că omorîroa omului vechi al lor, Ii poate oferi o viață nouă a lor, curată, bine mirositoare, amestecată cu miresmele bogate ale virtuții de multe feluri. Dar textul alternează po Hristos cu sufletul care a

ei din grădină, mişcați de vîntul ce suflă din miazăzi, să fie izvoare de aromate şi să primească pe Grădinar cu rodul pomilor. Dar e vădit fiecăruia că orice bună mireasmă produce plăcere simțului mirosului. Poamele au însă o putere mai

urcat spre El la diferite trepte. împreună cu Hristos, el însuşi culege smirna Inmor-mtntlrli omului vechi al său şi se hrăneşte apoi cu pîinea vieții celei noi, amestecată cu dulceața mlerei. In sfîrşit, bea vinul amestecat cu lapte, ca pe ceva ce produce beția dragostei, dar o beție trează şi nevinovată, întrucît cel ce se îmbată de acest vin bea odată cu el şl laptele nevinovății copilăreşti.

219. Se continuă înlocuirea reciprocă între Hristos şi cel ce-L iubeşte. După ce Hristos şl subiectul omenesc culeg unul de la altul smirna morții (a lui Hristos pentru noi, a noastră, pentru a ne dărui lui Hristos), Hristos mănîncă starea noastră de mîntuire ca pe o pîine îndulcită cu miere, şi noi mîneăm ca pe o pîine trupul Lui curat de orice pornire spre păcat, spre unirea noastră cu El. Apoi Hristos Se îmbată de viata noastră ca de un vin al entuziasmului pentru El, amestecat cu laptele nevinovății, ieşind din Sine şi intrînd în noi; iar noi ne împărtăşim, de asemenea, de sîn-gele Lui, ca de un vin care ne produce entuziasmul dragostei față de El ca o beție, odată ce am primit prin sîngele Lui dragostea Lui, care L-a dus la vărsarea sîngelui Său pentru noi, împreună cu viața netrecătoare. Intr-un fel, nu numai noi primim pe Hristos în noi, prin mîncarea trupului Său, ci şi Hristos ne primeşte în Sine; nu numai trupul Lui devine trup al nostru, ci şi trupul nostru devine trup al Lui, lărgin-du-ŞI-1 pe al Său ; noi ne prelungim în Hristos, Hristos Se prelungeşte în noi.

slabă decît pîinea în a susține vigoarea celor ce le mănîncă. Dar Cel ce S-a pogorît în grădină şi a prefăcut firea fructelor spre ceva mai mare şi mai de preț culege din grădină smirna pe care o găseşte cu aromatele ei. Căci de la El este tot lucrul bun, oriunde S-ar găsi, cum a spus cuvîntul proorocesc. Iar în locul poamelor face pomii în stare să rodească pîine, amestecată cu miere. Aşa să se tîlcuiască cuvîntul proorocesc, că a Lui e mierea ca şi celelalte. Şi vinul Şi-1 scoate din ele amestecat cu laptele Lui. «Căci din El şi spre El sînt toate» (Rom., 11, 36). Ce fericite sînt grădinile acestea, despre ai căror pomi se mărturiseşte că rodesc astfel de fructe, care se prefac în tot felul de hrană, potrivit cu plăcerea dorită! Căci celui ce se desfătează cu buna mireasmă i se fac smirnă, întrucît prin mortificarea mădularelor de pe pămînt, îi îmbie o viață curată bine mirositoare, amestecată din aromatele bogate şi de multe feluri ale virtuții. Iar celui ce caută o desfătare mai desăvîrşită, i se fac pîine şi miere, ca să nu mai mănînce ierburi amare, cum porunceşte legea — căci amărăciunea este pentru timpul de acum — ci să-şi culeagă mierea, cînd, la vremea lor, fructele virtuții vor îndulci sufletul. Dovada acestui lucru e pîinea, care s-a arătat ucenicilor după învierea Domnului, şi era îndulcită cu fagure de miere (Le, 24, 42). Iar celui ce însetează i se fac pahar plin de vin şi de lapte, nu burete înmuiat în fiere şi oțet, pe care iudeii, arătîndu-şi dărnicia lor Binefăcătorului, îl Întind prin trestie (Lc. 23, 36)[213].

Pildă a Înțelesului acesta al ghiciturilor spuse ne este Pavel, care era pom producător de smirnă, întrucît murea în fiecare zi (I Cor., 15, 31) şi şi-a dat el însuşi sieşi sentința morții şi răspîndea, prin curăție şi nepătimire, mireasma morții ,• prin aceasta s-a făcut miros de viață celor ce se mîntuiese, cum rodesc pomii însufleții ai grădinii pîine Stăpînului grădinii, precum mărturiseşte Cel ce şade pe tron : «Flămînzit-am şi Mi-ați dat să mănînc» (Mt., 25, 35). Căci facerea de bine, îndulcită cu mierea poruncii, pricinuieşte veselie. Sau iarăşi, pomii bogați ai grădinii adapă pe Mirele care zice : «Insetat-am şi Mi-ați dat să beau» vin amestecat cu lapte, nu cu apă, după obiceiul cîrciumarilor. Iar laptele e cea dintîi hrană a firii omeneşti, curată şi simplă, cu adevărat copilărească şi nevicleană şi curățită de orice amestec rău[214].

Acestea zicîndu-le Cuvîntul către mireasă, îmbie prietenilor tainele Evangheliei, zicînd : «Mureați, prietenii Mei, şi beți şi vă îmbătați, frații Mei». Căci cel ce cunoaşte cuvintele tainice ale Evangheliei nu va vedea nici o deosebire între cuvintele de aici şi învățătura de atunci pentru ucenici. Pentru că şi aci şi acolo zice Cuvîntul: «Mîncați şi beți» (Mt., 26, 28). Dar îndemnul spre beție, pe care Cuvîntul l-a dat aci fraților, multora le pare că cuprinde mai mult decît Evanghelia. Insă dacă ar cerceta cineva cu de-amănuntul, ar afla că şi aceasta conglăsuieşte cu cele ale Evangheliei. Căci ceea ce Cuvîntul a poruncit aci prietenilor, aceea a făcut acolo prin faptă. Pentru că orice beție obişnuieşte să pricinuiască un extaz (o ieşire din sine) a minții, luată în stăpînire de vin. Deci starea spre care se îndeamnă s-a înfăptuit atunci şi se înfăptuieşte totdeauna,

prin mîncarea şi băutura aceea, odată cu mîncarea şi băutura ivindu-se strămutarea şi răpirea (extazul) minții de la cele mai rele la cele mai bune.

Aşa se îmbată, cum zice proorocia, cei ce beau din grăsimea casei lui Dumnezeu şi se adapă din rîul desfătării (Ps. 35, 8). Aşa s-a îmbătat odinioară şi marele David, cînd, ieşind din sine şi alipindu-se de Dumnezeu în răpire, a văzut frumusețea nevăzută şi a strigat cuvîntul acela vestit: «Tot omul e mincinos» (Ps. 115, 2), căutînd să prindă în cuvînt tîlcuirea celor negrăite. Aşa s-a îmbătat şi noul Veniamin, Pavel, cînd a fost răpit (în extaz), zicînd : «De ne-am ieşit din noi, este pentru Dumnezeu (căci spre Acela e extazul) ,• de sîntem treji cu mintea, sîntem pentru voi» (II Cor., 5, 13). Lucrul din urmă l-a arătat şi în cuvintele către Festus, declarînd că nu e nebun, ci spune vorbe înțelepte şi drepte (Fapte, 26, 24—25). Dar ştim că şi fericitul Petru a fost în acest fel de

214. Beția lui Pavel pentru Hristos este în acelaşi timp trezvie în lucrarea lui pentru oameni. Ea nu e nebunie, ci cea mai mare luciditate, e entuziasm în luciditate, e bucuria celei mai depline lucidități. El cunoaşte sensul vieții şi aceasta îi dă cea mai mare bucurie.

beție, fiind In acelaşi timp **ilămtnd şi beat. Căci înainte de a i se aduce mîncare,** cînd i se făcuse foame şi voia să mănînoe, iar ai lui îi pregă**teau** masa, îi vine beția dumnezeiască şi trează, prin care iese din sine şi vede pînzătura evanghelică, lăsată de sus şi ținută de cele patru colțuri, cuprinzînd în ea tot neamul omenesc, închipuit în zeci de mii de chipuri de zburătoare, de dobitoace cu patru picioare, de tîrîtoare şi liare, după deosebirile idolilor cărora le slujeau. Şi Cuvîntul porunceşte lui Petru să junghie chipul lor de fiare şi de necuvîntătoare, ca, după ce se vor curați de acest chip, ceea ce rămîne să fie bun de mîncare.. Aceasta o arată Cuvîntul şi în mod descoperit, căci glasul dumnezeiesc **nu zice o** dată : «Ceea ce a curățit Dumnezeu nu e spurcat», ci de trei ori **se** face această vestire, ca să învățăm, prin primul glas că Dumne**zeu care** curățeşte e Tatăl; prin al doilea, la fel, că Dumnezeu care **curățeşte e** Fiul cel Unul-Născut ,• şi prin al treilea, de asemenea, că **Dumnezeu** care curățeşte tot ce e necurat e Duhul Sfînt (Fapte, 11, **1—10) «'».**

Aceasta fiind beția pricinuită de vinul pe care Domnul îl îmbie **mesenilor,** beție prin care se săvîrşeşte răpirea (extazul) sufletelor spre **cele dumnezeieşti,** bine **le** porunceşte **Domnul** celor ajunşi prie**teni prin virtuți,** nu însă celor ce sînt departe : «Mîncați, prietenii Mei, **şi beți şi vă** îmbătați». Căci cel ce mănîncă şi bea cu nevrednicie ju**decată sieşi** mănîncă şi bea (I Cor., 11, 27). Şi bine i-a numit pe cei **vrednici de** mîncare, frați, căci cel **ce** face voia **Lui** e **numit** de **Cuvîntul frate,** soră şi maică.

După aceea beția e urmată de somn, **ca,** prin digestie, cei ce s-au **ospătat să**-şi cîştige puterea spre o nouă vigoare. De aceea, după ospă**țul acela,** mireasa adoarme. Dar somnul acesta e un somn ciudat şi **■trăln de** obişnuința firească. Căci în somnul obişnuit, cel ce doarme nu **prlveghează, şi** cel ce priveghează **nu** doarme, ci fiecăreia din aceste **atărl, li pune capăt** cealaltă, somnul şi privegherea retrăgîndu-se pe **rlnd, una In fața** celeilalte. Dar aci se observă la ea o amestecare nouă şi ciudată şi o Împreunare n celor contrare. Căci zice : «Eu dorm şi inima

215. «Beția trează», «trezvia beată» (ebrietas sobra, sobrietas ebria) sînt formule paradoxale folosite de sfîntul Grigorie de Nyssa, pentru a exprima starea de luciditate entuziastă, sau de entuziasm lucid, pe care o procură cuiva vederea sau cunoaşterea neîndoielnică a lui Dumnezeu, conştiința dragostei lui Dumnezeu față de el, cu îndemnul el de a propovădui şi altora fericirea ce i-o dă credința că se bucură de iubirea nesfîrşită a unui Dumnezeu personal, Care Şi-a vărsat sîngele pentru noi minat de această iubire şi ne asigură prin învierea Lui ca om învierea noastră. Petru are o asemenea vedere, care-1 face beat de fericita lumină ce i-o prilejuieşte cînd se află flămînd, ceea ce înseamnă că nici nu băuse nimic, pentru că nu stătuse la masă. Şl, lin general, cel flămînd e lucid. Dar concomitenta foamei, mai bine-zis a setei, cu boția mai poate însemna şi faptul ci cel beat de vederea frumuseții nesfîrşite a lui Dumnezeu rămîne mereu flămînd sau însetat de ea, deci doritor să vadă şi mai mult din ea. Şi aceasta iarăşi înseamnă o trezvie în beție. Căci cel ce face această experiență are nu numai bucuria de a fi aflat sensul vieții, ci şi conştiința marginilor, sau a Insuficienței sale.

mea veghează». Deci cum trebuie să înțelegem acestea ? Somnul e asemănarea morții. Căci în el se opreşte toată lucrarea simțurilor trupului, nemaiîmplinindu-şi în timpul somnului lucrarea proprie, nici văzul,, nici auzul, nici gustul, nici mirosul, nici pipăitul. El înmoaie încordarea trupului şi aduce uitare peste grijile omului, potoleşte frica, linişteşte inima, slăbeşte tăria supărărilor şi produce nesimțirea tuturor relelor, pînă ce rămîne stăpîn pe trup. Aşadar, prin cele spuse învățăm că cea care se lăuda şi zicea: «Eu dorm şi inima mea veghează», s-a făcut mai înaltă decît sine. Căci într-adevăr, în cei ce mintea petrece în ea însăşi, netulburată de simțuri, firea trupului se face nemişcată ca într-o stare de somn şi de letargie şi se poate spune cu adevărat că văzul doarme, din pricina nelucrării, disprețuindu-se vederile care obişnuiesc să uimească privirile copilăreşti; şi nu vorbesc numai de cele care țin de materia pămîntească, cum e aurul şi argintul, şi de tablourile care, prin frumusețea culorii, stîrnesc lăcomia ochilor, ci şi de minunile ce se văd pe cer, de strălucirile stelelor, de cercul soarelui, de forma schimbătoare a lunii şi de tot ce mai produce plăcerea ochilor, prin aceea că nimic nu rămîne pururea, ci se mişcă şi se întoarce împreună cu trecerea vremii. Toate acestea sînt disprețuite, din pricina vederii bunătăților adevărate. Ochiul trupului e nemişcat, dat fiind că sufletul, ajuns mai desăvîrşit, nu e atras de nimic din cele arătate de el, ca unul ce priveşte prin cugetare numai spre cele ce sînt mai presus de cele văzute. Aşa şi auzul se face mort şi nelucrător, deoarece sufletul e ocupat numai cu cele ce sînt mai presus de cuvînt[216].

Iar de simțurile mai dobitoceşti nu se cuvine să spunem altceva, decît că trebuie aruncate departe, ca nişte împuțiciuni de moarte ale sufletului: mirosul care prinde în nări mirosurile, gustul ce se închină pîntecelui, şi pe lîngă ele pipăitul, simțul rob şi orb, pe c-are firea l-a făcut poate numai pentru orbi. Toate acestea sînt stăpînite ca de un somn, din pricina nelucrării. Astfel lucrarea inimii e ourată şi cugetarea priveşte în sus, omul rămînînd ferit de orice zgomot şi neturburat de mişcarea simțurilor. Căci îndoită fiind plăcerea în firea omenească: una ce se lucrează în suflet prin nepătimire, iar alta în trup prin patimă, pe oricare

216. «Somnul» acesta nu e decît o continuare a stării de «beție», sau de rănire, fiind o uitare a tuturor celor trecătoare, (forme văzute şi gînduri), într-o contemplare a Celui ce este cu adevărat, adică netrocător, avînd o subzistență neclintită în El însuşi, singurul care ne poate da şi nouă, prin alipirea de El, existența netrecătoare.

din acestea două ar alege-o voința, ea va avea stăpînire asupra celeilalte Astfel, de va da cineva atenție simțirii, însuşindu-şi plăcerea ce se naşte prin ea în trup, va trăi fără să guste din bucuria dumnezeiască, pentru că ceea ce-i mai bun va fi întunecat de ceea ce •p mai rău. Iar celor ce au dorința îndreptată spre Dumnezeu, le rămîne binele neîntunecat şi ei socotesc că trebuie să fugă de tot ce le vrăjeşte simțirea. De aceea, sufletul, cînd se veseleşte numai prin contemplarea Celui ce este, nu e treaz pentru nimic din cele ce se lucrează prin simțire spre plăcere. Ci, adormind toată mişcarea trupească, primeşte cu înțelegerea curată, prin trezvia dumnezeiască, arătarea lui Dumnezeu, de care fie să ne învrednicim şi noi, dobîndind prin somnul amintit trezvia sufletului, întru Hristos Iisus, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Omilia a Xl-a

«Glasul frățiorului meu bate la uşă. Deschide-mi, sora mea, prietena mea, porumbița mea, desăvîrşita mea, că s-a umplut capul meu de rouă şi pletele mele de picăturile nopții. Dezbrăcatu-m-am de haina mea, **cum** *mă* **voi Îmbrăca cu ea ? Spălat-am picioarele mele,** *cum le voi murdări ? Frățiorul meu întins-a mîna sa prin deschizătură şi cele dinăuntru ale mele s-au uimit de eh* **(Cînt. Cînt,,** 5, **2—1).**

Şi aceasta este una din marile porunci ale Domnului. Urmînd ei înțelegerea ucenicilor Cuvîntului, aceştia scuturînd de pe ei, ca pe o ța**rină,** tot ce e mai material în fire, se ridică la dorința celor mai înalte. In aceasta se vede trebuința ca cei ce privesc spre viața de sus să fie mai tari ca somnul şi să vegheze pururea cu mintea, alungind aținirea ochilor ca pe o înşelăciune a sufletelor şi ca pe o uneltire împotriva adevărului. Vorbesc de acea aținire şi de acel somn, prin oare se plăsmu-**lesc** pe seama celor ce se scufundă în înşelăciunea viții, aceste năluciri de **vis** : domniile, bogățiile, sfăpînirile, îngîmfarea, vraja plăcerilor, iubirea **de slavă** şi de dezmierdări, iubirea de cinstiri şi de toate cele după care se străduiesc în viața aceasta în deşert cei nesocotiți, luîndu-se după **vreo** nălucire ; toate cele ce curg împreună cu firea trecătoare a vremii, care părînd că au în ele existența, nici nu sînt ceea ce par şi nici nu rămîn pururea în ceea ce par ,- ci se vădesc ca unele care îndată ce se nasc, şi pier, asemenea valurilor înălțate de ape, care umflîndu-se pentru puțină vreme de mişcarea vîntului, nu au umflătura sigură şi statornică, pentru că ridicîndu-se în scurta clipă a mişcării vîntului, iarăşi arată suprafața netedă a mării, potolindu-se odată cu vîntul.

Deci pentru ca să se elibereze cugetarea noastră de astfel de năluciri, Cuvîntul ne porunceşte să scuturăm de la ochii sufletului acest somn, ca nu cumva, prin străduința după ceea ce nu are consistență, să

ne rostogolim de la cele ce subzistă şi slnt cu adevărat[il7]. Pentru aceea ne şi îndeamnă la trezvle : «Să fie mijloacele voastre încinse şi candelele voastre în mîinile voastre» (Le, 12, 35). Căci arătîndu-se ochilor lumina, alungă somnul de la ei. Astfel, mijlocul încins cu brîu face trupul neprimitor de somn, simțirea ostenelilor nelăsînd să intre în el moleşala somnului.

Iar cele arătate prin ghiciturile acestea sînt, fără îndoială, limpezi. Anume, cel încins în neprihănire vieţuieşte în lumina conştiinţei curate, candela îndrăznelii luminîndu-i viaţa[218]. Iar aceasta arătîndu-se, face sufletul neadormit, deci neamăgit, necufundat în deşertăciunea nici unuia din visurile acestea nesubzistente [219]. Iar de vom dobîindi starea aceasta, după descrierea Cuvîntului, vom trece la o viaţă îngerească. Căci cu aceştia ne asemănă porunca dumnezeiască, prin cele ce le spune : «Şi voi fiţi asemenea oamenilor care aşteaptă pe stăpînul lor, cînd se va întoarce de la nuntă, ca venind şi bătînd, îndată să-i deschidă» (Le, 12, 36). Pentru că îngerii sînt cei ce aşteaptă întoarcerea Domnului de la nuntă şi stau cu ochiul treaz, pironiţi la porţile cereşti, ca să-L vadă cum intră iarăşi prin ele, cînd Se va întoarce împăratul slavei de la nuntă, în fericirea aceea mai presus de ceruri. Căci, potrivit Psalmului, Mirele a plecat de aici, ca dintr-o cămară de nuntă, după ce ne-a unit pe noi, fecioară, cu Sine, prin a doua naştere tainică, strămutînd pe cea care se desfrînase cu idolii, la nestricăciunea feciorelnică. Deci, după ce s-a săvîrşit nunta şi Biserica a fost făcută mireasă de către Cuvîntul (precum zice Ioan că «cel ce are mireasă e mire», In, 3, 29) şi ea a fost primită în cămara de nuntă a tainelor, îngerii aşteptau întoarcerea împăratului, cure-Şi cluco mireasa ia fericirea cea după fire Cu aceştia deci a spus că trebuie să se asemene şi viata noastră, ca precum ei, petrecînd de-

217. E vorba aci nu de somnul ce continuă starea de răpire, de somnul contemplării lui Dumnezeu Cel nesfîrşit şi cu adevărat existent, ci de somnul în care e scufundat sufletul în vremea celei mai agitate lucrări a simţurilor. Contrar părerii obişnuite, lucrarea cea mai vie a simţurilor e un somn al sufletului şi nelucrarea simţurilor trupeşti e o trezvie a sufletului Ochii sufletului se află în somn, cînd lucrează prea viu ochii trupului. Chipurile văzute de cei din urmă sînt mai degrabă năluciri înşelătoare în comparaţie cu vederea Celui cu adevărat existent, contemplat de ochii minţii.

218. Cel ce are o conştiinţă curată de păcatele trecute şi netulburată de porniri păcătoase prezente are o îndrăznire către Dumnezeu. Sfinţii erau socotiţi ca avînd «îndrăznire» către Dumnezeu, nefiind opriţi în cererile ce I le adresau de frica păcatului. Ei aveau «îndrăznirea» copilului nevinovat. Această «îndrăznire» e ca o candelă care luminează viaţa celui cu conştiinţa curată, care ea însăşi e o lumină. Căci cine nu păcătuieşte este mereu stăpînit de simţirea prezenţei lui Dumnezeu, nefiind pironit de lucrurile mărginite şi prins de ele. El are prin aceasta în sine um sens al vieţii, ce se lărgeşte în orizontul infinit. Această lumină e ca o candelă a îndrăznelii, deschisă spre lumea înaltă şi nesfîrşită a lui Dumnezeu. Căci a îndrăzni către Dumnezeu înseamnă a-L simţi pe Dumnezeu blînd şi iubitor, deschis tuturor cererilor sale, a-L simţi familiar, deci apropiat. Şi aceasta îi luminează omului respectiv puternic sensul vieţii.

219. Simţirea puternică a lui Dumnezeu face sufletul neadormit, îl ajută deci să nu se lase amăgit şi adormit de nălucirile celor trecătoare. Prezenţa lui Dumnezeu îi ascute omului conştiinţa şi răspunderea, penlru că e mult mal impunătoare decit lucrurile trecătoare şl-l trezeşte din plăcerea DE <i SE «lip! de ele, ultînd de sine.

parte de patimă şi înşelăciune, sînt pregătiţi spre primirea Stăpînului, aşa şi noi, priveghind la uşile locuinţelor noastre, să fim gata să ascultăm cînd va bate la uşă. Căci zice : «Fericiţi slujitorii aceia pe care, venind stăpînul lor, îi va afla făcînd aşa» (Le, 12, 37).

Fiind deci un lucru fericit a asculta de Cel ce bate, iar sufletul căutînd pururea spre fericire, simte pe Cel ce stă la uşă, veghind bine asupra comorilor sale, şi zice : «Glasul frăţiorului meu bate la uşă». Cum să înţeleagă cineva în chip cuvenit, din cele spuse, urcuşul miresei spre cele şi mai dumnezeieşti ? Aceea

care a alungat de la ea cu atîta putere şi hotărîre acel vînt aspru de miazănoapte şi a atras la ea vîntul luminos, aceea care a produs prin gură raiuri de rodii, ale căror poame erau înmiresmate,- aceea care şi-a îmbiat grădina ei ca masă Stăpânului iubirii, neavînd nimic de lepădat din cele îmbiate, ci toate fiind recunoscute bune : smirna, aroma, pîinea cu miere, vinul cu lapte; aceea pe care Cuvîntul o mărturiseşte desăvîrşită, zicînd : «întreagă eşti frumoasă şi pată nu este întru tine», aceea se simte acum ca una care pentru prima dată are să primească arătarea lui Dumnezeu, şi ca una care încă nu a primit şi nu a avut în casa ei pe Cuvîntul, Care stă acum înaintea uşilor, ca una care se minunează de puterea glasului Lui. De aceea zice că glasul Mirelui nu o atinge pe ea, ci uşa ei : «Glasul frăţiorului meu bate la uşă».

Vezi cum drumul celor ce urcă spre Dumnezeu e fără hotar ? Cum ceea ce cunoaşte se face necontenit început spre ceea ce e, potrivit celor spuse, deasupra ?[221]. Cînd nădăjduim o oprire din urcuşul spre

220. E vorba de Taina botezului, In care s-a unit Mirele cu noi, cu fecioara, cu-rlţlndu-ne prin despărţirea noastră de alipirea la tot felul de idoli, de închinarea la cele trecătoare ca la nişte lucruri de supremă însemnătate, ca la nişte dumnezei. îngerii Îl aşteaptă pe Cuvîntul lui Dumnezeu Cel întrupat, întorcîndu-Se prin înălţare la ceruri, după ce S-a unit cu noi, ca cu nişte fecioare. Întorcîndu-Se El de la această nunta la fericirea dan palatul Său, Se întoarce împreună cu mireasa pe care Şi-a luat-o, sau cu firea noastră omenească unită cu Sine, iar prin ea cu noi toţi.

221. Urcuşul spre Dumnezeu nu se isprăveşte niciodată; el nu ajunge la un hotar, pentru că Dumnezeu însuşi nu are hotar în^ fiinţa Lui, în iubirea Lui. De altfel chiar înaintarea în unirea cu o persoană omenească nu are hotar. Iubirea creşte din ea Însăşi In măsura în care se afirmă, întrucît este relaţie de la persoană la persoană, apropierea unei persoane de alta. Iubirea creşte la nesfîrşit pentru că persoana care •e apropie de o altă persoană este indefinită în setea ei de a iubi, şi persoana pe care o iubeşte este indefinită în vrednicia ei de a fi iubită şi în capacitatea ei de a răspunde Ia iubire, stimulînd iubirea celeilalte persoane. Iubirea este nesfîrşită pentru că este actualizarea indefinitului a două persoane în relaţia dintre ele. In iubire se activează indefinitul persoanelor ce sînt prin fiinţa lor legate şi orientate una spre alta. Dar in activarea iubirii între ele, persoanele se împărtăşesc de Dumnezeu, de Persoana infinită prin Sine din veci, de interesul Ei pentru persoanele omeneşti la ne-sflrşlt. De aceea orice treaptă nouă în unirea cu Dumnezeu e un punct de plecare pentru pornirea mai departe spre o nouă treaptă de unire cu El, pentru că El însuşi

cele înalte ? Ce-ur mai căuta cineva după ce i se recunoaşte desăvîrşirea ? O vedem aflîndu-se încă înăuntru şi neieşită încă în afara uşilor ei, nici dosfătîndu-se de arătarea feţei Lui, ci bucurîndu-se încă prin auz de împărtăşirea de bunătate. Deci această învăţătură am aflat-o prin cele spuse, că totdeauna li se potriveşte celor ce înaintează spre cele mai mari, cuvîntul Apostolului, care zice : «Dacă i se pare cuiva că a cunoscut, încă n-a cunoscut cum trebuie să cunoască» (I Cor., 8, 2). Căci L-a cunoscut pe El sufletul în cele dinainte, atît cît a cuprins. Dar fiindcă ceea ce a rămas necuprins e de nesfîrşite ori mai mult decît ceea ce s-a cuprins, de aceea Mirele i S-a arătat de multe ori sufletului, şi ca şi cînd nu i-a stat încă înaintea ochilor, făgăduieşte prin glas că i Se va arăta miresei.

Ca să ni se facă lucrul acesta mai lămurit, voi adăuga cuvîntului o icoană, spre pilduire. Dacă s-ar apropia cineva de izvorul acela, de care a spus Scriptura că a ieşit la început din pămînt şi care avea atîta mulţime de apă, că uda toată faţa pămîntului, apropiindu-se de izvor s-ar minuna de nesfîrşitul acela de ape care ţîşneşte şi se revarsă necontenit din pămînt, dar n-ar spune că vede toată apa. Căci cum ar vedea ceea ce e ascuns în sînul pământului ? Deci chiar dacă ar rămîne mult timp lîngă apa ce ţîşneşte, ar fi pururea la începutul vederii apei [222].

Căci nu Încetează apa do a curgo pururea şi de a începe să ţîşnească. Lu fel, cel ce

ne atrage cu iubirea Lui mereu mai aproape de Sine şi ne umple de o tot mai mare iubire faţă de El, care se revarsă şi spre semeni, întrucît iubirea Lui însăşi se revarsă nu numai spre noi, ci şi spre semenii noştri. În iubirea lui Dumnezeu faţă de mine simt şi iubirea Lui faţă de alţii şi deci iubirea Lui umplîndu-mă pe mine, ea se îndreaptă şi spre semenii mei. E o învăţătură pe care a pus-o cel mai larg în lumină sfîntul Grigorie de Nyssa, urmînd sfîntuiui apostol Pavel (Filip., 3, 13 : «Cele dinapoi uitîndu-le, la ţintă alerg»). E învăţătura «epectazelor», a întinderilor nesfîrşite mai sus, care nu sînt numai întinderi intelectuale, ci ale întregii mele fiinţe, care cuprinde în sine nu numai setea mea de cunoaştere, ci setea de a fi întreg tot mai aproape de Dumnezeu. Aceasta nu înseamnă că sufletul nu are pe Dumnezeu, sau nu e unit cu El şi pe treptele de mai jos. Căci şi cu o persoană omenească eşti mereu unit în iubire, deşi cu cît eşti mai unit cu ea, cu atîta doreşti mereu să te uneşti şi mai mult. Urcuşul e făcut necesar nu numai de nesfîrşirea lui Dumnezeu, ci şi de firea noastră făcută pentru infinitate, neîmpăcată cu viaţa în îngustime, în repetiţie, în monotonie, în nelibertate. De aceea, nu ne putem opri la nimic din cele multe, care se îngustează unele pe altele. Tot ce atingem pe pămînt fiind finit, iar firea noastră fiind făcută pentru infinitate, nu se poate mulţumi cu nimic finit. Aceasta face necesar progresul şi schimbarea, dar schimbarea spre aceeaşi infinitate. Dar în viaţa viitoare, ajunşi în infinitatea lui Dumnezeu, ne vom «odihni» în ea, vom ajunge la o stabilitate în ea. Dar nici stabilitatea aceea nu va fi o încremenire, ci o lărgire. Pe cînd în timp şi în viaţa pămîntească trecem de la una la alta, în eternitate va fi o lărgire în aceeaşi. De altfel, în parte, experiem această lărgire în infinitatea lui Dumnezeu încă de aici. Apoi însuşi faptul că trebuie să ne mişcăm mereu, pentru a cuprinde altceva şi altceva, trecînd uneori de Ia un conţinut la altul cu totul contrar (teză-antiteză), ne arată că timpul e făcut pentru eternitate, că în timp tindem să ajungem la cuprinderea totului infinit, fără să ajungem vreodată să-1 cuprindem deodată în întregime.

222. Cunoscînd pe Dumnezeu, sau avînd simţirea bunătăţilor Lui, sîntem pururea la începutul acestei cunoaşteri sau simţiri, cum cunoscînd o persoană omenească, sau gustînd prin iubire farmecul comuniunii cu oa, sintem pururea la începutul acestei cunoaşteri, sau comuniuni. Fiecare nouă[1] cunoaştere, prin trăirea în această comuniune, ne stîrneşte, dată fiind fericirea gustată in ea, la o alia cunoaştere şi comuniune mal

priveşte frumuseţea cea dumnezeiască şi fără hotar, fiindcă ceea ce află mereu se arată mai nou şi mai minunat, decît ceea ce a cuprins înainte, se minunează de ceea ce apare necontenit, dar niciodată nu se opreşte din dorinţa de a vedea, pentru faptul că ceea ce aşteaptă e mai măreţ şi mai dumnezeiesc, decît tot ce se vede. De aceea şi aci, mireasa minunîndu-se şi uimindu-se necontenit de ceea ce cunoaşte, niciodată nu-şi opreşte în cele văzute dorul de cel văzut.

Pentru aceasta, şi acum simte pe Cuvîntul ca bătînd încă la uşă spre a fi auzit şi zice : «Glasul frăţiorului meu se ridică, bate la uşă». Apoi, dînd linişte urechilor, aude pe Cuvîntul răsunînd prin glas. Şi iată ce-i spune Acesta : «Deschide-mi sora mea, prietena mea, porumbiţa mea, desăvârşita mea. Că s-a umplut capul meu de rouă şi pletele mele de picăturile nopţii». înţelesul acestor cuvinte l-ar putea cuprinde cineva, prin contemplare, în acestea : Marelui Moise a început să i Se arate Dumnezeu prin lumină. După aceea, îi vorbeşte prin nor. Apoi, după ce **a** ajuns mai înalt şi mai desăvîrşit, vede pe Dumnezeu în întuneric. Iar ceea ce învăţăm prin acestea e aceasta : cea dintîi depărtare de la părerile mincinoase şi rătăcite despre Dumnezeu e strămutarea de la întuneric la lumină. Iar cunoaşterea nemijlocit următoare a celor ascunse, care călăuzeşte sufletul prin cele văzute spre firea nevăzută, e un fel de nor care umbreşte pe de o parte tot ce se vede, iar pe de alta, îl conduce şi îl obişnuieşte să vadă pe Cel ascuns. Iar sufletul înaintând prin acestea spre cele de sus, cînd e cu putinţă firii omeneşti, părăsind cele de jos, ajunge în lăuntrul ascunsurilor cunoştinţei de Dumnezeu, fiind înconjurat din toate părţile de întunericul dumnezeiesc. Şi astfel, fiind lăsat afară tot ce se vede şi se cuprinde, nu mai rămîne pentru contemplarea sufletului decît nevăzutul şi necuprinsul, în care e Dumnezeu, precum zice Scriptura despre legiuitor : «A intrat Moise în întunericul unde e Dumnezeu» [223].

bogată, mal substanţială. Toate cunoaşterile, toate comunicările dinainte le-am uitat, sau dacă nu le-am uitat, ele îşi capătă de fiecare dată noi înţelesuri, noi adîncimi, noi puteri de a ne ferici, mai ales dacă sîntem în contact viu cu persoana respectivă şl ea ne descoperă mereu din farmecul ei unic şi nesfîrşit. Urcuşul în intimitatea cu ea nu sfîrşeşte niciodată, dar e un urcuş în intimitatea aceleiaşi persoane, pe care am cunoscut-o plnă acum, care ne este familiară şi ne întreţine bucuria prin această familiaritate. E un «progressus in idem». E o înaintare, care e totodată o stabilitate, o r&mlnere in aceeaşi casă. E um «motus stabilis», un «status mobilis». E o adîncire In acelaşi Indefinit familiar, sau infinit inepuizabil, în aceeaşi bucurie pe care ne-o Întreţine. E o îmbogăţire a noastră, dar nu o înstrăinare, ci dimpotrivă, nu e o risipire In noutăţile fără adîncime, de suprafaţă, în care nu ne regăsim niciodată pe noi înşine, In care rămînem mereu străini de identitatea noastră.

223. Sînt trei trepte de căpetenie în cunoaşterea de Dumnezeu : cunoaşterea în lumină, în nor şi în întuneric. Prin toate acestea a trecut Moise şi trece orice suflet care înaintează continuu (în rug, sub norul prin pustiu şl în întunericul de pe Sinai). Prima o aflarea unui sens al vieţii prin credinţa în Dumnezeu, prin depărtarea de

Inţelcglndu-le noi acestea astfel, trebuie să vedem care este înrudirea dintre cele spuse de noi mai înainte, cu cele spuse acuma. A fost o dată cînd mireasa era neagră, fiind întunecată de dogme nelu-minoase, fiindcă a privit-o soarele, care a ars sămînţa fără rădăcină de pe pietre, cînd, biruită de cei ce unelteau împotriva ei, n-a păzit via ei. Căci nemaicunoseîndu-se pe sine, a păscut, în loc de oi, turmele de iezi. Dar după ce ş-a suit din convieţuirea cu păcatul şi prin sărutarea aceea tainică a dorit să-şi apropie gura de izvorul luminii, s-a făcut frumoasă, ca una ce a fost luminată de lumina adevărului şi spălată prin apă de negreaţă neştiinţei [224]. Apoi, pentru buna alergare, e asemănată cu călărimea, şi pentru iuţimea înţelegerii, cu porumbiţa. Prin acestea, stră-bătînd, ca un cal, tot ce se poate cuprinde şi vedea, şi zburînd peste ele, ca o porumbiţă, mai întîi se odihneşte cu dorinţa în umbra mărului — numind norul măr umbros [225] — iar acum e învăluită de noaptea dumnezoiască, în care **Mirele** o de faţa, **dar** nu **e** văzut. Căci cum ar fi văzut **Cel** nevăzut ? **Dar** dăruieşte sufletului o anumită

mecredintă şi de închinarea la idoMi lucrurilor trecătoare; a doua e cunoaşterea lui Dumnezeu prin lucrurile văzute, recunoscute ca create ,• a treia e cunoaşterea lui Dumnezeu în ascunsul Său, fără mijlocirea celor văzute. E cunoaşterea Lui în taina Lui însăşi, neluminat de nimic din cele create (leş., 20, 21). E trăirea directă şi intensă a Lui ca nevăzut şi necuprins. Aceasta nu e o simplă considerare teoretică a lui Dumnezeu ca mad presus de toate exprimările şi imaginile noastre, adică nu e o simplă teologie negativă în sens intelectual. Filosoful Jaspers vorbeşte şi el de o ajungere a gîndirii la o treaptă cînd îşi dă seama că există o realitate dincolo de gîndire: «Există mereu o îndoită depăşire de sine a gîndirii în ceea ce nu se poate gîndi; nu numai o transcendere peste ceea ce e gîndit în ceea ce nu se poate gîndi, ci o renunţare la sine a gîndirii însăşi, o negîndire, care luminează prin aceea că nu mai glndeşte ceva anume, dar nu gîndeşte nici nimicul» (*Philosophie,* III Bând: Metaphysik, Berlin, 1932, p. 39). Cunoaşterea credincioasă în întuneric nu rămîne la acest pozitiv nedeterminat, ci simte înţelegător (\oepâ ato^iic) pe Dumnezeu în presiunea Lui ca Persoană poruncitoare, revendicatoare, iubitoare. Moise primeşte în întuneric de la Dumnezeu poruncile şi toate legile într-o îndelungată petrecere în faţa Lui. Se cunoaşte nevăzutul lui Dumnezeu. E în aceasta un paradox. S-ar putea spune mai degrabă că nevăzutul şi necuprinsul lui Dumnezeu se face simţit. Se face simţit ca nevăzut, ca necuprins, ca mai presus de toate cele văzute şi posibil de cuprins. Se trăieşte intens nevăzutul şi necuprinsul, ca o prezenţă reală. Simţirea aceasta a Lui ne dă totodată un sens al Lui, întrucît e o «simţire înţelegătoare». Ne dă sensul Celui care explică toate sensurile şi în Care se cuprind sensurile tuturor.

204. La început sufletul a fost spălat de negreala neştiinţei prin. apa botezului şi a fost luminat de lumina lui Hristos primit în el cu această Taină, cunoscînd de acum sensul existenţei şi putînd înainta prin iubirea de Hristos, în orizontul luminii Lui nesfîrşite.

225. După cunoaşterea lui Dumnezeu ca sens al vieţii prin botez, sau prin sărutarea tainică, dar care nu e încă unirea deplină cu Mirele, sufletul-mireasă aleargă ca să cunoască pe Dumnezeu din toate cele create (ca o călărime), apoi la sfîrşitul acestei alergări se odihneşte în umbra mărului, sau sub umbra norului, ca într-o cunoaştere a lui Dumnezeu' din toată creaţiunea în rezumat, apoi e învăluită în noaptea necuprinsului indefinit al lui Dumnezeu. Cele mai multe din sculpturile precreştine înfăţişează pe femeie lîngă un măr. Nu se ştie exact ce simbolizează acest măr. Unii îl interpretează ca simbolul fecundităţii feminine, asemănată cu a pămîntului. Sfîntul Grigorie de Nyssa vede şi el în măr creaţiunea, dar ca mijloc prin care sufletul cunoaşte pe Dumnezeu. Dar în «Facere» se redă în alt sens folosirea creaţiunil : nu ca pom al vieţii, ci al cunoştinţei binelui şi răului fără Dumnezeu şi împotriva lui Dumnezeu. Dar el socoteşte că, dincolo de aspectul de suprafaţă al crea|iunii, stă esenţa el înrădăcinată In Dumnezeu, prin care se străvede Dumnezeu.

simţire a prezenţei Sale, scăpînd însă cunoaşterii limpezi, prin faptul că Se ascunde în nevăzutul firii Sale.

In ce constă, deci, cunoaşterea tainică dăruită sufletului prin această noapte ? Se atinge Cuvîntul de uşă. Iar prin uşă înţelegem cugetarea cu socotinţe a celor negrăite, prin care ni-L apropiem pe Cel căutat. **Deci** adevărul, stînd în afara firii noastre, prin cunoaşterea din parte, cum zice Apostolul, bate la uşa înţelegerii noastre prin nişte socotinţe şi ghicituri, zicînd: «Deschide». Şi deodată cu îndemnul, **arată şi** felul cum se cuvine să I se deschidă uşa, întinzînd ca pe nişte **chei** aceste numiri frumoase, prin care se deschide ceea ce este închis. Căci **chei** sînt, fără îndoială, înţelesurile acestor numiri, care deschid cule ascunse : soră, prietenă, porumbiţă şi desăvîrşită. Pentru că, de **vr**«'l, zice, să ţi se deschidă uşa şi să ţi se ridice porţile sufletului tău, c:n **să** intre împăratul slavei, trebuie să Mi te faci soră, prin aceea că primeşti **cu** sufletul voile Mele, precum zice în Evanghelie că se face **frate al Lui** cel ce vieţuieşte în poruncile Lui. Pe lîngă aceasta, trebuie **Încă** să **te** apropii de adevăr şi să te faci prietenă, aşa oa **nici** un zid să **nu mai fie** la mijloc. Apoi trebuie să ai, în firea porumbiţei, desăvîrşirea. **Iar** aceasta înseamnă să fii fără nici o lipsă şi plin de toată nerăutatea **şi** curăţia.

Primeşte, o, suflete, aceste numiri, ca pe nişte chei, şi deschide prin **ele** intrare adevărului, după ce te**-ai** făcut soră, prietenă, porumbiţă **şl** desăvîrşită [226]. Iar din primirea şi băgarea Mea în casă vei avea drept clştig roua de pe capul Meu, de care sînt plin, şi picăturile nopţii ce **curg din** plete. Iar dintre acestea, roua este tămăduire, precum am în-

In **calitatea aceasta, creaţiunea e «pomul vieţii», făcîndu-ne cunoscut pe Dumnezeu** CA **Izvorul vieţii. In sensul acesta poate spune el că sufletul într-o etapă mai înaltă •t odihneşte sub umbra mărului, cunoscînd prin el pe Dumnezeu.**

226. Se vorbeşte despre o cugetare cu socotinţe, sau în întuneric, despre Dumne-seu cel nevăzut, care nu ne dă o cunoaştere a Lui, ca produs al socotinţelor noastre, ci prin ea prindem realitatea Lui obiectivă, oarecum simţită, dar mijloacele prin care prindem cu cugetarea această realitate oarecum simţită sînt nişte socotinţe ale noastre, ne-fllnd cu totul adecvate cu realitatea Lui. In această cugetare la El prin socotinţe, bate ca la o uşă Dumnezeu, făcîndu-ne simţită prezenţa Lui. Bătînd prin această uşă a cugetării noastre, sau făcîndu-Se astfel simţit, ne porunceşte să-I deschidem ca să Intre In intimitatea noastră. Dar cheile cu care Ii putem deschide stau în calităţile noastre de soră, de prietenă, de porumbiţă nevinovată, pe care le-am dobîndit. Sora simte pe Frate, prietena pe Prieten, porumbiţa curată pe Cel curat. Şi soră şi prietenă a Lui s-a făcut sufletul (amintim că în greceşte sufletul e de genul feminin) prin faptul că a împlinit voile Lui. Prin toate acestea, uşa grea a sufletului s-a subţiat, zidul lui opac s-a făcut transparent, sufletul întreg s-a sensibilizat pentru a simţi şi a primi prezenţa învecinată a Cuvîntului în lăuntrul său. Dînd sufletului aceste numiri, Hristos S-a declarat El însuşi pe Sine Frate şi Prieten al lui, sau l-a făcut pe suflet să simtă apropierea, familiaritatea Sa. Iar prin aceasta i-a dat puterea să-1 **deschidă, o îndrăzneală nouă de a se apropia şi mai mult de El. Avem aci un exemplu do felul cum în însăşi cugetarea noastră este o simţire a lui Dumnezeu.**

văt,at limpede de la Proorocul, care zice : «Roua de la Tine este tămăduirea lor». Iar picăturile nopţii au înţelesul tîlcuit mai înainte. Căci nu e cu putinţă ca cel ce a ajuns treapta vederii celor tainice şi nevăzute să se afle într-un torent şi o ploaie de cunoştinţă. Ci să fie bucuros dacă adevărul îi va picura cunoştinţa prin înţelesuri mici şi umbroase. Prin gura bărbaţilor sfinţi şi purtători de Dumnezeu curg numai stropi de cuvinte şi de înţelesuri. Căci pletele ce atîrna de capul Mirelui, socotesc că e un nume care închipuie pe prooroci, evangheiişti şi apostoli. Aceştia, scoţând fiecare, cît poate încăpea, din vistieriile acoperite de întuneric, ascunse şi nevăzute, ni se fac nouă rîuri, dar faţă de adevărul însuşi sînt picături de rouă, chiar dacă sînt plini pînă la covîrşire de mulţimea şi

mărimea învățăturii. Un astfel de rîu a fost Pavel, care s-a înălțat prin valurile înțelesurilor pînă peste cer, pînă la al treilea cer, pînă la rai, pînă la cuvintele tainice şi negrăite. Dar cu toate că plutea pe marea largă, printr-o astfel de măreție a învățăturii, arată totuşi că ceea ce spune, sau cuvîntul lui, este picătură de rouă, față de cuvîntul adevărat[221]. Căci spune : «în parte cunoaştem şi în parte proorocim» (I Cor., 13, 9) ,- şi: «De socoteşte cineva că a cunoscut ceva, încă n-a cunoscut precum trebuie să cunoască» (I Cor., 8, 2) ; şi: «Nu mă socotesc pe mine să fi ajuns» (Fii., 3, 13). Dacă, deci, un strop de rouă şi o picătură de pe plete par rîuri şi mare şi valuri, în comparație cu puterea noastră, ce trebuie să socotim despre Izvorul, Care zice : «De însetează cineva, să vină la Mine şi să bea» (In, 3, 37) ? Fiecare din cei ce aud, din proporția celor spuse, să-şi facă o idee despre minune. Căci dacă ajunge o picătură pentru a da naştere nurilor, ce trebuie să bănuim că este Dumnezeu, în comparație cu această picătură ?

Dar să vedem cum ascultă mireasa de Cuvîntul, cum îi deschide intrarea Mirelui ? «M-am dezbrăcat, zice, de haina mea, cum mă voi îmbrăca în ea ? Spălat-am picioarele mele, cum le voi mai murdări ?» A ascultat cum se cuvine pe Cel ce a poruncit ca ea să se facă soră şi prietenă, porumbiță şi desăvîrşită, ca prin stările acestea adevărul să fie adus în suflet. Căci a făcut cele ce a auzit, dezbrăcîndu-se de haina de piele, cu care s-a îmbrăcat după păcat, şi spălîndu-şi picioarele de pămîntescul de care se pătase, coborînd de la viețuirea în rai la pămînt, cînd a auzit: «Pămînt eşti şi în pămînt vei merge» (Fac, 3, 19). De aceea a deschis Cuvîntului intrarea în suflet, înlăturând perdeaua inimii, adică a trupului. Iar prin trup înțeleg pe omul cel vechi. Pe acesta porunceşte

Apostolul să-1 dezbrace şi sa-1 lepede cei ce se vor spăla ln baia Cuvîntului de

227. In comparație cu «Cuvîntul adevărat», chiar cuvintele proorocilor, evan-gheliştilor şi apostolilor sînt picături de rouă ce curg din ei ca din nişte plete atîr-miate de Dumnezeu-Cuvintul, după ce l-am deschis uşa, deşi ele par riuri, în comparație cu cuvintele noastre. Dar, intrarea «Cuvîntului adevărat» înseamnă intrarea lui Hristos însuşi în noi.

murdăria tălpilor sufletuUul.

Aşadar, dezbrăcînd pe omul cel vechi şi înlăturînd acoperămîntul de pe inimă, a deschis intrarea Cuvîntului, pe Care, după ce Acesta a intrat înăuntru, sufletul şi L-a făcut îmbrăcăminte, după învățătura Apostolului, care porunceşte ca cel ce a dezbrăcat acoperămîntul de carne al omului vechi să îmbrace haina «cea zidită după Dumnezeu, întru sfințenie şi dreptate» (Ef., 4, 24). Şi îmbrăcămintea zice că este Hristos. Iar mărturisirea miresei că nu va îmbrăca iarăşi haina lepădată, ci îi ajunge, după legea aspră a celor cuvioşi, haina cea unică, pe oare a îmbrăcat-o cînd a fost înnoită prin naşterea de sus, întăreşte cuvîntul Domnului, care porunceşte ca cei împodobiți odată cu îmbrăcămintea dumnezeiască să nu mai îmbrace peste ea haina păcatului, nici să mai aibă două haine (Mt., 10, 10), ci numai una, ca să nu fie pe acelaşi trup două haine contrare între ele. Căci ce are comun îmbrăcămintea întunecată, cu cea luminoasă **şi** nematerială ?

Dar nu numai aceasta o zice legea, că nu trebuie să avem două haine, ci nici să coasem petec nou pe haina veche, ca să nu se facă mai rea urîțenia celui ce o îmbracă, prin aceea că petecul nu va sta şi haina veche va suferi o ruptură încă mai rea şi mai greu de îndreptat. Căci rupe, zice, petecul nou din haina veche şi ruptura se face mai rea, încît se fac văzute prin ea forme pocite, urîte. De aceea zice :• «Dezbrăcat-am haina mea, cum o voi îmbrăca ?». Căci cine, văzînd pe sine haina de soare a Domnului, țesută din curăție şi nestricăciune, cum a arătat-o pe Muntele Schimbării la față, va primi pe urmă să se îmbrace în haina săracă şi peticită, pe care o îmbracă, precum zice Proverbul, bețivul şi curvarul?

De asemenea, după ce şi-a spălat picioarele, nu mai primeşte iarăşi **pe** talpă murdăria pământului. Căci «mi-am spălat, zice, picioarele ,- cum le voi murdări pe ele ?» Pentru că nici de Moise, după ce, la porunca dumnezeiască, şi-a eliberat picioarele de învelişul mort al pieilor, cînd a călcat pământul sfînt şi luminat, nu se istoriseşte să-şi fi acoperit iarăşi picioarele cu încălțăminte. La fel, nici cînd şi-a alcătuit veşmîntul preoțesc, după chipul arătat lui în munte, amesteeînd în țesătură strălucirile aurului, porfirei, visonului, vînătului şi roşului, ca să fulgere o frumusețe amestecată din toate, nu a pregătit picioarelor nici o podoabă, căci podoaba piciorului preoțesc e de a fi liber de orice înveliş. Căci preotul trebuie să calce, numaidecît, pe pământ, pe care nu e îngăduit să calce cu piei moarte. De aceea le interzice Domnul şi ucenicilor Încălțămintea, fiindcă le porunceşte să nu umble în oalea **pagi**nilor, ci să meargă pe calea cea strimtă (Mt., 10, 10). Dar cunoşti, fără

îndoiala, calea cea strimta, pe caro 11 se porunceşte ucenicilor să alerge, pentru că ai aliat de Cel ce zice : «Eu sînt calea» (In, 14, 6). Insă pe' aceasta nu o poate atinge col ce nu a lepădat îmbrăcămintea omului celui mort.

Fiindcă, deci, mireasa a păşit pe această cale, în care Domnul' spală cu apă picioarele celor ce umblă pe ea şi le şterge ou ştergarul cu care s-a încins — căci puterea curățitoare a păcatelor este un fel de cingătoare a Domnului, pentru că zice : «îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere şi S-a încins» (Ps. 92, **2)** — de aceea, după ce a fost curățită la picioare, se ține pe calea împărătească, nemaiabătîndu-se la dreapta sau la sînga, ca nu cumva, abătîndu-se din cale pe o parte sau alta, să-şi murdărească picioarele de noroi. Şi înțelegi, desigur, ceea ce se dă de înțeles prin cele spuse, că cea care şi-a dezlegat odată prin botez încălțămintele (pentru că e o lucrare proprie botezului să dezlege curelele încălțămintelor — cum a mărturisit Ioan — pentru că numai Domnul o poate face aceasta, căci cum ar fi dezlegat altcineva pe Cel ce nici nu e legat cu cureaua păcatului), şi şi-a spălat picioarele, a lepădat odată cu încălțămintea toată întinăciunea pământească. De aceea îşi păzeşte talpa neîntinată, umblînd pe calea pardosită, cum a făcut şi David, care, lepădînd materia noroiului, şi-a aşezat pe piatră picioarele lui, zicînd : «M-a ridicat pe munte din groapa ticăloşiei şi din tina noroiului şi a aşezat pe piatră picioarele mele şi a îndreptat paşii mei» (Ps. 39, 2—3). Iar prin piatră înțelegea pe Domnul, Care este lumină, adevăr, nestricăciune şi dreptate, cu care se pardoseşte calea duhovnicească. Cel ce nu se abate de la acestea într-una din cele două părți îşi păzeşte talpa nemurdărită din nici o parte de noroiul plăcerii.

Acestea sînt, după judecata mea, cele prin care mireasa deschide uşa Cuvîntului. Căci mărturisirea de a nu mai lua asupră-şi noroiul lepădat şi de a nu mai primi pe drumul vieţii întinăciunea pămîntească deschide sfinţeniei intrarea la sufletul astfel pregătit. Iar sfinţenia e Domnul. Şi cu aceasta s-a isprăvit tîlcuirea celor spuse [228].

După aceasta porneşte iarăşi sufletul la urcuşul ce urmează. Acum nu mai bate glasul la uşa inimii, ci însăşi mîna dumnezeiască pătrunde prin deschizătură la cele dinăuntru. Căci zice : «Frăţiorul meu a întins mîna lui prin deschizătură şi cele din lăuntru ale mele s-au uimit de el». E vădit, fără îndoială, celui ce ascultă cu înţelegere, cu cît sîht mai înalte cele spuse acum, faţă de cele dinainte. Spunînd Mirele către mireasa : «deschide», Ii dă prin numirile dumnezeieşti putere să

228. Prin tot ce spune, mireasa arată cum se pregăteşte să deschidă uşa Mirelui : dacă m-am dezbrăcat odată de haina de piele a trupului îngroşat (pătimaş), desigur că nu o voi mad îmbrăca din nou (haina de piele e simtualitatea trupească a noastră, dat fiind că pielea este extrem de sensibilă) (şl odată ce mi-am spălat picioarele «le murdărie, prin apa botezului, ca să cwlc cu ele pe colea de piatră oare este Hristos, Cel ce-mi dă cunoştinţa şi viaţa sigură şi bărbătească, nu le voi mai murdări iarăşi.

deschidă. Mireasa ascultă de Cuvîntul. Căci se face ceea ce a auzit: soră, prietenă, porumbiţă şi desăvîrşită. Dezbracă haina de piele şi-şi spală murdăria de pe picioare şi nu se mai îmbracă nici în veşmîntul acela urît şi sfîrtecat, nici nu-şi mai reazimă pasul pe pămînt. Aşadar aude glasul Lui şi ascultă porunca Lui. Deschide fereastra înlăturînd acoperămîntul de pe inimă ; a rupt vălul de pe fereastră, adică al cărnii, şi-a deschis toată fereastra sufletului, ca să intre împăratul slavei, dar lărgimea ferestrei s-a dovedit o deschizătură mică, îngustă şi strimtă, prin care n-a încăput însuşi Mirele, ci de-abia mîna Lui. Deci prin ea a pătruns înăuntru şi S-a atins de cea care dorea să-L vadă pe Mire, din care aceasta numai atîta a cîştigat, că a cunoscut că mîna aceasta este a Celui dorit [229].

Ce învățături ni se împărtăşesc prin înțelepciunea celor spuse, vom afla de vom stărui puțin asupra textului. Sufletul omenesc e hotarul Intre două lumi [230], dintre care una e necorporală, cugetătoare şi nepieritoare, iar cealaltă, corporală, materială şi nerațională. Iar fiindcă după ce s-a curățit repede de alipirea la viața groasă şi pămlntească[231], priveşte prin virtute spre ceea ce e înrudit cu el şi dumnezeiesc, el nu încetează de a cerceta şi căuta obîrşia celor ce sînt [232] : oare e izvorul frumuseții lucrurilor, de unde țîşneşte puterea, ce este aceea din care

izvorftşte înțelepciunea în cele ce slnt (In cele create). Şi mişcînd toate gîndurile şi

229. După ce s-a simțit atins de glasul Mirelui-Hristos, Care cere intrare, sufletul deschide întîi fereastra. Urcuşul continuă să se facă treptat. Dar prin fereastră n-a Încăput decît mîna Mirelui. Aceasta atinge sufletul în mod mai sensibil decît glasul, dar sufletul nu vede încă pe Mirele însuşi. îşi dă însă seama că mîna e a Lui. Se cunoaşte cineva şi din atingerea mîinii lui. Fiecare persoană atinge altfel cu mina sa. Cu mult mai mult se cunoaşte mîna atotputernică a lui Dumnezeu dintre toate mîinile. Cu mult mai mult se simte mîngîierea mîinii Celui atotmîngîietor şi etotiublt, dectt mîngîierea oricărei alte mîini. Nevederea lui Dumnezeu nu e egală Cu o necunoaştere totală a Lui, în sensul teologiei negative teoretice.

230. Hotarul nu numai desparte, ci şi leagă două întinderi. Dar nu face parte din nici una, pentru că atunci n-ar mai fi hotar între ele, oi ele ar rămîne total neunite, despărțite. Sufletul nu e ca cele din ordinea materială, nici ca cele din ordinea dumnezeiască, necreată. Dar el e deschis Iui Dumnezeu şi are putința de a lucra în colo materiale ; putința de a simți pe Dumnezeu şi de a simți cele materiale. Deci, puțind primi ln sine cele dumnezeieşti, le poate trece mai departe celor materiale. Sufletul constituie un al treilea plan, un plan intermediar, mai mult decît îngerul, care deşi e creat şi deschis lui Dumnezeu, nu poate trece prin sine cele dumnezeieşti fn cole materiale.

231. «S-a curățit repede», prin hotărîrea sa şi prin botez.

23>2. Alipirea la cele dumnezeieşti nu se face aşa de repede ca dezlipirea de cele pămînteşti. în acest scop trebuie străbătută o cale lungă a virtuții, după ce prin curățirea de alipire la cele materiale a început să vadă cele dumnezeieşti, înaintînd in virtute, înaintează şi în cunoaşterea de Dumnezeu prin cele corporale, sub călăuzirea norului sau în treapta a doua a cunoaşterii lui Dumnezeu, după treapta întîia a cunoaşterii Lui, care înseamnă începutul privirii la El prin botez (în lumină). Din Egipt au ieşit israeliții printr-un singur act, dar drumul spre pămîntul făgăduinței e Îndelungat. Faptul că s-au despărțit de Egipt printr-un singur act nu înseamnă însă că Ispitele amintirii vieții de mai înainte nu mai lucrează asupra lor. Chiar în lupta îndelungată cu aceste ispite e implicată şi o înaintare îndelungată spre unirea cu Dumnotrcu şi însăşi înaintarea In El e fără sfîrşit, deoarece El însuşi este nesfîrşit.

toată puterea de cercetare a Înțelesurilor şi străduindu-se să cuprindă ceea ce caută, îşi face hotar al cuprinderii lui Dumnezeu lucrarea ce coboară pînă la noi, pe care o simțim prin viață [233]. Şi precum sufletul ce apare de jos, ca apa din pămînt, nu rămîne acolo, şi precum apa nu rămîne în fundul lacului, ci, făcîndu-se bulboană, se ridică în sus spre ceea ce îi este înrudit şi de-abia cînd a străbătut suprafața cea mai de sus a apei şi s-a amestecat cu aerul, se opreşte din mişcarea în sus, la fel se întîmplă şi cu sufletul care caută cele dumnezeieşti [234]. Căci, după ce s-a înălțat de la cele de jos spre cunoştința celor de deasupra, cuprinzînd minunile săvîrşite în zidire prin lucrarea Iui Dumnezeu, nu mai poate înainta mai departe prin străduința iscoditoare, ci se minunează de El şi I se închină Celui cunoscut numai în aceea că este, prin cele ce le lucrează cu adevărat prin frumusețea cerului, prin strălucirile luminătorilor, prin repedea mişcare în cerc a

233. Hotarul pînă unde ajunge cunoaşterea noastră de Dumnezeu prin cele văzute e pus de lucrarea lui Dumnezeu prin ele. Dincolo de această cunoaştere începe cunoaşterea Lui în întuneric, sau cunoaşterea simțită directă a nevăzutului şi necuprinsului Lui.

234. Sufletul apare în trup, dar nu din puterea trupului, ci din porunca lui Dumnezeu i sau Dumnezeu îl pune la început în adîncul trupului, dar nu ca să rămînă lipit de trup, ci ca să se înalțe spre cele de deasupra lui, fără a rupe legătura cu el. Adică e făcut să nu rămînă supus trupului, ci ca să se facă tot mai stăpîn asupra trupului, înduhovnicindu-1, umplîndu-1 de puterea Iul Dumnezeu, ridicîndu-1 împreună cu sine In ambianții lui Dumnezeu, tndiimne/elndu-l.

osiei, prin învîrtirea regulată şi bine orînduită a stelelor, prin fiecare întoarcere la fel în cerc a celor patru anotimpuri, prin pămîntul orînduit potrivit cu atmosfera care îl cuprinde şi care îşi schimbă lucrările sale după felurimea mişcării celor de deasupra, prin firile felurite ale viețuitoarelor, ale celor ce petrec în ape, ale celor ce au primit mişcarea în aer şi ale celor cu viața pe pămînt, prin pomii de tot felul, prin ierburile ce se deosebesc între ele după calitate, putere şi formă, prin însuşirile fructelor şi sucurilor şi prin toate celelalte, prin care se arată lucrarea lui Dumnezeu. Pe toate acestea văzîndu-le, din minunea celor văzute, sufletul trage prin cugetare învățătura, despre Cel înțeles din faptele lui că este. In veacul viitor, cînd va fi trecut tot ce se vede, după cuvîntul Domnului, care zice : «Cerul şi pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece» (Mt., 24, 35), şi cînd vom trece la viața aceea care e mai presus de ochi şi de auz şi de cugetare, nu vom mai cunoaşte din parte, prin opere, firea Celui bun, ca acum, nici nu se va mai înțelege din lucrarea în cele ce se văd Cel ce e peste toate, ci fără îndoială se va cuprinde altfel chipul fericirii negrăite şi va fi un alt mod al participării, curo nu **se** poate sui acum la inima omului. Dar acum hotarul cunoaşterii Celui negrăit, pus sufletului, este lucrarea Lui arătată în cele ce sînt, care am înțeles că e numită, figurat, mînă [235].

Deci aceasta e învățătura ce ni s-a predat înțelepțeşte prin aceste cuvinte dumnezeieşti. Prin ele sufletul curat, care nu mai umblă în viața pămlntească şi materială, ca să nu-şi mai murdărească picioarele, sprijinindu-le în cele de jos, aşteptînd să primească pe Mirele însuşi, venit întreg în casă, a fost bucuros să privească deocamdată mîna Lui în deschizătură (în fereastră), adică puterea Lui lucrătoare. «Frățiorul meu, zice, a întins mîna Lui prin deschizătură». Căci nu poate firea omenească să primească în ea firea nehotărnicită şi necuprinsă.

«Iar cele dinăuntru ale mele, zice, s-au uimit de El». Cuvîntul «uimire» arată uluirea şi mirarea de minunea văzută. Căci toată puterea **de** cugetare a firii omeneşti s-a mişcat spre minunea celor lucrate prin mina dumnezeiască, a căror înțelegere mai presus de fire tîlcuieşte prin sine înțelesul neînțelesului şi necuprinsului Celui ce lucrează [236]. Pentru că toată zidirea celor ce sînt este fapta

235. In acest lung pasagiu s-a explicat mîna lui Dumnezeu, care atinge, prin deschizătura sufletului, sau prin cugetarea lui, toate cele din lăuntrul lui, ca lucrare a lui Dumnezeu din creațiune. Căci Dumnezeu Se face cunoscut sufletului prin toate rațiunile lucrurilor.

23G. Cele înțelese din creațiunea ca operă a lucrării lui Dumnezeu, a lucrării prin care a zidit-o, dar şi a lucrării prin care o conduce şi susține apariția a noi şi noi forme In ea, ne fac să înțelegem întrucîtva lucrarea Lui. Dar lucrarea aceasta, In parte Înțeleasă din cele înțelese ale creațiunii, ne face să ne dăm seama că ea are ca subiect pe Cel neînțeles şi necuprins, Care însă ne cheamă, prin alte şi uite Împrejurări legate de lume şi de viața celorlalți oameni în ea, să înțelegem tot mal mult interesul Lui pentru noi şi să înaintăm în cunoaşterea Lui. Cunoaşterea u ceea ce se înțelege din Dumnezeu tot mai mult e însă nedespărțită de cunoaşterea necuprinsului, neînțelesului şi nemărginirii Lui, căci altfel nu ar putea să ne descopere alte şi alte bunătăți ale Lui. Catafaticul (cunoaşterea afirmativă) merge mtnă in mînă cu apofaticul (cunoaşterea tainică a necuprinsului Lui). Aceasta se întîmplă şi In cazul persoanelor omeneşti. înțelegem ceva dintr-o persoană prin rntlonnlitatea lucrărilor ei; mai bine zis cunoaştem tot mai mult din ea, prin lucrările ei mereu altele, care au ca izvor aceeaşi raționalitate, mereu variată şi ea In manifestările ei. Dar ele ne dau să cunoaştem totodată indefinitul subiectului acestor lucrări şi al raționalității ei, In acelaşi timp identică şi variabilă. Această cunoaştere apofatică, unită cu cunoaşterea catafatică, e identică cu simțirea, sau cu vederea directă a necuprinsului dumnezeiesc, după ce am încetat să-L cunoaştem din (Tou | **iunc, ciad am intrat în «întuneric».**

mîinii aceleia ce ni s-a arătat nouă prin deschizătură, cum strigă Ioan şi cum glăsuieşte proorocul împreună cu Evanghelia. Căci cel dintîi zice : «Toate printr-însul **s**-au făcut» (In, **1**,3), iar proorocul numeşte puterea făcătoare a lucrurilor, mînă, zicînd : «Mîna Mea a făcut acestea toate» (Is., 66, 2). Fiindcă deci înfăptuirile acelei lucrări, pe lîngă toate celelalte, între care şi frumuseţile cereşti, încă nu le-a cuprins cugetarea cercetătoare a omu-

lui, şi a nu ine, ce» c> omul, suiu soarele, sau alta minune din celie ce se văd în creatiune, inima se uimeşte de lucrarea dumnezeiască,• iar dacă nu le-a cuprins pe acestea, cum va cuprinde firea mai presus de acestea?

Dar şi de va tîlcui cineva altfel ghiciturile celor spuse, nu va da o explicare străină de ceea ce se spune. Căci socotesc că prin casa miresei se cuvine să se înţeleagă toată viaţa omenească. Iar prin această mînă, făcătoare a celor ce sînt, se poate înţelege Cel ce a voit să Se restrângă după micimea şi nimicnicia vieţii omeneşti, prin aceea că S-a făcut părtaş firii noastre în toate, afară de păcat. Iar venit la noi, a pricinuit uimire şi minunare sufletelor : cum se arată Dumnezeu în trup? Cum se face trup Cuvîntul? Cum se săvîrşeşte naşterea în feciorie? Cum se amestecă lumina cu întunericul şi viaţa se împreună cu moartea? Cum poate deschizătura mică a vieţii noastre să primească în sine mîna care a creat toate cele ce sînt, care măsoară tot cerul, îmbrăţişează tot pămîntul şi toată apa? Pe drept cuvînt ne arată aşadar mireasa, în chip prorocesc, prin chipul mîinii, harul Evangheliei. Căci cînd S-a arătat Domnul pe pămînt şi cu oamenii a vieţuit, am cunoscut prin lucrările mîinii frumuseţea curată şi nematerială a Mirelui **şi** dumnezeirea Cuvîntului şi strălucirea luminii adevărate. Căci prin mînă înţelegem puterea Lui săvîrşitoare de minuni, prin care erau readuşi morţii din nou la viaţă, era redată vederea orbilor, se alunga boala leprei şi se depărta prin poruncă tot felul de boală cumplită **şi** de nevindecat.

După ce am înfăţişat această îndoită explicare a mîinii, dintre care una susţine că firea dumnezeiască, fiind cu totul necuprinsă şi necu-getabilă, se cunoaşte numai prin lucrare, iar cealaltă spune că mireasa, prin cuvintele acestea înfăţişează harul evanghelic, vom lăsa auzi-torului să decidă care e mai potrivită şi mai adevărată decît cealaltă. Dar oricare s-ar socoti că e mai de folos sufletului, călăuzirea noastră spre bine se va face deplin numai prin amîndouă. Căci cunoscînd că ceea ce se poate cunoaşte din Dumnezeu, ceea ce, după cuvîntul lui Pavel, se vede din creaţiunea lumii, vom fi cruţaţi de iscodirea celor ce nu pot **fi** cuprinse, ca nu cumva supunînd raţiunii naturale firea neajunsă **şi** negrăită, să hrănim erezia împotriva adevărului. Iar de vom socoti că prin chipul mîinii se înţelege Evanghelia, şi aşa credinţa în dogmele tainice ni se va face mai fermă, cunoscînd din mai înainte-vestirea dogmelor ei adevărul neîndoielnic al lor, în Hristos Iisus, Căruia I se cuvine slava, în vecii vecilor. Amin.

Omilia a XII-a

«Sculatu-m-am cu să deschid irăţiorului meu. Mîinile mele au picurat smirnă, degetele mele pline sînt de smirnă. Pus-am mîinile mele pe încuietoare (cheie), am deschis irăţiorului meu. Dar irăţiorul meu trecuse. Suiletul meu a ieşit după cuvîntul lui. Căutatu-l-am pe el şi nu l-am aliat, chematu-l-am şi nu m-a auzit. Ailatu-m-au păzitorii care înconwă cetatea, bătutu-m-au, rănitu-m-au, ridicat-au de la mine vălul păzitorii zidurilor» **(Cmt. Cînt.**, 5, 6—7**).**

Cei ce călătoresc în călătoria pe mare cu nădejdea îmbogăţirii, cînd îşi despart corabia de liman şi cel ce şade la cîrmă întoarce, prin roată, prora spre mare, fac o rugăciune, ca început al călătoriei, cerînd lui Dumnezeu să le fie călăuză a bunei plutiri. Iar lucrul de căpetenie cerut în rugăciune este să le vină în pînze vînt lin şi folositor plutirii spre ţinta cîrmaciului, care stă la pupă. Căci dacă vîntul suflă după dorinţa lor, marea le este plăcută, tremurînd lin în valuri liniştite. Corabia zboară cu uşurinţă peste largurile neînviforate ale mării şi lunecă pe valuri: bogăţia nădăjduită din negustorie le stă de pe acum în laţa ochilor, buna plutire e cunoscută încă înainte de a o încerca.

Socotesc că e vădit celor mai cunoscători dintre auzitori ce scop urmăreşte această introducere. Căci înaintea tîlcuirii prin cuvînt se întinde uriaşul ocean al cuvintelor dumnezeieşti. Şi mare e bogăţia cunoştinţei ce se nădăjduieşte din această călătorie pe mare. Iar corabia aceasta însufleţită, adică Biserica, înălţată în văzduh, priveşte, cu toată plinătatea ei, spre bogăţia tîlcuirii. Dar cuvîntul-cîrmaci nu se atinge de cîrmă înainte de a se face rugăciunea de către obştea plinătăţii corăbiei, ca să sufle în noi puterea Sfîntului Duh şi să ne mişte valurile cugetărilor şi prin ele să ducem cuvîntul cu bună răsuflare drept Înainte, pentru ca astfel înaintaţi în mare, prin contemplaţie, să cumpărăm bogăţia cunoştinţei, dacă prin rugăciunile noastre va veni asupra cuvîntului nostru Duhul Sfînt şi va umfla pînzele.

Iar începutul tîlcuirii să fie amintirea cuvintelor de-Dumnezeu-in-suflate, care sună aşa : «Sculatu-m-am eu să deschid frăţiorului meu. Mîinile mele au picurat smirnă, degetele mele sînt pline de smirnă». E vădit nu numai din învăţăturile dumnezeieşti ale Apostolului, ci şi din cele spuse acum de mireasă, că nu poate veni în cineva Cuvîntul cel viu, adică Mirele cel curat şi nevăzut, care-Şi ia sufletul ca soţie, prin nestricăciune şi sfinţenie, dacă nu-şi înlătură vălul trupului, prin aceea că îşi mortifică mădularele de pe pămînt şi aşa deschide Cuvîntului uşa, prin care Acela intră în suflet. Căci zice : «Sculatu-m-am să deschid frăţiorului meu», prin faptul că am făcut mîinile mele izvoare de smirnă, din care curge mireasma, şi am arătat că smirna umple de-

getele mele. Prin cele spuse vesteşte chipul prin care se deschide Mirelui uşa : «m-am sculat (am înviat), pentru că m-am îngropat împreună cu El prin botez, în moarte». Căci nu ar fi avut ca urmare învierea, dacă nu s-ar fi săvîrşit mai înainte în el mortificarea de bună voie. Iar chipul voit al acesteia îl arată picătura de smirnă ce curge din mîinile miresei şi faptul că degetele ei sînt pline de mireasma aceasta. Căci nu spune că smirna a venit mîinii din altă parte. Pentru că dacă s-ar socoti aşa, ceea ce se închipuieşte prin smirnă i s-ar întîmplă în chip neplăcut şi fără voie [237].

Dar zice că mîinile înseşi (iar prin mîini închipuieşte mişcările lucrătoare ale sufletului) picură din ele smirna, arătînd prin aceasta că omorîrea pornirilor trupeşti îi vine de la sine, din voia proprie, umplîn-du-i toate degetele. Prin numirea degetelor înfăţişează toate felurile de virtuţi, după care ne străduim, luate în chip deosebit. Astfel înţelesul întreg al celor spuse e acesta : am primit puterea de înviere, prin aceea că am făcut moarte mădularele mele cele de pe pămînt, lucrîndu-mi de bună voie omorîrea acestor mădulare. Căci nu altul mi-a pus smirna în mîini, ci ea curge din voia mea liberă, precum nelipsită se vede această stare sufletească şi în toate străduinţele virtuoase, pe care le-am numit degete. Căci se poate vedea la cei ce cultivă virtutea, că mor unora din patimi, dar în celelalte sînt vii, precum vedem pe unii că-şi omoară, de pildă, neînfrînarea, dar îşi hrănesc cu sîrguinţă mîndria, sau vreo altă patimă care pustieşte sufletul: de exemplu iubirea de avuţie, sau mînia, sau iubirea de slavă, sau altceva de felul acesta, care, mişeîndu-se în chip rău în suflet, nu poate arăta cineva degetele pline de smirnă. Pentru că nu se vede prin toate îndeletnicirile omorîrea răului şi înstrăinarea de el [238].

Iar cînd s-au umplut toate degetele de smirna duhovnicească, se scoală (învie) sufletul şi deschide Mirelui intrarea. De aceea, şi marele

237. Nu se scoală cineva să deschidă sufletul său Cuvîntului, dacă n-a omorît omul vechi din sine. Adică nu învie cu Hristos, dacă n-a murit cu El. Din mîinile celui ce se scoală picură smirna care a îngropat pe omul cel vechi; omul cel nou arată în sine puterea celui ce a îngropat pe omul vechi; poartă în sine dispoziţia de a ţine in mormînt pe omul cel vechi. Smirna picură din mîini, fapt care închipuie că omorîrea omului vechi a fost opera lucrării sale de bună-voie, n-a fost un efect suportat fără voie, fără lucrarea sa.

238. Mortificarea omului vechi (prin lucrarea mîinilor) nu are numai un înţeles negativ, ci şi unul pozitiv. Omul vechi al patimilor este omorît deprinzîndu-se virtuţile, printr-o lucrare pozitivă. Toate virtuţile trebuie deprinse, adică trebuie să se lucreze prin toate degetele (fiecare deget aduce o altă destoinicie). Căci dacă unele virtuţi nu se deprind, patimile rămase ţin în neputinţă, sau sub puterea omului vechi, pe omul care vrea să se înnoiască. Cel ce nu lucrează prin toate degetele nu-şi pune în activitate toate posibilităţile, ci le lasă pe unele în nelucrare. Omul nou trebuie să se întărească întreg, în mod activ, prin omorîrea omului vechi întreg şi prin dezvoltarea omului nou întreg. Toate degetele care lucrează virtuţile trebuie să fie pline de smirnă, prin cure este mortificat omul vechi al tuturor deprinderilor păcătoase.

Pavel, lnţelpgîind cum se cuvine cuvlinitul Stăpînului, care zice că nu poate răsări spicul, de nu se va desface mai întîi bobul în moarte, vesteşte Bisericii învăţătura că moartea trebuie să premeargă vieţii, întru cît nu-i poate veni omului viaţa, de nu va lua sfîrşitul prin moarte (I Cor., 15, 42 urm.). Pentru că, avînd noi o îndoită fire — una subţire, înţelegătoare şi uşoară, iar alta, groasă, materială şi grea ■— e de trebuinţă ca în fiecare din acestea să fie o pornire protivnică celeilalte. Căci ceea ce e înţelegător şi uşor are pornirea spre cele de sus. Iar ceea ce e greu şi material tinde şi se mişcă necontenit în jos. Deci, aflîndu-se în ele în chip firesc o mişcare protivnică, nu e cu putinţă să se întărească una, dacă nu slăbeşte cealaltă în care se săvîrşeşte mişcarea cea după fire. fur puterea noastră de liberă hotărîre şi alegerea noastră stînd la mijloc între amîndouă, întipăreşte prin sine tărie părţii obosite şi slăbiciune celei ce e mai tare. Căci părţii căreia se alătură îi dă biruinţă împotriva celeilalte. Astfel e lăudat în Evanghelie

iconomul credincios şi chibzuit. Iar acesta este, după socotința mea, libera hotărîre, care chiverniseşte bine cele din noi. E lăudat pentru că hrăneşte foamea Stăpînului, prin omorîrea celor protivnice, dat fiind că pieirea acelora e bună şi e propăşire celor mai bune. Dar e certată sluga cea rea (Mt., 24, 39), care, pentru că a petrecut cu beţivii, a făcut să sufere familia lui Dumnezeu. Căci cu adevărat, înaintarea patimii e o rănire a virtuților. De aceea bine e să împlinim cu rîvnă cuvîntul proorocesc şi să facem să ne răsară dimineața, prin aceea că omorîm pe toți păcătoşii pămîntului (Ps. 100, 10), că nimicim din cetatea Domnului (care e sufletul) toate gîndurile care lucrează fărădelegea, a căror nimicire se face viață celor buni. Astfel deci vieţuim prin moarte, întru cît din cele ce sînt în noi, precum zice Proorocul, pe una o omoară, iar pe alta o face vie Cuvîntul care zice : «Eu voi omorî şi Eu voi face viu» (Deut., 32, 39). Aşa şi Pavel murind, vieţuia, slăbind se întărea, legat fiind, săvîrşea alergarea, sărac **fiind,** era bogat, şi toate le avea neavînd nimic, pururea purtînd omo**rîrea** lui Iisus în trup.

Dar să ne întoarcem la ceea ce s-a spus înainte : că prin moarte sufletul se scoală din moarte. Căci de nu moare, rămîne pururea mort şi neprimitor de viață, iar murind, trece la viață, lepădând aplecarea spre moarte. Această dogmă e întărită de cuvintele textului în care mireasa zice aşa : «Sculatu-m-am să deschid frățiorului meu. Mîinile mele au picurat smirnă, degetele mele sînt pline de smirnă». Că smirna c simbolul morții nu se va îndoi nimeni din cei obişnuiți cu dumnezeieş-Ulc Scripturi. Dar socotesc că unii vor cere să se desluşească mai lămurit cuvîntul despre aceasta, cum adică ne scoală pe noi moartea din

moarte. Vom grăi, deci, pe cit ne va fl ln putere, punlnd o oarecare rînduială în înlănțuirea cuvînlării.

Cuvîntul despre facerea lumii mărturiseşte că toate cîte le-a făcut Dumnezeu erau bune foarte. între cele bune foarte era şi omul. Mai bine zis el era împodobit mai mult decît toate cu frumusețea bunătăților. Căci ce altceva ar fi aşa de bun, ca cel asemenea cu frumusețea fără pată ? Dar dacă toate erau bune foarte, iar în toate, sau şi înainte de toate, era omul, fără îndoială că nu era în om moartea. Căci n-ar fi fost omul ceva bun, dacă ar fi avut în sine pecetea întunecată a tristeții morții. Ci era bun cu adevărat şi foarte bun, fiind chip şi asemănare a vieții veşnice, fiind înfrumusețat cu pecetea luminoasă a vieţiu Avea şi raiul dumnezeiesc ţîşnindu-i viață prin rodirea bogată a pomilor ; şi lege de viață îi era porunca lui Dumnezeu, care-i făgăduia să nu moară. Iar în mijlocul pomilor raiului era lemnul care rodea din sine viața, orice ar trebui să înțelegem prin lemnul acela, al cărui fruct era viața; dar şi lemnul purtător de moarte, al cărui fruct era declarat totodată bun şi rău, care se afla în mijlocul raiului. Dar e cu neputință ca amîndoi pomii să fi fost în locul cel mai din mijloc. Căci oricare din ei am socoti că deținea mijlocul, numaidecît acela ar înlătura pe celălalt de la locul din mijloc. Pentru că locul întocmai al mijlocului se cunoaşte prin aceea că le are pe toate celelalte împrejur, fiind la fel de departe de marginea din toate părțile. Fiindcă unul este mijlocul, nu e cu putință ca într-un cerc, ce rămîne acelaşi, să-şi găsească două centre locul în mijloc. Căci dacă se ia un alt punct ca

centru, pe lîngă cel luat înainte, în chip necesar mutîndu-se cercul, se înlătură din mijloc centrul de mai înainte, arcul cercului scriindu-se împrejur în jurul celui de al doilea centru.

Totuşi Scriptura spune că şi unul şi altul erau în mijlocul raiului, deşi după înţeles îşi erau protivnici unul altuia, unul fiind lemnul de-viaţă-făcător şi deci potrivnic celui al cărui fruct era moartea, pe care Pavel l-a numit păcat, zicînd : «Moartea este fructul păcatului» (Rom., 6, 23) [239]. Aşadar, se cuvine să înţelegem, din cuprinsul celor spuse, învăţătura că în locul cel mai din mijloc al pomilor lui Dumnezeu este viaţa. Iar moartea nu e sădită şi e fără rădăcină, neavînd loc nicăieri. Dar se sădeşte prin lipsa vieţii, cînd cei ce vieţuiesc încetează să se împărtăşească de ceea ce e mai bun [240]. Fiindcă, deci, viaţa este în mijlocul

pomilor dumnezeieşti, iar prin ruinarea acesteia ia subzistentă firea morţii[241], de

230. Urmînd sfîntului apostol Pavel, c#re numeşte moartea «fructul păcatului», sfîntul Grigorie de Nyssa înţelege prin «pomul cunoştinţei binelui şi răului», pur şi simplu, păcatul. Dar întrucît fructul ţine de pom, se poate numi şi fructul pomului, păcat. In felul acesta, moartea e nu numai rodul pomului, ci şi al fructului lui sau al păcatului săvîrşit.

240. Sfîntul Grigorie vede, ln faptul ulmilor că In acelaşi punct din mijloc al raiului era şi pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi al răului, sau al morţii, Ilustrarea învăţăturii (sitii .*i* dogmei, răci <■ tui f.ipt dc netăgăduit, vădit tuturor) că

aceea cel ce ne-a învăţat această dogmă prin ghicituri spune că tot în mijlocul raiului era şi pomul purtător de moarte, al cărui fruct a spus că are un conţinut amestecat din cele ce sînt contrare. Pentru că a declarat că acelaşi e şi bun şi rău,

moartou se instalează în locul vieţii, sau păcatul, în locul virtuţii, sau răul, în locul binelui, cînd cineva nu mai ţine la bine. Răul nu are un ipostas, o subzistenţă proprie, ci se grefează pe fiinţa existentă. Bl aduce moartea unde e viaţa.

241. Păcatul ce se naşte ca opoziţia virtuţii constă într-o viaţă «ruinată».

242. Sfîntul Grigorie vede amestecul dintre bine şi rău în fructul păcatului, ln faptul că păcatul are în sine la început o plăcere, care are o aparenţă de bine; ln faptul că e un fruct, care poate fi mîncat, chiar dacă ascunde o otravă ; că nu e nimicul pur şi simplu. De-abia după aceea se iveşte suferinţa, care e răul dezgolit de ceea ce pare bun. Sfîntul Grigorie redă prin aceasta în mod fidel ceea ce se spune în Facere, 3, 6 : «Şi a văzut femeia că pomul este bun la mîncare şi plăcut la vedere»,. Dar dacă ţinem seama de învăţătura de mai sus a sfîntului Grigorie (proprie tuturor părinţilor bisericeşti), că răul se grefează pe ceea ce există deja, rulnlndu-l, şi că tot ce există, prin însuşi acest fapt este bun, amestecul binelui în orice rău are şi înţelesul că nu există răul oa slăbire şi strîmbare a fiinţei, fără fiinţa însăşi. In acest sens, binele e amestecat inevitabil ou răul, căci răul are nevoie de bine ca să existe. Nu există un rău în care să nu fie şi fiinţa în care subxUtă el. Şl plăcerea simţită în savlrsirea păcatului, sau In ispita lui, se datoreşte tocmai acestei atracţii exercitate asupra omului de fiinţa în oare se găseşte. Dar In plăcerea trăită de om în păcat nu are loc o întîlnire cu fiinţa în întregul ei, cu fiinţa ln ceea ce e durabil în ea, ci cu o latură de suprafaţă a ei. Şi însuşi omul iăvlrşlnd păcatul nu promovează fiinţa sa în fundamentul ei netrecător, ci în ceea ce ea are superficial şi trecător. In ispita spre păcat nici fiinţa pe care o pofteşte omul nu-1 atrage cu ceea ce are ea fundamental, nici omul nu e mînat spre ea cu ceea ce are fundamental în sine. Fiinţa care apare ispitind, sau omul care so simte ispitit de ea, e o fiinţă de suprafaţă, sau nefundamentală, sau ieşită din legea oaie o ţine în întregimea ei, sau strîmbată. E o fiinţă care nu-şi pune în lucrare resursele ei cele mai proprii, cele mai fundamentale. Puterea ei de-a ispiti e mal mult o neputinţă a şinei proprii a omului de a se afirma.

In cazul păcatului, are loc o anumită sciziune între fundamentul fiinţei şi coaja el de suprafaţă. In om are loc în acest caz un fel de sciziune, sau o slăbire a legăturii Intre trup şi suflet, sau o slăbire a legăturii omului total cu fundamentul său dumnezeiesc, sau a libertăţii lui cu fiinţa lui. Ciudat este că libertatea omului poate merge şi cu latura lui de suprafaţă, cu trupul, cu capriciile lui, cu ceea ce pare să He şi nu este, făcînd din inconsistentul, care are ca esenţă nimicul, baza sa. E o libertate ieşită din legătura cu sufletul, cu raţiunea omului, cu Dumnezeu, deci o libertate oare merge împotriva fiinţei lui fundamentale, slăbind-o şi strîmbînd-o pe aceasta. Şi Im acest caz, el poate să nu mai vadă rrici prin lucrurile ca întruchipări materiale, fundamentul lor în Dumnezeu, sau raţiunea lor dumnezeiască; nu mai poate vedea ln ele pe Cel ce le susţine, pe Cel ce le-a dat existenţa şi forma lor frumoasă şl

dîndu-ne să înțelegem prin **aceasta,** după cum socotesc, firea păcatului. Căci deoarece tuturor celor săvîrşite prin patimă le premerge o oarecare plăcere şi nu se poate afla nici un păcat despărțit de plăcere, din cele cîte se săvîrşesc prin mînie sau poftă, se numeşte fructul şi bun, după o judecată greşită a binelui, părîndu-le astfel celor ce văd binele în plăcere ,• dar după aceea, în mistuirea amară a mîncării, fructul e aflat ca rău, după cuvîntul Proverbului care zice că din buzele păcatului picură miere care pînă la o vreme îndulceşte gîtlejul, dar după aceea e aflată mai amară ca fierea de cei ce **s**-au îndulcit în chip rău (Prov., **5, 3—4)** *Ui*. Fiindcă, deci, omul, despărțindu-se de roadele de tot felul ale bunătăților, **s-a** săturat cu rodul pricinuitor de stricăciune al neascultării, (iar numele acestui rod e păcatul făcător de moarte), îndată a murit vieții mai bune, schimbînd viața dumnezeiască cu cea nerațională, dobitocească. Şi odată amestecată moartea în fire, aceasta s-a transmis odată cu rîndurile celor ce se nasc. Astfel am moştenit o viață moartă, însăşi viața noastră fiind într-un oarecare fel muritoare. Căci viața noastră este, fără îndoială, moartă, fiind jefuită de nemurire.

De aceea între aceste două vieți mijloceşte moartea ce se cunoaşte la mijlocul lor, ca prin desființarea celei mai rele să-i dea biruință celei neatinse de piericiune [243]. Precum deci, prin faptul că a murit vieții adevărate, omul s-a mutat la viața această moartă, tot aşa, cînd moare vieții acesteia moarte şi dobitoceşti, se mută la cea pururea vie. Deci e neîndoielnic că nu poate ajunge la viața cea fericită cel ce nu s-a făcut mort păcatului. Din această pricină Scriptura ne-a învățat că fiecare din cei doi pomi e în acelaşi punct din mijloc, unul fiind acolo prin fire, iar celălalt adăugîndu-se la cel ce este, prin lipsire. Căci din acelaşi în acelaşi se săvîrşeşte, prin participare şi lipsire, trecerea de la viață la moarte. Fiindcă cel ce a murit binelui viețuieşte răului, şi cel ce s-a făcut mort păcatului viețuieşte virtuții.

Drept aceea cu dreptate îşi arată mireasa mîinile ei pline de smirnă, sculîndu-se prin moartea față de toată răutatea, ca să deschidă Cuvîntului intrarea în ea. Iar Cuvîntul pe care îl primeşte în sine e viață.

Singurul în legătură cu Care ele se pot menține în existența deplină şi în forma lor frumoasă.

Cuvîntul că lui Adam şi Evei li s-a închis după păcat accesul la pomul vieții, ca să nu rămînă în viață, s-ar putea înțelege în sensul că el n-au mai fost în stare să vadă transparența lui Dumnezeu prin lume şi să rămînă în legătură cu El, prin ea. Prin aceasta au fost scoşi şi din rai.

243. Omul putea fi nemuritor, dacă rămînea cu trupul lui într-o legătură neslăbită cu sufletul şi, prin acesta, cu ipostasul dumnezeiesd al Cuvîntului. Dar odată ieşit din această legătură, s-a supus morții. Moartea trupului e descompunerea lui, datorită slăbirii legăturii lui cu sufletul şi cu Dumnezeu. Dar e şi o supremă slăbire a sufletului, prin faptul că participă şi el la viața, în mare parte despărțită de Dumnezeu, a omului.

Viața omului după păcat este ea însăşi o viață moartă (Sein zum Tode, dar şi Sein im Tode), dar prin Hristos, omul poate ajunge iarăşi la viață, la viața veşnică, la viața deplină, la care putea'i ajunge dacă nu păcătuia. Dar la acea viață nu mai poate ajunge acum decît trecînd prin moartea deplină a vieții moarte de pe pămînt. Adică el trebuie să moară de tot acestei vieți moarte, acestei vieți îngustate, pentru Dumnezeu, ca să treacă la' viața deplină, la viața neîngustată In Dumnezeu. încă de pe pămînt trebuie să înceapă şi să practice moartea vieții moarte, moartea vieții închise în îngustimea păcatului, a egoismului, a plăcerilor de suprafață, pentru oa, Incepînd să trăiască lui Dumnezeu şl nesfîrşirii vieții în El, să treacă, prin moartea totală a acestei vieți moarte, la viața deplin vie în Dumnezeu. Precum murind prin păcat, lui Dumnezeu (legăturii cu El), a căzut In viața moartă, aşa murind vieții moarte, sau despărțite do infinitatea el In Dumnezeu şi Incepînd să trăiască lui Dumnezeu şi în Dumnezeu (VI Infinit, va ajunge la viața total vie, nesflrşltă şi veşnică In Dumnezeu.

D«r sufletul ridicat la atîta înălțime prin cele cugetate de noi, sufletul ce priveşte spre Dumnezeu, încă n-a cunoscut, cum zice Pavel, aşa cum trebuie să cunoască, nici nu socoteşte în sine că a cuprins (Fiiip., 3, 13), ci aleargă încă spre ceea ce e deasupra, întinzîndu-se spre colo dinainte [244].

Căci acestea ne îndeamnă să le cugetăm despre ea ordinea cuvintelor următoare : «Pus-am mîinile pe încuietoare (cheie), am deschis frățiorului meu». Şi adaugă: «Frățiorul meu trecuse, sufletul meu a ieşit după cuvîntul lui». Prin aceasta ne învață că unul este modul de cuprindere a puterii ce întrece toată mintea : a nu ne opri niciodată la ceea ce am cuprins, sau a nu înceta de a căuta pururea ceva mai mult decît ceea ce s-a cuprins (înțeles) [245]. Căci cea care s-a făcut plină de smirnă, arătînd prin toate îndeletnicirile vieții (pe care le închipuie prin degete) moartea față de rău şi arătînd virtutea cu voia, prin aceea că din mîinile sale picură de la sine smirna, spune că s-a atins cu mîinile ■ale de încuietoare, adică şi-a apropiat faptele de intrarea îngustă şi strimtă'[148], a cărei cheie i-o înmînează Cuvîntul ca lui Petru (Mt., 16, 19). Mireasa îşi deschide, aşadar, sieşi uşa împărăției prin amîndouă acestea : prin mîini, prin care se arată faptele, şi prin cheia credinței. Căci prin amîndouă acestea, adică prin fapte şi prin credință, e pregătită în noi de Cuvîntul cheia împărăției [247].

Dar cînd a nădăjduit, asemenea lui Moise, că i se va arăta spre cunoaştere fața împăratului, Cel dorit trecuse, încît a scăpat de înțelegerea

244. Avînd în noi, prin mortificarea omului vedhi, arvuna vieții netrecătoare, pila vederea lui Dumnezeu ca fundament nesfîrşit al ființei noastre şi al lucrurilor, Încă n-am ajuns la viața deplină în Dumnezeu, pe oare o vom primi după moartea deplină a vieții pămînteşti, cînd ne vom uni deplin cu Dumnezeu şi cînd trupul nostru nu va mai fi silit de trebuințele lui din această stare de după cădere, să se intereseze şi de cele materiale, netrăind cu totul lui Dumnezeu. Numai cel ce a depăşit golul spiritual în viața pămlntească înaintează spre viața netrecătoare, prin moartea învelişului, care a început să se umple cu consistența vieții în Dumnezeu.

245. Un alt paradox: Cel necuprins nu poate fi înțeles deoît tinzînd mereu peste ceea ce s-a înțeles din El, adică avînd mereu simțirea necuprinsului; socotind totdeauna că n-ai înțeles pe Cel necuprins, nemulțumindu-te cu o definiție afirmativă a Lui, cu cunoaşterea catafatică, nerămînînd niciodată la o astfel de definiție. A se mulțumi cu aceasta e ceva analog cu a rămîne cu cămaşa lui Iosif, cu care a rămas nevasta lui Putifar. Aceasta înseamnă a rămîne cu ceva mărginit, luat drept Dumnezeu, cu un idol. Dumnezeu cere un urcuş necontenit. In aceasta stă cunoaşterea şi simțirea Lui.

246. Lui Hristos I se deschide interior şi larg cel ce înaintează prin calea îngustă şi strimtă, adică prin viața externă strîmtorată în greutăți şi nevoințe. Cheia el e dată de Hristos însuşi. El ne dă puterea de a intra Ia El printr-o astfel de viață strimtă. E cheia unei credințe întărite prin fapte. în acest sens a dat Hristos şi Iul Petru cheile, precum le dă oricui vrea să-I urmeze cu toată rîvna. Numai Hristos dă puterea credinței în general şi a unei astfel de credințe, în special.

247. «Credința fără fapte moartă este» (Iac, 2, 17). Iar faptele cu adevărat tui rate nu slnt cu putință fără credință. Credința e temelia faptelor, iar faptele duc credința la desăvîrşire, la vederea lui Dumnezeu, la unirea cu El, sau la împărăția cerurilor.

miresei. Cad zice : «Frățiorul meu trecuse». Dar nu părăsind sufletul ce-L urmează, ci trăglndu-l spre Sine. Iar «sufletul meu, zice, a ieşit după cuvîntul lui». O, fericită ieşire, cu care iese sufletul urmînd Cuvîntului I «Domnul va păzi ieşirea şi intrarea ta», zice Proorocul (Ps. 120, 8). Aceasta este cu adevărat ieşirea şi intrarea păzită de Dumnezeu pentru cei vrednici. Căci ieşirea din aceea ce sîntem se face intrare în bunătățile mai înalte. Această ieşire a folosit-o sufletul,

folosind drept călăuză pe Cuvîntul, Care a zis : «Eu sînt uşa şi calea» ,• şi: «Prin Mine de va intra cineva... şi va intra şi va ieşi» (In, 10, 9), nesfîrşind niciodată să iasă şi neîncetînd să intre. Nu încetează să intre prin înaintare la cele mai înalte şi să iasă necontenit din cele ajunse [248]. Aşa l-a trecut atunci pe Moise faţa aceea dorită a Domnului (leş., 33, 32) ; şi aşa a ieşit necontenit sufletul legiuitorului din aceea în ce era, urmînd Cuvîntului care mergea înainte.

Căci cine nu ştie treptele acelea pe care a urcat Moise, care mereu se făcea mai mare şi niciodată nu se oprea de a creşte mai mare ? A crescut la început, cînd a pus mai presus de împărăţia egiptenilor ocara pentru Hristos, alegînd mai bine să fie necăjit cu poporul lui Dumnezeu, decît să se bucure de gustarea vremelnică a păcatului. A crescut iarăşi cînd egipteanul, asuprind pe evreu, a omorît pe cel de alt neam, luptînd pentru israelit. Şi vei înţelege, fără îndoială, felul creşterii, de vei lua istoria ca chip al unui înţeles mai înalt. Şi iarăşi s-a făcut mai mare ca sine, păzindu-şi viaţa netulburată de zgomote, prin îndelungata înţeleaptă petrecere în pustie. Apoi se luminează de focul din rug. Pe lîngă acestea îşi goleşte tălpile de învelişul mort. Pierde şerpii egipteni cu toiagul. Scoate de sub tirania lui faraon neamul său şi îl conduce prin nor. Desparte marea. Acoperă sub mare tirania. îndulceşte Mera. înmoaie piatra. Se hrăneşte cu mîncarea îngerilor. Aude trîmbiţele, îndrăzneşte să se urce pe muntele ce arde. Atinge vîrful. Ajunge sub nor. Intră în întunericul în care era Dumnezeu. Primeşte legămîntul. Se face soare neapropiaf celor ce se apropie, fulgerîndu-i faţa de lumină. Dar cine ar putea înfăţişa prin cuvînt toate faptele lui şi feluritele arătări ale lui Dumnezeu ?

Şi totuşi cel co s-u făcut atît de mare şi a ajuns astfel la aşa de mari trepte şi s-a înălţat aşa de mult spre Dumnezeu, încă nu şi-a săturat dorinţa de mai mult şi se roagă să vadă pe Dumnezeu la fată, cu toate că Scriptura a mărturisit încă

248. Tot urcuşul spre Dumnezeu este o ieşire şi o intrare continuă. E o ieşire din starea în care ne aflăm şi o intrare în alta mai înaltă. Nu e simplă înaintare in aceeaşi stare, deşi faptul că stările se continuă spre acelaşi bine tot mai înalt dă celui ce intră şi iese şi o statornicie. într-un fel sîntem nemulţumiţi cu starea in oare ne aflăm de cîtva timp, pentru că, cunoscîndu-i marginile, nu ne mai este satisfăcută setea noastră de nemărginire. Voim ceva nou, voim să ieşim din mărginire. Dar noul în care intrăm e din alt punct de vedere înrudit cu starea în care am fost. Binele, iubirea, e mereu nou şi mereu acelaşi. E un nou paradox: schimbarea şi stăruinţa. Omul e mereu nou şi mereu acelaşi în înaintarea vieţii lui, micii ales cînd înaintează în cele ibume. Numai col rău e monoton, sau în el monotonia copleşeşte noutatea.

dinainte că s-a învrednicit de convorbirea cu Dumnezeu, faţă către faţă. Dar nici faptul de a fi vorbit lui Dumnezeu ca unui prieten, nici convorbirea ce a avut-o cu Dumnezeu, gură către gură, nu-i potoleşte dorinţa după cele mai înalte, ci «De am aflat, zice, har înaintea Ta, arată-mi-Te pe Tine, ca să Te cunosc». Şi Cel ce făgăduieşte să-i dea harul cerut, Cel ce a zis : «Te-am cunoscut pe tine mai mult decît pe toţi» (leş., 33, 17), trece de el în locul sfînt, pe piatră, acoperit fiind de mîna dumnezeiască, cînd sta, încît de-abia îi vede spatele Lui, după ce a trecut. Prin acestea, socotesc că Scriptura ne învaţă că cel ce doreşte să vadă pe Dumnezeu- îl vede pe Cel dorit şi în aceea că îi urmează mereu Lui şi vederea (contemplarea) feţei Lui este pricina călătoriei neîncetate spre Dumnezeu, care

izbuteşte **aă** Înainteze prin aceea că urmează Cuvîntului. Aşa şi acum sufletul, cînd **s-a** sculat prin moarte, cînd s-a umplut de smirnă, cînd, prin fapte, şi-a dus mîinile la chei, şi a nădăjduit să-L aducă în casă pe Cel dorit, Acela trece, iar el iese, nemairămînînd în ceea ce era, urmînd Cuvîntului care II conduce la cele oe îi stau înainte.

Cuvîntul ce urmează ne întăreşte înţelesul pe care l-am descoperit înainte, că mărimea firii dumnezeieşti nu se cunoaşte în faptul de a o cuprinde, ci în faptul de a trece peste toată închipuirea şi puterea de cuprindere [24e]. Căci sufletul care a ieşit din fire, în aşa fel că nu mai e împiedicat de nici un lucru din cele obişnuite în cunoaşterea celor nevăzute, nu se opreşte de a căuta pe Cel neaflat şi nu încetează de a chema pe Cel ce nu poate fi chemat [250]. Căci zice : «L-am căutat pe El

249. Dacă am putea cuprinde firea dumnezeiască, am mărgini-o şi deci n-ar mal fl firea dumnezeiască. Mereu trebuie să ne dăm seama că ea întrece orice putinţă de cuprindere. Dar aceasta nu înseamnă că nu o cunoaştem, că rau o simţim. Dar o cunoaştem, o simţim ca necuprinsă. O cunoaştem neânchizînd-o într-o definiţie, într-o noţiune, sau neînchizîndu-ne spiritul nostru în această definiţie a ei, In această noţiune a lui Dumnezeu. In acest caz, spiritul nostru însuşi devine mort, e lipsit de viaţă, de mişcare. Firea dumnezeiască o cunoaştem ca pe una ce trece peste puterea noastră de cuprindere, sau o întrece, şi de aceea ne solicită mereu noi eforturi de a o cunoaşte. Iar aceasta înseamnă viaţă.

250. O experienţă paradoxală: pe Dumnezeu II numim, deşi nu poate fi numit. Nu putem renunţa la numirea Lui, dar nu găsim niciodată numirea deplin adecvată Lui. Trebuie să-L numim, căci firea noastră mărginită şi necesitatea ei de a vorbi de Dumnezeu ne obligă. Dar El scapă oricărei numiri ale noastre. Deci trebuie să punem, în orice numire ce I-o dăm, conştiinţa sau simţirea neadecvării Lui cu orice numire a noastră. In numirea noastră punem deci nu numai un înţeles

şi nu L-am aflat». Căci cum ar putea fi aflat Cel pe care nu-L vesteşte nimic din cele ce se cunosc ? Nici o formă, nici o culoare, nici o hotărnicire, nici cantitate, nici loc, nici o înfăţişare, nici o presupunere, nici o asemănare, ci se află pururea în afară de orice încercare de a-L cuprinde, sau scapă totdeauna voinţei de apucare, celor ce-L caută.

Pentru aceea zice : L-am căutat prin puterile de aflare ale cugetării, în raționamente şi înțelesuri, şi totdeauna era în afară, scăpînd de apropierea înțelegerii. Iar Cel ce Se află pururea în afară de orice cugetare prin care poate fi cunoscut, cum ar fi cuprins prin înțelesul vreunui nume ? De aceea sufletul născoceşte tot felul de înțelesuri ale numelor, pentru înfățişarea binelui negrăit, dar toată puterea de tălmăcire a cuvîntului e înfrîntă şi se dovedeşte mai slabă ca adevărul. Pentru aceea zice : eu L-am chemat pe cît am putut, născocind cuvinte care să înfățişeze fericirea negrăită[251]. Dar El era mai mare decît arătau aceste înțelesuri. E ceea ce face şi marele David, numindu-L pe Dumnezeu adeseori cu nesfîrşite nume şi mărturisind că e înfrînt de adevăr. «Tu, zice, eşti Dumnezeu îndurat şi milostiv, îndelung răbdător şi mult milostiv, adevărat, tărie şi întărire, loc de scăpare, putere, ajutor şi sprijinitor, cornul mîntuirii» şi cele asemenea. Dar iarăşi mărturiseşte că numele Lui nu se cunoaşte în tot pămîntul, dar e minunat. «Cît este de minunat, zice, numele Tău In tot pămîntul» (Ps. 8, 1). Aşa a zis şi către Manoe, cel ce a proorocit despre fiul lui, cînd a fost întrebat despre

definit, ci şi conştMwța a ceea ce trece peste granițele a ceea ce am definit prin numire. Dumnezeu nu e un gol, ci existența mai presus de orice conținut, exprimat in numire. E pe linia numirilor, nu în afară de linia lor, deşi e mai presus de toate numirile. Nu se poate menține conştiința despre El şi nu se poate înainta în această conştiință decît pe linia numirilor Lui. însă trebuie să punem în orice numire sentimentul că El e mai mult decît înțelesul mărginit al acestei numiri. Dumnezeu nu e haos, ci armonie mai presus de orice armonie cunoscută şi experiată de noi. Poate muzica (şi în parte poezia) umple cel mai mult definitul cu un indefinit, sau sugerează un indefinit peste marginile definitului. Nu ne putem dispensa de finit în exprimarea indefinitului, dar finitul cuprinde totdeauna şi un indefinit, cu atît mai mult cînd vrem să exprimăm pe Dumnezeu. Dar poate, a chema pe Dumnezeu Cel ce nu poate fi chemat mai înseamnă şi a-L chema fără să auzim în mod propriu un răspuns înțeles al Lui. In faptul că II chemăm e conştiința, e simțirea caracterului lui de Persoană. Dar răspunsul Lui nu are un înțeles definit, care să se acopere cu chemarea noastră. Răspunsul Lui e nesfîrşit de multiplu în înțelesurile lui, sau depăşeşte toate înțelesurile, deşi pe de altă parte e un răspuns care stă pe o linie cu chemarea noastră. Sau răspunsul Lui e un dar imediat de putere, sau de împlinire a cererii noastre, dar acest dar, sau această împlinire cuprinde cu mult mai mult decît putem cuprinde noi.

251. «Fericirea negrăită» e ființa fericită negrăită. E negrăită ca ființă şi e negrăită prin fericirea ce întrece orice cuvînt şi înțelegere. Căci cu cît are cineva o ființă mai "bogată, cu atît e mai fericit. Nefericirea stă în ştirbirea ființei, adică In rău. Căci ştirbirea implică şi o limitare, dar nu numai o limitare în sensul că nu are decît finitul aşteptat de la ea, ci şi In sensul că nu are nici măcar finitul aşteptat. Fericirea mai redusă stă în ființa mai redusă, sau într-o lipsă a ceva clin ea. Noi nu avem cuvinte pentru a exprima fericirea ființei dumnezeieşti, pentru că cuvintele noastre corespund ființei şi fericirii noastre limitate, sau ştirbite.

nume : «Minunat este acesta şi prea mare ca să poată fi cuprins de auzul omenesc» (Jud., 13, 18). De aceea şi sufletul cheamă pe Cuvîntul cum poate, dar nu poate cum voieşte. Căci voieşte mai mult decît poate. Şi totuşi nu voieşte atît cît este Acela, ci cît poate voia lui liberă să voiască [252]. Fiindcă, deci, Cel chemat nu poate fi ajuns de străduința celui ce-L cheamă, de aceea zice: «L-am chemat şi nu m-a auzit» [253].

Cele ce le adaugă mireasa la cele spuse, deşi la prima vedere par a cuprinde un înțeles mai trist, mie mi se pare că privesc spre acelaşi scop şi înfățişează urcuşul spre cele şi mai înalte. Căci zice : «Aflatu-m-au păzitorii cei ce înconjoară cetatea. Bătutu-m-au şi m-au rănit, iuat-au vălul de pe mine păzitorii zidurilor». Acestea vor părea unora că sînt mai degrabă cuvintele uneia ce se plînge, decît a uneia ce se bucură. Mai ales acestea : «Bătutu-m-au şi m-au rănit, luat-au de la mine vfllul». Dar pentru cel ce ia seama cu luare-aminte la înțelesul celor «puse, cuvintele sînt ale unuia ce se laudă pentru lucruri prea frumoase.

Puțin înainte de acestea, Scriptura mărturisea că ea s-a dezbrăcat de orice acoperămînt. Căci zicea ca din partea miresei: «Dezbrăcat-am haina mea, cum o voi mai îmbrăca pe ea?» Aci iarăşi spune că i s-a luat vălul. Vălul este o învelitoare a miresei, ce acoperă împreună cu capul şi fața ei, precum spune istoria despre Reveca. Cum, deci, cea care a fost dezvelită de tot acoperământul mai are încă vălul, pe care îl iau

252. Omul voieşte mai mult decît poate, voieşte să cunoască pe Dumnezeu mai mult decît poate. Dar şi voia lui e limitată în privința cunoaşterii de Dumnezeu. Dur şi în faptul că voieşte mai mult decît poate, se arată că e făcut pentru infinitate. Omul voieşte să cunoască pe Dumnezeu atîta cît îşi închipuie el că este, dar Îşi Închipuie că Dumnezeu este infinit, chiar dacă felul infinității lui Dumnezeu Închipuită de el e mai prejos de infinitatea reală a lui Dumnezeu. De aceea, omul voieşte, pe fiecare treaptă mai înaltă a creşterii sale spirituale, mai mult în cunoaşterea sa de Dumnezeu, pentru că închipuirea lui despre infinitatea lui Dumnezeu a crescut şi ea.

253. Din aceste rînduri se vede că voința omului de a chema pe Dumnezeu nu constă numai în voința de a-I da un nume cît mai potrivit, ci şi de a-L chema pe numele adevărat. Propriu-zis, de aceea dă omul credincios lui Dumnezeu diferite numiri: ca să-L cheme prin ele într-ajutor, întrucît crede că El are puterile exprimate prin numiri. El voieşte să cunoască deci, pe Dumnezeu, ca să-L poată chema în ajutor pe numele Lui adevărat. Iar Dumnezeu nu numai că nu-i răspunde într-un mod înțeles de el, pentru că orice răspuns al Lui întrece toate înțelesurile omeneşti, ci uneori nu-i răspunde deloc, pentru că omul nu-L cheamă pe numele Lui adevărat. Dacă II chemăm cu un nume care nu e la înălțimea Lui, El nu Se simte chemat, pentru că ne adresăm unui idol care nu e numai infinit mal pulin decît El, ci şi arată că nu vrem să-L cinstim pe Dumnezeu însuşi. De aceea, Dumnezeu trebuie chemat cu un sentiment de extremă smerenie, cu conştiința că nu e din planul lumii, că nu e in esență egal cu noi cei lipsiți de putere, cu conştiința că dacă nu-I dăm numele adevărat nu e pentru că nu voim, ci că nu ştim, sau nu putem să-L chemăm pe numele corespunzător Lui, pentru că nu-L cunoaştem cum se cuvine, deşi voim aceasta şi ne silim să ne ridicăm mereu mal sus în cunoaşterea Lui. De aceea e bine să-1 cerem mai mult mila, cu simțirea (fl uvem într-adevăr nevoie de mila Lui, întru neputințele noastre.

de la ea **păzitorii ? Oare nu** o **limpede din cele spuse, că de aci a urcat iarăşi prin înaintare spre ceva şi mai înalt ? Căci cea care s-a dezbrăcat**
de haina veche **şi** s-a dezvelit de **orice** acoperămînt se face atît de **mult** mai curată ca ea însăşi, încît, **fată de** curăția **ce o** primeşte acum, **pare** să nu fi dezbrăcat acoperămîntul, ci după dezvelirea aceea află **iarăşi** ceva ce trebuie lepădat din jurul **său.** Astfel, **cel ce urcă spre Dumnezeu** arată în sine ceva gros, care trebuie subțiat mereu. De aceea, dezbrăcarea de haina descrisă înainte lasă pe ea, față de curăția de acum, **ia**răşi un acoperămînt care e înlăturat de cei ce o văd în acest urcuş, **şi** nu vreo născocire [254].

Iar cei ce-i smulg vălul sînt păzitorii care înconjoară cetatea. Şi cetatea e sufletul, căruia îi iau vălul bătîndu-1 şi rănindu-1 cei a căror slujbă e să păzească zidurile cetății. Că smulgerea vălului e lucru bun, dat fiind că ochiul eliberat de acoperămînt poate privi neîmpiedicat la frumusețea dorită, nu se va îndoi nimeni, de va lua seama la Apostol, care pune pe seama puterii Duhului ridicarea acoperămîntului, zicînd: «Iar cînd se vor întoarce la Domnul, se va lua acoperămîntul. Iar Domnul este Duhul» (II Cor., 3, 16). Iar că cel ce ne pregăteşte pentru bine e fără îndoială şi el bun, nu se va îndoi cineva din cei ce ştiu să judece fără abatere. Dacă deci luarea vălului e bună, fără îndoială bună vu **fi** şi bătaia şi rănirea, prin care se înfăptuieşte luarea vălului. Dar fiindcă, după înțelesul nemijlocit, cuvintele acestea cuprind ceva neplăcut, căci cuvîntul

254. Numai conştiința de a ne afla sub privirea lui Dumnezeu ne face pe de o parte deplin dezveliți sau sinceri, pe de alta, neispitiți la păcat; numai aceasta ar fi făcut pe Adam şi pe Eva să nu se mai acopere cu frunze de smochin. Numai conştiința privirii lui Dumnezeu ne dezvelește cu adevărat neputința noastră, pe care vrem să o acoperim. Sinceritatea e actul prin care mă aşez pe mine însumi sub privirea lui Dumnezeu, menținînd conştiința că nu mă pot ascunde de El. Prin aceasta lepăd orice pornire păcătoasă de la mâne. Nu există sinceritate altfel, căci numai pentru Dumnezeu singur nu mai e teatru, nu mai e aparență. Cînd mă întorc spre El nu mai e nimic care să conteze în mine, decît ceea ce sînt cu adevărat, nu ceea ce vreau să par că; sînt. Căci numai Dumnezeu e ochiul pururea deschis şi atotpătrunzător, Căruia nu-I pot ascunde nimic din ceea ce ştiu de mine însumi; numai El este această lumină care pătrunde toate tenebrele şi care mă descoperă aşa cum sînt, avînd nevoie de ajutorul Lud, chiar mie însumi care nu ştiam exact ceea ce sînt, obişnuit să mă prefac, sau să socotesc că sînt mai mult decît ceea ce sînt. Acest nor propriu care mă ascundea pe mine însumi e un veş-mînt care cade îndată. Dumnezeu mi Se descoperă atunci ca iubirea supremă care mă învăluie, care mă iartă, care face transparent sufletul meu ce se căieşte, căruia mă fac eu însumi, cu voia, transparent. (P. Florensky, *Pteiler und Grundieste der Wahrheit,* în: Bubnoff-Ehrenberg. Das Ostliche Christentum II, Berlin, 1.929, p. ©4). Sincer deplin e omul în fața lui Dumnezeu numai în ceasul morții. Cît persistă în noi viața, mai păstrăm încă speranța de a schimba ceea ce sîntem, sau de a o disimula. Dar cînd viața noastră e amenințată sau aproape de a' se sfîrşi, nu mai contează decît ceea ce sîntem cu adevărat, în neputința şi păcătoşenia noastră.

Dar nu e suficient a lua pe Dumnezeu ca martor în sinceritatea noastră, ci trebuie evocat şi ca model. Căci sinceritatea nu stă numai în a te vedea în lumină, ci şi în a te realiza conform voii Lui. Ce sînt eu, dacă nu ceea ce îmi cere El să iiu ? Dar o distanță infinită mi se descoperă îndată între ceea ce fac şi acea stare p<> care doresc să o realizez şi pe care voieşte El sâ o realizez, ții eu nu încetez de a fi mereu in deficit.

«bătutu-m-au» şi «rănltu-m-au» arată ceva dureros, e bine să cunoaştem întîi întrebuințarea ce o face Sfînta Scriptură de aceste cuvinte, şi anume dacă le-a folosit undeva în înțeles bun. Apoi vom tîlcui înțelesul celor spuse aici.

Cum izbăveşte înțelepciunea sufletul tînărului de la moarte ? De la însăşi înțelepciunea vom auzi ce ne sfătuieşte să facem ca să nu moară ttnărul. «De-1 vei bate cu nuiaua, nu va muri. Că tu îl vei bate cu nuiaua, iar sufletul lui îl vei izbăvi de moarte» (Prov., 23, 13). Deci cuvîntul «bătutu-m-au» pricinuieşte nemurirea, precum zice Scriptura : «De-1 vei bate cu nuiaua, nu va muri». Căci nu se poate izbăvi sufletul din moarte, de nu va fi bătut cu nuiaua. Deci prin cele spuse s-a arătat că e un lucru bun a fi bătut. Pentru că e un lucru bun cu adevărat a se izbăvi sufletul din moarte. Aşa spune Proorocul că face şi Dumnezeu, făcînd viu prin aceea că omoară, şi vindecînd prin aceea că bate. «Eu, zice, voi omori şi voi face să vieze, bate-voi şi voi vindeca» (Deut., 32, 29). Pentru aceea şi marele

David a spus că de la un astfel de toiag vine nu durere, ci mîngîiere, zicînd : «Toiagul Tău şi nuiaua Ta, acestea m-au mîngîiat pe mine» (Ps. 22, 4). Din acestea vine şi gătirea mesei dumnezeieşti şi toate cîte le cuprinde psalmul în continuare : untdelemnul pe cap, paharul neamestecat, care pricinuieşte beţia trează, şi mila ce-1 urmăreşte cu bunătate şi viaţă lungă în casa lui Dumnezeu. Dacă acestea le pricinuieşte, aşadar, acea dulce bătaie, după învăţătura Proverbelor şi cuvîntul proorocului, bine este a fi bătut cineva cu nuiaua de la care vine belşugul unor astfel de bunătăţi.

Dar mai bine să cercetăm ceea ce s-a lăsat afară înainte de cele spuse. Cuvîntul a trecut de mireasă, făcîndu-Se neajuns de cea care dorea să-L apuce. Dar a trecut nu ca să părăsească pe cea de care a trecut, ci ca să o atragă şi mai mult spre El. Căci zice : «Sufletul meu a Ieşit după cuvîntul lui». Iese, deci, sufletul din aceea în ce era şi aşa **e** aflat de cei ce păzesc cetatea : «Aflatu-m-au, zice, păzitorii cei ce înconjoară cetatea».

Dacă, deci, ar fi aflat-o pe ea primejdiile iadului, sau dacă ar fi aflat-o tîlharii, cumplit lucru ar fi fost să fie obiectul unei astfel de aflări. «Că furul nu vine decît ca să fure, să junghie şi să piardă» (In, 10, 10). Dar dacă o află păzitorii care înconjoară cetatea, fericită este de o astfel de aflare. Căci cel aflat de un paznic nu poate fi furat de tîlhari. Deci cine sînt păzitorii ? Cine alţii, decît slujitorii care păzesc pe Israel ? (Ps. 120, 4). Cel ce acoperă întinzînd mîna dreaptă, cel căruia i s-a încredinţat să păzească sufletul de tot răul, cel care e păzitorul intrării şi ieşirii, acela este păzitorul cetăţii, despre care zice : «Dacă Domnul

nu va păzi cetatea, în zadar va veghea cel ce păzeşte» (Ps. 126, 1). Deci Scriptura arată, prin slujitorii care păzesc cetatea, duhurile slujitoare, cele trimise spre slujire pentru cei ce vor moşteni mîntuirea (Evr., 1, 14). Iar sufletul, precum s-a zis, este locuinţa lui Dumnezeu. Deci de aceştia a fost aflat sufletul, precum a fost aflată odinioară oaia de Păstorul cel bun, pentru care au săltat — după cuvîntul Domnului — de bucurie toate cetele îngerilor. Aşa a fost aflată odinioară şi drahma de către cea cu făclie, din care pricină se bucură toţi prietenii şi vecinii (Le, 15, 9). Aşa e aflat şi David, sluga Domnului, precum se zice în Psalm ca din partea lui Dumnezeu : «Aflat-am pe David, sluga Mea, cu untdelemnul sfînt al Meu l-am uns pe el» (Ps. 88, 20). Şi fiindcă acesta s-a făcut agonisită Celui ce l-a aflat pe el, să auzim de ce bunătăţi îl învredniceşte : «Mîna Mea, zice, va ajuta lui şi braţul Meu îl va întări pe el; şi voi tăia de la faţa lui pe vrăjmaşii lui şi pe cei ce-1 urăsc pe el îi voi înfrînge» (Ps. 88, 22—24), şi toate celelalte cîte le cuprinde comoara binecuvîntărilor.

Deci bine este a fi aflată mireasa, adică sufletul, de către îngerii care înconjoară cetatea. Aşa ne îndeamnă marele David să cugetăm, zicînd : «Tăbărî-va îngerul Domnului în jurul celor ce se tem de El şi îi va izbăvi pe ei» (Ps. 33, 3). Deci zicînd aceea : «Păzitorii m-au bătut», s-a lăudat că i s-a hărăzit o înaintare spre cele de sus. Iar dacă zice că a fost şi rănită, prin acest cuvînt înfăţişează semnul ce i s-a întipărit în adînc prin nuiaua dumnezeiască. Căci nu primeşte în

255. Necazurile, ca nişte adevărate răni, fac pe om să simtă neputinţa proprie, iar prin aceasta să se oprească de la păcate şi deci să se silească în a face voia lui Hristos, sau să sporească în virtute, in înfrinare, răbdare, smerenie, nădejdea în Dumnezeu.

25(3. Acoperămîntul face suflolul să nu .se cunoască pe sine, să nu vadă destul de limpede pe Dumnezeu, să se afle Inert In întuneric. Acoperămîntul acesta se

sine la suprafață urma nuielii dumnezeieşti, ca să nu se cunoască locul în care a primit nuiaua, ci prin rană se arată vădită lovitura cu care se laudă mireasa. Iar ceea ce se spune este aceasta : nuiaua dumnezeiasca şi toiagul mîngîietor pricinuiesc vindecarea prin aceea că Cel ce bate e Duhul, al Cărui rod, pe lîngă toate celelalte cîte le-a înşirat Pavel, este **şi** înfrînarea, care e pedagog în viața virtuoasă. Aşa a zis şi Pavel arătînd în rane semnele unor astfel de lovituri: «Semnele lui Hristos le port în trupul meu» (Gal., 6, 12). El arată prin aceasta neputința din orice rană, în care se desăvîrşeşte puterea lui Hristos prin virtute (II Cor., 12, 9)[25S]. Bună s-a arătat, deci, prin cele spuse de noi, rana prin care i s-a luat ei vălul, ca să i se descopere frumusețea sufletului, nemaiîntuneeînd-o acoperămînul [256].

Dur să repetăm iarăşi, recapitulînd, înțelesul celor spuse. Sufletul care vede pe Dumnezeu şi primeşte în sine dorul cel bun după frumusețea nestricăcioasă are necontenit o poftă nouă spre ceea ce e deasupra, neslăbindu-şi niciodată dorul prin saturare [257]. De aceea nu încetează de a se întinde spre cele dinainte şi de a ieşi din aceea în ce este şl de a pătrunde mai înăuntru, unde încă nu a fost. Şi ceea ce i se arată lui mereu mai minunat şi mai mare, socoteşte mai prejos de ceea ce urmează, pentru faptul că ceea ce află în chip necontenit este neîndoielnic mai frumos decît ceea ce a atins înainte. E ceea ce se întîmplă şi lui Pavel, care murea în fiecare zi (I Cor., 15, 11), fiindcă mereu trecea la o viață nouă, făcîndu-se necontenit mort față de ceea ce a trecut şi dînd uitării cele străbătute înainte [258]. De aceea şi mireasa, ce aleargă spre Mire, nu află vreo oprire a înaintării ei spre cele mai mari. Din gura ei răsar raiuri de rodii ce răspîndesc miresme. Pregăteşte hrană Stăpînului zidirii, primindu-L cu roadele sale. Izvorăsc din ea grădini. Su face fîntînă de apă vie : toată se face frumoasă şi fără de prihană,, după mărturia Cuvîntului.

Şi ridicîndu-se iarăşi peste acestea, observă şi mai mult mărirea Cuvîntului, Care Se apropie cu capul plin de rouă şi cu pletele pline de picăturile nopții. îşi spală picioarele, îşi dezbracă haina, picură smirnă din mîini. îşi atinge mîinile de încuietoare, deschide intrarea, caută pe Cel necuprins, cheamă pe Cel negrăit. E aflată de păzitori. Primeşte asupra sa nuiaua ce o bate. Se face ca piatra, de care zice proorocul -. «Bătut-a piatra şi au curs ape» (Ps. 77, 20).

Observi la ce înălțime a urcat mireasa ? De aceea e bătută, ca stîncă aceea de către Moise, ca după asemănarea aceleia să izvorască din ea

smulge cu oarecare durere, căci el înseamnă închidere în sine dinspre alții şi dinspre Dumnezeu, deci încredere în sine, mîndrie, neîncredere în Dumnezeu şi în alții. Smulgerea vălului te înfățişează gol, aşa cum eşti, cu neputințele tale, în fața lui Dumnezeu, dar şi lipsit de mîndria că ai ceea ce nu ai de fapt, în fața ta, în fața oamenilor! şi te face să te îndrepți cu adevărat. Propriu-zis, deja prin această descoperire Intru smerenie se face cunoscută frumusețea sufletului, care sporeşte apoî prin virtute.

257. De înaintarea în bine nu se satură sufletul niciodată. Numai de săvîr-şlrea răului se satură. Ba chiar îi pare rău de săvîrşirea lui, pe cînd de săvîrşirea binelui nu-i pare rău niciodată. Aci e vizată teoria platonic-origenistă despre saturarea sufletelor de bine în preajma lui Dumnezeu şi despre coborîrea de acolo pentru a ieşi din plictiseala acelei saturări, ceea ce le pricinuieşte o nouă încorporare. Binele este nesfîrşit. E nesfîrşit pentru că el constă în comuniunea iubitoare dintre persoane şi în primul rînd între persoana noastră şi Persoana dumnezeiască de nesfîrşită bunătate şi nesfîrşit nouă în formele de manifestare ale bunătății Ei dărultoare.

258. Un nou sens al morții. Nu trebuie omorît numai omul vechi odată pentru totdeauna, ci cel ce urcă în Hristos moare mereu față de starea la care a ajuns., *nllUxi* **de** *va, juvttru* **<i** *trece mereu la o stare* **nouă.**

cuvîntul celor ce însetează, revârsJndu-se din locul lovit[s6fl]. Apoi iş) dezveleşte frumusețea feței, păzitorii smulgîndu-i vălul[2"0].

Acestea sînt cele ce am putut să le înțelegem noi din locul acesta. Dar nu vom simți nici o pizmă, de va primi cineva, de la Cel ce descoperă tainele ascunse, vreo înțelegere mai folositoare de suflet a textului acestuia. Poate va spune cineva că cuvintele textului au ceva comun şi cu vedenia lui Isaia. înțeleg vedenia ce a avut-o, cînd, murind regele lepros, zice că a văzut pe Cel ce şedea cu slavă pe tronul cel înalt şi ridicat, pe Cel a cărui înfățişare, mărire şi față nu a putut să o vadă {Is., 6, 1). Căci dacă ar fi putut, ar fi spus, fără îndoială, cum a făcut cu celelalte pe care le-a văzut, numărîndu-le aripile şi descriind starea şi zborul lor. Numai glasul zice că l-a auzit, cînd s-a ridicat pragul cel de sus al uşii de cîntarea serafimilor şi casa s-a umplut de fum şi i s-a pus printr-unul din serafimi un cărbune pe buzele sale. Căci făcîndu-se aceasta, nu numai buzele, ci şi auzul i se curățeşte spre primirea cuvîntului. Deci precum aci zice că mireasa a fost bătută şi rănită de păzitori şi apoi a fost dezvelită de acoperămîntul vălului, aşa şi acolo, în loc de văl se ridică pragul cel de sus, ca să poată contempla neîmpiedicat cele din lăuntru, iar în loc de păzitori sînt numiți serafimii, în loc de nuia, cărbunele, şi în loc de lovitură, arsura.

Iar sfîrşitul comun şi pentru mireasă şi pentru sufletul proorocului e curăția. Precum, deci, proorocul nu simte durere fiind ars de cărbune, ci se. slăveşte umplîndu-se de strălucire, aşa şi aci, mireasa nu se plînge de durerea ranei, ci se laudă cu sporul îndrăznim, cu ridicarea acope-rămîntului, pe care Scriptura l-a numit văl.

Dar se poate afla şi un alt înțeles în textul acesta, care nu se opune celor arătate. Sufletul, ieşind după cuvîntul Lui şi căutînd pe Cel neaflat, apoi chemînd pe Cel neajuns de înțelesul numirilor, află de la păzitori că iubeşte pe Cel neajuns şi doreşte pe Cel necuprins. Prin aceasta e bătut şi rănit într-un fel oarecare de deznădejdea de a nu ajunge pe Cel dorit, socotind dorința sa fără împlinire şi sortită să nu se poată bucura de Cuvîntul. Dar i se smulge vălul tristeții, prin aceea că află că adevărata bucurie de Cel dorit e să înainteze pururea în căutarea Lui şi să nu înceteze niciodată din urcuş, dorința împlinită născînd totdeaunn altă dorire a Celui ce **se** află deasupra[261]. Deci după ce i s-a luat vălul deznădejdii

259. Cuvîntul se revarsă ca o apă din sufletul care înainte era împietrit, dar a fost înmuiat, sensibilizat, făcut transparent pentru Dumnezeu-Cuvîntul, prin loviturile necazurilor. Acum aude pe Cuvîntul-Persoană şi cuvintele Lui le dă mai departe, se simte obligat să le dea mai departe.

260. Fata sufletului se face văzută colul ce a suferit bătăile necazurilor, dar se face transparentă şi altora prin smerenia, bltiidetefl, bunătatea, credința hotărîtă ce st* arată prin ochii şi prin faptele lui, căci prin tonte se arată deschiderea lui spre Dumnezeu.

şi a văzut frumusețea nesperată şi necircumscrisă a Celui dorit [202], ce e aflată în toată eternitatea veacurilor mereu mai maro [2un], se întinde cu un dor şi mai înfocat şi vesteşte Celui iubit, prin fiicele Ierusalimului, simțirea inimii sale, că adică primind săgeata aleasă a lui Dumnezeu în sine, a fost rănită, prin vîrful credinței, în inimă, primind în rană săgeata iubirii. Iar iubirea, după cuvîntul lui loan, este Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

Omilia a XIII-a

«Juratu-v-am pe **voi,** *iiice ale Ierusalimului, intru puterile şi întru tăriile țarinii, de veți aila pe irățiorui meu, spuneți lui că sînt rănită de dragoste. Cu ce se deosebeşte irățiorui tău de alți irățiori, o, irumoasa între femei ? Cu ce se deosebeşte frățiorul tău de alți frățiori, că ne-ai jurat aşa ? Frățiorul meu e alb şi rumen, ales din zeci de mii. Capul lui e aur chetos, pletele lui, lungi, negre ca corbul. Ochii lui, ca porumbeii pe plinătăți de ape, spălați în lapte, şezînd lîngă mulțimi de ape»* **(Oînt. Cînt., 5, 8—13).**

Cel ce a descoperit tainele legii lui Moise, plinind prin Sine toată legea şi Proorocii, precum zice în Evanghelie, că : «N-am venit să stric legea, ci s-o plinesc» (Mt., 5, 17), Cel ce prin oprirea mîniei a oprit toată uciderea, iar prin nimicirea poftei a alungat murdăria preacurviei, Acela înlătură din viaţă şi blestemul călcării jurămîntului, închizînd, prin in-

terzicerea oricărui jurămînt, seeeroa, în nelucrare. Căci unde nu **e** cu putinţă a so

261. Un alt înţeles al bătăilor şi rănilor primite de mireasă de la îngeri şi al smulgerii vălurilor ei este că află de la ei că nu poate să ajungă să cuprindă pe Cuvîntul cel necuprins. Căci nici ei nu pot să-L cuprindă. Aceasta pune un văl de tristeţe pe suflet. Dar vălul acesta e smuls de îngeri, prin cunoştinţa ce i-o dau că însăşi căutarea neîncetată a Lui şi urcuşul neoprit spre El este o cunoaştere a Lui şi deci un motiv de bucurie. Căci nu ar căuta sufletul neîncetat pe Dumnezeu, dacă nu ar şti de El, dacă, într-un fel oarecare, El nu S-ar face simţit, în acest urcuş, sufletul simte deci că trăieşte şi cunoaşte necuprinsul lui Dumnezeu. Intr-un fel, ll cunoaşte în mod continuu nou, ca într-o descoperire continuu nouă. Dar dacă L-ar cunoaşte cîndva deplin, n-ar mai avea bucuria să-L simtă ca pe Col continuu nou, deci ca pe Cel niciodată deplin înţeles. Simţindu-i pe îngeri, şi slmţindu-i ca mărginiţi, îşi dă seama de nemărginirea lui Dumnezeu.

262. **Avem aci o altă expresie paradoxală: «A văzut frumuseţea nesperată şi necircumscrisă a Celui dorit». A văzut, cu alte cuvinte, o frumuseţe pe care nu speră să o vadă, şi a văzut necircumscrierea Lui, sau a cuprins faptul că e necuprins. Simţirea frumuseţii pe care nu speră să o privească e mai mare decît toate frumuseţile. Intr-un fel îţi dai seama de ea, dar în altul nu speri să o poţi sesiza. Orice frumuseţe are, dealtfel, ceva din acest caracter paradoxal: o vezi şi nu o poţi defini, sau vedea în întregime; o vezi şi nu o poţi circumscrie nici cu simţirea directă, nicî în conceptele oare traduc această sesizare directă, dar insuficientă.**

263. Nu numai în viaţa pămîntească, ci în eternitatea veacurilor frumuseţea dumnezeiască şi necircumscrierea ei se arată mereu mai mare, dar şi lipsa speranţei de n o vedea întreagă sporeşte.

călca jurămîntul, nu mai **e** jurămînt. **De** aceea zice : «Aţi auzit că s-a zis celor vechi : să nu juri strîmb, ci să dai Domnului jurămintele tale. Iar eu zic ţie : să nu juri nicidecum : nici pe cer, că e tronul lui Dumnezeu, nici pe Ierusalim, că e cetatea marelui împărat, nici pe capul tău, că nu poţi face un fir de păr alb sau negru. Ci să fie cuvîntul tău da, da şi nu, nu. Iar ce este mai mult decît acestea, de la diavolul este» (Mt., 5, 33—36).

Dar sufletul căruia, în «Cîntarea Cîntărilor», i se recunoaşte desăvîrşirea şi căruia i s-a luat acoperămîntul sufletului prin dezbrăcarea hainei celei vechi şi după ce i s-a înlăturat vălul de pe faţă, prin carie înţelegem toată cugetarea nesigură şi şovăitoare [264], ca să privească în chip curat şi neîndoielnic spre adevăr, le jură pe fiicele Ierusalimului, nu pe tronul ceresc, pe care Cuvîntul îl numeşte cer, nici pe cetatea împărătească a lui Dumnezeu, al cărei nume e Ierusalimul, nici pe capul cinstit, ale cărui fire de păr nu le poate face nici albe, nici negre, ci pe ţarină. Ea le jură pe tinere, pe puterile din ţarină, întru cît zice : «Juratu-v-am pe voi, fiice ale Ierusalimului, pe puterile şi tăriile ţarinei».

E vădit fiecăruia dintre cei ce au învăţat din mărturia Stăpînului, care sînt însuşirile prin care se distinge mireasa, că aceea care e recunoscută întru totul frumoasă şi curată de orice pată, nu grăieşte nimic de prisos, căci aceasta e partea diavolului, ci îşi ia cuvîntul de la Dumnezeu, de la Care, după Miheia, e tot ce e bun şi frumos şi afară de acestea nimic. Şi de fapt, mireasa, lăsînd toate felurile cele interzise ale jurămîntului şi nejurîndu-le pe tinere nici pe cetatea împărătească, nici pe tronul marelui împărat (prin aceasta învăţăm cît de departe

trebuie să fim de îndrăzneala de a abuza de Dumnezeu în jurăminte, dacă nu ne e îngăduit să jurăm nici pe tronul, nici pe cetatea Lui), şi cruţînd, pe lîngă acestea, încă şi capul cinstit, pe care în cele următoare îl descrie ca fiind de aur şi ale cărui fire de păr nu sînt nici albe, nici negre (căci cum s-ar înnegri aurul sau cum şi-ar schimba culoarea în alb ?), le propune fecioarelor un astfel de jurămînt, care nu se împotriveşte legii evanghelice şi se face pricină de laudă celor ce au jurat, după cuvîntul proorocului care zice : «Lăuda-se-va tot cel œ se jură întru El» (Ps. 62, 10).

Deci înţelesul celor spuse nu va fi contrar amintitului cuvînt îndoit, prin care legea evanghelică vrea să se întărească tot adevărul, cînd zice: «Să fie cuvîntul vostru : da, da şi nu, nu». Dacă deci e interzis să se folosească în jurăminte tronul împăratului şi cetatea sau reşedinţa

264. Aci sfîntul Grigorie dă un nou înţeles ul vălului ce e smuls miresei, sau sufletului : cugetarea nesigură şi şovăitoare privitoare ln Dumnezeu.

Împărătească, precum e Interzis şi capul adevărat, şi e îngăduit numai da şi nu, prin amîndouă arătlndu-se deopotrivă adevărul, e vădit că şi jurămîntul îmbiat tinerelor de mireasă se cuprinde acum în înţelesul lui «da», în care trebuie să se întemeieze consimţirea sufleitului nostru. Iar textul este aşa : «Juratu-v-am pe voi, fiice ale Ierusalimului, întru puterile şi tăriile ţarinii, de veţi afla pe frăţiorul meu, să-i spuneţi că sînt rănită de dragoste».

Acestea s-au tîlcuit şi în cele de pînă acum, precum a arătat şirul tîlcuirii. Dar vom spune şi acum pe scurt cele ce le vom afla. Apostolul spune că jurămîntul e un lucru nemişcat, care întăreşte prin el adevărul ,• şi se rînduieşte ca sfîrşit a toată împotrivirea, spre întărirea celor ce le cunoaştem (Evr., 6, 16). Deci mireasa le cere fiicelor jurămînt ca sa se păzească necălcat ceea ce li se spune. Dar deoarece tot jurămîntul se face pe ceva mai mare, cum zice Apostolul — căci nu-şi face cineva jurămîntul pe ceva de mai mică cinste oa el — se cuvine să vedem ce este acel ceva mai mare, pe care mireasa le cere tinerilor să jure : «Juratu-v-am pe voi, zice, fiice ale Ierusalimului, pe puterile şi tăriile ţarinii». Ce este deci în acestea mai presus de noi ? Nu ne îndoim că prin ţarină se închipuie lumea. Căci aşa a numit şi a tîlcuit Domnul lumea. Atunci ce sînt multele puteri şi tării ale lumii, folosite în jurămînt, pe care trebuie să le socotim mai mari ca noi, ca jurămîntul făcut pe cele mai mari să aibă putere spre întărirea adevărului ?

E de trebuinţă să aducem pentru lămurirea celor de faţă altă tîlcuire a celor spuse. Ea sună aşa : «Juratu-v-am pe voi, fiice ale Ierusalimului, pe căprioarele şi cerbii ţarinii». Din aceste cuvinte învăţăm în ce constă tăria lumii şi în ce constă puterea ei, care se ia prin jurămînt spre întărirea adevărului. Două sînt lucrurile care îl apropie pe om de Dumnezeu. Unul e cugetarea nerătăcită despre Cel ce este cu adevărat, ca să nu cadă, prin socoteli rătăcite, în păreri păgîne şi eretice despre Dumnezeu. Iar aceasta este cu adevărat: da. Iar celălalt e gîndul curat ce alungă din suflet toată simţirea pătimaşă, care nu e nici el străin de : da. Deci pomenirea căprioarelor şi a cerbilor arată prin chipuri înţelesul acestei îndoite deprinderi în cele bune. Căci una ne face să privim spre Cel ce este cu adevărat, iar alta alungă patimile care întinează sufletul. Una dintre acestea cugetă fără greşală, iar cealaltă are putere de a roade şi a mistui fiarele.

Deci acest «da» li-1 cere mireasa fecioarelor : trebuinţa de a privi 'cu bună credincioşie spre Dumnezeu şi de a străbate viaţa în chip curat întru nepătimire. împlinindu-le acestea, se întăreşte în noi acel neclintit "da». Acesta este jurămîntul care întăreşte adevărul şi pe oare tot cel ce îl face e lăudat, precum zice proorocul. Căci cu adevărat, cel ce a dobîndit

în sine neclintirea **în** aceste doua — **ln** raţiunea credinţei, ca unul ce priveşte fără greşală spre adevăr, şi **în** modul vieţii, oa unul ce s-a curăţit de toată pata păcatului —, jură Domnului să nu se suie în patul aşternut lui, să nu dea somn ochilor lui, nici genelor aţipire, pînă nu se va afla întru sine loc Domnului, făcîndu-se sălaş Celui ce locuieşte întru el (Ps. 131, 2 urm.). Aşadar, de sîntem şi noi fii ai Ierusalimului de sus, să auzim de la mireasa învăţătoare, cum poate fi văzut Cel dorit.

Deci ce zice ? De ne vom face drept jurămînt faptul de a fi în puterile căprioarelor străvăzătoare şi întru tăriile cerbilor pierzători ai răutăţii, prin acestea vom putea vedea pe Mirele curat, pe Arcaşul dragostei, şi sufletul fiecăruia va putea spune către El : «Sînt rănit de dragoste». Iar că ranele dragostei sînt bune, am aflat şi de lă Proverbe, unde se zice : «De dorit sînt ranele prietenului, iar de la duşmani sînt rele şi sărutările». Dar care e prietenul, ale cărui rane sînt mai dorite decît sărutările duşmanului ? E vădit oricui care cunoaşte tainele mîn-tuirii că prieten adevărat şi sigur e cel ce nu încetează a ne iubi pe noi chiar şi cînd ne-am făcut duşmani ,• iar duşman fără credinţă şi neîmblînzit e acela care ne dă morţii chiar de nu l-am nedreptăţit cu nimic. Rană li s-a părut primilor oameni oprirea de la rău, ce li s-a dat prin poruncă. Căci socoteau rană înstrăinarea de ceea ce e dulce, şi sărutare, îndemnul spre ceea ce era plăcut şi arătos. Dar viaţa le-a arătat că cele ce păreau rane de la prieten au fost mai de folos şi mai de dorit decît sărutările duşmanului. Cînd deci Cel îndrăgostit de sufletele noastre, adică Hristos, Care a murit pentru noi chiar păcătoşi fiind, ne-a îmbiat iubirea Sa, îndrăgostindu-se şi mireasa, la rîndul ei, de Cel ce a iubit-o, arată în Sine, pătrunsă pînă în adînc, săgeata iubirii, adică părtăşia de dumnezeire. Căci, precum s-a zis, Dumnezeu este Iubirea, care a pătruns, prin acul credinţei, în inimă. Iar de trebuie să spunem şi numele acestei săgeţi, vom spune ceea ce am învăţat de la Pavel, că săgeata aceasta este credinţa lucrătoare prin iubire (Gal., 5, 6).

Dar fie acestea aşa precum i se par oricui. Să vedem însă şi întrebarea pe care fecioarele o pun învăţătoarei : «Cu ce se deosebeşte frăţiorul tău de alţi frăţiori, o, frumoasă între femei ? Cu ce se deosebeşte frăţiorul tău, de alt frăţior, că ne-ai jurat aşa ?» Cuvintele îmi par să cuprindă înţelesul pe care ni-1 dă de bănuit înşirarea celor cercetate mai înainte. Căci dat fiind că fecioarele au văzut ieşirea cea bună a sufletului mireasă, cînd s-a lipit de Cuvîntul şi a zis : «Ieşit-a sufletul meu după cuvîntul Lui», şi au cunoscut că, ieşind, căuta pe Cel ce nu poate fi aflat prin jur, şi chema strigînd pe Cel ce nu răspundea, ele întreabă : Cum îl vom cunoaşte pe Acela, Care nu poate fi aflat prin nici un semn din care să se cunoască, pe Acela (are nu răspunde cînd e chemat şi

nu poate fi prins cînd o căutat ? Ridică şi tu, deci, vălul de pe ochii noştri, cum au făcut cu tino păzitorii cetăţii, oa să avem vreo călăuzire spre Cel căutat. Spune, cine e frăţiorul tău, din cele ce sînt în raţiunea firii ? Dă-ne nouă un ajutor în cunoaşterea Lui, prin ceva semne din care să poată fi cunoscut, tu care te-ai umplut de frumuseţe (de bine) şi de aceea te-ai făcut frumoasă (bună) între femei.

Fă-ne cunoscut pe Cel căutat şi ne învaţă semnele prin care poate fi aflat Cel nevăzut, ca să-I dăm vestea despre săgeata dragostei prin care ni s-a rănit inima, sporindu-ne dorul prin dulcea durere.

Dar e mai bine să repetăm textul cuvînt de cuvînt, ca să potrivim înţelesul cu cuvintele. «Cu ce se deosebeşte frăţiorul tău de alt frăţior, o, frumoasă între femei ? Cu ce se deosebeşte frăţiorul tău de alt frăţior, că ne-ai jurat pe noi astfel ?» Să auzim, deci, pe cea căreia i s-a luat cu totul vălul şi care priveşte cu ochiul sufletului descoperit spre adevăr, cum le descrie acelora pe Cel căutat; cum zugrăveşte prin cuvînt trăsăturile Celui dorit, cum aduce sub privirea fecioarelor pe Cel necunoscut. In Hristos ceva este necreat, iar ceva, creat. Şi spunem că necreat în El este faptul de a fi etern, dinainte de veci şi Făcător al tuturor lucrurilor,- iar creat, trupul ce Şi l-a plăsmuit asemenea trupului smereniei noastre, prin întruparea cea pentru noi.

Dar mai bine să înfăţişăm înţelesul acestora prin înseşi cuvintele dumnezeieşti. Spunem, deci, că necreat este Cuvîntul, Care era la început, Cel prin care toate s-au făcut şi fără de care nu e nimic din cele ce s-au făcut. Iar creat e ceea ce a arătat Cel ce S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi, a Cărui slavă, chiar după ce S-a întrupat, vădeşte că Dumnezeu S-a arătat în trup ; se înţelege, Dumnezeu Cel Unul Născut, Care este în sînurile Tatălui. Căci spune Ioan = «Am văzut slava Lui» (In, t, **3).** Şi de fapt ceea ce se vedea era om, dar ceea ce se cunoştea, prin El era : «Slava ca a unuia născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr». Fiindcă, deci, ceea ce e necreat şi dinainte de veci şi etern în El e cu totul necuprins şi negrăit de întreaga fire, iar ceea ce s-a arătat nouă prin trup poate veni întru cîtva şi la cunoştinţa noastră, învăţătoarea priveşte necontenit la acestea şi vorbeşte despre ele, ca despre cele ce pot fi cuprinse de auzitori.

Vorbesc despre marea taină a dreptei credinţe, prin care Dumnezeu S-a arătat în trup ,• despre Cel ce era în chipul lui Dumnezeu şi a petrecut între oameni în trup, cu faţă de rob ; despre Cel care, după ce Şi-a însuşit ca pîrgă firea pieritoare a trupului, pe care a luat-o asupra Sa prin fecioria nestricată, sfinţeşte împreună cu ea, întru nestrică-eiunc, firea comună, prin cei ce se unesc cu El, prin împărtăşirea de taină, hrănind trupul Său, adică Biserica, şi articulînd în chip cuvenit mădu-

larele ce odrăslesc prin credinţă **in** trupul comun. Prin aceasta orîndu-ieşte totul în chip frumos, făcîndu-1 pe credincioşi ochi, gură, mlini şi celelalte mădulare, într-un mod cuvenit şi armonic. Căci aşa zice Pavel : «Un trup este, dar multe mădulare» (I Cor., 12, 14 urm.). Iar mădularele nu au toate aceeaşi slujire, ci unul este în trup ochi, dar nu disprețuieşte mîna ,• iar altul, fiind cap, nu respinge piciorul, ci tot trupul e împletit prin mădulare dintr-o mare felurime de lucrări, ca să nu se răscoale mădularele împotriva întregului. înfăţişînd într-un mod mai lămurit aceste înţelesuri arătate prin ghicituri, cuvîntul continuă zicînd : «A pus Dumnezeu în Biserică mai întîi apostoli, prooroci, învăţători, păstori spre desăvîrşirea sfinţilor, spre lucrul slujbei, spre zidirea trupului lui Hristos, pînă ce vom ajunge toţi la unitatea credinţei şi a cunoştinţei lui Dumnezeu, la bărbatul desăvîrşit, la măsura vîrstei plinirii lui Hristos» (Ef., 4, 11 urm.). Şi iarăşi: «Să

creştem prin toate întru El, Care este capul, Hristos, din Care tot trupul împreună alcătuindu-se şi împreună încheindu-se, prin toată împărtăşirea de putere cu fapta, după măsura fiecărui mădular, săvîrşeşte creşterea trupului spre zidirea lui întru dragoste» (Ef., 4, 15—16).

Deci cel ce priveşte spre Biserică priveşte spre Hristos, Care So zideşte şi Se măreşte pe Sine însuşi prin adăugirea celor ce se mîntuiesc. Deci cea care a lepădat vălul ochilor priveşte cu ochi curai frumusețea-negrăită a Mirelui şi din această pricină e rănită de săgeata nomnlerlttlă şi aprinsă a dragostei. Căci iubirea mai aprinsă se numeşte dragoste şl de aceasta nu se ruşinează nimeni, cînd săgeata ei se înfige în trup, cl mai degrabă se laudă cu rana, cînd primeşte în adîncul inimii acul dorului nematerial. E ceea ce a făcut şi aceasta spunînd tinerelor : «Sînt rănită de dragoste» [265].

Deci după ce ea a înaintat în atîta desăvîrşire, deoarece trebuie să arate şi fecioarelor frumusețea Mirelui, nu spune ceea ce era El la început. Căci nu e cu putință să se descopere prin puterea cuvîntului ceea ce e negrăit. Ci călăuzeşte pe fecioare spre Dumnezeu cel arătat nouă prin trup. E ceea ce a făcut şi marele Ioan, trecînd sub tăcere ceea ce era la început, dar descriind cu grijă ceea ce am văzut şi am auzit şi mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul vieții (I In, 1, 1). Deci zice mireasa c&tre ele : «Frățiorul meu e alb şl rumen, ales din zeci de mii.

265. Iubirea se înfige în ființa celui ce iubeşte ca o săgeată, de la cel pa care îl iubeşte, producînd o rană în el. Căci iubirea ce se naşte în el este Împreunată şi cu o suferință, dat fiind că nu-1 are niciodată în mod desăvîrşit ln sine pe cel iubit. E o suferință şi o bucurie in acelaşi timp. Acesta e paradoxul dragostei. Suferința şi bucuria se află împreunate şi în sufletul îndrăgostit de Dumnezeu şi durează cu atît mai mult ln chip neîncetat, pentru faptul că Dumnezeu rămîne în veci necuprins, iar sufletul InііinleM/ă veşnic în cunoaşterea acestui necuprins al vieții şi iubirii Lui, pe de o pnile Inictirlmlu-se mereu, pe de ultn, suferind de dorința de a cuprinde şi mul IIHII **din Iii.**

Capul lui, aur chefos, pletele lui lungi, negre ca corbul. Ochii lui, ca porumbeii pe plinătate de ape, spălați In lapte, şezînd pe mulțimi de ape. Fălcile lui, ca nişte cupe de aromă, ce dau miresme. Buzele lui crini ce picură smirnă Îmbelşugată. Mîinile lui verigi de aur, pline de pietre de Tarsis. Pîntecele lui tablă de fildeş pe piatră de safir. Pulpele lui, stîlpi de marmoră, aşezați pe tălpi de aur. Obrazul lui, ca Libanul ales, ca chedri. Gîtul lui, dulceață şi întreg dorință. Acesta e frățiorul meu şi acesta e apropiatul meu, fiice ale Ierusalimului». Toate acestea, prin care s-a făcut descrierea frumuseții, nu sînt semne nevăzute şi necuprinse ale dumnezeirii, ci ale celor ce au fost descoperite prin întrupare, cînd s-a arătat pe pămînt şi cu oamenii a petrecut, îmbrăcînd firea omenească.

Prin acestea, după cuvîntul Apostolului, cele nevăzute ale Lui din făpturi fiind înțelese se văd, făcîndu-se arătate Bisericii prin creațiunea lumii noi (Rom., 1, 20). Căci întemeierea Bisericii e creațiunea lumii din nou : In ea, după cuvîntul proorocului, se creează cerul nou (Is., 65, 17), care este tăria credinței în Hristos, precum zice Pavel (I Tim., 3, 15) ; se întemeiază un pămînt nou, care soarbe ploaia ce vine asupra lui; se plăsmuieşte un alt om, care se înnoieşte prin naşterea de sus, după chipul Celui ce l-a zidit pe el; se iveşte altă fire a

luminătorilor, despre care zice : «Voi sînteţi lumina lumii» (Mt., 5, 14) şi : «între care să străluciţi ca nişte luminători în lume» (Fii., 2, 15), şi stele multe, care răsar pe firmamentul credinţei. Şi aceasta nu e de mirare, că sînt mulţimi de stele în această lume nouă, numărate şi numite de Dumnezeu, ale căror nume spune Făcătorul acestor stele că au fost scrise în ceruri. Căci aşa am auzit pe Făcătorul noii creaţiuni spunînd către luminătorii Săi: «Numele voastre s-au scris în ceruri» (Le, 10, 20). Ba se creează şi mulţi sori ce luminează lumea prin razele faptelor bune. Căci zice Făcătorul acestor sori : «Să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor» (Mt., 5, 17) şi: «Atunci drepţii vor străluci ca soarele» (Mt., 13, 43) [266].

Deci, precum cel ce priveşte spre lumea supusă simţurilor, cunoscînd înţelepciunea arătată în frumuseţea lucrurilor, cugetă, prin analogia cu cele văzute, la cele nevăzute, la frumuseţea nevăzută şi la izvorul înţelepciunii, a cărui iradiere a întemeiat firea lucrurilor, aşa şi cel ce priveşte spre această lume nouă a creaţiunii Bisericii vede în ea pe Cel ce este şi se face totul în toate, călăuzindu-ne cunoaşterea, prin cele ce le înţelegem şi le cuprindem prin credinţă, spre ceea ce nu se

2GG. Dumnezeu Şi-a făcut cunoscute puterile Lui în chip mai vădit nu numai Iu trupul Său luat din Fecioara, ci şi în creaţiunea cea nouă oare este Biserica, pămîntul cel nou în oare sufletele noastre văd firmamentul sau cerul spiritual, < ure ne face străveziu pe Dumnezeu. Acest firmament e credinţa din care răsar şi In care se arată sfinţii ca tot atîţia luminători, dat fiind că ea ne face toate străvezii.

poate cuprinde. Din această pricină, clnd sufletele fecioare li prezintă sufletului ce s-a înălţat spre desăvîrşire cererea să le facă cunoscut pe Cel dorit, acest suflet descrie fecioarelor însuşirile Celui căutat, prin cele ce ne-au fost descoperite nouă spre mîntuire. Şi, privind toată Biserica drept un singur trup al Mirelui, arată în descrierea frumuseţii Lui, prin fiecare din mădulare, un înţeles deosebit. Şi din toate acestea, privite în parte, se alcătuieşte frumuseţea trupului.

Deci începe învăţătura de la ceea ce ne este apropiat şi familiar. Căci începe să ne înveţe de la trup, precum a făcut Matei, care, înfăţişînd taina întrupării, a început cu cartea neamurilor de la Avraam şi David, şi a lăsat marelui Ioan să binevestească celor ce au primit atîtea ştiri, începutul ce se cugetă din veşnicie şi pe Cuvîntul cel împreună cugetat cu acest început [267].

Deci prin acestea mireasa învaţă pe tinere că înţelegerea noastră nu se va ridica la ceea ce este necuprins şi nehotărnicit, înainte de a îmbrăţişa prin credinţă ceea ce s-a arătat. Iar ceea ce s-a arătat este firea trupului. Căci zicînd : «Frăţiorul meu este alb şi rumen», prin amestecul acestor două culori descrie însuşirea trupului. Aceasta a fă-cut-o şi în cele dinainte, numindu-**1** măr. Căci chipul mărului apare amestecat din amîndouă culorile. Pentru că mărul este alb şi se înroşeşte. Iar prin roşaţă socotesc că a arătat în chip simbolic natura sîngelui. Dar fiindcă tot trupul se alcătuieşte într-un singur fel, nunta făcînd din zămislire o cale celor ce vin prin naştere la viaţa aceasta, ca nu cumva, cugetînd cineva la naşterea trupului potrivit firii, prin aceasta să-şi rostogolească mintea spre lucrurile şi spre patimile firii, cugetînd că şi acel trup a avut o naştere la fel cu a tuturor, a mărturisit că Cel ce S-a făcut părtaş trupului şi sîngelui, este alb şi

rumen, prin cele două culori arătîndu-ne firea trupului, dar fără să spună că a venit pe lume în acelaşi mod în care se nasc îndeobşte oamenii. Căci din toate miliardele de oameni de pînă acum şi pînă ce va continua să curgă, prin naş-tece, firea celor ce vor veni, numai Acesta a venit în viaţa aceasta prin-tr-un nou fel de naştere. Iar El nu a coborît firea oa să se nască, ci i-a slujit. De aceea zice că Acesta e alb şi rumen. Căci venind în viaţă prin trup şi sînge, El singur S-a născut din curăţia feciorească.

Zămislirea Lui a fost fără însoţire, iar naşterea, fără întinăciune şi fără durere. Cămară de nuntă i-a fost puterea Celui prea înalt, care a umbrit ca un nor fecioria ; torţa de nuntă, lumina Sfîntuiui Duh ,■ patul, nepătimirea ,• şi nunta, nestricăciunea. Deci bine este numit Cel ce S-a**născut din acestea «ales din zeci**

267. E vorba de Tatăl, Care o începutul cel fără de început al tuturor. In acest Început era Imelinte de tilmp Fiul.

de mii...», ceea ce Înseamnă că nu e din patul durerii. Căci numai naşterea Lui nu e naşterea întru durere, precum zămislirea e fără nuntă. Căci nu se poate folosi numele de naştere Intru durere la cea nestricată şi neispitită de nuntă. Pentru că numirile de feciorie şi naştere întru durere nu se pot întîlni la una şi aceeaşi [2a8]. Ci, precum ni s-a dat Fiu fără Tată, aşa ni s-a născut şi prunc fără naştere întru durere. Căci precum n-a cunoscut Fecioara cum a luat fiinţă în trupul ei trupul purtător de Dumnezeu, aşa n-a simţit naşterea, încă proorocul a mărturisit naşterea fără dureri. Căci zice Isaia : «înainte de a veni durerile naşterii, a scăpat şi a născut fecior» (Is., 66, 7). De aceea a fost deosebit şi străin în amîndouă privinţele de rînduială firii, Întrucît nici n-a început din plăcere, nici n-a ieşit la lumină prin dureri [299].

Şi aceasta se petrece, printr-o urmare firească, într-un chip cu totul cuvenit. Căci odată ce aceea care a introdus prin păcat moartea în fire a fost osîndită să nască în întristări şi dureri, trebuia desigur ca Maica Vieţii să înceapă purtarea pruncului din bucurie şi să ducă la capăt naşterea prin bucurie [1]. Căci zice arhanghelul către ea : «Bucură-te, cea cu dar hărăzită» (Le, 1, 28), alungind prin cuvînt întristarea cea întipărită la început naşterii.

---

1 Dacă Eva, prin păcatul ruperii de Dumnezeu şi a slăbirii duhului ei, a pricinuit întărirea senzaţiilor trupeşti în fire, deci tendinţa spre plăcere şi frica de durerea sporită ce se naşte din plăcere, era firesc ca Măria, care n-a căutat plăcerea împreunării cu bărbatul, ci a întărit ln ea bucuria spirituală a unirii cu Dumnezeu, să fio rerilʻişi **de durere în naşterea ca** om **a Fiului dumnezeiesc.**

Deci Acesta singur este Cei care, prin noutatea şi chipul deosebit al naşterii, S-a născut astfel din zeci de mii. Şi bine a fost numit £1 alb şi roşu, din pricina trupului şi sîngelui ,• dar şi ales din zeci de mii, pen-

26S. Unde se zămisleşte Intru feciorie, deci fără îinpreuioarea Intre bărbat ei femele, care strică fecioria, nu e nici naşterea întru durere. Precum» zămislirea se face sub puterea Duhului, care copleşeşte carnea şi legea firii, aşa şi naşterea se tace prin aceeaşi putere a Duhului, care copleşeşte legea firii potrivit căreia naşterea e însoţită de durere. Dacă însuşi duhul din noi poate copleşi plnă la un yrad, prin Întărirea dată de el, anumite procese şi simţiri ale trupului, cu atît mai mult o poate face aceasta Duhul dumnezeiesc cel atotputernic, Care întăreşte şi duhul nostru, ridicîndu-l peste nivelul cel mai înalt al celor ce-i slnt lui cu putinţă. Duhul dumnezeiesc de-vlaţă-făcător a putut actualiza în sămfaiţa femeii virtualitatea bărbătească din ea, dat find că femeia poartă în ea virtualitatea bărbatului şi bărbatul, pe a femeii, fapt care se arată Într-un alt fel şi în apariţia Bvei din Adam, la început.

269. Ideea că plăcerea e urmată de durere, şi apoi că refugierea din durere tn altă plăcere produce altă durere, a fost dezvoltată de sfîntul Maxim Mărturisitorul *{Răspunsuri către Talasle,* XXI, Filoc. rom., III, p. 62 urm.). Iisus, neprovenind din plăcere, In trupul Lui nu s-a imprimat pornirea spre plăcere, de aceea, suportînd durerea fără a alerga în braţele plăcerii, a învins cu tărie durerea. Trupul e supus tendinţei spre plăcere şi e biruit de durere pentru că acestea sînt ca nişte spasme ale cărnii în care s-a dezvoltat o sensibilitate exagerată, prin faptul că s-a slăbit puterea duhului (sufletului) asupra lui, în urma ieşirii din legătura strînsă cu Duhul dumnezeiesc.

tru nestricăclunea şi nepătimirea naşterii, deosebită de a celorlalţi. Sau poate, mireasa L-a îmbrăţişat cu aceste cuvinte şl pentru celelalte feluri **de** naşteri ale Lui, ce se săvîrşesc fără durere. Căci, fără îndoială, ştii de clte ori S-a născut Cel Intîi-născut al întregii zidiri întru mulţi fraţi, Intîiul născut din morţi, Cel dintîi care a dezlegat durerile morţii şi **le**-a făcut, prin învierea Sa, tuturor drum spre naşterea din morţi. Căci în toţi aceştia S-a născut, dar nu a venit la naştere în **ei** prin naşterea în durere. Pentru **că** naşterea din apă nu a primit pătimirea naşterii în durere, precum mitei a doua naştere din morţi[271]. Căci în toate acestea naşterea e curată **de** naşterea în dureri. De aceea zice : «Ales din zeci **de mii».**

Dar e timpul să înţelegem, din cele spuse, care e frumuseţea arătată prin fiecare din mădulare. «Capul lui, aur chefos». Cuvîntul evreiesc «chefos» redat în graiul nostru înseamnă aur curat **şi** nefalsificat **şi** străin **de** orice amestec. Dar mie mi se pare că cei **ce** au tradus în greceşte cuvintele evreilor au lăsat netradus cuvîntul «chefos», deoarece n-au aflat în cuvintele greceşti nici unul care să exprime înţelesul cuprins de cuvîntul evreiesc. Noi însă, aflînd că acest cuvînt indică ceea **ce** e cu totul curat **şi** ceea ce nu primeşte nici un amestec **cu** vreo materie murdară, sîntem îndemnaţi să cugetăm **că** textul **de** faţă arată că *capul* Bisericii este Hristos. Iar spunînd «Hristos», nu dăm acest **Bume** eternităţii dumnezeirii, **ci** trupului purtător **de** dumnezeire, Celui **ce** S-a arătat **pe** pămînt **şi** cu oamenii a petrecut, Celui odrăslit din feciorie, întru Care a locuit toată plinătatea dumnezeirii trupeşte, făcîndu**-se** pîrga noii frămîntături, prin care Cuvîntul a îmbrăcat firea noastră făcînd-o neîntinată, curăţită **de** toate patimile concrescute în ea. Căci zice despre El proorocul, **că** «păcat n-a făcut, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui» (Is., 53, 9). Deci aurul curat şi neprimitor **de** nici un amestec al răutăţii **este** Capul trupului Bisericii, pîrga întregii noastre firi.

Iar pletele cele odinioară întunecate şi negre **şi** asemănătoare la înfăţişare corbilor, acelor corbi al căror lucru e să scoată ochii, după cuvîntul Proverbului, **şi să** pregătească puilor **de** vultur drept mîncare **pe** aceia care au rămas cu simţurile mutilate, devenind lungi, adică arbori înalţi **şi** ridicaţi pînă la cer, prin faptul **că** urcă de la pămînt spre **înălţimea cerului,** se **fac adaus al frumuseţii**

271. Naşterea primă fără durere a celui ce crede în Hristos, sau a lui Hristos în el, este cea din botez. Naşterea a doua a lui în Hristos, fără durere, e învierea lui. Sfîntul Grigorie dă de înţeles că şi pe aceasta o socoteşte nu numai o nouă naştere a omului credincios din Hristos, ci şi o nouă naştere a lui Hristos în el, care antrenează şi naşterea lui. Căci omul se naşte deplin, sau a doua oară în Hristos, numai întrucît Hristos însuşi Se naşte deplin In el. Dacă învierea lui Hristos din morţi a fost numită de sfîntul Pavel naşterea Celui dintîi dintre mulţi fraţi, atunci şi învierea lor poate fl socotită ca naşterea lor In Hristos, Cel născut deplin prin Înviere, sau naşterea deplină a Lui în el. Dacă învierea ridică pe cineva In o nouă viaţă, ea ponle fi numilă şi nnşlere.

Mirelui, atîrnînd de capul **Lui dumnezeiesc. Şi fără îndoială că ştim şi oare e** lucrarea acestor **plete, Intru** cît **am aflat mai înainte din** însuşi cuvîntul Mirelui: «Ple**tele mele** s**-au** îmbibat de picături **de** apă». Deci pletele Lui, din care **picură apă,** sînt ceea ce proorocii numesc nori, din care vine ploaia **Învăţăturii, care** adapă ţarinile însufleţite spre buna rodire pentru plu**garii lui Dumnezeu.** Şi socotesc că prin plete, cuvîntul lui Dumnezeu **arată, In** chip figurat, pe apostoli, din care unii erau mai înainte întu**necaţi,** prin deprinderile vieţii, unul tîlhar, altul vameş, altul prigonitor **şi altul,** altceva de felul acesta, asemenea corbului negru, carnivor şi stricător de ochi, prin care înţeleg pe căpetenia stăpînirii lumii acesteia, **precum** zice cel ce din corb s-a făcut vas ales şi prin aceasta a slujit ca **una din** pletele capului dumnezeiesc. Căci fiind mai înainte hulitor, **prigonitor şi** ocărîtor, cît era corb, a fost preschimbat prin harul Aces**tuia, făcîndu**-se una din pletele îmbibate de roua cerească, ce picura **poşte tot trupul** Bisericii cuvîntul tainelor ascunse şi întunecoase.

Deci am înţeles că mireasa a numit plete pe cei ce, atîrnînd de **capul de aur, nu** puţin adaugă prin ei la frumuseţea Lui, fiind mişcaţi **de adierea Duhului.** Aceştia se fac cununi ale frumuseţii capului nepă**tat,** împodobindu-1 cu cercul lor. Căci despre ei socotesc că vorbeşte **proorocia** : «Pus-ai pe capul lui cunună de pietre scumpe» (Ps. 20, 4).

Dar e rîndul să tîlcuim şi cele spuse despre ochi. Cuvîntul e astfel: **«Ochii** lui, porumbei pe plinătăţi de ape, spălaţi în lapte, şezînd lîngă **plinătăţi de** ape». Înţelesul celor spuse e mai înalt decît puterea noastră **do cuprindere.** Căci orice vom cugeta despre acestea, socotim că e mai prejos **de** adevăr. Dar nouă, scrutînd cu grijă, ni se pare că înţelesul **este acesta.** Dumnezeiescul Apostol zice undeva în cuvintele lui, că **ochiul nu** poate zice mîinii «nu am trebuinţă de tine» (I Cor., 12, 21). **Prin aceasta** vrea să ne înveţe că trupul Bisericii se cuvine să lucreze **bine prin amîndouă,** puterea văzătoare a adevărului avînd-o amestecată **cu cea lucrătoare.** Căci nici vederea (contemplaţia) nu desăvîrşeşte su**fletul prin sine, de** nu vor fi de faţă şi faptele, prin care se agoniseşte **viaţa morală ,• nici** filosofia lucrătoare nu aduce folos îndestulător, de **nu va călăuzi** credinţa cea adevărată spre faptele ce se săvîrşesc. Dacă, deci, e **de** trebuinţă însoţirea ochilor

cu mîinile, poate prin cele spuse **sîntem** îndemnați să cugetăm întîi ce sînt ochii, apoi să înțelegem lauda lor. Deci vom da aci locul cuvîntului despre ochi.

Lucrul propriu al ochilor este să vadă. De aceea, prin poziția locului ce-1 ocupă, stau deasupra tuturor simțurilor, fiind rînduiți de fire spre călăuzirea întregului trup. Deci cînd auzim că dumnezeiasca Scriptură numeşte pe călăuzitorii spre adevăr cu numele acesta, zicînd de

cineva că e văzător, de altul că e privitor, iar altul e numit de Dumnezeu, prin proorocie, supraveghetor (Iez., 3, 17), prin acestea sîntem îndemnați să socotim că cei rînduiți să vadă, să privească şi să supravegheze sînt numiți aci ochi. Iar frumusețea minunată a lor ne e arătată printr-o asemănare, căci punerea lor alături cu ceva mai înalt arată frumusețea lor. De aceea zice : «Ochii, oa porumbeii». Cu adevărat frumoasă laudă a acestor ochi e nevinovăția, pe care o dobîndesc cei ce nu se mai întinează printr-o viață trupească, ci viețuiesc şi umblă prin Duhul. Căci viața duhovnicească şi nematerială se caracterizează printr-un chip propriu porumbelului. De aceea şi Duhul Sfînt a fost văzut de Ioan zburînd ca un porumb din cer peste apă. Deci cel rînduit de Dumnezeu ca ochii trupului Bisericii, de voieşte să supravegheze şi să privească curat, se cuvine să-şi spele în apă toată urdoarea patimii.. Dar nu o singură apă spală ochii, ci din multe pîraie se alcătuieşte plinătatea acestui fel de ape. Căci cîte virtuți, atîtea pîraie de ape curați-toare trebuie să înțelegem că sînt, prin care ochii se fac mereu mai curați ca ei înşişi. Astfel, un pîrîu de apă curățitoare e înfrînarea,- alte pîraie de felul acesta sînt smerita cugetare, adevărul şi dreptatea, bărbăția şi dorința binelui şi înstrăinarea de rău. Acestea şi cele ca acestea pornesc, e drept, dintr-un singur izvor, dar prin diferite pîraie ce se adună într-o plinătate, prin care se agoniseşte curăția ochilor de toată urdoarea patimii [272]. Deci ochii de pe plinătățile de ape sînt cei ce s-au făcut, prin nevinovăția şi nerăutatea lor, asemenea porumbeilor. Iar baie le este lor laptele, căci zice Scriptura : «Spălați în lapte». Şi e o laudă cuvenită pentru acest fel de ochi să aibă frumusețea unui asemenea porumbel scăldat în lapte. Căci e o însuşire adevărată a laptelui că numai la el este cu putință ca să nu apară în el vreun chip (idol) sau vreo asemănare. Pentru că toate cele ce au o fire lichidă fac să apară în ele, prin luciul suprafeței lor, asemenea oglinzilor, chipurile celor ce privesc în ele. Numai în lapte nu are loc această înfiripare de chipuri. De aceea aceasta este lauda cea mai desăvîrşită a ochilor Bisericii : să nu prindă chip în ei, prin rătăcire, nimic neconsistent, amăgitor şi deşert, afară de adevărul lucrurilor, ci să privească pe Cel ce este cu adevărat, iar vederile şi rătăcirile amăgitoare ale vieții de aici să nu le primească. Pentru aceea a socotit sufletul desăvîrşit că baia de lapte este un mijloc sigur pentru curățirea ochilor.

Iar cuvîntul următor este, celor ce iau aminte, ca o lege care rîn-duieşte spre ce trebuie să se străduiască ochii. Căci zice: «şezînd pe plinătăți de ape». Acest cuvînt îndeamnă la stăruirea neîncetată a luării-aminte pe lîngă toate învățăturile dumnezeieşti. Prin acestea laudă ochii curați şi ne învață pe noi cum să dobîndim

272. Virtuțile slnt ca nişte pîraie care, izvorind dintr-un singur izvor nesfîrşit, sau din puterea lui Dumnezeu din oare sorbim prin credință, ne spală întreaga ființă, dar în primul r&nd, sau ca rezultat, ochii înțelegerii, ochii vederii curate a tuturor lucrurilor. Aceste pîraie duhovniceşti devin pînă la urmă pîraie de lacrimi, care ne curăță ochii de priviri păcătoase, Împietrite prin mîndrie ca şi întreaga ființă.

frumusețea ochilor, şezînd •adică lîngă plinătățile de ape. Căci mulți din cei rînduiți ca ochi, părăsind datoria de a şedea lîngă aceste plinătăți şi aşezîndu-se lîngă rîu-rile Babilonului, fac ceea ce osîndeşte Dumnezeu : «M-au părăsit pe Mine izvorul apei vii, şi şi-au săpat lor gropi sfărîmicioase, care nu pot ține apa» (Ier., 2, 13). Deci învățăm cum se poate face ochiul frumos, vrednic şi potrivit pentru capul de aur, prin aceea că se face nevinovat ca porumbelul, nerătăcit şi neamăgit ca firea laptelui, neprimind nălucirile celor inconsistente. Iar aşa se face, şezînd, prin zăbovire şi stăruință, lingă plinătățile apelor dumnezeieşti, după asemănarea pomului sădit lîngă izvoarele apelor şi nemişcat de acolo. Căci astfel va da rod la vremea sa şi ramurile sale se vor păstra pururea verzi, îmbrăcate în culoarea frumoasă a frunzelor [273].

Dar unii din ochi, uitmd de apele acestea duhovniceşti şi neîngri-Jindu-se de şederea lîngă Cuvîntul lui Dumnezeu, îşi sapă lor puțul iubirii de avuție sau îşi adîncesc slava deşartă, sau îşi sapă groapa mîn-driei, sau îşi fac cu hărnicie alte puțuri, care nu pot să țină pentru vecie apa pentru care se străduiesc [274]. Căci cinstea de aici şi puterea şi slava, după care se străduiesc cei mulți, se împrăştie deodată ou ivirea lor şi străduința deşartă după ele nu lasă nici o urmă în cei ce au fost amăgiți de ele.

Aşa voieşte Scriptura să fie cei ce văd şi supraveghează. Ei trebuie să-şi pună înainte, ca un fel de frîu al sprîncenelor, siguranța învățăturilor dumnezeieşti ,• să-şi acopere prin înfrînare, ca printr-un aco-

273. Din plinătatea apei duhovniceşti, alcătuită din pîraiele tuturor virtuților, ne curățim, ca din plinătatea virtuților, care, contrar stării învîrtoşate a firii, reprezintă o fluiditate a ei prin dragostea de Dumnezeu şi de oameni, care mereu creşte şi prin care mereu ne depăşim, sfărîmînd îngustimea noastră învîrtoşată, sau lnmuind-o continuu. Dar cel ce-şi curățeşte astfel ochii şi îi are curați sau nevinovați ca ai porumbelului, simbol al Duhului Sfînt, stăruie pe lîngă plinătatea învățăturii dumnezeieşti. Această plinătate are şi ea o fire asemănătoare apei, pentru că ne curăță şi ne face ființe fluide şi vii prin dragostea de Dumnezeu şi de «emenl şi In stare să rodească fructele faptelor dulci ale iubirii, dulci nouă înşine şi altora.

274. Alți ochi, sau alți oameni, în loc să stea lîngă oceanul de ape al cunoştinței de Dumnezeu, lîngă oceanul fluid al iubirii Lui, se uită Ia alte puțuri de apă, pline de murdărie, din care izvorăsc tot felul de patimi. Dar aceste ape nu adapă[1] viața noastră veşnică, ci mai degrabă ne-o otrăvesc şi ne duc la moarte. Apa lor e nu numai murdară, ci şi mărginită şi se sleieşte repede, încît ne țin ființa nsciilă şi îngustată.

perămtnt al genelor, curăție şl strălucirea viețuirii, ca nu cumva că-ztnd în curăția pupilei bîrna părerii de sine, să se facă piedică a vederii.

Dar care este, după ochi, lauda mădularelor Mirelui ? La aceasta vom veni in cele următoare, cu harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava, în vecii vecilor. Amin.

Omilia a XlV-a

'Fălcile lui, ca năstrapele de aromă ce împrăştie miresme. Buzele lui, crini ce picură smirnă îmbelşugată. Mîinile lui, ciocănite, de aur, pline de pietre de Tarsls. Plntecele lui, tablă de llldeş pe piatră de saiir. Picioarele lui, stîlpi de marmoră, aşezaţi pe tălpi de aur. Chipul lui, ca Libanul ales, ca chedrii. Gîtlejul lui, de dulceaţă şl întreg poitlre. Acesta e trăţiorul meu şi acesta e apropiatul meu, tiice ale Ierusalimului» **(Gînt. Cîrrt., 5, 10—46).**

Cel ce hrăneşte cu lapte pe cel încă prunc cu vîrsta duhovnicească, aflîndu-se în Biserică asemenea celei ce alăptează pruncii, cum zice Apostolul, ţine pîinea înţelepciunii pe seama celor ce s-au desăvîrşit după omul dinăuntru, zicînd : «Iar înţelepciunea o grăim printre cei de-săvîrşiţi» (I Cor., 2, 6). Aceştia sînt cei ce avînd ,din pricina deprinderii cu învăţăturile cele bune, simţurile sufletului exercitate, sînt în stare să primească plinea înţelepciunii. Aceştia fărămiţînd în dinţi învăţătura au nevoie şi de fălci pentru a se hrăni. Deci trebuie să fie şi fălci hi trupul iui Hristos pe seama celor ce nu se mai lipesc de sfîrcul cuvîntului, ci doresc o hrană mai tare [275]. Despre *aceştia* vorbeşte acum mireasa, zicînd : «Fălcile lui ca nişte năstrape de aromă, ce împrăştie miresme». E vădit oricui care ascultă cu înţelegere că acest cuvînt despre fălci trebuie să urmeze tîlcuirilor privitoare la ochi. Căci de aceea trebuie ca ochiul ce şade lîngă plinătatea apelor duhovniceşti să se spele cu laptele neamăgitor şi neviclean, făcîndu-se asemenea porumbelului, fără răutate, ca să facă părtaşi de bunătăţile sale pe toţi cei ce alcătuiesc trupul Bisericii. Pentru aceea şi marele Isaia porunceşte ca cel ce s-a suit pe muntele înalt, prin vieţuire, să strige cu glas limpede ca să cunoască prin el cei ce aud, pe Domnul, Care vine cu putere, să cunoască braţul acela care stăpîneşte lucrurile, pe Cel ce paşte turma Lui şi adună mieii şi mîngîie prin nădejdile cele bune pe cele ce poartă în pmtece, pe Cel ce cuprinde aerul în palmă şi strînge tot pămîntul în pumnişi pe lîngă toate celelalte, cîte le zice proorocia că trebuie să

275. Cei ce sînt încă prunci cu virsta duhovnicească şi se hrănesc cu lapte rămîn la suprafaţa cuvintelor, adică primesc laptele ce iese din sfîrcul, sau din suprafaţa lor, nu fărâmiţează în dinţii lor hrana tare, ca să afle dulceaţa substanţială .iscunsă în ea.

le vestească cel ce s-a suit pe vîrful muntelui. Dacă, deci, pentru acestea le vine ochilor puterea din ape şi din lapte spre cunoaşterea adevărului, cu dreptate sînt lăudate, după ei, fălcile, al căror lucru e să fărîmiţeze mîncarea, prin care se susţine firea şi puterea trupului.

Să vedem, aşadar, în ce constă lauda fălcilor. Să auzim pe mireasă ce spune despre ele : «Fălcile lui, zice, ca nişte cupe de aromă ce împrăştie miresme». Scriptura înfăţişează, prin numele de cupă, acel fel de vase deschise, în care nu se vede vreo adîncitură, forma lor nefiind nici prea scobită, nici prea netedă, încît nu pare să fie nici propriu zis adlncită, nici dreaptă. Dacă, deci, mireasa numeşte prin cupă acest fel de vas, lauda fălcilor ar căpăta din forma aceasta un înţeles propriu. Căci ar putea spune cineva că Scriptura, avînd să laude felul simplu, deschis şi ne viclean al învăţăturii, a amintit de năstrapă, în care nu-şi poate găsi loc adîncimea oprită de proorocul, care zice : «Izbăveşte-mă de cei ce mă urăsc şi de adîncimi de ape» (Ps. 78, 15). Deci, prin numele de cupă spunem că se înţelege adevărul arătat în simplitate, fără vreo groapă vicleană [m].

Iar conținutul ei este aroma şi slujba ei, să împrăştie mireasmă. Deci fălcile lui sînt ca nişte cupe de aromă, nefiind făcute din argint sau aur,, sau sticlă sau vreo altă materie de acest fel, ci din însăşi aroma, care împrăştie din sine materiile din care se pregătesc mirurile.

înțelesul celor spuse, tîlouit prin aceste cuvinte, e limpede : e propriu ochilor curați ai Bisericii să pregătească trupului o astfel de hrană,, prin puterea de fărâmițare a fălcilor, încît să nu se vadă nimic adînc şi viclean în cele spuse, ci să fie toate limpezi şi deschise şi despărțite de tot ascunzişul şi adîncitură vicleană, încît să fie vădite şi copiilor,, precum zice Proorocul: «Mărturia Domnului credincioasă, oare înțelep-țeşte pruncii ,■ porunca Domnului strălucitoare, care luminează ochii» **(Ps. 18, 8**—9). Iar dacă aceste năstrape sînt astfel, nu se fac din materie pămîntească, ci firea lor e din aromă, adică din acea aromă de care zice mireasa în introducerea Cîntării că e mai presus de toate aromele..

O astfel de aroma era Pavel, care nu propovăduia ou viclenie, ci se înfățişa

276. Există o adîncime luminoasă, plină de sensuri. Dar şi o adîncime întunecoasă, vicleană, ascunsă cu voia, oa o groapă acoperită pentru cei naivi şi pregătită pe seama lor. Căci nu li se spun prăpăstiile în care vor fi rostogoliți. Ea nu e propriu-zis o adîncime, sau un mister, ci un secret. Dimpotrivă, sensurile luminoase, sănătoase, ale adîneimii celei bune, sînt spuse de la început, deşi nu sînt pricepute deplin de cei cărora li se spun. Ele nu sînt secrete, ci mistere. Ele sînt, din alt punct de vedere, netede, simple, drepte, deschise, nepericuloase. Adîncimea adevărului are limpezimea apei curate. Ea arată tot, dar trebuie să te scufunzi în adîncul ei, ca să experiezi viața proaspătă, mereu mai proaspătă şi dătătoare de viață ce ți-o oferă. Ea e o grădină a cărei frumusețe ți se arată dintr-odată, neacoperită de Întunecimi în oare se pot ascunde diferite fiare sau tîlhari. Dar trebuie să umbli prin ea, ca să guşti toate frumusețile ei. Ea nu e un şir de se-i rele cunoscute numai de inițiați rău voitori, ca un şir de capcane rezervate celor naivi.

pe sine deschis prin descoperirea adevărului; el, **a** cărui fire **a** lepădat obîrşia pămlntească, din clipa în care **a** lepădat prin botez, odată cu trupul[i77], solzii de pe ochi şi s-a făcut aromă bine mirositoare, ajungînd fiu al Sfîntului Duh. Era Pavel care, după ce a fost făcut, printr-o astfel de topitoare [278], vas al alegerii, devenind cupa ce oferă vinul cuvîntului, nu mai avea trebuință de om, care să verse în el cunoştința tainelor, deoarece nu mai era legat de trup şi sînge, ci el însuşi făcea să răsară şi să țîşnească în sine băutura dumnezeiască, împrăştiind în auzitori, prin buna mireasmă a lui Hristos, mirosul florilor variate ale virtuților [279]. Iar prin aceasta, după deosebirile şi însuşirile celor ce primeau cuvîntul, era simțit ca potrivit cu trebuința celor ce caută aroma, adică a iudeilor, a elinilor, a femeilor, a bărbaților, a stăpînilor, a robilor, a părinților, a copiilor, a celor fără lege, a celor de sub lege. Cu adevărat de multe feluri era harul învățăturii lui, fiind amestecat în toate virtuțile [280]. Deci era o cupă, care, prin învățăminte variate, răspîndea mireasmă celor ce primeau cuvîntul potrivit cu trebuința fiecăruia.

Deci acest fel de fălci îl laudă cea care zugrăveşte prin cuvînt frumusețea Mirelui. Că spre aceasta priveşte lauda fălcilor o mărturiseşte cuvîntul următor.

Căci după fălci sînt lăudate buzele, prin care iese cuvîntul aromat. Iar lauda sună aşa : «Buzele lui, crini ce picură smirnă îmbelşugată». Prin cele două chipuri cuvîntul mărturiseşte deodată două virtuţi. Una dintre ele este adevărul, care e văzut strălucitor şi luminos în cele ce se spun. Căci aşa e înfăţişarea crinului, a cărui strălucire e un chip al curăţiei şi adevărului celor ce se spun. Al doilea chip, al smirnei, arată faptul că învăţătura înfăţişează viaţa spirituală şi nematerială, mortificîndu-se prin contemplarea celor spirituale (inteligibile) viaţa cea de jos, ce se lucrează prin trup şi sînge. Pentru că smirna ce picură din gură **şi** umple **de ea** sufletul celui **ce** o primeşte **e** o dovadă **a** mortificării trupului. Căci s-a observat

277. Adică, odată cu tăria senzaţiilor trupeşti de plăcere şi durere şi j»dată cu gîndirea trupească, sau împiedicată de trup, să se ridice la cele spirituale. Avem din nou dovada că expresia sfîntului Grigorie despre lepădarea trupului în viaţa viitoare nu înseamnă lepădarea trupului material, în sens origenist.

278. «Topitoare» este puterea Duhului care subţiază senzaţiile trupeşti şi qln-direa trupească, care face trupul unealtă supusă duhului din om, întărit de Duhul Sfînt.

279. «Băutura dumnezeiască» e învăţătura şi vederea lui Dumnezeu, care răsărea în el prim adîncul inimii ce s-a deschis lui Dumnezeu. Aceasta îl îmbăta do entuziasmul ce-I mîna la propovăduire, pentru a împărtăşi şi altora bucuria de care se împărtăşea el. Băutura acestei cunoaşteri prin «vederi» îi dădea şi puterea do a înflori în deprinderile virtuţilor, care îşi răsipîndcau buna lor mireasmă spre alţii. Dumnezeu însuşi ii împărtăşea această învăţătură, dîndu-i experienţa Lui îmbătătoare.

260. învăţătura aceasta rodea atît de mult în virtuţile lui, încît nu o mai vedea ca o simplă învăţătură teoretiră, el liilnipatil In virtuţile Iul cu tălmăcitoare *i acestora şi ca iradieri ale ei pline de pnleie.

din multe locuri din dumnezeiasca Scriptură, în întrebuinţarea figurată **a** cuvintelor, că numele smirnei închipuieşte moartea. Deci ochiul desăvîrşit şi curat, care preface falca într-o cupă, din care răsar şi izvorăsc miresmele, face să înflorească prin gură crinii cuvintelor, înfrumuseţate de strălucirea dumnezeiască. Căci aşa numeşte Scriptura cuvintele curate şi bine mirositoare prin virtute, din care curge picătura de smirnă[281], ce umple cu totul cugetarea celor ce le primesc. Iar aceasta este disprețuirea vieţii materiale, **a** tuturor celor rîvnjte aici, ca o umbră **ce** s-a făcut moartă, fiind lipsite **de** o atracţie mai înaltă.

Această smirnă o răspîndea din gură, odinioară, Pavel, amestecată **cu** crinul curat al mfrînării, în auzul unei sfinte fecioare. Iar fecioara **era** Tecla, oare, primind bine în suflet picăturile ce curgeau din gura **lui, şi-a** stins toată cugetarea trupească şi pofta sa; şi căreia, după primirea bunei învăţături, i s-a făcut moartă tinereţea, moartă frumuseţea văzută, moarte toate simţurile trupeşti, nemaivieţuind în ea decît Cuvîntul, prin Care îi murise ei toată lumea, dar murise şi fecioara lu**mii [282]. La** fel şi marele Petru, dăruind odinioară lui Corneliu crinii strălucitori **ai** cuvîntului, a umplut de smirnă sufletul auzitorilor, care, primind îndată cuvîntul, s-au înmormântat împreună cu Hristos prin botez, făcîndu-se morţi vieţii. Şi se pot găsi, pe lîngă acestea, zeci de mii de pilde **de** sfinţi, care, făcîndu-se gură **a** trupului de obşte al Bisericii, **au** făcut pe auzitori plini de

281. Virtuţile sînt acelea care fac vădită frumuseţea strălucitoare, frumuseţea curaţi de crini a cuvintelor. Sau crinii sînt cuvinte întrupate şi înflorite în albul nepătat al virtuţilor. Dar virtuţile arată în ele mortificarea simţirilor trupeşti faţă de cele de jos. Virtuţile sînt lucrări de înduhovnicire ale omului credincios, lucrări tare-1 unesc tot mai mult cu Dumnezeu şi cu semenii, deci şi lucrări de omorîre a omului vechi, al patimilor egoiste şi trupeşti. De aceea, crinii virtuţilor picură din ei smirna mortificării omului vechi, sau buzele ce rostesc cuvintele curate ca tălmăciri ale virtuţilor, care s-au întrupat în, el ca om, picură din ele, odată cu c uvlntele, picături de smirnă.

282. Mortificarea simţurilor trupeşti se arată mai mult în înfrînare. Iar aceasta Îşi atinge tăria cea mai mare în neprihănirea fecioriei. Pavel, picurînd smirna in-fiinării prin cuvînt şi prin pilda vieţii în care era întrupat şi în care şi-a arătat toată tăria cuvîntului său, a avut pe Tecla, una din auzitoarele lui, gata să-şi stingă cu totul pofta trupească, îmbrăţişînd fecioria.

283. Puterea de mortificare pentru Hristos, închipuită prin smirnă, • întărea pe apostoli şi pe creştinii primelor secole în mărturisirea lor, în aşa măsură, încît au fost galii să primească pentru ea moartea de martiri.

smirna mortificatoare a patimilor, fiind purtătorii florilor de crin ale cuvîntului, prin care marii Apostoli ai credinței s-au umplut de smirna bunei mărturisiri în luptele ce le-au dat pentru dreapta credință, în vremea muceniciei [283]. Deci nu mai trebuie **să** lungim cuvîntul despre acestea, prin mai multe exemple, odată ce, **prin** cele spuse, ne-a devenit clar înțelesul în care gura Bisericii se face

crin şi picură din ea smirnă, umpllnd sufletul celor ce primesc aceste picături.

Deci să trecem acum la cuvîntul următor, care zice : «Mîinile lui ciocănite, de aur, pline de pietre de Tarsis». Harul ochiului, despărțit de slujirea mîinilor, e nedeplin pentru trupul Bisericii. Aceasta am învățat-o limpede de la marele Pavel, care zice : «Nu poate ochiul să zică mîinii : nu am trebuință de tine» (I Cor., 12, 21). Căci lucrul ochilor se arată şi mai mult, atunci cînd faptele dau mărturie despre agerimea vederii lor, dovedind, prin străduința spre cele bune, buna conducere a lor.

Deci după ce vom arăta mai întîi lauda mîinilor trupului dumnezeiesc, trebuie să fim călăuziți prin cele spuse să explicăm cum se cuvine să fie pregătiți cei care țin în Biserică locul mîinilor. Amintind înainte cuvîntul dumnezeiesc, vom încerca, aşadar, pe cît vom putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să tîlcuim înțelesul cuprins în ele. «Mîinile lui ciocănite, de aur, pline de pietre de Tarsis». Deocamdată, din cele spuse, reiese limpede înțelesul că prin ceea ce se laudă capul, prin aceea se împlineşte lauda mîinilor. Iar prin cap am înțeles pe Hristos, în care era Dumnezeu împăcînd lumea cu Sine însuşi, după cuvîntul lui Pavel (II Cor., 5, 19) ,• căci El S-a descoperit pe Sine, prin puteri şi minuni, în trup. Iar acest cap cugetat de noi a fost numit de Scriptură aur neîntinat, din motivul că e în afară de tot păcatul, deoarece «păcat n-a făcut, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui» (Is., 53, 1 ; I Pt., 2, 22). Dar Scriptura zice că şi mîinile sînt de aur. E clar că după pomenirea aurului, care închipuie capul, Scriptura rînduieşte mîinii să fie şi ea cu totul curată şi fără de păcat şi să nu primească nici un amestec al răutății. Iar prin mînă înțelegem pe cel ce chiverniseşte cele de obşte ale Bisericii spre trebuințele hotărîte de porunci. Lauda lui este să se asemene firii capului, în ce priveşte curăția şi lipsa de păcat. Şi curată se face mîna atunci cînd prin ciocănire (cizelare) rade tot ce acoperă frumusețea. Căci, precum acei care cioplesc marmora după forma unui animal cioplesc şi taie în piatră acest chip, prin ciocănire, depărtînd acelea prin a căror înlăturare chipul se face asemenea modelului, aşa şi pentru frumusețea mîinilor trupului Bisericii, multe trebuie rase de pe ele prin ciocănirea săvîrşită de gînduri, ca să se facă mîna cu adevărat de aur şi nepătată. Şi sînt fără îndoială cunoscute tuturor acelea care dacă nu sînt înlăturate, nu se arată frumusețea mîinii. Aşa e dorința de a plăcea oamenilor, iubirea de slavă, iubirea de cîştig, căutarea numai la cele ce se văd, voința de a-şi căuta sieşi prin cele ce-i trec prin mînă vreo strălucire văzută, voința de a se folosi de împlinirea poruncilor pentru vreo desfătare sau plăcere. De toate acesteia şi de cele asemenea trebuie **să se radă omul prin uneltele gîndurilor, ca să lase numai aurul curat şi nealterat al liberei voințe şi prin aceasta** să se **facă asemenea capului neîntinat.**

Ceea ce am spus ni se va face mai limpede prin cuvîntul Apostol**ului, care numind** pe Dumnezeu «credincios», nu cere iconomilor alt**ceva, decît** să se afle şi ei credincioşi. Căci scrie aşa : «Iar ceea ce se **cere** iconomilor e ca cineva să se afle

credincios» (I Cor., 4, 2). Deci iconomul chibzuit şi credincios, ţinînd loc de mînă în Biserică, arată **mîna** trupului ca fiind de aur, după asemănarea capului, ca unul ce imită **prin** viaţă pe înţeleptul său Stăpîn. Nu era o astfel de mînă, în trupul apostolilor, Iuda, ticălosul şi nenorocitul, mai bine zis, netrebnicul şi blestematul, care, fiind încredinţat cu grija săracilor, n-a ras de la sine **lepra iubirii** de avuţie, ci, fiind păzitorul pungii împotriva furilor, s-a **făcut el** însuşi fur al ei, sustrăgînd ceea ce avea în mîini prin mîinile ***ale,** neprivind spre poruncă, ci spre bani ? Iar aceştia ce i-au rodit ? Splnzurătoarea de bună voie, înstrăinarea de viaţă, pierderea totală a **.sufletului,** reaua pomenire întinsă în toată vremea de după el. Aşadar **mîinile** trebuie să fie ciocănite (cizelate) şi sculptate, ca, înlăturîndu-se **relele** crescute în ele, ceea ce rămîne să fie aur, cu o înfăţişare potrivită **-cu** frumuseţea capului.

Iar cuvîntul Tarsis are multe sensuri în întrebuinţarea obişnuită a Scripturii, neavînd întotdeauna acelaşi înţeles. De multe ori se foloseşte **In** înţeles rău şi de multe ori în înţeles dumnezeiesc şi fericit. Cînd proorocul Iona fuge de la faţa lui Dumnezeu, caută o corabie ce călă**toreşte** spre Tarsis. Iar marele David spune că vînt puternic va sfărîma **corabia** Tarsisului (Ps. 48, 6). Vînt puternic socotesc că numeşte pe Cel **ce** S**-a arătat** ucenicilor **adunaţi** în foişorul **de** sus, **Care** mai întîi a fost **cunoscut** prin auz, ca o suflare tare ce vine repede, după aceea S-a **arătat** ochilor, luînd chipul limbilor şi făcîndu-Se asemenea firii strălucitoare a focului (Fapte, 2, 2 urm.). Prin acest vînlt se sfărîmă patima •**cu multe** ramuri ce se mişcă la suprafaţa firii omeneşti [284], pe care proo**rocul a** numit-o Tarsis. Acestea sînt înţelesurile rele indicate prin acest **nume.**

Iar marele Iezechiel, descriind vedenia dumnezeiască de care s-a împărtăşit, descrie unul din chipurile vedeniei prin cuvîntul acesta, zicînd : «Şi chipul lui, ca chipul Tarsisului» (Iez., 1, 16). Şi spun cei ce au cercetat cu luare aminte înţelesurile cuvintelor evreieşti, că prin cuvîntul acesta se indică în proorocie ceva lipsit de culoare, spiritual şi

284. Patima e ca un vînt care agită firea noastră. Ea se ramifică în multe patimi, care stîrnesc valuri numeroase în fire. Dar ele fac firea să trăiască la suprafaţă. De aceea se spune că vîntul agită suprafaţa firii ca pe a unei mări.

netrupesc. Deci cuvîntul acesta **avlnd un** Înţeles **Îndoit, — căci e clar ca** aci s-a folosit în înţeles bun, **pentru că** nu s-ar **fi** socotit ca laudă ceva de ocară, — e necesar ca prin mîinile lăudate să înţelegem pe cele care, răzuind de Ia **ele** tot ce e de prisos şi trupesc, se mută la ceea ce e dumnezeiesc şi spiritual (inteligibil), scuturînd toată alipirea materială şl greoaie faţă de lucruri, cum se zice că fac sculptorii cu blocul de culoarea smaragdului. Căci, ciocănind şi depărtînd cu dalta tot ce e[8]ne-străveziu şi pămîntesc, lasă neciocănită numai partea aceea în care se vede un luciu curat şi verde, de culoarea măslinului. E ceea ce mi se pare că explică mai lămurit Apostolul, cînd, într-unui din cuvintele lui, ne sfătuieşte să lepădăm alipirea la cele văzute şi să tindem cu dorinţele spre cele nevăzute. Căci zice : «Să nu privim la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd. Căci cele ce se văd sînt trecătoare ; iar cele ce nu se văd sînt veşnice» (II Cor., 4, 18).

Acestea le-am înțeles din lauda mîinilor: ele, curățindu-se de îm-pătimirea materială, se fac nepătate, preschimbîndu-se în ceea ce e nematerial şi spiritual prin libera alegere. Căci zice : «mîinile lui sînt ciocănite, de aur, pline de pietre de Tarsis».

Dar e rîndul să cercetăm şi cuvîntul următor, pe **care** l**-a** spus despre pîntece. Cuvîntul e aşa : «Pîntecele lui, tablă **de fildeş** pe **piatră** de safir». Cînd Legiuitorul firii îi dă lui Moise legea săpată pe **plăci do** piatră, a numit plăcile talble de piatr?, în care au fost întipărite semne\ᵬdumnezeieşti. Aşa a zis Cel ce **i**-a descoperit **lui** Moise **intenția** Sa **cu** privire la ele : «Suie-te la Mine şi fii acolo şi-ți voi da **ție tablele de** piatră, legea şi poruncile» (leş., 24, 22). Dar după aceea, cînd **legea a** fost răzuită prin limpezimea evanghelică, de ceea ce era trupesc **şi păm**întesc, tabla care primeşte literele nu mai era de piatră, ci din **fildeş** strălucitor şi poleit. Căci cel ce primeşte poruncile **şi** legile, **înfățişat** prin numele de pîntece, spune că e tablă de fildeş pe piatră de safir.

Socotesc că mai întîi trebuie să lămurim prin cuvînt chipul material, apoi să venim la tîlcuirea celor spuse. Există un lemn vîrtos şi alburiu (tixis), din care îşi fac tăbliție cei ce voiesc să scrie. Deci o astfel de tăbliță, chiar dacă e făcută din altă materie, se numeşte tot cu numele acelui lemn vîrtos (tixis). Aşadar auzind de acest nume **(tixis),** înțelegem o materie netedă, în stare să primească literele. Fiindcă, deci, aoest nume **e** comun pentru toate felurile de table, Scriptura adaugă aci la chip şi felul materiei, spunînd că nu e de lemn, ci făurirea tablei se face din fildeş. Dar se spune că acest fel de os, din pricina densității şi a tăriei lui, rămîne foarte mult timp neputrezit, neprimind nici o vătămare de la vreme. Iar safirul, din pricina culorii lui albastre închise, e găsit bun pentru alinarea ochilor osteniți ai celor ce se străduiesc

:'fl — ClrlKo'te fie Nysin

mult cu citirea tăbliților scrise, strălucirea aceasta odihnind, prin firea ei, vederea. Deci, acesta este chipul cu care se aseamănă pîntecele lăudat al Bisericii.

Dar eu auzind din proorocie că se porunceşte, ca din partea lui Dumnezeu : «Scrie vederea limpede pe tablă», iau de aci prilejul să cuget ce se cuvine să înțelegem prin numele de pîntece în trupul Domnului. DaCă Scriptura porunceşte să se scrie limpede vederea dumnezeiască pe tablă, poate prin numele de pîntece ne înfățişează curăția inimii, în care scriem, prin amintire, vederile dumnezeieşti. Căci Cel ce a deschis gura marelui Iezechiel şi a băgat în ea sulul cărții plin de litere şi pe dinafară şi pe dinăuntru, zice către el : «Gura ta o va mînca şi pîntecele tău se va sătura» (Iez., 3 ,3). Dumnezeu a numit aci «pîntece» partea înțelegătoare a sufletului, în care se întipăresc învățăturile dumnezeieşti. La fel socotim că şi marele Ieremia numeşte pîntece inima îndurerată de gîndurile cele triste, cînd zice : «Pîntecele mă doare şi simțirile inimii mă tulbură» (Ier., 4, 19). Iar dacă trebuie să amintim din dumnezeieştile cuvinte pe cele mai de căpetenie din cele care ne călăuzesc la acest înțeles, vom spune pe acela pe care l-a spus Domnul către cei ce au crezut, zicînd că rîuri de apă vie vor curge din pîntecele celor ce cred în EI. Căci Cuvîntul spune : «Din cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura, rîuri de apă vie vor curge din pîntecele lui» (In, 7, 38).

Aşadar, din toate cele spuse sîntem îndemnaţi să înţelegem prin <-pîntece» inima curată, .care se face tăbliţă a legii dumnezeieşti. Se înţelege, inima acelora care arată, precum zice Apostolul (Rom., 2, 13), fapta legii scrisă în inimile lor, nu cu cerneală, ci cu Duhul lui Dumnezeu cel viu, avînd săpate acest fel de litere în suflet, nu în tăbliţe de piatră, ci, precum zice Apostolul (II Cor., 3, 3), în tăbliţa inimii, care ore o.curăţie netedă şi strălucitoare. Căci aşa trebuie să fie partea conducătoare a sufletului, ca să se întipărească în ea amintirea limpede şi netulburată a cuvintelor dumnezeieşti, desluşită ca prin nişte litere clare. Şi bine s-a adăugat la această tăbliţă, spre lauda pîntecelui, şi safirul. Căci strălucirea safirului e în chipul cerului. Iar chipul acesta e un simbol al faptului că inima noastră trebuie să cugete şi .să privească cele de sus şi că unde e comoara ei, acolo să-şi odihnească privirile. Deci să nu obosească în luarea-aminte la poruncile dumnezeieşti şi puterea văzătoare a ochilor să i se odihnească în nădejdea cerească.

Lauda pîntecelui e urmată apoi de lauda picioarelor. Căci zice : ^Picioarele lui, stîlpi de marmoră, întemeiaţi pe tălpi de aur». Mulţi stîlpi are casa înţelepciunii, pe care aceasta şi-a zidit-o sieşi. De asemenea, cortul mărturiei era sprijinit pe mulţi stîlpi împodobiţi cu felurite materiale. Capetele şl tălpile lor erau de aur, pe clnd mijlocul le era împodobit cu un înveliş de argint. Iar stîlpii Bisericii (căci Biserica e casă, precum zice Apostolul — I Tim., 3, 15) sînt de marmoră, zice mireasa, aşezaţi pe table de aur [285]. Dar e limpede, pentru oricine s-a familiarizat cu cele spuse despre cort, că mireasa împreună glăsuieşte cu înţelepciunea lui Veseleil în descrierea frumuseţii lui, împodobind, asemenea aceluia, capul Şi tălpile cu aur. Căci precum acela aşează fiecare stîlp pe tablă de aur, ca să se potrivească cu capul, aşa zice aci mireasa, care priveşte în chip curat la frumuseţea Mirelui, că capul Lui e de aur curat şi nepătat (căci aceasta o spune cuvîntul «chefos»), iar picioarele Lui zice că sînt aşezate pe tălpi de aur.

Cum trebuie să tîlcuim chipul stîlpilor, vom învăţa de la sfîntul Pavel, ca să nu cădem de la înţelesul adevărat. Acesta a numit pe fruntaşii între apostoli, pe Petru, Iacov şi Ioan, «stîlpi» (Gal., 2, 9). Dar deoarece trebuie să aflăm şi aceea, cum putea ajunge cineva stîlp, ca şi noi să ne facem vrednici de o astfel de chemare, vom auzi-o şi aceasta tot de la înţelepciunea lui Pavel, care zice că stîlp este şi întărirea adevărului. Aşadar, aurul este adevărul, care e atît temelia (talpa) picioarelor, cît şi podoaba mîinilor şi a capului. Iar de va socoti cineva firea marmorei întărire (neclătinare) nu va greşi. Deci înţelesul „celor spuse e acesta : Picioarele trupului sînt stîlpii de marmoră, adică cel ***ct>*** poartă şi sprijină, prin viaţa strălucitoare şi prin cuvîntul sănătos, trupul de obşte al Bisericii. Prin ei stă şi temelia (talpa) credinţei neclă-tinată şi se străbate şi drumul virtuţii; şi întreg trupul se ridică de la pămînt, prin săltările dumnezeieşti [286]. Iar acestea se dobîndesc prin două lucruri: prin adevăr şi prin neclătinare. Căci prin «aur» înţelegem adevărul, care, după cuvîntul lui Pavel, este şi se numeşte «temelie a zidirii». Pentru că zice : «Altă temelie nimeni nu poate pune, afară de cea pusă, care este Iisus Hristos» (I Cor., 3, 11). Iar Hristos e adevărul, în care se află

întemeiate picioarele, stîlpii Bisericii. Şi prin marmoră înțelegem strălucirea vieții şi greutatea şi neclintirea alipirii față de cele bune.

Dar deoarece stîlpii cortului mărturiei sînt mulți şi mulți sînt şi cei ce susțin casa înțelepciunii, iar aci ajung două picioare ca să susțină pe ele întreg trupul,

285. Sfîntul Grigorie referă lauda picioarelor Mirelui, la Biserică, arătînd unirea nedespărțită între Hristos şi Biserică. Căci înțelepciunea şi casa înțelepciunii nu se pot despărți. Stîlpii casei înțelepciunii sînt stîlpii dăruiți de Înțelepciune. Sau stîlpii Bisericii, fiind întemeiați în credință, sînt întemeiați în Hristos. Din El se înalță.

286. Picioarele care păşesc pe calea virtuților, deprinzîndu-se tot mai mult ln ele, stau pe temelia credinței neclintite. Faptele săvlrşite sînt mereu altele şi prin ele se înaintează în virtuți. Dar temelia lor sau credința este aceeaşi. Pe Ungă aceea, pe picioarele care înaintează in fapte, slinul pe aceeaşi tomelic n credinței, se înalță spre Dumnezeu trupul tainic al Bisericii şl v.lntn credincioşilor ln ea.

poate că intenția ghiciturii trebuie căutată în alt înțeles. Socotesc că prin acestea se arată că îndrumările legii spre virtute slnt de multe feluri şi multe sînt şi poruncile înțelepciunii ce privesc spre acelaşi scop, dar cuvîntul prescurtat al Evangheliei ştie să reducă toată desăvîrşirea vieții virtuoase la ceva concentrat şi uşor de numărat, deoarece zice Domnul: «în aceste două porunci stau toată legea şi proorocii» (Mt., 22, 40). Căci, fără îndoială, aceeaşi putere se cere cuiva, fie că povara ce poartă e atîrnată de el, fie că e pusă deasupra lui. Pentru că una e cugetată tăria puterii celei ce poartă povara într-unui sau altul din cele două chipuri. Fiindcă aceeaşi greutate poartă, fie că are povara atîrnată de sine, fie că ține cu mîinile ceea ce poartă. Deci deoarece Domnul spune că în aceste două porunci stau toată legea şi proorocii, iar acum mireasa spune că doi stîlpi, aşezați pe temelii de aur, poartă tot trupul, bine vom face dacă vom înțelege prin chipul picioarelor cele două porunci, dintre care pe una o numeşte Domnul «cea dintîi», iar de cealaltă zice că e asemenea celei dintîi. A iubi pe Dumnezeu din toată inima şi sufletul şi puterea e cea dintîi poruncă. Iar a iubi pe aproapele ca pe tine însuți e asemenea celei dintîi.

Dar şi Pavel, zidindu-1 pe marele Timotei ca pe o casă, care să primească pe Dumnezeu, întăreşte în el aceşti doi stîlpi, unuia punîndu-i numele credință, iar altuia, conştiință. Prin credință arată dragostea către Dumnezeu, din toată inima şi sufletul şi puterea, iar prin buna conştiință, simțirea iubitoare față de aproapele. Dar poate înțelesul de acum nu se opune celui de mai înainte arătat. Căci prin amîndouă acestea ne putem face stîlpi ca Petru, ca Iacov şi ca Ioan şi ca oricare altul, care s-a făcut sau se va face, ca aceia, vrednic de un astfel de nume. Pentru că cel ce s-a desăvîrşit în aceste două porunci e făcut stîlp şi întărire a adevărului, după cuvîntul Apostolului (I Tim., 3, 15). Deci pe aceste două virtuți, ca pe nişte picioare, se sprijină tot trupul adevărului, temelia de aur a credinței dăruind gîndurilor neclintirea, neschimbarea şi tăria în tot binele.

Iar după laudele acestea, reoapitulînd oarecum toată frumusețea Mirelui, mireasa zice : «Chipul lui, ca Libanul ales, ca chedrii. Gîtlejul lui e dulceață şi întreg e dorință. Acesta e frățiorul meu şi acesta e apropiatul meu, fiice ale

Ierusalimului». în acestea socotesc că se arată mai lămurit că lauda ei se îndreaptă spre frumusețea văzută a Mirelui. Şi înțeleg prin frumusețea văzută pe aceea pe care o asemăna Apostolul cu a unui trup. Iar chedrii sînt mădularele ce alcătuiesc Biserica. Căci zice că zecile de mii de chedri, prin care e închis din toate părțile Libanul, sînt un singur chip. Prin cele ce le spune, ea arată că nimic umilit şi coborît nu ajută la frumusețea trupului, ci numai ceea ce e înalt ca chedrul şi tinde spre vîrf.

Dar mai bine să explicăm ceea ce e amintit prima dată prin cele spuse: «Chipul lui, zice, ca Libanul ales». Alegerea oricărui lucru se face prin comparația cu ceea ce e contrar. Şi fiindcă acelaşi nume e bun, fie că se foloseşte pentru ceea ce e cu adevărat, fie şi pentru ceea ce nu este, dar se preface piron înşelăciune şi pare că este ceea ce nu este, cel ce greşeşte nu greşeşte în numele şi în judecata cu privire la bine, dar nu arată prin nume binele ales, în locul celui înşelător. Deci fiindcă aci mireasa a asemănat chipul Mirelui cu Libanul ales, cuvîntul ne îndeamnă să cugetăm, drept urmare, la doi Libani : la unul rău şi vrednic de respins, care e zdrobit, cum zice proorocul, asemenea vițelului, împreună cu chedrii de pe el (Ps. 27, 5—6) ; la celălalt, ales şi cinstit, a cărui frumusețe e vrednică de Dumnezeu şi de asemănarea lui Dumnezeu. Iar ceea ce se înțelege prin cele spuse este aceasta : Unul eslte împăratul în înțeles propriu, adevărat şi prim, împăratul a toată zidirea. Dar şi stăpînitorul lumii şi al întunericului se împodobeşte pe sine cu nume de împărat,- legiuni de draci lîngă căpetenia stăpînirii întunericului. începătorii şi sfăpînii şi puteri se află sub împăratul împăraților şi Domnul domnilor. Dar are şi acela, după cuvîntul Apostolului, începătorii şi stăpînii şi puteri, oare vor fi desființate cînd răul va dispărea în neființă [287]. Căci zice : «Cînd va strica toată înoepătoria şi stăpînirea şi puterea» (I Cor., 15, 24). Proorocul **vede** pe Împăratul slavei şezînd pe tron înalt şi ridicat; dar şi acela (vrăjmaşul) declară că-şi va pune tronul său deasupra stelelor, ca să fie asemenea Celui Prea înalt. Stăpînul tuturor are în casa Lui vase ale alegerii; dar şi acela are vase ale raîniei, pregătite spre pierzare (Rom,, 9, 21). Domnul îngerilor hărăzeşte prin îngeri viată şi pace celor vrednici; dar şi acela trimite mînie, urgie şi necaz, prin îngerii cei răi. Dar ce să mai vorbim de toate

287. S-a socotit că aci se manifestă influenta exercitată de Origen asupra sfîntului Grigorie de Nyssa. Dar, după Origen, toți devin pînă la urmă pentru o vreme bunii pe cînd aci, se vorbeşte de desființarea îngerilor răi şi a răului însuşi. De aceea, abrogarea (xatap7ou(*Eva«) de care se vorbeşte aoi pare să fie mai degrabă o extremă slăbire a ființei îngerilor răi şi a aderenților lor, ceea ce se va arăta între altele şi In neputința lor de a mai exercita vreo atracție asupra celor buni.

Expresia de «ajungerea răului la neexistență» (s£a<pavt£ea|>at eîî x6 (x-f) OV**) pentru slăbirea extremă a răului, dar nu pentru desființarea lui, sau pentru slăbirea extremă a puterii celor răi de a face răul, o foloseşte sfîntul Grigorie şi ln «Viața lui Moise» (P. G., 44, 381 C), uode spune că firea noastră, prin căderea In păcat, «a ajuns în afară de existență» (!$o>** TOU OVTOC**); de aceea S-a întrupat Cuvîntul «ca să o aducă iarăşi la existență» (et? x6 nâXiv âvafâfĮj). Răul va fl făcut să nu mai fie văzut în făpturile ajunse la fericire, sau în cele ce au parte de existenta adevărată, sau de Dumnezeu. De remarcat că, pe cînd aci sfîntul Grigorie afirmă că puterile şi stăpîniilte vor înceta (să mai exercite vreo lucrare), în srrlor<vi : ****In illud, tune tpse Filius subjecitur* etc.» (P. G., 44, col. 1326) spune că numai moartea va înceta, pe cînd «duşmanii lui Dumnezeu» «se vor supune Lui», căci vor face numai binele. Dar din toată dezvoltarea pare a rezulta că e vorba nu de din voii, ci de «noi», deci, poate, de cel ce cred. Din el va disiparea orice rău. Numai aşa ar dispărea contradicția dintre aceste două locuri. Altfel, probabil, s-ar arăta o oscilare a sfîntului Grigorie In această chestiune, snu o evoluție, njungtnd In Ctnlciroo *Cîntărilor* la o altă Idee mai bisericească decît cen din : *In tllud.***

prin care vrăjmaşul se ridică în opoziție cu firea binelui ?

Dat fiind, aşadar, că muntele Libanului e o privelişte măreață pe planul sensibil, fiind acoperit şi învelit din toate părțile de chedri înalți, el e văzut de Scriptură în două înțelesuri contrare, prin chipurile ce le arată, putînd fi folosit în chip potrivit în amîndouă sensurile. Şi astfel, se poate vedea la aceiaşi prooroci acelaşi nume, după deosebirea înțelesurilor, fie lăudat, fie ocărit. Căci acum sfărîmă Domnul chedrii Libanului şi fărâmițează întreg Libanul împreună cu chedrii de pe el, după asemănarea vițelului făcut în pustie spre a fi idol (Ps. 27, 5—6); 1ar prin aceasta, proorocia înfățişează că atît răutatea, cît şi toată înălțimea ce se ridică din ea împotriva cunoştinței de Dumnezeu, va fi redusă la neființă, acum ia înțelesul cel bun, zicînd : «Dreptul, ca un finic va înflori, ca chedrul cel din Liban se va înălța» (Ps. 91, 13). Căci Dreptul adevărat (iar dreptul acesta e Domnul), Care pentru noi S-a ridicat din pămînt şi Care e finicul acela cu frunziş înalt şi a răsărit din materia firii noastre, Se face munte ce se înmulțeşte prin chedri, celor care îşi au rădăcina în El prin credință şi care, cînd sînt sădiți în casa lui Dumnezeu, vor înflori în curțile Dumnezeului nostru [288]. Iar prin casa aceasta, în care se face sădirea chedrilor lui Dumnezeu, am înțeles, urmînd Apostolului, Biserica. Iar prin curțile, în care va avea loc, la timpurile cuvenite, înflorirea şi arătarea bunătăților, se înțeleg corturile veşnice. Fiindcă, deci, trupul lui Hristos se completează prin fiecare mădular în parte, (căci mădularele cele multe se fac un trup, precum **zice** Apostolul — Rom., 12, 6), această frumusețe a Mirelui a numit-o Libanul ales, arătînd prin cuvîntul «ales» deosebirea lui de Libanul vrednic de lepădat.

Căci acela e un alt Liban, care, după Isaia, cade împreună cu cei înalți, cînd din rădăcina lui Iesei va răsări floarea şi va odrăsli toiagul puterii, prin care se preface firea leului, a pardosului şi a aspidelor într-o fire blîndă şi liniştită, ca să pască leul cu vițelul, să se odihnească pardosul (leopardul) cu iedul şi să-i păzească pe ei Pruncul acela mic, Care S-a născut nouă şi a Cărui mînă pătrunde în gura aspidelor şi Se atinge de puii aspidei şi îi ia puterea veninului. Acestea împlinindu-se,

:;H8. Libanul, sau muntele cel înalt, în sens bun, e Hristos, Care răsare ca om din pămînilul mostra şi Se înalță în numeroşi cedri ce-şi au rădăcina prin credință In Iii, umplîndu-se de seva absorbită din El.

zice proorocul, va cădea şi Libanul, împreună cu cei Înalți (Is., 10, .'14 ; 11, 1 urm.) [28°].

Cele ce le vesteşte proorocia prin ghiciturile acestea, fiind vădite tuturor, e de prisos să le mai înfățişăm cu de-amănuntul. Căci cine nu cunoaşte pe Pruncul ce S-a născut nouă, Care se atinge cu mîna de aspide şi a Cărui stăpînire face fiarele sălbatice să locuiască sui) acelaşi acoperiş cu cele blînde, uitînd de asprimea lor naturală? Fiindcă, deci, prin acestea cade Libanul, care e răutatea, şi împreună cu el cade căpetenia relelor, adică înălțările împotriva adevărului, pentru aceasta mireasa aseamănă frumusețea Domnului cu Libanul cel ales, zicînd aceste cuvinte : «Chipul lui, ca Libanul ales, ca chedrii».

Dar adaugă şi gîtlejului o laudă potrivită, numindu-1 dulceaţă şi poftire. Cuvîntul sună aşa : «Gîtlejul lui e dulceaţă şi e întreg poftire». Şi iată ce înţelegem prin acestea. Gîtlejul e partea de sub bărbie, în el se spune că se naşte sunetul, ce e împins prin aerul care iese prin trahee. Dat fiind, deci, că cuvintele cele bune sînt faguri de miere, iar organul cuvîntului e glasul ce se naşte în gîtlej, de va cugeta cineva că prin numele acesta se numesc slujitorii şi tîlcuitorii cuvîntului, prin care vorbeşte Hristos, poate nu va greşi. Şi de fapt, marele loan, întrebat cine este, s-a numit pe sine glas (In, 1, 23) al Cuvîntului, deoarece era Inaintemergătorul Cuvîntului. Iar fericitul Pavel dădea mărturie pentru Hristos (II Cor., 12, 3), Care grăia întru el şi Care, folo-sindu-Se de glasul lui, era dulceaţa ce se năştea prin el. Şi toţi proorocii, împrumutînd organele lor vocale Duhului ce răsuna în ei, se făceau dulceaţă, f&cînd să izvorască prin gîtlejul lor mierea dumnezeiască, pe care o folosesc şi împăraţii şi oamenii simpli spre sănătate, şi a cărei gustare nu taie pofta prin saturare, ci sporeşte mai degrabă dorin (a spre împărtăşirea de cele dorite. De aceea îl şi numeşte pe El întreg poftire (poftit), redînd prin acest cuvînt, ca printr-o definiţie, frumuseţea Celui căutat. «întreg, zice, e poftire». Fericite sînt mădularele acelea, prin care întregul se arată vrednic de poftire [298]. în desăvîrşirea în tot binele ele înfăţişează, amestecată din toate, frumuseţea iubită[21"]. încît întreg Se arată poftit nu numai In ochi, în mîini, In plete, ci şi în picioare, în pulpe şi în gîtliej, nici unul din mădulare nefiind mai prejos In bogăţia covîrşitoare a frumuseţii.

289. Libanul, sau muntele cel înălţat în sens rău, e vrăjmaşul ce se înalţă împotriva lui Dumnezeu, sau toţi cei răi şi mîndri care fac acelaşi lucru. Pe ci Ii va doborî blîndeţea şi smerenia Pruncului, in Care e adevărata putere a lui Dumnezeu. El nu are nevoie să Se umfle ca să arate mare, pentru că e mare în adîncul S.'iu nesfîrşit, netrecător şi neclintit. El Se poate arăta mic, căci nu Se teme că va li biruit. Cel bun e tare, fără să arate o putere lumească.

290. Prin toate mădularele desăvîrşite ale trupului tainic al lui Hristos, Acesta se arată vrednic de o dorire, care niciodată nu se satură. Căci toate rostesc cuvintele Lui curate, toate arată în viaţa lor curată, întipărită şi lucrătoare, via|,,i Lui. Deci avem iarăşi această înlocuire: ceea ce e al Mirelui e totodată al miresei, sau se face, prin împărtăşire şi prim unire;, propriu miresei.

201. Tn fiecare mădular desăvîrşit se a rol A inuestrcnte tonte aspectele frumuseţii Lui, adică lrumuse|eu Lui întieajjă, ce <onsla din l"a|r virlu|i|e.

«Acesta, zice, e frăţiorul meu şi acesta e apropiatul meu, fiice ale Ierusalimului». După ce, prin descrierea cuvîntării, le-a adus sub privire toate semnele prin care Se poate face arătat Cel căutat, se foloseşte de pronumele demonstrativ, zicînd : «Acesta este Cel căutat». Acesta e, adică, Cel ce ni Se poate face frate, Cel ce pentru a. ni Se face frate S-a născut din Iuda şi prin aceasta S-a făcut aproape celui ce a fost căzut între tîlhari, ale cărui răni legîndu-le prin untdelemn şi vin şi prin făşi, l-a luat pe dobitocul Său şi odihnindu-1 în casa de oaspeţi, a dat cei doi dinari pentru viaţa lui, făgăduind că la întoarcere va plăti şi ceea ce va adăuga cel ce l-a primit prin împlinirea poruncii. Şi fără îndoială că e clar ce înseamnă fiecare din acestea. Căci cînd un legiuitor ispiteşte pe Domnul, vrînd să se arate pe sine mai presus de alţii, şi dispreţuieşte cu mîndrie cinstea egală cu a altora, zicînd : «Şi cine este aproapele meu?», Cuvîntul îi înfăţişează în

292. «Casa de oaspeţi» este iubirea lui Hristos. In ea se odihnesc şi se tă-măduiesc toţi cei răniţi de tîlharii sufletului, dacă cred în El şi voiesc să intre în această casă. Dar ea e şi iubirea celui ce crede în Hristos. In casa iubirii lui primeşte pe toţi cel daţi de Hristos, grijii lui. El îi plăteşte nu numai la început, celui ce primeşte un om rănit sufleteşte, oi şi la sfîrşit, la judecata din urmă, cînd Se va întoarce iarăşi. Iisus ia pe umerii Săi trupul pe care-1 dă pentru noi la toate oboselile şi durerile, pînă la moartea pe cruce; şi odată cu aceasta, pe toţi cei căzuţi In amăgirile rele şi în slăbiciunile de moarte ce ni le aduce vrăjmaşul. «Casa Iubirii» Sale o însă şi Biserica, întemeiată de iconomia sau de întruparea Lui.

formă de povestire toată iconomia iubirii de oameni, arătîndu-i coborîrea de sus a omului, cursa tîlharilor, dezbrăcarea de veşmîntul nestricăciunii, rănile păcatului, înaintarea morţii pînă la jumătatea firii, rămînînd doar sufletul nemuritor, trecerea fără folos a legii, întru cît nici preotul, nici levitul n-au vindecat rănile celui ce a căzut între tîlhari, căci era cu neputinţă ca sîngele de ţapi şi de tauri să ridice păcatul ,• dar că Cel ce a îmbrăcat toată firea omenească prin pîrga frămîntăturii în care era partea fiecărui neam — a iudeului, a samarineanului şi a elinului şi a tuturor oamenilor — venind cu trupul Său la locul la care era cel căzut, lecuin-du-i ranele, l-a odihnit pe dobitocul Său şi i-a făcut iconomia iubirii Sale de oameni casă de oaspeţi, în care se odihnesc toţi cei osteniţi şi Împovăraţi [292]. Iar acela, după ce s-a sălăşluit în El, sălăşluieşte numaidecît In sine pe Cel în care s-a sălăşluit. Căci zice Cuvîntul: «Cel ce rămîne întru Mine şi Eu întru el» (In, 15, 5). Deci, primindu-L în încăperea sa, găzduieşte în sine pe Cel necuprins, de la Care primeşte cei doi bani, dintre care unul este iubirea lui Dumnezeu, din toată inima, iar al doilea, puterea de a iubi pe aproape oa pe sine însuşi, precum a răs-

puiis Dătătorul legii. Dar deoarece nu auzitorli legii vor fi drepţi la Dumnezeu (Rom., 2, 13), ci doar făcătorii legii se vor Îndrepta, trebuie nu numai să primească aceşti doi bani, adică credinţa în Dumnezeu şi buna conştiinţă faţă de cei de un neam, ci trebuie să dea şi de la el ceva, prin împlinirea poruncilor. De aceea zice Domnul către ospătar, că tot ce va face el, pentru vindecarea celui rănit, va primi la a doua Sa venire, după vrednicia străduinţei.

Deci Cel ce S-a făcut aproapele nostru printr-o aşa de mare iubire de oameni, Cel ce ni S-a făcut nouă frumos, prin faptul că a răsărit din Iuda, Acesta este Cel pe care lîl vesteşte tinerelor cuvîntul miresei, Acesta este Cel arătat de mireasă, fiicelor Ierusalimului, cînd zice : «Acesta este frăţiorul meu şi acesta este aproapele meu, fiice ale Ierusalimului». Fie să-L aflăm şi noi prin semnele arătate şi să primim călăuzirile Lui prin Sfîntul Duh, spre mîntuirea sufletelor noastre.

Omilia a XV-a

«Unde ***a plecat frăţiorul tău, cea frumoasă Intre temei 1 încotro*** **a** ***privit frăţiorul tău, ca să-1 căutăm pe el Împreună cu finet Frăţiorul meu s-a pogorît în grădina lui, la năstrapclc aromei, ca să \pască în grădini şi să culeagă crini. Eu, frăţiorului imeu^şl Iră-ţiorul meu, mie, cel ce paşte între crini. Frumoasă*** **pşli,** ***.apropiata mea, ca însăşi bunăvoirea, frumoasă ca Ierusalimul, uluitoare ca-nişte oştiri bine orînduite. întoarce ochii tăi de Ia ceea ce lml est» potrivnic, că ei mi-au dat aripi. Părul tău, ca turmele caprelor, care s-au arătat din Galaad. Dinţii tăi,*** **ca** ***turmele celor tunse, care s-au suit din scăldătoare, care toate au gemeni şi nu este între ele nici una stearpă. Ca o cordeluţă roşie sînt buzele tale $1 graiul ţău, frumos. Ca coaja rodiei, obrazul tău, afară de tăcerea ta. Slnt şaizeci de împărătese*** **isi** ***optzeci de ţiitoare şi tinere fără număr.*** **Dar una** ***este porumbiţa mea, desăvîrşita mea. Una este maica ei, aleasă celei ce*** **a** ***născut-o pe ea**** **(Cîet CInt, 6, 1—9).**

De Filip, apostolul, se mărturiseşte că era din cetatea lui Andrei şi a lui Petru. Şi socotesc că e o laudă pentru Filip că a fost din cetatea celor doi fraţi, oare şi-au cîstigat în Evanghelie cea dinţii laudă, prin cele ce se Istorisesc despre ei. Căci Andrei, după ce Botezătorul a arătat cine este Mielul care ridică păcatele lumii, a înţeles nu numai el însuşi taina, urmînd Celui arătat, ci a binevestit şi fratelui său că a venit Cel înainte-vestit de prooroci. Iar aceluia puţin i-a trebuit să audă, ca să creadă şi să se alipească din tot sufletul de Miel şi prin schimbarea numelui e prefăcut de Domnul îndată într-o stare mai dumnezeiască, numindu-se şi devenind din Simon, Petru. Căci lui Avraam şi Sarrei, Domnul le dăruieşte binecuvînfcinxa, împreună cu schimbarea numelor, mulţi ani mai tîrziii, după multe arătări ale lui Dumnezeu, rîn-rluindu-1, prin schimbarea numelor, pe el, părinte, iatr pe ea, începătoare. De asemenea, lacov se învredniceşte de numele şi de puterea lui Israel după lupta de toată noaptea. Dar marele Petru nu a înaintat pe încetul, prin creştere, spre harul acesta, ci îndată ce a auzit pe fratele său, a şi crezut Mielului şi s-a desăvîrşit în credinţă ,- şi lipindu-se de Piatră, a devenit Petru.

Deci acest Filip, vrednicul concetăţean al unor aşa de mari fraţi, cînd a aflat pe Domnul (cum zice Evanghelia, că l-a aflat Iisus pe Filip), a fost făcut următor al Cuvîntului, Care a zis : «Urmează-Mi Mie» (In, 1 , 43). Şi apropiindu-se de lumina cea adevărată, şi-a atras de la ea, ca o candelă, împărtăşirea de lumină. Şi străluceşte lui Natanael, tre-cîndu-i ca pe o torţă taina dreptei credinţe, prin ceea ce i-a spus : «L-am «iflat pe Iisus din Nazaretul Galileii, Cel de care au scris Moise şi proorocii» (In, 1, 45). Iar Natanael a primit cu pricepere vestea bună, pentru că învăţase cu de-amănuntul de la prooroci taina despre Domnul şi a ştiut că din Vifleim va fi cea dintîi arătare a lui Dumnezeu în trup, iar din pricina vieţuirii în Nazaret, Nazarinean se va chema ; deci a cunoscut semnele despre amîndouă acestea şi a cugetat că în Vifieimul lui David trebuia să se petreacă, pentru iconomia naşterii după trup, taina peşterii, a scutecelor şi a ieslei, şi că Galileea se va numi locul neamurilor, pentru că Cuvîntul Se. va sălăşlui între neamuri. Pentru aceasta, împreună-glăsuind cu Cel ce i-a arătat lui lumina cunoştinţei, a zis : «Oare din Nazaret poate să fie ceva bun ?» [a93]. Dar atunci Filip i se face călăuză spre har, zicînd : «Vino şi vezi». La chemarea aceasta : «vino şi vezi», Natanael părăsind smochinul legii, a cărui umbră îi împiedica împărtăşirea de lumină, vine la Cel ce a uscat frunzele smochinului, din pricina nerodirii celor bune. Pentru aceasta e recunoscut de Cuvîntul că e israelit adevărat, nu fals, ca unul ce poartă întipărită în sine, în voinţa lipsită de viclenie, curată, pecetea patriarhului. «Iată, zice, israelit întru care nu este vicleşug».

Ce însemnătate au cele spuse de noi în acest început, pentru auzi-torii mai pricepuţi, reiese limpede din textul dat de noi, potrivit ordinii, **în** fruntea acestei omilii din *Cîntarea Cîntărilor.* Căci, precum a fost călăuzit Natanael la ucenicie de glasul lui Io an şi precum a fost dus la lumină de către Filip, care l-a făcut să

293. Fără ca Filip să-i fi spus că Iisus e din Nazaret, ci numai că El e Cel despre care au scris Moise şi proorocii, Natanael ştia că Iisus trebuie să fie din Nuzuret. De aceea întreabă îndată: «Oare din Nazaret poate fi ceva bun?» (In 1, ■15 4G).

iasă din umbra legii, care-1 învăluia, şi să intre în lumina adevărată, aşa se folosesc şi tinerele de aflarea

binelui vestit lor, de către conducerea sufletului desăvîrşit în frumuseţe. De aceea zic către el : «Unde a plecat frăţiorul tău, cea frumoasă între femei ? încotro a privit frăţiorul tău, ca să-1 căutăm pe el împreună cu tine ?» Sufletele fecioare pun întrebările sufletului învăţător după o anumită ordine. Căci mai întîi au întrebat despre ce este, zicînd în întrebarea dinainte de aceasta : «Ce este frăţiorul tău, cea frumoasă între femei?» (Cînt. *Cînt.,* 5, 10). Şi aflînd din cele spuse că e alb şi roşu şi celelalte, prin care e descris chipul Celui căutat, întreabă acum unde este. De aceea zic : «Unde a plecat frăţiorul tău, sau încotro a privit ?» Pentru ca, aflînd unde este, să ne închinăm la locul unde s-au oprit picioarele Lui, iar cunoscînd încotro priveşte, să se aşeze şi ele în aşa fel, ca să vadă slava Lui, a cărei arătare se face mîntuire celor ce o privesc, precum zice proorocul : «Arată-ne faţa Ta şi ne vom mîn-tui» (Ps. 79, 4). Iar învăţătoarea, asemenea lui Filip, care zice : «Vino şi vezi», conduce pe toate spre cunoştinţa Celui căutat, în loc de «vezi», arătînd locul în care este Cel căutat şi încotro priveşte. Căci zice : «Frăţiorul meu s-a pogorît în grădină, la năstrapele aromei». Pînă aci cuvîntul arată unde este, iar de aci încolo, învăţătoarea arată, prin cuvinte, ce vede şi încotro priveşte, zicînd : «ca să pască în grădini şi să adune crini». Aceasta este călăuzirea dată tinerelor prin înţelesul cuvîntului, prin care ele află unde este şi încotro priveşte [294].

Dar trebuie să cunoaştem, prin tîlcuirea duhovnicească, şi folosul acestui loc din Scriptura insuflată de Dumnezeu. Cînd auzim, aşadar, că frăţiorul s-a pogorît în grădina lui, prin cele spuse aflăm taina evanghelică, fiecare din aceste cuvinte lămurindu-ne înţelesul ei tainic. Prin numele de «frăţior», bine şi potrivit e arătat, de către cea logodită cu El spre căsătorie veşnică, Dumnezeu care S-a arătat în trup, pentru faptul că ne-a răsărit din Iuda şi a strălucit neamurilor ce şedeau în întuneric şi în umbra morţii, dat fiind că ea e soră a poporului israel [295]. Iar «S-a pogorît» înseamnă că pentru cel ce s-a coborît de la Ierusalim la Ierihon şi a căzut între tîlhari, coboară şi El împreună cu coborîrea celui ce a căzut între tîlhari, prin ceea ce se arată coborîrea din mărirea negrăită la treapta umilită a firii noastre. Prin chipul grădinii învăţăm că adevăratul Grădinar îşi sădeşte din nou pomii săi, adică pe noi oamenii. Căci noi sîntem răsadul (pomii) Lui, după cuvîntul lui Pavel (I Cor., 3, 6 urm.). Deoarece El este Cel ce a cultivat la început în rai firea omenească, pe care a sădit-o Tatăl ceresc. De aceea, după ce mistreţul sălbatic a prădat grădina noastră şi a pustiit răsadul dumnezeiesc, S**-a** coborît să **facă iarăşi** grădina pustiită, înfrumuseţată **cu** răs**adul** virtuţilor [m]. Iar «năstrapele aromei» au fost folosite în descrie**rea** frumuseţii Lui pentru lauda fălcilor, prin care se

294. «încotro priveşte?»: cu ce se ocupă, ce scop urmăreşte?

295. Dacă mireasa e sora poporului israel şi a oamenilor în general, dacă Iisus e fră(iorul ei, El este sau S-a făcut frăţiorul luluior oamenilor.

fărîmiţează mîncă-**rile** duhovniceşti pentru cei ce se hrănesc. Iar aici Scriptura vesteşte că năstrapa e loc şi sălaş al Mirelui. Căci învăţăm că Mirele nu Se să-

lăşluieşte **în** sufletul pustiit de virtuţi, ci numai în acela care s-a făcut, **în** înţelesul arătat înainte, năstrapă ce răspândeşte miresme [297]. Cel ce **a** devenit un asemenea pahar al înţelepciunii primeşte în sine vinul dumnezeiesc şi nestricat, prin care se pricinuieşte veselia celui ce-1 primeşte [298].

In sfîrşit, cuvîntul următor ne învaţă prin ce păşuni se îngraşă turmele Păstorului celui bun. Căci nu-Şi alungă oile în locuri pustii şi **pline de** mărăcini, ca să adune de acolo fire de iarbă uscată, ci le dăru**ieşte** ca hrană miresmele grădinilor. Căci în loc de iarbă, în ele cresc **crini, pe** care îi culege Păstorul spre hrănirea oilor. Prin acestea Scriptu**ra ne** învaţă că firea şi puterea care îmbrăţişează cele ce sînt, cuprinzînd **toate în** Sine, îşi face curăţia loc şi încăpere a oelor ce o pri**mesc, în** care grădina, felurit cultivată prin virtuţi, se îmbracă ca în **florile** crinilor ce se revarsă în rodul bogat al aromatelor [239]. Căci crinii **sînt** chipul strălucirii şi al curăţeniei înţelegerii.

Iar buna mireasmă a aromelor înseamnă înstrăinarea de tot răul miros al păcatelor. Cu acestea deci, zice că se îndeletniceşte Păstorul **oilor** cuvîntătoare : le paşte pe acestea în grădini, sau culege şi seceră **crini** spre hrănirea lor [30°]. Acestea le îmbie şi marele Pavel oilor, îm-părtăşindu-le hrană de crini. Iar crinii sînt toate cele cîte sînt adevă**rate,** cuviincioase, drepte, plăcute, sfinte, cu bun nume : orice virtute

296. «Adevăratul Grădinar» e şi Supremul Grădinar. El ne-a sădit la început, iar după ce rădăcinile noastre, în solul ultim sau în Dumnezeu, s-au slăbit şi firea noastră s-a veştejit, El a coborît iarăşi în grădina Sa, sau în lumea Sa, ca si Înfigă iarăşi cu putere rădăcinile plantelor, oare sîntem noi, în Dumnezeu, şi prin aceasta ele să înflorească şi să dea rodul virtuţilor.

297. S-a vărsat în năstrapele sau în cupele de aur, sau în ucenicii care fărâmiţează învăţătura Lui pentru hrana celor ce vor să o primească şi din virtuţile cărora se răspîndeşte buna mireasmă.

298. Celui ce s-a făcut năstrapă, sau cupă, sau pahar, sau înţelepciune, atît în cuvintele, cît şi în virtuţile sale care cresc din cuvinte şi pe care o tălmăcesc cuvintele, acestea i se fac după o vreme vin al beţiei treze şi al bucuriei curate. Căci prin ele se ajunge la unirea cu Dumnezeu, sau din ele ţîşneşte de la o vreme vinul acestei uniri oare îmbată. Vinul spiritual cel mai tare e propriu-zis Dumnezeu însuşi prin iubirea Lui. De aceea se foloseşte şi în dumnezeiasca Euharistie vinul, ca să simţim sîngele Domnului, ca vinul dumnezeiesc, dat fiind că acest sînge e plin de Iubirea Lui.

299. Dumnezeu îşi face sălaş în sufletul curat, care e închipuit prin crin. Sufletul acesta e mai bine zis o grădină în care înfloresc virtuţile ca nişte crini care o împodobesc şi îşi răspîndesc din ea mireasma lor îmbătătoare.

300. Păstorul oilor, sau al sufletelor, le paşte pe acestea printre crinii înţelegerii curate şi ai virtuţilor, sau le hrăneşte cu ele.

şi **orice** lucru de lauda. Acestea slnt, după Înţelegerea mea, crinii cu **care e** hrănită turma, de Păstorul şi învăţătorul cel bun.

Iar cuvîntul următor, pe **care l**-a spus mireasa curată şi neîntinată : «Eu, frăţiorului meu şi frăţiorul meu, mie», e o regulă şi o esenţă a de-săvîrşirii în virtute. Căci prin acestea învăţăm că sufletul curat nu trebuie să aibă în sine nimic în afară de Dumnezeu, nici să privească spre altceva. Ci aşa să se curăţească pe sine de tot lucrul şi înţelesul material, încît, mutîndu-se la o stare

duhovnicească **şi** nematerială, **să** se facă pe sine chip al frumuseţii arhetipice a lui. Şi precum cel ce priveşte într-un tablou un chip făcut întocmai după model, declară **că** una şi aceeaşi este forma amîndurora şi că frumuseţea chipului este întru totul ca a modelului **(a** prototipului) şi că modelul se vede limpede în imitaţie, în acelaşi fel cea care zice : «Eu, frăţiorului meu şi frăţiorul meu, mie», spune că s-a modelat după Hristos, primind **frumu**seţea ei proprie, fericirea cea dintîi **a** firii noastre fiind înfrumuseţată după asemănarea frumuseţii prime, adevărate **şi** unice [301]. Şi precum se întîmplă cu oglinda cînd e făurită cu artă şi potrivit trebuinţei, că arată în sine întocmai, prin suprafaţa ei curată, chipul persoanei ce apare, aşa şi sufletul care s**-a** pregătit potrivit trebuinţei şi **a** lepădat toată pata materială a primit în sine, în formă curată, întipărirea chipului Frumuseţii. Deci zice oglinda liberă şi însufleţită cuvîntul acesta : fiindcă privesc de jur împrejur faţa Frăţiorului meu, în mine se vede toată frumuseţea vasului Lui.

Aceste cuvinte le cunoştea deplin Pavel, cînd zicea că cel **ce** s-a făcut mort lumii vieţuieşte lui Dumnezeu şi că în el vieţuieşte Hristos singur. Căci cel ce zice : «Mie, **a** vieţui este Hristos» (Fii., **1**, 21), strigă prin acest cuvînt că în el nu trăieşte nimic din patimile omeneşti şi materiale, nici plăcere, nici întristare, nici mînie, nici frică, nici laşitate, nici spaimă, nici înfumurare, nici obrăznicie, nici pomenirea **Tăului,** nici pizmă, nici vreo dispoziţie răzbunătoare, nici iubire de avuţie, nici altceva din cele ce pătează sufletul prin vreo altă simţire [302]. Ci în sine e Acela care nu e nimic din toate acestea.

301. A se modela cineva după Hristos înseamnă a reveni la frumuseţea de la început a firii sale. Căci omul a fost făcut la început după chipul lui Hristos. Păcatul, depărtîndu-1 de Hristos, l-a depărtat în acelaşi timp de firea proprie. Ciine este într-o relaţie vie de iubire cu altul seamănă cu acela prin împărtăşirea continuă de trăsăturile lui, dar se simte totodată şi In ceea ce este mai propriu. Căci omul este făcut pentru iubire şi pentru comuniune, sau pentru asemănare în iubire. Iar această comuniune în iubire dă omului o frumuseţe. O tînără e frumoasă cînd se ştie iubită. Dar comuniunea desăvîrşită este în Dumnezeu. De aceea, Persoanele Sfintei Treimi au în Ele şi frumuseţea desăvîrşită. In comuniunea cu Ele înfăptuieşte deci şi omul în sine o frumuseţe după chipul frumuseţii dumnezeieşti.

302. Toate aceste patimi arată pe om pren preocupat de sine, ca să mai poată fi oglindă a celuilalt, deci şi a liul Dumnezeu. Oglinda Iul sufletească e tulburată de exclusivitatea preocupărilor de sine, *un»* **<U< pofllren vehementă a lucrurilor tru-**

Căci după ce am şters din mine tot ce se cugetă în afară de firea Aceluia, nu mai am în mine nimic de felul de care nu este El. De aceea «mie a viețui este Hristos». Sau, cum zice mireasa : «Eu, frățiorului meu şi frățiorul meu, mie». Iar aceasta este sfințenie, curăție, nestricăciune, lumină şi adevăr şi toate cele asemenea lor. Cu acestea hrăneşte sufletul meu pe care îl paşte nu în niscai buruieni şi mărăcini, ci în strălucirile sfinților.

Deci pentru aceasta îşi duce turma Sa prin livezile crinilor Cel ce 0 paşte între crini, «ca să fie strălucirea Dumnezeului nostru peste noi» (Ps. 89, 17). Căci cel ce mănîncă se face asemenea cu chipul mîn-cării. Să luăm o pildă : acela e ca un vas adîncit de sticlă, în care tot ce se aruncă e ceva din cele curate şi strălucitoare. Aşadar, Cel ce aduce în suflete strălucirea crinilor face sufletele prin ei strălucitoare, chipul dinăuntru străvăzîndu-se în afară.

Dar ca să ni se facă înțelesul acesta şi mai limpede, vom spune că sufletul acesta se hrăneşte cu virtuți, căci prin crini arată, ca printr-o ghicitură, virtuțile. Deci cel ce se satură cu ele, prin viețuirea cea bună, se face pe sine vădit prin virtuți, arătînd chipul fiecărei virtuți prin moravurile sale. Să-ți fie ție, aşadar, crin curat înfrînarea, dreptatea, bărbăția şi chibzuiala, şi toate cîte sînt, cum zice Apostolul, adevărate, cîte sînt drepte, cîte sînt sfinte, cîte sînt cu nume bun, orice virtute şi orice laudă (Filip., 4, 8). Căci după ce s-au sălăşluit acestea în lăuntrul sufletului, ele se arată prin viața curată, înfrumusețînd pe cel ce le cuprinde şi la rîndul lor înfrumusețîndu-se prin cel ce le-a primit [303]. Pentru aceasta, să auzim din cuvintele ce urmează de la Cel ce slăveşte pe cei ce îl slăvesc, ce spune către cea care s-a părăsit pe sine pe seama frățiorului şi a primit în chipul ei frumusețea Celui iubit.

Căci zice Cuvîntul către mireasă : «Frumoasă eşti, apropiata mea, ca Însăşi bunăvoirea, frumoasă ca Ierusalimul, uluitoare ca nişte oştiri bine- orînduite». E vădit oricui s-a familiarizat cu cuvintele evanghelice că oastea cerească a dat slavă, în urechile păstorilor, Dumnezeului Celui dintru înălțime pentru bunăvoirea Sa, cînd a văzut Pacea născută pe pămînt (Le, 2, 14) ,• de asemenea, cînd Ierusalimul a fost numit de către Stăpînul a toată zidirea «cetate a marelui împărat». Şi de aceea ştie ce frumusețe mărturiseşte Cuvîntul miresei, prin

peşti Inferioare. Acesta nu are calmul necesar al unei oglinzi vii şi conştiente. El nu se vede nici pe sine în adîncul său, căci nu-şi este limpede nici sieşi şi nu oglindeşte în sine nici pe alții, aşa cum sînt în frumusețea lor adevărată, nici pe Dumnezeu.

303. Virtuțile înfrumusețează pe cel ce le cultivă. E o frumusețe a omului înțelept, vrednic, cumpătat, înfrînat, curat, străveziu cu duhul, dar, la rîndul său, fiecare dă o formă, sau o frumusețe proprie virtuților comune. Altă formă ia blîndețea,
1 (imputarea, vrednicia în unul şi alta în altul. E taina originalității fiecărei persoane, care nu e anulată, sau uniformizată prin virtuți, deşi pe de altă parte aces-lea sînt pentru toți.

asemănarea ei cu Ierusalimul şi cu bunăvoirea. Căci e vădit că cuvintul vrea să spună despre ea că prin urcuşul înfăptuit sufletul s-a înălțat pînă acolo, că se întinde spre însuşirile minunate ale Stăpînului. Căci dacă Dumnezeu Cel dintru înălțime, aflîndu-Se în sînul Tatălui, Se amestecă din bunăvoire între oameni prin sînge şi trup, ca să Se nască pe pămînt pacea, e vădit că cea care şi-a însuşit frumusețea Lui se aseamănă acestei bunăvoiri şi urmează lui Hristos prin

virtuțile sale, făcîndu-se altora ceea ce S-a făcut Hristos firii oamenilor. E ceea ce a făcut Pavel, următorul lui Hristos, care dorea să se despartă pe sine de viață, ca prin pătimirea sa să dobîndească în schimb mîntuirea lui Israel. «Aş dori, zice, să fiu anatema de la Hristos, pentru fraţii mei, rudeniile mele după trup» (Rom., 9, 3). De aceea se potriveşte să i se spună ceea ce s-a spus miresei : frumusețea sufletului tău e aşa cum a fost bunăvoirea Stăpînului pentru noi, căci S-a golit pe Sine chip de rob luînd (Fii., 2, 7) şi S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru viața lumii, şi pentru noi S-a făcut sărac, ca noi să trăim în moartea Lui şi să ne îmbogățim în sărăcia Lui şi să împără-țim în chipul robiei Lui (II Cor., 9 , 8) [304].

Dar măreția ei o arată şi frumusețea Ierusalimului. E vorba de Ierusalimul de sus, cel liber, maica celor liberi [305], de care am aflat prin glasul Stăpînului că e cetatea marelui împărat (Mt., 5, 35). Căci cea care a încăput în ea pe Cel neîncăput, ca să locuiască în ea şi să umble în ea, înfrumusețîndu-se prin frumusețea Celui ce locuieşte în ea, se face Ierusalim ceresc, primind în sine frumusețea Aceluia. Iar frumusețea şi podoaba cetății împăratului este, fără îndoială, frumusețea împăratului însuşi. Căci Acela e, după cuvîntul psalmului, podoaba şi frumusețea, către Care zice proorocia : «Cu podoaba Ta şi cu frumusețea Ta bine-sporeşte, îndrumează şi împărăteşte, pentru adevăr, blîndețe şi dreptate» (Ps. 44, 5). Căci prin acestea se cunoaşte Dumnezeu : prin adevăr, prin dreptate şi prin blîndețe. Deci sufletul care s-a modelat în aceste frumuseți se face frumos ca Ierusalimul, împodobindu-se cu podoaba împăratului. Aşadar, acestea fac vădită lauda deplină a frumuseții miresei, prin asemănarea cu bunăvoirea şi cu Ierusalimul.

Dar nu ne îndoim că şi cuvîntul următor e o laudă a miresei. Insă înțelesul,

304. S-a mai spus : cei ce se unesc îşi comunică stările sufleteşti, simțirile, trăsăturile feței, însuşirile. Pavel doreşte şi el să pătimească pentru Izrael cum a pătimit Hristos. Prin virtuți credinciosul imită pe Hristos în pătimirea pentru cei pe care-i iubeşte. Hristos a coborît la noi, la sărăcia noastră, ba pînă la moartea noastră, dar a rămas înalt în coborîrea Lui, bogat în sărăcia Lui, viu în moarte, ca să putem participa şi noi la smerenia, la sărăcia şi la moartea Lui, dar în ele să dobindim şi să trăim adevărata înălțime, bogăție şi viață.

305. Ierusalimul de sus, sau comunitatea plimă de Dumnezeu, din viața viitoare, e liberă de patimile care înrobesc şi îngustează pe oameni. Ei sînt deplin stă-pini pe ei înşişi, deplin liberi pentru iubire. Dar libertatea deplină se arată în trăirea fără greutate a binelui şi a dragostei. Nici o necesitate" a naturii din starea trupului de după căderе nu-i stăpineşto pe membrii acestei comunități.

cu care e cinstită cu această laudă cea care s-a învrednicit de aceste însuşiri, nu poate fi uşor aflat. Cuvîntul e aşa : «Uluitoare ca nişte puteri (oştiri) bine orînduite». Ar spune poate cineva, urmînd celor tîlcuite înainte, că mireasa e lăudată de Cuvîntul prin asemănarea cu firea mai presus de lume. Căci acelea sînt Puterile bine orînduite care •domnesc pururea, Domniile stăpînesc deplin, Scaunele sînt fixate In chip neclintit, Căpeteniile (începătoriile) rămîn nerobite, Puterile bi-necuvintează neîncetat pe Dumnezeu, zborul Serafimilor nu încetează şi starea lor nu se schimbă, Heruvimii nu sifîrşesc să susțină Tronul înalt şi ridicat şi slujitorii nu încetează de a-şi face lucrul şi de a auzi cuvintele. Dat fiind deci că puterile acestea sînt susținute în rînduială de Dumnezeu şi ordinea puterilor inteligibile supralumeşti rămîne netulburată în veci, nici o patimă nerăsturnînd buna lor rînduială [306], sufletul care face toate după o rînduială cu bun chip, prin

imitarea acelora, stîrneşte atîta uimire, cită stîrnesc Puterile acelea bine orînduite. Iar prin uluire redă înțelesul uimirii.

Dar zicerea care urmează acestor cuvinte ne face nesiguri în privința persoanelor, atît a celei care grăieşte, cît şi a celei către care se grăieşte. «Întoarce ochii tăi de la ceea ce îmi este protivnic, că ei mi-au dat aripi». Unora li se pare că aceste cuvinte au fost spuse de Stăpînul către sufletul curat. Dar eu socotesc că se cuvine mai degrabă să se atribuie cuvîntul, miresei. Căci găsesc că ei i se potrivesc cele intenționate de cuvînt. Iar cele susținute de mine le voi argumenta pe scurt.

Am auzit în multe părți ale Scripturii de-Dumnezeu-insuiflate pu-nîndu-se pe seama lui Dumnezeu aripi. Căci zice proorocia : «Sub aco-perămîntul aripilor Tale m-ai acoperit pe mine» (Ps. 90, 2) ; şi «sub aripile Lui vei nădăjdui» (Ps. 35, 8) ; auzim şi cuvîntul spus de Domnul către Ierusalim : «De multe ori am voit să adun copiii tăi, în felul în care pasărea îşi adună puii sub aripile ei» (Mt., 23, 37). Dar toate acestea îmi va spune cineva că se abat de la înțelesul din acest text, de se vor privi în legătură firească. însă dacă cuvîntul de-Dumnezeu-insuflat afirmă că, după o oarecare rațiune tainică, în firea dumnezeiască sînt aripi, iar din prilejul primei creațiuni a omului se mărturiseşte că firea noastră s-a făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, fără îndoială că cel făcut după chip avea prin toate asemănarea cu arhetipul (modelul). Dar după Sfînta Scriptură modelul (prototipul) are aripi. Prin urmare şi firea omului a fost făcută înaripată, ca şi în aripi să aibă asemă-

306. Numai patimile strică buna orînduire între diferitele categorii. Varietatea îngerilor nu-i face pe unii invidioşi şi pe alții, orgolioşi. Căci fiecare categorie are o slujire importantă şi toate au nevoie de slujirea celorlalte, îmbogățindu-se reciproc în cunoaşterea şi în iubirea de Dumnezeu şi între ele.

narea cu Dumnezeu. Dar o limpede că cuvîntul aripi va trebui luat, tîl-cuit ca chip, în vreun înțeles vrednic de Dumnezeu, prin cuvîntul aripi însemnîndu-se puterea, fericirea, nestricăciunea şi cele asemenea. Aşadar, acestea le avea şi omul cît era asemenea lui Dumnezeu prin toate, dar după aceea, pornirea spre răutate ne-a jefuit de asemenea aripi, căci ieşind de sub acoperămîntul aripilor lui Dumnezeu, ne-am lipsit şi de aripile proprii. Din această pricină s-a arătat harul lui Dumnezeu care ne luminează, ca lepădînd necuviința şi poftele lumeşti, să ne crească iarăşi aripi prin evlavie şi dreptate.

Aşadar, dacă acestea nu sînt străine de adevăr, se cuvine ca mireasa să recunoască harul coborît asupra ei de la ochii dumnezeieşti. Căci îndată ce Dumnezeu a privit spre noi cu ochii iubirii de oameni, am primit din nou aripile harului străvechi. Acestea socotesc că le arată prin cele spuse : «Ochii tăi să privească chipurile dreptății», se înțelege ale mele. Dar mai spune : «Cercat-ai inima mea, cercetatu-o-ai noaptea ; cu foc m-ai lămurit şi nu s-a aflat întru mine nedreptate» (Ps. 16, 2—3). Iar a spune : «Ochii tăi să privească cele drepte» e una cu a spune : «Ochii tăi să nu privească cele protivnice». Căci cine priveşte ceea ce e drept nu vede ceea ce e pieziş. Şi cine nu priveşte ceea ce e pieziş priveşte fără îndoială ceea ce e drept. Deci prin înlăturarea a ceea ce e protivnic, arată binele privit de ochii dumnezeieşti. Iar prin aceştia se înaripează iarăşi sufletul, care prin neascultarea protopărinților a pierdut aripile. Deci aceasta am înțeles-o din cele

spuse = cînd ochii Tai privesc spre mine, se întorc de la cele protivnice. Căci nu vor vedea în mine ceva din cele ce-mi sînt protivnice. De aceea, ochii Tăi dau iarăşi aripi şi mă fac să cîştig din nou prin virtuți aripile porumbiței. Iar prin aceasta îmi vine puterea zborului, ca să zbor şi apoi să mă odihnesc, se înțelege, cu odihna aceea cu care S-a odihnit Dumnezeu de lucrările Lui [307].

După aceste cuvinte urmează iarăşi descrierea frumuseții miresei, cuvîntul lăudînd fiecare amănunt din cele ce alcătuiesc frumusețea ei, prin vreo asemănare. Căci e lăudată frumusețea potrivită părului ei, aşezarea dinților, floarea de pe buze, dulceața glasului şi rumeneala obrajilor. Iar lauda fiecăreia din cele spuse i se dăruieşte miresei prin vreo asemănare potrivită. Părul ei e asemănat cu turmele caprelor ce se arată din Galaad. Turmele cele tunse ce se bucură de gemeni prilejuiesc prin asemănare lauda dinților. Buzele sînt comparate cu firul roşu.

307. Dară ochii Tăi, Doamne, nu văd nimic protivnic în viața mea, aceasta imi da aripi, ca să zbor mai repede în cele bune şi spre Tine, unde mă voi odihni «lupă acest zbor, rum Te-ai odihnii Tu, dupîi lin 1,110,1 de creare a lumii şi mi 111 Te vei odihni deplin după conducerea lumii l.i \ 1,11 „ dc'.,H'lrvit<i întru Tine. 21 Diigorio de Nyt.su

Iar obrazul e frumos ca o coajă de rodie. Dar iată textul: «Părul tău, ca turmele caprelor ce s-au arătat din Galaad. Dinții tăi, ca turmele cele tunse, ce s-au suit din scăldătoare, care toate au gemeni şi nici una nu e stearpă dintre ele. O cordeluță roşie sînt buzele tale şi graiul tău, frumos. Ca coaja de rodie, obrazul tău, afară de tăcerea ta». întrucît toate acestea au fost cercetate în cele dinainte, ar fi de prisos să facem plictisitor cuvîntul, prin repetarea aceloraşi tîlcuiri. Dar dacă cineva cere să se spună şi acum un cuvînt despre acestea, vom înfățişa prin puține explicări înțelesul imaginilor, pentru cei ce n-au auzit tîlcuirile cele dintîi la aceste cuvinte.

Părul trupului are o fire deosebită față de trup. Cîtă vreme tot trupul e slujit de puterea simțirii, fără de care nu poate viețui, — căci viața trupului este simțire, — numai părul, care e şi el parte a trupului, vedem că e lipsit de simțire. Această însuşire a lui o arată faptul că nu simte durere nici la ardere, nici la tăiere, după asemănarea celorlalte părți ale trupului. Dat fiind, aşadar, că după cuvîntul lui Pavel, slava femeii este părul (I Cor., 11, 15), care îi împodobeşte capul cu împletituri, prin această laudă a părului miresei învățăm că cei ce sînt cugetați In jurul capului miresei, prin care se slăveşte Biserica, trebuie să fie mai presus de simțire, ascunzîndu-şi simțirea prin înțelepciune, precum zice Proverbul: «înțelepții îşi ascund simțirea» (Prov., 10, 14). Lor nu le este vederea mijloc de cunoaştere a frumosului şi nu prin gust sau miros sau pipăit cearcă binele şi nici altui simț nu-i încredințează ei judecata, ci dincolo de mărturisirea întregii simțiri îmbrățişează şi doresc bunătățile arătate înțelegerii, numai prin suflet. Şi aşa slăvesc femeia, adică Biserica. Ei nu se umflă din pricina cinstirilor şi nu cad în tristețe din pricina asupririlor, ci chiar de ar trebui să fie tăiați pentru credința în Hristos, chiar de ar fi aruncați la fiare sau la foc, chiar de ar suferi alte lucruri supărătoare, îşi vor însuşi nesimțirea părului în răbdarea durerilor (Evr., 11, 37—38). Aşa a fost Ilie cel ce s-a ridicat din Galaad cu un trup păros şi uscat, acoperit de piei de

capră, neînspăi-mlntat de nici o amenințare a tiranului. Deci toți cîți, imitînd măreția Proorocului, se ridică mai presus de toată lumea, «suferind necazuri şi supărări, în munți şi în peşteri şi în găurile pămîntului», toți aceştia, de care nu este lumea vrednică, fiind cugetați ca o turmă în jurul capului întregului [308], se fac slavă a Bisericii, urcînd împreună cu galaaditul, spre harul ceresc.

Iar capra s-a folosit pentru lauda părului, poate pentru că firea acestui animal a fost făcută aptă pentru producerea părului. Deci ani-

308. «Turma în jurul capului miresei» e mulțimea celor ce stăruiesc în jurul Iul Hristos, Capul Bisericii.

malul acesta e un simbol al podoabei părului, fiind acoperit în chip firesc cu păr ; sau, pentru că sare în chip firesc pe pietre fără să alunece şi petrece pe lîngă vîrfurile munților, făcîndu-şi drumul cu bună îndrăzneală prin locurile cele mai greu de umblat şi mai aspre, ceea ce se potriveşte celor ce săvîrşesc drumul aspru al virtuții. Sau poate ar spune cineva mai degrabă că acest animal foloseşte la lauda capului, pentru că a fost prevăzut de legiuitor pentru multe jertfe ale legii. Apoi între pildele date de Proverbe pentru cele patru animale care umblă bine, a fost numărat, ca unul dintre cele ce păşesc bine, şi țapul, care conduce turma de oapre. Iar înțelesul pe care-1 bănuim în aceasta, este următorul : Toată îndeletnicirea ce începe prin unul, se transmite la mulți. Astfel, Scriptura, numind pe Tovel «născocitor al meşteşugului» (Fac, 4, 22), reduce la el ştiința tuturor celor ce s-au îndeletnicit după el cu lucrarea fierului. La fel Avei a fost începătorul păstoritului, iar Cain, al agriculturii. Iar Nemrod se declară începător al ştiinței vînătoreşti, Noe al lucrării viei. Despre Enos zice că a fost începătorul nădejdii în Dumnezeu. Şi multe de felul acesta putem afla din Sfînta Scriptură, că, începînd unul o îndeletnicire, a intrat îndeletnicirea aceea în viață prin imitarea aceluia. Dat fiind, aşadar, că Ilie a fost în chip deosebit şi mai presus de toți înainte-mergător prin rîvna dumnezeiască, toți cîți după el au păşit pe urmele îndrăznelii Proorocului, urmîndu-i rîvna, s-au făcut ca o turmă de capre a celui ce a început o astfel de viață şi se fac slava şi lauda Bisericii, luînd loc în podoaba părului, odată ce s-au înstrăinat şi despărțit de viața simțitoare.

Tot aşa se împlineşte şi lauda dinților. Aceştia sînt cei ce hrănesc prin ei trupul Bisericii. Pe ei îi vrea Mirele să se vadă totdeauna curați ca din baie, eliberați de belşugul părului ca după o tunsură de curînd, iar în ce priveşte naşterea virtuților, bucurîndu-se de gemeni, ca unii ce s-au făcut părinți ai unei îndoite curățenii, ai celei ce se contemplă în suflet şi în trup ; aşa încît e scos dintre dinții aceştia tot ce e sterp în cele bune.

Iar coarda aşezată pe buze înfățişează, prin ghicitură, slujirea măsurată a cuvîntului, ceea ce proorocul a numit strajă şi uşă de îngrădire, cînd uşa se deschide la vreme pentru cuvînt şi se închide la vreme (Ps., 140, 3). Căci coarda (sfoara) e numele măsurii, precum am învățat din proorocia lui Zaharia (Zah., 2, 1). Pentru că îngerul ce grăia către el avea în mîini o funie ce măsura pămîntul. Dar cuvîntul dobîndeşte măsură mai ales cînd e colorat de roşeață, ceea ce e un chip al sîngelui Celui ce ne-a

răscumpărat pe noi. Deci cel ce, ca Pavel, are grăind întru el pe Hristos, Care cu sîngele Lui ne-a răscumpărat pe noi, acela are o cordeluță de măsurat pămîntul pe gura lui, fiind înfrumusețată cu culoarea sîngelui.

Iar cuvîntul următor este o tîlcuire a celui dinainte. Căci numeşte cordeluța roşie «grăirea frumoasă». Iar prin aceasta arată curăția şi măsura. Căci ceea ce e cu adevărat frumos se şi arată în timpul lucrării sale, nearătîndu-se nici înainte de vremea ei, nici după ce a trecut vremea ei.

Infrumusețînd apoi mărul obrazului cu coaja de rodie, îi recunoaşte miresei o mare desăvîrşire în cele bune. Căci arată că vistieria ei nu e aşezată în vreun alt loc, ci ea însăşi e vistieria ei, avînd în ea pregătit tot binele. Căci precum coaja cuprinde toată rodia ce se mănîncă, aşa se arată că în frumusețea văzută a vieții se cuprinde vistieria dinăuntru. Aceasta e deci vistieria ascunsă a nădejdilor, rodul propriu al sufletului, care e conținut în viața virtuoasă ca într-o coajă de rodie.

Iar «afară de tăcerea ta» socotesc că cuprinde înțelesul acesta : lauda ta arătată prin cele văzute nu e numai atît de mare pe cît e vestită prin cuvinte, ci mai degrabă, cită e ascunsă prin tăcere, ca una ce întrece vestirea cuvîntului. Dar precum ceea ce e în afară de cuvînt se socoteşte că e tăcerea, desigur că ceea ce e în afară de tăcere, trebuie să socotim că e cuvîntul. Aşadar, cel ce a spus «afară de tăcerea ta», a spus în mod limpede : bune şi mari sînt cele ce pot fi arătate prin cuvînt, cele ce sînt afară de tăcerea ta. Dar cele în afară de cuvînt, cele acoperite de tăcere, fără îndoială că sînt mai minunate decît cele ce se rostesc.

Dar să auzim şi laudele următoare. înțelesul lor se aseamănă cu puțul din istorie, care avînd o piatră pe gură, făcea cu neputință împărtăşirea de apă fetelor ce păşteau oile. Dar apropiindu-se Iacov, răstoarnă piatra de pe gură şi umplînd vasele de apă, a dat turmelor să so bucure după voie de apă. Cine sînt, deci, acelea, pe care le asemănăm cu puțul acesta ? Sînt «şasezeci de împărătese şi optzeci de țiitoare şl tinere fără număr. Dar una e porumbița mea, desăvîrşită mea. Una este maica ei, aleasă celei ce a născut-o pe ea».

Deci cine va rostogoli piatra acestei neclarități ? Cine va scoate apa înțelesurilor, aflată aşa de adînc, că e cu neputință de ajuns rațiunii noastre ? Socotesc că e bine să mărturisesc urechilor voastre, că numai acelora le e cu putință să cunoască acestea, către care zice Apostolul: «Intru toate v-ați îmbogățit, întru tot cuvîntul şi întru toată cunoştința» (I Cor., 1, 5). Dar sărăcia noastră e cu neputință să cuprindă vistieriile cuvîntului de față. Totuşi, de voim să ieşim din osînda trîndăviei, ascul-tînd de Cel ce ne-a poruncit să cercetăm Scripturile, să nu ne îngreunăm «idăugînd şi acestora puțină sudoare.

Deci spuneam că înțelepciunea din cuvintele acestea ne înfățişează prin laudele miresei o învățătură (dogmă) mai subțire. Iar învățătura (dogma) este aceasta : nu cu aceeaşi rațiune şi în aceeaşi înşiruire se creează şi se creează din nou făpturile. Cînd la început a fost adusă la existență firea creațiunii prin puterea dumnezeiască, fiecare făptură a primit sfîrşitul legat nemijlocit de început, în toate cele ivite din neființă în existență, apărînd de odată cu începutul, desăvîrşirea. Iar una din cele create e şi ființa omenească. Deci, după asemănarea celorlalte, nici ea nu a înaintat de la creațiune treptat spre desăvîrşire, ci de la prima ivire în existență a fost plăsmuită întru desăvîrşire. Căci Scriptura spune de om că a fost făcut «după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu». Aceasta arată cel mai înalt şi mai desăvîrşit dintre bunuri. Căci ce s-ar afla mai presus de asemănarea cu Dumnezeu ? Aşadar, la prima creațiune, sfîrşitul a apărut nemijlocit împreună cu începutul şi firea a început să existe de la desăvîrşire. Dar odată ce s-a predat morții prin alipirea la păcat şi astfel a căzut din stăruința în bine, nu recapătă deodată desăvîrşirea, ca la prima creațiune, ci înaintează pe o anumită cale spre mai bine, lepădînd pe încetul, printr-o succesiune şi într-o ordine, împătimirea de cele contrare. Căci la prima creațiune nu era nimic care să împiedice desăvîrşirea firii să se săvîrşească odată cu apariția ei, neexistînd răutate. Dar la a doua creare, era de trebuință ca revenirea Ia primul bine să fie legată de străbaterea pe rînd a unei distanțe, deoarece înțelegerea noastră, înlănțuită prin răutate de împătimirea materială, leapădă pe încetul răul împreună-crescut cu ea, ră-zîndu-1 ca pe o coajă ce o învăluie, prin viețuirea mai aleasă [309].

De aceea am învățat că sînt multe locaşuri la Tatăl (In, 14, 2), deoarece răsplata se pregăteşte tuturor după măsura alipirii la bine şi a depărtării de rău a fiecăruia. Unul este la începutul mişcării mai bune, ca unul ce a ieşit de curînd ca dintr-un adînc de viață în răutate, la împărtăşirea de adevăr. Altul a primit, prin sîrguință, un spor al binelui. Altul a crescut mai mult prin dorirea celor bune. Iar unul e la mijlocul urcuşului spre cele înalte. Altul a trecut de mijloc. Sînt apoi unii care s-au ridicat şi peste aceştia. Alții i-au întrecut şi pe aceia. Şi

309. Starea de la început a omului nu avea nioi o răutate în ea, oi numai binele. Căci nu putea ieşi cu vreo răutate din porunca creatoare a lui Dumnezeu. De aceea, ea putea dezvolta cu uşurință calitățile ei bune. Dezvoltarea în bine putîndu-se face oarecum în mod organic, sfîntul Grigorie de Nyssa, poate, spune că desăvîrşirea era legată de starea începătoare a firii. Dar nu se poate socoti că ea era cu totul desăvîrşită, sau definitiv consolidată în bine. Căci în acest caz n-ar mai fi putut cădea. Odată căzută însă, chiar ridicată prin harul lui Hristos, ea totuşi are de învins o slăbiciune lăsată în ea de păcat. Slăbiciunea aceasta trebuie lecuită po **încetul. Cine a avut odată un orguin bolnav, nu-şi revine dintr-odată la tăria dinainte de boală, ci în mod treptat, cu grl|ă multă de a se feri de orice împrejurare care i-a pricinuit prima dală 1 ..... la.**

iarăşi alţii se întind şi peste aceştia, pe drumul de sus.' Şi peste tot Dumnezeu primeşte pe fiecare în ceata lui proprie, după varietatea felurită a voii lui, împlinind pe toţi după vrednicia lor şi dînd celor mai mulţi răsplăţile bunătăţilor, dar măsurîndu-le şi celor mai mici.

Aceasta am înţeles că ne învaţă cuvîntul prin spusele de faţă. El ne arată prin cele spuse deosebirea sufletelor care privesc spre bine. Căci pe unele le numeşte tinere ; iar mulţimile lor întrec marginile numărului. Pe altele, ţiitoare. Altele, zice însă, că sînt împărătese. Numărul ţiitoarelor îl mărgineşte la optzeci, iar de împărătese spune că împlinesc numărul şasezeci. Peste toate se ridică însă porumbiţa desăvîrşită, văzută ca una. Pe ea o declară şi singura fiică a maicii şi aleasă a celei ce a născut-o. Deci acestea sîntem îndemnaţi de cuvintele dumnezeieşti să le cugetăm : că cei ce au ieşit de curînd, ca dintr-un pîntece, dintr-o rătăcire adîncă, fiind de curînd născuţi şi nefiind în stare să primească în ei cuvîntul înţeles, ci dau o consimţire mai neraţională credinţei, sînt văzuţi ca într-o mulţime nesfîrşită. Ei cred că cuvîntul tainei este mîntuitor, dar nu au în ei adevărul întemeiat prin vreo cunoştinţă şi prin vreo încredinţare a raţiunii. Aceştia sînt tinerele, numite aşa pentru că au o vîrsta duhovnicească tînără şi s-au născut din cuvîntul credinţei, dar încă n-au ajuns, prin cuvenita creştere, la vigoarea care le face apte de nuntă şi n-au ajuns la bărbatul desăvîrşit şi la măsura vîrstei de nuntă, ca să poată lua în pîntece din frica Domnului şi să poată naşte duh de mîntuire. Ci, din pricina prunciei şi a nedesăvîrşirii minţii, convieţuiesc încă cu o simţire mai neraţională. Totuşi şi aceştia sînt dintre cei ce se mîntuiesc, precum zice Proorocul: «Oameni şi dobitoace vei mîntui, Doamne» (Ps. 35, 7), dobitoace numind partea mai neraţională a celor ce se mîntuiesc.

Iar cei ce prin cuvenita sîrguinţă au crescut cu înţelegerea şi au părăsit pruncia, învăţăm de la Scriptură că sînt de două feluri. Şi unii şi alţii sînt suflete contrupeşti[310] Cuvîntului. Dar unele se lipesc de El printr-o simţire mai drăgăstoasă. Aşa a fost sufletul lui David şi al lui Pavel. Cel dintîi a zis : «Bine este mie a mă lipi de Dumnezeu» (Ps. 72, 28), iar al doilea zice : «Nimic nu mă va despărţi de dragostea lui Hristos, nici viaţa, nici moartea, nici timpul de faţă, nici cel viitor, nici altceva din cele ce sînt» (Rom., 8, 28—29). Iar altele fug de ispitele preacurviei, de frica chinurilor. Şi rămîn şi acestea în nestricăciune şi sfinţire. Ele nu primesc răul, fiind povăţuite mai degrabă de frică, decît <lc dragostea însăşi. Cele dintîi scufundîndu-se în curăţia lui Dumnezeu printr-o simţire mai desăvîrşită, din dorul nestricăciunii, se numesc împărătese, pentru că se împărtăşesc do împărăţie. Pe celelalte, caro se ostenesc în virtute de frica

310. Formează prin unire un trup cu Cuvîntul, fără ca să se contopească cu Irupul Cuvîntului.

ameninţării, le numeşte cuvîntul ţiitoare. Fiindcă n-are încă vreuna dintre ele putere să se facă maică a împăratului şi părtaşă a vredniciei Lui[311]. Căci cum ar avea această putere cea care n-a primit întru sine cugetul virtuos, nesupus nici unui slăpîn şi de sine stăpînitor, ci s-a depărtat de părtăşia la cele rele printr-o frică de rob? Chipuri ale celor spuse sînt pentru împărătese cei învredniciţi de

starea de-a dreapta, către care împăratul a zis : «Veniți binecuvfiliații Părintelui Meu de moşteniți împărăția gătită vouă» (Ml.., 25, .'14) ; iar ceata a doua şi mai de jos sînt cei către care zice Domnul : «i'enie-ți-vă de Cel ce, după ce a ucis, are putere să arunce în gheena focului» (Le, 12, 5).

Această deosebire a celor două cete o arată, mi se pare, prin ghicitură, deosebirea numerelor. Cum adică ? Şase sînt poruncile prin care se găteşte celor de-a dreapta împărăția lui Dumnezeu. Să ne gîndim că fiecare din acestea este talantul Stăpînului, care se cuvine să fie înzecit prin lucrare de slujitorul cel bun şi credincios, ca astfel să intre in bucuria Domnului său, cînd, aflat fiind peste puține credincios, peste multe va fi pus. Deci dacă sufletul se va împărtăşi de împărăție prin cele şase porunci, iar desăvîrşirea fiecăreia stă în înzecirea ei, precum a zis slujitorul cel bun, că «zece talanți a produs un talant al tău», în chip necesar aflăm pe împărăteasa cea una înmulțită pînă la şasezeci, şi, prin înzecirea celor şase porunci, primită la împărtăşirea de împărăție. Astfel, împărăteasa cea una se înfățişează ca multe, împărtăşindu-se de pecetea de multe feluri a poruncilor şi modelîndu-se în chip deosebit prin fiecare dintre virtuți. Astfel, împărăteasa se împarte în şasezeci de împărătese, deosebindu-se după chipurile poruncilor. Astfel, mireasa făcîndu-se părtaşă de împărăția lui Hristos, din una se face o mulțime de împărătese, ajungînd la un număr egal cu vredniciile dobîndite prin porunici.

Dar, dacă nu e greşit să înțelegem că prin cele şasezeci de împărătese se arată chipul şesimii poruncilor, cultivată înzecit în sufletul cel unic, e firesc să spunem că prin cele optzeci se înfățişează, folosindu-se o imagine asemănătoare, taina zilei a opta, spre care privind cei povățuiți de frică ies din părtăşia cu cele rele. Aceasta am aflat-o de Iu Psalmi, care au pus în inscripție ziua a opta în frunte, cugetînd ei prin aceasta, la cei ce sînt biruiți de frica celor viitoare, şi de aceea vor să încovoaie spre milă auzul lui Dumnezeu. Căci cel ce priveşte spre ziua a opta zice către înfricoşătorul Judecător : «Doamne, nu cu iuțimea Ta să mă mustri pe

311. împărătese sînt sufletele re s-nu unit deplin eu împăratul, încît sînt ,illl mirese, cît si ninjro ale Lui. Că<ii ele princ-sr vl,ı|<l din Iii, dar ll si cresc .în lăunlrnl lor, făeîndu-L să «junejă să Se nrale din de la vîrsta bărbatului desăvîrşit odaia <u ele.

mine, nici cu mînia Ta să mă certi. Miluieşte-mă, Doamne, că neputincios sînt,-vindecă-mă, Doamne, că s-au tulburat oasele mele» (Ps. 6, 2 urm.), şi toate cîte I se aduc în continuare, prin rugăciune, Judecătorului nepărtinitor, între care şi plîngerea că nu e pomenirea lui Dumnezeu în moarte. Căci cum ar fi cu putință să le vină celor osîndiți la plîngere şi la scrîşnirea dinților veselia din pomenirea lui Dumnezeu ? Căci în alt loc, Proorocul zice că pomenirea lui Dumnezeu pricinuieşte veselie [312]. Deci acestea şi altele ca acestea spunîndu-le lui Dumnezeu, cel ce se teme de ziua a opta ajunge la simțirea împărtăşirii (ie milă, zicînd : «Auzit-a glasul plîngerii mele» (Ps. 6, 4).

Şi fiindcă multe temeri fericite sînt arătate în Scriptură, este şi aceasta o creştere înzecită, corespunzător cu cele şase porunci. Căci ce1 ce a învățat din Psalmi cum se dobîndeşte frica Domnului, şi «mume prin abaterea de la rău şi

prin facerea binelui, va înzeci, prin lucrare, bunul fricii de Dumnezeu, ca pe un ban sau talant. Şi aşa, sunetul cel de al doilea după împărătească, care lucrează binele din frică şi nu din iubire, se lărgeşte pînă la numărul optzeci, arătînd în viaţa lui în mod neamestecat şi deosebit fiecare chip al virtuţilor astfel do-bîndite prin frică, lărgindu-se după raţiunea zilei a opta, prin creşterea înzecită, şi ajungînd aproape de Cel bun, prin frica de rob şi nu prin dragostea de mireasă, ţiitoare în loc de împărătească. Iar prin frica zilei a opta, pe care a sporit-o înzecit în virtuţi, a ajuns la numărul optzeci. Cu privire la aceasta, cuvîntul povestirii porunceşte ca ea să slujească prin naşterea de fiu nelegitim, vremelnic, nu de bun neam, şi să nu conlo-ruiască pînă la sfîrşit cu împărăteasa, ca să aibă cel născut din roabă aceeaşi moştenire a împărăţiei, cu cel născut liber. «Alungă, zice, slujnica şi pe fiul ei, că nu va moşteni fiul slujnicei cu fiul celei libere» (Fac, 21, 10). Iar dacă i se pare cuiva prea forţată explicarea numărului din acest text, să-şi aducă aminte că la început am mărturisit că nu putem pătrunde adevărul acestora, ci numai atîta ne atingem de aceste ghicituri, cît să nu rămînă cu totul nescrutate.

Dar dacă iubirea scoate afară cu desăvîrşire frica, după cum s-a scris (I In, 4, 18), şi frica, preschimbîndu-se, devine iubire, atunci toţi cei ce se mîntuiesc se fac o unitate, unindu-se între ei în împletirea cu Singurul bun, prin desăvîrşirea porumbiţei. Aceasta o înţelegem din cuvîntul următor, care zice •• «Una e porumbiţa mea, desăvîrşită mea. Unu este maica ei; aleasă celei cea născut-o pe ea». E ceea ce se tîlcu-

'Mţ. Pomenirea lui Dumnezeu produce veselie, căci cel ce-L pomeneşte se bu-i ură de tiiinele re le cuprinde gîndind la El. De aceea nu e pomenirea Lui (cu **I** iudă) **iu** iad, nici de rătre cei necredincioşi.

ieste în Evanghelie mai limpede prin cuvîntul Domnului. Căci dîndu-lo ucenicilor Săi, prin binecuvîntare, toată puterea, printre alte bunuri pe care le dăruieşte sfinţilor, prin cuvintele către Tatăl, adaugă şi pe cel mai de căpetenie dintre bunuri, anume pe acela de a nu mai fi dezbinaţi prin deosebirea voilor în judecata despre bine, ci să fie toţi una, uniţi în binele cel unul şi singur, aşa încît prin unirea Duhului Sfînt, cum zice Apostolul, strînşi în legătura păcii, să se facă toţi un trup şi un duh, printr-o singură nădejde, la care au fost chemaţi (Ef., 4, 3). Dar e mai bine să dăm după literă înseşi cuvintele dumnezeieşti ale Evangheliei : «Ca toţi să fie, zice, una, precum Tu, Tată, întru Mine şi Eu, întru Tine» (In, 17, 21).

Şi legătura acestei unităţi este slava. Iar că prin slavă e numit Duhul Sfînt nu va nega cineva din cei cu judecată, privind la cuvintele Domnului. Pentru că zice : «Slava pe care Mi-ai dat-o Mie, am dat-o lor» (In, 17, 21 urm.). Căci le-a dat cu adevărat ucenicilor o astfel de slavă Cel ce a zis către ei : «Luaţi Duh Sfînt» (In, 20, 22). Şi a luat această slavă, pe care a avut-o totdeauna, înainte de a fi lumea, Cel ce a îmbrăcat firea omenească. Iar după ce s-a slăvit aceasta, prin Duhul, se face transmiterea slavei la toţi cei înrudiţi cu ea, începînd de la ucenici. De aceea

zice : «Slava pe care Mi-ai dat-o Mie am dat-o lor ; ca să fie una, precum Noi Una sîntem ,• Eu întru ei şi Tu întru Mine, ca să fie desăvîrşiţi în una» [313].

Deci e porumbiță desăvîrşită cel ce s-a ridicat prin creştere, de la starea de prunc, la bărbat desăvîrşit şi a ajuns la măsura vîrstei duhovniceşti, iar din starea de roabă şi ţiitoare a trecut la vrednicia împărătească şi prin nepătimire şi curăţie s-a făcut părtaş la slava Duhului. La. această porumbiță privind Mirele, zice : «Una este porumbița mea, desăvîrşită mea. Una este maica ei. Aleasă este celei ce a născut-o pe ea».

313. Unirea oamenilor între ei şi cu Dumnezeu se face întru slavă. Firea comună nu ajunge pentru a-i ţine pe oameni uniţi, căci ea e sfîşiată de voirile lor contrare, cum zice sfîntul Maxim Mărturisitorul în Epistola II către Ioan Cubi-cularul (P. G., 91, 396). Fiinţa dumnezeiască nu-i poate uni între ei şi cu Dumnezeu căci aceasta ar desfiinţa fiinţa lor. Siava lui Dumnezeu poate fi însă împărtăşită oamenilor şi-i poate uni între ei şi cu Sine, căci în ea este iubirea Lui. Ba îi poate uni şi pe îngeri cu oamenii şi cu Dumnezeu. Slava e energia prin care Dumnezeu poate coborî la oameni şi oamenii pot urca la Dumnezeu, slava poate înălţa firea lor şi poate reface unitatea sfîşiată a firii lor. Unde e slavă comună e şi limitate, fără contopire. Cei ce-şi văd şi-şi recunosc reciproc slava sînt uniţi, pentru că se iubesc. Cei ce nu şi-o văd şi nu şi-o recunosc se pizmuiesc, sînt dezbinaţi. Dar oamenii îşi pot recunoaşte reciproc slava, pentru că nu e de la ei, ci de sus, de ia Dumnezeu. De aceea ei nu se pot mîndri cu ea şi nu se pot pizmui, pentru că li se împărtăşeşte tuturor. Cu cît mai mult vede cineva slava altuia venită de la Dumnezeu, în vasul smereniei ţi al nevinovăţiei lui de porumb, cu atît se umple şi el mai mult de slava aee.isla. Iu iubire slava trece de la unul la. *illu 1 şi-i înfrumusețează pe to|i.

Iar pe maica porumbiței încă o ştim, cunoscînd pomul din fruct. Căci, precum privind pe om nu ne îndoim că e din om, aşa căutînd pe maica porumbiței alese, am înțeles că nu e deosebită de porumbița aleasă. Căci în cel născut se vede firea celui ce a născut. Fiindcă deci col născut din Duh, Duh este, iar fiica e porumbiță, porumbiță va fi şi maica fiicei, anume porumbița care a zburat din cer peste Iordan, precum zice şi mărturiseşte Ioan[314]. Pe aceasta o fericesc tinerele, pe aceasta o laudă ţiitoarele şi împărătesele. Căci tuturor sufletelor din orice ceată le este comun drumul spre o astfel de fericire. De aceea zice : «Au văzut-o pe ea fiicele şi o au fericit, ţiitoarele şi împărătesele o vor lăuda». Toată firea e făcută să se întindă prin poftire spre fericire şi spre ceea ce e vrednic de laudă. Deci dacă fiicele fericesc pe porumbiță, fără îndoială că şi ele poftesc să se facă porumbițe. Şi faptul că ţiitoarele laudă porumbița e dovadă că şi acestea se străduiesc spre ceea ce laudă. Acestea pînă cînd toți cei ce privesc spre aceeaşi țintă, făcîndu-se una, va fi Dumnezeu toate în toți cei ce prin unirea între ei se vor împărtăşi împreună de bine, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

314. Maica porumbiței omeneşti este Duhul Sfînt, Porumbița, sau Porumbelul ceresc. Este maica porumbiței omeneşti după har.

DESPRE FERICIRI

A celui întru sfinți părintelui nostru GRIGORIE AL NYSSEI

DESPRE FERICIRI

Cuvîntul I

Iar văzind mulțimile, S-a suit pe **munte.** *Şi* **şezlnd** *El, au venit la El ucenicii Lui. Şi deschizîndu-Şi gura Sa, i-a învățat pe ei, zic'md : Fericiți cei săraci cu duhul, că a acelora este împărăția cerurilor* **(Mt., 5, 1 urm.).**

Cine e de aşa fel între cei aleşi, ca să fie ucenic al Cuvîntului şi **să** urce împreună cu El de jos, de la gîndurile coborîte din văi, pe mun**tele** duhovnicesc al vederii (contemplației) înalte ? Căci **e** vorba de muntele care s-a ridicat peste toată umbra colinelor răutății[1] şi care, luminat din toate părțile de raza luminii adevărate, dă aceluia să privească toate în seninul curat al adevărului, de pe vîrful din care se **văd** toate cîte rămîn nevăzute celor închişi în vale. Iar cele văzute de **pe** înălțimea aceasta, cum şi toate cîte sînt, însuşi Dumnezeu Cuvîntul **le** descrie, fericind pe cei ce urcă împreună cu El[2]. Căci El le arată ca **şi** cu un deget: pe de o parte împărăția cerurilor, pe de alta, moştenirea pămîntului de sus apoi mila, dreptatea, mîngîierea, înrudirea ce **o** vom dobîndi cu Dumnezeul tuturor şi roadă din prigoniri, care constă în a se sălăşlui cineva în aceeaşi casă cu Dumnezeu ,■ şi toate celelalte cîte le pot vedea, pe lîngă acestea, arătîndu-le Cuvîntul de sus, de pe munte, de pe vîrful lui înalt, ceea **ce** se poate vedea prin nădejde.

Deoarece deci Domnul Se urcă pe munte, să auzim pe Isaia, care strigă : «Veniți să ne suim în muntele Domnului» (Is., 2, 3). Şi de vom slăbi **din** pricina

1. Există şi înălțări ale răutății (II Cor., 10, 5). Cei ce sînt pe aceste înălțimi nu văd departe. Ei se văd numai pe ei. Ei le văd pe toate mici şi pe ei mari. Dar prin aceasta sînt în minciună, în întuneric. Acestea sînt nişte false înălțimi, nişte înălțimi umflate. Cine rămîne în ele rămîne în umbră.

2. Nu se poate urca cineva în seninul înălțimii curate, consistente, decît cu Hristos, sau în Hristos, fundamentul şi scara acestei înălțimi a curăției.

păcatului, «să ne întărim, cum cere proorocia, mîinile slabe **şi** genunchii slăbănogiți» (îs., 35, 3). Căci de vom ajunge la vîrf, vom afla pe Cel ce vindecă toată boala şi toată slăbiciunea, pe Cel ce la asupra Sa slăbiciunile noastre şi poartă bolile noastre [3].

Să alergăm deci şi noi în urcuş, ca, ajungînd împreună cu Isaia pe vîrful nădejdii[4], să vedem de pe înălțimea de unde se văd toate cele din jur toate acele bunătăți, cîte le arată Cuvîntul celor ce Ii urmează Lui spre înălțime.

Dar să ne deschidă şi nouă Dumnezeu-Cuvîntul gura şi să ne învețe acelea, a căror auzire e o adevărată fericire. Să ne fie însă începutul tîlcuirii noastre, începutul învățăturii date prin cele spuse.

«Fericiți, zice, cei săraci cu duhul, că a acelora este împărăția cerurilor». Dacă vreun iubitor de aur ar da de vreo scrisoare care vesteşte locul unde se află o comoară, iar locul unde e ascunsă comoara ar **cere** celor ce doresc această comoară multă sudoare şi osteneală pentru **a ajunge** la el, oare s-ar moleşi acela în osteneala lui şi s-ar lenevi în căutarea cîştigului şi ar socoti ferirea de orice oboseală mai dulce decît bogăția ? Nu ar face aceasta, nu ar face-o. Ci ar chema pe toți prie**tenii** la această osteneală, făcînd rost de multe ajutoare, ca să pună m îna pe comoara ascunsă.

Aceasta este, fraților, comoara pe care o vesteşte scrierea Scrip**turii,** iar bogăția este ascunsă sub neînțelegere. Drept aceea, să ne folosim şi noi de mulțimea rugăciunilor, ca să **ni** se facă arătată bogăția şi să împărțim între toți comoara şi să o dobîndim fiecare întreagă[5]. **Căci** aşa e împărțirea virtuții, că se împarte tuturor celor ce o doresc **şi** se dă întreagă fiecăruia, nemicşorîndu-se în cei ce se fac părtaşi **de** ea.

In cazurile de împărțire a bogăției pămînteşti, dimpotrivă, cel ce **trage** mai mult la sine nedreptățeşte pe cei ce au drept la părți egale.

& Fiul lui Dumnezeu, luînd firea noastră omenească, a luat asupra Sa slăbiciunile el de după păcat: setea, oboseala, durerea, frica de moarte. Dar suportîn-du-le cu încordare, a întărit această fire în El şi împărtăşindu-ne-o nouă astfel întărită, ne-a dat şi nouă puterea să suportăm aceste slăbiciuni şi să nu le ocolim, păcătuind. Prin aceasta ne-am întărit şi noi firea noastră din puterea firii întărite de El.

4. Să facem urcuşul ostenitor împreună cu El, întărit! de El, suportînd ca şi El Infrlnărlle, greutățile, necazurile, înfrîngînd ispitele de plăcere, ispitele fugii de durere, dobîndînd virtuțile ca forme ale tăriei duhovniceşti, cuTățind oglinda firii de pete, ca să vedem în ea pe Cel cu care ne-am făcut asemenea.

5. Comorile sufleteşti pot fi împărțite tuturor şi în acelaşi timp fiecare le poate avea pe toate. Aşa e bunătatea, smerenia, cunoştința, aşa e. Hristos, «Cel ce Se împarte şi nu Se desparte». Dimpotrivă, cu cît se împărtăşesc m'ai mulți de virtuți, de cunoştință, de Hristos chiar, cu atît li se descoperă adîncimi mai mari din ele, sau din El, pentru că, primind şi aotualizînd ceva din ele, sau din El, comunică şi celorlalți ceea ce a văzut şi a actualizat el, împreună cu căldura, cu entuziasmul său, care sporeşte po al celorlalți. Sobomiciitatea împacă astfel unitatea cu îmbogățirea continuă a credlnioioişilor.

Căci cel ce-şi măreşte partea lui micşorează partea celui împreună-păr-taş. Dar bogăția duhovnicească face la fel ca soarele, care se împarte pe sine tuturor celor ce-1 văd şi vine întreg la fiecare. Fiindcă deci fiecare nădăjduieşte un cîştig egal din osteneală, să ne fie egal tuturor ajutorul a ceea ce cerem prin rugăciuni.

întîi socotesc că trebuie să înțelegem ce este fericirea. Fericirea este, după socoteala mea, cuprinsul tuturor celor ce se înțeleg prin numirea de bine şi din care nu lipseşte nimic din cele ce răspund dorinței după bine. Dar să facem cunoscut înțelesul fericirii şi prin punerea ei alături cu ceea ce este protivnic. Protivnică fericirii este nefericirea. Deci nefericirea este starea necăjită adusă de

împrejurările întristătoare şi nevrute. Iar starea de suflet a celor aflaţi în fiecare din cele două este protivnică, una, alteia. Căci cel fericit se bucură de cele de care se face părtaş spre folosire şi se veseleşte. Iar cel necăjit e întristat de cele ***ce-***i se întîmplă, şi îndurerat.

Deci fericit cu adevărat este Dumnezeu. Căci orice am presupune că este El, fericită este viaţa nepătată, binele negrăit şi neînţeles, frumuseţea nespusă, mulţumirea prin sine [6], înţelepciunea şi puterea ,• lumina adevărată, izvorul a toată bunătatea; stăpînirea aşezată peste toate[7] ; singurul bun vrednic de iubit, Cel ce e mereu la fel[8] ,• bucuria neîncetată ; veselia veşnică; Cel despre care spunînd cineva toate cîte le poate, nu spune nimic din cele vrednice de spus. Căci înţelegerea nu poate ajunge pe Cel ce este[9]. Chiar dacă vom putea să înţelegem ceva din cele mai înalte despre El, nu putem spune prin nici un cuvînt ceea. ce înţelegem[10].

Dar deoarece Cel ce a plăsmuit pe om l-a făcut pe el după chipul Lui, în rîndul al doilea fericit este cel ce a fost făcut părtaş la Cel oare

6. **H auToXâp'î — harul prin sine. Harul e tot ce împlineşte, face superioară şi mulţumeşte viaţa noastră. Noi avem acestea din altă parte, în ultimă instanţă de la Dumnezeu. Dar Dumnezeu are totul prin Sine. Nimic nu-I lipseşte pentru a fi desăvîrşit, mulţumit şi fericit.**

7. Dumnezeu nu e stăpînit de nimic. Nu are deasupra Lui nici o stăpînire. El are stăpînirea peste toate.

8. Nu trebuie să Se schimbe, pentru că are mereu totul; nu trebuie să treacă, la o stare pe care nu o are încă.

9. înţelegerea noastră creată nu poate ajunge la Cel ce este (prin Sine). Existenţa Lui este de alt ordin decît existenţa pe care o poate cuprinde inteligenţa făcută pe măsura ei. Existenţa lui Dumnezeu e negrăită, apofatică.

10. Sfîntul Grigorie admite totuşi că putem înţelege unele despre Dumnezeu, care sînt mai înalte decît cele din planul nostru. Dar socoteşte că nu putem exprima ceea ce înţelegem. Deci e vorba de o altă înţelegere decît aceea care poale fi definită prin înţelesurile limitate ale cuvintelor noastre. De aceea folosim deobicei cuvintele poeziei, îmbinîndu-le într-un fel prin care să treacă peste hotarele înţelesurilor lor. Dar aceasta înseamnă a exprima indefinitul lui Dumnezeu. Şl e o taină felul In care se poate împăca înţelesul cu Indefinitul, sau cum putem înţelege ceea ce depăşeşte limitele definite ale Înţelesului.

poartă numele fericirii adevărate (prin fiinţă) [n]. Căci precum în cazul frumuseţii trupeşti, frumuseţea primă şi de model (upcoTo-conov xâXXoî) so află în persoana vie şi subzistentă, iar a doua, după ea, e cea care se arată în chip (în icoană), la fel firea omenească : fiind chipul fericirii aflate deasupra tuturor, poartă şi ea pecetea frumuseţii celei bune [v2], cînd arată în sine trăsăturile fericirii.

Dar deoarece întinăciunea păcatului a urîţit frumuseţea chipului, a venit Cel ce ne-a spălat în apa cea vie şi săltătoare spre viaţa veşnică [13], aşa încît noi, lepădînd urîţenia de pe urma păcatului, ne înnoim iarăşi după modelul cel fericit. Şi precum în meşteşugul zugrăvelii cel priceput ar spune celor nepricepuţi că faţa frumoasă este aceea care se alcătuieşte din părţi de un anumit fel, care are părul aşa, ochii rotunzi, sprîn-cenele arcuite, o aşezare regulată a obrajilor şi pe rînd toate din a căror bună întocmire se alcătuieşte frumuseţea, la fel şi cel ce zugrăveşte sufletul nostru prin imitarea Celui singur fericit descrie prin cuvînt pe

rînd cele care alcătuiesc împreună fericirea. Deci zice întîi: «Fericiți cei săraci cu duhul, că a acelora este împărăția cerurilor».

Dar ce cîştig vom avea din marea Lui dărnicie, dacă nu ni se face vădit înțelesul cuprins în cuvînt ? E ca şi în medicină, unde multe din leacurile prețioase şi greu de aflat rămîn nelucrătoare pentru cei ce nu le cunosc, pînă cînd nu auzim de la meşteşugul doftoricesc la ce foloseşte fiecare din ele. Deci ce înseamnă a fi sărac cu duhul, prin care putem dobîndi împărăția cerurilor ? Am învățat de la Scriptură că sînt două bogății : una vrednică de năzuit şi una vrednică de osîndit. E vrednică de năzuit bogăția virtuților, e osîndită cea materială şi pămlntească, pentru că cea dintîi e o avuție a sufletului, iar a doua duce la înşelăciunea simțurilor. De aceea, Domnul opreşte adunarea ei, ca una ce e supusă mîncării viermilor şi uneltirii furilor. Dar ne porunceşte să ne sîrguim pentru bogăția celor înalte, de care puterea nimicitoare nu se poate atinge. Iar prin vierme şi fur, **a** arătat pe jefuitorul comorilor sufletului.

Cînd deci opune sărăcia, bogăției trebuie să învățăm numaidecît, prin

11. In fond, fericirea constă în a fi, prin calitatea de chip al lui Dumnezeu, **o** ființă niciodată terminată, ca una ce participă la infinitatea lui Dumnezeu. A găsi **mereu** ceva nou în tine, ca ființă în comunicare cu Dumnezeu, întreține o bucurie **care e** una cu fericirea. Dar numai în calitate de persoană care îşi dă seama con**ştient** de această interminabilă noutate a sa, de această interminabilă cunoaştere şi mereu nouă formă de comunicare cu alții, este omul fericit. Fericirea este un apanaj **ul** persoanei. Animalul terminat ca formă de manifestare de la începutul existenței, **deci** strict finit, şi inconştient, nu poate fi numit fericit. Fericirea implică interminabilul vieții spirituale proprii şi conştiința de ea. Dumnezeu e fericit prin ființă **(^1 5vta>î (xaxapi6'C**»lc),omul, prin participare, pentru că Dumnezeu **e** infinit prin ființă, iar **omul,** prin participare.

12. Frumusețea adevărată **e** totodată bunătate. O frumusețe **iară** bunătate e întunecată. Ea e o desfigurare a frumuseții originare, de bază.

13. Apa cea vie şi săltătoare, dumnezeiască, spre viața veşnică, exprimă şi ea noutatea mereu proaspătă, mereu tînără şi netrecătoare a vieții omeneşti care şi-a refăcut legătura cu infinitatea vieții dumnezeieşti, ieşind din monotonia întunecată j patimilor de orizont îngust.

asemănare, că sînt şi două sărăcii : una vrednică de lepădat şi una care ne fericeşte. Cel ce e sărac de neprihănire, sau de avuția cinstită a dreptății, sau de înțelepciune, sau de cumințenie, sau se află sărac şi lipsit de alt oarecare mărgăritar de mare preț, e nenorocit din pricina acestei sărăcii şi nefericit din pricina lipsirii de cele prețioase.

Dar cel ce se sărăceşte cu voia de cele cugetate ca rele şi nu adună în vistieriile lui nimic din giuvaerurile diavoleşti, ci arde cu duhul şi prin aceasta îşi adună sărăcia de păcate, este cel arătat de Cuvîntul ca aflîndu-se **în** sărăcia care fericeşte, al cărei rod este împărăția cerurilor.

Dar să revenim iarăşi la comoară şi să nu ne oprim din lucrarea de descoperire a ei prin cuvîntul cercetător. «Fericiți, zice, cei săraci cu duhul». S-a spus în oarecare fel şi în cele dinainte [14] şi se va spune şi acum iarăşi, că sfîrşitul vieții întru virtute este asemănarea cu Dumnezeu. Dar nepătimirea şi lipsa de pată scapă cu totul imitării oamenilor. Căci nu este ou putință vieții pătimitoare să se asemene cu firea neprimitoare de patimi[5]. Dacă deci singur Dumnezeu este fericit, cum îl numeşte Apostolul (I Tim., 6, 15), iar părtăşia oamenilor de fericire are loc prin asemănarea cu Dumnezeu, dar imitarea este cu neputință, atunci

fericirea nu poate fi atinsă de viața omenească. Dar sînt unele din cele ale lui Dumnezeu, ce se fac cu putință de imitat de către cei ce voiesc.

Care sînt acestea ? Mie mi se pare că Cuvîntul a numit sărăcia duhului, smerita cugetare de bunăvoie. Iar ca pildă a acesteia Apostolul ne arată sărăcia lui Dumnezeu, zicînd : «Care, fiind bogat, a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogățim cu sărăcia Lui» (II Cor., 8, 9). Fiindcă deci, toate celelalte cîte se văd **în** jurul firii dumnezeieşti întrec măsura firii omeneşti, dar smerenia Lui este înrudită şi potrivită nouă celor ce umblăm pe jos şi avem alcătuirea din pămînt şi curgem spre pămînt, cînd imiți pe Dumnezeu potrivit firii, pe cît îți este cu putință, îmbraci tu însuți chipul Lui. Dar nimeni să nu creadă că dobîndirea virtuții smeritei cugetări se face fără osteneală şi cu uşurință. Dimpotrivă, aceasta cere

14.In scrierile anterioare. De aci se vede că scrierea de față nu e dintre cele ddntîi.

15.Prin aceasta nu se neagă firii omeneşti putința de a ajunge la nepătimire. Se afirmă numai că pe cînd firea dumnezeiască nu poate fi atinsă nicicînd de vreo patimă, cea omenească a putut şi poate fi atinsă de patimi şi poate ajunge sub stăpînirea lor. Numai prin harul dumnezeiesc poate ajunge în viața viitoare cu totul inaccesibilă patimilor. Căci numai Dumnezeu este prin Sine inaccesibil patimilor şi, prin aceasta, cu totul liber prin Sine Însuşi. Prin aceasta se pune iarăşi în evidență caracterul personal şi desăvîrşit al lui Dumnezeu. Căci esențele inconştiente nu sînt nici pătimaşe, nici nepătlmnşe, ca unele ce nu slnt libere.

3Q -- CalKorlc iii- Nyssu

mai mare osteneală decît se cere pentru orice altă virtute[l0]. Pentru ce ? Pentru că, dormind omul care a primit semințele cele bune, prinde rădăcină sâminţa potrivnica de căpetenie a vrăjmaşului vieții ***noastre,*** adică neghina mîndriei[17]. Căci prin cele prin care acela s-a prăbuşit la pămînt, prin aceleaşi a tras împreună cu sine slăbănogul neam omenesc, în căderea cea de obşte. Şi nu este alt rău mai mare în firea noastră, ca cel al mîndriei.

Fiindcă deci patima înălțării s-a sădit aproape în fiecare dintre cei părtaşi de firea omenească, Domnul începe de aci «Fericirile», ca să smulgă mîndria ca pe un rău începător din deprinderile noastre, sfătuindu-ne să urmăm Celui ce S-a făcut sărac de bună voie, Oare este cu adevărat fericit, pentru ca asemănîndu-ne cu El în ceea ce putem şi pe cît putem [18], adică în sărăcia prin voia noastră liberă, să ne atragem şi părtăşia la fericire. Căci zice : «Aceasta să o cugetați întru voi, ca şi Hristos, Care, fiind în chipul lui Dumnezeu, nu răpire a socotit să fie deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a golit pe Sine, chip de rob luînd» (Filip., 2, 5 urm.).

Ce poate fi mai sărac pentru Dumnezeu decît chipul de rob ? Ce poate fi mai smerit pentru împăratul celor ce sînt, decît să Se facă părtaş firii noastre celei sărace ? împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor îmbracă cu voia chipul robiei noastre. Judecătorul tuturor Se supune stăpînitorilor pământeşti. Domnul zidirii Se coboară în peşteră. Cel ce cuprinde totul în palmă nu află loc într-o ospătărie, ci e zvîrlit în grajdul dobitoacelor necuvîntătoare. Cel curat şi nepătat îşi însuşeşte întinăciunea firii omeneşti[19] şi străbătînd prin toată sărăcia noastră înaintează pînă la gustarea morţii. Vedeţi măsura sărăciei de bunăvoie ? Viaţa gustă moartea. Judecătorul e dus la judecată. Domnul vieţii celor ce sînt se supune hotărîrii unui judecător pămîntesc. împăratul a toată puterea mai presus **de lume nu** respinge **mîinile călăilor.** Spre **această pildă** să tindă, zice, măsura **smeritei**

18. Prin smerenia asumată Dumnezeu are în Sine ceva potrivit firii noastre (sofiwuijjţ). De aceea, în smerenie îl putem imita fără să ne înstrăinăm de firea noastră, cl, dimpotrivă, actualizînd-o în ceea ce îi este propriu. Dumnezeu, acceptînd să fie smerit, Se apropie El însuşi de noi, întrucât noi nu ne putem urca la înălţimea Lui. Dar Se coboară fără să piardă nimic din măreţia Lui. Există o paradoxală măreţie a smereniei. Aşa cum Dumnezeu rămîne mare, făcîndu-ni-Se accesibil în smerenie, aşa noi ne putem face mari, fără a urca la o înălţime ce nu ne e proprie. Avem putinţa unei măreţii acasă la noi. Dar aceasta nu înseamnă că smerenia nu cere eforturi. Măreţia ei cere un efort, dar un efort de coborîre, nu de înălţare ; nu de coborîre în păcate, care se socoteşte mai degrabă înălţare. Dacă lui Dumnezeu smerenia îi este uşoară, nouă ne este grea. Totuşi, deşi cere eforturi grele, smerenia e uşurată pe de altă parte de conformitatea ei cu firea noastră. Ea e cea mai grea şi cea mai uşoară. E uşoară cînd ne vedem nimicnicia reală i dar ne e greu să ne gîndim mereu la ea.

17. Mîndriei, uitarea de sine îi foloseşte mai mult decît orice patimă. Sîntem mîndri pentru că uităm de nimicnicia noastră, de firea noastră adevărată.

18. Pe Dumnezeu Cel întrupat II putem imita nu în minunile Sale, ci în smerenia Sa. Dar întrucît şi aceasta cere un efort, ne porunceşte să-L imităm în ceea ce putem.

10. Nu păcatul, ci urmările lui : afectele, adică foamea, setea, frica etc.

tale cugetări.

Dar mie mi se pare că e bine să cercetăm **şi** nebunia **patimii** mîn-driei, pentru ca această fericire **să** ne fie uşor **de** dobîndit, întrucît **şi** smerita cugetare se dobîndeşte cu multă uşurinţă şi fără oboseală. Căci, precum cei mai pricepuţi dintre doctori, sooţînd la iveală pricina bolii, biruiesc apoi **uşor** boala, aşa **şi noi** dînd **pe** faţă găunoşia celor **ce** se **fă**lesc, **ne** facem **uşor de** străbătut **calea** smeritei cugetări. Cum **s-ar** putea deci dovedi deşertăciunea îngîmfării, altfel, decît arătîndu**-se ce este** firea ?

Căci cel ce priveşte la sine şi nu la cele din jurul său nu **va** cădea uşor în această patimă. Ce este deci **omul** ? Voieşti **să-ţi** spun cel mai de laudă şi mai de cinste dintre cuvinte ? Dar însuşi Cel **ce** împodobeşte cele ale noastre şi întocmeşte în chipul cel mai pompos firea noastră cea de bun neam spune că firea noastră este din lut; şi mărirea **şi** strălucirea celui mîndru sînt rude cu tine. Iar de voieşti să spui ceva despre nemijlocita pricină a naşterii tale, mai bine nu vorbi despre aceasta. Nu dezvălui, «nu descoperi, cum zice legea, ruşinea tatălui **şi** a mamei tale» (Lev., 18, 7). **Nu** vesti prin cuvînt cele vrednice de uitare şi de adîncă tăcere. Apoi, nu roşeşti, tu, alcătuire de pămînt, **tu care** voi fi peste puţin timp praf, băşică de aer, care ai în tine o răsuflare **de-o** clipă, umplîndu-te de mîndrie şi

umflîndu-te de îngîmfare şi lărglndu**-ţl** mintea de un cuget deşert ? Nu vezi cele două margini ale vieţii **omu**lui şi cum începe şi în ce sfîrşeşte ? Te mîndreşti cu tinereţea **şl pri**veşti la floarea vîrstei şi te încînţi de frumuseţea chipului, **de forţa** mîinilor în lucrare, de picioarele sprintene la sărituri, de fluturarea **şu**viţelor de păr în vînt, de obrajii rotunji, de haina ta de purpură înflorită, de ţesătura de mătase a veşmintelor tale împeistriţate cu chipuri de războinici şi de animale, sau cu cine ştie ce istorii ? Sau poate **te** uiţi cu atenţie la sandalele tale ce scînteiază în negreaţă lor şi bucură privirea cu cusătura liniilor lor ? Te uiţi la acestea, dar nu te uiţi la tine ? Te voi arăta pe tine oa într-o oglindă, cine şi cum eşti.

N-ai văzut în mormintele de obşte tainele firii noastre ? N-ai văzut grămezile de oase aruncate unele peste altele ? Căpăţîni de trupuri goale, privind înspăimîntător şi tulburător prin găurile golite ale ochilor ? N-ai văzut guri cu dinţii descoperiţi şi alte mădulare aruncate la întîmplare ? De le-ai văzut acelea, te-ai văzut pe tine însuţi. Unde sînt semnele florii de acum ? Unde, culoarea frumoasă a obrajilor ? Unde, floarea buzelor ? Unde, frumuseţea strălucitoare a ochilor luminînd sub streaşină sprincenelor? Unde, nasul drept aşezat în mijlocul frumuseţii obrajilor? Unde, plele.lt> curgîiid |><> gnînMiz ? Unde, şuviţele flutură-

toare ? Unde, mîinile ce întind arcurile ? Unde, picioarele ce călăresc ? Porfira ? Visonul ? Hlamida ? Brîul ? Sandalele ? Calul ? Alergarea ? Nechezatul ? Toate, prin care sporeşte acum îngîmfarea ta ?

Spune-mi, unde sînt acestea, acelea pentru care te înalţi şi te socoteşti acum lucru mare ? Unde sînt nălucirile acestea din somn ? Oare există vre-o umbră mai subţire, ce scapă oricărei atingeri, ca visul tinereţii care se arată o clipă şi trece îndată ?

Acestea le spun celor tineri, lipsiţi de înţelepciune din pricina ne-deplinătăţii vîrstei. Dar ce ar spune cineva despre cei statorniciţi în vîrsta înaintată, dar nestatornici în purtările lor, care cresc încă în boala mîndriei şi oare dau acestei boli numele de înţelepciune în viaţă ?

Iar posturile de conducere şi stăpînirea peste alţii, legată de acestea, se fac cel mai mult prilejuri de mîndrie. Căci sau pătimesc de mîndrie din pricina conducerii ce o au, sau ea îi mînă spre posturi de conducere, sau vorbirile despre conducerea avută, chiar dacă nu o mai au, înviorează adeseori boala aceasta. Şi ce cuvînt are atîta putere ca să pătrundă în auzul lor, ca cel umplut de laudele linguşitorilor ? Cine va convinge pe cei stăpîniţi de ea, că nu se deosebesc întru nimic de cei ce apar pe scenă în mare pompă ? De fapt, în aceia, chiar dacă şi-au pus o mască aleasă şi s-au îmbrăcat într-o haină aurită şi sînt duşi cu pompă într-o trăsură, nu se iveşte din pricina acestora nici-o boală a mîndriei, ci cugetarea ce au avut-o înainte de arătarea pe scenă o păstrează prin deprindere în suflet şi pe scenă, iar după aceea nu se întristează că se coboară din trăsură şi leapădă masoa. Dar cei ce, din pricina postului de conducere, sînt purtaţi cu pompă pe scena vieţii, uitînd şi de ceea ce au fost cu puţin înainte, şi de ceea ce vor fi puţin după

aceea, asemenea unor băşici umflate de suflarea aerului, se umflă de vorbele mari ale linguşitorului şi luîndu-şi chipul unor măşti străine îşi schimbă privirea naturală a feţei într-una nezîmbitoare şi înfricoşătoare şi-şi întocmesc o voce aspră, prefăcînd-o într-una sălbatică spre sperierea celor ce o aud. Ei nu mai rămîn în graniţele omeneşti, ci se socotesc ca unii ce şi-au însuşit puterea şi stăpînirea dumnezeiască. Căci îşi închipuie că sînt stăpîni peste viaţă şi moarte, pentru că unora din cei judecaţi de ei le dau sentinţa spre viaţă, iar pe alţii îi osîndesc la moarte ; şi nu văd nici măcar aceasta : cine este cu adevărat stăpînul vieţii omeneşti, care hotărăşte şi începutul existenţei şi sfîrşitul ei, măcar că le-ar fi de-ajuns ca să le strîngă umflarea faptul că văd pe mulţi dintre cei ce stăpînesc pe scena puterii lumeşti răpiţi din tronuri şi duşi la morminte, *unde* tînguirea a luat locul glasurilor lăudătorilor.

Cum **e** deci stăpînul vieţii străine cel ce nu **e** stăpîn nici **pe** viaţa sa ? Deci şi acesta, dacă e sărac cu duhul, privind **pe** Cel ce S-a sărăcit de bună voie pentru noi şi avînd în faţă soarta comună a firii, nu va dispreţui pe cei de o fire cu el, din pricina înşelătoarei încîntări de stă-pînire, ci se va socoti fericit să dobîndească împărăţia cerurilor în schimbul trecătoarei smerite-cugetări.

Dar nu respinge, frate, nici celălalt înţeles al sărăciei, care se face pricină a bogăţiei din cer. «Vinde, zice, toate avuţiile tale şi le dă săracilor şi, venind, urmează-Mi Mie şi vei avea comoară în ceruri» (Mt., 19, 21). De fapt, această sărăcie nu mi se pare să fie protivnică sărăciei socotite fericite. «Iată, toate cîte le-am avut, lăsîndu-le, am urmat Ţie», zice ucenicul către Stăpînul. «Ce vom avea deci ?» (Mt., 19, 23). Şi care e răspunsul ? «Fericiţi cei săraci cu duhul, că a acelora este împărăţia cerurilor».

Voieşti să ştii cine e cel sărac cu duhul? Cel ce a dat bogăţia trupească în schimbul bogăţiei sufletului, cel ce s-a sărăcit pentru duh, cel ce s-a scuturat ca de o povară de bogăţia pămlntească, încît ajuns uşor şi aerian, e răpit la oele de sus [20], cum zice Apostolul, «călătorind împreună cu Domnul, în nor» (I Tas., 4, 16).

Greu lucru e aurul, grea, orice materie căutată pentru îmbogăţire [21]. Iar virtutea e un lucru uşor ce tinde în sus. Iar ceea ce e greu şi ceea ce e uşor îşi sînt protivnice. Deci e cu neputinţă să se facă cineva uşor, dacă şi-a lipit de sine greutatea materiei. Dacă deci trebuie să ne înălţăm la cele de sus, să ne sărăcim de cele ce ne trag în jos, ca să ajungem în cele de sus. Iar în ce chip putem face aceasta, ne spune psalmul: «A risipit, a dat săracilor, dreptatea lui rămîne în veacul veacului» (Ps., 111, 9). Cel ce e în părtăşie (în comuniune) cu săracul se aşează pe sine în partea Celui ce S-a făcut sărac pentru noi[22]. S-a făcut sărac

20. Cine nu mai tine la nimic din cele pămînteşti cugetă numai la cele de sus. E înălţat cu mintea la ele, nu-1 mai trage trupul în jos.

21. Cele materiale primesc un înţeles spiritual. Sînt grele pentru suflet, trag sufletul în jos. Nu rămîn fără o influenţă asupra sufletului.

22. Nu ajunge simpla aruncare de la noi a celor materiale, ci trebuie să adăugăm la lepădarea de ele, împărţirea lor săracilor. In acest caz nu iubim numai pe Dumnezeu, ci şi pe oameni, ajutînd pe cei săraci, pe cei ce au nevoie de ajutorul nostru. Atunci ne facem săraci pentru ei, cum S-a făcut şi Fiul lui Dumnezeu sărac pentru moi. Prin săraci comunicăm cu Hristos, Care e şi El sărac de bunurile pămînteşti. Im faţa subţiată, suptă, sensibilizată, străvezie, a săracului, atent la noi, strigînd după atenţia noastră, subliniind importanţa legăturii omului cu semenii săi, silindu-ne să descoperim valoarea omului, se străvede Dumnezeu. Cine e prieten cu săracul e prieten cu Dumnezeu. Lîngă sărac se simte învăluit Dumnezeu, Oare Se smereşte El însuşi prin sărac. Fericiţi cei ce se sărăcesc pentru săraci, că au descoperit bogăţia împărăţiei lui Dumnezeu.

Domnul, nu-ți fie nici ție frică de sărăcie. Dar Cel ce S-a făcut sărac pentru noi împărăteşte peste toată zidirea. Drept aceea, de te faci sărac împreună cu Col ce S-a făcut sărac, vei şi Împărați împreună cu Cel ce împărăteşte "[3]. Căci «fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor», de care fie să ne învrednicim şi noi în Hristos Iisus, Domnul nos-Iru, Căruia se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul II

Fericifi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul.

Cei ce urcă pe o scară oarecare, spre cele mai înalte, cînd păşesc pe prima treaptă, prin ea sînt ridicați spre cea aşezată deasupra şi iarăşi, a doua duce pe cel ce urcă la a treia şi aceasta, la cea următoare şi aceasta, la cea de după ea[24]. Şi astfel, cel ce urcă de la treapta în care **este,** înălțîndu-se mereu spre ceea ce e deasupra, ajunge la cel mai înalt **vîrf al** urcuşului.

La ce mă gîndesc pornind de aci ? Mie mi se pare că înşirarea «Feri**cirilor» are** chipul unor trepte ,• ea arată prin cuvinte cum se uşurează **urcuşul,** trecîndiu-se de la una la alta. Pentru că cel **ce** a ajuns cu înțelegerea la prima fericire, printr-o desfăşurare de la sine a înțelesurilor, **o** aşteaptă pe cea de după **aceea, chiar** dacă cuvîntul pare să mire la prima vedere. Căci cel ce aude va zice poate că nu e cu putință să ajungă, **ca** printr-o trecere de la o treaptă la alta, la moştenirea pămîntului, după dobîndirea împărăției cerurilor ,• ci dacă cuvîntul trebuie să țină seama **de** firea lucrurilor, ar fi fost mai potrivit ca pămîntul să fi fost pus înain**tea** cerului, dat fiind că urcuşul nostru se face de la primul la al doilea. Dar dacă ne-am lăsa înaripați de cuvînt şi ne-am ridica dincolo de spa**tele** bolții cereşti, am afla acolo pămîntul cel mai presus de ceruri, rîn-**duit** spre moştenire celor ce au viețuit întru virtute. Astfel nu se mai **arată că e** o greşeală în înşirarea «Fericirilor», care aşază între făgăduințele lui Dumnezeu întîi cerurile şi apoi pămînitul.

Căci tot ce e văzut, prin faptul că e supus simțurilor trupeşti, e înrudit **cu** cel ce vede. De aceea, chiar dacă pare să fie înalt după aşeza**rea** în spațiu, este dedesubtul firii înțelegătoare[25], la care nu poate ajunge cugetarea dacă **nu a trecut**

23. Nu te mai stăpînesc cele materiale, nu te mai stăpînesc grijile trupului. Eşti împărat peste ele, eşti împărat peste tine, eşti liber. Dar puterea libertății nu o ol decît stlnd în legătură cu Cel stăpîn peste toate şi liber de toate, ca izvorul tuturor, ca Izvorul nesfîrşit al stăpînirii şi al libertății, de care îți face parte şi ție.

24. Se pare că aci avem ideea de «Scară» a virtuților, care a devenit apoi atît de folosită In spiritualitatea răsăriteană. In scară, sfîntul Grigorie concretizează şi mal mult Ideea «epectazelor», a urcării necontenite a sufletului de la o treaptă atinsă la alta, a cărei vedere o deschide treapta atinsă.

25. Dedesubtul lumii cereşti a îngerilor şi a lui Dumnezeu.

mat Înainte prin cele cunoscute prin simțuri. Iar faptul că e numit pămînt planul aflător deasupra celor văzute, să nu te mire. Căci Cuvîntul coboară la smerenia

auzului nostru, odată ce S-a coborît la noi tocmai pentru aceasta, dat fiind că noi nu eram în stare să ne înălțăm la El. Deci ne predă tainele dumnezeieşti prin cuvinte şi numiri cunoscute nouă, folosindu-se de vorbele care țin de obişnuința vieții omeneşti.

Astfel, în făgăduința dinainte de aceasta a numit fericirea negrăită din ceruri «împărăție». Oare prin acest cuvînt a înfățişat ceva ce cuprinde împărăția de jos : coroane scmteind de strălucirea pietrelor, veşminte înflorite ce desfată cu lumina lor ochii delicați, pridvoare şi perdele, tronuri înalte, gărzi înarmate aşezate în rînduri de jur împrejur şi toate celelalte cîte se desfăşoară pe această scenă a vieții şi le cîntă cei ce umflă prin aceasta şi mai mult mărirea stăpînirii ? Fără îndoială că nu. Ci fiindcă numirea de împărăție e ceva mare şi mai presus de toate cele rîvnite între oameni în viață, de aceea s-a folosit de această numire pentru a da de înțeles prin ea bunătățile cele mai presus de toate. Căci dacă ar fi fost ceva mai sus între oameni decît împărăția, ar fi înaripat sufletul auzitorului prin numirea aceluia spre dorirea negrăitei fericiri. Pentru că nu e cu putință a se descoperi oamenilor, prin numirile lor proprii, acele bunătăți care sînt mai presus de simțurile şi de cunoştința omenească. «Căci nici ochiul, zice, nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit» (I Cor., 2, 9). Dar pentru ca fericirea nădăjduită să nu rămînă în afară de orice presupunere, ni se dă să auzim despre cele negrăite atît cît putem să cuprindem după smerenia firii noastre. Deci numirea pămîntului după cea a cerurilor să nu-ți atragă iarăşi cugetarea la pămîntul de jos, ci dacă te-ai înălțat cu Cuvîntul prin «Fericirea» dinainte şi ai dobîndit nădejdea cerului, cugetă la acel pămînt care nu e o moştenire a tuturor, ci numai a celor ce prin blîndețea vieții se socotesc vrednici de făgăduința lui.

Aceasta mi se pare că a înțeles-o, prin descoperirea Duhului de mai înainte, şi marele David, oare a fost mărturisit de către dumnezeiasca Scriptură, mai blînd şi mai răbdător decît toți oare au trăit această viață şi a avut prin credință ceea ce nădăjduia, zicînd : «Cred că voi vedea bunătățile Domnului **în** pămîntul celor vii» (Ps. 26, 19). Căci nu socotesc că proorocul a numit pămînt al celor vii pămîntul acesta din care odrăslesc toate cele muritoare şi care desface în țărîna sa tot ce creşte din ea ,• ci a cunoscut pămîntul celor vii, în care nu a intrat moartea, în care nu e cale umblată de păcătoşi, sau care n-a primit în el urmă de răutate, pe care nu l-a brăzdat cu plugul vicleniei cel ce seamănă neghină, care **nu** rodeşte spini şi mărăcini, ci în care se află apa odihnei şi

locul de verdeață [16] şi izvorul împătrit împărțit[27] şi via lucrată de Dumnezeul tuturor şi toate celelalte cîte le auzim prin ghicituri de la învățătura de-Dumnezeu-ittSuflată.

Iar dacă înțelegem prin acest cuvînt pămîntul înalt, cugetat mai presus de ceruri, în oare e aşezată cetatea împăratului, «despre oare s-au grăit lucruri prea slăvite», cum zice Proorocul (Ps. 86, 2), nu mai socotim ciudată ordinea înşirării «Fericirilor». Altfel n-ar fi acesta pămîntul bine-cuvîntat al împlinirii nădejdilor celor ce se vor răpi, cum zice Apostolul, în nori, întru întîmpinarea Domnului în

aer şi vor fi astfel pururea împreună ou Domnul (I Tes., 4, 16). Şi ce trebuinţă ar avea de pămîntul de jos cei a căror viaţă este înălţată în nădejdi ? «Căci ne vom răpi în nori întru întîmpinarea Domnului hi aer şi aşa, pururea cu Domnul vom fi».

Dar să vedem ce virtute încununează moştenirea acelui pămînt ? Căci zice : «Fericiţi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul». Ce este bllndeţea ? Şi ce fel de blîndeţe fericeşte Cuvîntul ? Căci nu mi se pare că trebuie să se socotească în chip egal virtuţi toate cîte se săvîrşesc cu blîndeţe, odată ce cuvîntul acesta înseamnă şi o mişcare greoaie şi zăbavnică. Pentru că, nici între alergători, cel blînd nu e mai bun decît cel ce se grăbeşte, nici cel zăbavnic în loviturile cu pumnul nu ia cununa celui cu care se luptă. De aceea, dacă alergăm spre cununa chemării de sus, Pavel ne sfătuieşte **să** ne sporim iuţeala, zicînd: «Aşa **să** alergaţi, ca să apucaţi» (I Cor., 9, 24). Pentru că şi el se mişca mereu mai iute spre cele dinainte, uitînd de cele dinapoi (Filip., 3, 13) ,• şi lovind cu pumnul, se mişca cu repeziciune ; căci străvedea atacurile vrăjmaşe. Şi stînd tare pe picioare şi avînd mîinile înarmate, nu lovea cu arma din mînă în deşert şi în ceva fără conţinut, ci atingea părţile uşor do străpuns ale celui ce se lupta cu el, îndreptînd loviturile, împotriva trupului său însuşi[28].

Voieşti să cunoşti meşteşugul în lupta lui Pavel ? Priveşte rănile pricinuite vrăjmaşului, priveşte înţepăturile produse protivnicului, priveşte împunsăturile făcute celui biruit; şi fără îndoială cunoşti pe protivnic, pe cel ce-1 războieşte prin trup, lovindu-1 cu pumnii şi zgîriindu-1 cu unghiile înfrîngerii, pe cel ale cărui mădulare le omoară cu foamea, cu setea, cu frigul, cu golătatea, căruia îi întipăreşte înţepăturile Domnului, pe care îl biruleşte prin alergare, lăslndu-l In

26. Expresie din ectenia pentru morţi.

27. Slnt cele patru rîuri din raiul de la început, în înţelesul celor patru virtuţi capitale : înţelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăţia.

28. Pavel luptă împotriva vrăjmaşului care-1 atacă în trupul său, rănindu-1 pe acela chiar în acest trup al său. Vrăjmaşul atacă sufletul lui Pavel, trezind pofte Vn trupul lui. Pavel slăbeşte pe vrăjmaşul, lovindu-1 în trupul său cu înfrînarea, cu osteneala, cu privegherea etc. Pavel omoară cu foamea mădularele trupului său, oa pe unele ce au devenit mădularele vrăjmaşului.

urma sa, ca nu cumva protivniicul, luîndu-i-o înairute, să-i acopere cu umbra Iul vederea [M].

Dacă deci Pavel e iute şi sprinten în luptă şi David îşi lărgeşte paşii alergînd după vrăjmaşi (Ps. 17, 17, urm.) şi Minele în «Cîntare» se aseamănă cu căprioara în sprinteneală (Cînt. Cînt., 2, 9), sărind peste munţi şi săltînd peste dealuri, şi multe de felul acesta se pot spune, în care e mai preţuită iuţimea în mişcare, decît blîndeţea, cum porunceşte cuvîntul aci blîndeţea, ca pe o însuşire de laudă ? Căci zice : «Fericiţi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul», fără îndoială pămîntul roditor al rodurilor bune, împodobit cu pomul vieţii, udat de izvoarele darurilor (harismelor), în care odrăsleşte via cea adevărată, al cărei îngrijitor auzim că este Tatăl Fiului (Mt., 20, 1, urm.).

Dar se vede că aci Cuvîntul ne învaţă cu înţelepciune că alunecarea-spre păoat este uşoară şi firea se apleacă repede spre rău, aşa cum trupurile grele rămîn cu totul nemişcate spre cele de sus, dar, dacă scapă din vreun vîrf înalt pe

un coborîş, sînt duse cu zgomot spre prăpastie, greutatea lor sporind iuțeala rostogolirii, cum nu se poate spune.

Fiindcă deci iuțeala în acestea este primejdioasă, e un lucru fericit ceea ce se socoteşte contrar ei. Iar aceasta este blîndețea, sau deprinderea zăbavnică greu de mişcat în astfel de porniri ale firii. Căci, precum focul, avînd o fire pururea mişcătoare spre cele de sus, este nemişcat în direcția contrară, la fel şi virtutea, mişcîndu-se cu iuțeală spre cele de sus şi neslăbind vreodată în iuțime, e greoaie în pornirea protivnică. Deci, fiindcă iuțimea noastră spre cele rele e prin fire mai mare,, cu dreptate fericeşte pe cel liniştit şi zăbavnic în acestea. Căci liniştea în acestea e mărturie a mişcării spre cele de sus.

Dar e mai bine să lămurim cuvîntul chiar prin pilde din viață. Mişcarea hotărîrii fiecăruia este îndoită, pornind liber spre ceea ce doreşte,, fie spre neprihănire, fie spre desfrînare. Iar ceea ce s-a spus despre un chip al virtuții şi al păcatului, trebuie să se înțeleagă despre fiecare.. Căci viața voită a firii omeneşti e desfăcută numaidecît în două porniri, fie în mînia ce se împotriveşte bunăvoinței, fie în trufia ce se împotriveşte modestiei, fie în duşmănia ce se împotriveşte prieteniei iubitoare şi paşnice [30]. Fiindcă deci viața omenească e legată de materie, iar

29. In *Viafa lui Moise*, sfîntul Grigorie spune că trebuie să mergem întotdeauna In urma lui Dumnezeu, nu înaintea Lui, ca să fim călăuziți de El. Aci spune că trebuie să mergem înaintea celui rău ca să nu ne fie el îndrumător. S-ar puteai deduce de aci că tîlcuirea la *Fericiri* e scrisă după Viafa *lui Moise*, întrucît în acest loc completează o idee din *Viața lui Moise*.

30. Niciodată o pornire nu ajunge să desființeze cu totul pe cea contrară, ci cea din urmă rămîne ca o potentă deocumdată In frîu, sau sub genunchiul celei ce se actualizează. Dar îndată ce acest genunchi slăbeşte, pornirea contrară intră In acțiune. Există deci o încordare sau o luptă continuă In om. Dar pornirea bună nu

trebuințele materiei trezesc patimile, şi fiecare patimă este iute şi greu cie stăpînit în pornirea ei spre împlinirea voii ei (căci materia este grea şi pornită în jos), Domnul fericeşte nu pe cei ce vieţuiesc în ei înşişi în afara patimilor (căci nu e cu putință a înfăptui în existență, în materie, o viață cu totul nematerială şi fără patimi), ci pe cel ce se ridică pînă la hotarul virtuții cu putință de ajuns în viața în trup, căreia îi spune blîn-dețe, zicînd că ajunge blîndețea spre fericire.

Căci nu legiuieşte firii omeneşti lipsa de patimi (nepătimirea). Pentru că nu e propriu legiuitorului drept să poruncească cele ce nu sînt cu putință firii. Aceasta ar fi ceva asemănător cu a muta cineva animalele din apă la o viață în aer, sau invers, pe cele ce vieţuiesc în aer, în apă. Dar legea se cuvine să fie potrivită puterii proprii şi naturale a celor cărora se dă. De aceea, fericirea cere cumpătarea şi blîndețea, nu lipsa desăvîrşită de patimi. Cea din urmă este în afara firii, iar cea dintîi e o biruință a virtuții. Dacă deci fericirea ar cere nemişcarea oricărei - dorințe (pofte), ea nu s-ar împărtăşi vieții şi binecuvântarea făgăduită ar fi fără folos. Căci cine ar dobîndi-o, odată ce e înjugat cu trupul şi cu sîngele ?[31] Dar El

Fericiți sînt deci cei ce nu se pornesc cu repeziciune spre mişcările pătimaşe ale sufletului, ci se strîng în ei înşişi prin rațiune [32], şi cei a căror rațiune, reținînd ca un frîu pornirile, nu lasă sufletul să fie dus la neoxînduială. Cel mai mult poate vedea cineva în patima mîniei, cum e -blîndețea vrednică de fericire. Căci precum un cuvînt, sau o faptă, sau o bănuială din cele urîte mişcă această boală şi înfierbîntă sîngele din jurul inimii şi stîrneşte sufletul spre răzbunare, aşa cum poveştile pre

31. In scrierile duhovniceşti ulterioare, nepătimirea se prezintă ca o stare posibilă de atins, dar se pare că ele o înțeleg altfel decît sfîntul Grigorie. El nu cere încetarea oricărei satisfaceri a trebuințelor trupeşti, dar socoteşte că se poate elstiga obişnuința satisfacerii lor, cu sentimentul unei simple necesități, depărtînd din ce In ce plăcerea din satisfacerea lor. Apoi, sfîntul Grigorie deosebeşte între ceea ce rămîne în marginile curăției şi ceea ce se dezvoltă în patimă, precum se vede din rîndurile următoare. Deci şi el socoteşte posibilă ferirea de patima pro-prlu-zisă. Poți să doreşti întîlnirea cu o persoană spre folosul spiritual al tău sau al ol, dar o poți dori şi din patimă.

32. Rațiunea adevărată a noastră ține seama de rațiunea unitară a ființei noastre şi nu lasă rațiunile parțiale să se destrame.

nu spune că e vrednic de osîndă cel ce doreşte vre-o întîlnire, ci cel ce-şi însuşeşte patima prin curvie. Căci ivirea vreunei astfel de mişcări e pricinuită adeseori, chiar fără voie, de slăbiciunea amestecată adeseori în fire. Dar a nu fi luat, ca un torent ce se rostogoleşte la vale, de pornirea patimii, ci a se împotrivi bărbăteşte acestei mişcări şi a respinge patima prin gînduri e o faptă a virtuții.

fac firea, prin vre-o băutură vrăjită, In chipuri de animale, la fel se poate vedea elite un om prefăcut dintr-odată, din mînie, în porc, sau cline, sau panteră, sau altă fiară de felul acesta [33]. Ii vezi ochii însîngerați, părul răscolit şi tremurînd, glasul aspru, rostind vorbe mintoase, limba dezlănțuită de patimă nemaislujind gîndurilor lăuntrice, buzele strînse nemaiputînd rosti desluşit cuvintele, nici reține balele ce-i ies îmbelşugat din gură din pricina patimii, ci scuipînd grețos spuma odată cu cuvintele ; aşa sînt mîinile, aşa picioarele, aşa, toată starea trupului, fiecare mădular întipărindu-se de patimă.

Dacă deci acesta este aşa, iar cel ce avînd în fața ochilor fericirea îşi alungă boala prin gînduri, printr-o privire aşezată, printr-un glas liniştit, tămăduindu-se ca un doctor pe sine, prin meşteşugul său, de urîțenia ieşirii din minți, oare nu vei zice şi tu, opunîndu-1 pe acesta, aceluia, că cel sălbatic este nenorocit şi vrednic de lepădat, iar cel blînd, care nu-şi lasă purtarea cuviincioasă atrasă de răutate, este fericit ?

Iar că Cuvîntul priveşte mai ales la patima aceasta, se vede din faptul că legiuieşte blîndețea după smerita cugetare. Căci e vădit că una e legată de alta şi simțirea smeritei cugetări e ca o maică a deprinderii blîndeței. Pentru că dacă scoți din purtare îngîmfarea, patima mînlei nu mai are prilej să se ivească. Căci pricina acestei boli este ocărîrea şi ne-onorarea. Dar simțirea neonorării nu-1 atinge pe cel ce se deprinde pe sine cu smerita cugetare. Căci cel ce-şi are gîndul curățit de amăgirea omenească şi vede nimicnicia firii care i s-a sortit, din ce obîrşie îşi are alcătuirea şi la ce sfîrşit îl duce scurtimea de o clipă a acestei vieți, şi In-tinăciunea legată de trup şi sărmana neputință a firii, care nu este în stare să se păstreze prin ea însăşi, dacă nu şi-ar împlini cele de nevoie prin mulțimea animalelor ,• cel ce vede, pe lîngă acestea, supărările şi jalea şi nenorocirile şi chipurile de multe feluri ale bolilor, cărora e supusă viața omenească şi de care nu e nimeni liber şi neîmpovărat ,• cel ce vede acestea întocmai aşa cum sînt, cu un ochi curat al sufletului, nu se supără uşor de lipsa cinstirilor. Dimpotrivă, va socoti amăgire cinstirea ce-i vine de la cineva pentru cine ştie ce lucru, odată ce nu se află în firea noastră ceva vrednic de cinstire, decît sufletul, a cărui cinstire nu-i vine de la cele ce le caută în lume. Căci a se făli cu bogăția, a se lăuda cu neamul, a căuta spre slavă, sau a se socoti că e mai presus de semenul său, lucruri pentru care oamenii îşi atrag cinstiri, — toate acestea nimicesc cinstea sufletului şi-i aduc osîndă. De aceea, nici un om cu judecată nu umblă să-şi păstreze curăția sufletului cu ceva de felul acesta. Iar a face aşa, nu înseamnă nimic altceva, decît a stărui în de-

prinderea adîncă a smeritei cugetări, după a cărei dobîndire mînia nu va mai avea nici o intrare în suflet. I>ar unde lipseşte mînia, a biruit viața puşnică şi

33. Dacă sărăcia cu duhul o prezentată de sflnlul Grigorie ca opusă poftei sau, mal precis, lăcomiei, blîndelea e văzuta <<i opusă mlnlel.

liniştită care nu e altceva decît blîndeţea, al cărei sfîrşit este fericirea şi moştenirea pămîntului ceresc, în Hristos Iisus, Căruia se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul III

Fericiţi cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia.

încă **n**-am păşit pe vîrful muntelui, ci ne aflăm încă la poalele înţelesurilor. Am trecut doar peste două coline, peste sărăcie şi peste blîn-doţea **de** deasupra acesteia, ridicaţi prin «Fericiri». După acestea Cuvîntul ne călăuzeşte spre cele mai înalte şi ne arată în cele ce urmează, **prin** «Fericiri», a treia înălţime. Deci trebuie să alergăm numaidecît spre **ea,** lepădînd toată lenea şi tot păcatul ce ne învăluie, cum zice Apostolul, oa ajunşi uşori şi sprinteni pe vîrf, să umblăm cu sufletul în lumina mai curată **a** adevărului.

Ce este deci ceea ce se spune : «Fericiţi cei ce plîng, că aceia se **vor** mîngîia» ? **Va** rîde, fără îndoială, cel ce priveşte la lume şi va zice, bătîndu-şi joc de Cuvîntul: Dacă sînt fericiţi în viaţă cei chinuiţi de **toate** nenorocirile, urmează că sînt nenorociţi cei **a** căror viaţă e lipsită **de** supărări şi de suferinţe. Şi numărînd diferitele feluri de nenorociri, îşi **va** spori rîsul, aducînd la vedere greutăţile văduviei, nenorocirea stării de **orfan,** pagubele, sfărîmările de corăbii, căderea în prinsoare în **timpul** războiului, hotărîrile nedrepte **de la** judecătorii, exilurile, confis**cările de bunuri,** necinstirile, nenorocirea **bolilor, oa** orbirile şi ciuntirile şl tot **felul de** suferinţe trupeşti şi orice boală se întîmplă oamenilor în **viaţa aceasta,** fie că atinge trupul, fie sufletul, **toate le** va înşira pe nume, socotind că **prin ele va** dovedi vrednic **de rîs** cuvîntul care-i fericeşte **pe cei ce plîng.**

Dar noi, neluînd prea mult în seamă pe cei ce judecă cu micime **de** suflet şi cu cuget coborît dumnezedeştile înţelesuri, vom încerca, pe cît **ne este** cu putinţă, să vedem bogăţia ascunsă în adîncul celor spuse, ca **şi prin** aceasta să se facă vădit cît de deosebită este înţelegerea trupească **şl** pămîntească **de** cea înaltă şi cerească.

Cel mai la îndemînă ne este să socotim fericit acel plîns, care se naşte pentru greşeli şi păcate, după învăţătura lui Pavel despre întristare, care zice că nu este un singur fel de întristare, ci unul este lumesc, iar altul după Dumnezeu ; şi că roadă întristării lumeşti este moartea, iar

cealaltă lucrează celor Întristaţi mîntuire prin **pocăinţă** (II **Cor.,** 7, 10). **Cu adevărat, acest fel de pătimire a sufletului nu este fără fericire,** cînd **sufletul, ajuns** la **simţirea răului,** îşi deplînge **viaţa în păcat.** Să luăm o pildă : **în** bolile trupeşti, **cînd vre-o parte** a trupului e căzută în înţepeneală din pricina vreunei boli, lipsa de durere a ei este un semn că bolnavul s-a apropiat de moarte ; dar dacă prin vreun meşteşug doftoricesc simţirea vieţii a fost adusă iarăşi în trup, atît bolnavul cît şi cel ce se îngrijesc de tămăduirea lui se bucură, socotind venirea mădularelor **la** simţirea înţepăturilor ca un semn că bolnavul s-a întors spre viaţă. Tot aşa, cum zice Apostolul, cînd unii, căzuţi în nesimţire, se predau **cu totul** vieţii **în păcate, ajunşi ca nişte morţi** adevăraţi şi cu totul nemişcaţi în viaţa cea întru virtute, nu mai au nici o simţire a ceea ce fac. Dar dacă Cuvîntul-Doctor, străpungîndu-i inima cu frica celor ce-1 aşteaptă, **ca prin nişte doftorii fierbinţi şi arzătoare (înţeleg** prin ele ameninţările înfricoşătoare ale judecăţii viitoare), adică înţepîndu-1 şi arzîn-du-1 pe cel omorît prin patimi de plăcere [34] cu frica gheenei, cu frica de focul cel nestins, sau de viermele cel fără de moarte [35], sau cu gîndul la scrîşnirea dinţilor, la tînguirea neîncetată, la întunericul cel mai dinafară şi la cele asemenea acestora, ca şi cu nişte doftorii fierbinţi şi înţepătoare, îl aduce la simţirea vieţii, în care se afla înainte, îl face fericit, prin faptul că-i sădeşte în suflet simţirea dureroasă.

Aşa a făcut Pavel, care a biciuit cu cuvîntul pe cel oe se înfierbînta **în patul tatălui său cîtă vreme acela a stăruit cu nesimţire în păcat,** dar **oînd doftoria bătăii l-a vindecat pe acela, încît a ajuns fericit** prin plîns, a început să-1 mîngîie, ca nu cumva acela să fie copleşit printr-o prea mare întristare (II Cor., 2, 7).

Să ne fie deci şi acest înţeles al «Fericirii» de faţă de folos pentru viaţa întru virtute, dată fiind marea stăpînire a păcatului în fiinţa oamenilor şi faptul că plînsul din pocăinţă s-a dovedit ca o doftorie a lui.

Dar mie mi se pare că Cuvîntul ne-a împărtăşit ceva **şi** mai adînc prin cele spuse, dîndu-ne, prin plînsul prelungit de care vorbeşte, un alt înţeles decît cel amintit. Căci dacă ar fi arătat numai căinţa pentru păcat, ar fi fost nimerit să-i fericească pe cei ce au plîns şi nu pe cei ce plîng pururea, cum de pildă, în cazul bolii, fericim pe cei ce s-au tămăduit şi nu pe cei ce se doftoricesc mereu. Căci prelungirea lucrării de vindecare **arată totodată neîncetarea bolii[36].**

34. Patimile (ta nâfti)) au şi in greceşte — şi prin împrumut şi în româneşte — atît înţelesul de patimi sufleteşti cît şi pe acela de boli. Ele duc sufletul la moarte, dacă nu sînt vindecate.

35. Expresie care arată că sfîntul Grigorie părăsise teoria apocatastazei, care apărea în unele scrieri din tinereţe.

36. Faptul că Domnul vorbeşte la prezent de cel ce plîng e dovada că e vorba de cel ce nu plîng numaidecît din căinţă, ci din dorul continuu după cer.

Dar şi din alt motiv mi se pare că se cuvine să nu rămînem numai la înțelesul că Cuvîntul ar fi făgăduit fericirea celor ce plîng pentru păcat. Căci Ii vom afla pe mulți avînd o viață de neosîndit şi mărturisită de Însuşi glasul dumnezeiesc ca împodobită cu toată virtutea [37]. Căci, care p lăcomia lui Ioan ? Care e închinarea la idoli a lui Ilie ? Ce greşeală mică sau mare cunoaşte istoria în viața acelora? Deci, ce vom zice? Oare îi socoteşte Cuvîntul în afara fericirii pe cei ce nu s-au îmbolnăvit la Început şi de aceea nu au ajuns la trebuința doftoriei acesteia, adică la plînsul din pocăință ? Sau nu e o nebunie să fie socotiți aceştia lepădați de Dumnezeu, pentru că n-au păcătuit şi deci nu s-au tămăduit de boală prin plîns ? Sau n-ar fi un lucru mai bun a păcătui, decît a viețui fără de păcat, dacă numai pe cei ce se pocăiesc îi aşteaptă harul Duhului ? Căci zice : «Fericiți cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia». Deci, urmînd pe cît este cu putință, precum zice Avacum, Celui ce ne urcă la cele înalte, să cercetăm iarăşi înțelesul ascuns în cele spuse, ca să aflăm cărui plîns i se îmbie rnîngîierea.

Să privim deci în viața omenească, pentru a vedea mai întîi ce este plînsul şi din ce motive se naşte. E vădit tuturor că plînsul este o stare tristă a sufletului, pricinuită de lipsa celor dorite şi care nu se naşte în cei ce viețuiesc în veselie. De pildă, e fericit cineva în viață cînd toate lucrurile îi merg ca pe sfoară spre plăcerea lui, cînd se veseleşte cu soția, se bucură de copii, e întărit de ajutorul fraților, e lăudat în adunarea obştească, e cinstit de stăpmitori, temut de duşmani, nedisprețuit de supuşi, plăcut prietenilor, împodobit cu bogăție, se desfată de dulceața trupului, e nesupărat şi tare cu trupul, avînd toate cîte se socotesc de cinste în lumea aceasta. Unul ca acesta se bucură întru veselie de toate cele din viața aceasta.

Dar dacă se iveşte vre-o schimbare în această bunăstare a vieții lui, fie vre-o despărțire de cei dragi, fie vre-o pagubă în venituri, fie vre-o ştirbire a sănătății sufletului, pricinuită de vre-o oarecare întâmplare, atunci, lipsindu-se de ceva din ceea ce îl veselea, se naşte în el o stare de suflet protivnică, pe oare o numim plîns.

Deci este adevărat cuvîntul spus mai înainte, că plînsul este o simțire dureroasă a lipsirii de cele ce ne veselesc [38]. Dar dacă am înțeles

37. De aci se vede că afirmarea de mai înainte a sfîntuiui Grigorie, că nu poate ajunge omul la nepătimire, nu se înțelege ca neputința vreunui om de a ajunge să nu mai păcătuiască, oi numai de neputința de a nu simți durerea, sau chiar o anumită plăcere pentru satisfacerea trebuințelor strict necesare ale trupului.

38. Plînsul se naşte din sentimentul că ne lipseşte ceva ce ne împlineşte. Cel co plînge pentru păcate plînge pentru că a deviat de la drumul drept al împlinirii sale. Cel ce plînge continuu, plînge pentru că nu e în toată infinitatea lui Dumnezeu. In plîns se manifestă setea omului după împlinirea noastră în infinitul personal, sau In Dumnezeu. Dar e şi un plîns al întîlnirii cu cel iubit, cu indefinitul persoanei Iul. Insă şi în acosla se manifestă simțămîntul omului că nu e împlinit prin el însuşi.

plînsul omenesc, rele ce ni s-au arătat să ne fie călăuză lin cele ce nu le cunoaştem ca să ni se facă vădit ce este plînsul socotit fericit, căruia îi urmează mîngîierea. Căci dacă plînsul acesta ar fi pricinuit de lipsirea bunătăților trebuincioase aici, n-ar plînge cineva pentru ceea ce nu cunoaşte [3fl]. Deci se cuvine să cunoaştem întîi

ce este binele cu adevărat, ca apoi să înțelegem firea omenească[40]. Pentru că, numai dorind acest bine adevărat, vom izbuti să dobîndim plînsul cel pe care-1 fericește Domnul.

Să luăm o pildă : dintre cei ce viețuiesc în întuneric, cel ce s-a născut în întuneric şi cel ce e închis în el din vreo întîimiplare nefericită, după ce s-a obişnuit cu bucuria din lumina de afară, nu sînt atinşi la fel de această nenorocire. Căci cel din urmă, ştiind de ce a fost lipsit, socotește grea păgubirea de lumină, iar cel dintîi, necunoscînd bucuria de lumină pentru că a crescut în întuneric, petrece neîntristat în el, socotind că n-a căzut din nici una din bunătăți. De aceea, pe cel din urmă dorința luminii îl îndeamnă la toată străduința şi născocirea ca să vadă iarăşi lumina de care s-a lipsit din nefericita întîmplare, pe cînd cel dintîi îmbătrîneşte viețuind în întuneric, deoarece n-a cunoscut ceva mai bun, socotind starea de față ca un bine. Acelaşi înțeles se află şi în cuvîntul de față : cel ce a izbutit să vadă cu adevărat binele, dar pe urmă a cunoscut sărăcia firii omeneşti, va simți o nenorocire în suflet să nu fie în binele acela şi-şi va face din viața de aici o viață de plîns. Deci nu plînsul socotesc că-1 laudă Cuvîntul, ci cunoştința binelui, căreia îi urmează pătimirea întristării pentru motivul că nu mai are în viața de față ceea ce dorește.

Desigur, plînsul poate căpăta şi un sens desfigurat: sensul unui plîns pentru că îmi lipsesc unele lucruri materiale, un plîns de «ciudă», pentru că am fost jigniți. Acest plîns e produs de considerarea a ceea ce nu e esențial ca esențial pentru împlinirea noastră. Plînsul veşnic se hrăneşte din lipsirea noastră de Dumnezeu ca împlinire adevărată, dar fără conştiință că Dumnezeu este ceea ce ne lipseşte cu adevărat. E plînsul celui din iad. Acesta simte chinul, dar nu ştie ce i-1 cauzează.

39. Plînsul pe care-1 fericeşte Domnul nu e plînsul pentru lipsirea de cele trebuitoare în viața de aici. Căci acesta nu e socotit de nimenea ca un plîns fericit. Deci plînsul acesta e pentru lipsirea de bunătățile ce nu le cunoaştem, deoarece nu aparțin vieții pămîntești. Omul plînge chiar cînd are cele de trebuință pentru viața de aici. Şi această e o dovadă că el nu se simte împlinit prin acestea. El caută pe Dumnezeu, sau persoana infinită şi comuniunea cu ea. In plînsul cel bun e o sete de comuniunea cu Persoana infinită a omului, o sete după infinitatea iubirii personale.

40. Plînsul pe care-1 fericeşte Domnul e plînsul pentru lipsirea de bine. Acesta e acel plîns pentru lipsirea de cele ce le cunoaştem. Căci şi produsele acesteia iau un chip, deci se definesc.

41. Această temă a pesterii e luată de la Platon, dar fără aplicarea ei în legătură cu preexistența sufletului, ci numai ca urmare a căderii din rai, sau din dorința sufletului după Dumnezeu Cel nemărginit.

42. Dumnezeu întrece chiar posibilitățile imaginației, care întrece marginile celor ce le recunoaşte. Căci şi produsele acesteia iau un chip, deci se definesc.

43. Cele rele nu sînt opera lui Dumnezeu. Răul nu are propriu-zis nici un «ipostas», sau o subzistență în el însuşi. El e creat pe un «ipostas», sau pe o «substanță» străină, care ca atare e bună şi e creată de Dumnezeu.

44. Cuvintele şi înțelesurile cugetate la gradul superlativ se referă toate la Dumnezeu. Dar întrucît tot ce este cugetat în oarecare măsură ca bun există prin Împărtăşirea Ia ceea ce e bun, în înțelesul superlativ, toate înțelesurile şi cuvintele cu sens bun îşi au măcar în mod indirect originea în Dumnezeu, sau se referă măcar la mod indirect la El. Iar întrucît cuvintele şi înțelesurile negative nu pot exista declt presupunînd pe cele pozitive, al căror înțeles îl neagă, sau îl alterează, nici acestea n-ar putea exista dacă n-ar fi Dumnezeu. Diavolul îşi are şi el existența de la Dumnezeu, deşi a strîmbat-o prin voia lui. Toată vorbirea are ca temei al existentei ei pe Dumnezeu şi e îndreptată spre creaturile conştiente, care o pot folosi Insă şl In mod strîmb. Dumnezeu însuşi, sau mai precis Fiul, prin Care a fost creată lumea, după rațiunile Lui, susținute de ființa Lui, e de aşa fel că El trebuie exprimat prin cuvînt, deşi e mai presus de toate cuvintele noastre, care exprimă înțelesurile lucrurilor create. Ca să ne apropiem mai mult de înțelegerea Lui, pe de o parte trebuie să folosim cuvintele referitoare la lumea creată de Cuvîntul după rațiunile Lui, pe de alta, să le depăşim, negîndu-le, întrucît El, ca necreat, nu poate fi cuprins In cuvintele ce se potrivesc lumii create. El e originea mai presus de cuvinte a cuvintelor, El e Cuvîntul cuvintelor şi cuvîntat de noi, mai bine-zis «binecuvîn-tat», dar în acelaşi timp e dincolo de ele. «Cuvinte, dă-mi cuvînt», se spune într-un tropar din Vinerea Mare. El ne dă continuu cuvinte, ne provoacă să vorbim, prin răspunderea sădită în noi, ni Se face continuu cunoscut ca fiind Cuvînt al cuvintelor şl de cuvîntat, dar în acelaşi timp ca subiect al lor, şi mai ales ca primul subiect, ca subiectul necreat, mai presus de cuvinte, dar pricinuitor de cuvinte.

45. Se vede în toate lucrurile lumii, se vede în noi şi, în acelaşi timp, nu se vede în El însuşi.

46. Aceasta e radicala deosebire între existența noastră şi a Lui : existența noastră e dăruită de El, dar El însuşi există pururea şi nu are nevoie să vină la oxistcnță. Existența Lui e atît de deplină, că nu arată că ar fi avut şi ar avea nevoie de altcineva <<i să fie. Tocmai de aceea, grăind despre creaturi, implicăm pe de

Deci urmează să cercetăm ce este aceea de care nu e luminată peştera aceasta întunecată a firii omeneşti, în viaţa de faţă[41]. Sau, poate, priveşte dorinţa noastră spre ceva ce nu se poate grăi şi înţelege ? Dar de unde e în noi gîndul să cercetăm firea a ceea ce dorim ? Înţelesul cărui nume şi cuvînt ne poate da o cunoştinţă cuvenită a luminii mai presus de toate ? Cum voi numi pe Cel ce nu poate fi văzut ? Cum voi înţelege pe Cel fără mărime, fără cîtime, fără calitate, fără formă ? Pe Cel ce nu poate fi găsit nici în spaţiu, nici în timp ? Pe Cel ce întrece orice mîngîiere, orice închipuire care hotărniceşte[42] ? Pe Cel care •dă viaţă şi subzistenţă tuturor celor cugetate ca bune[43] ,• pe >Cel în legătură cu Care se cugetă tot înţelesul şi numele înalt : dumnezeirea, împărăţia, puterea, veşnicia, nestricăciunea, bucuria şi veselia şi tot ce se cugetă şi se grăieşte cu înţeles înalt[44]? Cum deci şi prin «ce cugetări este cu putinţă să vină sub vederea noastră acest bine, care se vede şi nu se vede : [45] Cel care dăruieşte tuturor celor ce sînt existenta, dar El însuşi există pururea şi nu are trebuinţă să vină la existentă /fl ?

Dar pentru ca cuvîntul să nu se obosească înlimzlndu-se la cele necuprinse de el, dat fiind că acest bine nu poate veni la înțelegere, fiind dintre cele mai presus de înțelegere prin fire, să ne oprim din străduința aceasta, cîştigînd din aceste cercetări numai atîta, că, prin faptul de a nu vedea pe Cel căutat, ne-am alcătuit o oarecare închipuire a mărimii celor căutate [47]. Cu cît credem deci că binele este prin fire mai înalt decît cunoştința noastră, cu atît întindem mai mult plînsul în noi (în conştiința) că binele de care sîntem despărțiți este de aşa fel şi aşa de mare, încît nu putem cuprinde nici măcar cunoştința lui [48].

Dar noi oamenii am fost odată părtaşi de acest Bine, care întrece orice putere de cuprindere. Şi acel Bine era în firea noastră atît de mult mai presus de orice înțelegere, că acel omenesc părea să fie altul, odată ce era format după chipul prototipului (modelului) în asemănarea cea mai deplină cu El [49].

Căci cele ce le cugetăm acum, prin presupuneri, despre Acela, toate acestea erau şi legate de om **(uep't xov ăv&pojitov)**, prin nestricăciunea şi fericirea lui: avea stăpînirea de sine şi nesupunerea sub vre-o stăpini re, neîiitristarea şi nogrija

o parte grăirea despre El, Care le-a dat existența, pe de alta, nu putem reda prin cuvintele despre modul existenței lor modul existenței Lui. Întrucît orice existență e redată de cel ce o cugetă prin cuvinte, trebuie să vorbim şi despre El; dar întrucît cuvintele noastre se referă direct la cele create de El, nu la El însuşi, prin ele Îl redăm pe El numai indirect, dar adeseori destul de conştient. El e deasupra lor, dar şi originea lor.

47. Ideea aceasta e expusă şi în *Viața lui Moise* (cu ocazia intrării în întunericul de pe Sinai). Deşi nu putem ajunge la cuprinderea Celui necuprins, chiar prin cîştigarea acestei conştiințe care poate creşte prin noi la noi înaintări spirituale, am cîştigat totuşi şi ceva pozitiv : ne dăm seama de mărimea infinită, de necuprins, a lui Dumnezeu. In rezultatul negativ al efortului de a-L cuprinde, se cuprinde totodată un rezultat pozitiv. întunericul e luminos.

48. Este de reținut această explicare a plînsului neîncetat din conştiința neputinței cuprinderii Celui dorit, despre Care pe de altă parte ştim cît este de mare. Necunoaşterea nu e o ignoranță care ne scufundă în nepăsare, ci e imprimată de o mare simțire a unui dor neîmplinit, a unei prezențe de dimensiuni infinite. Cu cît ştim mai mult de mărimea Binelui pe care nu-L putem cuprinde, cu atît dorul de El e mai mare, simțind în ființa noastră lipsa cuprinderii Lui, ca o stare de neîmplinire. Sînt împletite aci o mulțime de paradoxuri. Firea noastră e făcută nu numai pentru bine în general, ci pentru Binele nesfîrşit. Pe de altă parte pe Acesta nu-L putem încăpea niciodată, dar II simțim pînă la intensitatea plînsului, în ființa noastră. In acest plîns trăim în noi o prezență neprezentă a Binelui nesfîrşit. In alte proporții, e o trăire ce o au şi cei ce se iubesc. Il ai pe cel iubit şi niciodată nu-1 ai deplin, deşi el vrea să ți se dăruiască întreg. Aceasta ar duce la confuzia, deci la dispariția iubirii. Cel dorit e persoană, căci dacă ar fi obiect, l-ai înghiți în tine integral, sau te-ai pierde tu în el. Cel căutat pînă la lacrimi nu poate fi decît persoană, căci numai ea te încălzeşte, şi poate fi mereu dorită, neputînd fi înghițită. Căutarea cu lacrimi a Binelui negrăit de către firea noastră arată implicarea legăturii noastre cu Persoana infinit de bună.

49. Aci se explică de ce dorul după unirea cu Binele nesfîrşit ține de firea omenească şi deci şi plînsul după această unire : pentru că în unirea aceasta cu El a fost creată firea noastră la început. Dorind această unire cu simțirea intensă care merge pînă la plîns, omul doreşte integritatea firii sule însăşi, legată de integritatea unirii cu Dumnezeu. De aceasta e legală fericirea sa.

vieții şi petrecerea în cele dumnezeieşti ; avea în înțelegerea dezvăluită şi curată de orice acoperămînt privirea ațintită spre bine.

Căci toate acestea ni le **dă** să înțelegem Scriptura **în** cele spuse despre facerea lumii, prin puține cuvinte, anume **că** omul a fost plăsmuit (itsuAio&T))

după chipul lui Dumnezeu **şi** trăia în rai şi se desfăta de pomii sădiți acolo. Pentru că rodul acelor pomi era viața **şi** cunoştința **şi** cele asemenea. Iar dacă acesteia erau în noi, cum nu va suspina ca un **ne**norocit cel ce-**şi** compară ticăloşia **de** acum cu fericirea **de** atunci ? Căci cel înalt a fost coborît; cel făcut după chipul Celui ceresc s-a făcut după chipul pământului; cel rânduit să împărătească a fost robit; cel zidit spre nemurire a fost desfăcut de moarte ,• cel **ce** petrecea în desfătarea raiului a fost strămutat în acest loc al bolilor **şi** al durerilor ,• cel înzestrat cu nepătimirea **şi**-a însuşit în locul aceleia viața pătimaşă **şi** întinată ; cel nestăpînit **de** nimic **şi** stăpîn pe sine e stăpînit acum astfel şi de atâtea rele **că** nu **e** uşor nici măcar să numărăm pe tiranii noştri. Căci fiecare dintre patimile din noi se face un despot al celui robit **şi,** cucerind precum un tiran cetatea sufletului, chinuieşte pe cel **pe** care l-a supus chiar prin supuşii de odinioară ai acestuia, folosindu-se de gîn-durile noastre după plăcerea lui; la fel mînia, frica, laşitatea, obrăznicia, patima **întrlstăTii şi** a plăcerii, ura, vrajba, neîndurarea, cruzimea, pizma, linguşirea, pomenirea răului, nepăsarea **şi** toate patimile protivnice cugetate **în** noi, sînt ca un şir de tirani **şi** de despoți, care țin sufletul robit sub stăpânirea lui. Iar dacă ar socoti cineva **şi** nenorocirile trupeşti împletite cu firea noastră **şi** sădite în ea, adică bolile de multe feluri pe care omul nu le cunoştea la început, plînsul ar spori **şi** mai mult, **vă-**zînd în locul celor bune pe cele de întristare **şi** punând față **în** față relele de care suferă, cu bunătățile pe care le-a pierdut.

Deci aceasta **ni** se pare că o învață în chip tainic cel ce fericeşte plînsul: faptul că sufletul, privind spre binele adevărat, nu se lasă scufundat în amăgirea de acum a vieții. Căci nu poate trăi fără lacrimi cel ce înțelege cu adevărat lucrurile, nici nu poate socoti că cel ce se adînceşte în cele ale vieții acesteia nu se află **în** cele **de** întristare. Aceasta se poate vedea numai la dobitoacele fără rațiune, a căror fire are o alcătuire jalnică (pentru că, ce e mai jalnic ca lipsa rațiunii?) [50]. Ele n-au nici o simțire a nenorocirii, măcar **că** viața lor se desfăşoară şi **ea** însoțită de o oarecare plăcere [51]. Căci şi calul nechează, **şi** taurul risipeşte praful, şl porcul guița In fata grămezii, şl cățoii se Joacă, şi vițeii zburdă şi fiecare

50. Ele au o alcătuire rațională, dar nu o rațiune conştientă, înzestrată cu o putere de Îndrumare liberă a vieții lor şi a lucrurilor din lume.

51. Deşi vede in viața animalelor o oarecare plăcere, sfîntul Grigorie o socoteşte totuşi jalnică, prin faptul că e lipsită de rațiune. A avea rațiune şi a face uz de ea e un lucru mai bun decît orice plăcere neraționlă, inconştientă. Un bine

dintre animale poate fi văzut arătîndu-şi plăcerea prin unele semne, dar dacă ar avea vreo părtăşie de harul rațiunii, n-ar avea plăcere de viața lor dobitocească şi jalnică[52].

Aşa se întîmplă şi cu oamenii. Mai ales, cei ce n-au nici-o cunoştință de bunătățile de care a fost lipsită firea noastră îşi petrec viața de aici în plăceri. Iar îndulcirea de cele de aici e însoțită de necăutarea celor mai bune. Şi cel ce nu le caută nu află ceea ce se dă numai celor ce caută.

Deci, de aceea Cuvîntul fericeşte plînsul : nu pentru că îl socoteşti» fericit în el însuşi, ci pentru ceea ce vine prin el[83]. însăşi perechea cuvintelor arată că plînsul este fericit pentru că este urmat de mîngîie-re. Căci zicînd : «Fericiți cei ce

plîng», nu a încheiat cuvîntul, ci a adăugat: «că aceia se vor mîngîia». Aceasta mi se pare că a spus-o mai înainte şi marele Moise (mai bine-zis, Cuvîntul, Care a rânduit prin el tainicele porunci despre Paşte), legiuind să se folosească pîine nedospită în zilele sărbătorii, iar carnea să fie însoţită de verdeţuri amare [M], ca prin aceste ghicituri să învăţăm că nu se poate face cineva părtaş de sărbătoarea cea tainică, dacă nu amestecă de bună voie vcrdeţurlW» amare în viaţa simplă şi nedospită. De aceea, şi marele David, deşi »e vedea ridicat la cea mai înaltă măsură a fericirii omeneşti (adică la treapta împărătească), a adaus vieţii lui amărăciuni din belşug, suspl-nînd şi plîngînd şi tînguindu-se de prelungirea întristării în trup. Şi, topit de dorul după cele mai mari, zice : «Vai mie, că nemernicia mea s-a prelungit» (Ps. 119, 5). Iar în alt loc, privind ţintă la frumuseţea sălaşu-rilor dumnezeieşti, zice că se topeşte de dorinţa după ele, socotind că e mai bucuros să fie aşezat acolo între cei din urmă decît să fie primul între cei de faţă.

Iar dacă voieşte cineva să cunoască şi mai bine înţelesul acestui plîns fericit de Domnul, să se gîndească la povestirea despre Lazăr şi bogatul, în care această învăţătură ni se înfăţişează şi mai dezvăluit. «Adu-ţi aminte, zice Avraam către bogat, că ai luat cele bune ale tul»

de care nu eşti conştient nu e bine gustat ca atare. Fiinţele inconştiente slnt «bune» numai pentru că au un rost pentru fiinţele conştiente.

52. Pentru că o raţiune care nu e capabilă să se depăşească pe sine, să depăşească nişte legi strimte, neputînd cunoaşte şi depăşi planul lumii acesteia sui.pusi» unor legi strimte, nu are nici putinţa de a ajunge la fericire.

53. Plînsul e semnul nemulţumirii omului cu viaţa de aici, semnul că o făcut pentru o viajă superioară.

54. Sărbătorile îi îndemnau să nu se lege de lumen aceasta şi de plăcerile el. Fără cruce nu se ajunge la înviere, tnţcleglml, prin cruce, durerile legate de o anumită despărţire de lumea aceasta.

In viaţa ta ; asemenea şi Lazăr cele rele. Pentru aceea aceste se mîngîie, iar tu te chinuieşti» (Le, 16, 25).

Aşa se şi cuvine. Căci odată ce lipsa noastră de voinţă, mai bine zis, reaua noastră voinţă, ne-a despărţit de iconomia cea bună a lui Dumnezeu cu privire la om — pentru că, după ce Dumnezeu ne-a rînduit să no bucurăm de binele neamestecat cu răul şi ne-a oprit să amestecăm cercarea răului în bine, noi, duşi de lăcomie, ne-am hrănit cu ceea ce o protivnic (adică ne-am dedulcit cu

55. Odată ce Dumnezeu a sădit în firea noastră dorinţa de bine, dar noi am amestecat-o cu gustarea răului, acestea se află acum amîndouă în noi: dorinţa binelui nu poate fi dezrădăcinată din noi, dar nici de obişnuinţa cu răul nu ne putem vindeca numai prin nod înşine, fără ajutorul lui Dumnezeu, Cel infinit în iubire, şi fără puterea ce ne-o dă. Fără acest ajutor sîntem într-o stare de sfîşiere.

56. ©dată ce firea a căzut în păcat, ea trebuie să guste şi cele rele chiar dacă e făcută să dorească cele bune. Dar cel ce primeşte să plîngă din cauza relelor legate de viaţa de aici, se va bucura de fericirea veşnică în ceruri. Insă cel ce nu plînge pentru păcate înseamnă că nu-şi întăreşte dorinţa celor bune şi de aceea nici nu va ajunge la ele. Căci numai cel ce oaută cu tărie pe Cel dorit, a spus sfîntul Gri-

I iorie mai înainte, adică II doreşte plîngînd pentru că nu-L are odată ce a căzut de a El, Îl va avea. Tocmai plînsul îl ajută, pentru că in el se exprimă un dor şi o deschidere spre El. Nevoinţele, înfrîngerile, plînsul, cu scopul intrării în comuniune cu Cel iubit, e o adevărată liturghie adusă lui Dumnezeu : e o liturghie a plînsului, a întristării, a detaşării dureroase de plăcerile lumii acesteia, sau o jertfă vie adusă Iul Dumnezeu, o înaintare cu fapta în dezlipirea de lume şi în cîmpul iubirii infinite a lui Dumnezeu. E o liturghie a crucii, după asemănarea celei a lui Hristos si din puterea ei.

57. **Duhul e cel ce ne face să gustăm încă de aici mîngîierea vieţii viitoare în Dumnezeu. Duhul e adierea aerului de la ţărmul de dincolo de mare, aer caro ne duco într-acolo.**

neascultarea de cuvîntul dumnezeiesc) — în chip necesar firea noastră se află în amîndouă şi se împărtăşeşte atît de ceea ce o întristează, cît şi de ceea ce o veseleşte [55]. Iar viețile fiind două şi în fiecare cunoseîndu-se un îndoit fel de a viețui, veselia e şi ea îndoită : una în viața aceasta şi alta în cea pe care o aşteptăm prin nădejde. Iar fericit trebuie socotit cel care alege sorțul veseliei în bunătățile adevărate ale vieții veşnice, necugetînd oa pagubă Împlinirea liturghiei (slujirii) întristării în viața aceasta scurtă şi trecătoare, sau lipsirea de vreuna din dulcețile vieții acesteia, ci căderea, prin bucuria de acestea, de la cele mai bune. Deci, dacă e un lucru fericit a avea veselia nesfîrşită şi pururea prelungită în veacurile nesflrşite, dar firea omenească trebuie numaidecît să guste şi din cele protivnice [5<J], nu e greu de a înțelege voia Cuvîntului, adică pentru ce vor fi fericiți cei ce plîng acum, ca unii ce se vor mîngîia în veacurile nesfîrşite. Iar mîngîierea vine din împărtăşirea de Mîngîietorul[57]. Căci e o lucrare proprie Duhului harul mîngîierii, de care fie să ne împărtăşim şi noi, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul IV

FerIcl(I cel ce llămimesc şi Insetoşează de dreptate, că aceia se vor sătura.

Cei pricepuți în meşteşugul doftoricesc spun că cei cu dureri şi cu greață la stomac, de pe urma unor prisosuri de sucuri ce se adună în partea de sus a lui, se simt mereu plini şi sătui şi resping hrana ca străină şi nefolositoare. Căci pofta lor naturală slăbeşte de pe urma unei mincinoase saturări. Dar dacă vre-o îngrijire doftoricească scoate afară prin vre-un leac mîncările îngrămădite în pungile stomacului, se întîmplă că, nemaistingherindu-li-se firea de ceva străin de ea, le vine din nou pofta de hrană folositoare. Căci acesta este semnul sănătății, că nu se mai apropie de mîncare cu silă, ci cu toată pornirea poftei.

Dar ce voiesc să spun prin acest cuvînt pus înainte ?

Deoarece cuvîntul ce ne călăuzeşte, înaintînd după rînduială spre treptele mai înalte ale scării «Fericirilor», după ce a pus, potrivit spusei proorocului, în inima noastră, bunele suişuri (Ps. 83, 6), ne arată, după urcuşurile săvîrşite mai înainte, acest al patrulea suiş, zicînd : «Fericiți cei ce flămînzesc şi însetoşează de dreptate, că aceia se vor sătura», socotesc că e bine ca, curățindu-ne sufletul, pe cît se poate, de ceea ce l-a săturat şi l-a ghiftuit, să ne cîştigăm pofta fericită de o altfel de mîncare şi băutură. Căci nu e cu putință să fie omul tare fără hrana îndestulătoare care să-i susțină puterea, nici să primească hrana îndestulătoare, fără să se hrănească, nici să se hrănească fără poftă. Fiindcă deci puterea e ceva bun în viață, iar aceasta se susține prin **sa**turare, iar saturarea se produce prin mîncare, iar pentru mîncare e nevoie de poftă, pofta e socotită, de cei ce viețuiesc, un lucru fericit şi ca începutul şi pricina puterii aflătoare în noi.

Precum se întîmplă cu hrana trupului, că nu toți doresc aceleaşi mîncări, ci pofta celor ce se împărtăşesc de ele e împărțită adeseori in privința felurilor de mîncări, şi unul se bucură de cele dulci, altul se mişcă spre cele acre şi fierbinți, altul iarăşi se îndulceşte de cele sărate şi altul, de cele pişcătoare, ba se întîmplă adeseori că în unii se iveşte pornirea spre o mîncare ce nu le este de folos (căci avînd unul aplecare spre vre-o patimă, îşi hrăneşte boala prin mîncări oe o sporesc ,• iar de are pornirea spre cele de folos, va fi, fără îndoială, sănătos, hrana susținînîndu-i starea cea bună), — la fel se întîmplă şi cu hrana sufletului, că nu poftele tuturor înclină spre aceeaşi mîncare. Căci unii doresc slavă, alții bogăție, sau vne-o strălucire lumească, pofta altora se mişcă în jurul mesei, alții se hrănesc lacom cu pizma, pe care o înghit ca pe

un venin. Dar sînt şi unii care poftesc ceea ce e bun prin fire. Iar bun prin fire este totdeauna şi tuturor ceea ce nu e ales pentru altceva, ci e dorit pentru el însuşi, fiind totdeauna la fel şi niciodată tocindu-se prin saturare[58]. De aceea fericeşte Cuvîntul nu pe cei ce flămînzesc pur şi simplu, ci pe cei a căror poftă tinde spre dreptatea adevărată [59].

Ce e deci dreptatea ? Căci aceasta socotesc că trebuie să o descoperim întîi prin cuvînt, ca, odată arătată fiind frumusețea ei, să se mişte în noi dorința spre frumusețea bunului arătat. Căci nu este cu putință să se poftească ceea ce nu este arătat, ci firea noastră este leneşă şi nemişcată față de ceea ce nu cunoaşte, adică dacă dorința nu ia cunoştință prin auz sau prin vedere de ceea ce e vrednic de dorit[60]. Spun deci unii din cei ce au cercetat acestea, că dreptatea este deprinderea ce împarte tuturor egal şi fiecăruia după vrednicie[61]. De pildă, dacă cineva ar fi stăpînul care împarte bani, el ar fi drept cînd ar înfăptui egalitatea şi ar măsura ceea ce dă după trebuința celor ce se împărtăşesc ; şi dacă ar primi cineva puterea să judece, el ar fi drept cînd ar da hotărîrea nu după iubire şi ură, ci urmînd firii lucrurilor[61 a] : ar pedepsi pe cei nevrednici şi ar da hotărîrea izbăvitoare pentru

58. Se dau aci două însuşiri ale binelui: el e ales pentru el însuşi, nu pentru altceva mai înalt decît el. El nu e mijloc pentru plăcere, ci plăcerea e în el însuşi, pentru că el e al persoanei şi îl căutăm pentru persoana în care este. El e persoana însăşi In existența ei cea adevărată, sau iubitoare. Nu eşti cinstit pentru interes, care, odată atins, face să nu mai prețuieşti cinstea. In acest caz, cinstea nu e adevărată. In bine, vrei să rămîi pururea şi rămîi dacă eşti destul de tare. Aceasta arată că nu există o realitate mai înaltă decît binele. Şi cum binele adevărat e în persoană, nu ■ la sine, detaşat de persoană, trebuie să fie o Persoană unde e realizat în mod suprem $1 din care se trage. De aceea nu ne saturăm niciodată de bine, ci voim nu numai să rămînem în binele la care am ajuns, ci să urcăm mai sus în bine. Nici nu e mulțumit omul vreodată cu binele realizat, dar nu vrea să-1 părăsească, ci vrea să urce la mai mult bine. Vrea să se curățească şi mai mult de răul cu care mai este încă amestecat. De aceea şi critica ce o fac unii celui bun nu este adresată binelui din el, ci nedeplinătății binelui. Nu vreau să nu mai fie bun, ci să fie şi mai bun, sau să se curățească de răul care mai scade binele din el. Răului i se contestă dreptul la existență. Binelui i se cere o existență şi mai deplină. Aceasta iarăşi dovedeşte că există o Persoană în care binele e realizat în grad suprem, nemărginit. In general, deasupra Binelui nu este nimic. El e împăratul suprem.

39. Aci dreptatea e socotită una cu binele. Ea nu are numai înțelesul de dreptate juridică. Ci e suma tuturor virtuților, a tuturor bunătăților.

60. «Ignoti nulla cupido», spune un proverb latin: de lucrul necunoscut nu ai nld o dorință. In. firea noastră e pusă pornirea spre bine. Dar spre un bine difuz, neclar. Poate această neclaritate în privința binelui, ca iubire a Persoanei supreme, vine de pe urma căderii în păcat. Firea noastră are deci nevoie de cunoştința adevărată a binelui. De aceea, poate fi şi amăgită cu descoperirea unui fals bine, a unui bine Impersonal, de mare intensitate, dar trecător.

61. Se străvăd aci principiile dreptului roman: «Suum cuique tribuere» şi «Sine ira et studio». Sîntem încă tot pe planul dreptății pămînteşti.

61 a. Deci binele are şi o realitate obiectivă. £1 e cel prin a cărei săvîrşire se ordonează toate în armonie.

cei nevinovați, iar în lucrurile în oare există susțineri ce se împotrivesc, ar da o judecată dreaptă. La fel e drept cel ce rînduieşte dări celor su-

puşi, cînd pune darea după putere ,• şi stăpînul casei şi al cetății şi împăratul peste popoare e drept, cînd cîrmuieşfe pe cele supuse lui după cuviință şi nemişcat de puterea ce o are spre porniri neraționale, ci judecă cu dreptate pe cei supuşi, potrivindu-şi voia sa cu voile celor aflați sub el. Toate acestea le rînduiesc după rațiunea dreptății cei ce stabilesc ceea ce e drept, călăuziți de o astfel de deprindere [61 b].

Dar eu, privind spre înălțimea legilor dumnezeieşti, socotesc că prin dreptatea din această «Fericire» trebuie înțeles ceva mai mult decît cele spuse. Căci, dacă cuvîntul mîntuitor e rînduit întregii firi omeneşti, dar nu orice om se află în cele spuse înainte, căci puținora le e dat să împărătească, să conducă, să judece, să aibă avuții în stăpânire, sau să fie iconomi peste altceva, iar cei mai mulți se află între cei supuşi şi cîrmuiți, cum ar primi cineva că dreptatea adevărată este aceea care nu stă la îndemîna întregii firi deopotrivă ? Căci dacă ținta celui drept, după ştiințele din afară, este egalitatea, iar starea cea mai înaltă are în sine neegalitatea, nu poate fi socotit împlinit înțelesul dat dreptății, cînd e dezmințit îndată de inegalitatea din viață[62].

Care e deci dreptatea ce ajunge la toți ? Aceea care e dorită de tot cel ce priveşte la masa evanghelică. Fie că e cineva bogat, fie sărac, fie rob, fie stăpîn, fie boier, fie bancher, nici o împrejurare nu sporeşte şi nu scade înțelesul dreptății. Căci dacă dreptatea s-ar afla numai în cel ce e deasupra altora prin vre-o dregătorie oarecare, sau prin altă înălțime, cum ar fi drept Lazăr cel aruncat la poarta bogatului, care nu are nici un conținut al unei astfel de dreptăți, nici conducere, nici stăpînire, nici casă, nici masă, nici un alt mijloc al vieții, prin care să-şi cîştige dreptatea aceea ? Căci dacă dreptatea stă în a avea, sau în a împărți, sau în a gospodări ceva, cel ce nu le are acestea este numaidecît în afara dreptății. Cum se învredniceşte deci de odihnă (comoditate) cel ce nu are nimic din acestea, care țin de dreptate după judecata celor mulți ?

Deci trebuie să căutăm dreptatea aceea de care se bucură cel ce o doreşte, prin făgăduință. Căci zice : «Fericiți cei ce flămînzesc de dreptate, că aceia se vor sătura».

Multe şi felurite fiind cele ce ni se îmbie spre a ne împărtăşi de ele şi spre oare se îndreaptă pornirea poftitoare a firii omeneşti, avem ne-

61 b. Aci se vorbeşte de dreptatea care e realizată în planul lumii. în acest plan a da tuturor egalul înseamnă a da fiecăruia după vrednicia sa. Aci egalul dat tuturor satisface trebuința cerută de starea fiecăruia. Aceasta se spune în continuare.

62. E o contrazicere chiar între cele două părți ale propoziției: a da fiecăruia In mod egal şi fiecăruia după vrednicia sa. Dreptatea în lume, orientîndu-se după ambele aceste reguli, nu e dreptate adovărotă. «Vrednicia» e supusă la tot felul de interpretări, tn realitate nu e om care să nu fie «vrednic» in vre-o privință sau alta.

voie de multă ştiinţă, ca în aceste lucruri ce ni se îmbie spre mîrioare, ceea ce e hrănitor şi ceea ce e otrăvitor, nu cumva ceea ce numai pare sufletului că e hrănitor să ne lucreze moarte şi stricăciune, în loc de via{ă. Deci poate că nu e fără rost să lămurim înţelesul acestora şi prin altă pildă din cele aflate în Evanghelie.

Cel ce a primit să aibă comune cu noi toate ale noastre **(xoivcDvijaas)**, afară de păcat, şi S-a împărtăşit de pătimirile noastre [63], n-a socotit foamea oa păcat, nici n-a respins de la sine pătimirea (suferinţa) ei, ci a primit pornirea poftitoare a firii îndreptată spre mîncare [64]; pentru că după ce a stăruit 40 de zile în nemîncare, a flămânzit, căci a dat firii, cînd a voit, timp să lucreze cele ale ei. Dar născocitorul ispitelor, cînd a cunoscut că stăpînirea foamei s-a ivit şi în El, L-a sfătuit să-Şi împlinească pofta prin pietre. Iar aceasta înseamnă a-şi strămuta pofta de la hrana cea după fire, la cele din afara firii. Căci spune : «Zi ca pietrele acestea să se facă pîini!» Dar ce nedreptate a săvîrşit lucrarea pământului ? Pentru ce se îndeamnă la scârba de semințe şi la necinstirea hranei din acestea ? Şi pentru ce se disprețuieşte înţelepciunea Ziditorului, ca şi cînd n-ar hrăni cum se cuvine prin semințe neamul omenesc ? Căci dacă piatra e arătată ca mai potrivită spre hrană, fără îndoială că a greşit înţelepciunea lui Dumnezeu în rînduirea hranei trebuitoare a vieţii omeneşti. «Zi ca pietrele acestea să se facă pîini». Aceasta o spune pînă acum celor ispitiţi de pofta lor şi, spunînd-o de multe ori, convinge pe cei ce privesc la el să-şi pregătească pîinile din pietre[85]. Căci, cînd pofta iese din trebuinţa pusă de graniţele firii, ce altceva face decît să asculte de sfatul diavolului, oare a disprețuit atunci hrana cea din semințe şi a stîrnit pofta spre cele din afară ale firii ? Din piatră mănîncă cei ce-şi pun înainte pîinea lăcomiei, cei ce-şi pregătesc din nedreptăţi mese costisitoare şi încărcate, cei ce-şi pregătesc cina cu o pompă născocită spre uimirea altora, care cade în afara celor trebuitoare vie

63. A luat patimile, sau pătimirile noastre ireproşabile, nepăcătoase, intrate şi ele In firea noastră după căderea în păcat, prin care cei mulţi ajung la patimile păcătoase, dar Iisus le-a ţinut în frîu, satisfăcîndu-le numai cît era de trebuinţă neapărată. La cei mai mulţi pătimirea foamei devine patimă, scăpată din frîu (în greceşte pentru amîndouă e folosit acelaşi cuvînt: nâftoc, arâtînd apropierea dintre ele). La Hristos pătimirea n-a trecut în patimă păcătoasă.

64. In pofta de mîncare e şi o suferinţă. Dacă e ţinută în frîu, în limita strict trebuitoare, poate fi şi ea o cruce, oare întăreşte duhul şi desăvîrşeşte pe om. Ea rămîne pătimire, care deschide uşa firii spre ceea ce e mai presus de legile care o strîmtorează şi nu devine patimă care ţine firea închisă în aceste legi.

65. Oare nu e aci şi o proorocie pentru timpul cînd oamenii nu vor mai lăsa «ă se nască cele organice din sămînţă lor, ci vor căuta să le producă din cele anorganice ? Nu e aci o încercare de a confunda straturile naturii şi de a zădărnici fertilitatea dată firii de Creatorul, pentru ca omul să o înlocuiască cu încercarea de a crea ceea ce nu este dat în puterea lui creatoare firească?

ţii[06]. Căci ce are comun cu trebuinţa firii argintăria, care nu se poate mînca, atît de grea şi de împovărătoare la cîrutar I

Ce este pătimirea foamei ? Oare nu dorinţa a ceea ce este trebuitor ? Căci dezumflîndu-se puterea, se umple iarăşi ceea ce s-a golit, de ceea ce lipseşte, printr-un adaus. Iar ceea ce doreşte firea este pîinea, sau alta dintre cele rînduite spre mîncare. Dacă deci duce cineva la gură aur în loc de pîine, oare îşi împlineşte trebuinţa? Deci cînd cineva caută materii ce nu pot fi mîncate înaintea celor rînduite spre mîncare, se ocupă cu pietre. Cînd firea cere ceva, el caută altceva. îţi spune firea, aproape grăind prin pătimirea foamei, că are acum nevoie de mîncare, pentru că trebuie să împlinească în trup împuţinarea puterii, iar tu nu auzi firea. Căci nu-i dai ceea ce cere, ci te îngrijeşti cît de mare să fie greutatea argintului pe masă ,• şi cauţi pe cioplitorii materiei şi te interesezi de legendele chipurilor (idolilor) ce trebuie săpate în materie, cum să fie închipuite cît mai amănunţit prin meşteşugul sculpturii în chipurile sculptate patimile şi relele năravuri, oa să se vadă mînia în chipul înarmat, cînd întinde sulița spre înjunghiere, şi durerea celui rănit, cînd, doborît de împunsătura mortală, chipul lui pare să plîngă ; şi pornirea vînătorului şi sălbăticia fiarei şi cîte altele întipăresc cei deşerţi, prin astfel de năcociri în pînzăturile de pe mese. Cere firea să bea, iar tu împodobeşti scaunele cu trei picioare, băile, pocalele, ulcioarele şi alte multe, care n-au nimic a face cu ceea ce caută trebuinţa firii.

Oare nu auzi limpede, prin cele ce le faci, pe cel ce te sfătuieşte să priveşti spre piatră? La ce s-ar mai întinde cineva în înfăţişarea celorlalte privelişti urîte ce ţin de hrana aceasta pietroasă ? Vorbele şi cîn-tecele pătimaşe, prin care se deschide calea spre om şirului de rele, pregătind prin aţîţările pricinuite de ele hrană desfrînării.

Acesta este sfatul vrăjmaşului în privinţa hranei : a le căuta, prin privirea spre pietre, pe acestea, în locul pîinii trebuincioase. Dar Nimicitorul ispitelor nu scoate foamea din fire, ca pricină a păcatelor, ci alungind numai iscodirea celor netrebuincLoase, intrată din sfatul vrăjmaşului, odată cu folosirea celor de trebuinţă, a lăsat firea să so îngrijească de sine în graniţele ei. Căci precum cei ce strecoară vinul nu disprețuiesc folosirea lui din pricina gunoaielor amestecate în el, ci despărţind prin strecurare cele de prisos, nu resping întrebuinţarea vinului curat, la fel şi Cuvîntul văzător şi deosebitor al celor străine de fire, prin subţirimea vederii (contemplaţiei) amănunţite, nu a scos clin fire foamea ca susţinătoare a vieţii noastre, dar a strecurat şi aruncai iscodirile împletite în folosirea celor de trebuinţă [67]. Căci a zis că ştie ca pîine hrănitoare pe aceea care s-

66. Din pietre îşi procură plinea şl cel re şl o clştlqă cu o inimă împietrită faţă. de al/ţii.

a rînduit firii prin cuvântul lui Dumnezeu [6S].

Dacă deci a flămânzit Iisus, e un lucru fericit a flămânzi, cînd aceasta se lucrează şi în noi după pilda Lui[69]. Dacă deci am cunoscut ce este aceea de care flămînzeşte Domnul, vom cunoaşte, fără Îndoială, înţelesul fericirii rânduite nouă. Care este deci mîncarea de a cărei poftire nu Se ruşinează Iisus ? Zice către

ucenici după convorbirea cu samarinean-ca : «Mîncarea Mea este să fac voia Tatălui Meu» (In, 4, 34). Dar e vădită voia Tatălui, Care «voieşte ca tot omul să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină» (I Tim., 2, 4). Deci dacă pofta Aceluia este ca noi să ne mîntuim şi hrana Lui este viaţa noastră, am aflat ce trebuinţă are de o astfel de stare (dispoziţie) a sufletului nostru[79].

Ce este deci aceasta ? Să flămânzim de mîntuirea noastră[71], să însetăm de voia dumnezeiască, care vrea să ne mîntuim. Iar cum putem

67. Cuvîntul are aci înţelesul de Raţiune pătrunzătoare, care e unită în acelaşi timp cu o intuiţie a ceea ce este şi nu este de trebuinţă firii noastre. EI a lucrat în calitatea aceasta nu numai în firea Sa omenească, întărind totodată raţiunea ei în această lucrare, ci lucrează şi în noi, întărind această funcţie de distingere în viaţa noastră, în pornirile firii noastre, în ispitele cărora este supusă. Păstrînd cele ce ţin de firea omenească, Cuvîntul n-a făcut din ea o simplă aparenţă, ci a lăsat-o cu afectele ei, ca, prin efortul de păzire a lor în graniţele cuvenite, să se întărească prin ea însăşi pe drumul de desăvîrşire, de creştere spirituală care să covîrşească legile naturii prin comuniunea cu Duhul personal infinit. Astfel, satisfacerea celor de trebuinţă ale firii ne este un mijloc continuu de înfrînare, de depăşire a lor, o cruce continuu deschisă spre înviere. Dumnezeu a făcut şi din aceste urmări ale păcatului mijloace de desăvîrşire, de creştere spirituală înspre Sine.

68. Dumnezeu a stabilit de la început, prin creaţie, o armonie între om şi cele 'ce-1 sînt de trebuinţă lui. In «raţiunea» fiinţei umane se integrează «raţiunile» anumitor lucruri. Propriu-zis omul are trebuinţă de «raţiunile» tuturor substanţelor lumii şl a combinaţiilor lor naturale şi dirijate de el, aşa cum există o legătură între Raţiunea dumnezeiască ca Persoană şi raţiunile gîndite de Ea. Dar fiecare din ele îi slnt de folos în altă privinţă, nu toate spre mîncare, sau nu toate pot rămîne ispitiri pătimaşe. Există o legătură între toate «raţiunile» obiective ale lucrurilor şi între ele şl «raţiunea» omului, ca subiect care descoperă teoretic şi practic această legătură In mod treptat. Există o «logică» între ele, care trimite la un Logos suprem al ei. In acest sens, omul se hrăneşte cu orice cuvînt, sau «raţiune» înfiinţată prin Raţiunea sau prin Cuvîntul dumnezeiesc.

69. Căci prin foame se arată legătura pusă de Dumnezeu între noi şi lucruri, sau devenim conştienţi că toate ne sînt date ca daruri ale lui Dumnezeu, dar cu o rînduială. Sînt date pentru toţi, şi fiecare lucru, cu alt rost. Pilda lui Hristos, Care ii asumat această legătură, ne arată că trebuie să îmbinăm folosirea lor cu înfrîna-rea, mîncarea cu asceza, folosirea legilor naturii trupului pentru depăşirea lor în orizontul infinităţii şi al libertăţii comuniunii cu Persoana dumnezeiască.

70. Dacă mîncarea Domnului este împlinirea voii Tatălui, iar voia Tatălui este mîntuirea noastră, mîncarea Domnului este mîntuirea noastră. Iar cum mîntuirea noastră constă în a ne preda Lui, mîncarea Domnului este viaţa noastră predată lui Dumnezeu. Precum noi ne hrănim cu El, El Se hrăneşte cu noi. Prin El creşte, se sus|ine şi sporeşte viaţa noastră, prin noi se înmulţeşte viaţa Lui ca om şi El Se bucură ca Dumnezeu. Dar noi nu ne predăm lui Hristos fără o dispoziţie sufletească voluntară. De aceasta flămînzeşte Domnul.

71. A flămînzi de mîntuirea noastră înseamnă a flămînzi după unirea cu Hris-
▪tos, **prin predarea noastră Lui, din iubire. Numai în Dumnezeu, Care S-a pus la dis-**

dobîndi această foame am aflat acum prin «Fericirea» aceasta. Căci cel ce a dorit dreptatea lui Dumnezeu a aflat cu adevărat ceea ce doreşte, a cărei dorire n-a săturat numai într-un singur chip poftirea celor stăpî-niţi de ea. Pentru că n-a dorit împărtăşirea de dreptate numai ca mîncare ; căci o dorinţă care s-ar opri numai la această stare de suflet ar fi o jumătate de dorinţă. Şi a făcut binele acesta şi bun de băut, ca să se arate căldura şi înfocarea poftirii şi prin pătimirea setei. Căci useîn-du-ne şi arzînd în vremea setei, luăm cu plăcere băutura ca pe o tămă-duire a acestei simţiri[72].

Fiindcă deci una este în fiinţa ei dorinţa de mîncare şi băutură, dar simţirea care caută pe fiecare din acestea este deosebită, pentru ca Cuvîntul să ne înfăţişeze culmea poftirii binelui, fericeşte pe cei ce pătimesc prin amîndouă

acestea de dreptate, prin foame şi prin sete, întrucît ceea ce se doreşte (Cel dorit) e în stare să împlinească poftirea arătată prin amîndouă, făcîndu-Se hrană tare celui ce flămânzeşte şi băutură celui ce îşi atrage cu sete harul.

«Fericiți cei ce flămânzesc şi însetoşează de dreptate, că aceia se vor sătura». Dar oare numai cel ce doreşte dreptatea este fericit, iar pe cel ce doreşte neprihănirea, sau înțelepciunea, sau chibzuință, sau altfel de virtute nu-1 fericeşte Cuvîntul ? Dar oare acest înțeles îl are ceea ce se spune ? Fără îndoială, dreptatea este una dintre cele ce se înțeleg prin virtute. Dar de obicei, de multe ori dumnezeiasca Scriptură cuprinde întregul prin pomenirea unei părți, ca de pildă, cînd tălmăceşte prin numiri firea dumnezeiască. Că zice proorocia, oa în numele Domnului .- «Eu sînt Domnul. Acesta îmi este numele veşnic, şi de pomenit din neamuri în neamuri» (Is., 42, 8). Şi iarăşi în alt loc : «Eu sînt Cel ce sînt» (leş., 3, 4) şi în altul: «Milostiv simit» (leş., 22, 27). Şi prin alte mii de numiri, care tălmăcesc înălțimea şi mărirea dumnezeiască, obişnuieşte Sfînta Scriptură să-L numească pe El, ca prin acestea să aflăm că, atunci cînd spune pe unul, rosteşte prin tăcere, împreună cu acest nume, toată lista numelor. Căci nu e cu putință ca atunci cînd se zice «Domnul», să nu fie cugetate şi celelalte. Ci toate se numesc printr-un nume. Prin acestea am învățat că cuvîntul insuflat de Dumnezeu obişnuieşte să cuprindă multe printr-o parte oarecare.

Deci şi aci, spunînd Cuvîntul că celor ce flămânzesc în chip fericit de dreptate, le este rînduită dreptatea, a dat de înțeles prin aceasta tot

poziția noastră în Hristos, prin firea noastră luată de El, avem hrana nesfîrşită, care ne **ridică din toate neputințele şi ne umple de viața fără de sfîrşit.**

72. **«Ceea ce** e **dorit», «ceea ce e bun de băut», pot fi înțelese şi ca Persoana lui Hristos. El e Cel dorit şi Care ne astîmpără foamea. El e băutura care ne astîm-pără fierbințeala setei. Acestea se aplică şi Sfintei împărtăşanii cu trupul şi cu sîn**gele **Domnului.**

chipul virtuții, Incit la fel de fericit este cel ce flămînzeşte de chibzuință, de bărbăție, de neprihănire şi de orice altceva ce se înțelege prin cuvîntul virtute. Căci nu e cu putință oa un chip al virtuții, despărțit de celelalte, să fie el însuşi, de sine, virtutea desăvîrşită [73]. Căci în cel ce lipseşte ceva din cele ce sînt cugetate ca ținînd de bine, numaidecît se află ceva opus binelui. Neprihănirii i se opune desfrînarea; chibzuin-ței, nechibzuința ; şi fiecăreia din cele înțelese ca bune i se opune ceva cugetat ca protivnic.

Drept aceea, dacă nu sînt cugetate toate împreună cu dreptatea, e cu neputință să fie bun ceea ce e lipsit de acelea. Căci n-ar putea vorbi cineva de dreptate nebună, sau obraznică, sau desfrînata, sau de una unită cu oricare dintre cele cugetate oa rele. Iar dacă înțelesul dreptății nu e amestecat cu nici un rău, el cuprinde în sine numaidecît tot binele. Iar binele e tot ce e văzut ca virtute [74]. Deci, prin numele de dreptate e dată de înțeles aci toată virtutea. Pe cei ce flămînzesc şi lnsetoşează de această dreptate îi fericeşte Cuvîntul, făgăduindu-le saturarea de cele dorite.

Căci zice : «Fericiți cei ce flămînzesc şi însetoşează de dreptate, că aceia se vor sătura». Iar ceea ce se spune mi se pare că are acest înțeles. Nimic din cele năzuite în viață din plăcere nu le aduce saturare celor ce le năzuiesc, ci precum zice undeva Înțelepciunea : «Butoi spart este ocuparea cu plăcerea»[75]. Cei ce-1 umplu mereu cu sîrguință se ostenesc fără sfîrşit şi fără folos cu aceasta, vărsînd mereu ceva în adîncul poftei, dar orice ar arunca în ea pentru plăcere, nu ie duce

73. Nici o virtute luată despărțit de celelalte nu e virtute desăvîrşită. O înfrî-nare fără smerenie are în ea o nedesăvârşire, căci e împreunată cu mîndrie. O hărnicie fără iubire e aspră, e rigidă. O iubire fără înfrînare nu poate fi iubire deplină, căci nu are In sine uitarea de sine a celui ce iubeşte. Fiecare virtute se desăvârşeşte prin toate celelalte. Lipsind o părticică dintr-o haină frumoasă, sau avînd o gaură, sau un petic vechi, haina se urîțeşte întreagă. Omul e un întreg. Cînd are o ştirbi-tură în ființa lui, ființa întreagă se vede, se zice şi se resimte ca ştirbită şi slăbită. Virtuțile înaintează împreună ca o linie de bătaie. Cînd unele din ele lipsesc din linie, nici celelalte nu pot înainta. Un miros urît într-o combinație de mirodenii rafinate lo face neplăcute pe toate.

74. Binele ce se realizează statornic prin persoană — iar în afară de persoană nu se poate cugeta existînd — are forma virtuții. Virtutea este forma binelui realizat statornic, sau în curs de realizare. Unde nu e virtute sau năzuință spre ea, nu există binele decît ca o teorie sau ca o pîlpîire, care nici ea n-ar fi cunoscută, dacă n-ar fi omul care să tânjească după bine. Binele statornic e tot ce e văzut ca virtute, sau tot ce e văzut ca virtute e bine statornic.

75. Plăcerea trupească trece repede, căci în trup nu poate încăpea prea multă muterie a plăcerii. Şi repede i se trezeşte pofta după repetarea ei, care e mereu la fel, monotonă, şi care satură îndată. Orice saturare de plăcere trupească-e finită, pentru că se satisface cu cele finite prin trupul finit; nu intră în infinit, de care într-un lei se satură, într-altul nu se satură, rămînînd totuşi în bucuria neîntreruptă de el. i ele spirituale mulțumesc continuu şi sînt dorite şi mai mult. Cele materiale nu mulțumesc niciodată, ci sînt căutate şi mai mult, dar rămîn mereu amestecate cu nemulțumirea, pentru că rămîn în finit.

pofta la saturare. Cine a cunoscut hotarul iubirii de arginți prin dobândirea de către iubitorii de arginți a ceea ce năzuiesc ? Cine a ajuns la sfîrşitul poftei nebune de slavă prin dobîndirea slavei năzuite ? Iar cel ce şi-a împlinit plăcerea în teatre şi spectacole, sau în lăcomia furioasă şi nebună a pîntecelui şi a celor de după aceea, ce a aflat întîm-plîndu-i-se din plăcerea aceasta ? Nu zboară tot felul de plăceri împlinite prin trup, îndată ce au fost gustate, şi nu rămîn foarte scurt timp cu cei ce s-au atins de ele ?

Deci aceasta e învățătura înaltă pe care o învățăm de la Domnul: că singură sîrguința în virtute, sădită în noi, este ceva statornic şi întemeiat (subzistent)[76]. Căci cel ce a dobîndit ceva din cele înalte, fie ne-prihănirea, fie cumpătarea, fie evlavia către Dumnezeu, fie altceva din învățăturile înalte şi evanghelice, nu are pentru vreuna din cele dobîn-dite vreo bucurie trecătoare şi nestatornică, ci una întemeiată şi statornică ce se întinde pe toată distanța vieții. Pentru ce ? Pentru că acestea se pot lucra mereu şi nu este nici o clipă în tot răstimpul vieții în care să fie cineva sătul de lucrarea binelui. Căci neprihănirea şi curăția şi statornicia în orice bine, şi nepărtăşia la rău, se lucrează mereu cîtă vreme priveşte cineva spre virtute şi are bucuria întinzîndu-se împreună cu lucrarea. Dar cei revărsați în poftele fără rost, chiar dacă sufletul lor priveşte mereu spre desfrînare, nu se pot îndulci mereu de ele. Căci lăcomia de mîncare e oprită de saturare şi plăcerea băutorului se stinge odată cu setea şi celelalte au nevoie, în acelaşi fel, de un timp oarecare şi de un răstimp, pentru ca, uitîndu-se plăcerea şi saturarea, să se învioreze iarăşi pofta de ceea ce îndulceşte [77]. Dar avuția virtuții, întemeiată statornic In unii, nu se măsoară cu timpul[78], nici nu e hotărnicită de vreo saturare. Ci totdeauna întreține în cei ce viețuiesc potrivit ei, simțirea întreagă,

76. ewtcб<jto:tov — ceva enipostaziat, cu suport. Toate plăcerile sînt amăgiri de-o clipă, trec într-o clipă, ca şi cînd n-au fost deloc, nu se adaugă într-o zidire ce creşte, nu continuă să întrețină în noi buna dispoziție din clipa satisfacerii ei, cum binele făcut întreține bucuria din clipa în care a fost săvîrşit.

77. Sfîntul Grigorie vorbeşte de două nesăturări : nesăturarea poftei de plăcere şi nesăturarea dorinței de a face mai mult bine, de a spori în bine. Dar cea dintîi nesăturare vine din faptul că din satisfacerea anterioară a plăcerilor nu mai rămîne nimic. Cea de a doua întreține o dorință de a zidi mai departe pe clădirea ce se înalță. Nesăturarea de bine zideşte din bucuria continuă rămasă de pe urma binelui de mai înainte şi pe binele zidit mai înainte. Nesăturarea de plăcere îşi caută saturarea din tristețea de a nu mai avea nimic din plăcerea anterioară şi cu porndiea disperată de a înlătura acea tristețe şi de a satisface poate în mod definitiv o plăcere din care n-a mai rămas nimic de înainte. De aceea pofta de astfel de plăceri se aprinde numai după un timp, adică are nevoie de trecerea unui anumit timp, pe cînd dorirea binelui e neîntreruptă. Plăcerea produce pe de o parte o saturare imediată şi o scîrbă imediată şi nesăturarea apare din nou numai după trecerea scîrbei de plăcerea satisfăcută, după un anumit timp, pe cînd nesăturarea de bine e neîntreruptă ; căci nu se produce nici o clipă o saturare de el. Altfel spus, răul vrea să fie şi mai rău, cel bun vrea să fie şi mai bun. Cel ce nu reuşeşte să construiască ceva prin nimic, pentru că ceea ce face e rău, reia mereu încercarea de a construi ceva prin acest nimic. Şi poate aşeza mereu o spumă pe locul unde a dispărut o altă spumă. E un fel de infinitate in osteneala do a re|ine şi zidi inconsistentul.

nouă şi viguroasă, a bunătăților ei[7fl]. De aceea, celor ce flămînzesc de acestea Dumnezeu-Cuvîntul le făgăduieşte saturarea [80], o saturare ce aprinde dorința prin împlinirea ei deplină şi nu o toceşte [81].

Aceasta este deci ceea ce ne învață Cuvîntul, vorbindu-ne din muntele înalt al înțelesurilor : să nu ocupăm pofta noastră cu nimic care nu duce pe cei ce se sîrguiesc, la vreun capăt, rămînîndu-le sîr-guința deşartă şi fără rost, fiind asemenea celor care aleargă spre vîrful umbrei lor, sau al căror drum nu duce spre nici o țintă, sau spre una care scapă mereu şi repede celui ce aleargă în urmărirea ei. Ci să ne întoarcem dorința spre cele ce sîrguința după ele aduce cîştig celor ce se sîrguiesc. Căci cel ce doreşte virtutea îşi cîştigă ca bine o avuție proprie, văzînd în el ceea ce pofteşte [82].

Deci fericit este cel ce flămînzeşte de neprihănire, căci se va umple (sătura) de curăţie, iar saturarea, cum s-a spus, nu pricinuieşte oprirea dorinţei, ci întărirea eiastfel amîndouă cresc deopotrivă una prin alta[83]. Căci poftirii virtuţii îi urmează dobîndirea a ceea ce pofteşte şi binele sălăşluit înăuntru aduce cu sine o

78. Nu-şi ajunge măsura în timp.

79. Dar plăcerea de bine e mereu prospătă şi viguroasă ; niciodată nu se oboseşte, mu se plictiseşte. Dimpotrivă, pe măsură ce binele făcut e mai mare şi mai des, pofta şi plăcerea de bine e mai viguroasă. Pentru că bucuria ce o produce binele săvîrşit întinereşte viaţa şi puterea spre şi mai mult biine. Timpul e măsurat. Binele nu poate fi măsurat. El creşte în veşnicie. El e din veci în desăvîrşirea lui, dar creşte In veci în creaturile în care e sădită pornirea spre el. Mai bine zis binele finit din timp creşte din puterea binelui infinit din veşnicie spre infinitatea lui în veşnicie. Prin aceasta se arată că în binele înfăptuit, sau în persoana ridicată pe o treaptă de bine, sînt ascunse puteri spre şi mai mult bine. Binele sporeşte prin puterile aflate In el, pentru că în binele fiinţei create e dată legătura cu Binele infinit al Persoanei necreate. In el e dată infinitatea potenţială. Căci în el sau la baza lui, e Dumnezeu, Binele nesfîrşit, în act.

80. Simţirea bunătăţilor aflate potenţial în făpturile conştiente le dă pe de o parte o bucurie, pe de alta, un îndemn să scoată la vedere, sau să împlinească ceea ce se ascunde în ele cu putere. încît însăşi foamea de bine îi face să sporească în bine. Dar dacă nu pun la contribuţie cu toată încordarea această putere, pot ajunge — şl mulţi ajung de fapt — şi la descurajare, sau la mulţumirea unei vieţi amestecate din bine şi din rău.

81. Dacă aleargă spre bine, înseamnă că simte în el legătura cu binele. Are în el simţirea binelui. Acela vede în sine, cu alte cuvinte, binele pe care-1 doreşte. Prin slrguinţă scoate doar la vedere şi sporeşte ceea ce are.

82. Sfîntul Grigorie foloseşte aci două cuvinte pentru saturare : itXijajjio-j-n şi *xoţoi.* **Prima e saturare simplă, a doua, un fel de saturare căreia nu-i mai trebuie nimic. Sfîntul Grigorie spune că, în cele bune, saturarea simplă aprinde dorinţa printr-un fel de saturare care are totul, dar nu o toceşte, ca prin saturarea plăcerii trupeşti. Deşi cel ce săvîrşeşte binele e nu numai săturat, ci copleşitor de săturat, simţirea din urmă nu-i stinge dorinţa după şi mai mult bine.**

83. Cu cît mă umplu mai mult de bine, cu atît se întăreşte în mine dorinţa după şl mni mult bine. Cu cît sînt mai bun, cu atît doresc să fiu şi mai bun, căci mi se pare că binele la care am ajuns e nimic. Căci bunătatea e însoţită de o bucurie, de o dulceaţă, dar şi de o smerenie, care cer subiectului să crească în şi mai mult bine.

bucurie neîncetată în suflet. Căci aceasta este firea acestui bine, că nu îndulceşte numai in clipa de faţă pe cel ce-1 gustă, ci dăruieşte o veselie lucrătoare în toate părţile trupului[84]. De fapt amintirea vieţuirii drepte veseleşte pe cel ce a izbutit să vieţuiască aşa. Veseleşte atît viaţa din timpul de faţă, cînd e trăită în virtute, cît şi prin aşteptarea răsplăţii, care socotesc că nu e alta decît iarăşi virtutea, care e şi lucrare a celor ce au biruit, şi cununa biruinţelor[85].

Iar dacă trebuie să spunem un cuvînt şi mai îndrăzneţ, socotesc că prin cuvîntul despre virtute şi dreptate, Domnul Se făgăduieşte pe Sine însuşi dorinţei celor ce aud [86]. Căci : «El S-a făcut nouă înţelepciune de la Dumnezeu, dreptate şi sfinţenie şi răscumpărare» (I Cor., 1, 30), dar şi «pîine ce se pogoară din cer» (In, 6, 50) şi apă vie, de care mărturiseşte David într-un psalm că însetează, aducînd lui Dumnezeu această fericită pătimire, cînd zice : «însetat-a sufletul meu către Dumnezeu cel tare, cel viu. Cînd voi veni şi mă voi arăta feţei lui Dumnezeu ?» (Ps. 16, 15). Acesta mi se pare că a grăit aceste cuvinte măreţe ale Domnului şi a vestit de mai înainte această saturare a sa, învăţat de puterea Duhului. Căci zice : «întru dreptate mă voi arăta feţei Tale, sătura-mă-voi cînd mi se va arăta slava Ta».

Aceasta este, deci, după judecata mea, adevărata virtute : binele neamestecat cu răul, în care se cuprinde tot înțelesul celor cugetate ca bune ,• este Dumnezeu-Cuvîntur, «virtutea care a acoperit cerurile», cum zice Avacum (3, 3). De aceea, bine au făcut cei ce au fericit pe cei ce flămînzesc de această dreptate a lui Dumnezeu. Căci cu adevărat «cel ce a gustat pe Domnul», cum zice psalmul (33, 8), adică cel ce a primit în sine pe Dumnezeu, se umple de Cel după care a însetat şi a flă-mînzit, după făgăduința Celui ce a zis : «Eu şi Tatăl vom veni şi Ne vom face sălaş la el» (In, 14, 23), sălăşluindu-Se mai întîi Duhul Sfînt. Aşa socotesc că şi

84. Binele e însoțit de o veselie statornică şi lucrătoare. Niciodată nu-ți pare rău de binele făcut, cum îți pare pururea, de răul săvîrşit. Dar îți pare rău că n-ai săvîrşit destul bine. Veselia aceasta împreunată cu smerenie e lucrătoare, căci te îndeamnă să sporeşti, făcînd mai mult bine.

85. Virtutea pricinuieşte bucurie atît prin ea însăşi, cît şi prin aşteptarea răsplății ei. Dar răsplata nu e decît o virtute şi mai înaltă, de care e legată o bucurie şi mai mare. Binele îşi are răsplata în el însuşi. El e făcut şi din acest motiv pentru el însuşi. El nu are ceva mai înalt decît el, deşi se poate creşte în el şi se cere să se crească în el. Dar virtutea mai înaltă e nu numai cunună a virtuții de mai înainte, ci şi rod al celui ce se sîrguieşte să o dobîndească cu ajutorul virtuții mai de jos.

86. Nici o virtute nu stă de sine, ci înseamnă deprinderea In bine a unei persoane, deprindere cîştigată prin efort. Deci e ipostaziată în persoană. Binele suprem, care însemnează toate virtuțile, e şi el ipostaziat în Persoana sau în comunitatea personală infinită. Numai prin atracția ce o exercită El asupra omului, făcut după chipul Lui — căci binele e atractiv prin fire — face omul eforturi spre virtute. Acolo, binele snu suma tuturor virtuților nu e cişt1gat prin efort, sau cu ajutor de mai sus, ci e din veci in infinitatea lui. El c binele .mm orlco virtute prin excelență. De aceea I se şi dă adeseori numele unei virtuți sati alin, totdeauna întelegindu-se El ca suport al ei.

marele Pavel, gustînd din acele roduri negrăite din rai, şi, umplîndu-se de cele ce a gustat, era flămînd mereu. De fapt el mărturiseşte că s-a umplut de Cel dorit, zicînd : «Vieţuieşte în mine Hristos» (Gal., 2, 20). Dar ca unul ce era flămînd, pururea se întindea zicînd : «Nu că am luat pînă acum, sau că m-am desăvîrşit, dar alerg ca să iau» .{Filip., 3, 13).

Deie-se nouă să zicem că sîntem poate prin sîrguință ceva ce firea nu are. Căci, precum în cazul mîncării trupeşti, dacă nimic din cele luate ca hrană n-ar ieşi din noi, ci totul s-ar adăuga la înălțimea trupească, trupurile s-ar ridica la mare înălțime, hrana de fiecare zi sporind prin ea mărimea lui, aşa dreptatea aceea şi toată virtutea ce o însoțeşte, deoarece nu iese din noi, fiind mîncată în chip duhovnicesc, face pe cei ce se împărtăşesc de ea mereu mai înalți, sporind mereu prin adăugarea ei mărimea lor.

Deci, dacă am înțeles foamea cea fericită ca dînd afară din noi toată umplutura răutății, să flămînzim de dreptatea lui Dumnezeu, ca sâ ajungem să ne umplem de ea în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul V

Fericifi cei milostivi, că aceia se vor milui.

Poate învățătura primită de Iacov, printr-o vedenie, ca printr-o -ghicitură, cînd a văzut scara ce străbate de la pămînt la înălțimea cerului şi pe Dumnezeu, întărit pe ea, e ceva asemenea învățăturii despre «Fericiri» pe care ne-o dă şi nouă acum Cuvîntul şi care ridică mereu pe cei ce urcă prin ea spre înțelesurile mai

înalte. De fapt, acolo se închipuieşte, socotesc, viaţa cea întru virtute, în chipul unei scări, ca să înveţe şi el şi să spună şi celor de după el că nu e cu putinţă să se înalţe cineva spre Dumnezeu altfel, decît privind mereu la cele de sus şi avînd dorinţa nesfîxşită a celor înalte, încît să nu iubească şi să rămînă la cele dobîndite, ci să socotească drept pagubă neridicarea la ceea ce e mai presus. Deci şi aci înălţimea «Fericirilor» ce urmează una după alta îi pregăteşte pe cei ce vor de apropierea de Dumnezeu, Cel cu adevărat fericit şi întărit peste toată fericirea. Dar, fără îndoială, precum de cel înţelept ne apropiem prin înţelepciune şi de cel curat, prin curăţie, aşa de Cel fericit ne apropiem străbătînd calea «Fericirilor». Căci fericirea e cu adevărat proprie lui Dumnezeu. De aceea, şi Iacov a istorisit că Dumnezeu era întărit pe o astfel de scară. Pentru că împărtăşirea de

«Fericiri» nu o nimic altceva decît împărtăşirea (xoivcovta) de dumnezeire, spre care ne urcă pe noi Domnul prin cele spuse.

Deci mie mi se pare că El îndumnezeieşte într-un fel oarecare prin înfăţişarea pe rînd a fericirii făgăduite pe cel ce ascultă şi înţelege cuvîntul. Căci zice : «Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui». Ştiu că în multe locuri ale dumnezeieştii Scripturi, prin numele de «milostiv» bărbaţii sfinţi numesc pe Dumnezeu. Aşa, David, în cîntări (psalmi) ,-aşa, Iona, în proorocia lui ,• aşa numeşte Moise în multe locuri ale legii lui pe Dumnezeu. Deci dacă e o numire cuvenită lui Dumnezeu cea de milostiv, la ce altceva cheamă Cuvîntul decît ca să te faci dumnezeu, luînd chipul acestei însuşiri dumnezeieşti ? [87]. Căci, dacă Dumnezeu e numit în Scriptura de-Dumnezeu-insuflată «milostiv», iar cel cu adevărat fericit e Dumnezeu, e vădit că de aci urmează a cugeta că dacă cineva, chiar om fiind, se face milostiv, se învredniceşte de fericirea dumnezeiască, aflîndu-se în aceea prin care se numeşte Dumnezeu. «Milostiv e Domnul şi drept şi Dumnezeul nostru miluieşte» (Ps. 114, 5). Cum nu e un lucru fericit să se numească şi să fie ceea ce se numeşte şi Dumnezeu prin ceea ce face ? Dar şi dumnezeiescul Apostol ne sfătuieşte în cuvîntările sale să rîvnim cele mai înalte dintre harisme.

însă scopul nostru nu este să ne convingem să dorim cele bune (căci e sădit în firea noastră omenească să tindă spre bine), ci să nu greşim în judecata cu privire Ia bine. Căci mai ales în aceasta greşeşte viaţa noastră : că nu putem înţelege întocmai ce este binele prin fire şi ce se socoteşte prin amăgire ca atare. Pentru că, dacă ni s-ar înfăţişa în viaţă răutatea dezvăluită şi nu vopsită de o oarecare închipuire a binelui, nu s-ar năpusti omul spre ea. Drept aceea, avem nevoie de dreaptă judecată pentru înţelegerea spusei de faţă, ca învăţînd să cunoaştem frumuseţea adevărată a înţelesului ascuns în ea, să ne facem după chipul ei. Căci precum gîndul despre Dumnezeu e sădit în chip firesc în toţi oamenii, iar greşeala în privinţa a ceea ce năzuim vine din necunoaşterea Celui ce este cu adevărat Dumnezeu (căci unii se închină dumnezeirii adevărate, cunoscute în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfînt, iar alţii s-au rătăcit spre păreri nebuneşti şi, de aceea, puţina abatere de la adevăr a deschis calea necredincioşiei), aşa şi în privinţa cuprinsului spusei de faţă, dacă nu prindem adevăratul înţeles, nu mică ne va li paguba, rătăcind de la adevăr.

Ce este deci mila şi în ce se arată ? Şi cum e fericit cel ce primeşte întocmai ceea ce dă? Căci zice: «Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui». înțelesul nemijlocit al acestei spuse cheamă pe om la iubirea

!!7. **„|jiop<p<0tKvTa τι» xijs !)εδττ)το; ifitui'irm" — loiillțiiirnl, Întipărit do jccnslă Însuşire dumnezelasic.il.**

somonului şi la compătimirea lui, din pricina neegalității şi firii schimbătoare a împrejurărilor vieții, care fac ca nu toți să se afle în aceleaşi stări nici în privința cinstirii, nici a stării trupului, nici a celorlalte înzestrări. Căci de cele mai multe ori viața e împărțită, fiind sfîşiată prin cele contrare : prin robie şi domnie, prin bogăție şi sărăcie, prin slavă şi necinste, prin slăbiciunea şi tăria trupului şi prin toate cele asemănătoare. Deci pentru ca cel ce are prea puțin să vină la egalitate cu cel ce are prea mult şi cel ce e în lipsă să se umple prin cel ce prisoseşte, porunceşte oamenilor mila față de cei în greutăți. Căci nu se poate porni cineva spre vindecarea nenorocirii aproapelui, dacă nu-i înmoaie mila sufletul spre o astfel de pornire. Căci mila e înțeleasă ca contrarul ne-îndurării. Precum deci cel neîndurat şi crud rămîne îngrădit celor ce se apropie, aşa cel împreună-pătimitor şi milostiv se amestecă oarecum prin simțirea sufletului cu cel ce e în vreo nevoie, făcîndu-se celui necăjit ceea ce cere sufletul lui întristat. Căci mila este, ca să o tălmăcim printr-o explicare cuprinzătoare, întristarea de bună voie pentru necazurile străine.

Iar dacă nu am înfățişat deplin înțelesul ei, poate o vom tălmăci mai limpede prin alt cuvînt. Mila este împreună-pătimirea iubitoare cu cei chinuiți de dureri. Căci, precum cruzimea şi sălbăticia îşi au obîrşia în ură, aşa mila odrăsleşte din iubire, neputîndu-se ivi decît din aceasta. Şi dacă ar cerceta cineva cu luare aminte însuşirea milei, ar afla că e o întărire a simțirii iubitoare, amestecată cu pătimirea întristării. Căci părtăşia la cele bune e năzuită de toți la fel, atît de duşmani,, cît şi de prieteni. Dar voința de a te împărtăşi de dureri e proprie de-abia celor stăpîniți de iubire. De aceea se recunoaşte că, dintre toate cele ce țin de viața aceasta, cea mai tare este iubirea. Iar mila este întărirea iubirii. De aceea fericit în înțelesul oel mai propriu este cel ce-şi are sufletul în această simțire, fiindcă a ajuns la vîrful cel mai înalt în virtute.

Căci nimeni să nu vadă această virtute arătîndu-se numai în cele materiale. Pentru că, în acest caz, ea nu ar fi decît o faptă a celor ce au vre-o putere să facă bine. Dar mie mi se pare că e mai drept să se vadă aceasta în voia liberă. Pentru că cel ce voieşte binele,dar e împiedicat de la săvîrşirea lui din lipsa de putere, nu e cu nimic mai prejos prin simțirea sufletului, de cel ce arată hotărîrea lui prin fapte. Şi cu cît mai mare este cîştigul pentru viață, dacă ia cineva fericirea în acest înțeles, e de prisos să se mai arate, fiind vădite şi pruncilor bunătățile dobîndife în viață din înțelegerea aceasta a iubirii. Căci dacă, să presupunem, ar fi proprie tuturor această simțire față de cei mai prejos, n-ar mai fi unul mai sus şi altul mai jos, n-ar mai fi viața împărțită prin numiri contrare, n-ar mai întrista sărăcia pe om, nu l-ar mai umili robia, nu l-ar mai supăra necinstirea. Căci toate ar fl comune tuturor şi în viata omenească ar stăpîni egalitatea de drept şi egalitatea de numiri, cel ce are ceva făcîndu-se de bună voie deopotrivă cu cel lipsit de aceea. Iar dacă ar fi aşa, n-

ar mai rămîne nici o pricină de duşmănie ,• pizma ar înceta ; ura ar muri; amintirea răului, minciuna, înşelătoria, războiul ar dispărea. Căci toate sînt nepoatele poftei de mai mult. Iar alungată fiind starea de necompătimire, împreună cu ea ar fi scoase, ca o rădăcină rea, odraslele răutății. Iar prin smulgerea răutăților ar intra lista bunătăților, pacea şi dreptatea şi tot şirul celor cugetate ca bune.

Deci ce ar fi mai fericit ca a avea o astfel de viață, nemaicrezînd viața noastră asigurată prin lacăte şi pietre, ci asigurîndu-ne-o unii prin alții. Căci precum cel crud şi sălbatic îşi face duşmănoşi pe cei ce au cunoscut prin cercare sălbătăcia lui, aşa, dimpotrivă, toți ne facem binevoitori celui ce are milă de noi, mila născînd în chip firesc iubirea în cei ce se împărtăşesc de ea.

Deci, precum a arătat Cuvîntul, mila este maica bunăvoinței, a iubirii, arvuna, legătura oricărei simțiri prieteneşti. Şi ce asigurare mai întărită s-ar putea născoci vieții decît aceasta ? Drept aceea, pe drept cuvînt fericeşte Cuvîntul pe cel milostiv, făgăduindu-i prin acest nume atîtea bunătăți. Nu se poate ca cineva să nu cunoască folosul acestui sfat pentru viață. Dar mie mi se pare că înțelesul cuvîntului cuprinde mai mult decît cele ce le dă cugetării nemijlocite, arătînd cele negrăite ale vieții viitoare. Căci zicînd : «Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui», arată răsplata prin mila ce aşteaptă la urmă pe cei ce miluiesc.

Deci, părăsind pe cît putem acest înțeles uşor de cunoscut şi aflător la îndemîna celor mulți, să încercăm să străbatem după putere cu privirea spre partea dinăuntru a catapetesmei. «Fericiți cei milostivi că aceia se vor milui». Căci se poate afla ceva mai înalt şi decît învățăturile înțelese în cuvînt[88]. Pentru că Cel ce a făcut pe om după chipul Său a sădit în firea celui plăsmuit[89] pornirile [90] tuturor bunătăților (virtuților), încît nici una din bunătăți nu se furişează din afară, ci este în puterea noastră ceea ce voim, scoțînd ca dintr-o vistierie binele din firea noastră [91]. Căci printr-o parte sîntem învățați despre întreg şi anume că nu poate dobîndi omul altfel ceva din cele poftite decît dacă îşi

88. «Ceva mai Înalt decît dogmele».

89. „Tou itXaojxaToî". Nu se indică aci faptul că omul este plasticizarea chipului spiritual al lui Dumnezeu ?

90. "Ti« âtpopixac". Poate nu trebuie traduse prin cauze, ci prin prilejuri, ca puncte de plecare în înfăptuirea unor năzuințe sădite de Dumnezeu, ca pricină a lor.

91. Desigur, nu noi sîntem ultima oauză a tendințelor celor bune, ci Dumnezeu. Dar Iii a sădit în noi ca In chipul Său aceste tendințe. De aceea nu poate ajunge omul Ia nici un bine decît prin Iii, prin voia Lui. Omul e şi el o altă sine liberă, plină

dăruieşte însuşi sie-şi acel bine[92]. De aceea zice undeva Domnul către cei ce aud : «împărăția lui Dumnezeu în lăuntrul vostru este» (Le, 17, 21) ,• şi : «Tot cel ce cere primeşte şi cel ce caută află şi celui ce bate i se deschide» (Mt., 6, 7—8) ; pentru a lua ceea ce dorim şi a afla ceea ce căutăm şi a dobîndi cele dorite atîrna de voia şi de hotărîrea noastră. Drept urmare trebuie să judecăm şi contrarul, anume că şi pornirea spre rău nu ne vine din nici o silă din afară, ci îndată ce am ales răul, ia existentă (ucpîoTaxat), producmdu-se atunci cînd îl alegem. Răul de la sine, într-un ipostas propriu, în afară de alegerea liberă, nu se află şezînd nicăieri[93].

Din acestea se arată limpede puterea de-sine-ţiitoare şi de-sine-btăpînitoare, pe care a sădit-o în firea oamenilor Domnul firii: din **faptul** că toate atîrna de libera noastră alegere, fie bune, fie rele[94] ,• şi din faptul că judecata dumnezeiască, urmînd cu hotărîre nepătimitoare şi dreaptă celor ce atîrna de voinţa noastră, împarte fiecăruia aceea ce-şi pricinuieşte fiecare lui însuşi[95]: celor ce caută, cum zice

de potente bune, ca şi Dumnezeu. Dar numai ca chip al lui Dumnezeu şi deci înitr-o oarecare legătură cu El, uneori neştiută de el. O anumită sinergie e prezentă pe toate treptele vieţii omeneşti.

92. Ca să nu ne umilească, Dumnezeu ne-a lăsat şi pe noi să ne facem propriu darul binelui pe care El însuşi ni l-a făcut. Darurile lui Dumnezeu le asimilăm cu oarecare efort, ca să nu rămînem nişte vase pasive, nişte păpuşi manipulate de altă voinţă. Iar prin asimilare, care cere voinţă şi efort, ni le dăruim şi noi înşine. De aci, şi ispita la care e supus omul, de a crede că numai el îşi dăruieşte toate.

93. Răul nu are alt fundament decît voia făpturii. Şi cum aceasta e schimbă-cloasă, răul nu are o existenţă de nedesfiinţat. Binele însă are fundament în fiinţa făcută de Dumnezeu şi în voia lui Dumnezeu, în ultimul fundament al fiinţei. El este de aceea de nedesfiinţat. E legat de existenţa, care-şi are fundamentul în Dumnezeu. Răul nu e legat totuşi în mod indisolubil de fiinţă. El nu e ontologic. Libertatea, fără si fie ea Însăşi din nimic, cum zice Berdeaev *(Essai sur la destination de l'homme)* poate lua diferite forme. Răul se sprijină pe o formă a ei, care nu e necesară, nu e do nerevocat. Posibila eternitate a răului e legată şi ea de posibila nerevocare, din libertate, a unei forme a libertăţii creaturii. Aceasta cu atît mai mult cu cît, pe de altă parte alegerea liberă a răului aduce totuşi şi o şirbire, o diminuare în fiinţa celui ce-1 săvîrşeşte, care nu se mai poate vindeca uşor, pentru că, la rîndul ei, fiinţa slăbită prin rău are un efect de slăbire a voinţei de a alege binele. De aceea e nevoie de o întărire a voinţei celei slăbite de rău, din partea voinţei lui Dumnezeu. Ea devine în Hristos voinţă a firii noastre neslăbite de păcat, asumată de El. Poate că de fapt nu trebuie să socotim voinţa liberă ca distinctă de fiinţa omului. Toată fiinţa lui are şi însuşirea voinţei libere pe linia aleasă de ea. Slăbind voinţa, slăbeşte fiinţa şi fiinţa slăbită slăbeşte voinţa. Totuşi, prin Dumnezeu, ca fiinţa şi voinţa cu neputinţă de a fi slăbită de rău, se poate vindeca fiinţa şi voinţa omenească.

94. Pentru creştinism existenţa răului e o dovadă a libertăţii omului. Concepţiile panteiste nu pot explica răul. Ele îl leagă de fiinţă. Dar de ce ţine răul de fiinţă? Aceasta n-o pot ele explica.

95. Aşa cum omul îşi face răul cu voia sa, aşa îşi dă şi pedeapsa ca urmare a lui, tot cu voia sa. Dumnezeu acceptă hotărîrea omului în a face răul şi în a-şi da pedeapsa pentru el. Respectă libertatea omului în amîndouă cazuTile. Mai bine zis, prin aceeaşi hofărîre prin care omul alege răul, îşi alege şi suferinţa legată de el.

Apostolul, cu răbdare slava şi cinstea faptelor bune, viata veşnică[08]; iar celor ce nu se supun adevărului, ci se supun nedreptății, mînie şi necaz şi toate cele ce poartă numirile răsplătirii întristătoare.

Căci precum oglinzile curate arată chipurile fețelor aşa cum sînt fețele — bucuroase pe ale celor ce se bucură, triste pe ale celor întristați — şi nu învinuieşte cineva firea oglinzii cînd arată chipul întristat al modelului doborît de întristare, aşa şi judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu se face asemenea simțirilor noastre, dîndu-ne cum sînt în noi cele ce sînt de la noi[2]. «Veniți, zice, voi cei binecuvîntați» şi : «Duceți-vă, voi, cei blestemați» (Mt., 25, 34, 41). Oare e nevoie de cele din afară ca cei de la dreapta să audă cuvîntul dulce, iar cei de la stînga, pe cel trist ? Nu şi-au pricinuit cei dintîi ei înşişi mila prin cele ce au făcut, iar cei din urmă nu şi-au făcut pe Dumnezeu neîndurător prin faptul că au fost cu neîndurare față de cei de aceeaşi fire ? Bogatul care se lăfăia în desfătări nu s-a milostivit de săracul ce se chinuia la poarta lui de aceea îşi taie el însuşi mila, rugîndu-se să fie miluit, dar nefiind auzit[3]. Şi aceasta nu pentru că ar fi pricinuit o mică picătură dată lui vre-o pagubă în marele izvor al raiului, ci pentru că picătura milei nu se poate amesteca cu neîndurarea. Căci «ce părtăşie are lumina cu întunericul ?» (II Cor., 6, 14),- şi: «Cele ce va semăna omul, pe acelea le va şi secera. Că cel ce seamănă în trup, din trup va secera stricăciune. Iar cel ce seamănă în duh, din duh va secera viață veşnică» (Gal., 4, 6). Sămînța socotesc că este libera alegere a omului, iar secerişul, răsplata liberei lui alegeriînmulțit este spicul bunătăților pe seama celor ce au ales o astfel de sămînță. Şi dureroasă este

96. De aci se vede că sfîntul Grigorie recunoaşte o viață veşnică întru fericire numai pe seama celor ce au făcut binele.

99. încotro ai pornit, acolo ajungi. Nu altul te duce acolo, ci tu însuți te duci pe tine.

---

2 Propriu-zis nu Dumnezeu ni le dă, oi noi ni le dăm, dar Dumnezeu ni le lasă, pentru că nu vrea să ne smulgă ceea ce ne-am dat noi înşine. Aceasta ar însemna să ne dea cele ce nu corespund voii noastre. Dar întrucît rînduială aceasta e de la Dumnezeu, zicem că Dumnezeu ne dă ceea ce ne dăm noi. Dumnezeu Se acomodează voii noastre, dar nu Se «asimilează» ei.

3 Inima omului milos e atît de unită ou Dumnezeu cel milostiv, sau atît de mult poartă în ea pe Dumnezeu cel milostiv, încît maihiindu-se el, Dumnezeu Se miruieşte prin el şi cerînd mila lui Dumnezeu, aceasta se revarsă din însăşi inima lui. Mila lui Dumnezeu, îndreptată prin mila omului spre altul, e îndreptată şi spre el însuşi. Din mila lui curge mila lui Dumnezeu şi spre altul şi spre sine. Dimpotrivă, cel ce nu are milă în sine, nu are pe Dumnezeu cel milostiv, deci nu are nici mila sa şi prin ea mila lui Dumnezeu de sine. Cruzimea lui e o nesimțire, o insensibilitate, care se îndreaptă şi spre alții, dar îl usucă şi pe el.

Dealtfel sfîntul Grigorie a vorbit mai înainte de o întîlnire între simțirea celui ce miruieşte şi a celui miluit. Mila unuia face pe celălalt să-i răspundă cu iubirea sau cu mila lui. Cele două inimi îşi revarsă simțirile una în alta. Dar şi Dumnezeu îşi revarsă mila Lui prin iubirea aceluia, fiind unit şi cu acela. Unirea între mine şi tine ține şi pe Dumnezeu între noi prin iubire. Dar unirea e dialogică, nu de confuzie. Numai comuniunea dialogică îmi dă bucurie.

mulțimea

spinilor celor ce au semănat în viaţa lor seminţele spinilor. Căci numaidecît trebuie să secere cineva ceea ce a semănat şi nu se poate altfel.

«Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui». Ce raţiune omenească ar putea străbate adîncul înţelesurilor ascunse în acest cuvînt ? Căci lorma generală şi nehotărnicită a cuvîntului ne face să cercetăm şi mai mult cele spuse, prin faptul că nu adaugă cine sînt cei către care se cuvine să fie mila lucrătoare, ci spune simplu : «Fericiţi cei milostivi» [10°]. Poate un nou înţeles ni-1 dă cuvîntul să înţelegem şi prin faptul că gîndul despre milă urmează plînsului socotit fericit. De fapt şi acolo fericit era cel ce îşi petrecea viaţa aceasta în plîns, precum şi aci mi se pare că cuvîntul ne dă aceeaşi învăţătură. Căci, precum ne simţim atinşi de nenorocirile străine cînd unii dintre cunoscuţii noştri cad fără voie în niscai supărări, sau pierd casa părintească, sau scapă goi din corăbiile scufundate, sau sînt prinşi de piraţi şi de tîlhari, sau ajung din liberi robi, sau din fericiţi prizonieri, sau suferă de vre-un alt rău de felul acesta, după ce au avut o soartă bună în viaţa lor, — deci precum în sufletul nostru se iveşte o simţire de împreună-pătimire cu aceştia, poate cu mult mai mult se iveşte o astfel de simţire pentru noi înşine cînd vine în viaţa noastră o astfel de lovitură.

Căci cînd ne gîndim cît de strălucită era casa pe care am pierdut-o, cum am ajuns în puterea tîlharilor, cum am rămas goi, scufundîndu-ne în adîncul acestei vieţi, ce fel şi cîţi stăpîni ne-am atras în locul libertăţii şi al vieţuirii în libertate, cum ni s-a întrerupt fericirea vieţii prin moarte şi stricăciune, oare mai e cu putinţă, cînd ne vin aceste gînduri, ca mila noastră să se ocupe cu nenorocirile străine şi să nu se umple sufletul de jale pentru sine însuşi, gîndind la cele ce a avut, din care a căzut ? Căci ce e mai de plîns decît această prinsoare ? în loc **de** desfătarea din **rai,** am primit această stare a vieţii, supusă bolii **şl durerii**; în loc de nepătimirea aceea, am primit zecile de mii de nenorociri ale patimilor ; în loc de petrecerea aceea înaltă şi de împreuna-vieţuire cu îngerii, am fost osîndiţi să locuim împreună cu fiarele pămîntului am schimbat viaţa îngerească şi nepătimitoare, cu viaţa do-bitocească. Iar pe amarnicii tirani, pe stăpînii turbaţi şi sălbatici ai vieţii noastre, cine ar putea să-i numere cu uşurinţă : ura, patima, mândria, tiranul furios şi sălbatic, gîndul desfrînat ce se desfată de noi ca de nişte sclavi, robind firea spre slujiri pătimaşe şi necurate ? Iar pe tirana lăcomie care alt tiran o covîrşeşte în răutate ? Căci robind nenorocitul suflet, îl sileşte să primească poftele ei nesăturate, primind totdeauna şi neumplîndu-se niciodată, ca o fiară cu multe capete cetrimite prin mii de guri hrana în pîntecele de neumplutcare nici-odată nu se satură de cîştig, ci ceea oe cîştigă mereu i se face pricină şi aţîţare a poftei de şi mai mult cîştig.

100. «Forma absolută şi nehotăirniicită a cuvîntului» vrea să spună: nepreci-zoroa prin cuvînt spre cine trebuie să se îndrepteze mila. Aceasta ar putea însemna că spre oricine.

Cine deci, văzînd această viaţă nefericită, va rămîne fără milă şi fără îndurare faţă de atîtea nenorociri ? Iar pricina nemilostivirii de noi înşine stă în nesimţirea relelor, cum se întîmplă să pătimească cei ieşiţi din minţi, care, covârşiţi de rău, pierd şi simţirea celor ce le suferă. Dacă deci cineva se cunoaşte

pe sine, cum a fost înainte şi cum este acum (căci zice undeva Solomon că «cei ce se cunosc pe ei înşişi sînt înțelepți»), nu va înceta nicodată să aibă milă, iar acestei simțiri a sufletului îi va urma, după dreptate, şi mila dumnezeiască. De aceea zice : «Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui».

Aceia şi nu alții. Căci înțelesul acestui cuvînt e ca şi cînd ar spune cineva : «Fericit lucru este a-şi îngriji cineva sănătatea trupească». Pentru că cel ce se îngrijeşte va trăi întru sănătate. Astfel cel milostiv este fericit, pentru că rodul milei se face un bun propriu al celui ce miluieşte, fie în înțelesul lămurit acum de noi, fie în cel înfățişat mai înainte, care arată împreună-pătimirea sufletului, cu nenorocirile străine. Căci fiecare din acestea e un bine : atît a se milui cineva de sine, în chipul arătat, cît şi a pătimi împreună cu semenii săi pentru nenorocirile lor. Pentru că dreptatea judecății dumnezeieşti dă simțirii omeneşti față de cei în suferință o întărire înaltă, încît îl face pe om, în oarecare fel, judecător al său propriu ; astfel, simțirea lui dă, prin judecata făcută supuşilor, o hotărîre asupra sa însuşi [m].

Fiindcă deci se crede — şi se crede cu adevărat — că toată firea omenească se va înfățişa înaintea scaunului de judecată a lui Hristos, ca să ia fiecare potrivit cu cele ce le-a făcut prin trup, fie binele, fie răul, poate că e îngăduit să spunem şi ceva mai îndrăzneț : dacă e cu putință să se primească cu gîndul cele negrăite şi nevăzute, se poate cunoaşte cu atît mai mult, încă de acum, fericirea răsplătirii din partea celor miluiți. Căci bunăvoința ce se naşte în suflet, față de cei ce i-au arătat milă în viața aceasta, rămîne în veci după cuviință, în cei ce se împărtăşesc de har [4]. Ce e deci mai firesc decît ca, în vremea cer-

cotării, cunoscîndu-sc binefăcătorul de către cei ce au fost bucurați de ol, sufletul

101. Dumnezeu dă omului puterea să se judece singur pe sine însuşi, prin judecata pe care o dă asupra altora, mai bine zis prin sentința pe care o dă asupra celor ce i-au greşit lui. Omul îşi hotărăşte singur soarta în funcție de soarta pe care vrea să o decidă pe seama altora. El nu se poate detaşa de soarta rea pe care vrea să o dea altora. Dar soarta lui va fi solidară cu soarta bună decisă pe seama altora. Dimpotrivă, în cazul cînd hotărăşte altora o soartă rea, numai sieşi îşi hotărăşte singur această soartă rea. Căci pe ceilalți îi poate scăpa Dumnezeu. Pe cei judecați de alții, îi judecă din nou Dumnezeu. Dar pe cei ce judecă pe alții, îi lasă supuşi judecății ce au dat-o ei altora.

acestuia să se veselească de glasurile mulțumitoare către Dumnezeu, care-i vor aduce lauda întregii zidiri ? Oare de ce altă fericire va mai avea nevoie cel ce va fi lăudat într-un astfel de teatru pentru faptele sale cele bune ? Şi că vor fi de față cei ce s-au bucurat de faptele cele bune, ne învață cuvîntul Evangheliei, arătînd pe împăiatul zicînd la judecată, către cei drepți şi către cei nedrepți, cele ce le-a spus Iisus. Căci şi unora şi altora le va pune în față pronumele arătător, pe cei miluiți şi

4 Mulțumirea ce se naşte în cei miluiți de cineva, față de el, e o arvună sigură a fericirii lui viitoare. Căci mulțumirea acelora va rămîne în veci şi se va

proiecta spre el. Şi ce fericire mai mare poate fi, decît aceea de a vedea pe alții In veci arătîndu-şi mulțumirea pentru binele ce li l-ai făcut ? A se milui e un har, pentru că nu e ceva datorat în sensul juridic. Un har dat de nevoie, din obligație, nu mal e har şi nu mai aduce mulțumirea aceea negrăită în suflet pe care o aduce darul gratuit, ca semn al iubirii, şi nici nu trezeşte iubirea pe care o trezeşte harul. De aceea harul dumnezeiesc nu e ceea ce se dă pentru merite.

nemiluiți făcîndu-i cunoscuți ca printr-un deget : «întrucît ați făcut unuia din aceşti frați ai Mei prea mici». Spunînd : «aceşti», arată pe cei miluiți ca fiind de față.

Să-mi spună acum cel ce prețuieşte mai mult materia neînsuflețită a aurului decît fericirea viitoare : ce este strălucirea aceasta a aurului? Ce sînt scînteierile pietrelor de mare preț? Ce podoabă a veşmintelor este de aşa fel, cum presupune nădejdea acel bine ? Cînd Cel ce împărăteşte peste zidire Se va descoperi firii omeneşti, şezînd cu mărire pe tronul cel înalt, cînd se vor vedea împrejurul Lui zecile de mii nenumărate ale îngerilor şi cînd ochii tuturor vor vedea împărăția cea negrăită a cerurilor şi se vor arăta, pe de altă parte, dimpotrivă, chinurile înfricoşătoare, iar în mijlocul acestora întreaga fire omenească a celor ce au fost de la prima creație şi pînă la împlinirea întregului, stînd în văzduh cu frică şi cu nădejdea celor viitoare, aşteptînd cu cutremur fie o soartă, fie alta, şi chiar şi cei ce au viețuit cu bună conştiință tremurînd de viitorul lor cînd vor vedea pe ceilalți traşi de conştiința lor cea rea ca de un oălău în întunericul acela trist, iar cel milostiv va fi dus de faptele sale în fața Judecătorului strălucind de Îndrăzneală, însoțit de glasurile de laudă şi de mulțumire ale celor cărora le-a făcut bine, oare va socoti fericirea una cu bogăția materială ? Oare va primi în locul acelor bunătăți să i se prefacă toți munții şi sasurile şi văile şi marea, în aur ?

Iar cel ce a ascuns cu grijă, cu peceți, cu lacăte şi cu uşi de fier, în ascunzători întărite, pe Mamona, şi a socotit păstrarea materiei îngrămădite în ascunzători mai de preț decît orice poruncă, va fi tras cu capul în jos în focul acela întunecat şi toți îi vor scoate la arătareneîndurarea şi nelmblJiizIroci re au trălt-o pe pielea lor ln viata aceasta şi-i vor spune : «Adu-ți aminte cft al luat cele bune ale tale în viata ta» (Le, 16, 35), că ai încuiat ln tntăriturile bogăției mila şi ai nesocotit pe pămînt împreună-pătimirea ; de aceea nu țL-«i adus înviata de aici iubirea de oameni, nu ai ce nu ai avut, nu afli ce n-ai depus, nu aduni ce n-ai risipit, nu seceri ce n-ai semănat, secerişul tău e pe măsura seminților tale. Ai semănat amărăciune, adună snopii ei; ai prețuit ne-milostivirea, ia ceea ce ai iubit; n-ai privit cu compătimire, nu vei fi privit ou milă; ai trecut cu vederea pe cel necăjit, vei fi trecut cu vederea cînd te vei pierde ,• ai ocolit mila, te va ocoli mila ,• te-ai scîrbit de cel sărac, se va scîrbi şi de tine Cel ce a sărăcit din pricina ta ,0:|.

De ți se vor zice acestea şi unele ca acestea, unde va fi aurul ? Unde, vasele strălucitoare ? Unde, asigurarea comorilor prin peceți ? Unde, cîinii folosiți pentru paza de noapte şi armele pregătite pentru cei ce pun la cale jefuirea lor ? Unde, însemnările făcute în protocoale? Ce sînt acestea față de plînsul şi scrîşnirea dinților ? Cine va lumina întunericul ?[5]. Cine va stinge flacăra ? Cine va alunga viermele fără de moarte ? [6]

5 întunericul e, Intre altele, şi această părăsire cumplită de către toți. Nici un ochi prietenos nu va mai străpunge cu lumina lui întunericul singurătății mele. Sau poate din ochii lor, chiar nevăzuți de mine decit In conştiință, nu iradiază decît amintirea răului făcut lor.

6 «Focul nestins», «viermele fără do moarte» slnt, Intre altele, şi remuşcarea netrecătoare a răului făcut altora. Aceastu arată şl oa veşnica valoare a persoanei.

Drept aceea, să înțelegem, fraților, cuvîntul Domnului, care ne învață în puținătatea lui atîtea lucruri despre cele viitoare, şi să ne facem milostivi, ca să ajungem prin aceasta fericiți întru Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

103. Sîntem legați unii de alții. Asprimea arătată altora mă înăspreşte pe mine, blîndețea arătată altora, mă face pe mine delicat. Fericirea sau nefericirea veşnică sînt perpetuarea întărită a stărilor produse în mine prin purtările şi simțirile față de alții. Ele îmi vor veni din mine, dar şi din alții. Dar cei ce nu s-au lăsat prinşi ln stările învîrtoşate ale mele, prin faptele mele care au izvorît din acestea şi s-au pricinuit, nu vor avea soarta mea. De aceea, e bine să nu se răspundă răului cu rău şi tot de aceea glasurile celor neîndreptățiți de noi la Judecata din urmă, vor fi glasuri aspre, glasuri care vor cere osînda noastră. Nedreptățile şi nepăsările mele se vor reflecta din aceia ca un fapt obiectiv, fără voia lor. Fiecare poartă In sine pecețile imprimate ln alții. «Voi sînteți scrisoarea mea de recomandare» a spus sfîntul apostol Pavel. Dar cei cu adevărat buni au depăşit efectul peceților celor răi în ei. Dar în însuşi acest efort al lor de a le depăşi, se vor vedea pecețile al căror efect rău au trebuit să-I învingă, să-1 prefacă în bine pentru ei. Meritul acestei pre-faceri va fi însă al lor, nu al celor ce le-au făcut rău, sau s-au purtat fără milă şl cu nepăsare față de ei. Legăturile între noi sînt uneori legături de cumpene : cînd una coboară, alta se înalță, dar numai în parte, din pricina coborîrii celei dintîi.

Cuvîntul VI

Fericifi cei curufi cu inima, că aceia vor vedea **pe** *Dumnezeu.*

Ceea ce pățesc cei ce privesc de pe un vîrf înalt la o mare adîncă şi întinsă, aceea pățeşte cugetarea mea, care priveşte de la înălțimea cuvîntului Domnului, ca de pe un munte înalt, în adîncul de netîlcuit al înțelesurilor. Căci precum în multe locuri de lîngă mare se poate vedea cîte un munte tăiat în două, pe partea de către mare fiind retezat de la vîrf pînă la temelie, de parcă ar fi ras, iar din vîrful lui alîrnînd peste prăpastie o ieşitură, ceea ce dă putință celui aflător pe acest podiş să privească de la o mare înălțime marea din adînc, la fel amețeşte sufletul meu, atîrnat de acest înalt cuvînt al Domnului : «Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pa Dumnezeu».

Căci Dumnezeu însuşi Se făgăduieşte pe Sine ca privelişte celor ce s-au curățit cu inima. Dar «pe Dumnezeu, nimeni nu L-a văzut vreodată», cum zice marele Ioan (In, 1, 18). Cugetarea aceasta o întăreşte şi înaltul Pavel, zicînd : «Pe Cel pe care nici un om nu L-a văzut, nici nu poate ca să-L vadă» (I Tim., 6, 16).

Aceasta este stîncă netedă şi prapăstioasă, care nu are în ea nici-un punct de păşire pentru înțelegere [7]. Despre această stîncă a spus şi Moise în învățăturile sale că este neapropiată, dat fiind că înțelegerea noastră nu poate păşi nicidecum pe ea, orice gînd despre ea fiind ras de negație [8]. Căci, «nu este, zice, cineva care să vadă pe Dumnezeu şi să trăiască» (leş., 33, 20).

---

7 Nici un înțeles, nici o noțiune n.u-şi poate pune piciorul pe urcuşul abrupt şl neted al muntelui care este Dumnezeu,

8 „]IncjT)**c &wXij<pe<i>î** i7to**£opia&£taiJț Btâ rrjî** orcotfaaems". **însuşi Dumnezeu fiind ca un munte neted, ras, fără nici un loc în care înțelegerea să-şi poată fixa piciorul, face cu neputință ancorarea în Dumnezeu, oricărui gînd ce ni-1 facem despre El, provocînd în minte renunțarea la orice numire a Lui, sau negarea oricărei numiri corespunzătoare Lui.**

Pe de o parte, viaţa veşnică stă în a vedea pe Dumnezeu [9]. Pe de alta însă, aceasta nu e cu putinţă, cum spun Ioan, Pavel şi Moise, stîlpii credinţei. Vezi vîrtejul de care e atras sufletul spre adîncul celor cuprinse în cuvînt ? Dacă Dumnezeu este viaţă, cel ce nu-L vede pe ***El*** **nu** vede viaţa; dar proorocii şi apostolii purtători de Dumnezeu mărturisesc că Dumnezeu nu poate fi văzut. în ce primejdie e pusă nădejdea oamenilor !

Dar nădejdea primejduită să cadă e sprijinită de Domnul, precum a făcut cu Petru, care era în primejdie să se scufunde, susţinînd iarăşi

9 A vedea mereu lucruri finite, deci într-un fel identice, plictiseşte mintea făcută pentru infinit ; nu mai întreţine în ea pofta de a trăi. Cunoaşterea şi gustarea lucrurilor finite nu merită prelungirea vieţii în veci. Numai cunoaşterea lui Dumnezeu cel **nesfîrşit întreţine pofta veşnică de viaţă.**

piciorul lui po apa Întărită şl slalornlcila. Daca deci va veni şi la noi mîna Cuvîntului şi ne va susține pe noi, care ne scufundăm în adîn-cul tîlcuirilor, în amîndouă înțelesurile amintite [inn], vom scăpa de frică, fiind prinşi de mînă cu putere, de Cuvîntul, Care ne călăuzeşte.

Deci făgăduința e aşa de mare că îndreaptă spre cel mai înalt vîrf al fericirii. Căci ce alt bine ar mai putea dori după acesta, cel ce are toate în Cel văzut ? Pentru că a vedea e, în obişnuința Scripturii, acelaşi lucru cu a avea "°. Căci zice : «Vei vedea bunătățile Ierusalimului» (Ps. 127, 7), cuvîntul însemnînd: «Vei afla»,- şi: «Piară necredinciosul, ca să nu vadă slava Domnului» (Is., 27, 10), unde prin «să nu vadă» proorocul vrea să spună : «să nu se împărtăşească».

Deci cel ce vede pe Dumnezeu are prin vedere tot ce se cuprinde în lista bunătăților : viața fără de sfîrşit, veşnica nestricăciune, fericirea fără moarte, împărăția nemuritoare, bucuria fără sfîrşit, lumina adevărată, cuvîntul duhovnicesc şi dulce, slava neapropiată, veselia neîncetată, tot binele ce ni se rînduieşte prin nădejde în făgăduința fericirii de față.

Dar fiindcă mijlocul făgăduit al vederii este curăția inimii, mintea mea e cuprinsă iarăşi de amețeală, întrebîndu-se : nu cumva curăția inimii ; este dintre cele cu neputință şi care întrec firea noastră ? Căci dacă Dumnezeu este văzut prin aceasta, iar Moise şi Pavel nu L-au văzut, odată ce-au spus că nici ei, nici alții nu pot vedea pe Dumnezeu, se pare că ceea ce se făgăduieşte în «Fericirea» aceasta de către Cuvîntul e ceva cu neputință de dobîndit. Deci ce cîştig avem din a şti cum se vede Dumnezeu, dacă la această ştiință nu se adaugă putința ? Aceasta e ca şi cînd ar zice cineva : e un lucru fericit a fi cineva în cer, căci acolo va vedea cele ce nu se văd pe pămînt. Dacă cuvîntul ar arăta vre-un mijloc de a face drumul pînă la cer, ar fi de folos celor ce aud, să afle că e un lucru fericit a fi acolo. Dar atîta timp cît urcuşul acolo e cu neputință, ce cîştig le aduce cunoaşterea fericirii cereşti ? Ea mai mult îi întristează pe cei ce află de ce mari bunătăți sânt lipsiți, din pricina neputinței de a urca la ele.

Dar oare ne cere Domnul ceea ce e în afară de puterea firii noastre şi ne dă o poruncă ce întrece prin mărimea ei măsurile puterii ome

109. Că cei curați cu inima «văd» pe Dumnezeu şi că pe Dumnezeu «nu-L poate vedea» nimeni. Din îmbinarea acestor două afirmații se vede că apofaticul în gîn-direa sfîntului Grigorie de Nyssa, oa şi în general a părinților bisericeşti, nu o una cu teologia negativă intelectuală, sau cu simpla negare a celor afirmate despre Dumnezeu, întrucît El e mai presus de ele. Apofaticul e din alt punct de vedere o experiență, o trăire a lui Dumnezeu, dar o trăire de negrăit.

110. De aci se constată iarăşi că în gtndlrea sfîntului Grigorie de Nyssa apofaticul nu e o simplă negare intelectuală n afirmațiilor despre Dumnezeu, in sensul teologiei negative scolastice, ci o experleii|ă a Iul Dumnezeu. Bunătățile spirituale ale altei persoane le cunoşti cînd le ai, dar fără să le poți exprima.

ncşti ? Nu face aceasta. Căci nu porunceşte să se facă păsări celor cărora nu le-a dat aripi, nici să trăiască sub apă celor ce le-a rînduit viata pe uscat. Deci dacă tuturor celorlalte le-a dat o lege potrivită puterii şi nu sileşte nici o făptură la cele mai presus de fiiea ei, să cugetăm drept urmare că şi ceea ce ni se făgăduieşte nouă prin «Fericire» nu e ceva ce nu se poate nădăjdui.

Dar nici Ioan, nici Pavel, nici Moise şi nici altul ca ei n-au rămas în afara acestei înalte fericiri, care vine din a vedea pe Dumnezeu ,■nici cel ce a zis : «Mi s-a gătit mie cununa dreptății, pe care mi-o va da mie dreptul Judecător» (II Tim., 4, 8), nici cel ce se odihnea pe pieptul lui Iisus, nici cel ce a auzit din partea cuvîntului dumnezeiesc : «Te-am cunoscut pe tine mai mult ca pe toți» (leş., 33, 17). Dacă deci aceia, prin care s-a vestit că cunoaşterea de Dumnezeu e mai presus de putere, nu s-au îndoit de fericirea lor, iar fericirea stă în a vedea pe Dumnezeu, iar aceasta vine din a se face cineva curat cu inima, -— urmează că curăția inimii prin care se poate dobîndi fericirea nu e un lucru cu neputință. Cum se poate deci spune că grăiesc adevărul şi cei ce declară, după Pavel, că cunoaşterea lui Dumnezeu e mai presus de puterea noastră, dar că nici cuvîntul Domnului, care făgăduieşte că Dumnezeu poate fi văzut întru curăție, nu se împotriveşte acelora ?

Socotesc însă că e bine să spun mai întîi puține cuvinte despre altceva, ca tîlcuirea ce o vom da temei de față să înainteze pe calea cuvenită.

Ce este firea dumnezeiască însăşi în sine, după ființă, întrece orice Înțelegere cuprinzătoare, neputîndu-se apropia şi neputînd străbate la ea gîndurile întemeiate pe presupuneri; şi încă nu s-a aflat de oameni vre-o putere de înțelegere a celor ce ar dori să le înțeleagă, precum nu s-a născocit vre-un mijloc de cuprindere a celor cu neputință **de** cuprins. De aceea, marele Apostol numeşte «fără urmă căile Lui» (Rom., 11, 33), arătînd prin acest cuvînt că este neumblată de gînduri calea ce duce la cunoştința ființei dumnezeieşti, întrucît nici unul din cei ce ne-au fost înainte-mergători în viață n-a lăsat vreo urmă a cunoştinței vreunei înțelegeri cuprinzătoare a Celui mai presus de cunoştință. Aşa fiind după fire, Cel mai presus de întreaga fire, Cel nevăzut şi nescris împrejur, este văzut şi este înțeles prin altă rațiune. Iar modurile acestui fel de înțelegere sînt multe. Căci se poate vedea prin presupunere [m], din înțelepciunea arătată în toată zidirea Cel ce toate întru înțelepciune le-a făcut. E aşa cum se vede în oarecare mod, prin cugetare, chiar în lucrurile făcute de om, făcătorul lucrului de față,**ca** unul **cc** şi**-a** întipărit meşteşugul în acest lucru. Nu se vede firea celui ce l-a meşterit, ci numai priceperea meşteşugărească pe care meşterul a întipărit-o în alcătuirea lucrului.

111. EtoXaativuiî aci nu poate însemna «eventual», ci «cu aproximație», printr-o simțire care nu poate defini exact pe Dumnezeu.

Aşa privind spre podoaba zidirii, ne formăm o idee nu a ființei, ci a înțelepciunii Celui ce a făcut toate în chip înțelept.

Şi dacă cugetăm la Creatorul vieții noastre şi la faptul că nu silit, ci din bunăvoință a păşit la fapta zidirii omului, zicem că şi prin acest mod vedem pe

Dumnezeu, ajungînd la cunoştinţa bunătăţii, nu a fiinţei lui Dumnezeu [10]. La fel, şi toate celelalte cîte înalţă cugetarea la ceea ce e mai bun şi mai înalt ne dau o cunoaştere a lui Dumnezeu, fiecare dintre înţelesurile înalte aducîndu-ne sub vedere pe Dumnezeu. Căci puterea şi curăţia şi rămânerea la fel şi neamestecarea cu ceea ce e contrar şi toate cele de felul acesta, întipăresc în suflete chipul unui înţeles dumnezeiesc şi înalt[11].

Deci prin cele spuse se arată, cum e adevărat şi ceea ce spune Domnul, Care făgăduieşte că Dumnezeu va fi văzut de cei curaţi cu inima, şi cum nici Pavel nu minte cînd spune prin cuvintele lui că pe Dumnezeu nu L-a văzut cineva, nici nu poate să-L vadă. Căci Cel nevăzut prin fire Se face văzut prin lucrări, văzîndu-Se în unele din cele din jurul Lui [u4].

Dar nu numai acesta este înţelesul fericirii : a putea socoti din vre-o lucrare că Cel ce lucrează e ceva asemănător ei. Căci în acest caz, şi înţelepţii veacului acestuia, din buna alcătuire a lumii ar avea cunoştinţa înţelepciunii şi puterii celei mai presus de lume. Dar mie mi se pare că mărirea «Fericirii» le dă sfatul, celor ce pot să-1 primeas-

că, să vadă pe Col dorit şi In «alt mod. Iar înţelesul acesta va fi lămurit prin pilde.

Un bun în viaţa omenească este sănătatea trupului, dar lucrul fericit e nu numai a şti ce înseamnă sănătatea, ci şi a vieţui în sănătate. Căci dacă cineva, făcînd lauda sănătăţii, îşi alege o hrană aducătoare de boală şi plină de sucuri rele, ce oare a cîştigat din laudele sănătăţii, odată ce se lasă doborît de boală ? Deci aşa să înţelegem şi cuvîntul de faţă. Căci nu zice Domnul că e lucru fericit a cunoaşte ceva despre Dumnezeu, ci a avea în sine pe Dumnezeu [u5]. Căci zice : «Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu». Nu socotesc deci că El pune pe Dumnezeu, faţă în faţă, ca pe o privelişte înaintea celui ce şi-a

114. Lucrările se zic în greceşte evepTfeiai. De aceea, în româneşte s-au tradus adeseori ca «energii». De fapt înţelesul lucrărilor nu e prea depărtat de al «energiilor», pentru că nu e lucrare fără o energie la baza ei. Sfîntul Grigorie spune că prin lucrări, sau prin energii, se cunosc cele din jurul Iu» Dumnezeu, pe care atît el (în alte locuri) cit şi toţi părinţii Bisericii le numesc însuşiri ale lui Dumnezeu. Deci lucrările sau «energiile» pe care le cunoaştem ca venite la noi sînt înseşi însuşirile lui Dumnezeu, în lucrarea lor. I'roprlu-zls însuşirile lui Dumnezeu au în ele o putere lucrătoare, uri caracter dliiiumli

curăţit ochiul sufletului. Ci măreţia spusei ne dă să înţelegem ceea ce Cuvîntul spune şi altora în chip mai desăvîrşit, zicînd : «împărăţia lui Dumnezeu este în lăuntrul vostru» (Le, 17, 21). Din aceasta învăţăm că cel ce şi-a curăţit inima de

10 Omul fiind o fiinţă liberă, nu poate fi creat decît tot de o fiinţă liberă. Esenţa supusă legilor, lipsită de orice libertate, nu poate crea propriu-zis din nimic, ci emite din ea ceva asemănător ei, un făt supus aceloraşi legi cărora le este supusă şi ea. Şi numai dacă omul e creat de Dumnezeu în libertate, e creat din bunătatea lui Dumnezeu. Căci de o esenţă supusă cu totul unor legi, nu se poate spune că face ceva din bunătate. Unde nu e conştiinţă şi libertatea de alegere, nu se poate vorbi nici de bunătate.

11 „ăetaî âvvoiaî SVTOTIOI**xijv «pavtaaioc/. Înţelesul îşi are şi el un chip, oricît ar fi de lipsit de un chip material. Cînd te gîndeşti la un bine ai alt înţeles, deci şi un alt «chip» decît cînd te gîndeşti la frumos. Dar nici binele, nici frumosul (spiritual) nu pot fi gîndite decît de un subiect şi într-un subiect. Deci gîndindu-ne la binele, la frumosul suprem, reflectate în lume, ne facem şi un «chip aproximativ» (axo'Xaa'n'x.âjî), dar real al Subiectului suprem.**

toată zidirea şi simţirea pătimaşă vede In frumuseţea sa chipul firii dumnezeieşti. Deci mie mi se pare că Cuvîntul cuprinde, în cuvintele puţine ce le-a spus, acest sfat: O, oameni[P] care aveţi vreo dorinţă de a vedea Binele adevărat, cînd auziţi că mărirea dumnezeiască e ridicată mai presus de ceruri şi slava ei este de netîlcuit şi frumuseţea, de negrăit şi firea, de necuprins, nu cădeţi în deznădejde pe motivul că nu puteţi vedea pe Cel dorit. Căci în tine este măsura cunoaşterii lui Dumnezeu de către tine. Pentru că, plăsmuindu-te pe tine, îndată a dat fiinţă acestui bine prin fire [us]. Căci Dumnezeu a întipărit în alcătuirea Sa chipurile bunătăţilor firii Sale, întipărind în tine ca într-o ceară un chip sculptat.

Dar răutatea, vărsîndu-se în pecetea cea în chipul dumnezeiesc, a făcut nefolositor binele ascuns sub acoperămintele urîte [12]. Dacă deci vei şterge iarăşi, prin îngrijirea de viaţa ta, întinăciunea aşezată pe Inimă [13], îţi va străluci din nou frumuseţea cea în chipul dumnezeiesc [14].

115. Cum s-a arătat şi în textul la care se referă nota 110, şi aci se pune accentul nu pe cunoaşterea teoretică, ci pe trăirea lui Dumnezeu. Deci apofaticul nu înseamnă o despărţire de Dumnezeu, ci o trăire a lui Dumnezeu ou neputinţă de exprimat. Nu e vorba de un Dumnezeu închis în întunericul Său, ci de un Dumnezeu trăit In noi, dar cu neputinţă de exprimat în cuvinte, din pricina nemărginirii Lui.

116. *xb* **ctfaS&v 113 «pusei xaTouaiâaavxoî — a «substanţializat» binele dumnezeiesc? ndtră l-a dat o altă fiinţă decît cea dumnezeiască. Dar că nu binele dumnezeiesc însuşi a fost «substanţializat» într-o altă fiinţă, ci un alt chip al Lui, se vede din rlndurlle următoare, unde se spune că a pus în alcătuirea omului «chipurile (ti jxt-|iir](AaTa — imitaţiile) bunătăţilor dumnezeieşti».**

Precum so întîmplă ru fiorul, că atunci cînd e curăţit de rugină cu o perie, de unde cu puţin înainte era negru,a>cum, strălucind la soare, trimite din sine raze şi scînteieri, aşa şi omul din lăuntru, pe care Domnul îl numeşte inimă, cînd se şterge de pe el pata ruginoasă înflorită pe el ca un mucegai rău, îşi recapătă iarăşi asemănarea cu modelul (cu arhetipul) şi se face bun. Căci cel ce e asemenea Binelui este numaidecît şi el bun.

---

12 Axpioxov — nefolositor, ascuns. Căci binele din fire n-a fost desfiinţat cu lotul, ci a fost făcut nefolositor, fiind ascuns dar şi împiedicat de acoperămintele rele ce se arată prin lucrare. Totuşi, răul e mai la suprafaţa firii, pe cînd binele e mai mllnc,

13 Tiv eiurtXaa&e\Ta TIJ icap&tâ porcov. întinăciunea nu e plăsmuită odată cu Inima, doci nu de Dumnezeu, ci după aceea, pe suprafaţa ei, de omul însuşi.

14 nunătiilea luminează. Ochii omului bun sînt luminoşi. De aceea binele e şl frumuseţe. Răutatea e urîtă. «Om urît», îi zice poporul român unui om rău.

Deci cel ce se priveşte pe sine vede în sine pe Cel dorit. Şi de aceea cel curat cu inima e fericit, pentru că, privind la curăţia sa, vede în chip modelul (arhetipul). E aşa cum cei ce privesc soarele în oglindă, în timp ce alţii privesc ţintă spre cer, văd în strălucirea oglinzii soarele nu mai puţin decît cei ce privesc spre însuşi cercul soarelui. Astfel, zice, şi voi, chiar dacă nu aveţi puterea să vedeţi lumina, dacă reveniţi la darul chipului sădit în voi de la început, aveţi în voi pe Cel căutat. Căci dumnezeirea este curăţie, nepătimire şi înstrăinare de orice rău. Dacă deci acestea se află în tine, e numaidecît Dumnezeu în tine. Cînd deci gîndul din tine nu va fi amestecat cu nici un rău, ci va fi liber de patimă şi despărţit de orice poftă, vei **fi** fericit pentru vederea ta pătrunzătoare, pentru că curăţit fiind L-ai cunoscut pe Cel nevăzut de cei necuraţi, şi după înlăturarea cetei materiale de pe qchii sufletului, priveşti în seninul curat al inimii, în mod limpede, priveliştea cea minunată. Iar aceasta ce este ? Curăţia, sfinţenia, simplitatea, toate strălucirile luminoase ale firii dumnezeieşti prin care este văzut Dumnezeu [r20].. Din cele spuse nu ne îndoim că acestea aşa sînt.

Dar judecata noastră, conştientă de la început de nepriceperea ei, îşi dă seama încă şi acum de această neputinţă. Căci, precum cine ajunge în cer se

120. A vedea, prin seninul curat al inimii, strălucirile lui Dumnezeu înseamnă că ele pătrund prin transparenţa lor în inimă, cum lumina soarelui ce se vede pe geam înseamnă pătrunderea luminii soarelui prin transparenţa lui, fără a înceta ca. soarele să fie cu lumina lui şi dincolo de geam. Inimii ca fundament biologic, dinamic, al trupului, îi corespunde «inima» ca centru al sufletului, concentrînd în ea şi înţelegeri şi simţiri şi doriri. Ea e «omul» întreg ca centru concentrat al întregii vieţi a omului. Ca atare, e subiectul cel unul, cu neputinţă de definit, izvor mereu nou al tuturor actelor omeneşti. Prin ea simţim Subiectul dumnezeiesc, sau presiunea Lui, însoţirea Lui, susţinerea Lui, mîngîierea Lui, mustrarea Lui. Aşa cum din «inimă», sau din subiectul nostru cel unul pornesc toate actele noastre spirituale şi materiale, prezente şi lucrătoare în toată fiinţa noastră şi prelungite în jurul nostru, dar prin toate o simţim pe ea, aşa din Subiectul dumnezeiesc iradiază toate lucrările Lui, sesizate în primul rînd în «inima» sau în subiectul nostru şi apoi prin ea în toată fiinţa noastră şi în toată persistenţa şi mişcările tuturor lucrurilor. Iar în această persistenţă şi în aceste mişcări simţim prin lucrările Lui Subiectul lor dumnezeiesc. Cînd pun degetul pe un obiect, în apăsarea degetului, însuşi degetul e o lucrare a mea. Dar în această lucrare e prezent însuşi subiectul meu. Aşa e prezent Dumnezeu prin nesfîrşitele Lui lucrări în toate puterile şi lucrările din lucruri,, din persoane şi din mine. El mă învăluie prin aceste lucrări de pretutindeni. Ele mă susţin în viaţă şi mă poartă ca un leagăn ţesut din nenumărate fire, iar prin ele, EI. însuşi. Dar simţirea lor şi a Lui o am prin «inimă». O am cînd inima e curată şi nepătimitoare, ceea ce e acelaşi lucru. Căci Dumnezeu însuşi e curăţie şi nepătimire. Desigur, curăţia şi nepătimirea nu trebuie socotite ca bunătăţi în ele însele şi nici măcar cn nişte pasivităţi. «Curat» şl «ncpătlniuş» Implică o voinţă, o deschidere cu totul sinceră şi iubitoare spre alt subiect. Inima noastră curată e subiectul sincer şi

împărtăşeşte de minunile cereşti, dar dacă modul urcuşului nu-1 poate împlini, nu are nici un cîştig din cele mărturisite că se întîmplă eu el, ajuns acolo, la fel, nu ne îndoim că din curăţia inimii vine fericirea, dar modul cum se poate cineva curaţi de cele ce-1 întinează mi se pare ceva deopotrivă de greu ca urcuşul la oer. Care e deci scara lui Iacov ? Ce car de foc vom găsi, ca să ne înălţăm la cer asemenea proorocului Ilie, ca ridicîndu-ni-se inima la minunile de sus, să se scuture de povara aceasta pămîntească ? Căci dacă ajunge cineva Ia cunoaşterea slăbiciunilor (afectelor) legate fără voie de suflet [m], va socoti că nu ştie şi nu poate să se despartă de relele înjugate cu el. Venirea noastră însăşi la viaţă începe din patimă şi prin patimă înaintează creşterea noastră şi în pătimire sfîrşeşte viaţa

noastră [15]; şi răul (păcatul) s-a amestecat cu firea, prin cei ce au primit de la început patima (afectul), însuşindu-şi boala prin neascultare. Căci precum firea animalelor de orice soi se continuă în înşirarea celor ce vin după aceea, încît ceea ce se naşte e aceeaşi după raţiunea firii cu aceea din care s-a născut, la fel omul se naşte din om, pătimaşul, din pătimaş, păcătosul, •din păcătos. Deci păcatul subzistă **(aovutpîoTatat)** în oarecare fel cu cei ce vin la existenţă, întinzîndu-se şi crescînd odată cu hotarul vieţii.

Dar virtutea e greu de ajuns, fiind dobîndită de-abia cu zeci de mii de sudori şi dureri, cu sîrguinţă şi osteneală. Aceasta o aflăm de multe ori din dumnezeiasca Scriptură, de la care auzim că e strimtă şi plină de necazuri calea spre împărăţie, dar largă şi coborîtoare şi uşor de umblat cea care duce viaţa, prin păcate, spre pieire. Totuşi, Scriptura a arătat că viaţa înaltă nu e cu totul cu neputinţă, căci a înfăţişat în sfintele scrieri minunile atîtor bărbaţi.

Deci fiindcă e un îndoit înţeles în făgăduinţa vederii lui Dumnezeu : unul, al cunoaşterii firii celei mai presus de toate, altul, al unirii cu El

deplin deschis altor subiecte şi mai ales Subiectului suprem. Iar curăţia şi nepătimirea lui Dumnezeu e deschiderea sinceră şi deplin iubitoare între cele trei Subiecte dumnezeieşti şi spre noi. Subiectele curate şi nepătimitoare pătrund ele însele în altele chiar prin acest fapt al curăţiei şi nepătimirii lor. Astfel, cunoaşterea e rodul eticului, sau al înduhovnicirii.

121. E vorba de afectele (xâ itâ&v)), care, deşi în ele însele sînt nepăcătoase, duc pe om în mod aproape necesar spre patimile păcătoase, care în greceşte se numesc, ca şi primele, tot patimi (xâ jiâ8-r]). Foamea, care e un afect ireproşabil, duce în mod aproape necesar la patima păcătoasă. Numai cu ajutorul harului dumnezeiesc o putem ţine în frîul satisfacerii ei nepăcătoase. Doctrina aceasta a fost preluată de sfîntul Maxim Mărturisitorul.

prin curăţia vieţii, col clintii tel de cunoaştere e socotit de glasul sfinţilor că e cu neputinţă, iar al doilea so făgăduieşte firii omeneşti prin învăţătura de faţă a Domnului : «Fericiţi cel curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu».

15 Cuvîntul «patimă» se foloseşte aci, cînd în înţelesul de afect, cînd de patimă păcătoasă, cînd în amîndouă înţelesurile. Patima morţii e un afect, dar nu e o patimă păcătoasă. E o pătimire. Sfîntul Maxim a făcut distincţia precisă între afecte şl patimi. fc

Iar cum se poate face cineva curat, poţi afla din aproape toată învăţătura evanghelică. Căci, de vei privi pe rînd poruncile, vei afla limpede în cele următoare modul de curăţire a inimii. Pentru că împărţind răutatea (patima) în două, în cea care se susţine prin fapte şi în cea care se susţine prin gînduri, mai întîi a fost pedepsită prin legea veche nedreptatea arătată prin fapte, iar acum a făcut legea să se vadă celălalt fel de păcat, nepedepsind fapta rea, ci avînd grijă să nu se ivească nici începutul. Căci scoţînd păcatul din însăşi voia de a-1 face, înseamnă a face viaţa cu mult mai străină de faptele rele. Iar avînd păcatul multe părţi şi multe feluri, fiecărui fel din cele oprite i-a rînduit, prin porunci, vindecarea potrivită. Şi, pentru că în toată viaţa, cel mai repede se iveşte boala mîniei, începe vindecarea de la ceea ce o stăpîneşte mai mult, legiuind în primul rînd nemînierea. Ai învăţat, zice, de la legea veche; «Să nu ucizi!»; acum învaţă să depărtezi de la suflet însăşi mînia împotriva celor de o fire (Mt., 5, 22). Dar nu a oprit orice mînie. Căci se poate folosi această pornire a sufletului şi spre bine. Deci porunca a stins mînia fără nici un scop bun împotriva fratelui. Căci a spus : «Tot cel ce se va mînia pe fratele său în zadar» [16]. Adausul «în zadar» arată că de multe ori folosirea mîniei are un rost, şi anume, atunci cînd patima se aprinde pentru pedepsirea păcatului. Acest fel de mînie l-a recunoscut mai înainte cuvîntul Scripturii pe seama lui Finees oînd a îmblînzit prin înjunghierea călcătorilor de lege pornirea lui Dumnezeu împotriva poporului (Num., 25).

Şi iarăşi se foloseşte de ea ca mijloc de vindecare faţă de păcatele trupeşti, smulgînd prin poruncă, din inimă, pofta nebunească a prea-curviei.

Şi aşa vei afla pe Domnul îndreptînd în cele următoare pe toate, una cîte una, oprind prin porunci fiecare din felurile păcatelor. Opreşte să se stăpînească mîniile nedrepte, neîngăduind nici măcar apărarea, alungă patima lăcomiei prin porunca de a ne dezbrăca de bună voie şi de cămaşa rămasă, în folosul celui ce voieşte să ne ia haina. Tămăduieşte firica, poruncindu-ne să dispreţuim moartea. Şl peste tot, prin fiecare dintre porunci, vei afla cuvîntul plugăresc smulgînd ca un plug rădăcinile rele ale păcatelor din adîncul inimii noastre, prin ceea ce se curăţeşte de rodul spinilor.

Deci, prin amîndouă face bine firii noastre : prin cele prin care făgăduieşte binele şi prin învăţătura ce ne-o dă pentru viata de acum. Iar dacă ti se pare dureroasă străduinţa pentru cele bune, pune-o în fată cu viaţa contrară, şi vei afla cu cît este mai dureros păcatul dacă nu priveşti spre timpul de faţă, ci la cel de după acesta. Căci cel ce a auzit de gheenă nu se va mai despărţi cu durere şi cu osteneală de plăcerile păcatelor, ci-i va ajunge doar frica sălăşluită în gînduri, ca să alunge patimile. Dar e mai bine ca, cunoscînd ceea ce auzim prin ceea ce facem, să luăm de aci prilejul unei şi mai aprinse pofte. Căci dacă sînt fericiţi cei curaţi cu inima, nefericiţi sînt, fără îndoială, cei cu mintea întinată, pentru că privesc spre faţa vrăjmaşului. Şi dacă, prin virtute, însăşi pecetea dumnezeiască

16Cuvintele «ln zadar» se <ififi minwil ln unii rodiri vorhl. 25 — Grigorie do Nyin

se întipăreşte în viaţa noastră, e vădit că viaţa în păcat se face chipul feţei vrăjmaşului[17].

Iar dacă, potrivit feluritelor înţelesuri, Dumnezeu e numit prin fiecare nume al celor cugetate ca bune, de pildă : lumină, viaţă, nestrică-ciune şi toate cîte sînt de acest fel, dimpotrivă, fiecare nume din cele protivnice acestora se va da născocitorului răutăţii: întuneric, moarte **şi** stricăciune şi cîte sînt de acelaşi neam şi soi cu acestea. Deci cunoscînd pe cele prin care viaţa noastră ia chipul păcatului sau al virtuţii, să fugim de chipul diavolului, să lepădăm masca vicleană şi să luăm chipul dumnezeiesc[18], să ne facem curaţi cu inima, ca să ne facem fericiţi, întipărindu-se în noi chipul dumnezeiesc, prin vieţuirea curată, întru Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul VII

Fericiţi iăcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se [vor chema.

Toate cele ale sfinţitului cort al mărturiei, pe care l-a alcătuit legiuitorul izraeliţilor după chipul arătat lui de Dumnezeu în munte, toate cîte se cuprindeau înşirate înăuntru erau, una cîte una, sfinte şi sfinţite. Iar cea mai dinăuntru parte, în care nu se putea intra şi umbla, se numea Sfînta Sfintelor. Această numire întărită arăta, socotesc, că ea nu se împărtăşea de sfinţenie în acelaşi grad cu celelalte, ci pe cît

se deosebea sfînta şi sfinţita, do coea ce era comun şl Întinat, ou atlt acea parte In care nu se putea Intra era mal curată decît cele sfinte din jurul ei.

Socotesc deci, că în acelaşi fel, toate fericirile arătate nouă în muntele acesta, cîte ni le-a spus mai înainte Cuvîntul, sînt una cîte una sfinte şi sfinţite ; dar ceea ce ni se dă acum spre tîlcuire e cu adevărat de nestrăbătut şi Sfînta Sfintelor. Căci dacă a vedea pe Dumnezeu e un bine care nu poate fi întrecut de nimic, a se face fiul lui Dumnezeu e, numaidecît, mai presus de orice fericire.

Care e deci înţelesul acestor cuvinte ? Ce dar cuprinde o astfel de făgăduinţă dată prin aceste cuvinte ? Orice ar înţelege mintea prin ea, ceea ce se făgăduieşte e mai presus de această înţelegere. Dacă vei numi ceea ce se făgăduieşte prin fericirea aceasta : binele, cinstirea, înălţimea, ceea ce se făgăduieşte e mai mult decît înţelesul cuvintelor ,• ceea ce se primeşte e mai presus de rugăciune, darul mai presus de nădejde, harul mai presus de fire.

Ce este omul pus faţă în faţă cu firea dumnezeiască ? Care cuvînt al sfinţilor să-1 rostesc, prin care se înfăţişează micimea omului ? După Avraam, el e «pămînt şi cenuşă» (Fac, 18, 27) ; după Isaia, «iarbă» (Is., 40, 6) ; după David, nici

17 Viaţa din lăuntru se întipăreşte pe faţa arătată. Trăind cu vrăjmaşul reflectăm la arătare chipul lui. Dealtfel, însuşi modul de a vieţui e un chip al existenţei fiecăruia.

18 Chipul răului este o mască pentru om, întipărită pe faţa lui adevărată. Căci nu este potrivită firii lui. Chipul binelui, sau al lui Dumnezeu, e «chip», sau expresie adevărată a lui, pentru că e şi o actualizare a firii lui. Dar, de obicei, masca stă în Imitarea mincinoasă a binelui de către cei răi. Ea nu i se potriveşte omului într-un dublu Înţeles.

iarbă, ci «asemenea ierbii» (Ps. 36, 2). Căci cel dintîi zice : «Tot trupul e iarbă» ,• iar al doilea zice : «Omul, oa iarba». După Eclesiast, e «deşărtăciune» (1, 2) ; după Pavel, «vrednici de plîns» (I Cor., 15, 19). Căci cuvintele cu care se numeşte Apostolul se potrivesc întregului neam omenesc. Acesta este omul.

Dar Dumnezeu ce este ? Cum voi spune ce este Cel pe care nu e cu putinţă nici să-L văd, nici să-L prind cu auzul, nici să-L iau în inimă ?[19] Cu ce cuvinte voi vesti firea Lui ? Ce pildă a binelui acestuia am în cele cunoscute ? Ce cuvinte noi voi născoci pentru a face înţeles pe Cel negrăit şi nespus ? Am auzit Scriptura cea de-Dumnezeu-in-suflată spunînd lucruri mari despre firea cea mai presus de toate. Dar ce sînt ele faţă de firea aceea însăşi ? Căci cuvîntul a spus atîta cît poate încăpea în mine, nu cît este Cel pe care II arată. Căci precum din cei ce primesc aerul, fiecare primeşte după lărgimea lui, unul mai mult, altul mai puţin şi cel ce are în sine aer mai mult nu a luat în sine tot aerul, ci şi el a luat din tot aerul cît a putut, aşa şi cuvintele despre Dumnezeu ale Sfintei Scripturi, care ne-au fost spuse prin Duhul Sfînt de către purtătorii de Dumnezeu, sînt înalte şi mari şi mai presus de toată mărimea faţă de măsura înţelegerii noastre, dar nu se ating de adevărata mărire a Lui. «Cine a măsurat, zice, cerul cu palma şi a luat apoi toateln mină şi pămîntul In pumni ?». Cuvîntul prorocesc a arătat prin aceste măreţe rostiri o parte a lucrării dumnezeieşti, dar însăşi puterea din care porneşte lucrarea, ca să nu zic firea din care este puterea, n-a spus-o, nici n-a gîndit să o spună [20]. Ba şi mustră prin cuvînt pe cei ce dau dumnezeirii unele chipuri prin presupuneri, spunînd ca din partea lui Dumnezeu : «Cu cine M-aţi asemănat?» (Is., 40, 6), zice Domnul. Acelaşi sfat îl dă şi Eclesiastul prin cuvintele sale : «Să nu te grăbeşti să scoţi cuvînt înaintea feţei lui Dumnezeu. Că Dumnezeu este în cer sus şi tu, pe pămînt jos» (Ecl., 5, 1). El arată, socotesc, prin depărtarea stihiilor una de alta, în ce măsură e mai presus firea dumnezeiască, de gîndurile pămînteşti.

Cel ce este astfel şi aşa de mare, Care nu poate fi nici văzut, nici auzit, nici cugetat, pe omul, care e socotit ca nimic între cele ce sînt: cenuşă, iarbă, deşertăciune, şi-1 face casnic, fiind ridicat de Dumnezeul tuturor la treapta de fiu. Ce mulţumire vrednică de acest dar s-ar putea găsi să-I fie adusă ? Prin ce cuvînt, prin ce cugetare, prin ce mişcare de recunoştinţă s-ar putea lăuda acest har covîrşitor ? Omul e ridicat peste firea lui, e făcut din muritor, nemuritor ; din întinat, neîntinat; din trecător, veşnic şi peste tot, din om, dumnezeu. Căci cel învrednicit să se facă fiu al lui Dumnezeu va avea, fără îndoială, în sine, cinstea Tatălui şi e făcut moştenitor al tuturor bunătăţilor părinteşti. O, uriaşă dărnicie a bogatului stăpîn! O, mînă largă! Cît de mari sînt darurile comorilor negrăite ! [21]

12G. Nu-L pot lua prin mine însumi, dar nil Se dă Bl însuşi. Îmi dă El putere să-L primesc.

20 Bazat pe locuri ca acestea şi sfîntul Grigorie Palama a făcut deosebirea între lucrările, puterile şl firea dumnezeiască. Dar în lucrare e şi putere, încît pe drept cuvînt ln limba română (şi franceză), lucrarea s-a tradus cu «energie».

21 In textul grec, «harismele». Toate cele ce le are Tatăl şi pe care le are şi Fiul cel Unul Născut prin naştere, le are şi omul prin dărnicia Tatălui, odată ce Fiul cel Unul Născut S-a făcut prin întrupare

Firea cea căzută în necinste din pricina păcatului o ridică aproape la aceeaşi cinste cu Sine, din iubirea Sa de oameni. Căci dacă ne face prin har ceea ce este El după fire, ce altceva ne dă decît deopotrivă cinstire cu Sine, prin înrudire ?

Deci cununa este aceasta. Dar, care e lupta pe care o încununează ? De se va face făcător de pace, zice, va fi încununat cu harul înfierii. Mie mi se pare că şi fapta căreia i se făgăduieşte o astfel de răsplată este un alt dar. Căci, ce este mai dulce între cele năzuite de oameni în viaţă, decît c vieţuire paşnică? Pentru că orice ai numi între cele) dulci viaţă, are nevoie de pace ca să fie dulce. Căci, dacă le-ai avea toate

clte se preţuiesc In viaţă : bogăţie, sănătate, soţie, copii, casă, părinţi, slujitori, prieteni, pământ şl mare, dintre care fiecare se Îmbogăţeşte prin cele proprii, grădini ca ralul, vite, băi, locuri de joc, de sport, locuri de desfătare pe seama tinerilor, şi toate cite se născocesc pentru plăceri, dacă s-ar mai adăuga la acestea spectacolele plăcute, concertele muzicale şi orice altceva prin care se îndulceşte viaţa celor ce umblă după desfătări, — dacă le-ai avea pe toate acestea, dar bunul păcii ar lipsi, ce folos a-i avea de ele odată ce războiul te-ar împiedica de la bucuria de aceste bunătăţi ? Deci pacea însăşi este dulce celor ce se împărtăşesc de ea şi îndulceşte cele preţuite în viaţă.

Frate cu noi, dacă ne alipim de El. Toată cunoştinţa, toată puterea, toată fericirea Tatălui ni se fac proprii pentru că El Se uneşte cu noi, odată ce e unit cu Fiul Său devenit om, dacă noi primim să ne unim cu Fiul Său. Toate comorile dumnezeieşti nesfîrşite ni se fac proprii în forma trăirii lor omeneşti. Trupul omenesc devine nestricăcios, transparent de strălucirea puterilor dumnezeieşti, Îmbrăcat in ele, iradiant al lor.

Dar şi dacă pățim, în pace, vre-o nenorocire de felul celor omeneşti, răul acesta, amestecat cu binele, se face mai uşor celor ce-1 pătimesc. Insă şi cînd războiul ne strîmtorează viața, el ne face într-un fel oarecare nesimțitori față de celelalte pricini de întristare. Pentru că nenorocirea de obşte covîrşeşte, prin durerile ei, pe cele singulare. Căci doctorii spun de bolile trupeşti că dacă două dureri se nimeresc să vină deodată într-un trup, numai cea mai mare e simțită, iar răul mai mic îşi ascunde durerea, fiind acoperit de puterea celui ce covîrşeşte. Tot aşa, relele războiului covîrşind în dureri, îi fac nesimțitori pe oameni față de durerile lor singulare. Dar dacă sufletul e amorțit în simțirea suferințelor sale de lovitura relelor de obşte ale războiului, cum va păstra simțirea celor dulci ? Căci iată armele şi caii cei îmbrăcați în zale, trîmbița răsunătoare, rîndurile de luptători purtători de lănci, scuturile strîns învecinate, coifurile cu pene trase pe fețe în chip înfricoşător, ciocnirile, năvălirile, amestecările, luptele, uciderile, fugile, urmăririle, strigătele, vaietele, pămîntul udat de sînge, morți călcați în picioare, răniți părăsiți şi toate cîte au loc în asprele întîmplări ale războiului! Oare cel aflat în acestea are timp să-şi îndrepte gîndul spre amintirea a ceea ce îl veseleşte ? Iar dacă îi intră în suflet amintirea vreunui lucru plăcut, nu i se face adaus de nenorocire amintirea la cele scumpe, intrată în gînd în timpul atîtor primejdii ? Aşadar, Cel ce ți-a dat ție plată, dacă te-ai despărțit de relele războiului, ți-a făcut două daruri : unul este cununa, celălalt însăşi lupta. Deci chiar dacă nu i s-ar da nădejdii acestuia nimic, însăşi pacea prin ea însăşi e mai de preț pentru cei ce au minte, decît orice alt lucru năzuit. în aceasta se poate cunoaşte mărimea covîrşitoare a iubirii de oameni (a lui Dumnezeu), că marile răsplăți nu se dăruiesc în formă de dureri şi osteneli, ci, într-un fel oarecare, în formă de stări fericite şi bucuroase, dacă darul de căpetenie al celor ce se veselesc e pacea, pe emu vnloşto să o albă fiecare atît demare, Incit să nu o aibă numai el, ci să o împartă din belşugul priso-sitor şi celor ce nu o au [22].

Căci zice : «Fericiți făcătorii de pace». Iar făcătorul de pace este cel ce dă pace altuia. Insă n-ar împărtăşi-o cineva altuia, dacă n-ar avea-o el însuşi. Deci mai întîi voieşte să fii tu însuți plin de bunătățile păcii, apoi să dai din bine şi celor lipsiți de el şi să nu iscodească cuvîntul o tîlcuire prea adîncă. Pentru că ne ajunge pentru dobîndirea acestui bun şi numai înțelesul ce ne stă la îndemînă. «Fericiți

22Pacea se întinde din sufletul ce o are, cum se întinde şi tulburarea. Aceasta arata Iarăşi legătura interioară dintre suflete. Dar arată şi faptul că atît valorile pozitive cit şi lipsa lor au ca suporturi persoanele. Pacea nu e o stare impersonală şi nici tulburarea. Ci e o stare personală, plină de intenția îndreptată spre alte persoane. E o valoare prin care comunică persoanele, ca prin toate valorile şi lipsurile lor. Primele unesc persoanele în armonie, ultimele le țin legate în disarmonie, în duşmănie. Pacea e marea forță care le ține toate în armonie. Dar nu într-o armonie fizică, impersonală, ci în armonia conştientă, iubitoare, în care persoanele îşi mențin libertatea şi unicitatea lor. De aceea, Dumnezeu Cel întreit In Persoane, dar Unul In ființă şi in toate însuşirile sau valorile, oa Creator şi susținător al tuturor, e izvorul păcii. Şi cel ce iradiază această pace conştientă, iubitoare, înțelegătoare, îmbră-țlşătoare, s-a făcut vas al păcii lui Dumnezeu, deci fiu al Lui, fiu prin care se însuşeşte pacea şi se răspîndeşte cu voință printre oameni.

făcătorii de pace». Cuvîntul dăruieşte în scurtimea lui tămăduirea multor boli, cuprinzîndu-le toate pe rînd în înțelesul lui larg şi general.

Să înțelegem întîi ce este pacea. Ce este altceva decît împreuna-simțire iubitoare, îndreptată spre cel de aceeaşi fire ? Dar atunci, ce este ceea ce se cugetă protivnic păcii ? Ura, mînia, iuțimea, pizma, pomenirea răului, fățărnicia, nenorocirea războiului. Vezi cîtor boli le este leac un singur cuvînt ? Căci pacea se împotriveşte la fel fiecărei boli din cele spuse şi face să înceteze răul prin venirea ei. Pentru că, precum încetează boala cînd intră sănătatea, şi se mistuie întunericul cînd se arată lumina, aşa, cînd se iveşte pacea, se destramă toate patimile ce se nasc din starea protivnică.

Iar cît de mare bun este aceasta nu socotesc că trebuie să-ți tîlcu-iesc eu prin cuvînt. Gîndeşte-te tu însuți în tine, cum e viața celor ce trăiesc între ei în bănuială şi ură, cît de neplăcute le sînt întîlnirile, cîtă scîrbă are fiecare de toate ale celuilalt; gurile le sînt fără sunet, privirile întoarse, urechea închisă față de cuvîntul celui ce urăşte şi al celui urît. Oricine e prieten unuia nu e prieten celuilalt; şi dimpotrivă, oricine e duşman unuia e plăcut celuilalt.

Precum deci aromatele bine-mirositoare umplu aerul dimprejur de buna lor mireasmă, tot aşa darul păcii se răspîndeşte cu îmbelşugare, Incit viața ta e tămăduire bolii străine. Dar cît de mare este acest bun, poți cunoaşte mai deplin, gîndindu-te la nenorocirea fiecăreia din patimile ce se nasc în suflet dintr-o voință duşmănoasă. Cine ar putea descrie după cuviință patimile mîniei? Ce cuvînt ar putea înfățişa urîțenia

acestei boli? Vezi patimile **drăceşti ce so Ivesc** In **cei stâplniți de** minte? **Glndeşto-te** la **semnele asemănătoare ale bolii de la demonul mlniei şi care e** deosebirea **tntro ele. Ochiul celor luați** In **s'tăplnire de** demon **e** injectat în sînge şi răsucit, limba **furioasă,** sunetul aspru, cuvîntul ascuțit şi ca un lătrat. Toate acestea **sînt** comune şi **mîniei şi** îndrăcirii: mişcarea neastîmpărată **a** capului, mişcarea nebună a mîinilor, fierberea întregului trup, picioarele nestatornice ; avem în aces**tea o** singură descriere a ambelor boli.

Numai într-atîta se deosebeşte boala de la demon, de mînie: că **una e** un rău voit, iar alta cade fără voie peste cei în care se iveşte. Dar cu cît e mai de plîns lucru să ajungă cineva prin proprie pornire în acest rău, decît în patima fără voie ? De boala de la demon, cel ce **o** vede are milă. Dar furia din mînie, îndată ce **o** vede, **o** imită, socotind că se păgubeşte dacă nu biruie pe cel îmbolnăvit înaintea sa cu patima din el. Şi demonul chinuieşte trupul celui stăpînit de el numai pînă ce încetează boala aceluia, făcînd pe cel cuprins de furie să-şi arunce mîinile împotriva aerului în zadar ,• dar mînia nu face mişcările trupului să se mişte fără rost. Căci, cînd patima se face stăpînă şi sîngele din jurul inimii se înfierbîntă, fierea neagră împrăştiindu-se pretutindeni în trup, cum se zice, prin simțirea mînioasă, atunci toate simțurile cu reşedința în creier, fiind apăsate de aburii din lăuntru, **ochii** sînt împinşi afară din lăuntrul pleoapelor, ațintindu-se plini de sînge şi îndrăciți spre cel ce îl supără, măruntaiele sînt apăsate de răsuflare, vinele gîtului se umflă, limba se îngroaşă, glasul, strîmtorat de vine, se ascute fără voie, buzele înțepenesc şi se înnegresc de ajungerea la ele a fierii reci şi **se fac** anevoie de mişcat în deschiderea şi închiderea firească a lor, încît nu mai pot să-şi țină scuipatul ce se înmulțeşte în gură, ci-**1** aruncă prin cuvinte, sunetul silit scoțîndu-**1** odată cu sine. Atunci se pot vedea şi mîinile mişcate de boală şi picioarele ; iar mădularele acestea nu se mişcă în zadar, cum se întîmplă la cei luați în stăpînire de demoni, ci spre răul celor ce se încaieră între ei din pricina patimii. Căci **lovitu**rile celor ce se bat între ei țintesc spre rănirea simțurilor. Iar dacă în încăierare gura unuia se apropie de trupul celuilalt, nu rămîn nici dinții nelucrători, ci se înfig ca o fiară în cele la care ajung.

Dar cine ar putea spune pe rînd relele care-şi iau naşterea din mînie ? Deci cel ce împiedică acest lucru urît, cu dreptate se numeşte fericit şi cinstit pentru marea faptă bună ce **o** săvîrşeşte. Căci dacă cel ce scapă pe om de vre-o neplăcere trupească este cinstit pentru **o** astfel de faptei bună, cu cît mai mult nu vor socoti cei ce au minte, pe cel ce a eliberat sufletul de această bomVi, **cu mi** binefăcător al vieții? Căci

cu cît e mai mare sufietul decît trupul, cu atlt e mai de cinste cel ce vindecă sufletul decît cei ce tămăduiese trupurile.

Dar să nu creadă nimeni că eu socotesc că, dintre relele pricinuite de ură, neplăcerea produsă de mînie e cea mai grea. Căci socotesc că patima pizmei şi a fățărniciei e cu mult mai grea decît cea amintită; cu cît ceea ce e ascuns e mai rău decît ceea ce se vede. De fapt, dintre clini, ne temem mai mult de aceia care nu-şi vestesc mînia prin lătrat şi n-au înfățişare iscoditoare, ci întăresc neprevederea şi negrija noastră printr-o înfățişare blîndă şi liniştită. Aşa este patima pizmei şi a fățărniciei celor care, înăuntru, în adîneul inimii, întreţin ura ca pe un foc ascuns, iar la vedere îşi dau cu fățărnicie, înfățişarea prieteniei. Dar precum cînd focul e ascuns sub paie, la început topeşte prin ardere cele apropiate, fără ca flacăra să iasă la arătare, ci străbate prin ele doar un fum rău mirositor împins din lăuntru cu sila, dar dacă se iveşte vre-o răsuflătoare, iese la vedere o flacără strălucitoare, aşa şi pizma roade Inima înăuntru, ca un foc o grămadă îndesată de paie, şi-şi ascunde din ruşine boala, dar nu se poate ascunde deplin, ci din ea, ca un fum rău mirositor, îşi face vădită amărăciunea prin nişte semne ale chipului ei. Dar dacă i se întîmplă celui pizmuit vre-o nenorocire, atunci (invidiosul) îşi arată boala, făcîndu-şi din întristarea aceluia o pricină de bucurie şi de plăcere. Cele ascunse ale patimii se cunosc însă şi pînă ce ea pare să se ascundă, prin nişte semne arătate pe față. Iar semnele pizmei care topeşte sînt adeseori asemenea semnelor de moarte ale celor disperați : ochii uscați, înfundați în pleoapele secate, sprîncenele căzute, oasele ieşite prin carne.

Iar pricina bolii care este ? Viața netulburată a fratelui, sau a semenului său, sau a vecinului. O, nedreptăți noi: a socoti vinovat pe cineva pentru că nu e nefericit, a simți durere pentru faptele lui bune, a**-1** osîndi ca nedrept nu pentru faptele prin care ai suferit vre-un rău, ci pentru cele prin care acela, nesăvîrşind nici o nedreptate, trăieşte mulțumit ! Ce ai, nenorocitule ? Ia spune : pentru ce te usuci privind la fericirea vecinului cu ochi amărîți ? Ce vină îi găseşti ? Pentru că e sănătos la trup ? Pentru că e destoinic în cuvinte frumoase ? Pentru că e de neam mai bun? Pentru că, luînd un post de conducător, se arată strălucind în dregătoria lui ? Pentru că a ajuns la o bunăstare materială ? Pentru că e cuviincios în cuvinte din pricina înțelepciunii ? Pentru că e cunoscut de mulți pentru binefacerile lui ? Pentru că se bucură de copii ? Pentru că se veseleşte cu soția lui ? Pentru că străluceşte pentru veniturile casei ? Pentru ce ți se înfig acestea în inimă ca nişte săgeți ascuțite ? Iți strîngi palmele, îți împleteşti degetele, eşti tulburat în gînduri, scoți suspine adînci şi dureroase, n-ai nici o plăcere de veniturile **tale,** Iți **c masa amară, Ut a vatra triată,** urechea ți**l-e gata să** asculte blrfirea celui căruia **II meTge** bine, **iar de se** spune **ceva** bun de el ți se scîrbeşte urechea de cuvînt. Şl aflîndu**-te cu** sufletul astfel, de **ce** Iți acoperi patima în fățărnicie ? De **ce te** împodobeşti **cu** masca prieteniei şi a unei bunăvoințe prefăcute V De ce **II** feliciți cu cuvinte de laudă, spunîndu-i să se bucure şi să fie sănătos, dorindu-i cele protivnice prin cele ascunse în suflet ? Aşa a făcut Cain, care înfuriat de bunul nume al lui Avei, plănuia din pizmă omorîrea lui, iar

prefăcătoria s-a făcut călău ; căci luînd masca prieteniei şi a vorbirii frumoase, îl duce la cîmp, departe de ocrotirea părinților, apoi îşi descoperă pizma prin ucidere.

Deci cel ce scoate această boală din viața omenească şi prin bunăvoință şi pace leagă între ei pe cei de aceeaşi fire şi-i duce pe oameni la bună înțelegere prietenească, oare nu împlineşte cu adevărat lucrarea puterii dumnezeieşti, alungind cele rele din firea omenească şi sădind în locul lor comuniunea în cele bune (împreună-împărtăşirea de cele bune) ? De aceea îl numeşte pe făcătorul de pace fiu al lui Dumnezeu, dat fiind că cel ce dăruieşte acestea vieții oamenilor se face următor al adevăratului Dumnezeu.

«Fericiți, deci, cei făcători de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema». Cine sînt aceştia ? Următorii iubirii de oameni a lui Dumnezeu, cei ce arată în viața lor ceea ce e propriu lucrării lui Dumnezeu. Căci Dăruitorul şi Domnul celor bune smulge cu totul şi duce cu totul la neființă tot ce este în afară de firea binelui şi străin de el. Această lucrare ți-o legiuieşte şi ție, ca să smulgi ura, să desființezi războiul, să nimiceşti pizma, să alungi lupta, să omori fățărnicia, să stingi ținerea de minte a răului ce mocneşte în lăuntrul inimii tale, să sădeşti în locul acestora toate cîte le înlocuiesc prin înlăturarea celor contrare. Căci precum odată cu retragerea întunericului intră lumina, aşa şi în locul fiecăreia din acestea intră roadă Duhului, iubirea, bucuria, pacea, bunătatea, îndelunga-răbdare, tot numărul de bunătăți înşirat de Apostol (Gal., 5, 22).

Cum nu e deci fericit împărtitorul dumnezeieştilor daruri, al haris-melor lui Dumnezeu, cel ce se aseamănă în facerile sale de bine **cu** marea dărnicie a lui Dumnezeu? Dar poate că «Fericirea» nu priveşte numai la binele străin, ci socoteşte că făcătorul de pace **e** în mod principal, cel ce duce războiul dintre trup şi duh din sine la o armonie paşnică, cind nu mai e lucrătoare legea trupului, care luptă împotriva legii minții, ci cea din urmă supusă împărăției mai bune se face slujitoare a poruncilor dumnezeieşti. Dar să nu socotim că cuvîntul ne sfătuieşte să cugetăm viața celor ce Înfăptuiesc binele în doime, ci odată ce **a**

fost surpat dintre noi peretele din mijloc al răutății despărțitoare (Ef. 2, 14), cei doi se toc unul, crescînd împreună prin unirea în bine[23]. Fiindcă deci se crede că dumnezeirea este una şi necompusă şi fără chip, cînd şi omenescul va scăpa, prin această lucrare de împăciuire, de această compunere din două, şi va veni din nou deplin la bine, la simplitate şi la lipsa de chip, ajunsă cu adevărat una, ca partea văzută să fie aceeaşi cu cea ascunsă şi cea ascunsă, cu cea arătată, atunci cu adevărat se împlineşte fericirea, şi aceştia se numesc în mod propriu fiii lui

---

23 TȚJ Ttp&ț T6 **xpeTrtov ovoxpâoei. «Crescînd împreună prin amestecarea în** bine». **Pacea îi face pe doi unul, dar fără să-i confunde. Căci âvtixpaaic poate însemna şl dialogul lor simfonic în bine. Acesta e sensul ce-1 dă sfîntul apostol Pavel surpării peretelui din mijloc al despărțiturii. Peretele acesta despărțitor între mine şi tine e răutatea, egoismul amîndurora. Deci făcătorul de pace face din sine şi din celălalt, sau** cellalțC **«un singur om» în Hristos. împlineşte porunca lui Hristos «ca toți să fie una». Aşa se recapitulează toți în Hristos (Ef., 1, 10).**

Dumnezeu[24], fiind fericiți după făgăduința Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul VIII

Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a acelora este Împărăția cerurilor.

înşirarea pe rînd a înțelesurilor înalte ale învățăturii ne conduce ca la a opta treaptă, la tîlcuirea cuvîntului de față. Iar eu zic că e bine să lămurim întîi prin cuvînt ce înseamnă la prooroc taina numărului opt, de care vorbeşte în titlul a doi psalmi (Ps. 17 şi 11) ,• şi ce este curățirea şi porunca tăierii împrejur, care amîndouă sînt legate de numărul opt. Poate numărul acesta are vre-o înrudire cu fericirea a opta, care, ca un vîrf al tuturor fericirilor, se află pe cea mai înaltă treaptă a binelui.

Acolo proorocul dă de înțeles, prin simbolul zilei a opta, ziua învierii ; curățirea arată întoarcerea din nou la curățirea cea după fire a omului întinat; şi tăierea împrejur înseamnă lepădarea pielii moarte, pe care am îmbrăcat-o după ce ne-am făcut goi de viață prin neascul-

tare. Aci fericirea *i* opta este uşezaroa din nou In ceruri a celor căzuți în robie, a celor chemați din nou din robie în împărăție.

Căci «fericiți, zice, cei prigoniți pentru dreptate, că a acelora este împărăția cerurilor». Iată sfîrşitul luptelor după Dumnezeu, cununa durerilor, răsplata sudorilor : învrednicirea de împărăția cea din ceruri. Nădejdea fericirii nu mai e clătinată de cele nestatornice şi schimbătoare. Căci pămîntul e locul celor schimbătoare. Dar din cele ce se văd şi se mişcă pe cer, nu cunoaştem nimic care să nu se mişte la fel, ci toate îşi fac drumul pe cer în ordinea, pe liniile şi după rînduială lor. Vezi deci covîrşirea darului ? Căci nu le dăruieşte celor vrednici mărirea în cele ce se schimbă, ca să le întristeze bunele nădejdi frica de schimbare, ci, spunînd «împărăția cerurilor», arată neschimbarea şi rămînerea la fel a darului făgăduit nădejdii.

24 Despărțirea dintre om şi om, produsă de păcat, trebuie să dispară atît de mult şi unirea prin iubire şi pace să se facă aşa de mare, încît să facă şi firea lor Întipărită de cea dumnezeiască, simplă şi una ca aceea, fără ca ipostasurile ei să se confunde. Aceasta va însemna că ceea ce gîndeşte omul e tot aşa de arătat ca ceea ce spune şi face, şi ceea ce e arătat din el tot aşa de penetrat de Duhul ascuns şi de Dumnezeu din el, încît taina lui să fie deplin vădită. Căzînd peretele despărțitor al egoismului, omul cunoaşte în celălalt, umplut de Dumnezeu, orizontul infinit şi trăieşte In El şi în iubirea Lui. Nu mai este îngustat în el însuşi, nu se mai crede pe sine singura realitate, nu mai vede numai exteriorul celorlalți, nu mai e ispitit numai de patimile lor, nu mai trăieşte In închisoarea întunecată a lipsei de înțeles şi de lărgime spirituală, care, dacă s-ar prelungi etem, ar fi un adevărat iad.

Dar din cele spuse ni se naşte o nedumerire : întîi pentru că făgăduieşte aceeaşi răsplată celui ce se sărăceşte pentru El şi celor prigoniţi pentru El. Dar cei ce primesc aceeaşi cunună au şi aceleaşi lupte. Apoi, cum despărţind pe cei de la dreapta de cei de la stînga, îi cheamă pe cei dintîi în împărăţia cerurilor, arătîndu-le alte pricini ale acestei cinstiri ? Căci vorbind acolo de milă, de dărnicie şi de iubirea faţă de alţii, nu pomeneşte nimic de sărăcia cu duhul, nici de prigonirea pentru El, deşi după primul înţeles se pare că e o mare deosebire între acestea. Căci ce este comun între a fi sărac şi a fi prigonit, sau, între acestea, şi faptele compătimirii iubitoare : a hrăni pe cel lipsit, sau a îmbrăca pe cel gol, sau a primi sub acoperişul său pe drumeţ, sau a aduce mîngîierea cea după putinţă celui bolnav şi închis? Deci ce au acestea în comun cu a fi sărac şi a fi prigonit, după înţelesul obişnuit ? Acesta alină nenorocirile străine ,• dar fiecare din aceia, atît cel sărac, cît şi cel prigonit are nevoie de alinările altora. Dar rezultatul este egal pentru toţi. Căci la fel îl duce (Domnul) la cer pe cel sărac cu duhul, pe cel prigonit pentru El şi pe cel ce a primit pe cel de aceeaşi fire. Ce vom zice deci ? Toate sînt legate înre ele, tinzînd spre acelaşi scop, Tucrînd în vederea lui. Căci sărăcia e uşoară la strămutare şi iubirea de săraci nu e străină de sărăcie [25].

Dar mie mi se pare că e bine să tîlcuim mai întîi acest cuvînt. Şi apoi să cercetăm conglăsuirea dintre aceste înţelesuri şi înţelesul lor comun.

«Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate». De unde slnt goniţi **şi de către cine** ? înţelesul nemijlocit ne arată stadionul martorilor (marti**rilor) [26]. Şi** alergarea din credinţă. Căci gonirea presupune sîrguinţa Încordată a celui ce aleargă cu repeziciune; ba mai mult, ea arată şi biruinţa în alergare. Căci nu poate birui altfel cel ce aleargă, dacă nu **lasă în** urma sa pe cel ce aleargă împreună cu el. Fiindcă deci cel ce aleargă spre cununa chemării de sus şi cel gonit pentru cunună de **către** vrăjmaşi au la fel, în spate, cel dintîi pe cel ce se întrece cu el, iar cel din urmă pe cel ce-1 goneşte [27], iar aceştia sînt cei ce străbat drumul mărturiei, în luptele pentru dreapta credinţă, fiind goniţi dar neajunşi (neprinşi), sfîrşitul fericirii rînduite lor prin nădejde, înfăţişat **în** cuvintele din urmă, e ca un fel de cunună a întregii fericiri. Căci e cu adevărată fericire a fi gonit pentru Domnul. Pentru ce ? Pentru că gonirea din partea răului se face pricină a stăruirii şi înaintării în bine. **Căci** înstrăinarea de rău se face prilej al alipirii de bine. Iar bine şi mai **preoua de** orice bine este Domnul, spre Care aleargă (în sus) cel gonit.

Deci fericit cu adevărat este cel ce se foloseşte de vrăjmaş ca de un ajutor **în** înaintarea spre bine. Căci întrucît viaţa omenească se află la mijloc între bine şi rău, precum cel ce cade din nădejdea cea bună şi înaltă ajunge în prăpastie, aşa cel ce s-a depărtat de rău şi s-a înstrăinat **de** stricăciune se întăreşte în dreptate şi în nestricăciune. Deci gonirea (prigonirea) martorilor (martirilor) din partea tiranilor, este deocamdată dureroasă simţurilor după chipul ei arătat, dar sfîrşitul celor ce li se Întîmplă întrece toată fericirea.

25Cînd dă săracilor cu dărnicie, nu se llpeşlo do bogăţie, acceptă uşor sărăcia. Iar orice sărăcie se strămută uşor la viii|n viitoare şl n u l ţine pe om pironit de viaţa de aici.

26 In greceşte pentru martor şi martir se foloseşte acelaşi cuvînt (jxipTuî). Martiri au fost cei ce au dat mărturie pentru Hristos Cel înviat cu preţul vieţii lor.

27 Sfîntul Grigorie, dînd prigonirii înţelesul de la început de «gonire», poate Încadra In cei goniţi pentru Hristos nu numai pe martirii In sens strîns, ci şi pe toţi care-1 mărturiseau pe El, fiind urmăriţi de ispitele vrăjmaşului.

Dar e mai bine să cunoaştem înțelesul cuvîntului prin nişte pilde. **Cine nu** ştie cu cît este mai greu să fii supus uneltirilor, decît să fii iu**bit** î **Dar** faptul dintîi, care se arată oa chinuitor, se face multora pricină **a unei fericiri** chiar în viața aceasta, cum arată istoria despre Iosif, care, **supus** uneltirilor din partea fraților şi depărtat de la împreună-viețuirea **cu ei,** prin vînzarea lor a ajuns împărat peste uneltitori ,• căci poate n**-ar fi** ajuns la această dregătorie, dacă pizma nu i-ar fi deschis prin uneltire drumul spre împărăție. Precum deci, dacă cineva i-ar fi prezis **Iul Iosif**: «suferind uneltiri vei fi fericit», acela, rămînînd la primul înțeles, **n-ar fi socotit** lucrul acesta cu putință privind la întristarea nemijlocită, căci nu i s-ar fi părut cu putință ca sfîrşitul unor fapte de reavoinjă să fie bun, la fol şl aci prigonirea adusă do tiran celor credincioşi, avind ln ea multă durere pentru simțuri, face anevoie de primit, de cei mai trupeşti, nădejdea împărăției, făgăduită lor prin dureri.

Dar Domnul, ținînd seama de slăbiciunea firii, vesteşte de mai înainte celor slabi care este sfîrşitul luptei, ca prin nădejdea împărăției să biruiască cu uşurință simțirea trecătoare a durerilor. De aceea se bucură Ştefan lovit din toate părțile cu pietre şi primeşte cu bucurie în trup, ca pe o rouă plăcută, valurile de pietre ce vin unul după altul şi răsplăteşte cu binecuvântări pe ucigaşi, rugîndu-se să nu 11 se socotească păcatul lor, pentru că auzise făgăduința şi vedea nădejdea întărită prin cele ce i se întîmplau. Căci, odată ce auzise că cei prigoniți pentru Domnul vor ajunge în împărăția cerurilor, vedea ceea ce aştepta, întrucît era prigonit. Pentru că alergînd prin mărturisire, i se arată ceea ce nădăjduia, deschizîndu-i-se cerul şi slava dumnezeiască privindu-1 din înălțimea mai presus de lume, adică însuşi Cel mărturisit de către cel ce răbda în luptă. Căci arătarea Conducătorului luptei arată prin ghicitură ajutorul dat de El celui ce se luptă, ca prin aceasta să aflăm că Acelaşi este Cel ce rînduieşte luptele şi susține totodată pe luptătorii Săi împotriva vrăjmaşului.

Căci nu e uşor, ba poate e chiar cu neputință să prețuiască cineva mai mult binele în care nu vede dulcețurile văzute din viața aceasta, încît să voiască fără greutate să se despartă de casă, de soție, de copil, de frați, de părinți, de prieteni, de toate cele dulci ale vieții, de nu-1 ajută Domnul însuşi pe cel ce a fost chemat la luptă de bună-voie pentru bine. Căci pe cel pe care l-a ştiut de mai înainte, cum zice Apostolul, pe acela l-a şi rînduit de mai înainte (Rom., 8, 23) şi-1 cheamă şi-1 îndreptățeşte şi-1 preamăreşte.

Fiindcă deci sufletul e amestecat prin simțurile trupeşti cu cele dulci ale vieții şi se desfată prin ochi de culoarea frumoasă a materiei şi se porneşte prin auz spre cele plăcute auzului şi, prin miros şi gust şi pipăit, se bucură de fiecare din cele înrudite cu ele, fiind țintuit, ca printr-un piron, de puterea simțurilor, de cele dulci ale vieții, e greu de despărțit de cele de care s-a lipit, amestecîndu-se cu ele. Şi, îmbrăcat în acestea ca în nişte coji şi solzi, sau ca într-un înveliş de lut copt, e greoi în mişcări, tîrîndu-se sub toată povara vieții. De aceea, sufletul care e astfel e şi uşor de prins [28] de cei ce-1 gonesc, amenințîndu-1 cu

Jefuirea de bunuri, sau cu păgubirea a ceva din cele năzuite în viața aceasta. El se lasă prins cu uşurință şi se supune celui ce-1 goneşte. Dar cînd cuvîntul cel viu, cel lucrător şi mai ascuțit decît orice sabie cu două tăişuri, cum zice Apostolul

---

28L. Binswanger *(Qrundlormen und Brkenntnls menschlichen Daseins)* a vorbit de slăbiciunile omeneşti, ca de nişte belciuge de care poate fi omul uşor prins şi purtat de cei ce-i cunosc aceste slăbiciuni. Sfîntul Grigorie de Nyssa vorbeşte de greutatea ln mişcare a omului lipit prin putinii de cele ale lumii. Aceasta 11 face uşor de prins de cei ce-1 ispitesc. Omul dezlipit do cele lumeşti e sprinten ln mişcările spre bine, e nelncleiat de lucruri, noingrcuilnl do platoşa mindrlei. E liber, e ca o pasăre uşoară ln zborul el.

(Evr., 4, 12), ajunge în lăuntrul celui ce primeşte cu adevărat credinţa şi taie ca pe nişte crescături rele, sau ca pe o povară legată de suflet, plăcerile lumeşti, atunci, scuturîn-du-şi umerii ca un alergător, intră în stadionul luptelor uşor şi sprinten, folosindu-se de Conducătorul luptei ca de o călăuză în alergarea sa.

Căci nu mai priveşte la cele ce le-a părăsit, ci la cele ce le săvîrşeşte ; nici nu mai întoarce ochiul spre dulceaţa din urmă, ci aleargă spre binele ce-i stă înainte ; nici nu se mai plînge de păgubirea de cele pămînteşti, ci se veseleşte de cîştigarea celor cereşti. De aceea primeşte orice fel de chin ca pe un mijloc şi ca pe un ajutor spre dobîndirea bucuriei ce-i stă înainte : focul, ca curăţitor de materie ,- sabia, ca despărţitoare a alipirii minţii de cele materiale şi trupeşti ,• şi orice născocire de chinuri şi dureri o primeşte cu bucurie, ca pe un leac potrivnic veninului rău, pricinuit de plăcere. Precum cei cu stomacul încărcat şi plin de venin sorb cu hotărîre băutura amară, ca prin ea să depărteze pricina bolii, aşa primeşte, cel ce e gonit de vrăjmaş şi aleargă spre Dumnezeu, băutura durerilor, care stinge efectul rău al plăcerii. Căci nu se poate bucura cel ce nu suferă dureri.

Fiindcă deci prin păcat a intrat moartea, numai prin ceea ce e contrar va fi alungată aceasta. Drept aceea cei ce prigonesc pe cei ce mărturisesc pe Domnul şi născocesc chinurile greu de răbdat, aduc doftorie sufletelor prin dureri, tămăduind boala de pe urma plăcerii prin prilejuri de durere. Aşa primeşte Pavel crucea, Iacov sabia, Ştefan pietrele, fericitul Petru răstignirea cu capul în jos, toţi luptătorii credinţei de după aceea, chinurile de multe feluri, fiarele, prăpăstiile, arderile, îngheţările, spintecarea coastelor, cercuri de cuie în jurul capului, jupuirea de piele, smulgerea unghiilor, desfacerea picioarelor trupului din ambele părţi, topirea prin foame ,- toate acestea şi altele ca acestea le primesc sfinţii cu bucurie ca mijloace curăţitoare de păcate, ca să nu mai rămînă în inimă nici-o urmă de plăcere întipărită în ea. Căci simţirea aceasta ascuţită a durerii ştergea toate întipăririle plăcerii din suflet.

«Fericiţi, deci, cei goniţi pentru Mine». Aceasta e aşa (ca să cunoaştem şi celălalt înţeles), ca şi cînd, dînd cuvînt cineva sănătăţii, aceasta ar zice : «Fericiţi cei scăpaţi de boală pentru mine. Căci înstrăinarea de cele supărătoare pregăteşte pe cei ce au fost înainte bolnavi,să fie în mine». Şi Iarăşi să auzim acest cuvînt ca şi cum însăşi Viaţa ar făgădui această fericire : «Fericiţi cei goniţi de moarte pentru mine». Apoi ca şi cînd ar zice Lumina : «Fericiţi cei goniţi de întuneric pentru Mine» ,3°. La fel şi dreptatea, sfinţenia, nestricăciunea, bunătatea şi tot ce se cugetă şi se numeşte bun. Cel ce e înţeles ca fiind Domnul acestora, să socoteşti că-ţi spune : «Fericit este tot cel alungat de tot lucrul contrar, de stricăciune, de întuneric, de păcat, de nedreptate, de lăcomie, de toate cele ce se deosebesc de cuvintele, de lucrurile, de gîndurile dreptăţii. Căci a ajunge în afara relelor este a se aşeza în lăuntrul celor bune». «Cel ce face păcatul, zice Domnul, este rob păcatului» (In, 8, 34). Deci cel ce s-a despărţit de păcatul căruia i-a slujit a cîştigat

starea de cinste a libertății. Iar chipul cel mai înalt al libertății este stăpînirea de sine.

Iar demnitatea împărăției nu are deasupra ei vreo tiranie. Deci dacă cel străin de păcat e stăpîn pe sine, iar propriu împărăției este să fie de-sine-stăpînitoare şi nestăpînită de nimic, urmează că cel gonit de rău este fericit, întrucît gonirea din partea răului îi pricinuieşte cinstea împărătească. Să nu ne supărăm deci, fraților, cînd sîntem alungați de către cele pămînteşti. Căci cel ce se strămută de la acestea se aşează în împărăția cerurilor[29]. Acestea două sînt stihiile în zidirea celor ce sînt date spre viețuirea firii cuvîntătoare : pămîntul şi cerul. Locul celor ce au primit viața în trup este pămîntul ,• iar al celor fără trupuri, cerul. Deci fiind de trebuință ca viața noastră să fie numaidecît undeva, dacă nu sîntem goniți de pe pămînt, rămînem numaidecît pe pămînt; iar dacă plecăm de aici, ne vom strămuta în cer.

Vezi ce-ți aduce «Fericirea», întrucît ceea ce îți pare întristător îți pricinuieşte un aşa de mare bine ? Aceasta cunoseînd-o, şi Apostolul zice : «Toată mustrarea pentru timpul de față nu pare spre bucurie, ci spre întristare, dar pe urmă aduce rod de pace celor ce se deprind prin ea întru dreptate» (Evr., 12, 11).

136. Cei fugăriți de moarte aleargă spre viață ; cei fugăriți de întuneric aleargă spTe lumină. Viața, Lumina spre care sînt ei fugăriți, le spune: fericiți sînteți cei fugăriți de moarte, de întuneric, că veți ajunge la Mine.

29 Dacă împărăția cerurilor nu are deasupra ei nici o stăpînire, nici cei ce fac parte din ea nu sînt stăpîniți de nimic, ci sînt stăpîni pe ei înşişi, sau cu adevărat liberi. Aceasta, pentru că ei sînt uniți cu împăratul Dumnezeu, Care nu e stăpînit de nimic. Ei respiră în libertatea neamenințată şl nestrîmtorată a Iul Dumnezeu, liberi de orice patimă. Respiră In libertatea Lui. Cel ce so iubesc sînt liberi în iubirea lor. Nimic nu-i sileşte să se iubească. Nimic altceva nu-i stăplneşte. Sînt liberi şi, în acelaşi timp, uniți, sau uniți şl, In acelaşi llmp, liberi. Liberi în Iubire, liberi să facă tot ce volesc In Iubire.

Deci necazul este floarea rodului celor aşteptate. Să primim deci, de dragul rodului, şi floarea. Să fim goniți, ca să alergăm. Iar alerglnd, să nu alergăm în zadar, ci să ne fie alergarea spre cununa chemării noastre de sus. Aşa să alergăm, ca să luăm (Filip., 3, 14). Ce este ceea ce luăm ? Ce este răsplata ? Ce este cununa ? Mie mi se pare că oricare din cele nădăjduite nu este altceva decît Domnul însuşi. Căci El este şi Conducătorul luptei celor ce se luptă şi cununa celor ce biruiesc. El este Cel ce împarte sortul şi El este sorțul cel bunEl este partea cea bună şi El este Cel ce-ți dăruieşte partea cea bună. El este Cel ce îmbogățeşte, şi El este bogăția ,- Cel ce-ți arată comoara şi Cel ce ți Se face comoară; Cel ce-ți trezeşte dorința mărgăritarului cel bun şi Se dă ție, celui ce negustoreşti bine, ca mărgăritarul cumpărat.

Drept aceea, ca să-1 cîştigăm ca din tîrg, să schimbăm cele ce avem pentru cele ce nu avem. Să nu ne întristăm deci că sîntem goniți, ci mai degrabă să ne veselim că prin alungarea de la cele de preț ale pămîntului alergăm spre binele ceresc, potrivit Celui ce a făgăduit fericirea celor ce sînt goniți pentru El. Căci a lor este împărăția cerurilor, din harul Domnului nostru Iisus Hristos. Că a Lui este slava şi împărăția în vecii vecilor. Amin.

DESPRE RUGĂCIUNEA DOMNEASCĂ

A aceluiaşi GRIGORIE AL NYSSEI
DESPRE RUGĂCIUNEA DOMNEASCĂ

Cuvîntul I

Cuvîntul dumnezeiesc ne dă o învățătură despre rugăciune. Prin ea îe arată vrednicilor Săi ucenici, care cer cu stăruință cunoştința despre rugăciune, prin înseşi cuvintele rugăciunii, cum se pot face auziți de Dumnezeu. Iar eu, îndrăznind să adaug ceva la cele scrise, aş spune celor de azi că nu trebuie să învețe cum se cuvine să se roage, ci că trebuie numaidecît să se roage. Căci acesta e un lucru care nu a ajuns la auzul celor mulți. Pentru că nu se mai are grijă de această datorie şi s-a părăsit de cei mai mulți acest lucru sfînt şi dumnezeiesc, care e rugăciunea.

Deci despre aceasta mi se pare că e bine să mărturisim întîi, pe cît ne e cu putință, prin cuvînt, că trebuie numaidecît să stăruim în rugăciune, precum zice Apostolul (Rom., 12, 11) ,• apoi să auzim glasul dumnezeiesc, care ne înfățişează felul cum trebuie să aducem Domnului cererea noastră. Căci văd că în timpul nostru se silesc oamenii pentru toate, îndreptîndu-şi sufletul unii spre ceva, alții, spre altceva ; numai de bunul rugăciunii nu au nici o grijă. Se scoală negustorul de dimineață, la negustoria lui, rîvnind să-şi arate marfa sa cumpărătorilor înaintea altora, ca să vină în întîmpinarea trebuinței celor ce au nevoie de ea, căutînd să o vîndă înaintea altora. La fel cumpărătorul, căutînd să nu-i scape ceea ce îi este de trebuință, luîndu-i-o altul înainte, nu aleargă la locul rugăciunii, ci la piață. Şi amîndoi, avînd aceeaşi poftă de cîştig şi rîvnind să o ia înainte altora, se lasă furați de ceasul rugăciunii prin lucrurile rîvnite, predîndu-1 negustoriei. Aşa, cel chemat la judecăți; aşa cel în slujba de judecător, ocupîndu-se întreg, cu toată sîrguința, cu cele ale ocupației sale, uită de lucrarea rugăciunii, socotind că ocupațiacu cele ale lui Dumnezeu 11 păgubeşte de cele ce îi sînt de trebuință. Aşa, cel ce se îndeletniceşte cu vreun meşteşug socoteşte că ajutorul dumnezeiesc în ceea ce vrea să facă e un lucru fără folos şi netre-buincios.

De aceea, părăsind rugăciunea îşi pune nădejdea în mîini, uitînd de Cel ce i-a dat mîinile. La fel, cel ce pregăteşte cu sîrguință o euvîntare nu se gîndeşte la

Cel ce i-a dat cuvîntul[30]. Ci, ca şi cînd şi-ar fi adus el însuşi firea sa la existenţă, se predă astfel sîrguinţei sale şi învaţă şi pe ucenicii săi la aceasta, de parcă ar socoti că nici un bine nu-i va veni din lucrarea lui Dumnezeu ,• şi aşa dă mai multă însemnătate sîrguinţei sale decît rugăciunii[31]. în acelaşi fel şi celelalte ocupaţii alungă îndeletnicirea sufletului cu cele mai mari şi cereşti, prin grija de cele trupeşti şi pămînteşti.

Astfel, păcatul creşte mult în viaţă, prin tot mai mari şi neîncetate adausuri şi se împleteşte în toate sîrguinţele omeneşti, pentru că uitarea de Dumnezeu pune stăpînire peste toţi şi pentru că bunul rugăciunii nu se împacă cu cele rîvnite de oameni. Căci, odată cu negustoria apare lăcomia, iar lăcomia este slujitoare la idoli. Plugarul nu-şi măsoară lucrarea obositoare a pămîntului cu trebuinţele de neapărată nevoie, ci, sporindu-şi sîrguinţă mereu spre mai multe, dă păcatului o largă intrare în ocupaţia lui, lărgindu-se prin rîvnirea la ogoare străine. De aci răsar certurile greu de potolit, ridicîndu-se unii împotriva altora pentru miezuinele (răzoare) între pămînturile celor stăpîniţi de aceeaşi boală a lăcomiei. De aci se nasc mîniile şi pornirile spre rău şi năpusti-rile spre ucidere şi spre vărsare de sînge. La fel, plîngerile la judecătorii care slujesc tuturor felurilor de păcate, prin născocirea a zeci de mii de motive de apărare. Iar judecătorul fie că apleacă cu voia cumpăna dreptăţii spre ceea ce îi aduce cîştig, fie că întăreşte fără voie nedreptatea celor ce, datorită vicleşugului, cocoloşesc adevărul. Şi cine ar putea grăi despre toate cele prin care se amestecă păcatul în multe feluri, submulte feţe, In viaţa omeneasca î Iar pricina nu este alta decît că oamenii nu cer ajutorul Iul Dumnezeu In cele pentru care se sîrguiesc.

Dacă s-ar pune rugăciunea înaintea oricărei lucrări pe care o începem, n-ar afla păcatul intrare In suflet. Căci sădindu-se pomenirea lui Dumnezeu în inimă, sfaturile vrăjmaşului ar rămîne nelucrătoare, pentru că dreptatea s-ar aşeza la mijlocul celor ce se împotrivesc între ei[32]. Rugăciunea opreşte pe plugar de la păcat, înmulţind roadele din pămîntul puţin, ca să nu mai intre în sufletul lui, odată cu pofta, şi păcatul. La fel îl opreşte pe călător, pe cel ce se pregăteşte de oaste, sau de nuntă ,• la fel, pe fiecare din cei ce pornesc spre vreun lucru oare-

---

30 Nu numai capacitatea şi trebuinţa de cuvînt sînt sădite în noi de Dumnezeu-Cuvîntul şi sînt actualizate în noi prin faptul că El ne provoacă să folosim cuvîntul ca să răspundem cererilor Lud, ci şi îndreptarea noastră spre cuvîntul potrivit, sau •pre o întocmire logică a cuvintelor, potrivit cu ceea ce ni se cere în orice împrejurare, o avem de la El. Căci El apelează la noi prin acea împrejurare. Şi dacă ascultăm Cu sinceritate la ceea ce ni se cere şi vrem să răspundem cu sinceritate Lui, răspunsul ne va fi potrivit cu ceea ce ni se cere.

31 Dacă Dumnezeu ne-a dat firea cu toate trebuinţele ei care prin împlinirea lor o dezvoltă în chip sănătos, desigur că acestea se împlinesc nu numai prin eforturile el, ci şi prin ajutorul lui Dumnezeu, care vrea să ducă la îndeplinire, cu concursul voii noastre, firea noastră prin împlinirea trebuinţelor date de El. Deci dacă Dumnezeu a pus acele trebuinţe ln fire, cînd ele se cer împlinite, se vor împlini nu numai prin noi, ci şi prin Dumnezeu. Sîntem chemaţi în acest caz la un dialog cu Dumnezeu. Silindu-ne noi să le satisfacem, să nu uităm că ele sînt satisfăcute şi de Dumnezeu, dar numai dacă ne deschidem ajutorului prin rugăciune şi nu căutăm cele ce nu slnt numaidecît de trebuinţă.

32 Gîndul la Dumnezeu obligă sufletele în ceartă să judece drept, deci să nu se mai certe.

care. Fiecare de va începe orice lucru cu rugăciunea îşi va face cu bine drumul spre ceea ce năzuieşte, fără să fie abătut spre păcat, neabătîndu-i nimic potrivnic sufletul spre vreo patimă.

Dar dacă se va preda sîrguinței sale, despărțindu-se în întregime de Dumnezeu, numaidecît cel ce se află în afară de Dumnezeu se va afla în ceea ce este potrivnic Lui. Şi se desparte de Dumnezeu cel ce nu se uneşte pe sine cu Dumnezeu, prin rugăciune [33].

Deci aceasta trebuie să o învățăm întîi de la Cuvîntul, că trebuie să ne rugăm totdeauna şi să nu ne lenevim (Le, 18, 1)[34].

Căci prin rugăciune ajunge cineva să fie unit cu Dumnezeu. Iar cel ce este cu Dumnezeu s-a despărțit de vrăjmaşul.

Rugăciunea este paza neprihănirii, potolirea mîniei, înfrînarea mîndriei, curățirea de pomenirea răului, dezrădăcinarea pizmei, înlăturarea nedreptății, îndreptarea necredinței. Rugăciunea este tăria trupurilor, belşugul casei, dreapta cîrmuire a cetății, puterea împărăției, biruința în război, asigurarea păcii, împăcarea celor dezbinați, stăruința în împăcare. Rugăciunea este pecetea fecioriei, credința în căsătorie , arma călătorilor, păzitoarea celor ce dorm, îndrăzneala celor ce veghează, rodnicia plugarilor, izbăvirea celor ce călătoresc pe mare. Rugăciunea este apărătoarea celor duşi la judecată, uşurarea celor legați, odihna celor ce dorm, mîngîierea celor întristați, veselia celor ce se bucură,

33 Rugăciunea uneşte, leagă (cuvântei) sufletul cu Dumnezeu, pentru că vorbind lui Dumnezeu, El îl ascultă. Căci vorbim pentru că Dumnezeu ne-a făcut să vorbim, pentru că El ne cere să-I răspundem, ținlndu-ne prin aceasta în legătură continuu înnoită cu El. Şi-I vorbim în mod direct prin rugăciune, actualizînd în mod conştient legătura ce o avem şi o continuăm cu El, de multe ori fără să ne dăm seama, prin cuvînt şi prin fapte. In rugăciune devenim conştienți că ne aflăm legați de Dumnezeu prin faptul că trebuie să-I vorbim. De aceea ne facem cruce cînd pornim la ceva. Iar crucea pe care o facem e o scurtă rugăciune.

34 Ne-a învățat aceasta Cuvîntul lui Dumnezeu cel întrupat; ne învață aceasta Cuvîntul de față al sfîntuiui Grigorie. Dar trebuie să o Învățăm aceasta şi de la cuvîntul, sau dp la darul cuvîntului sădit In noi do Dumnezeu. Căci cuvîntul ne e dat In primul rlnd pentru dialogul cu Dumnezeu, deci pentru rugăciune. Şl cum orice gînd e cuvînt, orice gînd (la orice) trebuie să »o Indrople la Dumnezeu cu mulțumire.

mîngîierea color ce pllncj, cununa celor ce se căsătoresc, sărbătorirea /.Hei de naştere, însoțitoarea celor ce mor. Rugăciunea este vorbirea cu Dumnezeu, vederea celor nevăzute, dobîndirea celor dorite, împreună-cinstirea cu îngerii, înaintarea în cele bune, risipirea relelor, îndreptarea păcătoşilor, bucuria de cele de față, arătarea celor viitoare [35]. Rugăciunea a făcut lui Iona chitul casă, iar pe Ezechia l-a adus din nou la viață, de la porțile morții (IV Regi, 20, 5 urm.) ; celor trei tineri le-a prefăcut llacăra în suflare răcoritoare şi izraeliților le-a dat biruință împotriva amaleciților ,• pe cei 185.000 de asirieni i-a omorît într-o singură noapte cu o sabie nevăzută (IV Regi, 19, 35). Şi se pot afla pe lîngă acestea zeci de mii de pilde petrecute în trecut, prin care se face vădit că nimic nu e mai înalt în viață, între cele de cinste, decît rugăciunea.

Dar e timpul să ne ocupăm acum cu rugăciunea însăşi. Mai bine zis, să mai adăogăm încă ceva cuvîntului, ca să arătăm că multe şi felurite sînt bunătățile ce ne vin din dărnicia dumnezeiască şi noi avem acest singur lucru ca mulțumire pentru cele ce am primit: să-I dăm în schimb Binefăcătorului rugăciunea şi recunoştința noastră.

Căci socotesc că, chiar dacă am prelungi toată viața vorbirea noastră către Dumnezeu mulțumindu-I şi rugîndu-ne, am rămîne atît de mult mai prejos de recunoştința cuvenită, încît am fi ca unii care nici nu ne-am gîndit încă să începem să dăm ceva în schimb, Binefăcătorului[36].

Lungimea timpului se taie în trei părți : în trecut, în prezent şi în viitor. în toate acestea trei se primeşte binefacerea Domnului. De priveşti clipa de față, în El trăieşti; de priveşti spre viitor, El îți este nădejdea celor aşteptate ,• de priveşti trecutul, vezi că nu ai fost înainte de a fi primit viața de la El[37]. Eşti fapta binefacerii Lui, odată ce ai luat însăşi existența ta de la El. Şi după ce ai fost adus la existență, ai primit mai departe binefacerea I.ui, întru El viețuind şl miştindute, cum zice Apostolul (Fapte, 17, 28). Inr nădejdea color viitoare nttrnă de aceeaşi lucrare a Lui.

Iar tu eşti stăpîn numai peste prezent. Deci chiar dacă n-ai înceta să mulțumeşti mereu lui Dumnezeu, de-abia ai aduce mulțumirea pentru clipa de

---

35 «Ipostasul celor viitoare», sau fundamentul lor, pentru că în rugăciune ai în esență viața viitoare cu Dumnezeu, întrucît ai legătura cu El. Cei ce se căsătoreau se încununau şi atunci.

36 Sîntem în întregime — cu tot ce avem, cu tot ce este, care e o condiție a existenței noastre — un dar al lui Dumnezeu. Dacă pentru dar se aduce mulțumită, datori sîntem şi noi să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate. Dar pe cînd Dumnezeu ne dă daruri concretizate în lucruri, noi nu-I putem mulțumi decît prin cuvinte, adică prin rugăciune. Dar prin rugăciune noi ne îmbunătățim, însă pe linia virtualităților puse în noi de Dumnezeu. Deci rugăciunea însăşi, cu eficiența ei, este nu numai o faptă a noastră, ci şi un dar al lui Dumnezeu. în fapta noastră noi nu facem decît sâ actualizăm şi să scoatem tot folosul din darul lui Dumnezeu. Şi prin aceasta îi facem noi Lui bucurie.

37 Dacă n-ar fi Dumnezeu, ca fundament personal şi iubitor al tuturor, n-ai viețui nici tu; deci în El viețuieşti. Nădejdea că vei exista în veci ca persoană nu ți-o poate da decît Dumnezeu, ca Cel ce singur există prin Sine din veci şi pînă în veci. Lumea văzută, cu procesele ei de descompunere a tuturor unităților individuale materiale, nu-ți poate da această nădejde ,• dimpotrivă, te ispiteşte să nu mai nădăjdu-leştl Intr-un viitor etern ai tău. Dacă n-ar fi fost El ca persoană din veci, n-ai fi venit nici tu la existență, ca persoană. Forma cea mai înaltă de existență creată, care ost o persoana omenească, trebuie să fie inclusă ca virtualitate în fundamentul existenței de un caracter analog.

față, neaflînd vre-un mijloc prin care să aduci datorata răsplată pentru viitor sau pentru trecut[11]. Dar noi ne aflăm în neîmplinirea mulțumirii celei după putință aşa de mult, că nu ne arătăm recunoştința nici pentru ceea ce putem, nedînd preocupării de Dumnezeu, nu zic toată ziua, dar nici măcar o cît de mică parte a ei[38]. Cine mi-a dat pămîntul ca suport ? Cine i-a dat prin gîndire firii ***apoase*** o temelie ? Cine mi-a statornicit cerul ca pe un acoperiş ? Cine îmi duce înainte sfeşnicul soarelui ? Cine trimite izvoarele în văile adînci ? Cine a făcut matca rîurilor ? Cine mi-a supus animalele necuvîntătoare spre slujire ? Cine m-a făcut pe mine, praf neînsufleţit, părtaş de viață şi de înțelegere ? Cine a întipărit în lutul acesta trăsăturile chipului dumnezeiesc ? Cine, după ce s-a tulburat în mine chipul dumnezeiesc prin păcat, l-a adus iarăşi la starea darului de la început ? Cine, după ce am fost scos din rai şi am fost scufundat în prăpastia vieții materiale, mă trage iarăşi la fericirea cea dintîi ?

«Nu este cine să înțeleagă», zice Scriptura (Rom., 3, 11). Căci dacă am vedea acestea am aduce mulțumire nesfîrşită şi neîncetată în toată curgerea timpului. Dar acum aproape toată firea omenească nu priveşte decît la cele materiale. Numai spre acestea năzuieşte. Numai spre acestea îi place să se mişte. Numai în jurul acestora se mişcă amintirea şi nă-

9. Orice rugăciune, crescută din puterea prezentului, exprimă mulțumirea pentru prezent, sau corespunde darului vieţuirii ce ni se dă în prezent, fiind pe măsura ei. Cum am putea exprima în cuvintele rugăciunii mulțumirea pentru darul negrăit al aducerii noastre la existență, sau pentru darurile negrăite de care ne vom împărtăşi în viitor ? Timpul, ca un cadru al tuturor celor create, este semnul prelungirii neîntrerupte a darului lui Dumnezeu concretizat în ele, deci al iubirii Lui continue față de ele. De aceea, el trebuie să fie şi cadrul neîntrerupt al mulțumirii făpturilor conştiente. Timpul e prelungirea darului lui Dumnezeu şi al rugăciunii noastre neîntrerupte. Aşa îl vede sfîntul Grigorie. E cadrul dialogului între Dumnezeu şi om. Prin aceasta, e deschis orizontului infinit şi iubitor al lui Dumnezeu cel personal. Dumnezeu vorbeşte în mod neîntrerupt cu noi, folosindu-se de timp; ar trebui ca şi omul să răspundă prin rugăciune In mod neîntrerupt, păstrînd conştiința continuă a deschiderii sale spre orizontul mai *presus* de timp. Să nu lase pe Dumnezeu singur să-Şl împlinească partea Lui în dialog, rămînînd omul la rîndul lui singur, sau împreună cu semenii săi, Intr-un dialog închis cu totul în timp, deci lipsit de sensul lui deplin. Pe aceasta se întemeiază rugăciunea neîntreruptă In mlnăstitri şl numai o astfel do înțelegere a timpului e solidară cu caracterul de persoană nesfîrşit iubitoare a lui Dumnezeu. Dacă timpul nu e din voia lui Dumnezeu, totul e o desfăşurare fără sens, care nu vine de nicăieri şi nu duce nicăieri, In care toate se alcătuiesc şl se descompun fără rost, In care dialogul însuşi nu are nici un sens.

38 Dacă am mulțumi chiar numai pentru darul vieții prezente, ce ne vine neîntrerupt de la Dumnezeu —- lucru care no stă In putere — nr trebui să o facem In tot timpul, în fiecare zi, In fiecaro cHipA. Dur cit do mult din acest dar continuu nu-1 lăsăm să se scurgă, ufttnd că o dar şi nemulțumind pentru el f

dejdea ei. Pofta firii omeneşti tinde neadormită **şi neodihnită spre** mai **mult In tot lucrul in** care **e** cu putință să aibă **mai mult; fie în** cinstire **şi** slavă, **fie** în bogăția de bunuri, fie în patima **mîniei**; pretutindeni **caută** firea în **acestea** spre mai mult. Iar despre bunătățile adevărate **ale lui** Dumnezeu, **fie** arătate, fie făgăduite, nu se aude nici o vorbă.

Dar e timpul să privim şi la înțelesul cuvintelor rugăciunii, pe cît **este** cu putință. Căci e vădit că dobîndirea celor ce voim ne vine în-**vățînd cum** trebuie să facem cererea.

Care este deci învățătura ce ni se dă? «Iar rugîndu-vă, nu bolbo**rosiți** ca păgînii. Căci socotesc că în multa vorbărie a **lor** vor fi auziți» **(Mt., 6, 7).** Măcar că înțelesul învățăturii e "limpede prin sine, căci ne **este** înfățişat în chip descoperit, neavînd nevoie de o înțelegere mai subțire, totuşi e bine să cercetăm ce înseamnă cuvîntul «bolborosire», **ca** aflînd înțelesul lui să fim feriți de ceea ce e oprit să facem.

Mie mi se pare că prin el ni se cere să îndreptăm găunoşenia umiliți **a minții** şi să strîngem pe cei ce se scufundă în pofte deşarte. Deci **s-a născocit** acest cuvînt străin (patxaXofta)[39] pentru mustrarea necu-**minteniei** celor ce se împrăştie prin pofte spre cele nefolositoare şi de**şarte.** Căci cuvîntul propriu-zis înțelept şi înțelegător se numeşte cel **care** caută spre ceea ce e de folos [40]. Iar cel ce se împrăştie prin plăcerea **fără** temelie în poftele neconsistente [41] nu este cuvînt, ci bolboroseală, **sau** flecăreală, aiureală, pălăvrăgeală sau orice altceva cu acest în-**țeles**

14. Cuvîntul exprimă o realitate consistentă, durabilă, o angajare serioasă, ce trebuie să fie Împlinită; flecăreala, bolboroseala, pălăvrăgeala nu se reazimă pe o realitate adevărată, pe o hotărîre clară, nu exprimă o angajare limpede. E lipsită deci de suportul realității existente, sau pe cale de a fi înfăptuită, dezvoltată. De aceea cuvîntul cel mai adevărat şl Izvorul ultim al cuvintelor este Dumnezeu-Cuvîntul, realitatea fundamentală creatoare de realități durabile. Numai cînd avem conştiința acută că vorbim răspunzînd lui Dumnezeu, sau altora din răspunderea față de Dumnezeu, cuvîntul nostru se hrăneşte din ultimul suport şi capătă consistență, exprimă o realitate prezentă sau o angajare sigură pentru o înfăptuire viitoare, sau are o putere zidltoare.

39 Pentru greci „partaXofta" era un cuvînt străin, sau un cuvînt născocit printr-o compoziție.
40 Cuvîntul adevărat are o demnitate şi e dat ca o angajare pentru Dumnezeu şi pentru semenul nostru. Prin el se ține armonia între toate. El trebuie spus cînd se cuvine |1 pentru ceea ce foloseşte cu adevărat şi celui ce-1 spune şi celui ce i se spune. Cînd un ouvtnt mare e folosit fără acoperirea unui înțeles corespunzător în cel ce-1 rosteşte, e un cuvînt umflat, mincinos, oare nu foloseşte nici celui ce-1 spune, nici celui căruia, sau celor cărora se spune; ba chiar îi păgubeşte. El îşi pierde demnitatea de crezare, sau chiar demnitatea de cuvînt, Întrucît cuvîntul e dat pentru a actualiza ți dezvolta legăturile adevărate, solide, între oameni, nu pentru a le submina.
41 ,Aiâ tîjî âvuTtootâtoo •fjîovns' — plăcere fără consistență, fără urmă durabili. Numai binele lasă urmă durabilă In ființă şi o zideşte, nu o descompune, slujind prin aceasta chiar voinței lui Dumnezeu. Dacă binele e solidar cu ființa, răul e contrar ființei, „talc *&i\m&pxzo%<:* **âîtiftofjutuc" — poftele plăcerilor n-au nici ele durată şi nu zidesc ființa, spre deosebire de bine, a cărui dorință durează continuu şi care zideşte ființa.**

Deci, t.c nc sfătuieşte cuvîntul V Sâ nu suferim in vremea rugăciunii de boala < are t> proprie minții copiilor. Căci cei nedesăvîrşiți cu mintea nu cugeta cum se poate Împlini ceva din cele ce au temelie, ci îşi plănuiesc cu voia stări fericite închipuindu-şi comori şi împărății şi cetăți mari numite cu numiri născocite de ei, nălucindu-şi cu mintea că se află în starea pe care şi-o zugrăvesc ei cu deşertăciunea gîndurilor lor. Ba sînt unii care se lasă prinşi cu şi mai multă putere de deşertăciunea aceasta şi, sărind peste măsurile firii, îşi închipuiesc că sînt păsări, sau că lucesc ca stelele, sau că poartă munți pe mîinile lor, sau fac cerul să călătorească cu ei, sau că au ajuns la zeci de mii de ani, sau că s-au făcut, din bătrîni, tineri. Şi cîte alte faceri de acestea nu naşte inima goală şi umflată ca o băşică a acestor ființe copilăroase.

Precum deci cel ce petrece în aceste lucruri nu ar putea să cîştige din ele vreun bun din cele voite, ci se mişcă în deşertăciunea poftelor fără temelie şi de aceea e un nebun şi un smintit cheltuind în astfel de visuri timpul, în care ar putea face ceva din cele de folos, aşa cel ce nu se îndreaptă în vremea rugăciunii cu sufletul spre cele de folos, ci cere Iul Dumnezeu să-1 ajute în mişcările pătimaşe ale minții, este cu adevărat un aiurit şi un bîlbîit, care roagă pe Dumnezeu să-i fie ajutător şi slujitor în deşertăciunile sale. Unul ca acesta se apropie de Dumnezeu prin rugăciune, dar neînțelegînd cu mintea înălțimea puterii de care s-a apropiat, batjocoreşte, uitînd de sine, măreția aceea prin cereri urîte şi josnice [42]. Precum dacă cineva, socotind vasele de lut, din pricina sărăciei sau a necunoaşterii lui, vase de cinste, se apropie de împăratul care voieşte să-i dăruiască bogății şi dregătorii şi nu-i cere ceea ce obişnuieşte să dea împăratul, ci roagă pe cel atît de înalt în putere să-i dăruiască vreun vas din cele iubite de el, aşa şi cel ce se foloseşte de rugăciune ca un lipsit de minte nu se ridică spre înălțimea Celui ce Se dăruieşte pe Sine, ci doreşte ca Acela să Se coboare la treapta joasă şi pămîntească a poftei sale ; şi, din acest motiv, Ii înfățişează Celui ce vede în inimi pornirile sale pătimaşe, nu ca să i se tămăduiască mişcările necuvenite ale minții, ci ca să se facă şi mai rele, ducînd la împlinire pornirea cea rea prin primirea ajutorului lui Dumnezeu.

Fiindcă acela e necăjit, iar inima mea îi este răuvoitoare, loveşte-l, îl spune el lui Dumnezeu. Numai că nu strigă : însuşeşte-Ți patima mea, sau să treacă răutatea mea ln Tine ! Căci precum în luptele dintre oameni nu se poate însoți cineva cu o parte, fără să se mînie împreună cu acea parte împotriva celui cu care se află ea în luptă, la fel e vădit că cel ce cere lui Dumnezeu să Se pornească împotriva duşmanului său, U roagă să Se mînie împreună cu sine şi să Se facă părtaş al furiei sale. Iar aceasta înseamnă ca Dumnezeu să cadă în patimă şi să simtă ca un om şi să Se mute de la firea Sa cea bună la o neîndurare sălbatică.

42Ruglndu-se, el actualizează legătura sa cu Dumnezeu, pentru care a iosl creat, cînd 1 s-a sădit darul cuvîntului si trebuința de a cere prin el de Ia Dumnezeu cele ce li slnt necesare şi de a se întări el şl semenii săi pTln cuvintele ce Ie schimbă. Dar legătura aceasta el o întinează şl <> lace nesigură prin amestec de gînduri şl plu-nurl urîte.

Aşa vrea să facă cel ce suferă de boala slavei ; aşa, cel ce vrea să fie, din mândrie, mai mult decît este ; aşa, cel ce vrea să învingă în judecată ; aşa, cel ce se grăbeşte spre cunună în luptele din arenă ,• aşa, cel ce vrea să-şi atragă aplauzele în teatru. Dar adeseori şi cel ce se topeşte de boala furioasă a tinereții. Toți aceştia nu înalță lui Dumnezeu rugăciuni ca să scape de boala ce-i stăpîneşte, ci ca boala lor să se desăvîrşească în fapte. Şi socotind neizbutirea ei în fapte drept o nenorocire, bolborosesc cu adevărat, rugind pe Dumnezeu să li se facă ajutor în boala minții lor. Şi ceea ce e mai groaznic decît toate, doresc să mişte pe Dumnezeu spre pornirile lor protivnice Lui, dorind să facă părtaşă la sălbăticia lor iubirea de oameni şi lucrarea lui Dumnezeu.

Il roagă pe Cel Căruia li cer să le fie lor milostiv şi blînd, să Se arate amarnic şi neîndurat duşmanilor lor. O, nebunie a celor ce bolborosesc ! Dacă acelora Dumnezeu le va fi neîndurat, fără îndoială nu va fi blînd nici cu tine. Iar dacă se va apleca spre tine cu milă, după nădejdea ta, cum se va schimba în ceea ce e contrar milei Lui, adică în neîndurare față de aceia ?

Dar cei dornici de sfadă au la îndemînă o împotrivire față de ce-am spus. Ei aduc îndată în apărarea neîndurării glasurile proorocilor : pe David, care se roagă să piară păcătoşii şi doreşte ruşinarea şi tulburarea lor (Ps. 9, 1, urm.) ? pe Ieremia, care doreşte să vadă răzbunarea lui Dumnezeu pornită asupra celor protivnici (Ier., 5, 17) ; pe Osea, care cere să se dea pîntece sterp şi sîni uscați duşmanilor (Osea, 19, 17). Şi încă multe cuvinte de acestea risipite în Sfintele Scripturi le adună, susținînd că trebuie să ne rugăm împotriva vrăjmaşilor şi să cerem bunătății lui Dumnezeu să se facă ajutătoare neîndurării lor. Dar noi, ca să-i facem să tacă pe cei ce se lasă călăuziți de aceste locuri spre bol-borosire, să luăm pe fiecare din ele în parte.

Nimenea dintre cei cu adevărat sfinți, din cei insuflați de Duhul Sfînt, ale căror cuvinte s-au scris, potrivit dumnezeieştii iconomii, spre învățătura celor de după ei, nu va putea fi dovedit ca avînd vre-o pornire spre rău. Ci tot scopul cuvintelor lor priveşte spre îndreptarea răutății ce s-a sălăşluit în fire. Precum deci cel ce se roagă ca să nu fie bolnavi, să nu fie săraci, nu doreşte pieirea oamenilor, ci să înceteze boala

şi sărăcia, aşa şi sfinții rugîndu-se ca să înceteze ceea ce e protivnic şi duşman firii, îi fac pe cei neînvățați să-i bănuiască de neîndurare şi de ură față de oameni.

Deci cînd psalmistul zice : «Piară păcătoşii şi cei fărădelege de pe pămînt, ca să nu mai fie» (Ps. 9, 18), se roagă să piară păcatul şi fărădelegea. Căci nu omul e duşman oamenilor, ci mişcarea liberă a voii spre rău a aşezat ceea ce e unit cu firea sub stăpînirea vrăjmaşului. Deci se roagă să piară răul, dar omul nu e rău. Căci cum ar fi rea asemănarea Binelui ? Deci cînd cere ruşinarea şi tulburarea vrăjmaşilor, îți arată oastea celor protivnici, care războieşte viața omenească din porunca vrăjmaşului.

Despre acestea vorbeşte şi Pavel, spunînd că lupta noastră este împotriva începătoriilor, a stăpîniilor şi a stăpînitorilor lumii acesteia, împotriva duhurilor răutății întru cele cereşti (Ef., 6, 1), împotriva uneltirilor drăceşti prin care se

îmbie oamenilor prilejuri viclene spre păcat, ciocniri mînioase, ispite poftitoare, pricini de pizmă, de mîndrie şi de alte asemenea păcate.

Pe acestea văzîndu-Ie marele prooroc că se învîrtesc cu vicleşug în jurul fiecărui suflet doreşte să fie făcute de ruşine, sau se roagă împotriva acestor vrăjmaşi. Iar aceasta nu e altceva decît a se izbăvi de ei. Căci în chip firesc celui ce e biruit în luptă îi vine ruşinea de pe urma căderii lui, precum celui ce biruieşte, bucuria de pe urma biruinței.

Iar că acestea aşa sînt, ți-o arată felul rugăciunii. Căci zice : «Să se ruşineze şi să se tulbure cei ce caută sufletul meu» (Ps. 6, 11). Căci nu se roagă împotriva celor ce uneltesc să-1 păgubească în avutul lui, sau a celor ce îi tăgăduiesc miezuina (răzorul) țarinii, sau a celor ce pun la cale vreun rău pe seama trupului său, ci a celor ce uneltesc împotriva sufletului său. Iar uneltirea împotriva sufletului nu e altceva decît voința de a-1 înstrăina de Dumnezeu.

Iar de Dumnezeu nu se înstrăinează sufletul omenesc altfel, decît prin pornirea pătimaşă. Dacă Dumnezeu este pururea nepătimitor, cel pururea pătimaş se rupe din legătura cu Dumnezeu [43]. Ca să nu pățească **aşa** ceva, (psalmistul) se **roagă** pentru ruşinarea celor ce-1 războiesc[44]. Iar prin aceasta nu face nimic altceva decît se roagă pentru biruința sa asupra celor ce-1 războiesc. Iar cei ce-1 războiesc sînt patimile.

Astfel Ieremia, avînd rîvna slujirii lui Dumnezeu, iar împăratul de atunci fiind stăpânit de nebunia slujirii la idoli şi supuşii lui fiind de acelaşi cuget, nu-şi mulțumeşte vre-o patimă a sa, ci înalță rugăciuni pentru binele de obşte al oamenilor, cerînd, din pornirea împotriva celor nelegiuiți, să fie înțeleptU prin pedeapsă tot poporul. La fel, proorocul Osea, văzînd atunci răutatea înmultindu-se între izraeliți, cere cu dreptate osînda încetării naşterii de prunci ai răului şi voieşte ca sînii amari ai păcatului să se usuce, ca să nu se mai nască răul între oameni, nici să mai fie hrănit. «Dă-le lor, zice, Doamne, pîntece sterp şi sîni uscați» (Osea, 9, 17).

Şi dacă s-ar alfla vreun alt cuvînt de felul acesta la sfinți, ou înțeles de mînie şi de osîndă, el urmăreşte fără îndoială acelaşi scop al înlăturării răului şi nu vrea să strivească pe om. «Dumnezeu n-a făcut moartea» (înț. Sir., 1, 13). Auzi ce

---

43„'AitaSeî *xb* Seîov nivtoTs" **— nu înseamnă că Dumnezeu este nepăsător, ci că nu poate fi supus niciodată patimilor, sau că voința Lui e mai tare decît orice afect care ar putea pune stăpînire asupra Lui. Dar El e plin de iubire, de bunătate, de milă. Dar acestea nu-L stăpînesc fără "voia Lui. Iubirea, bunătatea se împacă deplin cu voința cea cu adevărat liberă. Cine iubeşte îşi trăieşte libertatea în modul cel mai autentic. Iubire fără libertate nu e iubire adevărată, iar libertate fără iubire e o libertate care e capabilă şi de rău, adică de cădere în nelibertate, în patimă, într-o stare inferioară. Dacă Dumnezeu e Cel absolut liber de patimă, apropierea de Dumnezeu e tot una cu apropierea de starea de nepătimire. In nepătimire se trăieşte deplina libertate şi iubire, care nu-şi poate avea izvorul decît în Dumnezeu. Cu cît e cineva mai pătimaş, cu atît e mai neliber, mai coborît în existență, mai departe**
de Dumnezeu. De aceea, Dumnezeu e persoană In gradul suprem, dacă numai persoana e liberă sau capabilă de iubire, nepîndită de nici un egoism, de nici o patimă înrobitoare.
44Se roagă să nu fie biruit de cei ce vor să-1 facă supus patimiloT, să-1 facă neliber, deci să-1 rupă de Dumnezeu. Se roagă ca aceia să piară In lupta cu el, să fie ruşinați.

spune ? Cum ar fi voit deci (proorocul) să roage pe Dumnezeu să aducă moartea duşmanilor săi, cînd Dumnezeu e străin de lucrarea aducătoare de moarte ? El nu Se bucură de pierderea celor vii. Dar cel ce bolboroseşte şi voieşte ca iubirea de oameni a lui Dumnezeu să se pornească împotriva duşmanilor săi li cere să Se bucure de nenorocirile omeneşti.

Dar iată, zice, că unii s-au învrednicit de stăpîniri, de cinstiri şi de bogăţie, folosindu-se în scopul acesta de rugăciune şi, din pricina acestei sorţi fericite, sînt socotiţi iubiţi de Dumnezeu. Cum deci ne opreşti pe noi, ar zice cineva, să îndreptăm rugăciuni către Dumnezeu pentru acestea ? Căci toate atîrnă de voia lui Dumnezeu. E vădit oricui că viaţa de aici e cîrmuită de sus.

Recunosc să nimeni nu s-ar împotrivi acestui cuvînt. Dar am învăţat că aceste lucruri dobîndite prin rugăciune au alte pricini. Fără îndoială, Dumnezeu nu le împarte pe acestea celor ce le'cer, oa pe nişte bunătăţi. Ci ca prin ele să se întărească credinţa în Dumnezeu a celor mai slabi, ca, cunoscînd treptat prin cercare (prin experienţă) că Dumnezeu aude cererile mai mici, să urce la dorirea darurilor înalte şi vrednice de Dumnezeu. Să privim la copiii noştri. La început ei stau alipiţi de sînul mamei şi cer de la ea atîta cît poate primi firea lor. Dar dacă copilul creşte şi primeşte puterea graiului, dispreţuieşte sînul şi caută ceva potrivit cu vîrsta la care a crescut, fie o pălăriuţă, fie o haină, fie alte de acestea de care ochiul copilului se desfată. Iar cînd ajunge la o vîrsta mai mare şi împreună cu trupul i-a crescut şi înţelegerea, părăsind toate dorinţele copilăreşti, cere de la părinţi cele potrivite vîrstei vieţii depline.

Aşa şi Dumnezeu : ca să obişnuiască pe om să privească prin toate spre El, ascultă adeseori şi cereri pentru cele mai mici lucruri, ca prin împlinirea acestora să-1 ridice pe cel ce a primit aceste daruri spre dorirea celor mai înalte. Deci şi tu, cînd vezi pe cineva dintre cei mai necunoscuţi, că s-a făcut, prin pronia dumnezeiască, cunoscut şi vestit, sau a dobîndit altceva din cele cerute pentru viaţa aceasta, ca stăpînire, sau bogăţie, sau slavă, înţelege că iubirea de oameni a lui Dumnezeu, arătată în acestea, ţi s-a făcut o dovadă a marii Lui puteri, ca prin primirea jucăriilor copilăreşti să aduci Tatălui cererile lucrurilor mai mari şi mai desăvîrşite.

Căci ar fi un lucru dintre cele mai prosteşti ca, apropiindu-se cineva de Dumnezeu, să ceară de la Cel veşnic cele vremelnice, de la Cel ceresc — cele pămînteşti, de la Cel prea înalt — cele de jos, de la Cel ce dăruieşte împărăţia cerurilor — buna sporire în cele pămînteşti şi în cele de jos, de la Cel ce hărăzeşte cele ce nu se pot primi de la nimeni — folosirea de scurt timp a celor străine, care se pierd fără doar şi poate şi a căror gustare e trecătoare, dar a căror strîngere e primejdioasă.

De aceea, bine se subliniază lipsa de rost a cererii acestora, adău-gîndu-se : «ca paginii». Căci îndreptarea grijii spre cele văzute e proprie celor ce nu-şi pun nici o nădejde în veacul viitor, care nu ştiu nici de frica judecăţii, nici de ameninţarea gheenei, nici de aşteptarea bunătăţilor, nici de altceva din cele nădăjduite prin înviere, ci privesc, ca cele ce pasc, numai spre viaţa de faţă, spre

cele ce pot da mulțumire lăcomiei pîntecelui şi celorlalte plăceri trupeşti. Căci aceştia socotesc ca făcînd parte dintre bunuri numai una sau alta dintre acestea : fie a fi întîiul dintre unii şi a se socoti mai presus de ceilalți, fie a se culca pe aurul adunat, fie alta dintre amăgirile vieții. Cînd cineva vorbeşte vreunuia din ei despre nădejdea celor viitoare, acesta socoteşte că acela aiurează grăind despre rai şi împărăție şi viața din cer şi de altele ca acestea.

Deoarece e propriu celor ce nu au nădejde, să se alipească de viața aceasta, adică de cele nefolositoare şi deşarte, pe care cei iubitori de plăceri socotesc să le dobîndească prin rugăciune, bine zice Cuvîntul că aceasta o fac păgînii, care cred că prin cerere stăruitoare vor avea

pe Dumnezeu ajutător în cele ce nu se cuvin şi nu sînt de trebuință. Căci socotesc, zice, că prin multa lor vorbire vor fi auziți».

Aceste lucruri care trebuie cunoscute le-am învățat din cele ce le-am cercetat. Dar ce rugăciune se cuvine să aducem lui Dumnezeu vom auzi în cele următoare, cu harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul II

Tatăl nostru care eşti în ceruri

Cînd marele Moise a adus poporul izrael la cunoaşterea tainică de pe munte [45], nu l-a învrednicit de arătarea lui Dumnezeu înainte de a-i porunci să se curățească prin ferirea de împreunarea trupească şi prin stropire. Dar nici aşa n-au îndrăznit să privească arătarea puterii dumnezeieşti, ci au fost înfricoşați de tot ce li s-a arătat, de foc, de negură, de fum, de trîmbiți. Şi, întorcîndu-se el iarăşi la ei, i-au cerut legiuitorului să se facă mijlocitor al voii dumnezeieşti, dat fiind că puterea lor nu era în stare să se apropie de Dumnezeu şi să primească arătarea dumnezeiască.

Dar legiuitorul nostru, Domnul Iisus Hristos, avînd să ne aducă pe noi Ja harul dumnezeiesc, nu ne-a arătat nouă prin cuvînt muntele Sinai acoperit de negură şi fumegînd de fum, nici glasuri de trîmbiți răsunînd nelămurit şi înfricoşător, nici nu ne curăţeşte numai prin înfrînarea de trei zile de la împreunarea trupească şi prin apa ce spală trupul de pete, nici nu lasă toată adunarea (Biserica) la poalele muntelui, dăruind unuia singur urcuşul pe vîrful muntelui şi ascunzînd slava lui Dumnezeu acoperită de întuneric ,• ci întîi, în loc de munte, îi urcă pe oameni la cerul însuşi, deschizîndu-le păşirea în el prin virtute ,• apoi îi face nu numai văzători ai puterii dumnezeieşti, ci şi părtaşi ai ei,

45„Tij xottâ *vb* opoî (AutJTaYcDfia". Pe murite, sau pe înălțimea la care a fost ridicat prin virtute, s-au descoperit tainele dumnezeieşti lui Moise, iar prin el, şi poporului Izrael. Conducerea aceasta are caracter de taină, pentru că nu se face numai prin putere omenească şi numai spre cele ale vieții pămînteşti, ci prin împreună-lucrarea Iul Dumnezeu, prim îndrumarea în virtuțile în care e lucrător şi Dumnezeu, fiind acte şl deprinderi de mare putere spirituală ce covîrşesc legile firii materiale, şi ducînd spre o cunoaştere printr-o experiență şi mai înaltă a lui Dumnezeu.

10. Aceasta e o învățătură proprie a sfinților părinți. Noi ne împărtăşim în Hristos de harul necreat, în care e lucrător Dumnezeu însuşi.

ducîndu-i în oarecare chip pe cei ce se apropie la înrudirea cu firea dumnezeiască ,0. Nici nu ascunde El sub negură slava dumnezeiască cea mai presus de toate, ca anevoie de văzut de către cei ce o cer, ci, luminînd negura cu lucirea de departe văzută a învățăturii, a făcut slava negrăităsă se vadă în seninul strălucitor al color curați cu inima[46]. Iar apa cu caro legiuieşte să ne stropim nu o dăruieşte din izvoare străine, ci ţâşneşte din noi înşine, fie ca înțelege cineva prin aceasta izvoarele ochilor, fie conştiința curată a inimii. Căci El cere curățirea de orice pată a împreunării legiuite de pe urma nunții, ba chiar de orice simțire materială şi pătimaşă[47]. Şi numai pe cei ce împlinesc aceasta îi aduce prin rugăciune la Dumnezeu.

Acesta este conținutul cuvintelor prin care nu aflăm din Scriptura numai nişte sunete alcătuite din silabe[48], ci înțelesul urcuşului la Dumnezeu, înfăptuit printr-o înaltă viețuire.

Dar se poate cunoaşte din înseşi cuvintele rugăciunii călăuzirea dumnezeiască în aceste taine [49].

«Cînd vă rugați», zice ,- n-a zis : «Cînd făgăduiți» [50]. Căci se cuvine să fi înfăptuit ceva prin făgăduială înainte de a te apropia de Dumnezeu. Care e deci deosebirea de înțeles a acestor numiri ? Făgăduința este dăruirea vreunui lucru din cele închinate din evlavie. Iar rugăciunea este cererea unor bunătăți, înfățişată prin rugăciune lui Dumnezeu. Deoarece deci avem nevoie de îndrăzneală cînd ne apropiem de Dumnezeu cu cererile pentru cele ce ne sînt de folos, e de trebuință să premeargă făgăduința, pentru ca împlinind ceea ce ține de noi, să îndrăznim apoi să cerem să primim în schimb ceea ce e a lui Dumnezeu. De aceea zice proorocul: «Da-voi Ţie făgăduielile mele, pe care le-a osebit buzele mele» (Ps. 65, 12) ; şi : «Făgăduiți şi dați Domnului-Dum-nezeului nostru» (Ps. 75, 11). Dar şi în alte multe locuri ale Scripturii se poate vedea acest înțeles al cuvîntului amintit (euX^), ca să cunoaştem că el înseamnă, cum s-a spus, o făgăduială plină de mulțumire

---

46 Afirmația lui Danielou, în *Platonisme et theologie mystique,* că sfîntul Grigorie e contrar învățăturii sfinților Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama, isihaş-tilor şi în general Bisericii ortodoxe, despre putința cunoaşterii lui Dumnezeu în lumină, că aceasta din urmă ar reprezenta o concepție inferioară, platonică, pe care teologia catolică nu a primit-o, rămînînd la o concepție despre simpla simțire a prezenței lui Dumnezeu în întuneric, este dezmințită în acest pasagiu. Sfîntul Grigorie se dovedeşte aci, ca în multe alte teme, precursorul învățăturii isihaste despre vederea luminii dumnezeieşti de către cei ce au ajuns la rugăciunea neîncetată, în inimă. Prin depăşirea accentului pus, în *Viața lui Moise,* pe neputința cuprinderii lui Dumnezeu, în accentuarea experienței lui Dumnezeu în inimă ca lumină, *Omiliile la rugăciunea domnească* par a se dovedi ca fiind scrise după *Viața lui Moise,* în ultimii ani ai sfîntului.

47 Se vede că şi acest cuvînt e adresat de sfîntul Grigorie, în primul rînd, monahilor.

48 S-ar putea înțelege trîmbițele ca înțelegerea literală a legii vechi.

49 ,Tr)v ftetav (xoaTa-fa^ia-/ — intrarea prin călăuzirea dumnezeiască în înseşi tainele Lui. Rugăciunea are deci în primul rînd acest rost: de a ne introduce în tainele dumnezeieşti, prin unirea cu Dumnezeu. Rugăciunea e o adevărată mistagogie, adică un mijloc de cunoaştere a tainelor dumnezeieşti prin trăire.

50 Sfîntul Grigorie face aci deosebirea între cuvîntul grecesc EU'X.TI şi *nţoasoX'fi*-Prin prima se face o făgăduință lui Dumnezeu ; prin a doua se cer unele bunuri de la Dumnezeu.

a unei dăruiri[85]. Iar rugăciunea tălmăceşte ceea ce îi vine cuiva **de** la Dumnezeu după împlinirea făgăduinței[2fl]. Cuvîntul ne învață deci să nu cerem de la Dumnezeu ceva înainte de a-I aduce Lui oa dar ceva din cele hărăzite [51]. Întîi trebuie să făgăduim, apoi să cerem. Cum ar zice cineva, întîi e semănatul, apoi rodul. Deci întîi trebuie să aruncăm semințele făgăduinței, ca după ce vor creşte semințele aruncate, să primim harul (darul) rodirii. Aşadar, deoarece nu are loc întîlnirea cu folos, fără ca unul să primească de la celălalt darul de pe urma făgăduielii lui, făgăduiala trebuie să premeargă rugăciunii.

Deci socotindu-se acest lucru împlinit, Domnul zice către ucenici : «Cînd vă rugați (cereți), ziceți: *Tatăl nostru care eşti în ceruri».*

«Cine îmi va da mie aripi ca unui porumbel ?», zice undeva marele psalmist (Ps. 54, 7). Aş îndrăzni să spun şi eu acelaşi cuvînt: Cine îmi va da mie acele aripi, prin care să pot zbura cu înțelegerea la înălțimea măreției acestor cuvinte, ca să părăsesc tot pămîntul, să trec dincolo de tot văzduhul (aerul) răspîndit la mijloc, să străbat la frumusețea eterică [52], să ajung la stele, să văd toată orînduirea lor, dar să nu mă opresc nici la ele, ci să trec şi prin ele şi să ies în afară de toate cele ce se mişcă şi-şi schimbă locul şi să ajung la firea ce stă, la puterea nemişcată, care, întemeiată în sine, le conduce şi le poartă pe toate cîte sînt în ființă [53], pe toate cîte afîmă de voia negrăită a înțelepciunii

DUSI'HI! UIKiACIUNUA DOMNHASCA

25. E de reținut această legătură strînsă pe care o face sfîntul Grigorie între *tiX^l* Şl itpooeoX"4. Prin cea dintîi făgăduim noi un dar lui Dumnezeu, prin a doua cerem lui Dumnezeu un dar. Nu putem cere lui Dumnezeu un dar, fără să-I făgăduim şi noi un dar din partea noastră. E o cinste pe care ne-o face Dumnezeu, arăttod că li face bucurie să-I dăruim şi nod ceva. El vrea să fie în dialog cu noi, într-un dialog al dragostei, şi Intr-un dialog trebuie să fim şi noi activi. E adevărat că sfîntul Grigorie oue aci să premergem noi, cu darul nostru. De fapt, Dumnezeu e Cel care dăruieşte tntll. Chiar fapta dăruirii noastre presupune darul puterii ce ne-a dat-o El de a dărui, ■au de a ne dărui. Noi presupunem că înainte de a ne dărui trebuie să existăm prin Bl însuşi. Deci, pe baza acestui mare dar inițial al Lui, trebuie să premergem noi, cu darul nostru, oricărui alt dar al Lui prin care dezvoltă existența noastră, deci, şi capacitatea noastră de a dărui.

26. Chiar dîndu-ti sufletul la rugăciune, împlineşti o făgăduință. Numai după aceea simțim că ne vine puterea să ne rugăm.

---

51 Aed se vede limpede că ceea ce făgăduim noi lui Dumnezeu şi ceea ce Ii dăm e In fond tot de la Dumnezeu. Deci întîi ne dă Dumnezeu fără să-I cerem prin rugăciune j apoi urmează făgăduința noastră de a-I da ceva din cele dăruite nouă şl pe urmă, rugăciunea prin care li cerem alte daruri. Dialogul îl începe Dumnezeu prin primul Lui dar, care e viața noastră conştientă. Apoi continuă printr-un schimb de daruri Însoțit de o făgăduință, care e o adîncire a conştiinței noastre despre acest dialog.

52 Eterul e mai sus de aer, in concepția de atunci.

53 Aci se face aluzie la definiția dată de Aristotel lui Dumnezeu -. Mişcătorul nemişcat (*xb* xivouv ixtvijxov). Tocmai întrucît are puterea să nu fie mişcat de nimic, nici din lăuntru, nici din afaTă; tocmai întrucît rămîne din veci şi pînă în veci nesupus nici unei mişcări interioare de corupere, avînd în sine puterea mal presus de orice putere ce l-ar putea mişca, sau corupe, e izvorul de putere al tuturor, fiind puterea care le mişcă pe toate. El e fundamentul nemişcat al existenței şi al mişcării tuturor. Sfîntul Grigorie vrea să spună aci : mă minunez de toate pentru măreția lor, pentru buna şi uriaşa rînduială a mişcării lor atît de complexe şi de armonico, **dar** dincolo de toate e Cel ce le mişcă pe toate, El însuşi fiind nemişcat. Nemişcat nu **ca** lipsit de viață, căci dacă n-ar avea viață n-ar putea crea, susține şi mişca toate. Dar la El viața **şi** nemişcarea se împacă în chip paradoxal. Avînd în sine plinătatea tuturor puterilor, **nu** e **în** afară de El nici **o** putere care să-L mişte, dacă nu voieşte **El** să Se mişte. Dar El nu S-ar putea mişca spre ştirbirea plinătății puterilor Sale, căci **în** acest caz ar avea **în** El putința neatotpu+ernJciei, sau ar fi virtual neatotputernic, **ceea** ce înseamnă că trebuie să fie neatotputernic **şi** în mod actual.

dumnezei eşti ; c a depărtîindu-mă cu mintea du Loale cele ce se prefac şi-şi mută locul, şi ajungînd într-o stare neschimbată şi neclintită a sufletului [54], să-mi fac mai întîi familiar, prin alegerea voinței, pe Cel neschimbat şi nepreiăcut, şi apoi să-L chem prin cea mai familiara numire : Tată ? Căci de ce suflet are nevoie cel ce-I spune aşa ? De ce îndrăzneală, de ce conştiință, ca înțelegînd pe Dumnezeu, pe cît îi esle cu putință, din numirile cugetate pe seama Lui şi fiind călăuzit spre cunoaşterea slavei negräite şi învățînd că firea dumnezeiască, orice ar fi în ea însăşi, e bunătate, sfințenie, bucurie, putere, slavă, curăție, veşnicie, fiind pururea în aceleaşi la fel şi toate cîte s-au cugetat în jurul firii dumnezeieşti[55] ,• cunoscîndu-le acestea din dumnezeiasca Scriptură şi din propria cugetare, să îndrăznească apoi să rostească un astfel de cuvînt şi să-L numească, pe Cel care e astfel, Tată al său ? Căci e vădit că de e cineva părtaş de vre-o înțelegere, nu îndrăzneşte, înainta de a vedea acestea şi în sine [56]-, să rostească şi să spună lui Dumnezeu acest cuvînt : *Tată.* Căci Cel bun prin ființă nu are firea să Se facă Tată al faptei rele [57], nici Cel sfînt, Tată al celui cu viață întinata ,■ nici Cel eo nu Se preface, Tală al celui în continuă schimbare [34]; nici Tatăl vieții, Tată al celui omorît de păcat ,• nici Cel curat şi neîntinat, Tată al celor schimonosiți prin patimile de necinste; nici Binefăcătorul, Tată al celor lacomi ; nici Cel cugetat ca aflîndu-Se în tot binele, Tată al celor ce se află stăpîniți de vreun rău [35].

Deci dacă, privind cineva spre sine, se vede avînd încă nevoie de curățire şi îşi cunoaşte reaua lui conştiință plină de pete şi de arsuri nrîte, şi fără să se curățească mai întîi de aceste rele se socoteşte pe sine înrudit cu Dumnezeu şi zice : *Tată,* el cel nedrept Celui drept, el cel necurat Celui curat, cuvîntul lui e o înjurătură şi o batjocură, odată ce numeşte pe Dumnezeu Tată al ticăloşiei sale. Căci numele de Tată arată cauza celui ce îşi are existența din el. Deci cînd cel cu conştiința stricată îi zice lui Dumnezeu *Tată,* nu face nimic altceva decît să-L învinovățească pe El ca pe începătorul şi pricinuitorul răutăților din sine. Dar «lumina nu are nici o părtăşie (nimic comun) cu întunericul», zice Apostolul (II

---

54 Cine priveşte pe Cel neschimbat ajunge şi el neschimbat în privirea cugetătoare **a** lui, ba chiar în toată starea lui de suflet. Căci mişcarea sufletului, produsă **de** dorințe, de plăceri, de patimi ce se schimbă, trage **şi** cugetarea după ea. Dar cel **ce** priveşte cu sufletul în Cel nesfîrşit sau în Cel ce are în Sine plinătatea nesiîrşită **a** puterilor, nu se mişcă de la contemplarea Lui.

55 însuşirile lui Dumnezeu nu sînt însăşi ființa Lui, ci în legătură cu ea, în jurul ei, numiri ale lucrărilor Lui statornice, ale energiilor necreate ce iradiază din **El.** Ea nu e una cu bunătaiea, cu sfințenia, cu eternitatea, ci mai presus de ele, suportul **şi** izvorul negrăit al lor.

56 Adică trebuie să vadă cineva sfințenia, bunătatea, curăția lui Dumnezeu în sine, nu să **o** cugete numai teoretic, ca, simțindu-se născut din Dumnezeu şi înrudit **cu** El, să-I poată spune Tată. Numai dacă însuşirile lui Dumnezeu sînt înțelese ca nume ale lucrărilor sau energiilor Lui necreate, se poate trage concluzia ca ol'o pătrund în noi făcîndu-ne înrudiți cu El, înrudiți practic prin energiile noastre crea!o, care se unesc cu ele dacă ne deschidem lor, şi prin eforturile noastre de a no face, prin lucrările noastre unite cu ale Lui, buni, curați, sfinți. E **o** teologie a participării **vii** şi lucrătoare la viața şi la lucrarea lui Dumnezeu.

57 Deşi însuşirile sau lucrările (energiile) lui Dumnezeu nu sînt însăşi ființa Lui, ele nu**-şi** pot avea izvorul decît în ființa Lui. El e bun deci în baza ființei Sile, **nu** primeşte calitatea de bun din afară, ca noi. Dar ființa Lui, ca izvor al acestor însuşiri şi energii, e mai presus de ele. De aceea şi Tată al nostru nu se face însăşi firea lui Dumnezeu, dar din firea Lui izvorăsc energiile care, venind în noi, ne înrudese **şi** ne leagă cu lil în aşa măsură, că El ni **So** face prin ele Tatăl nostru. Pe cînd Fiului **li** este Tată după ființă, nouă ne **oslo** pniin energiile ființei Salo. El ni Se lor? Tetă pe'i'ru că poate şi vrea, nu în baza firii Sale; nu ne este Tuia din veci pr'n ființă, fără o **decizie** a voii Sale.

Cor., 6, 14). Ci lumina se însoțeşte cu lumina şi dreptatea cu dreptatea şi binele cu binele şi nestricăciosul cu nestri-cfiriosul. Iar cele protivnice sînt înrudite numaidecît cu cele de un soi cu ele. «Căci nu poate pomul bun să facă poame rele» (Mt., 7, 18).

Deci dacă cineva, zăbavnic,la inimă, cum zice Scriptura, şi iubitor de minciuni, îndrăzneşte să rostească cuvintele rugăciunii, să ştie că nu cheamă Tată pe Cel din cer, ci pe cel din iad, care e şi el mincinos şi se face tată al minciunii ce se iveşte în fiecare, fiind el însuşi păcat şi tată al minciunii (In, 8, 44). De aceea, cei pătimaşi cu sufletul sînt numiți de Apostol «fii ai mîniei» (Ef., 2, 3) ,• şi cel ce s-a despărțit de Adevăr se numeşte fiul pierzării (In, 17, 12) ,• iar cel moleşit şi afemeiat s-a numit fiu al fetițelor alunecoase. La fel, cei dimpotrivă, cei cu conştiința luminată se numesc fii ai luminii (Ef., 5, 8). Iar cei ce s-au întărit din tăria dumnezeiască, fii ai puterii.

Cînd deci Domnul ne învață să numim în rugăciune, pe Dumnezeu, Tată, socotesc că nu face altceva decît să dea o lege pentru viața înaltă şi ridicată. Căci Adevărul nu ne învață să mințim, ca să ne spunem ceea ce nu sîntem şi să ne numim ceea ce nu ne-am făcut; ci, numind Tată al nostru pe Cel nestricăcios şi drept şi bun, să adeverim prin viață înrudirea noastră cu El.

Vezi de cîtă pregătire avem nevoie ? De ce fel de viață ? Cîtă şi ce fel de silință ne trebuie, ca, înălțîndu-se conştiința noastră la această

34. **Numai cel ce s-a întărit aşa de mult în bine, prin lucrarea în sine a Celui neschimbat în bine, poate fi fiu al Aceluia. Căci acela rămîne prin Dumnezeu statornicit In bine ca şi El.**

35. **Toate acestea presupun o prezență a lui Dumnezeu în cei ce-L numesc Tată, o Intlpărirc a lor de către El. Dar aceasta implică o lucrare a Acestuia în ei.**

măsură a îndr.'i/.nelii, să cu lezăm să spun om lui Dumnezeu Tată? Căci de priveşti spre bani, de eşti ocupat cu amăgirile vieții, de cauți slava de la oameni, de slujeşti celor mai pătimaşe dintre pofte, apoi iei în gură o astfel de rugăciune, ce socoteşti că va zice Cel ce priveşte la viața ta şi-ți aude rugăciunea ? Mie mi se pare că aud pe Dumnezeu zicînd către tine cuvintele acestea : Tu, cel cu viața stricată, numeşti Tată pe Tatăl nestricăciunii ? [58] De ce întinezi cu glasul tău murdar numele neprihănit ? [59] De ce minți împotriva Cuvîntului ? [60] De ce

---

3>6. **Sfîntul Grigorie dă stricăciunii sau coruperii un sens moral, sau vede cauza**

59 De cîte ori nu murdărim cu simțirea noastră murdară numele cele mai curate în înțelesul lor, aşa cum răsar din legătura conştiinței noastre cu Dumnezeu, fundamentale, nepervertite, nederivate şi nedeviate ? Numai afundîndu-ne mereu în acest ultim substrat al conştiinței, atotcurat, dat de Dumnezeu, ni se impun cuvintele în înțelesul lor curat.

60 „/x,axa4'el j87) Tai tou p^fiectos" se traduce cu : a minți împotriva cuvîntului. Minciuna e un fir complex, sucit multiplu din adevăr şi neadevăr, avînd la suprafață adevărul şi dedesubt neadevărul. Minciuna se foloseşte de un cuvînt cu un anumit înțeles, mai ales cu un înțeles bun, pentru a acoperi cu el un gînd exact contrar. Poate de aceea se opreşte în Testamentul Vechi să se țeasă pînza din fire amestecate din materii de diferite soiuri. Aceasta o face minciuna pentru a înşela pe ceilalți, pentru a-şi acoperi uneltirea, fapta rea, intenția urită. Minciuna e perversă prin esența eL Deci ea minte împotriva cuvîntului, sau pune minciuna în cuvînt, amestecă otrava în miere. Nu renunță la cuvîntul cu înțelesul bun, pentru că răul nu vrea să se demaşte. Cei care nu sînt cu totul naivi, sau solidari cu cei ce mint, simt răul prin cuvintele cele bune. Mincinosul se foloseşte mai des de cuvinte bune, pentru acoperirea faptelor rele, ba el însuşi nu se recunoaşte ca rău. El minte acoperindu-şi minciuna, se foloseşte de cuvîntul cu înțeles bun pentru a-şi acoperi răutatea, pune răutatea în cuvîntul cu înțeles bun, contrar ei. E o ciudată grefare a răului pe bine. Întunericul se acoperă în lumină, putregaiul se îmbracă în aur. Minciuna trebuie să-şi dea aparența adevărului. Aceasta arată că în om a mai rămas un rest de bine şi nu poate accepta răul mărturisit pe față.

morală a ei (ca şi poporul nostru, cînd zice, de exemplu: un stricat, o stricată): patimile punînd, fie o senzație trupească, fie alta, într-o mişcare exagerată, o desface din armonia cu celelalte, slăbind legătura simțirilor şi a părților trupului, satisfăcînd pe unele într-un mod exagerat. Prin aceasta însăşi unitatea întregului înaintează spre descompunere. Unitatea aceasta nu se poate susține şi întări decît din Cel-cu-desăvîr-şire-UnuI şi Izvor a toată unitatea, din Cel care are în unitatea Lui puterea de a Se menține din veci şi pînă în veci nedescompus. Iar acesta e Subiect spiritual, Spirit absolut, deci avînd toate puterile în Sine şi neavînd nimic care să-L stăpînească nici în Sine, nici în afară de Sine.

batjocoreşti firea neîntinată ? De eşti fiul Meu, ar trebui numaidecît ca şi viaţa ta să poarte trăsăturile bunătăţilor Mele. Nu recunosc în tine chipul firii Mele. Nu recunosc trăsăturile ei, din cele ce i se împotrivesc. Ce păr-tăşie are întunericul cu lumina? Ce înrudire are viaţa, cu moartea? Ce este propriu Celui curat, din cel necurat ? E mare despărţirea între Binefăcător şi lacom. Cel milostiv şi cel crud îşi sînt atît de protivnici, că nu e nici o amestecare între ei. Altul este tatăl răutăţilor din tine. Cele născute din Mine sînt înfrumuseţate de bunătăţile părinteşti. Fiul Celui milostiv e cel milostiv, al Celui curat, e cel curat. Cel stricăcios e străin de Cel nestricăcios. Şi peste tot, din Cel bun, e cel bun şi din Cel drept, cel drept. Iar pe voi nu vâ ştiu de unde sînteţi.

Deci e primejdios a îndrăzni cineva să se folosească de rugăciunea aceasta înainte de a-şi curaţi viaţa şi de a numi pe Dumnezeu, Tatăl sau.

Dar să auzim iarăşi cuvintele rugăciunii, căci poate printr-o repetare mai deasă ni se va dărui descoperirea înţelesului şi mai adînc al celor ascunse în ele : *Tatăl nostru cel din ceruri.* Că trebuie să ni-L facem pe Dumnezeu apropiat printr-o viaţă unită cu virtutea, s-a arătat în oarecare măsură prin cuvintele de mai înainte. Dar mie mi se pare că cuvîntul are un oarecare înţeles şi mai adînc. Acestea ne aduc aminte de patria din care am fost scoşi şi de înălţimea din care am căzut. Căci prin istorisirea despre tînarul care s-a despărţit de vatra părintească şi s-a rostogolit în viaţa porcească, Cuvîntul ne înfăţişează printr-o descriere cu chip istoric starea de ticăloşie a firii noastre, precum şi faptul că tînărul ducînd o viaţă risipitoare nu se întoarce la starea cea bună de la început înainte de a fi ajuns la simţirea nenorocirii lui prezente, sau înainte de a-şi reveni la sine însuşi şi de a cugeta la cuvintele de căinţă. Iar acestea se potriveau în oarecare fel cu cele ale rugăciunii. Căci a zis acela : «Tată, greşit-am la cer şi înaintea ta» (Le, 15, 21). El n-ar fi adăugat mărturisirii cuvîntul despre păcatul faţă do cer, dacă n-ar fi fost încredinţat că patria lui este cerul, pe care pără-sindu-1 a păcătuit. De aceea, cugetarea la această mărturisire îi uşurează şi apropierea de Tatăl, încît poate alerga spre El şi îi poate cuprinde grumazul şi-L poate săruta (iar grumaz înseamnă jugul cuvîntului, pus prin gură, adică prin predania evanghelică, asupra omului, care a ieşit din jugul dintîi şi a lepădat legea care-1 păzea) [61]- După aceasta e îmbrăcat din nou, nu în altă haină, ci în cea dintîi, de care a fost dezbrăcat prin neascultare, văzîndu-se gol odată cu gustarea celor oprite. Apoi îi pune inelul în deget, adică îi sădeşte chipul sculptat în formă de cunună şi îi asigură şi picioarele prin încălţăminte, ca nu cumva, apropiindu-se de capul şarpelui cu călcîiul gol, să fie muşcat de acela.

Precum deci acolo întoarcerea la vatra părintească s-a făcut tînă-rului pricină a iubirii Tatălui (iar vatra aceasta este cerul, căruia zice că i-a greşit), aşa mi se pare că aci Domnul, învăţîndu-te să chemi pe Tatăl cel din ceruri, îţi aminteşte de patria cea bună, ca, sădindu-ţi o dorinţă mai puternică a celor bune, să te pună pe calea ce te duce iarăşi la patria ta. Iar calea care urcă firea omenească spre cer nu e alta, dec îi fuga şi despărţirea de relele pămînteşti. Şi înţelesul fugii de rele

---

61A îmbrăţişa grumazul tatălui înseamnă a se lăsa învăluit de ei ca do un Jug. E Jugul Cuvîntului trimis de Tatăl pe care-1 primeşte omul, prin gură (prin săru-taro), după ce a lepădat jugul dintîi al legii din rai.

mi sr pare c.'i nu c altul, (lei il a «;i< lace asemenea cu Dumnezeu. Iur a se lace asemenea cu Dumnezeu înseamnă a se face drept, evlavios, bun şi ce|c asemenea. Cel ce întipăreşte în sine, pe cît îi este cu putinţă, în c''iip limpede trăsăturile acestora, se va muta fără osteneală şi de la sine, de la viaţa pămîntească, la locuri cereşti.

Căci distanţa dintre Dumnezeu şi firea omenească nu e de spaţiu, ca să avem nevoie de vre-o maşină şi de vre-o dibăcie ca să mutăm acest trup de la starea lui greoaie, vîrtoasă şi pămîntească, la o vieţuire netrupească :!' şi înţelegătoare[62]; ci, virtutea despărţindu-se în chip duhovnicesc de rău, nu depinde decît de libera hotărîre a omului sa ajungă în starea spre care înclină prin dorinţă. Deci odată ce alegerea binelui nu e însoţită de 'nici o osteneală (căci alegerii îi urmează dobîndirea celor alese), poţi să fii îndată în cer, dacă ai primit pe Dumnezeu în cugetare[4]-. Căci dacă, precum zice Eclesiastul : «Dumnezeu este în cer» (Ecl., 5, 1), iar tu te-ai lipit, după prooroc, de Dumnezeu (Ps. 72, 28), cel unit cu Dumnezeule numaidecît acolo unde este Dumnezeu. Poruncindu-ţi deci să zici m rugăciune, lui Dumnezeu, Tată, îţi cere să te faci în vieţuirea ta asemenea Tatălui ceresc şi vrednic de El, precum o cere aceasta mai vădit şi în altă parte, zicînd : «Fiţi desăvîrşiţi precum şi Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrşit este» (Mt., 5, 48).

După ce am cunoscut deci înţelesul acestei cereri, e vremea să ne pregătim sufletele ca să luăm în gură aceste cuvinte şi să cerem cu îndrăzneală : *Tatăl nostru care eşti în ceruri.* Pentru că precum sînt vădite trăsăturile asemănării cu Dumnezeu, prin care cineva se arată fiu al lui Dumnezeu («căci cîţi L-au primit pe El, le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu», In, 1, 12, iar pe Dumnezeu îl primeşte în sine cel ce a primit desăvîrşirea în bine), aşa sînt multe semne ale peceţii celui rău, pe care cineva, avîndu-le, nu poate fi fiu al lui Dumnezeu, purtînd chipul firii contrare. Voieşti să cunoşti însuşirile peceţii celui rău ?

40. Starea netrupească nu e fără trup, cum s-a atribuit uneori sfîntuiui Grigorie, ci starea trupului copleşit de simţiri curate şi duhovniceşti.

42. Dumnezeu nu e despărţit spaţial de om, ci e despărţit spiritual de insul păcătos. E un plan spiritual, unitar, al binelui. Acolo, Dumnezeu şi omul bun sînt împreună. Intre Dumnezeu şi omul bun e o continuitate neîntreruptă, prin har, prin lucrarea necreată a lui Dumnezeu care-1 pătrunde pe om. Cine are în sine bunătatea are pe Dumnezeu. Şi, cum cine se gîndeşte la Dumnezeu în mod stăruitor (nu teoretic, ci ca să facă voia Lui) nu se poate să nu fie bun, — cine are în sine gîndul la Dumnezeu II are pe Dumnezeu însuşi în lucrarea Lui. Acela e deci în cer, dacă cerul e ambianţa Iui Dumnezeu. Desigur, bună nu poate fi decît persoana conştientă. Persoana omenească bună stă în comunicare cu persoana dumnezeiască, izvorul bunătăţii nesfîrşite.

Pizma,

62 Ca a îngerilor (voepâ). Călugării au fost numiţi îngeri în trup. Pe sfîntul Ioan Botezătorul îl vedem zugrăvit cu aripi, fiind un adevărat înger în trup.

ura, defăimarea, mîndria, lăcomia, pofta pătimaşă, bolile slavei deşarte — acestea şi unele ca acestea sînt cele prin care se cunoaşte în-tipărirea chipului celui protivnic.

Deci cel ce şi-a întinat sufletul cu astfel de pete, cînd va spune Tată, ce tată îl va asculta ? E vădit că cel ce e înrudit cu cel ce îl strigă. Iar acesta nu este Cel ceresc, ci cel din iad. Căci ale cărui semne de rudenie le poartă, acela îl va cunoaşte ca rudenie a sa. Deci rugăciunea omului viclean, pînă ce se află vicleşugul în el, este o chemare a diavolului. Iar glasul celui ce s-a despărţit de viclenie şi vieţuieşte în bunătate, va chema pe Tatăl cel bun.

Cînd ne apropiem deci de Dumnezeu, să ne cercetăm întîi viaţa, de purtăm în noi ceva vrednic de rudenia cu Dumnezeu ; de-abia după aceea să îndrăznim să rostim un astfel de cuvînt. Căci Cel ce ne-a poruncit să zicem Tată nu ne-a îngăduit să spunem minciună. Deci, numai cel ce a vieţuit în chip vrednic de frumuseţea dumnezeiască priveşte cu adevărat iarăşi spre cer şi numeşte Tată pe împăratul cerurilor şi patria sa, fericirea cerească. Spre ce-1 duce ţinfa sfătuirii cu sine ? Dacă la cugetarea la cele de sus, unde e Dumnezeu, acolo îşi pune temeliile locuinţei sale, acolo îşi aşează comorile sale, acolo îşi mută inima sa. «Căci unde este comoara ta, acolo este şi inima ta» (Mt., 6, 21). El priveşte pururea spre frumuseţea părintească şi îşi înfrumuseţează sufletul potrivit cu ea.

«Nu este părtinire la Dumnezeu», zice Scriptura (Rom., 2, 11). Să se depărteze şi de la chipul tău o astfel de pată. Dumnezeu e curat de pizmă şi de orice pată pătimaşă. Nici pe tine să nu te înţepe o astfel de patimă, nici pizma, nici mîndria, nici altceva din cele ce întinează frumuseţea chipului dumnezeiesc. De eşti aşa, îndrăzneşte să chemi pe Dumnezeu cu glasul tău şi să-L numeşti Tată al tău pe Stăpînul tuturor Iar El te va privi cu ochi părinteşti, te va îmbrăca cu haină dumnezeiască, te va împodobi cu inel, îţi va întări picioarele cu încălţămintea evanghelică pentru călătoria spre cele de sus, te va sălăşlui iarăşi în patria cerească, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine slava şi stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

Cuvîntul III *Sfinţească-se numele Tău ; vie*

43. Numai omul, avînd conştiinţă, se face bun în chip conştient. Şi numai bună**tatea** conştientă, personală, **e** bunătatea cu adevărat. De aceea numai omul poate fi **fiu al lui** Dumnezeu şi Dumnezeu nu poate fi decît Tată al lui. Raportul de Tată şi fiu **între Dumnezeu** şi **om e un** raport **între** persoane. **în** panteism **nu poate exista un astfel de** raport. **în** panteism nu poate exista afecţiune adevărată, sau conştientă, **şi eternă. De aceea, nici** recunoaşterea valorii netrecătoare a omului. Ideologiile capa**bile să** sacrifice persoanele pentru interesele generalului au o bază panteistă.

împărăţia Ta!

Legea oare cuprinde umbra bunătăţilor viitoare şi vesteşte de mai înainte adevărul prin unele ghicituri (Evr., 10, 1), după ce porunceşte preotului să intre

în locul nepătruns (elî t6 aSutov) [63], ca să se roage lui Dumnezeu, mai întîi cere celui ce intră să se pregătească prin unele curățiri şi spălări. Apoi îi cere să se împodobească cu haina preoțească țesută din fir de aur şi de porfiră şi împestrițată cu flori de culori frumoase, să-şi pună pectoralul, să-şi atîrne de ciucuri clopoței împreună cu rodiile, să-şi ia haina pe deasupra, strînsă prin umerari, să-şi înfrumusețeze capul cu cununa şi să-şi ungă părul din belşug cu mir. Numai după aceasta îi îngăduie să intre în locul nepătruns, ca să săvîrşească sfintele lucrări negrăite (tainice) [64].

Dar legiuitorul duhovnicesc, Domnul nostru Iisus Hristos, dezbră-cînd legea de acoperămintele trupeşti şi scoțînd la arătare înțelesurile chipurilor (tipurilor), mai întîi nu duce numai pe unul, deosebit dintre toți, la convorbirea cu Dumnezeu, ci îi hărăzeşte fiecăruia, deopotrivă, vrednicia aceasta, îmbiind tuturor celor ce voiesc harul cel deobşte al curăției[10]. Apoi nu născoceşte frumusețea preotului din podoaba străină, alcătuită din culori şi lucrări de țesătură, ci-l îmbracă cu podoaba proprie şi potrivită slujbei lui, înfrumusețîndu-l nu cu o îmbrăcăminte din țesături felurite, ci cu haina înflorită a harurilor virtuților. Iar pieptul ;-l împodobeşte nu cu aurul pămîntesc, ci cu conştiința nepătată şi cu-

46. Slujba preoției era restrînsă în Vechiul Testament la cei din seminția lui Levi. Era legată de un anumit sînge moştenit. Harul preoției lui Hristos se oferă tuturor celor ce voiesc să-L primească, cerîndu-li-se să împlinească nişte condiții morale. Sfințenia se uneşte cu moralul, nu e despărțită de acesta. Totuşi simțul sfințeniei nu dispare. Acesta s-a păstrat cu deosebire în creştinismul răsăritean. In protestantism a dispărut. De aceea a părăsit acela şi preoția şi Tainele, cu pretextul că a păstrat moralul care intră mai mult în sfera raționalului. Dar de fapt acolo a dispărut şi prețuirea pentru moral şi pentru fapte bune, pentru virtuți, pentru înfrînare, pentru curăție, ceea ce e o dovadă că moralul nu se poate menține fără suportul sfințeniei, al lucrării lui Dumnezeu.

63 De aci a luat Biserica ortodoxă tradiția ca în altar să nu intre decît preotul. Acesta închipuieşte taina cea mai adîncă a lui Dumnezeu, asemenea vîrfului muntelui Sinai, unde n-a intrat decît Moise. De aceea, primul lucru pe care-1 face preotul după ce a intrat în altar, înainte de a se apropia de sfînta Masă, e să se spele. Preotul, de care se spune că intra în timpul Legii, în locul de nepătruns, era Arhiereul.

64 „Tac aitoppTixou? iepouț^iaț". Dacă Dumnezeu e o taină necuprinsă, sau Taina tainelor, lucrările săvîrşite de preot în acel loc, usnde se trăieşte cu deosebită intensitate prezența Celui tainic — pentru că preotul intră curățit acolo — au şi ele caracter de taină, căci în ele se întîlnesc gesturile omului sfințit, cu lucrările Iui Dumnezeu. Acest caracter de taină al energiilor lui Dumnezeu venite la om e baza Tainelor Bisericii. Biserica ortodoxă a păstrat simțirea aceasta a Tainei şi a sfințeniei lui Dumnezeu împărtăşite credincioşilor. între Taină şi sfințenie este o identitate. Unde nu e sfințenie r.u e Taină. Unde e murdărie morală, nu e Dumnezeu Cel tainic. Unde e mîndria de a înțelege totul prin rațiune, nu se mai simte taina pentru că s-a ivit patima mîndriei, care mărgineşte totul pe măsura omului.

rată care e adevărata frumusețe a inimii. Mitra o împodobeşte nu cu razele pietrelor prețioase, ci cu strălucirile sfintelor porunci, cum socoteşte Apostolul. îi asigură apoi şi picioarele cu podoaba potrivită lor. Şi ştii, fără îndoială, că podoaba acestei părți este haina neprihănirii. Iar prin rodiile şi clopoțeii duhovniceşti, atîrnați de ciucurii vieții, se cuvine să fie înțelese înfățişările văzute ale viețuirii virtuoase, a cărei păşire se face cunoscută în viața aceasta. De aceşti ciucuri se atîrna deci, în loc de clopoței, cuvîntul bine răsunător al credinței, iar în loc de rodii, găteala ascunsă a nădejdii în cele viitoare, acoperită sub o viață aspră. îmbrăcat astfel, îl introduce în cel mai ascuns (mai nepătruns) şi mai dinăuntru loc al cortului sfînt.

Iar acel loc nepătruns nu este neînsuflețit, nici zidit de mînă, ci cămara ascunsă a inimii, dacă e cu adevărat nestrăbătută de răutate şi necălcată de gînduriie viclene. Iar capul i-1 împodobeşte cu cugetul ceresc, în care nu-i întipăreşte semnele vreunor litere din foițe de aur, ci pe Dumnezeu însuşi în gîndirea conducătoare. Iar mirul pe care i-1 varsă pe părul capului e mireasma ce se revarsă, prin virtuți, din lăuntrul sufletului. Iar ca dar de jertfă sfințită lui Dumnezeu, îl pregăteşte să aducă, prin sfînta lucrare de taină [65], nu altceva, ci pe sine însuşi[48]. Căci cel dus astfel de Domnul spre preoția aceasta, omorîndu-şi cugetul trupului prin sabia duhului, care este cuvîntul lui Dumnezeu, ajungînd în cele nepătrunse, şi-L face îndurător pe Dumnezeu, sfințindu-se pe sine însuşi printr-o astfel de jertfă[66] şi «înfățişînd trupul său jertfă vie, sfînta, bineplăcută lui

48. Aşa cum Hristos S-a adus pe Sine însuşi jertfă, aşa ne dă şi nouă puterea să ne aducem pe noi înşine. Prin aceasta ne sfințim şi noi în El, aducîndu-ne jertfă în El.

65 „bii *zfji* (xuatm^s UpoopYïac". Omorîrea cugetului trupesc şi egoist, echivalînd cu o autodăruire lui Dumnezeu, nu e numai o lucrare morală a omului, ci o lucrare de autojertfire, în care, păirunzîndu-se cineva cu Dumnezeu, se sfințeşte. Iar această pătrundere de Dumnezeu prin jertfa de sine nu face din aducerea aceluia ca jertfă numai o lucrare sfințitoare, ci şi o lucrare de taină a celui ce se pătrunde în cel mai adînc străfund al existenței noastre, acolo unde ne întîlnim cu Dumnezeu. E o lucrare pe care, deşi o săvîrşim şi o experiem, nu o putem defini rațional şi exprima deplin, pentru că nu e numai o lucrare a noastră, ci şi o lucrare a lui Dumnezeu, sau o lucrare a noastră întipărită şi susținută de lucrarea lui Dumnezeu.

66 ,'Bauxov *mk* irjs *xoiiz*^*t* 8-**uoîoî iepOup**^TJaas". Prin această jertfă se sfințeşte pe sine sau se face obiectul unei lucrări de sfințire, fiind în acelaşi timp subiectul ei. Numai jertfa de sine sfințeşte pe cineva. Şi numai sfințindu-se prin autojertfire şi-L face îndurător pe Dumnezeu, pentru că renunță la sine, iese din granițele sale, sau se deschide lui Dumnezeu. îl preamăreşte pe Dumnezeu, lăsîndu-L numai pe El să domnească în sine.

Dumnezeu» (Rom., 12, 1) [co].

Dar va zice cineva : nu acesta este înțelesul care ni se face vădit din rugăciunea pe cere voim să o tîlcuim, ci născocim de la noi aceste înțelesuri care nu se potrivesc cu cele ce reies din cuvintele ei.

De aceea, să amintim iarăşi cele dintîi învățături ale rugăciunii. Căci tocmai cel ce s-a pregătit pe sine să cuteze să numească cu îndrăznire Tată pe Dumnezeu [67], e cel ce s-a îmbrăcat în haina aceea pe care a descris-o Scriptura şi face să sune clopoțeii şi să înflorească rodiile ; pieptul lui străluceşte de 'razele virtuților şi poartă pe umeri pe patriarhi şi pe prooroci, prefăcînd în podoabă a sa, în loc de numele acelora, virtuțile lor ; iar oapul şi-1 împodobeşte cu cununa dreptății şi părul şi-1 are udat de mirosul ceresc. Acela ajunge în cele nepătrunse de mai presus de ceruri, care sînt cu adevărat de nestrăbătut şi de necălcat de nici un gînd întinat.

Deci, cum se cuvine să se pregătească cel ce va fi sfințit ca preot, a arătat în oarecare măsură cuvîntul în tîlcuirea de pînă acum. Rămîne să privim însăşi cererea, oare a poruncit să fie adusă lui Dumnezeu de cel ajuns în lăuntrul celor nepătrunse. Căci mi se pare că cuvintele simple ale rugăciunii nu ne înfățişează înțelesul lor în chip vădit şi uşor de cuprins.

Deci zice : *Sfințească-se numele Tău* ; vie *împărăția Ta.* La ce-mi sînt acestea de trebuință ? ar zice cineva, care se asupreşte pe sine prin pocăință, sau cheamă pe Dumnezeu în ajutor ca să scape de păcatul ce-1 slăpîneşte, avînd pururea în fața ochilor pe cel ce-1 războieşte prin ispite. Căci el vede că aci mîinile îi abat gîndul de la tăria statorniciei, aci poftele celor necuvenite îi slăbesc puterea sufletului, iar din altă parte lăcomia aduce orbire ochiului străvăzător al inimii ; aci îngîm-farea, mîndria, ura şi toată lista celor ce ne războiesc, oa o tabără luptătoare aşezată în cerc în jurul nostru, aduc sufletului primejdia celor mai de pe urmă rele.

Cel ce se străduieşte să le înfrîngă pe acestea prin ajutorul mai înalt, de ce cuvinte s-ar putea folosi mai mult ? Nu de cele de care s-a folosit marele David zicînd : «Izbăveste-mă de cei ce mă urăsc» (Ps., 30, 15) şi : «întoarce-se-vor

67Se face aluzie la cuvintele cererii de la Liturghie, dinainte de rugăciunea Tatăl nostru.

vrăjmaşii mei înapoi» (Ps., 55, 9) şi : «Dă-ne nouă ajutor în necaz» (Ps., 59, 12) şi de altele de felul «cesta, prin care se poate cişti ga ajutorul lui Dumnezeu împotriva vrăjmaşilor ?

Dar acum da ce zicem porunca rugăciunii : *Siințească-se numele Tău ?* Dacă n-aş spune eu aceasta, ar fi cu putință să nu fie sfînt numele lui Dumnezeu ? Şi de ce : *Vie împărăția Ta ?* Căci ce e străin de stăpînirea lui Dumnezeu care cuprinde tot cerul în palmă şi pămîntul în

pumni, cum zice Isaia (40, 12), Care îmbrățişează toată zidirea lumii şi pe cea mai presus de lume ? Dacă deci stăpînirea lui Dumnezeu e pururea sfînta şi nimic nu scapă puterii stăpînirii Lui, şi El stăpîneşte peste toate şi Cel ce e în toate fără lipsă şi desăvîrşit nu primeşte adaus de sfințenie, ce voieşte să spună cererea : *Sîințească-se numele Tău ; vie împărăfia Ta ?*

Poate Cuvîntul ne învață, în forma rugăciunii, că firea omenească este neputincioasă să dobîndească vreun bine şi de aceea nu putem ajunge la nici un bine din cele năzuite, dacă nu e pricinuit în noi de ajutorul dumnezeiesc. Iar capul tuturor bunătăților este să se slăvească în viața mea numele lui Dumnezeu.

Am auzit undeva, cum Sfînta Scriptură osîndeşte pe acei care se fac pricinuitori ai hulirii lui Dumnezeu. Căci zice : «Vai de cei pentru care se huleşte numele Meu între neamuri» (Is., 52, 5). Iar aceasta înseamnă că cei ce încă n-au crezut cuvîntului adevărului privesc la viața celor ce au primit taina credinței. Deci cînd este numele credinței în vreunii, dar viața lor se împotriveşte numelui, fie că slujesc idolilor prin lăcomie, fie că se urîțesc în beții şi banchete şi se tăvălesc în noroiul desfrîului ca porcii, îndată cei necredincioşi au la îndemână cuvîntul care nu vede vina în voia liberă a celor ce se folosesc rău de viață, ci în taina credinței, care ar învăța, chipurile, să se facă acestea. Căci zic că nu s-ar fi făcut cutare bîrfi'tor, sau lacom, sau răpitor, sau făcător al altor rele ca acestea, dacă legea lor nu le-ar fi îngăduit păcatul. De aceea îndreaptă Scriptura asupra unora ca aceştia amenințarea înfricoşătoare, zicînd despre ei : «Vai celor pentru care se huleşte numele Meu printre neamuri».

Dacă s-a înțeles aceasta, ar fi vremea să se înțeleagă şi spusa contrară. Căci socotesc că trebuie să ne rugăm înainte de toate — fiindcă aceasta e cererea de căpetenie a rugăciunii — să nu se hulească prin viața noastră numele lui Dumnezeu, ci să se slăvească şi sfințească. Deci să se sfințească, zice, în mine numele chemat de mine al stăpînirii Tale, «ca să vadă oamenii faptele mele cele bune şi să mărească pe Tatăl Cel din ceruri» (Mt., 5, 16). Căci cine este atît de dobitocesc şi de fără minte, încît văzînd în cei ce cred o viață curată dobîndită prin virtuți, o viață curățită de toate petele păcatului, înstrăinată de tot gîndul la rău, strălucitoare prin neprihănire, cuviincioasă prin cumințenie, bărbătească față de atacurile patimilor, nemoleşită cîtuşi de puțin de plăcerile trupeşti, despărțită cît mai mult de orice desfătare şi moliciune şi găuno-şenie îngîmfată, împărtăşindu-se de ale vieții atîta cît e nevoie, atingînd pămîntul cu vîrful piciorului, neînecați în viața aceasta pămlntească prin bucuriile plăcerii, şi stînd

deasupra oricărei amăgiri venite prin simțuri, şi întrecîndu-se prin trup cu viața celor fără trupuri, socotind ca unica bogăție dobîndirea virtuții, ca unica însuşire a neamului bun înrudirea cu Dumnezeu, oa unica vrednicie şi stăpînire, stăpînirea de sine şi nerobirea de către patimile omeneşti, văzîndu-i nemulțumiți de prelungirea vieții în trup, ci grăbindu-se ca cei împresurați de valurile mării să ajungă la limanul odihnei —, cine deci văzînd pe unii ca aceştia, nu va slăvi numele Celui chemat printr-o astfel de viață ?

Deci cel ce zice în rugăciune : «sfințească-se numele Tău în mine», cere, după înțelesul cuvintelor, acestea : «Să fiu, prin împreuna-lucrare a ajutorului Tău, fără pată, drept, cinstitor de Dumnezeu, străin de tot lucrul rău, grăind adevărul, lucrînd dreptatea, umblîmd întru dreptate, strălucind prin neprihănire, împodobit cu nestricăciunea, înfrumusețat cu înțelepciunea şi cu cumințenia, cugetînd cele de sus, nesocotind cele de jos, luminînd prin viețuirea îngerească. Acestea şi unele oa acestea le cuprinde această scurtă cerere, care spune prin rugăciune lui Dumnezeu : «*Sfințească-se numele Tău*». Căci nu e cu putință să se sfințească altfel Dumnezeu în om, decît prin mărturia ce io dă virtutea din el puterii dumnezeieşti, că aceea este pricina bunătăților arătate prin ea.

Iar cuvîntul următor cere să vină împărăția lui Dumnezeu. Dar oare cere să se facă împărat Cel ce este împăratul tuturor, Cel ce este pururea ceea ce este, Cel ce rămîne neschimbat față de orice schimbare, Cel care nu poate afla ceva mai bun spre oare să se schimbe ? [68] Ce vrea deci să spună cererea aceasta care cheamă împărăția lui Dumnezeu ? înțelesul adevărat al ei nu-l pot cere decît cei cărora Duhul adevărului le descoperă tainele cele ascunse. Noi înțelegem astfel ceea ce se spune in ea : Una singură e stăpînir.ea şi puterea adevărată cea mai presus de toate : aceea care nu a primit stăpînirea şi împărăția prin vre-o silă si nu ține sub stăpînire pe cei supuşi, prin vre-o tiranie, prin frică şi dintr-o nevoie impusă acestora.

---

*68*Acestea două sînt cauzele schimbării : putința de a deveni mai rău, prin voia liberă, sau de a se descompune în cele din care este compus, şi putința de a deveni mai bun. Dumnezeu nu poate deveni rău, pentru că atunci n-ar **fi** prin Sine **absolut** desăvîrşit şi simplu; şi nu poale deveni mai bun, pentru că nu este ceva ca: ***bun*** decît El, sau nu există o stare mai bună decît cea în care este. In nici **unui** din aceste cazuri El n-ar fi Dumnezeu, n-ar fi ființa supremă. Ar fi ceva mai presus de El : o lege, sau o ființă. Dar cine ar fi pus acea lege ? Sau atunci acea **ființă** mai înaltă ar fi ea Dumnezeu. Astfel totul s-ar afla într-o interconditionare şi intr-o relativitate. Dar aceasta nu poate explica realitatea. Legea supremă ar **fi** a **relativității,** a intercondiționării tuturor, aflătoare fiecare şi toate la un loc într-o **stare** de eternă nedesăvîrşire. Dar cine ar fi dat în asemenea caz o astfel de lege ?

Pe de altă parte, virtutea s>e cuvine să fie liberă de orice frică şi nestăpânită, alegînid binele prin liberă socotinţă. Dar însuşirea de căpetenie a tot binele e să se supună sub stăpînirea de-viaţă-făcătoare [69].

Deci, deoarece firea omenească s-a rătăcit prin amăgire de la dreapta judecată în privinţa binelui şi pornirea liberei noastre alegeri s-a îndreptat spre ceea ce e contrar lui şi viaţa oamenilor a fost luată în stăpînire de tot răul, moartea intrînd prin zeci de mii de căi în fire, căci fiecare fel de răutate (de patimă) e ca o cale oarecare a morţii spre noi, — deci deoarece am fost prinşi de o astfel de tiranie, ajungind robi morţii prin atacurile patimilor, ca prin nişte călăi sau vrăjmaşi ce ne războiesc, cu dreptate ne rugăm să vină stăpînirea lui Dumnezeu la noi. Căci nu putem scăpa altfel de reaua stăpînire a stricăciunii, decît dacă stăpînirea puterii de viaţă făcătoare ia locul aceleia asupra noastră[M].

Cînd cerem deci să vină ia noi împărăţia lui Dumnezeu, o cerem aceasta prin puterea lui Dumnezeu. Cer să mă izbăvesc de stricăciune (de corupere, de descompunere), să mă eliberez de moarte, să fiu dezlegat de legăturile păcatului, să nu mai împărătească asupra mea moartea, să nu lucreze împotriva noastră tirania răutăţii, să nu mai fiu sub stăpînirea celui ce mă războieşte, să nu mă mai ducă acela în prinsoare prin păcat ,• ci să vină la mine împărăţia Ta, ca să fugă de la mine, mai bine zis să se mute in nefiinţă patimile ce mă stăpînesc şi împărătesc acum peste mine. Precum se mistuie fumul, aşa să se mistuie acelea ; şi precum se topeşte ceara de faţa focului, aşa să piară acelea. Nici fumul risipit în aer nu mai lasă vreun semn al firii lui, nici ceara ajunsă în foc nu se mai păstrează, ci şi aceasta hrănind flacăra prin sine, s-a prefăcut în aburi şi fumul s-a făcut cu totul nevăzut. Aşa, cînd va veni la noi împărăţia lui Dumnezeu, toate cele ce ne stăpîinesc acum se vor face nevăzute. Căci nu suferă întunericul venirea luminii. Nu rămîne boala, cînd se iveşte sănătatea. Nu lucrează patimile, cînd e de faţă nepătimirea. Moartea se goleşte de putere, stricăciunea piere cînd împărăteşte în noi viaţa şi e stăpînă nestricăciunea.

Vie împărăţia Ta. Dulce e cuvîntul prin oare îndreptăm această cerere spre Dumnezeu. Să se surpe tabăra vrăjmaşă ; să se mistuie oastea celor de alt neam ; să înceteze războiul trupului împotriva duhului ; să nu mai fie trupul loc de pornire al celui ce războieşte sufletul ; să se arate puterea împărăţiei, braţul îngeresc, miile celor ce cîrmuiesc spre dreptate, zecile de mii ale celor oe stau de-a dreapta, oa să cadă din partea celor protivnici miile celor ce războiesc. E mare

54. Moartea e punctul din urmă al robiei sub care ne-au adus patimile. Opusul morţii ca ultimul şi definitivul punct al robiei nu ne poate veni decît de la suprema putere de-viaţă-făcătoare. Viata e una cu libertatea de robia patimilor şi a morţii. Patimile ne împuţinează libertatea, ne îngustează viaţa tot mai mult, pînă ne-o iau în întregime prin moarte. Stăpînirea sau împărăţia lui Dumnezeu, fiind stăpînirea sau împărăţia vieţii, e stăpînirea sau împărăţia în care sîntem deplin liberi.

69 Stăpînirea lui Dumnezeu nu a fost dobîndită de El prin silă şi nu ţine cu sila sub puterea ei pe cei supuşi. Dar supunerea liberă sub ea e proprie virtuţii. Căci virtutea e împlinirea binelui. Iar propriu binelui este să caute viaţa şi deci să stea sub puterea supremei cauze de-viaţă-făcătoare. Deci cel ce lucrează binele se află de bună voie sub stăpînirea lui Dumnezeu, izvorul vieţii şi al binelui, vrînd să se împărtăşească tot mai mult de El.

numărul vrăjmaşilor, dar e cumplit şi de nebiruit numai pentru cei lipsiți de ajutorul Tău, numai pînă cînd cel războit e singur. Cînd însă se arată împărăția, fuge «întristarea şi suspinul» [70] şi intră în locul lor viața, pacea şi bucuria.

Sau, cum ne este tîlcuit acelaşi înțeles mai limpede de către Luca, cel ce cere să vină împărăția strigă după ajutorul Sfîntului Duh. Căci în acea Evanghelie, în loc de «vie împărăția Ta», se spune : «vie Duhul Tău cel sfînt peste noi şi să ne curățească pe noi» [71]. Ce vor zioe cei ce-şi deschid gura cu îndrăzneală împotriva Sfîntului Duh ? Cu ce cuget prefac mărirea împărăției în starea coborîtă a robiei ? Dacă pe cel căruia Luoa îi zice Duhul, Matei L-a numit împărăție, cum îl coboară luptătorii împotriva lui Dumnezeu la treapta unei creaturi, pu-nîndu-I în seamă, în locul firii ce împărăteşte, o fire împărățită ? Creațiunea e roabă, iar robia nu e împărăție. Iar Duhul Sfînt este împărăția. Deci e deasupra părtăşiei la creatură (la zidire). Căci împăratul nu e împărății Iar Cel ce nu e împărățit nu e nici făptură. Căci e propriu făpturii să fie roabă [72].

Dacă deci Duhul este împărăție, de ce nu mărturisesc stăpînirea Lui cei ce nici nu au învățat vreodată să se roage, cei ce nici nu ştiu cine e Cel ce curățeşte întinăciunea [73], cine e Cel de care atîrnă împărăția ? «Vie împărăția Ta, zice, şi să ne curățească pe noi». Deci e o putere şi

70 Avem aci dovada existenței în acea vreme a acestei expresii din ectenia pentru morți.

71 Aşa este în unii codici sirieni, copți, latini, dar şi greceşti, de exemplu, în codex Bezae Cantabrigensis. Versiunea aceasta e luată şi în rugăciunea «împărate ceresc» (Le, **11,** 2).

72 Din îmbinarea expresiei de la Matei (împărăția) şi Luca (Duhul Sfînt), sfîntul Grigorie scoate un argument împotriva pnevmatomahilor. Dacă Duhul este Împărăția, El e deci împărat, nu e rob, nu e creatură, care e roaba unor legi, pînă ce nu se umple de puterea Duhului, Care îndumnezeieşte, Care eliberează creatura. A se observa că acest titlu de Împărat I se dă Duhului în rugăciunea «împărate ceresc». Deci rugăciunea aceasta exista în vremea sfîntului Grigorie, sau a fost întocmită pe baza scrisului său. împărăția Duhului e împărăția adevărată. El ne face împărați pe toți, pe care ne curățeşte de păcatele care ne țin în robie. împărăția Lui nu e ca împărățiile lumeşti care robesc pe supuşi. Ea nu e ca ordinea unei lumi concepută panteist, în care nimic nu e liber, ci totul supus legilor compunerii şi descompunerii (alcătuirii fără voie şi coruperii fără voie).

73 De aci sînt luate cuvintele din «împărate ceresc», sau poate sfîntul Grigorie foloseşte cuvintele acestei rugăciuni.

o lucrare proprie şi foarte însemnată a Duhului aceea de a curaţi şi de a ierta păcatele, cum mărturiseşte cuvîntul evanghelic. Deci cel ce a mărturisit pe seama Lui puterea iertării păcatelor, I-a mărturisit odată cu aceasta şi dumnezeirea [74].

Dar aceasta o spune Apostolul şi despre Unul-Născut, cînd zice că după ce a făcut curăţirea păcatelor, a şezut de-a dreapta măririi Tatălui (Evr., 10, 12 ,- 9, 14). Deci e un singur lucru al amândurora, al Duhului care curăţeşte păcatul şi al Fiului care a făcut curăţirea păcatelor. Iar cei ce au aceeaşi lucrare au numaidecît şi aceeaşi fire. Căci toată lucrarea este rezultatul puterii. Dacă deci lucrarea şi puterea este una, cum se poate cugeta o deosebire de fire în cei în care nu aflăm nici o deosebire în putere şi lucrare ? Căci precum nu se poate cugeta în cele două însuşiri ale focului, în a lumina şi în a arde, vreo deosebire (de fire), aşa n-ar putea cugeta cineva, dacă cugetă sănătos pe temeiul Scripturii, vreo deosebire de fire între Fiul şi Duhul.

Dar mai înainte s-a dovedit, prin spuse bine-credincioase, că Tatăl şi Fiul au aceeaşi fire şi că nu e cu putinţă să se numească cele de neam deosebit, cu numele de Dumnezeu. Căci dacă nu se zice puţului fiul celui ce l-a săpat, nici n-ar spune cineva dintre cei sănătoşi la minte că zidarul a clădit uin fiu, ci prin numirea de fiu şi de tată se arată unitatea după fiinţă, e numaidecît de trebuinţă cînd cele două sînt una în ceea ce Ie e propriu şi nu sînt deosebite între ele, cum e Tatăl şi Fiul, ca Fiul să fie unit după fire cu Tatăl. Dar dacă s-a dovedit, prin aceea că lucrările sînt aceleaşi, că Duhul Sfînt nu e străin de firea Fiului, din aceasta urmează că s-a dovedit totodată că firea Sfintei Treimi e una, fără să se confunde ceea ce se vede propriu şi deosebit la fiecare dintre Ei şi fără să se schimbe între ele însuşirile prin care se deosebesc.

Deci ce nebunie îi face pe pnevmatomahi (luptători împotriva Duhului) să susţină că Duhul e rob ? [75]. Ei nu socotesc vrednic de crezare, nici pe Pavel care mărturiseşte zicînd : «Iar Domn esteDuhul» (II Cor., *II,* 17). Sau poate socotesc că : «Vie» înseamnă o dezbrăcare de o vrednicie? Dar nu aud pe marele David chemînd la sine şi pe Tatăl cînd zice : «Vino şi ne mintuieşte pe noi». Dacă deci pentru Tatăl *a veni* înseamnă a mîntui, cum ar fi pentru Duhul *a veni* ceva care îl înjoseşte ? Sau fac din ştergerea păcatelor un semn de micşorare a vredniciei? Dar ascultă pe iudeii necredincioşi care strigă că «numai Dumnczeu poate ierta păcatele» (Mc, 2, 7), spunînd aceasta despre Tatăl. Căci zice : «De ce huleşte Acesta ? Cine poate ierta păcatele fără numai Dumnezeu ?». Dacă deci Tatăl iartă păcatele, iar Fiul ridică păcatul lumii şi Duhul Sfînt curăţeşte întimăciuinea păcatului în cei ce se iveşte, cc vor spune cei ce se războiesc cu însăşi viaţa lor ? [76].

Deci «Vie peste noi Duhul cel Sfînt şi să ne curăţească pe noi» şi să ne facă în stare să primim înţelesurile înalte şi vrednice de Dumnezeu, arătate nouă prin rugăciune de Mîntuitorul, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

/)!). Cel ce iartă păcatele dezleagă de lanţurile robiei. Dar aceasta n-ar putoa-o f.ice cineva care ar fi el însuşi rob, sau în stare de a putea fi robit. Nu o poate face aceasta decît Cel ce are în sine libertatea şi stăpînirea, Cel ce e izvorul libertăţii şi <il supremei slăpîniri, care în acelaşi timp nu robeşte, ci eliberează. 00. Aci, numele de Domn e dat Duhului, ca să se arate că El nu e rob, nu o făptură

(îl. R.V/boi.ndu-sr cu Duhul Sftnl, se r.V/lxiii'sc împotriva vieţii lor.

Cuvîntul IV

Facă-se voia Ta, precum în cer, aşa şi pe pămînt! Pîinea noastră cea spre iiiniă, dă-ne-o nouă astăzi!

Am auzit pe cineva priceput în meşteşugul doftoricesc privitor la sănătate, explicând cu temeiuri naturale că ceea ce se spune în aceste cuvinte nu e fără folos nici pentru sănătatea sufletului. El spunea că abaterea vreuneia din stihiile din noi de la măsura ei cumpătată e începutul şi pricina naşterii unei patimi. Şi, dimpotrivă, spunea că readucerea celor mişcate în chip greşit la lucrarea lor cea după fire aduce vindecarea pricinii bolii. Şi de aceea socotea că trebuie să urmărim să facem prin stăpînirea de sine cît mai fără putere, în cele ce se mişcă neregulat în noi, elementul ce ni se împotriveşte, căci aceasta ajută cel mai mult la sănătate. Astfel dacă e prea tare căldura, să se dea ajutor elementului covîrşit de ea şi să se înmoaie uscăciunea, ca nu cumva to-pindu-se materia să se veştejească cu desăvîrşire şi să se schimbe căldura în sine, nimicindu-se ea însăşi pe sine. La fel dacă altul din elementele văzute în noi într-o cumpănă între ele iese din măsura sa, căuiînd să se înmulţească, să-i aducem celui micşorat un ajutor printr-o lucrare făcută cu meşteşug. Săvîrşindu-se acestea şi nesitricînd întru nimic cumpăna elementelor, se aduce din nou sănătatea în trup, nemaicăzînd firea într-o tulburare lipsită de rînduială.

Dar ce urmăreşte această lungă introducere ? Poate că ideea aceasta nu e fără folos scopului nostru, nici nu stă departe de tema de faţă. Căci avem de tîlcuit cuvîntul : «Fie voia Ta». Iar pentru ce am amintit de această părere a doctorilor, se va lămuri în cele următoare.

Omul sufletesc se afla odinioară în stare de sănătate, mişcările sufletului aflîndu-se amestecate in noi, ca nişte stihii (elemente), într-un chip cumpănit prin raţiunea virtuţii[SL>]. Dar cînd elementul poftitor s-a întărit, înfrînarea mişcării protivnice lui a fost covîrşită de elementul acesta crescut şi nu a mai fost în stare să împiedice mişcarea fără măsură a poftei spre cele ce nu se cuvin. Din aceasta s-a născut în firea omenească păcatul, ca boala ceia spre moarte [83].

Atunci Doctorul adevărat al patimilor (al bolilor) sufletului, care pentru cei stăpîiniţi de rău a intrat în viaţa oamenilor, înlăturînd prin gfcudurile rugăciunii pricina făcătoare de moarte, ne readuce la sănătatea sufletească. Iar sănătatea sufletului este buna mireasmă a voii dumnezeieşti [77], precum căderea din voia cea bună (a Celui bun) este boala sufletului, oare sfîrşeşte în moarte. Fiindcă deci am slăbit prin părăsirea vieţuirii celei bune din rai, cînd ne-am umplut de

77 Sănătatea sufletului e respiraţia în aerul curat ce se răspîndeşte din voia şi din viaţa dumnezeiască, care toate le întreţine, dar şi din om, prin împlinirea voii dumnezeieşti şi prin stăruirea în legătură cu viaţa dumnezeiască. De aceea se numesc şi virtuţile «buna mireasmă», oferită de om lui Dumnezeu şi semenilor săi.

veninul neascultării, şi de aceea firea noastră a fost luată în stăpînire de boala aceasta reia şi pricinuitoare de moarte, a venit Doctorul cel adevărat, tămăduind după legea doftoricească răul prin cele contrare lui. Şi pe cei luați în stăpînire de boală, din pricină că s-au despărțit de voia dumnezeiască, îi eliberează iarăşi de boală prin unirea cu voia dumnezeiască.

Căci cuvintele rugăciunii sînt tămăduire bolii ivite în suflet. De aceea, cel chinuit de niscai dureri ale sufletului se roagă : «Facă-se voia Ta». Căci voia lui Dumnezeu e mîntuirea oamenilor. Dar ca să stăruim în aceasta, zicînd lui Dumnezeu : «Facă-se voia Ta şi întru mine», trebuie numaidecît să învinovățim acea viață care e în afara voii dumnezeieşti [78]. Şi aceasta să o facem prin mărturisire desluşită zicînd : Deoarece voia protivnică a lucrat în chip rău în mine, în viața mea de pînă acum şi m-am făcut slujitor al vicleanului tiran, împlinind, ca un călău, pînă la capăt voia vrăjmaşului împotriva mea însumi, Te rog, fie-Ți milă de pieirea mea şi fă să se împlinească voia Ta întru mine [79]. Căci precum atunci cînd se aduce lumină în peşterile întunecate, întunericul dispare,

62. Virtutea este expresia rațiunii care ține în echilibru toate mişcările sufletului şi împacă pe om cu toate şi cu toți. Mai bine zis, virtutea este încorporarea rațiunii unitare a făpturii conştiente în faptele şi în viața ei.

63. Păcatul este o dezordine, o dezbinare a vieții în ea însăşi, care duce spre moarte.

aşa făcîndu-se voia Ta întru mine toată mişoarea rea şi necuvenită a voii mele se scufundă în neființă. Pentru că neprihănirea va stinge pornirea desfrînată şi pătimaşă a cugetării; smerita cugetare va mistui îngîrnf area ; modestia va tămădui boala mîndriei; bunătatea iubirii va alunga din suflet o listă lungă de rele protivnice. Căci din fața ei se retrage ura, pizma, mînia, mişoarea furioasă, iuțimea, uneltirea, fățărnicia, pomenirea faptelor care ne-au supărat, dorința de

66. Voia lui Dumnezeu poate fi însuşită de către mine, aşa cum poate fi însuşită şi voia diavolului. Dar însuşindu-mi voia lui Dumnezeu lucrez pentru sănătatea şi creşterea mea duhovnicească, dezvolt chipul meu, care e după modelul dumnezeiesc, şi cresc din iubirea şi cu iubirea lui Dumnezeu față de mine, în viata infinită a lui Dumnezeu, viața Lui devenind tot mai mult viaţa mea. Dumnezeu, Care m-a

răzbunare, fierberea sîngelui din jurul inimii, ochiul duşmănos. Astfel turma acestor rele e alungată de simțirea iubitoare. Aşa scoate lucrarea voii lui Dumnezeu slujirea la idoli. Iar aceasta e de două feluri: slujirea îndreptată spre idoli şi nebunia stîrnită de aur şi de argint. Căci şi pe acestea le-a numit cuvîntul proorocesc idoli ai neamurilor. *Facă-se,* deci, *voia Ta,* ca să se stingă voia diavolului.

---

78 Voia dumnezeiască este să rămînă toate în echilibru şi în armonie. Unde nu se face voia dumnezeiască, cea urna pentru toate, care le voieşte pe toate, se fac voile mîndre ale celor mulți, care-i despart pe unii de alții şi produc dezarmonie **şi** dezbinare între toate. Dacă admit să se facă voia lui Dumnezeu în mane, şi ceilalți fac la fel, aceasta devine o voie comună în, toți, care-i ține uniți pe toți, cum îi ține steagul uniți pe ostaşii unei unități militare.

79 Voia dumnezeiască este să rămînă toate în echilibru şi în armonie. Unde nu se face voia dumnezeiască, cea urna pentru toate, care le voieşte pe toate, se fac voile mîndre ale celor mulți, care-i despart pe unii de alții şi produc dezarmonie **şi** dezbinare între toate. Dacă admit să se facă voia lui Dumnezeu în mane, şi ceilalți fac la fel, aceasta devine o voie comună în, toți, care-i ține uniți pe toți, cum îi ține steagul uniți pe ostaşii unei unități militare.

Dar de ce ne rugăm să fie făcută de către Dumnezeu voia noastră bună ? Pentru că firea omenească e fără putere în mişcarea spre bine, odată ce a fost slăbită prin răutate. Căci nu cu aceeaşi uşurinţă cu oare merge omul spre rău, se întoarce iarăşi de la acesta spre bine. Lucrul acesta se poate vedea şi la trupuri: nu la fel şi nu cu aceeaşi uşurinţă cade trupul cel sănătos la boală şi se face cel îmbolnăvit sănătos. Căci cel aflat înainte în sănătate, adeseori printr-o singură rană a ajuns în primejdie de moarte ,• şi un scurt răstimp sau o singură izbucnire de fierbinţeală topeşte toată puterea trupului; şi o singură gustare de otravă îl omoară cu totul sau îl aduce aproape de moarte ; şi o muşcătură de şarpe, sau vreun ac purtător de venin, sau vreo rostogolire, sau vreo cădere, sau vreo ghiftuire peste putere, sau altceva de felul acesta, e urmată îndată de boală sau de moarte. Dar izbăvirea de boală e adusă de multe născociri şi meşteşuguri doftoriceşti şi însoţită de multe greutăţi, dacă peste tot mai e adusă.

De aceea, pornirea spre rău ivită în noi nu are nevoie de ajutor, răutatea împlinindu-se de la sine, prin voia noastră. Dar cînd se iveşte

făcut, nu vrea decît ceea ce e potrivit fiinţei mele. însuşindu-mi voia lui Dumnezeu cu privire la mine, revin la voia mea naturală, pe care Dumnezeu a sădit-o în mine. Căci voia lui Dumnezeu a pus în mine ca voie naturală tendinţa de a mă îndum-nezei în unire cu El. Sfîntul Maxim Mărturisitorul zice de Hristos: «Şi dacă avea voia naturală ca om, le voia numaidecît pe acelea după fiinţă, pe care Dumnezeu le-a pus în mod natural în fire cînd a creat-o, spre fiinţarea ei» *(Opuse, theol. et polemica ;* P.G., 91, 77). Deci împlinind voia lui Dumnezeu, împlinim voia noastră adevărată, fiinţială, o regăsim pe ea, ne întărim în ea. Dar voia diavolului e contrară creşterii noastre. Ea ne face să dezvoltăm exagerat tendinţe periferice ale firii noastre, care slăbesc ceea ce este fundamental, care o dezbină. Folosindu-ne de voia celui rău, ne folosim de o voie capricioasă, contrară celei fundamentale sădite în noi de Dumnezeu, facem răul, care e contrar în primul rînd nouă înşine. Tot sfîntul Maxim zice : «Căci în nimic altceva nu stă răul decît numai în despărţirea voii noastre arbitrare (rou *xaxa* 7v<o|J/»]v ^*l*^*azoi*), de voia lui Dumnezeu» (Op cif., col. 56).

28 — Grigorie de Nyssa

o înclinare spre bine, avem nevoie de Dumnezeu oare duce dorinţa noastră la faptă. De aceea zicem : deoarece voia Ta este neprihănită, iar eu sînt trupesc şi vîoidut sub păcat, să se împlinească în mine, prin puterea Ta, această voie bună : dreptatea, credincioşia, înstrăinarea de patimi "[7]. Căci cuvîntul voie îmbrăţişează toate virtuţile şi cele ce se cugetă una cîte una, ca cuprinzîndu-se în bine şi prin aceasta aflîn-du-se în voia lui Dumnezeu [80].

Dar ce voieşte să spună adausul la această cerere : *Precum in cer **aşa şi** pe pămînt ?* Mie mi se pare că cuvîntul acesta cuprinde unul dim cele mai adinei înţelesuri şi ne descoperă o cunoştinţă dumnezeiască privitoare la creaţiune. Iar ceea ce spun este aceasta : Toată zidirea raţională e împărţită în firea netrupească şi în cea întrupată. Cea iieitrupeiască este cea îngerească. Iar cealaltă sîntem noi,

<>/. A ne ruga să se facă voia lui Dumnezeeu şi a ne ruga să se facă cu aju-iorul lui Dumnezeu voia noastră cea bună e acelaşi lucru. Nu cerem să fim robi, el să îndeplinim voia noastră cea bună care e de la Dumnezeu, sau e proprie naturii noastre adevărate. Devenim robi prin patimile contrare voii noastre şi a lui Dumnezeu.

08. In voia lui Dumnezeu se cuprind toate virtuţile şi în voia noastră cea bună, una cu a lui Dumnezeu, la fel se cuprind toate virtuţile în potentă.

oamenii. Cea glndită cu mintea (spirituală, inteligibilă), ca una ce e despărțită de trupul împovărător (vorbesc de trupul acesta vîrtos, care tinde spre pămînt), a primit sorțul de sus, petrecînd în locuri uşoare şi eterice, într-o fire sprintenă şi uşor mişcătoare ; iar cealaltă, din pricina înrudirii trupului nostru cu ceea ce e pămîntesc, a primit în chip necesar, sorțul vieții acesteia legate de pămînt ca de o temelie de tină. Nu ştiu ce plan a urmărit prin acestea voia dumnezeiască, dar după aceea a împăcat toată zidirea cu ea însăşi, ca nici partea de jos să nu rămînă nepărtaşă la înălțimile cereşti[81], nici cerul îndeobşte să nu fie nepărtaş la cele de pe pămînt. Astfel, a făcut ca prin făptura omenească să aibă loc o oarecare participare a fiecăruia din elemente (stihii) la ceva din cele cugetate, întrucît partea înțelegătoare a sufletului — care se arată înrudită şi de un neam cu puterile din cer — locuieşte în trupurile pămînteşti, iar acest trup pămîntesc se va muta, cînd se vor restabili toate[7"], împreuna cu sufletul, hi locul ceresc. Căci vom fi «răpiți, cum zice Apostolul, în nori, întru întîmpinarea Domnului» (I Tes., 4, 16).

Deci, fie că această înțelepciune a lui Dumnezeu urmăreşte aceasta, fie că altceva, toată firea rațională s-a împărțit în această viață îndoită, cea netrupească primind sorțul fericirii cereşti, cealaltă fiind adusă pe pămînt, prin trup, din pricina înrudirii cu acesta. Dar dorința de frumos şi de bine a fost unită ființial la fel cu fiecare fire de asemenea stăpînirea de sine şi libertatea de orice silă le-a sădit deopotrivă Proniatorul tuturor în amîndouă[82], ca ceea ce a fost cinstit cu rațiune şi cu cugetare să se chivernisească printr-o liberă alegere (autonomă).

81Legile trupului sînt de aşa natură, că pot fi lărgite, elasticizate, încît să poată să se împace cu o viață spirituală liberă. înrudită cu a îngerilor. Omul e făcut să înainteze sau să se lărgească în infinitul dumnezeiesc, dar totuşi în cadrul trupului, .sau acesta să se deschidă infinitului dumnezeiesc. Dar aceasta, numai cînd omul nu se supune plăcerilor trupului care întăresc legile strimte ale lui asupra sufletului, ci cînd sînt ținute în frîu, cîrud sufletul face uz tot mai mult de puterea Iul asupra lor. De aceea e dată firii omeneşti putința să se facă fire a lui Dumnezeu-< 'tivitului, care o deschide pe ea infinității Sale dumnezeieşti şi, în leqătiură cu 01, şi pe noi. Această înțelegere pozitivă a trupului e contrară concepției origenismului

82 Deci şi celei de pe pămînt i s-a dat libertatea de a se lărgi spre infinit.

Dar viaţa celei de sus e curată cu totul de patimă şi nu se mişcă în ea nimic din cele cugetate protivnice. Dimpotrivă, în jurul celei de jos se învîrteşte toată mişcarea şi simţirea pătimaşă, cărora le este supus omul. De aceea, Scriptura de-Dumnezeu-insufiată ştie că vieţuirea sfintelor puteri din cer nu e amestecată ou nici o patimă şi e curată de orice întinăciune a păcatului. Dar tot răul care s-a ivit după aceea[83] în afara binelui, prin însăşi retragerea acestuia [84], s-a scurs în scobi-

70. „ev zţı ătTzor.azaazâQs.1 -cuiv **jtâvxu)-/. Din acest loc se vede că sfîntul Grigorie nu înţelege — cel puţin în scrierea aceasta, din partea mai matură a vieţii sale — prin «apocatastază», împăcarea tuturor după «lungile perioade», ci momentul învierii cînd trupul se va împăca deplin cu sufletul, şi sufletul, cu îngerii. Prin «toate» care vor fi restabilite se înţelege «toate categoriile creaţiei», nu în sens numeric. Trupul se va restabili în starea lui de unealtă docilă a sufletului şi sufletul, în intimitatea cu îngerii, şi toate acestea, în unire cu Dumnezeu, cum au fost la început. Aşa va fi Dumnezeu «toate** în **toţi» (I Cor., 15, 28). O «restabilire a tuturor»** în **sensul lui Origen nu putea cugeta sfîntul Grigorie, pentru că nu admitea, ca acela, o preexistentă a sufletelor în Dumnezeu, în care să fie restabilite din nou fără să fie necesar acordul voii lor, dat fiind că ele nu veniseră** în **trup cu o voie liberă. După sfîntul Grigorie, oamenii au căzut din voia lor după ce au fost creaţi şi deci tot prin voia lor, exercitată în cursul acestei vieţi, se vor restabili, cei care vor voi, în starea de la început, sau la capătul la care ar fi ajuns ei folosind bine voia lor.**

---

83 „7iapu7tE<m ttaxov". **Limba greacă are acest cuvînt deosebit, folosit pentru existenţa alăturată fiinţei pe care a primit-o răul, şi altul pentru existenţa de sine la care a fost adusă fiinţa** *(mia-zi).* **Răul e parazit pe fiinţă, se grefează pe ea, e o ştirbire în lăuntrul** ei. **Întîi trebuie să fie fiinţa, ca apoi să apară ca o ciupire,** ca **o strîmbare a ei, răul. Iar această existenţă parazitară i-o dă tot ceva ce ţine de fiinţă, anume libertatea** ei. **Dar faptul că libertatea îi dă această existenţă arată că răul nu derivă în mod necesar din fiinţă ca o actualizare a unei virtualităţi. In acest sens, răul nu ţine în mod necesar de fiinţă, ca în doctrinele panteiste, care nu văd nici-o posibilitate de scăpare din rău, din suferinţă şi din moarte. Posibilitatea răului e dată în libertatea ce o are fiinţa creată conştientă. Ca să despartă şi mai mult răul de fiinţă, Berdeaev spune că însăşi libertatea răsare din nimic. Dar părinţii Bisericii fac o deosebire între voia naturală, care ţine de fiinţă, şi voia arbitrară (gnomică), care nu ţine de fiinţă. Adică voia, deşi îşi are temeiul în fiinţă, se poate decide şi împotriva** ei, **dat fiind că creatura are o margine, care nu e numai Dumnezeu (în Care poate creşte), ci şi nimicul, cu care se poate amesteca. Prin voia sa, fiinţa creată se poate îndrepta şi spre nefiinţă, amestecîndu-se cu ea. Şi acesta e rău.**

84 Sfîntul Grigorie spune aci că răul s-a ivit prin retragerea binelui, dar putem subînţelege că retragerii binelui i-n premers retragerea voinţei din legătura cu Dumnezeu, ca izvor al binelui. Dar sfîntul Grigorie precizează că răul s-a ivit în afara binelui, care s-a retras din flintă. Şi cum binele, după sfîntul Grigorie, este una cu deplinătatea fiinlei, răul e însăşi această nedeplinătate.

tura acestei vieți, ca un fol de drojdie şi de tină, care lipindu-se ca un noroi Invîrtoşat de firea omenească, aceasta e împiedicată să mai vadă prin astfel de întuneric lumina dumnezeiască [85].

Dacă deci viața de deasupra este nepătimaşă şi nepătată, iar ticăloşia vieții de aici s-a scufundat în tot felul de patimi şi de nenorociri, o vădit că viețuirea de sus, oa una ce e curată de orice rău, e întărită în voia cea bună a lui Dumnezeu. Căci unde nu e rău e numaidecît nevoie să fie bine [86]. Iar odată ce viața noastră a căzut de la împărtăşirea de bunătăți, a căzut totodată din voia dumnezeiască[87].

Do aceea sîntem învățați prin rugăciune, ca să ne curățim viața de rău prin ceea ce voieşte Dumnezeu să se împlinească în noi în chip neîmpiedicat, după asemănarea viețuirii cereşti. E oa şi cînd ar zice cineva : precum se face voia Ta în Scaune şi începătorii, Stăpînii, Domnii şi în toată Puterea mai presus de lume, aşa şi în noi să se săvîrşească binele, ca, înlăturată fiind toată răutatea, prin toate să propăşească binele In sufletele noastre [88].

Dar va zice cineva : cum e cu putință celor ce au primit sorțul vieții în trup, prinsă în zeci de mii de griji prin trebuințele trupeşti ale sufletului, să dobîndească curăția aflătoare în Puterile netrupeşti[89] ? De aceea socotesc că, în vederea uşurării acestei greutăți, se cuvine să încerc, prin cuvîntul ce urmează, să dezleg întrebarea ce s-a ivit.

Socotesc că prin cuvintele prin oare ni s-a poruncit să cerem pîinea pentru ziua de față, sîntem învățați să măsurăm îndestularea cu puțin şl cumpătarea cu netrebuința după fire de cele multe, în înțelesul ne-pătimirii. Căci îngerul nu cere în rugăciunile lui către Dumnezeu pîinea, pentru că are o fire oe nu are nevoie de unele oa acestea. Dar omului i s-a poruncit să o ceară, pentru că are nevoie numaidecît de ceea ce-1 umple. Deci alcătuirea vieții omeneşti fiind curgătoare şi trecătoare, caută în locul a ceea ce s-a deşertat din sine, ceea ce o umple din nou. De aceea, cel ce priveşte spre ceea ce-i slujeşte firii şi nu se lasă tras de grijile deşarte nu va fi cu mult mai prejos de viețuirea în-

(jeiccist'Q, imitînd lipsa de trebuința a acelora prin îndestularea sa cu puțin [7"].

Pentru aceea ni s-a poruncit să cerem cele ce ajung spre păstrarea ființei trupeşti. Cerînd lui Dumnezeu : «Dă-mi pîinea», nu-i cerem desfătare, nici bogăție, nici vestminte înflorite în purpură, nici podoabe de aur, nici pietre

76. Binele e una cu voia dumnezeiască şi invers. Binele nu e ceva involuntar, Impersonal. Suprema Persoană, suprema voie, este şi supremul bine. în voie sînt date toate bunătățile pentru noi, potențial, şi puterea pentru ele, sau pentru actualizarea lor.

85 Avem aci nişte imagini frumoase despre natura răului şi a efectului lui asupra umanului. Acesta s-a golit de vin, sau de adevărata viață, ajungînd ca un butoi gol. Dar dispărînd vinul, a rămas o drojdie otrăvitoare. însuşi vinul, cînd se Împuținează, înmulțeşte în el drojdia.

86 O stare neutră nu există.

87 Sufletul are trebuințe trupeşti ca să se împlinească, de exemplu are trebuință de o anumită odihnă a trupului.

88 îngerii care nu au căzut s-au întărit prin voia stăruirii în bine, în aşa fol, că nu mai pot cădea. Deci, în această neputință de a cădea e inclusă libertatea lor.

89 Sufletul are trebuințe trupeşti ca să se împlinească, de exemplu are trebuință de o anumită odihnă a trupului.

strălucitoare, nici vase de argint, nici bogăție în pământuri, nici loc de frunte în oaste, nici conducere în războaie şi peste neamuri, nici herghelii de cai, nici turme de vite şi cirezi mari de alte animale, nici mulțime de robi, nici strălucire de mare cuvântător, nici coloane, nici tablouri, nici țesături de mătase, nici ascultări de muzică, nici altceva din acestea, prin care e depărtat sufletul de la grija dumnezeiască şi cea mai de folos, ci, simplu, pîinea.

Vezi lărgimea înțelepciunii {filosofiei) ? Vezi cîte învățături s-au cuprins în acest scurt cuvînt ? Numai că nu se strigă în chip vădit celor ce aud : încetați, oameni, să vă risipiți prin pofte în jurul celor deşarte, opriți-vă de la pricinile ostenelilor, lăcomindu-vă împotriva voastră înşivă. Cît de mică e trebuința firii tale ! Eşti dator să dai trupului tău o hrană modestă şi uşor de oîştigat, dacă cauți numai ceea ce îi este de trebuință. De ce înmulțeşti birurile împotriva ta ? Pentru ce te-ai înjugat atâtor trebuințe, bătând argint, scotocind după aur, căutînd materia lucitoare ? Prin acestea se desfată pântecele, acest neîncetat adăugitor de biruri, căruia îi eşti dator doar cu pîinea, care împlineşte trebuința trupului. Iar tu călătoreşti pentru negustorii în Indii, te primejduieşti pe marea barbară, te predai drumurilor de fiecare an pe mare ca să-ți îndulceşti hrana prin produsele de acolo, neținînd seama că simțirea dulcețurilor nu poate trece dincolo de cerul gurii, de asemenea că ceea ce e plăcut vederii, mirosului, gurii pricinuieşte simțirii doar o plăcere ce se stinge repede şi nu lasă nici-o urmă, iar dincolo de cerul gurii deosebirea celor primite în ea nu se mai simte, ci pe toate firea le preschimbă la fel în mirosul unt al celor lepădate. Vezi sfîrşitul fripturii, vezi rezultatul celor gătite în bucătărie ?

Cere pîinea pentru trebuința vieții. Cu aceasta te-a făcut firea dator trupului. Iar toate cele ce s-au iscodit pe deasupra, prin născocirile celor ce se dedau desfătărilor, sînt neghina adăugată la sămânță. Să-mînța stăpînului casei e grîul, iar din grîu se face pîinea. Iar desfătarea e neghina ce s-a semănat de duşman lîngă grâu. Dar oamenii, părăsind slujirea firii prin cele de trebuință, se îneacă cu adevărat, cum zice un-

79. **Aci e implicată elasticitatea legilor firii trupeşti de a se lărgi în cele spirituale, sau putința trupului de a se lăsa copleşit şi îngrădit de aceste legi, ca animalele. Dar animalele slnt In starea aceasta prin fire. Omul Insă poate cădea în această «ture Împotriva firii lui. In trup se ponte duce în veci viața îngerească, contrar convingerii origeniste.**

deva Cuvîntul, prin străduința după cele deşarte şi rămîn neroditori, sufletul lor ocupîndu-se pururea cu acestea.

Mie mi se pare că aceasta o spune poate cu înțelepciune şi Moise prin ghicitură, întâțişînd Evei pe şarpe ca chip al plăcerii prin gustare. Căci spun unii că dacă această fiară, sau şarpele, îşi ascunde capul în deschizătura în care pătrunde, nu poate fi scos uşor de acolo de cei ce-1 trag de coadă, solzii cozii împotrivindu-se celor ce îl trag cu sila. Şi pă-trunzînd el neîmpiedicat înainte, uşurat în alunecare de netezimea cojii, e cu neputință scoaterea lui prin partea din urmă, împotrivindu-se prin colțurile solzilor. Înțelesul acestora arată, socotesc, că trebuie să ne păzim de intrarea şi pătrunderea plăcerii în lăuntrul sufletului şi să ne închidem pe cît putem deschizăturile ființei. Astfel se va păzi curată viața

omenească de amestecarea fiarelor în ea. Dar dacă vor afla acestea Vreun loc de intrare în noi, ivindu-se vreo deschizătură între încheieturile noastre, şarpele plăcerii se va cuibări prin acestea, făcîndu-se greu de scos din lăuntrul cugetării, datorită solzilor cojii. Iar auzind de solzi, înţelege prin ei, ca printr-o ghicitură, prilejurile de multe feluri ale plăcerilor. Căci după înţelesul general patima plăcerii este o singură fiară ,■ dar chipurile de multe feluri ale plăcerilor, oare se strecoară prin simţuri în viaţa omenească, sînt solzii din jurul şarpelui, îm-plîntaţi în ea ca o mare felurime a patimilor.

Dacă deci te fereşti de sălăşluirea fiarei în tine, păzeşte capul ei, adică prima momeală a răului. La aceasta te îndeamnă ghicitură poruncii Domnului : «El va privi la călcîiul tău şi tu vei privi la capul lui» (Bac, 3, 15). Nu da şarpelui cale de trecere cînd se Urăşte spre lăuntrul tău şi aduce de la cel dintîi început tot ce trage după el. Rămîi la ceea ce îţi este de trebuinţă. Să-ţi fie hotar al grijii de viaţă împlinirea trebuinţei cu ceea ce se nimereşte. Iar dacă sfătuitorul Evei ţi-ar vorbi şi ţie despre ceva frumos la vedere şi dulce la gustare şi ai căuta, pe lîngă pîine, ceva pregătit şi amestecat cu unele dulcețuri, iar prin acestea ţi-ai duce pofta In afara hotarului celor de trebuinţă, să vezi pe şarpe tîrîndu-se pe ascuns spre lăcomie. Căci tîrîndu-se de la hrana de neapărată nevoie, la mînoarea pregătită, se va muta la ceea ce e dulce ochilor, căutînd vase strălucitoare, slujitori rafinaţi, pături.de mătase, saltele moi, acoperă-minte străvezii şi ţesute cu aur, fotolii, scăunele cu trei picioare, băi, bazine, ţevi prin care curge apa răcoritoare, carafe de vin, spălătoare, candelabre, căţui cu aromate. Pentru aceasta intră şi pofta lăcomiei. Căci pentru adunarea şi pregătirea acestora e nevoie de venituri prin care se cîştigă cele dorite. Deci trebuie să plîngă cutare şi să se vaete vecinul şi să ajungă mulţi în sărăcie, prin lipsirea de ale lor, ca prin lacrimile lor să se facă strălucitoare veselia din jurul mesei tale.

Iar deoarece în acestea se află încolăcit şarpele şi se umple pântecele pe cît îi este voia, după aceste saturări, cel ce se ghiftuleşte e tras prin întăririle muşchilor, spre furia desfrîului. Iar aceasta este cea mai de pe urmă dintre patimile omeneşti.

Ca să nu se întîmple nici una din acestea, e bine să ne ţinem viaţa mărginită la folosirea pîinii, căutînd ca adaus numai ceea ce e adăugat de firea însăşi. Iar aceasta este buna conştiinţă, oare îndulceşte pîinea prin dreapta împărtăşire de ea. Iar dacă voieşti să-ţi îndulceşti şi simţirea gâtlejului, să-ţi fie mijloc de îndulcire neîndestularea şi neadăuga-rea saturării la saturare, netocirea poftei prin ghiftuire, ba şi sudorile împlinirii poruncilor, puse înaintea mâncării : «în sudoare şi osteneală să mănânci pîinea ta» (Fac, 3, 19). Ai aci prima mâncare pregătită de către Cuvîntul [90].

îţi ajunge să-ţi ocupi mintea pînă la această trebuinţă. Mai bine zis să-ţi legi sufletul cu grija pîinii pînă la aceasta. Deci spune Celui ce scoate pîinea din

90 Mîncarea principală pregătită de Dumnezeu este pentru trup ceea ce e cuvîntul pentru suflet. Aceasta e pîinea. Pîinea trebuie cîştigată cu osteneală, deşi pe de altă parte e dată de Dumnezeu. Ea nu trebuie să fie furată de la alţii prin vicleşug. Osteneala aceasta e o cruce mîntuitoare legată de ea. Dulceaţa nepă-cătoasă a mîncării e nesăturarea cu ea şi osteneala pentru cîştigarea ei.

pământspune Celui ce hrăneşte corbii, Celui ce dă hrană la tot trupul, Celui ce deschide mîna şi umple toată vietatea de bună-voire (Ps., 146, 16) : de la Tine e viaţa mea ; de la Tine să-mi fie şi ceea ce ţine viaţa mea. «Dă-mi Tu pîinea», adică să am hrana din osteneli drepte. Căci dacă Dumnezeu e dreptatea, nu are pîinea de la Dumnezeu cel ce are mîncarea din lăcomie [91]. Tu eşti stăpîn peste dorinţa ta, dacă nu ai belşugul din cele ale altora, dacă nu ai venitul din lacrimile altora, dacă nimeni n-a flămînzit pentru saturarea ta, dacă nimeni n-a suspinat pentru ghiftuirea ta ; cînd pîinea aceasta este a lui Dumnezeu, e rodul dreptăţii, e spicul păcii, neamestecat cu seminţele neghinei şi nepătat de ele [92]. Dar dacă te osteneşti pentru cele străine şi ai în ochi nedreptatea şi întăreşti prin zapise cele cîştigate pe nedrept şi apoi zici lui Dumnezeu : «Dă-mi pîinea», nu Dumnezeu, ci altul ascultă acest cuvînt. Căci rodul nedreptăţii îl rodeşte fiinţa vrăjmaşă. Cel ce se stră-

duieştc pentru dreptate primeşte plinea de la Dumnezeu, iar cel ce se străduieşte pentru nedreptate e săturat de făcătorul nedreptăţii.

Deci îndreaptă spre Dumnezeu cererea pîinii, privind spre conştiinţa La, ştiind că nu are Hristos părtăşie (comunicare) cu veliar. Căci dacă aduci daruri din nedreptate, darul tău este răsplata adusă de cîine şi de desfrînată[53],- şi dacă îmbraci în strălucirea dărniciei sporirile bogăţiei tale, vei auzi pe proorocul ce se scârbeşte de darurile unora oa «iccştia : «Ce-mi trebuie mie mulţimea jertfelor voastre ?, zice Domnul. Sint sătul de arderile de tot ale cârmuirilor şi grăsimea mieilor şi sîngele taurilor şi al ţapilor nu-1 voiesc» (Is., 1, 11); şi «Mi-e scârbă de tămîie» (Is., 1, 13). Iar în altă parte, cel ce jertfeşte un viţel e socotit ca un cîine (Is., 66, 5). Dacă ai deci pîine de la Domnul, adică din osteneli drepte, poţi să-I şi dăruieşti Lui din rodurile tale.

Bun este şi adausul «astăzi». Căci zice : *Pîinea cea spre fiinţă dă*-ne-o *nouă astăzi.* Acest cuvînt cuprinde o altă învăţătură dreaptă (altă filosofic) : ca să afli prin cele ce le spui că viaţa omenească este trecătoare. Numai clipa de faţă e proprie fiecăruia. Nădejdea viitorului rămîne în nesiguranţă. Căci nu ştim ce va naşte ziua care vine (Prov., 27, 1). La ce să ne frământăm cu grijile viitorului? «Ajunge, zice, zilei răutatea ei» (Mt., 6, 34), numind răutatea reaua pătimire. De ce să ne îngrijim de ziua de mâine ? De aceea, prin cele oe-ţi porunceşte pentru azi, te opreşte de la grija pentru mâine. Numai că nu-ţi spune prin acest cuvînt : Cel ce ţi-a dat ziua îţi

---

91 Nu angaja tot sufletul în grija pentru mîncare. Lasă-i numai grija pentru strictul necesar şi cere-I şi lui Dumnezeu această grijă, ca sufletul să rămînă liber pentru cele înalte. Dumnezeu îngăduie şi abuzul lăcomiei de bunurile ce le-a creat El, pentru libertatea dată oamenilor, pentru faptul că ei nu pot creşte spiritual decît prin libertate. Dar după abuz urmează, mai curînd sau mai tîrziu, pedeapa.

92 **Cînd cauţi hrana din lăcomie, eşti stăpînit de lăcomie. Trebuie să fii stăpîn şi peste dorinţa de cele trupeşti. Altfel, eşti robul dorinţei. Dar nu o cauţi din lăcomie, cînd ceri lui Dumnezeu numai pîinea necesară. Aşteptarea ei de la Dumnezeu te va opri să nedreptăţeşti prin lăcomie pe alţii, te va opri să ajungi robul dorinţei. Conştiinţa că Dumnezeu îţi dă pîinea te opreşte de la răpirea bunurilor altora şi de la lăcomie.**

dă şi cele de trebuinţă ale zilei. Cine face să răsară soarele ? Cine va face să dispară întunericul nopţii ? Cine ţi-arată raza luminii? Cine întinde cerul de jur-împrejur, ca să apară luminătorul deasupra pământului ? Oare Cel ce ţi-a dat ţie aceste lucruri aşa de mari are nevoie de ajutorul tău ca să împlinească ceea ce o de trebuinţă trupului tău ? Cu oe se străduieşte firea dobitoacelor pentru viaţa lor ? Care sînt cămările corbilor ? Oare, magazinele vulturilor ? Nu se îngrijeşte de viaţa lor singură voia dumnezeiască, prin caro se ţin toate ?

Apoi boul, sau asinul, sau altul dintre dobitoace îşi are înţelepciunea sa învăţată de la sine, din fire, şi-şi împlineşte ou rînduială ceea ce ţine de timpul de faţă, iar pentru cele următoare n-are nici o grijă. Iar noi, de ce avem nevoie de sfătuitori pentru a înţelege viaţa aceasta sfărâmicioasă şi trecătoare în trup ? De ce nu învăţăm din întmplările străine ? De ce nu ne cuminţim din viaţa noastră ? La oe i-au folosit mulsă. **Omul care răpeşte ca un cîine şi desfrînată care cîştigă din desfrîu aduc lwl Dumnezeu un dar murdar, pnin care voiesc să li se aprobe modul urît de cîş-tlgare, fie el din trecut, fie din viitor. Prin el, respectivii voiesc să-L facă pe Dumnezeu solidar cu** ei **în modul lor de clştigare.**

tele frâm întări bogatului acola care s-a încrezut In mu Ho nfidojdi deşarte, dărîmind, zidind, udumind, dcisfătîndu-se, cheltuind lungi răstimpuri de ani în deşertăciunea nădejdilor legato de magazii ? Nu i-a dovedit o singură noapte toată nădejdea visurilor sale ca un vis deşert, plăsmuită din deşertăciuni ? Viaţa în trup este numai a timpului de faţă. Cea aşteptată prin nădejde este a sufletului. Dar lipsa de minte a oamenilor greşeşte în întrebuinţarea amîndurora : viaţa trupească o prelungim prin nădejdi ,• pe cea a sufletului o atragem în desfătarea de cele de faţă. Do aceea, sufletul ocupîndu-se cu ceea ce se vede se înstrăinează în chip necesar de nădejdea care este şi dăinuieşte[93]. Şi sprijinindu-se prin nădejde pe cele nestatornice, nu poate ţine nici viaţa aceasta şi nu o aro nici pe aceea.

Să învăţăm deci prin sfatul acesta ce trebuie să cerem azi şi ce, pe urmă. Pîinea e a trebuinţei de azi, iar împărăţia e a fericirii nădăjduite. Zicînd «pîine», a cuprins toată trebuinţa trupească. De le vom cere acestea, va fi vădit înţelegerii celui ce se roagă că se ocupă cu cele trecătoare. Iar de va cere ceva din bunătăţile sufletului, va şti că cererea lui priveşte spre ceea ce e veşnic şi fără sfîrşit, spre oare se porunceşte celor ce se roagă să privească în chip deosebit, oa spre ceea ce e mai maro şi de prima trebuinţă ce trebuie împlinită. «Căutaţi, zice, împărăţia şi dreptatea şi toate acestea se vor adaogă vouă» (Mt., 6, 33 ; Le, 12, 31), în Hristos Iisus, Domnul nostru. Căruia se cuvine slava şi stăpînireu în recii vecilor. Amin.

Cuvîntul V

Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri! Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci nc mîntuieşte de cel viclean !

93Sfîntul Grigorie numeşte aci «nădejde» pe Cel nădăjduit sau cele nădăjduite. Pentru că este o strînsă legătură între ele. Nădejdea tare şi sigură are Intr-un anumit fel în sine cele nădăjduite, sau gustarea lor oa o arvună. Iar Întrucît Dumnezeu (sau cele ale Lui) este şi subzistă cu adevărat, nădejdea se numeşte şi ea cea care este şi subzistă cu adevărat (ouaijţ xal 6<ftaţu>aT|ţ). Ea este, pentru că Dumnezeu In care nădăjduim se impune experienţei cu o supremă tărie şi pentru că El ni Se va dărui cu adevărat şi veşnic. Toate lucrurile lumeşti nădăjduite nu se ştie dacă le vom mui apună şi nu vor dura decît scurt tlnip. Iile nu subzistă cu adevărat.

înaintîind, cuvîntul a ajuns la cel mai înalt vîrf al virtuții. Căci prin cuvintele rugăciunii descrie cum voieşte să fie cel ce se roagă lui Dumnezeu, care aproape că nu se mai arată în hotarele firii, ci s-a făcut asemenea lui Dumnezeu însuşi prin virtute, încît pare să fie alt dumnezeu, prin faptul că face acelea pe care numai Dumnezeu le poate face. Căciiertarea greşelilor este o faptă proprie lui Dumnezeu şi ou totul deosebită [94]. Pentru că s-a spus că «nimeni nu poate ierta păcatele decît singur Dumnezeii» (Le, 5, 21). Dacă deci imită cineva în viața lui trăsăturile firii dumnezeieşti, el ajunge în oarecare fel oa Acela a Cărui imitare o arată în chip vădit[95].

Ce învață deci Cuvîntul ? întîi să dobîndim îndrăznirea prin fapte şi apoi să cerem iertarea păcatelor de mai iraainte. Acestea ni le spune prin cuvîntul de față, că cel ce se apropie de Binefăcătorul, să fie binefăcător, de Cel bun, bun ,• de Cel drept, drept; de Cel iertător, iertător ; de Cel iubitor de oameni, de oameni iubitor. Şi toate celelalte la fel: cel ce se apropie de Cel blînd, de Cel îngăduitor, de Cel dăruitor de bunătăți şi de Cel împărțitor de milă şi de tot ce se mai vede în jurul lui Dumnezeu, să se facă asemenea, prin libera voință, cu fiecare din acestea şi aşa să-şi însuşească îndrăzneala rugăciunii.

Deci cel ce păstrează supărare pe cel ce i-a greşit s-a rupt, prin felul său de purtare, din legătura cu iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Căci ce legătură este între iubirea de oameni şi cruzime, între simțirea iubitoare şi sălbăticie ? Sau între celelalte ce se cugetă contrare răului, ou care nu se poate amesteca ceea ce le este protivnic ? Cel stăpînit de una din acestea, cu siguranță că s-a despărțit de contrarul ei.

Căci precum cel ce a ajuns în moarte nu este in viață, şi cel ce se împărtăşeşte de viață s-a despărțit de moarte, la fel trebuie numaidecît ca cel ce se apropie de iubirea de oameni a lui Dumnezeu să fi ieşit din toată cruzimea.

Iar cel ce a ajuns în afară de toate cele cunoscute oa rele, se face, **In** oarecare fel, prin această deprindere, dumnezeu, dobîndind pe seama

---

94 Iertarea reală a păcatului, ridicarea reală de pe conştiință a răului făcut cuiva, vindecarea reală a rănii lăsate de el în conştiință, e o faptă pe care numai Dumnezeu o poate face. El îți dă liniştea conştiinței pentru veci. Şi prin aceasta Iți dă adevărata libertate. în faptul că omul poate ierta şi el, sau că simți şi iertarea de la el ca o despovărare, ca o vindecare, se arată că Dumnezeu lucrează prin omul care iartă„ că el a devenit în adevăr asemenea lui Dumnezeu, sau că e chipul lui Dumnezeu, avînd pe Dumnezeu în sine. în povara netrecătoare, în rana neistovită a mustrării pentru răul săvirşit cîndva împotriva cuiva, se arată eternitatea viitoare a omului în nefericire şi valoarea eternă, sau existența eternă a celui căruia i-ai făcut un rău. Numai Dumnezeu poate scăpa pe om de această mustrare sau rană. Iar cel căruia i s-a greşit poate face şi el aceasta numai din puterea lui Dumnezeu lucrătoare în el, care are săditâ această iubire în el şi, cu toată piedica ce-a voit să i-o pună altul în oale, vede asigurată viața sa eternă în Dumnezeu. Dar această viață eternă n-o poate avea decît din viata lui Dumnezeu, in care nu poate să se afle decît iertînd şi el, ca şi Dumnezeu.

95 Imitarea nu-i o conformare de la distanță cu Cel luat ca model. Ci iubirea lui față de Acela,' fiind întemeiată de iubirea Aceluia față de el, aduce cu sine o putere de la Acela, prin care poate imita. Dar iubirea Aceluia, venită în el, întipăreşte trăsăturile iubitoare ale Aceluia în el, făcîndu-1 nu numai asemenea Lui, ci ca pe Acela, ca un al doilea acela unit cu Acela. Asemănarea cuiva cu altul realizează unirea lui cu acela, cu păstrarea lui ca persoană neoonfundată cu acela.

sa cec-a ce cugeta raţiunea în jurul Urii dumnezeieşti. Vezi la ce mărire înalţă Domnul, prin cuvintele dumnezeieşti, pe cei ce le ascultă, prefăcînd în oarecare fel firea omenească într-una dumnezeiască şi legiuind ca cei ce se apropie de Dumnezeu să se facă dumnezei ? Pentru ce se apropie de Dumnezeu cel ce tremură de frică asemenea unui rob şi e biciuit de cugetul său? Pentru ce scoţi de la tine îndrăzneala, cea oare se alia în libertatea sufletului şi a fost de la început sădită în fire [96] ? Pentru ce linguşeşti prin cuvinte pe Cel ce nu poate fi înşelat de linguşire V Pentru ce aduci cuvinte de slujire şi de linguşire Celui ce vede **faptele** V Poţi să te faci stăpîn pe tot ce e bun al lui Dumnezeu dacă eşti liber ln cuget[97]. Fă-te tu însuţi judecătorul tău. Dă-ţi ţie însuţi sentinţa mîntui-toare. Ceri de la Dumnezeu să ţi se ierte păcatele ? Iartă tu, şi Dumnezeu întăreşte[98]. Căci judecata asupra celui de o fire cu tine, peste care eşti stăpîn, se face o sentinţă asupra ta, aşa cum este [99]. Şi cele ce le hotărăşti despre tine se întăresc prin judecata dumnezeiască.

Dar cine ar putea descoperi după vrednicie măreţia cuvîntului dumnezeiesc ? Pentru că el întrece orice tîlcuire prin alte vorbe : *Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri.* Cele oe îmi vine să le cuget despre aceasta sînt o îndrăzneală chiar a le primi în minte ; cu atît mai mult, a le înfăţişa înţelesul prin cuvînt. Căci ce înseamnă ceea ce se spune? Precum Dumnezeu Se îmbie spre imitare celor ce fac binele, cum a zis Apostolul: «Fiţi următori mie, precumşi ou, lui Hristos» (I Cor., 4, 1G), uşa şi dimpotrivă, voieşte ca simţirea ta să-i fio Lui pildă spre bine[0]*. Adică într-un fel oarecare se schimbă poziţiile. Deci îndrăznim să nădăjduim că, precum noi săvîrşim binele prin imitarea lui Dumnezeu, aşa imită şi Dumnezeu cele ale noastre cînd săvîrşim binele, ca să spui şi tu lui Dumnezeu : «Fă şi Tu ceea ce am făcut eu ; imită pe robul Tău, Tu Stăpînul, pe săracul şi lipsitul, Tu împărate al tuturor ,- am iertat eu greşelile, să nu respingi nici Tu pe cel ce Te roagă ; l-am lăsat să plece vesel pe cel ce mi-a greşit mie, aşa

88. Linguşitorul e stăpînit de frică faţă de cel pe care-1 linguşeşte. De aceea nu e deplin sincer, sau nu e liber în dialogul lui cu acela, nu-şi descoperă ceea ce are în suflet. Laudele ce le aducem lui Dumnezeu nu sînt linguşiri, ci expresiile simţirii sincere a bunătăţii şi măririi Lui. In linguşire nu e o asemenea recunoaştere sinceră a calităţilor pe care le laudă linguşitorul. Nu e o convingere sinceră despre ele. Caracterul nelinguşitor al unor laude se vede din acoperirea lor prin fapte. Pe Dumnezeu nu-L poţi înşela prin cuvinte neadevărite de fapte, deci prin linguşiri, căci El vede dincolo de cuvinte faptele tale.

96 Îndrăzneala sfântului către Dumnezeu se cuprinde în libertatea lui de patimi. El nu se teme, pentru că are un suflet de copil care nu cunoaşte patima şi vede zîmbetul lui Dumnezeu îndreptat spre el. El se vede în această neamenînţat de îndreptatea lui Dumnezeu. Între el şi Dumnezeu e o legătură de iubire deplină. Cine iubeşte nu se teme şi de aceea e liber. Omul a fost creat de Dumnezeu ca fiinţă liberă, căci a fost creat pentru dialogul cu Dumnezeu în iubire. Şl un dialog în iubire, în care fiecare descoperă celuilalt tot ce este în sine, sau îşi mărturiseşte iubirea sa faţă de acela, sau se dă pe sine întreg aceluia, nu poate avea loc decît în libertate, în lipsa' de frică, în intimitate deplină; unde e frică, nu e un dialog deplin comunicativ, nu e o comuniune desăvîrşită.
97 Dumnezeu voieşte să devii proprietarul bunătăţii Lui. E o bucurie pentru El să devii astfel; să ierţi cu bunătatea cu care iartă El. Nu Ii este ciudă să te faci bun ca El. Numai nouă ne e ciudă cînd cineva e mai bun ca noi, sau măcar ca noi, sau aproape ca noi. Iar aceasta înseamnă că nu sîntem buni cu adevărat.
98 Sentinţa de mîntuire a ta ţi-o dai tu însuţi, întrucît dai sentinţa de iertare ti celorlalţi. Atunci ară|i că te-ai făcut bun, că ai sr-ăpnt de robia păcatului.
99 Judecită ta asupra altuia so face judecată asupra ta aşa cum osie, de o iertate.ire pentru titlu], o iertătoare şl pentru tine, şi Invers.

fă şi Tu cu cel ce Ți-a greşit Ție. Să nu faci pe datornicul Tău mai trist decît l-am făcut eu pe al meu ; prin amîndoi să se dea mulțumită egală celor ce cer [100]. Prin amîndoi să se dea iertarea egală datornicilor, adică datornicului Tău şi datornicului meu. Datornicul meu e cutare ; al Tău sînt eu [101]. Simțirea pe care am arătat-o eu față de acela, aceasta să o ai şi Tu față de mine. Am dezlegat, dezleagă-mă ,• am iertat, iartă-mă ; am dovedit multă milă față de cel de o fire cu mine, imită iubirea de oameni a robului Tău, Tu care eşti Stăpînul.

Dar mai grele sînt greşelile mele față de Tine, ca cele săvîrşite de acela față de mine. O recunosc aceasta. Dar socoteşte şi aceasta, cît de mult mă întreci în orice bine. Căci eşti drept, ca să ne dăruieşti pe măsura puterii Tale mila pentru păcatele noastre [102]. Eu am arătat puțină iubire

92. Dumnezeu ne ia pe noi ca pildă, cînd iertăm. Şi ne iartă pe noi, odată ce noi am iertat pe alții. Fă, Doamne, ce am făcut eu. Dumnezeu se ia după om, dar omul a săvîrşit un act, cum este iertarea, totuşi din puterea lui Dumnezeu şi ştiind despre alte cazuri cînd Dumnezeu a iertat.

do oameni, c ă c i nu încăpea mai multă în firea mea. Dar la Tine, puterea nu împiedică marea dărnicie pe care vrei s-o arăți»

Dar vom înțelege într-un chip mai potrivit iubirii de oameni cuvîntul rugăciunii, dacă vom fi călăuziți prin adîncirea înțelesului lui spre o viață mai

100 Şi eu mulțumesc lui Dumnezeu care îmi cere să iert şi cel care îmi cere Iertare îmi mulțumeşte că i-am dat-o.

101 Cînd iert, sînt iertat. E de folos nu numai celui iertat de mine, ci şi mie. Amîndoi Ii mulțumim lui Dumnezeu, eu pentru că mă iartă fiindcă am iertat, acela pentru că se simte iertat prin mine de Dumnezeu însuşi. Chiar oa să iert, a trebuit Kă rog pe Dumnezeu să-mi dea putere să iert, dar II rog şi pentru iertarea mea de către El, pentru iertarea ce-o dăruiesc eu.

102 Am păcătuit lui Dumnezeu nesfîrşit mai mult decît mi-a păcătuit semenul meu. Pe de altă parte Dumnezeu e nesfîrşit mai bun decît mine. De aceea, mila Lui față de mine poate să fie cu mult mai mare decît a mea față de acela. Deci ea poate corespunde cu numărul cu mult mai mare al păcatelor mele față de El. Aceasta ține iarăşi de dreptatea iui Dumnezeu. E drept să-mi dea mai mult decît dau eu semenului, pentru că are mai multă bunătate. Dar şi eu dau iertare din bunătatea Lui revărsată în mine. Iar dreptatea Lui nu-L obligă să ne ierte. Noi sîntem Insă obligați să iertăm, pentru că toți păcătuim unii împotriva altora. Pe Dumnezeu Insă nu-L putem supune unei legi a dreptății. In acest caz nu s-ar mai manifesta în mila Lud libertatea Lui. în. planul iubirii sîntem într-ain alt plan decît al dreptății în sensul rigid al cuvîntului. Chiar noi cînd iertăm ieşim din planul rigid, silit, al dreptății, ne aflăm în planul libertății. Dacă am ierta numai pentru că sîntem obligați să iertăm şi n-am ierta din smerenie şi iubire, iertarea noastră n-ar fi deplină. De aceea, în iertare ne ridicăm în planul iubirii. Totuşi acesta nu e opus planului dreptății, ci, dacă se poate spune aşa, e planul unei dreptăți superioare, al stării noastre cu adevărat drepte, nestrîmbate de păcat.

înaltă. Să cercetăm deci ce sînt acelea cărora le este supusă firea omenească. Şi oare, acelea pe care avem puterea să le iertăm. Căci cunoscînd acestea, vom avea o oareoare înțelegere a covîrşitoarei mărimi a bunătății dumnezeieşti. Deci să începem înşirarea păcatelor omeneşti față de Dumnezeu.

Prima pedeapsă căreia a fost supus omul din partea lui Dumnezeu a fost că s-a despărțit pe sine de Făcătorul său şi s-a rostogolit spre vrăjmaşul său, fugind şi depărtîndu-se de Stăpînul său cel după fire. A doua, că a schimbat libertatea stăpînirii de sine, cu robia păcatului şi a ales în locul împreunei-viețuiri cu Dumnezeu chinul tiranizării de către puterea stricătoare. Dar şi faptul de a nu privi spre frumusețea lui Dumnezeu şi de a-şi întoarce fața spre urîciunea păcatului[103], cărui rău ar putea să-i urmeze ? [104] Iar nesocotirea bunătăților dumnezeieşti şi alegerea în locul lor a dulceților viclene, în ce parte a pedepsei s-ar pune ? Dispariția chipului, stricarea peceții dumnezeieşti, întipărită în noi de la prima zidire, pierderea drahmei, plecarea de la masa părintească, amestecarea în viața puturoasă a porcilor, cheltuirea bogății de mare preț şi toate păcatele asemănătoare cîte se pot cunoaşte din cuvintele Scripturii, ce cuvînt le-ar putea

96. Noi putem voi să facem mai mult decît putem. Puterea ne e mai mică decît bunăvoința. La Dumnezeu puterea nu e mai mică decît bunătatea ce voieşte să o arate. Sau bunătatea e aşa de puternică, încît nu are nici o slăbiciune in manifestarea ei. In aceasta stă adevărata atotputernicie a lui Dumnezeu. E o atotputernicie egală cu bunătatea ce vrea să o manifeste. Nu în forțele desfăşurate conform unor legi se arată puterea, ci în măsura arătării personale şi libere a bunătății. Căci binele e cel mai greu de făcut. Atotputernicia adevărată e a Persoanei supreme, nu a unei esențe supuse inconştient unor legi. Esența e strict limitată de aceste legi.

înşira ?

Deoarece deci, pentru unele ca acestea, omul e supus suportării pedepsei lui Dumnezeu, mie mi se pare că cuvîntul călăuzeşte prin învățătura rugăciunii, să nu se încreadă cineva, în cererea îndreptată spre Dumnezeu, în conştiința lui curată, chiar dacă s-ar fi despărțit cît de mult de greşelile sale. Căci poate cineva, după ce, prin porunci, şi-a călăuzit viața asemenea tînărului aceluia bogat (Le, 18, 21), are îndrăzneala să se laude cu viața sa şi să spună lui Dumnezeu că : «toate

103 Bunătatea sau curăția lui Dumnezeu este frumusețea ; păcatul sau răul _esto urîciunea. In ordinea spirituală, frumusețea nu e altceva decît binele, şi urîciunea nu e altceva decît răul. Dar şi în om, bunătatea se reflectă ca frumusețe prin ochi, ca o frumusețe care luminează toată fața.
104 E greu de despărțit între păcat şi pedeapsa pentru el. Nu e cronologic întîi păcatul săvîrşit de om şi apoi pedeapsa adusă de Dumnezeu. Ci însuşi păcatul cuprinde în sine pedeapsa. Omul se pedepseşte el însuşi pe sine păcătuind. Despărțirea rie Dumnezeu e şi un păcat şi o pedeapsă, căci Dumnezeu rămîne despărțit de om, cu pedeapsă, prin voia păcătoasă a omului de a se despărți de El. Păcatul e şi o fapl.l a omului, contrară lui Dumnezeu, şi o pedeapsă, fiind robit de păcat. Nu există un alt rău, sau un păcat căruia i-ar putea premerge pedeapsa privirii spre uriciuma păcatului şi a neprivirii spre Dumnezeu. E proprie părinților Bisericii o înțelegere ontologică a păcatului, ca o rană adîncă produsă în firea însăşi a făpturii prin des părțirea de Dumnezeu, nu ca un simplu act exterior, juridic, de ofensă adusă lui Dumnezeu, Care aduce apoi pedeapsa cu oarecare efecte asupra firii. De aceea, mîntuirea de păcat, în gîndirea sfinților părinți, constă într-o refacere a firii omeneşti întîi în Hristos, apoi în cei ce se unesc cu El, dator.tă primirii acestei firi In Dumnezeu, nu într-o simplă declarare a omului ca iertat, în baza satisfacției aduse de Hristos Tatălui, în numele tuturor, fără o refacere, fără o sfințire şi o imdumne-zoirc n lui.

acestea le-am păzit din tinexețele mele» şi de aceea, întrucît n-a greşit nimic față de porunci, nu are nevoie prea mult să-şi ceară iertare, această nevoie avînd-o numai cei ce au păcătuit ,• şi că această cerere se cuvine să o facă cel întinat prin cur vie, sau că cererea de iertare îi este de trebuință numai celui ce s-a închinat idolilor prin lăcomie, sau că ân general îi este bine şi potrivit să alerge la mila lui Dumnezeu celui ce şi-a întinat conştiința sufletului prin vreo greşeală ,• dar dacă ar fi ca acel mare Ilie, sau ca cel în duhul şi puterea lui Ilie dintre cei născuți din femeie, sau ca Petru, sau ca Pavel, sau ca altul dintre cei mărturisiți ca mari de către dumnezeiasca Scriptură, la ce i-ar folosi acest cuvînt prin care să ceară iertare de greşeli, dacă nu e îndatorat cu nimic de pe urma vreunui păcat ?

Dar să nu îndrăznească cineva, gîndindu-se la acestea, să vorbească asemenea fariseului aceluia, care nici nu ştia ce este, după fire. Căci dacă ar fi cunoscut că este om, ar fi învățat de la Sfînta Scriptură că nu poate fi curat de orice pată. Pentru că zice aceea : «Nu e cu putință să se afle vre-un om care să trăiască fără de păcat nici măcar o singură zi» (Iov, 14, 5). Şi ca să nu se întîmple aceasta sufletului celui ce se apropie de Dumnezeu, Cuvîntul îi porunceşte să nu privească la faptele lui cele bune, ci să-şi aducă din nou aminte de greşelile de obşte ale firii omeneşti, de care se face fără îndoială şi el părtaş, ca unul ce e părtaş firii; şi să roage pe Judecătorul să-i dăruiască iertare de păcate Căci toți oamenii în parte se cuvine să rostim acest cuvînt, pînă ce vedem că în noi trăieşte Adam şi avem în jurul firii noastre aceste haine de piele şi frunzele trecătoare ale acestei vieți materiale pe care, după ce ne-am dezbrăcat de hainele proprii şi strălucitoare, ni le-am cusut nouă în chip păcătos, îmbrăcând desfătările, slăvirile, cinstirile trecătoare, mulțu-

mirile de o clipă ale trupului, în locul veşmintelor dumnezeieşti,• şi cîtă vreme

99. Apoi în textul grec este : «Şi ne iartă nouă datoriile noastre...». Dar cine şi-a împlinit datoriile față de toți oamenii pe care i-a cunoscut, sau care i-au ieşit în cale ? Toți sîntem datori tuturor. De aceea ne-a dat Dumnezeu totuşi iertarea fără ca să o merităm cu adevărat, sau fără să avem un drept la ea. El ține seama de iertarea relativă pe care o dăm noi altora, din condescendența Lui față de noi, sau pentru că vrea să facem şi noi nişte eforturi în creşterea spre El, spre asemănarea cu El.

vedem locul sălăşluirii trupeşti în care am fost osîndiți să petrecem, întrucît ne întoarcem spre Răsărit (nu pentru că numai acolo se vede Dumnezeu, căci Cel ce este peste tot nu e cuprins în nici o parte in chip deosebit, pentru că cuprinde la fel totul, ci pentru că la Răsărit a fost întîia noastră patrie, adică în raiul din care am căzut, căci a «sădit Dumnezeu raiul în Eden, la Răsărit»), deci cîtă vreme privim spre Răsărit şi avem în cuget amintirea căderii din locurile luminoase şi de la Răsărit ale fericirii, se cuvine să rostim acest cuvînt (al rugăciunii). Deci noi, cei de sub umbra smochinului cel păcătos al vieții (acesteia), cei aruncați din ochii lui Dumnezeu, cei ce ne-am rostogolit spre şarpe, care mănîncă pămîntul şi se strecoară în pămînt şi se Urăşte pe pieptul şi pe pîntecele lui şi ne sfătuieşte şi pe noi să facem aceleaşi lucruri, adică să ne bucurăm de cele ale pămîntului şi să ne tăvălim inima în gîndurile coborîte ce se tîrăsc pe jos, şi să ne tîrîm pe pîntece, adică să ne ocupăm cu viața de plăceri, aflîndu-ne în acestea asemenea risipitorului aceluia, după îndelungata ticăloşie pe oare am răbdat-o păs-cînd porcii,

bine este să ne folosim de aceste cuvinte, zicînd : *Şi ne iartă nouă greşelile noastre.* Căci chiar dacă e cineva Moise, sau Samuel, sau altul dintre cei înalți în virtute, va socoti nu mai puțin că i se potriveşte acest cuvînt, ca unul ce e om părtaş de firea lui Adam, deci părtaş şi de cădere.

Deoarece deci, precum zice Apostolul, «în Adam toți mor» (I Cor., 15, 22), se cuvine ca acel cuvînt care era potrivit lui Adam în scopul pocăinței să fie rostit de toți cei ce mor împreună cu el, ca, dîndu-ni-se iertare de păcate, să fim mântuiți iarăşi de Domnul prin hair, cum zice Apostolul.

Dar acestea s-au spus ca, cunoscînd înțelesul potrivit firii de obşte, să privim la cel mai special înfățişat în cuvintele acestea ale rugăciunii. Căci dacă căutăm înțelesul adevărat al cuvintelor acestea, nu socotesc că e de cuviință să ne îndreptăm cugetul spre ceea ce ține de fire îndeobşte. Pentru că ne ajunge conştiința ca să simțim trebuința cererii milei pe temeiul celor trăite de fiecare. Căci viața noastră, fiind trăită de noi pe pămînt în chip felurit, pe de o parte cu sufletul şi mintea, pe de alta, cu simțurile trupului, e greu, dacă nu ou totul cu neputință, să r.u fie împinsă de vre-o patimă spre păcat. De pildă : viața aceasta fiind împărțită în cea a trupului care se bucură prin simțuri, şi în cea a sufletului, arătată în lucrarea cugetării şi în mişcarea voii libere, cine e atit de înalt şi de mare ou înțelegerea, ca să se afle afară de întinăciu-aea păcatului ? Cine nu păcătuieşte cu ochii ? Cine e nevinovat cu auzul ? Cine e străin de plăcerea dobitocească a lăcomiei de mîncare ?

Cine e curat de păcatele din prilejul vreunor atingeri ? Cine n-a cunoscut ceea ce se spune prin ghicitură Scripturii : «Prin ferestre a intrat moartea» (Ier., 9, 21) ? Căci Scriptura a numit ferestre simțurile prin care sufletul cade, alipindu-se de lucrurile care-i plac. Şi ele deschid prin aceasta intrarea morții. De fapt ochiul se face adeseori intrare multor feluri de morți, privind la ceva care-1 mînie, sau îi stînneşte vre-o poftă, sau la ceva de oare se bucură fără folos, sau îl împinge la pizmă, sau **la** ceva care, făcîndu-1 să se mîndrească, îl duce apoi la ură, sau la vreo materie frumos colorată, sau la vreo alcătuire atrăgătoare prin forma ei, care face să alunece întreg spre poftă pe cel căruia îi place. La fel deschide fereastra morții urechea, primind prin cele ce aude multe patimi în suflet: frică, întristare, mînie, plăcere, poftă, revărsare de rîs şi cele asemenea. Iar plăcerea gustului este, cum ar zice cineva, maica multor păcate în parte. Căci cine nu ştie că mulțumirea lăcomiei de mîncare **e** rădăcina aproape a tuturor păcatelor din viață ? Pentru că din ea se naşte desfătarea, beția, lăcomia pîntecelui, risipa pentru mîncări alese, belşugul nemăsurat, saturarea, ospețele, lunecarea dobitocească şi nesocotită în patimile de necinste. De asemenea simțul pipăitului pricinuieşte cel mai de pe urmă dintre păoafe ,• căci toate cîte le săvîrşesc iubitorii de plăcere prin trup sînt boli ale atingerii prin simțul pipăitului, **a** căror descriere în parte ar fi foarte lungă.

Iar ciurda păcatelor cu sufletul şi cu voia liberă, oe cuvînt ar putea-o număra ? Din lăuntru, zice, pornesc cugetările viclene ; şi a adăugat lista gîmdurilor ce ne întinează.

Dacă deci din toate părțile se întind împrejurul nostru mrejele păcatelor, prin toate simțurile, prin mişcările din lăuntru ale sufletului, cine se va lăuda, cum zice înțelepciunea, că are inima curată ? (Prov., 20, 9). Cine e curat de întinăciune ?, cum zice Iov (14, 4). Iar întinăciunea este plăcerea protivnică curăției sufletului, oare e amestecată în multe chipuri şi în multe feluri în viața omenească, în suflet şi în trup, în gînduri, în simțiri, în mişcările cu voia, în cele oe se lucrează în trup.

Cine deci axe sufletul curat de pată ? Cine nu a fost rănit de îin-gîmfare ? Cine nu s-a rătăcit, dus de piciorul rnîndriei ? Pe cine nu l-a clătinat mîna păcătoasă? Piciorul cui n-a alergat spre vreun păcat? Pe cine nu l-a moleşit ochiul ieşind din rînduială şi nu l-a întinat auzul neținut în frîu şi nu l-a atras gustul spre el ? Inima cui n-a rămas ne-împiimsă spre mişcări deşarte ? [105]

Deoarece deci cele de oare sîntem In stare sînt mai dobitoceşti decît cele dobitoceşti şi în toate cele ce sînt deobşte ale firii, de obşte sînt şi păcatele, căzînd prin rugăciune la Dumnezeu, ne rugăm să ni se ierte păcatele. Dar o astfel de cerere este nelucrătoare, chiar dacă ar ajunge la auzul dumnezeiesc, dacă nu strigă împreună cu noi şi conştiința că împărtăşirea milei e un lucru bun. Căci cel ce socoteşte că e propriu lui Dumnezeu să fie iubitor de oameni — pentru că dacă nu ar socoti că-I este propriu aceasta, nu s-ar gîndi să ceară ceva ce-I este impropriu şi nepotrivit — se cuvine să întărească şi prin faptele sale judecata ce o 'are despre ceea ce e bun, ca să nu audă de la Judecător : «Doctore, vindecă-te pe tine însuți!» De ce-mi ceri mie iubirea de oameni pe care tu nu o împărtăşeşti altora ? Ceri iertarea datoriilor ; cum deci îl strîngi de gît pe cel ce-ți este dator ție ? Mă rogi să-ți şterg înscrisul împotriva ta, tu oare păstrezi cu grijă hîrtiile iscălite de cei datori ție. Ceri iertarea datoriilor, tu, care înmulțeşti prin dobînzi ceea oe ai împrumutat altora. Datornicul tău este în temniță şi tu, în casa de rugăciune. Acela e chinuit pentru datorii şi tu ceri să ți se ierte datoriile. Rugăciunea ta e neauzită, căci glasul celui chinuit o copleşeşte [106]. De dezlegi datoria trupească, ți

---

105Acestea sînt folosite contrar rațiunilor lor şi rațiunii unitare a fiinjei omului. De aceea, produc dezordine în cxm. Omul cade prin ele mai jos decît animalele, care sînt lipsite de o rațiune conştientă. Dar se foloseşte şi în aceasta de rațiune, ln sens rău, precum se foloseşte orice rău de o însuşire pozitivă corespunzătoare a flintei omeneşti. De acooa, omul este păcătos pe cînd animalul nu poate fi.

106Rugăciunea celui ce nedreptățeşte pe alții n-are în ea sensibilitatea delicată , dar pătrunzătoare, care se face luată în seamă de Dumnezeu. E ea însăşi grosolană, antipatică, cum e grosolan, antipatic autorul ei. Astfel în acela se simte existența unor oameni loviți de el. Loviturile date altora sînt stări de nesimțire fnfipte în el însuşi. E un fel de împletire între noi. Cei nedrepți poartă în ei, ca osînditori sau ca factori care-i împietresc şi-i înjosesc sufleteşte, pe cei osîndiți de ei. Rănile făcute altora şi purtate de aceia fără voie se reflectă în noi ca stări de grosolănie. Adică voia rea din rănile făcute altora se întoarce asupra noastră. Dacă nu ascultăm cererile de iertare şi de ajutor ale altora nu avem putere să ne facem rugăciunea simțită, auzită pentru că lipseşte delicatețea față de oameni care singură are intrarea la Dumnezeu. Nesimțirea unora față de alții copleşeşte rugăciunile lor către Dumnezeu şi în această slăbiciune şi necurăție a rugăciunii lor se face auzită la Dumnezeu lovitura dată altora, ca şi nepăsarea la rugăciunea acelora, neauzită de ei, chiar dacă ea nu e adresată direct lui Dumnezeu. Împletirea şi inter-condiționarea oamenilor e de multe feluri. Cel pe care-1 țin legat din răutate mă ține legat în voința de a mă înălța spre Dumnezeu. El poate fi liber, deşi pare legat de mine, pe cînd eu sînt legat de patimă, deşi par liber. Oamenii se pot face liberi unul pe altul prin iertare, sau unul se eliberează pe sine eliberînd pe altul, sau se leagă pe sine legînd sau erezînd că leagă pe altul. Nu altuia îi fac bine iertîn.du-1, ci mie. E ceea ce

se dezleagă legăturile sufleteşti. De ierți, eşti iertat. Tu-ți rosteşti judecata, tu-ți dai sentința, aduoînd prin judecata ta, față de cel dator ție, judecata de sus asupra ta.

se spune în propozițiile următoare din text. Prin iertare se intră In ambianța libertății adevărate, a puterii spiritului, superioară tuturor robiilor. E **ambianța lui Dumnezeu, a Duhului suprem şi sfînt, izvorul libertății şi al comuniunii, izvorul adevăratei puteri care eliberează. Dumnezeu mă face părtaş la libertatea Lui, dîndu-mi puterea să mă fac eu însumi liber eliberînd pe alții de puterea de a-mi determina prin judecată soarta mea veşnică, după cum voiese eu să fie soarta veşnică a altuia. Domnul a spus: «Cu ce măsură veți judeca, cu aceeaşi veți fi judecați». Cuvîntul implică şi înțelesul: «Cu ce măsură judeci, cu aceea te judeci». Cum vrei să rîn-duieşti soarta altuia, aşa ți-o rînduieşti pe a ta. Soarta mea bună o decid, voind soarta cea bună a altuia. Prin lovitura dată lui mă lovesc pe mine ;■ binele făcut lui e un bine făcut mie. Prin aceasta mă eliberez pe mine de ura împotriva lui. 29 — Grigorie de Nyssa**

Aceasta mi se pare că o învaţă Domnul şi în alt cuvînt, înfăţişînd invăţătuiria aceasta în chipul unei povestiri, în oare un împărat şezînd în scaun cu înfricoşare şi chemând la judecată pe slujitorii Lui, a cerut fiecăruia să dea seama despre cele chivernisite de ei (Mt., 18, 23, urm.). Fiind adus unul dintre datornici, acela în loc să plătească datoria, că-zind, s-a rugat să i se ierte. Apoi arătîndu-se împotriva unui împreună-slujitor cu asprime şi cruzime pentru o datorie măruntă, a mîniat pe împărat cu neîndurarea Iui faţă de împreună-slujitorul său. Atunci Acela a poruncit chinuitorilor să-1 scoată îndată din casa împărătească şi să i se prelungească muncile pînă ce va împlini pedeapsa egală cu datoria. Şi cu adevărat datoriile fraţilor noştri faţă de noi sînt ca nişte oboli mărunţi şi puţini la număr, faţă de păcattele noastre înaintea lui Dumnezeu, care sînt asemeneea unor zeci de mii de talanţi[107].

E, fără îndoială, păgubitoare ocara ce-ţi vine de la cineva, sau greşeala unui împreună-slujitor, sau gîndul de moarte ce ţi-1 poartă. Iar aceasta te face să te înfurii, înfierbîmtîndu-te la inimă, ca să te aperi de aceştia şi născoceşti orice spre pedepsirea celor ce te-au supărat, căci nu socoteşti, cînd mînia ţi se aprinde împotriva slujitorului, că nu firea, ci dorinţa de stăpânire a rupt firea omenească în firea robită şi stăpîni-toare. Pentru că Chivernisitorul tuturor a orânduit ca numai firea necuvântătoare să slujească omului. Căci zice proorocul că «toate le-a supus sub picioarele lui, oile şi dobitoacele, toate, încă şi păsările şi peştii» (Ps., 8, 8). De aceea, pe acestea le şi numeşte proorocia în alt loc roaba : «Celui oe dă dobitoacelor hrana lor şi verdeaţa spre a fi roabe oamenilor» (Ps., 148, 8). Dar pe om l-a împodobit cu stăpînirea de sine [108].

Deci, cel ce-ţi este supus prin obicei şi lege este egal cu tine prin cinstea firii. Căci nu şi-a luat fiinţa de la tine, nici nu vieţuieşte prin tine, nici n-a luat de la tine lucrările (energiile) trupeşti şi sufleteşti. Pentru ce fierbi deci împotriva lui cu mînie, cînd el a arătat vre-o ne-grijă, sau s-a despărţit de tine, sau te-a nesocotit pe faţă ? Trebuie să priveşti la tine însuţi, cum te-ai purtat faţă de Stăpînul care te-a plăsmuit şi te-a adus la fiinţă prin facere şi te-a făcut părtaş minunilor din lume ? Care ţi-a dat soarele spre bucurie şi ţi-a dăruit din stihii toatemijloacele ca să trăieşti : din pămînt, din foc, din aer şi din apă ? Care ţi-a dat harul Înţelegerii, simţirea cunoscătoare, ştiinţa deosebirii binelui şi răului ? Cît Ii eşti de credincios şi ascultător ? N-ai ieşit de sub stăpînirea Lui ? Nu ai schimbat-o cu stăpinirea vicleană ? Nu ai lăsat, cît te priveşte pe tine, deşartă casa Stăpînului, pierind din

107 Datoriile noastre către Dumnezeu se măsoară cu darurile ce ni le-a dat El. De aceea, niciodată nu ne putem achita de toate aceste datorii. El ne-a dat totul si ne dă în continuare totul. Numai dîndu-ne şi noi Lui în mod total ne achităm Intr-un fel de datoria faţă de El. Dar aceasta ne întoarce darul lui Dumnezeu infinit mal bogat şi pentru veci, încît eu nu-1 voi putea achita niciodată şi nici deplin.

108 Tot pasagiul acesta argumentează împotriva minierii pe cei ce sînt supuşi altora, cînd aceştia îi supără cu ceva pe stăpîni sau pe superiorii lor. Căci nu e propriu firii omeneşti, înzestrată cu stăpînirea de sine, să fie împărţită într-o parte caro stăplneşte şi într-o alta, care e stăpîmită de aceea.

locul în care ai fost rînduit să lucrezi şi să-1 păzeşti ? [109] Şi nu săvârşeşti, sau grăieşti, sau cugeti păcatele necuvenite amintite, sub mărturia lui Dumnezeu, Celui ce e pretutindeni de faţă şi pe toate le face ? [110]

Apoi aşa fiind şi atîta de datornic, socoteşti că dăruieşti ceva celui împrieună-slujitor, dacă-i treci cu vederea ceva din cele greşite de el faţă de tine ? [105 b]

Dacă voim deci să-I aducem lui Dumnezeu cererea pentru mila şi iertarea Lui, să înzestrăm conştiinţa noastră cu îndrăzneală, făcînd din viaţa noastră o susţinătoare a acestor cuvinte şi să spunem cu adevărat: «Şi noi am iertat datornicilor noştri».

Dar ce vrea să spună ceea ce adaugă în cele următoare prin cele spuse ? Căci socotesc că e de trebuinţă să nu lăsăm nici aceasta necercetată, ca, ştiind pentru ce ne rugăm, să aducem cererea cu sufletul şi nu cu trupul: *Şi nu ne duce* pe *noi în ispită, ci ne mîntuieşte de cel viclean.*

Oare e deci, fraţilor, înţelesul celor spuse ? Mie mi se pare că Domnul numeşte pe cel rău în chip felurit, dîndu**-i** multe nume după deosebirile relelor lui lucrări : diavolul, belzebul, marnona, stăp'**înitoTuI** lumii, ucigătorul de oameni, vicleanul, tatăl minciunii şi altele ca acestea. Poate că şi *ispita* este un nume ce i se dă lui, pentru ceva din cele cugetate despre el şi această presupunere ne-o întăreşte legătura în care se află cele spuse. Căci zicînd : «Nu ne duce pe noi în ispită», a adăugat: «ci ne izbăveşte de cel viclean», arătînd că prin amîndouă numele ne

Înfăţişează acelaşi lucru. Căci dacă cel ce nu intră în ispită este numaidecît in afară de cel viclean, şi cel ajuns în ispită se află numaidecît în **oel** viclean, ispita şi cel viclean sînit una, după înţelesul lor.

Ce ne porunceşte deci această învăţătură a rugăciunii ? Să rămînem afară de cele văzute în lumea aceasta. Căci zice în altă parte către ucenicii Săi : «întreaga lume zace în cel rău (viclean)». Deci cel ce voieşte să fie în afară de cel viclean va

---

109 Inzestrînd pe om cu stăpînirea de sine, Dumnezeu i-a dat un har care II face într-un fel oarecare egal cu El, sau după chipul Lui, sau deschis vieţii nesfîrşite a Lui. Căci e firesc ca toate cele create de Dumnezeu, fiind infinit inferioare Lui, să-I fie roabe Lui şi unele altora, prin legi puse asupra tuturor. Dar pe oameni i-a ridicat peste treapta aceasta proprie făpturilor, făoîndu-i stăpîni pe ei înşişi şi, prim aceasta, fraţi întru libertate şi părtaşi de libertatea lui Dumnezeu.

110 E vorba de raiul de la început, de împreuna-vieţuire cu Dumnezeu, în rnsn Lui, în preajma Lui, părtaşi de fericirea Lui; e vorba de sufletul plin de pomii curaţi ai virtuţilor, sădiţi de Dumnezeu, pe care oamenii sînt chemaţi să-i cultive ca să aducă roade tot mai bogate. Din acel suflet adînc unit cu Dumnezeu a plecat omul, ieşind într-o viaţă de suprafaţă, golinidu-se de Dumnezeu, sau golind sufletul lui de Dumnezeu, de comunicarea cu infinitul.

105 b. Dînd ceva semenului tău şi acela meînapomdu-ţi ceea ce i-ai dat, nu a păstrat ceva ce-şi are ultima obîrşie în tine. Tot ce dai altuia e în ultima analiză dar de la Dumnezeu, destinat tuturor. Dacă toate le primesc în dar de la Dumnezeu, se cuvine ca de toate să fac parte şi altora ; din toate cele primite în dar de la Dumnezeu siînt dator altora. Căci Dumnezeu ni le-a dat pe toate pentru toţi.

trebui să se despartă de lume [111]. Căci n-ar avea cum să se atingă ispita de suflet, dacă nu le-ar întinde celor mai lacomi ca pe o momeală, în acul ei viclean, ocupația lumească.

Dar înțelesul cuvintelor ni se face şi mai limpede prin alte pilde. Marea este adeseori primejdioasă prin valurile ei. Dar nu şi celor ce stau departe de ea. Focul este nimicitor, dar numai materiei ce-i cade în cale. Cumplit e războiul, dar numai celor aflați în linia de bătaie. Precum cel ce voieşte să scape de relele războiului se roagă să nu cadă în el, şi cel ce se teme de foc se roagă să nu ajungă în el, şi cel ce are frică de mare se roagă să nu ajungă la trebuința călătoriei pe mare, la fel şi oel oe se teme de ispita celui viclean se roagă să nu ajungă In ea.

Iar deoarece, precum am spus înainte, Cuvintul zice că lumea zace ln cel rău (viclean), iar în lucrurile lumeşti se află prilejurile ispitelor, bine şi potrivit face cel ce doreşte să se izbăvească de cel viclean, să se roage să fie în afara ispitelor. Căci nu înghite acul undiței cel oe nu oaută cu lăcomie la momeală.

Dar ridicîndu-ne, să zicem şi noi lui Dumnezeu : *Şi nu ne duce pe noi în ispită* (în relele vieții), *ci ne izbăveşte de cel viclean,* care-şi are tăria în lumea aceasta, de care fie să ne izbăvim cu harul lui Hristos. Că ia Lui este puterea şi slava, împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

DESPRE RÎNDUIALĂ CEA DUPĂ DUMNEZEU (A VIEȚII) ŞI DESPRE NE VOINȚA CEA ADEVĂRATĂ

111Se vede că şi aceasta, ca mai toate scrierile sfîntului Grigorie, au fost scrise câtre monahii mînăstirilor din Pont. Sau ne cere să privim lumea cu ochi curați, despărțind-o de cel viclean, care se poate amesteca în toate şi ne poate ispiti prin toate.

A sfîntuiui GRIGORIE, EPISCOPUL NYSSEI

DESPRE RÎNDUIALĂ CEA DUPĂ DUMNEZEU (A VIEȚII) ŞI DESPRE NEVOINTA CEA ADEVĂRATĂ[112]

Dacă şi-a despărțit cineva puțin cugetarea de trup şi de robia pa • timilor şi s-a eliberat de neînțelepciune şi-şi priveşte sufletul cu un gînd neviclean şi sincer, va vedea în chip ourait în firea acestuia iubirea lui Dumnezeu cea către noi şi scopul pentru oare ne-a zidit. Căci va afla, privind în felul acesta, unită fiimțial şi firesc cu omul, pornirea dorinței spre bine şi încă spre Binele cel mai înalt[113]; şi, unită cu firea, dragostea nepătimaşă şi fericită a acelui chip înțelegător şi fericit, a cărui imitație este omul [114].

Dar o înşelăciune a acestor lucruri văzute şi curgătoare, vrăjind mereu, printr-o patimă nerațională[115] şi printr-o plăcere amară[116] sufletul neatent şi fără pază, prin negrijă, îl atrage spre patima cumplită oe se naşte din plăcerile vieții şi naşte moartea celor ce o îndrăgesc. Pentru aceea harul Mântuitorului nostru a dăruit, celor ce o primesc cu iubire, cunoştința adevărului, leacul mîntuitor al sufletului[fl]. Prin aceasta, înşelăciunea care vrăjeşte pe om se destramă, iar

---

112 **După textul publicat de Wemer Jaeger,** *Gregorii Nysseni Opera,* **voi. VIII, 1 :** *Gregorii Nysseni Opera ascetica,* **Leiden, E. J. Brill, 1952, p. 40—*89.***

113 Pornirea spre bine «ca ființială şi firească omului» (auvouaioufxlvijv te xat aujjt-rcttpixuiav τ<w âv&ptiîira). Fără să constituie însăşi ființa omului, căci în acest caz omul n-ar putea deveni rău, pornirea spre bine e «coființială şi cofirească omului», în aşa fel că el nu mai e în starea lui de om deplin cînd devine rău. Pornirea spre bine ține de ființa .omului, fără să fie însăşi ființa lui. Căci numai Dumnezeu e bun prin ființă. Omul e numai imitarea lui Dumnezeu, nu Însuşi Dumnezeu. In aceasta e dată putința unirii firii omeneşti cu firea dumnezeiască într-o persoană. Căci prin aceasta firea omenească, «coființială» cu binele, se uneşte cu binele prin ființă, cu binele întreg,, cu firea binelui, ipostasul Cel unul avînd în sine însuşi, pe de o parte, pornirea spre bine, pe de alta, binele desăvîrşit.

114 Modelul dumnezeiesc, sau binele prin ființă, e dragostea nepătimaşă, adică neegoistă şi cu totul curată ; omul, în pornirea lui spre bine, spre iubire, e chipul Binelui întreg sau al iubirii desăvîrşite.

115 Patima e nerațională pentru că produce dezbinare şi dezordine in om şi între oameni şi în lume.

116 Plăcerea scurtă pricinuită de cele văzute e urmată curînd de amărăciune. De altfel, ea nu satisface pe om aproape nici o clipă în mod deplin.

mişcarea necuvenită a trupului se stinge. Căci sufletul oare a primit adevărul e condus de lumina acestuia spre Dumnezeu şi spre mîntuirea sa.

De aceea, voi care aţi primit cu vrednicie cunoştinţa aceasta şi v-aţi îndreptat dragostea dumnezeiască după firea dată sufletului şi v-aţi adunat cu toată inima la un loc, ca să înfăptuiţi în comun prin fapte chipul de viaţă arătat de apostol (Rom., 12, 2), doriţi să primiţi de la noi un cuvînt îndrumător şi călăuzitor, care să vă conducă pe calea dreaptă a vieţii, un cuvînt care să arate celor ce şi-au ales-o, întocmai, care este scopul acestei vieţi, care este voia cea bună şi bineplăcută şi desăvîrşită a lui Dumnezeu şi oare este calea ce duce la acest scop, sau cum se ouvine să vieţuiască împreună cei ce păşesc pe această oale şi oum trebuie să îndrepteze întîistătătorii obştea oe se îndeletniceşte cu adevărata filosofic [117] şi de ce osteneli trebuie să se folosească cei ce vor să urce spre vîrful cel mai înalt al virtuţii, să-şi facă sufletele vrednice de primirea Duhului [118].

Fiindcă deci cereţi de la noi acest cuvînt — nu numai din gură, ci şi statornicit în litere, ca avîndu-1 aşezat în acestea să-1 luaţi de acolo ca dintr-o vistierie a amintirii, potrivit trebuinţelor timpului — vom încerca, după harul Duhului dăruit nouă, să răspundem acestei rîvne a voastre, ştiind sigur că dreptarul vieţii binecredincioase din voi e rezemat în dreapta dogmă a credinţei, avînd dumnezeirea fericitei şi veşnicei Treimi neschimbată nicidecum în nimic, ci cugetată şi închinată Jntr-o singură fiinţă, într-o singură slavă, în aceeaşi voinţă, în trei ipos-tasuri, precum, apucînd de mai înainte, am dat mărturisirea faţă de mulţi martori prin Duhul care ne-a spălat pe noi în izvorul Tainei (botezului).

Cuinoscîind deci această mărturisire bine credincioasă şi negreşită a credinţei, întemeiată în adîncul sufletului vostru în chip neclintit, şi pornirea şi urcuşul vostru înalt spre Cel bun şi fericit, pe drumul faptelor, vă punem în scris semnţele învăţăturii, alegînd unele dintre scrierile

DESPRE NEVOINTA

6. Mîntuirea începe de la cunoştinţa adevărului. Iar cunoştinţa aceasta e dăruită de harul Mîntuitorului, sau de prezenţa Lui în om prin lucrare. Trebuie să Intri In comuniune cu Persoana izvorîtoare de iubire, ca să cunoşti realitatea adevărată şi în acelaşi timp să te mîntuieşti prin ea.

117 «Ceata filosofiei». Sfîntul Grigorie de Nyssa socoteşte viaţa călugărească adevărata filosofie, întrucît îi duce pe cei ce o practică la contemplarea adevărului, care e Dumnezeu cel personal.
118 Aceşti practicanţi ai adevăratei filosofii ajung la cunoaşterea adevărului, însă prin Duhul Sfînt, deşi trebuie să contribuie la aceasta şi cu o pregătire a lor.

dăruite nouă mai înainte de Duhul[0]; dînd de multe ori după trebuință şi înseşi cuviințele Scripturii, spre crezarea celor spuse şi spre lămurirea gîndirii noastre despre ea [119], ca să nu părem că, părăsind darul de sus, născocim lucruri neadevărate printr-o cugetare stricăcioasă şi cobo-rîtă, plăsmuind prin gînduri din afară chipuri ale dreptei credințe, oa să le introducem pe acestea printr-o cugetare deşartă, amestecîndu-le în chip nemțelept ou cele ale Scripturii[120].

Căci cel ce voieşte să-şi dăruiască sufletul şi trupul lui Dumnezeu, potrivit legii dreptei credințe [121], şi să-I aducă Lui jertfa cea fără de sînge şi curată, trebuie să-şi ia drept călăuză a vieții credința cea dreaptă pe care ne-o grăiesc glasurile sfinților prin toată Scriptura. Pe temeiul acesteia conducîindu-şi sufletul bine ascultător şi bine strunit pe căile virtuții şi dezlegîndu-se pe sine în chip curat de lanțurile vieții acesteia şi eliberîndu-se de robia celor de jos şi deşarte, pe de altă parte predîndu-ise întreg credinței şi vieții după Dumnezeu, va cunoaşte limpede că acolo unde este dreapta credință şi viața neîntinată, acolo este şi puterea lui Hristos, iar unde este puterea lui Hristos, de acolo pleacă şi orice patimă şi moartea care ne fură viața. Căci nu au cele rele în ele puterea să se împotrivească puterii Domnului, ci ele se pot ivi numai prin călcarea poruncilor.

E ceea ce a pățit cel dintîi om plăsmuit, iar acum toți cei ce imită prin hotărîre de bunăvoie neascultarea aceluia. Dar pe cei ce vin ou voia nevicleană la Duhul şi au credința întru toată adeverirea, neavînd nici o pată pe conştiință, această putere a Duhului îi curățeşte, potrivit celui ce a zis : «Că Evanghelia noastră cea către voi nu s-a vestit numai în cuvînt, ci şi întru putere şi întru Duh Sfînt şi întru adeverire multă, precum bine ştiți» (I Tes., 1,5); şi iarăşi: «întreg duhul şi sufletul şi trupul vostru să fie păzite fără pată întru numele Domnului nostru Iisus Hristos» (I Tes., 5, 23), care a dăruit prin baie celor vrednici mireasma nemuririi, ca talantul încredințat fiecăruia să aducă bogăția nevăzută, prin lucrarea celor încredințate.

9. «ijii tiv **7tpo8a**>pi)9eMTa>v ^(xtv tou UMEufiatoc fpatpwv **lx**.Xef6fJi.evoi»— **alegînd dintre scrierile dăruite nouă mai înainte de Duhul. Se vede de aci că aceasta este unu din scrierile din urmă ale sfântului Grigorie.**

119 Despre învățătura pe oare o înfățişăm.

120 Probabil că şi aci ca şi în introducerea la «Viața lui Moise» sfîntul Grigorie se apără, mai ales că acum se adresa direct monahilor, între care începuse curentul împotriva lui Origen, de bănuielile că s-<a folosit în scrierile lui prea mult de filosofia «din afară». De aceea îşi propune să folosească în această scriere mai mult cuvintele Sfintei Scripturi.

121 Probabil, e vorba de jertfa ce o aduc lui Dumnezeu cei ce-şi închină viața Lui, oa **monahi.**

Căci mare este, fraților, mare este sfîntul botez spre dobândirea bunurilor duhovniceşti de către cei ce-1 primesc cu frică. Pentru că din Duhul cel bogat şi îmbelşugat curge pururea harul în cei ce-1 primesc [122].

De acest har umplîndu-se, sfinții apostoli au arătat Bisericilor lui Hristos rodurile plinătății şi ala adeveririi. Acest Duh rămîine sălăşluit in cei ce au primit darul Lui, împreună-lucrătoir, după măsura credinței fiecăruia din cei ce s-au împărtăşit de El, zidind în fiecare binele spre sîrguință sufletului în faptele credinței, după cuvîntul Domnului, Care zice că cel ce a primit talantul l-a primit spre lucrarea a ceea ce i s-a dat (Le, 19, 13), adică harul Sfîntului Duh i s-a dat fiecăruia, spre sporirea şi creşterea lui. Căci sufletul care s-a născut din nou prim puterea lui Dumnezeu trebuie să crească pînă la măsura vîrstei duhovniceşti în Duhul, adăpat neîncetat cu sudoarea virtuții şi cu dărnicia harului. Pentru că, precum firea trupului pruncului nou născut nu rămîne în vîrsta fragedă, ci hrănit cu mâncările trebuitoare sufletului, după legea firii, înaintează spre măsura ce-i este rânduită, aşa se cuvine şi sufletului născut de curând. Împărtăşirea de Duhul, nimicind boala intrată prin neascultare, reînnoieşte vechea frumusețe a firii. De aceea, el nu mai rămîne pururea prunc, nici nemişcat în nelucrarea şi în lipsa de curăție, adormit în starea naşterii, ci se hrăneşte pe sine prin mîncări potrivite lui şi creşte spre mărimea pe care o cere firea prin toată virtutea şi ostenelile, ca să se facă prin virtutea sa, cu puterea Duhului, neprimejduit de nevăzutul tîlhar ce pregăteşte sufletelor multe uneltiri ascunse.

Deci trebuie să ne conducem pe noi, după Apostol, pururea spre bărbatul desăvîrşit, «pînă ce vom ajunge toți la unirea credinței şi a cunoştinței Fiului lui Dumnezeu, la bărbatul desăvîrşit şi la măsura vîrstei plinătății lui Hristos, ca să nu mai fim prunci, învăluiți şi purtați de tot vîbtuil învățăturii, cu meşteşug, spre uneltirea înşelăciunii, ci în-tărindu-ne în adevăr, să creştem în toate întru El, Care este capul, Hristos» (Ef., 4, 13—15) ; şi în altă parte, acelaşi zice : «Nu vă asemănați chipului veacului acesta, ci vă schimbați la față întru înnoirea minții voastre, ca să cercați oare este voia lui Dumnezeu cea bună şi

bineplăcută şi dtisăvîrşltă» (Rom., 12, 2). Iar voia lui Dumnezeu cea desăvîrşită este, după el, a-şi întipări cineva în suflet chipul vieţuirii bime-credinicioase. Pe acest suflet îl duce la înflorirea celei mai înalte frumuseți harul Duhului, oare lucrează împreună cu ostenelile celui ce-şi întipăreşte acest chip.

122Pe cît de mult preț pune sfîntul Grigorie în această lucrare din urmă pe textele Scripturii, pe atîta pune şi pe lucrarea Sfîntului Duh, spre deosebire de scrierile de mai înainte, în care punea accentul pe gîndirea filosofică, în urcuşul spre contemplație. La aceasta l-a dus şi lupta pentru apărarea dumnezeirii Sfîntului Duh. Am văzut cum şi în Gomentarul la *Tatăl nostru* (Cuv. 3), **explicarea cererii Vie *împărăția Ta* îi dă prilejul să apere dumnezeirea Sfîntului Duh. Duhul Sfînt ni se dă la Botez şi la Mirungere nu oa să rămînă ca un bun care face totul în acel moment, ci din El curge harul mereu. Dar sfîntul Grigorie nu nesocoteşte nici colaborarea voinței omului prin împlinirea poruncilor. Curgerea continuă a harului şi colaborarea mereu «porită a omului sînt ca dialogul unei iubiri mereu sporite intre Dumnezeu şi om.**

La creşterea trupului nu dăm nimic de la noi. Căci firea nu-şi măsoară mărimea prin voia şi plăcerea omului, ci prin mişcarea şi legea ei. Dar măsura şi frumuseţea sufletului în starea naşterii celei noi, pe care o dăruieşte, prin sîrguinţa primitorului[123], harul Duhului, atîrna de voia noastră. Căci cu cît întinzi mai mult nevoinţele vieţuirii bine-crediinicioase [124], cu atît se întinde mai mult şi mărimea sufletului prin nevoinţe şi osteneli, pe care le porunceşte şi Domnul nostru, zicînd : «Nevoiţi-vă (luptaţi) să intraţi prin poarta cea strimtă» (Le, 13, 24 ; Mt., 7, 13) ; şi iarăşi : «Siliţi-vă, căci silitorii răpesc împărăţia cerurilor» (Mt., 11, 12) ,■ şi : «Cel ce rabdă pînă la sfîrşit, acela se va mîn-tui» (Mt., 10, 22 ,• Mc, 13, 13) ; şi : «întru răbdarea voastră veţi cîş-tiga sufletele voastre» (Le, 21, 19) [1fl]. Dar şi Apostolul zice: «Prin răbdare alergăm în lupta ce ne stă în faţă» (Evr., 12, 1) ; şi : «Aşa să alergaţi, ca să luaţi» (I Cor., 9, 24) ; şi : «Ca un slujitor al lui Dumnezeu întru răbdare multă» şi cele următoare (II Cor., 6, 4).

Pentru aceea ne oere să alergăm şi să stăruim cu tărie în nevoinţe pentru că darul harului se măsoară cu ostenelile celui ce-1 primeşte [125]. Căci viaţa veşnică şi veselia negrăită din ceruri o dăruieşte harul Duhului, dar vrednicia de a primi darurile şi de a se bucura de har o dă dragostea de osteneli a credinţei[,8]. Uniindu-se înitr-una fapta dreptăţii şi harul Duhului, în sufletul în care se unesc, îl umplu pe acesta împreună de viaţa fericită. Iar despărţite una de alta, nu aduc sufletului nici un cîştig. Căci harul lui Dumnezeu nu poate petrece în sufletele ce fug de mîntuire, iar puterea virtuţii omeneşti nu e îndestulătoare prin sine însăşi ca să înalţe sufletele lipsite de har spre chipul vieţii. «Căci, zice, de nu va zidi Domnul casa şi nu va păzi cetatea, în zadar priveghează păzitorul şi se osteneşte ziditorul» (Ps. 106, 1) ,-şi iarăşi : «Căci nu prin sabia lor au moştenit pămîntul şi

16. Pe de o parte sufletul îl avem de la începutul existenţei noastre, pe de alta, îl cîştigăm. Sau pe de o parte sîntem creaţi, pe de alta, ne creăm noi înşine. Căci ne e dată voinţa, dar ţine de noi să punem în mişcarea cea bună această voinţă, în folosul actualizării noastre adevărate. Ni s-a dat tendinţa spre bine sau spre realizarea noastră adevărată. Dar depinde de noi să înfăptuim această realizare. Iar aceasta cere nu numai lucrarea celor bune, ci şi răbdarea greutăţilor, care sînt aduse asupra noastră ca să renunţăm la lucrarea celor bune. Unirea între lucrare şi răbdare o afirmă şi sfîntul Pavel în citatul ce urmează (Evr., 12, 2). Răbdarea cere şi ea tărie, nu-i o simplă pasivitate.

nu braţul lor i-a mîntuit pe ei, măcar că s-au folosit de sabie şi de braţe în lupte, ci dreapta Ta şi braţul Tău şi lumina feţei Tale» (Ps. 43, 4). Ce spune prin aceasta ? Că ajutorul de sus dat lucrătorilor de Domnul e cel ce aduce roadă şi totodată că nu trebuie să se încreadă cineva în străduinţele omeneşti şi să nu-şi închipuie că toată cununa îi vine prin ostenelile sale ,• ci să-şi lege nădejdile cu privire la sfîrşit, de voia lui Dumnezeu.

---

123 Naşterea cea nouă, pe de o parte, e «procurată» de harul Duhului; pe de alta, ea e procurată sau dăruită printr-o «sîrguinţa» (Bia *ir\t* cuiouBijc) a celui ce primeşte acest dar. Chiar pentru primirea darului e necesar un act de voinţă, de decizie, al primitorului. Dar poate că şi acesta e ajutat de o oarecare lucrare a lui Dumnezeu, Care mişcă o potentă pentru Dumnezeu, sădită în fire. Sinergia e o împletire subţire, greu de desfăcut între lucrarea lui Dumnezeu şi a omului, care începe chiar de la hotărîrea lui Dumnezeu de a crea pe om, sau de a aduce la existenţă o nouă persoană omenească.

124 «Binecredinoioşia» (eucepeta), pe care o traducem de cele mai multe ori cu vieţuirea binecredincioasă, este, în gîndirea sfîntuiui Grigorie, credinţa trecută în fapte, sau viaţa din credinţă.

125 E o nouă afirmare a sinerglei sau a împreună-lucrării harului, cu osteneala omului. Nu se poate spune care e mai înainte. Cîteodată ni se pare că e una, cî-teodată alta. Dar dincolo de vederea noastră e o tainică simultaneitate dialogală. Harul e unul, dar el se actualizează multiplu prin osteneala omului.

Deci trebuie să ştie care e voia lui Dumnezeu, spre care, privind, să se sîrguiască cel ce doreşte viaţa cea fericită şi voieşte să-şi îndrep-teze vieţuirea lui spre aceea. Voia cea desăvîrşită a lui Dumnezeu este să-şi curăţe sufletul prin har de toată întinăciunea, ridicîndu-1 mai presus de plăcerile trupului şi să-1 aducă lui Dumnezeu curat, doritor şi în stare să vadă acea lumină duhovnicească (νοτμκον) şi negrăită [126]. Pe unii ca aceştia îi fericeşte şi Domnul zicînd : «Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Mt., 5, 8). Iar în alt loc porunceşte : «Faceţi-vă şi voi desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru cel ceresc desăvîrşit este» (Mt., 5, 48). Spre această desăvîrşire ne îndeamnă şi Apostolul să alergăm, zicînd : «Ca să înfăţişez pe tot omul desăvîrşit întru Hristos, spre ceea ce mă şi ostenesc, nevoindu-mă» (Col., **28,** 29). Iar David, grăind în Duh, învaţă, pe cei ce voiesc să vieţuiască întru dreaptă înţelepciune, calea adevăratei înţelepciuni (filosofii), pe care trebuie să păşească spre ţinta desăvîrşită, cerînd, de la Cel ce dă, cele ce Duhul le învaţă prin David : «Să se facă, zice, inima mea fără prihană, întru îndreptările Tale, ca să nu mă ruşinez» (Ps. 118, 80).

Prin aceasta cere să se teamă de ruşine şi să se dezbrace, ca de o haină murdară şi de necinste, cei ce s-au îmbrăcat cu ea, din rău-

18. Harul şi ostenelile se deosebesc nu numai pentru că unul e darul lui Dumnezeu şi celelalte sînt produsul omului, ai şi pentru că harul dă experienţa veseliei procurate de el, iar ostenelile te fac în stare să ai această veselie. Amîndouă se experiază. Dar osteneala e experiată ca proprie, iar veselia, ca darul lui Dumnezeu.

tnte. Căci zice iarăşi : «Atunci nu mă voi ruşina, cînd voi căuta spre toate poruncile Tale» (Ps. 118, 6). Vezi că Duhul pune îndrăzneală în împlinirea poruncilor ? Şi iarăşi: «Inimă curată zideşte întru mine, Dumnezeule, şi duh drept înnoieşte întru cele dinăuntru ale mele şi cu duh stăpînitor mă întăreşte» (Ps. 50, 12—14). Iar în alt loc întreabă: «Cine se va sui în muntele Domnului?» (Ps. 23, 3). Apoi răspunde: «Cel nevinovat cu mîinile şi curat cu inima» (Ps. 23, 3). Acesta, care fiind curat în toate, se suie în muntele lui Dumnezeu, este cel ce nici cu gîndul, nici cu cunoştinţa, nici cu faptele nu şi-a întinat pînă la siîrşit sufleitul, stăruind în patimi, şi cel ce prim fapte şi prin înţelesuri bune şi prin duhul stăpînitor şi-a zidit din nou inima stricată de răutate.

Iar sfîntul Apostol, grăind despre feciorie celor ce şi-au ales să -vieţuiască în ea, descrie cum trebuie să fie viaţa aceasta. «Fecioara, zice, se îngrijeşte de cele ale Domnului, ca să fie sfînta cu trupul şi cu duhul» (I Cor., 7, 34). Zicînd că trebuie să fie curată şi cu sufletul si cu trupul, porunceşte să se ţină cît mai departe de tot păcatul, atît de cel arătat cît şi de cel ascuns, adică să se ferească cu desăvîrşire de păcatele cu fapta şi de cele săvârşite cu gîndul. Căci ţinita sufletului care cinsteşte fecioria este să se apropie de Dumnezeu şi să fie mireasa lui Hristos.

Iar cel ce doreşte a se face casnicul cuiva trebuie să ia prin imitare chipul aceluia al cărui casnic se face. Drept aceea e de trebuinţă ca şi aceea care doreşte să fie mireasa lui Hristos să se facă, după putere, asemenea frumuseţii lui Hristos prin virtute. Căci nu se poate uni cu lumina niciodată cel ce nu se luminează de lumina aoeea. Pentru că am auzit şi pe apostolul Ioan zicînd : «Tot cel ce are nădejdea aceasta se curăţeşte pe sine precum şi Acela curat este» (I In, 3, 3). Iar apostolul Pavel zice : «Faceţi-vă următori mie, precum şi eu, lui Hristos» (I Cor., 11, 1).

---

126 Vederea acelei lumini nemateriale, «inteligibile», e ţinta întregului urcuş duhovnicesc al omului, ajutat de har şi susţinut de nevoinţele proprii.

Deci sufletul ce voieşte să zboare spre Dumnezeu şi să se lipească de Hristos trebuie să alunge de la sine tot păcatul, atît cel care **se** săvîrşeşte la arătare prin fapte, adică furtul şi răpirea, preacurvia şi lăcomia, curvia şi boala limbii şi tot neamul văzut al păcatelor, cît şi cel care, zăcînd în chip ascuns în suflete şi mişoîndu-se fără să fie văzut de cei dinafară, roade pe om în chip amarnic cu dinţii cei mal ascuţiţi. Iar aceştia sînt : pizma, necredinţa, relele năravuri, viclenia, pofta celor necuvenite, ura, trufia, slava deşartă şi toată ciurda ascunsă a răutăţii, pe care, la fel cu neamul cel arătat al păcatelor, Scriptura o urăşte şi de care se scîrbeşte. Căci amîndouă sînt înrudite între ole şi răsar din aceeaşi răutate.

Şi ale cui oase le-a risipit Domnul ? Nu ale celor ce oaută să placă oamenilor ? De cine se scîrbeşte Domnul ca de un blestemat şi ucigaş ? **Nu** de bărbatul fățarnic şi viclean ? «Căci de bărbatul sîngelui şi de viclean se va scârbi Domnul» (Ps. 5, 7). Nu blesteamă David în chip vădit pe «cei ce grăiesc pace cu vecinii lor, dar în inimile lor cele role», strigînd către Dumnezeu : «Dă-le lor după faptele lor» ? (Ps. 27, **3 — 4) ,• şi** : «In inimă lucrați nelegiuiri pe pămînt» (Ps. 57, 2). Aci Dumnezeu a numit mişcarea păcatului în suflet, lucrare.

De aceea ne porunceşte să nu căutăm nici faima de la oameni şi **să** nu ne ruşinăm nici de necinstirile ce ne vin de la ei. Scriptura lipseşte de răsplătirile din ceruri pe cei ce miluiesc la arătare pe săraci **şi** pe cei oe-şi trâmbițează dărnicia pe pămînt. Căci de cauți să placi oamenilor **şi** dăruieşti ca să fii lăudat, ți s-a dat plata facerii tale de bine prin laudele oamenilor, pentru care ți-ai arătat mila. Deci nu mai cere răsplată în cer odată ce ți-ai adunat cele de pe pămînt, nici nu mai **aştepta** cinstea de la Dumnezeu, căci ai primit-o pe aceasta de la **oameni.**

Doreşti slava cea nemuritoare ? Arată Celui oe poate să-ți dea ceea ce doreşti, viața ta în ascuns. Ți-e frică de ruşinea veşnică ? Te-**me**-te de Cel ce **ți**-o va descoperi pe aceasta în ziua judecății.

Cum zice deci Domnul: «Să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune şi să mărească pe Tatăl vostru cel din ceruri» ? Pentru că porunceşte celui ce urmează porun**cile** lui Dumnezeu ca, orice ar face, să facă privind spre Acela şi numai **spre** El, nevînînd nici o slavă de la oameni [127], ci să fugă de laudele de **la** aceştia şi de arătarea (faptelor lui în fața acestora). Dar cerând să **se** facă cunoscuți tuturor prin viață şi prin fapte, oa să vadă aceia fap-**tele lor,** n-a adaus «oa să laude pe cel ce se arată», ci «ca să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri» (Mt., 5, 16)[128]. Deci porunceşte ca toată lauda să se îndrepte spre Dumnezeu şi toată fapta să se potrivească cu voia Lui, la care se află țoală răsplata faptelor virtuții. Iar ție îți porunceşte să fugi şi să te întorci de la lauda limbilor cea de pe pămînt.

Iar cel ce o caută pe aceasta şi-şi tîrăşte viața spre ea nu va fi lipsit numai de slava veşnică, ci să-şi aştepte şi pedeapsa [129]. Căci, «vai, zice, cînd toți oamenii vor

---

127 Nimic nu se face pentru obiecte, ci pentru persoane. Dar dacă facem ceva pentru persoana noastră, dezvoltăm egoismul nostru. Dacă facem pentru oameni, dar pentru ca din aceasta să tragem un folos tot pentru noi, rămînem în acelaşi egoism. Numai făcînd tot ce facem pentru Du/mnezeu, scăpăm de egoism, căci Dumnezeu e mai presus de noi, ca să-L obligăm să ne laude pentru aceasta. Dar pentru Dumnezeu putem lucra şi cînd lucrăm pentru oameni, sau pentru noi, sau abia cînd lucrăm pentru alții, lucrînd prin aceasta pentru Dumnezeu, lucrăm cu adevărat şi pentru sporirea noastră în depăşirea de noi înşine şi pentru binele real al altora. Deci, cerîndu-ne să facem orice pentru Dumnezeu, sfîntul Grigorie nu ne cere să nesocotim pe semenii noştri, ci să lucrăm pentru oricine şi chiar pentru noi, privind spre Dumnezeu oa fiind ultima persoană pentru oare lucrăm. Căci în El e iubirea pentru toți şi lucrînd pentru El lucrăm pentru Cel ce îi iubeşte pe toți.

128 Numai lin lauda lui Dumnezeu, ca ultima cauză a tuturor faptelor bune, so pot uni toți oamenii şi deci se pot şi iubi între ei în unirea cu El. Lauda unor oameni, sau a altora, mai mult sau mai puțin sinceră, trezeşte mai mult invidie şi dezbinări şi această laudă devine prilej de mîndrie şi de linguşire.

129 Cine se obişnuieşte să se închidă în egoism, făcînd totul pentru sine sau pentru laudele oamenilor, va rămîne în acest întuneric în veci. Cine se depăşeşte pe sine, întărind prin orice fapte legătura iubirii cu Persoana care nu cunoaşte graniță şi îl trăieşte şi pe om în orizontul infinit al

zice bine de voi» (Le, 6, 26). Fugi, deci, de toată cinstirea omenească, al cărei sfîrşit este ruşinea şi necinstea veşnică [130] ,• şi doreşte laudele de sus, spunînd cu David : «De la Tine e lauda mea» (Ps. 21, 29) ; şi : «întru Domnul se va lăuda sufletul meu». Iar fericitul Apostol porunceşte ca nici cel ce mănîncă să nu se împărtăşească de hrana ce-i stă în faţă cu nepăsare, ci să dea mai întîi slavă Celui ce i-a dat mijloacele de a trăi (I Cor., 10, 31). Aşa ne îndeamnă să dispreţuim în toate slava de la oameni şi să căutăm pe cea de la Dumnezeu. Căci cel ce face aşa, credincios se va numi de către Domnul. Iar pe cel ce doreşte cinstea de aici îl aşează între cei necredincioşi. «Căci cum puteţi, zice, să credeţi voi, cei ce primiţi slavă unii de la alţii, şi slava cea de la Unul Dumnezeu nu o căutaţi ?» (I In, 5, 44) [131].

Iar ce este ura, auzi de la Ioan, care zice : «Cel ce urăşte pe fratele său, ucigaş de oameni este şi ştiţi că tot ucigaşul de oameni nu are viaţă veşnică» (I In, 3, 15). îl scoate deci din viaţă pe cel ce urăşte pe fratele său, ca pe un ucigaş de oameni, mai bine zis numeşte ura de-a dreptul ucidere. Căci cel ce a smuls şi a nimicit din sine iubirea faţă de aproapele şi s-a făcut din prieten duşman al lui, cu dreptate se numără între ucigaşii de oameni, care păzesc ascunsă faţă de aproapele duşmănia lor faţă de cei pe care ei uneltesc să-i omoare. Apostolul arată prin aceasta limpede că nu e nici o deosebire între relele ascunse înăuntru şi între cele arătate şi văzute, punîndu-le la un loc şi numărîndu-le împreună. «Şi pentru că n-au cercat, zioe, a avea pe Dumnezeu întru cunoştinţă, i-a predat pe ei unei minţi neiscusite, ca să facă cele ce nu se cuvin, fiind plini de

> toată nedreptatea, curvia, viclenia, lăcomia, răutatea ,• umpluţi de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înşelăciune, de năravuri rele ; şoptitori, bîrfitori, urîtori de Dumnezeu, ocărîtori, mîndri, îngîmfaţi, născocitori de rele, neascultători de părinţi, neînţelegători, fără aşezămînt, fără iubire, neîmpăcaţi, nemilostivi, care, deşi cunosc dreptatea lui Dumnezeu, că făcînd adică acestea sînt vrednici de moarte, nu numai că le fac acestea, ci şi consimt cu cei ce le fac» (Rom., 1, 28—32).

---

adevăratei iubiri, cunoaşte încă de aici bucuria acelei Persoane pentru sine, şi deci şi slava ce îi vine de la Ea. Dncfl şi-a slujit prin toate numai eu-ul său, prin lauda de la oameni, aceştia vor contesta odată lauda pe care i-au adus-o din frică sau din interes, şi cel ce a fost lăudat astfel va fi dat de ruşine, spunîndu-se de el contrarul laudelor ce i s-au adus. Laudele acestea nu ţin veşnic.

130 Cine e lăudat de Dumnezeu e lăudat pentru fapte cu adevărat bune, căci Dumnezeu nu are interes să linguşească, neaflîndu-Se vreodată într-o poziţie inferioară. De aceea, lauda Lui va dura în veac.

131 Cu cît doreşte cineva mai mult slava de la oameni, cu atît se dovedeşte mai puţin credincios în Dumnezeu, singura Persoană de la care poate veni slava netrecătoare, fiind şi El veşnic.

Vezi cum a împletit relele năravuri, .mîndria, viclenia şi celelalte rele ascunse, cu uciderea, cu lăcomia şi cu toate cele asemănătoare ? Dar ce spune Domnul însuşi ? «Ce este între oameni înalt, urîciuine oste la Dumnezeu» (Le, 16, 15) şi : «Cel oe se înalță pe sine va fi umilit şi cel ce se smereşte pe sine va fi înălțat» (Le, 14, 11) [132]. Iar înțelepciunea zice : «Necurat este la Domnul tot cel cu inima înaltă» (Prov., 16, 5). Dar ar putea afla cineva şi în alte Scripturi multe spre învinovățirea patimilor ascunse în suflete. Şi aşa de rele sînt acestea şi de greu de vindecat şi atîta tărie au cîştigat în adîncul sufletului, încît nu e cu putință să fie smulse şi desființate numai prin sîrguință şi virtutea omenească, de nu va primi cineva ca ajutor, prin rugăciune, puterea Duhului, ca să biruiască asupra răutății ce-1 stăpîneşte înăuntru[133]. Aceasta o învață Duhul însuşi, folosindu-Se de glasul lui David : «De cele ascunse ale mele curățeşte-mă şi păzeşte pe robul Tău de cele de alt neam» (***Ps.*** 18, 13—18).

Căci două fiind cele din care se alcătuieşte omul cel unul, sufletul şi trupul, şi cel din urmă îmbrăcîndu-1, iar cel dintîi rămînînd înăuntru în timpul vieții, cel dintîi trebuie supravegheat ca o biserică a lui Dumnezeu şi păzit, oa nu cumva, venind în el vreunul din păcatele arătate, să-1 clatine şi să-1 strice [134]. Despre oel ce nu-şi păzeşte sufletul vorbeşte şi Apostolul, cu amenințare : «Cel ce strică biserica lui Dumnezeu strica l-va pe el Dumnezeu» (I Cor., 3, 17). Iar pe cel dinăuntru trebuie să-1 păzim cu toată străjuirea, ca nu cumva, pornind vreo ceată înarmată a răului din vreun adînc de undeva[135] şi stricînd gîndul vieţuirii

binecredincioase, sfi robească sufletul, umpllndu-1 de patimile ce-1 atrag pe ascuns.

Drept aceea omul trebuie să străjuiască ou mare veghe, înconjurind des sufletul, strigînd ca un conducător de oaste şi îndemnînd : «Omulo, ține în toată paza inima ta. Căci din aceasta sînt ieşirile vieții». Iar straja sufletului este gîndul vieţuirii bine-credincioase, întărit de frica do Dumnezeu, de harul Duhului, de faptele bune. Căci, cel ce şi-a înarmat sufletul său cu acestea respinge uşor atacurile tiranului, adică viclenia şi pofta, mîndria, mînia, pizma şi toate mişcările viclene ale răutății dinăuntru. Acela oare cultivă virtutea trebuie să fie simplu şi neclintit, plugărind numai roadele vieţuirii binecrediincioase şi

132 Cel ce se înalță pe sine se înalță pe un soclu de carton. Iar cel ce se smereşte pe sine are conştiința măreției lui Dumnezeu şi prinde rădăcini în viața Lui nesfirşită, care-1 va hrăni şi îmbogăți la nesfirşit cu seva ei.

133 Sfîntul Simeon Noul Teolog va face şi el mai tîrziu deosebire intre virtutea ca rod al străduniei omeneşti şi darul Sfîntului Duh.

134 Păcatul oare vine în trup, sau cade peste el, ca peste o biserică, 11 clatină din rolul lui de locaş curat in care se slujeşte lui Dumnezeu, sau produce în el dezordine, dezbinare, încît nu mai e organ prin care se poate cînta curat lui Dumnezeu, prin care să iradieze Dumnezeu.

135 S-a spus că scrierile lui Macarie sînt ale unui aderent al ereziei masaliene, care afirma că în omul botezat se află şi Duhul Sfînt şi duhul rău, ca două persoane (Dfirries, *Symeon* **von Mesopofamien, Die** *Oberlieterung der messalianischen Makarios-**Schrllten*** **în : Texte und Untersuchungen zur Geschichte der christl. Literatur, 4, Reihe, 10 Band, I Moft, Leipzig, p. 156). Dar publicînd această scriere Jaeger a arătat că scrie-**

neabătîndu-şi niciodată viaţa spre căile răutăţii şi nedespărţindu-şi gîndul de la vieţuirea bine-credincioasă a credinţei, ci să fie de un singur fel, drept şi neceroat de patimile ce se află în afara drumului său. Pentru că nu o cu putinţă ca cea care vieţuieşte cu un singur bărbat şi cea care prea-curveşte, căsătorită fiind, să aştepte aceeaşi răsplată a vieţii.

«Să nu înjugi, zice fericitul Moise, în airia ta animale de neam străin la un loc, oa boul şi asinul, ci, înjugînd cele de acelaşi neam, să-ţi treieri secerişul tău. Nici să nu teşi în haina de lînă in, nici in, în cea de lînă» (Deut., 22, 10—11). «Să nu semeni în ţarina ta două feluri de seminţe, nici de două ori pe an» (Lev., 19, 19). «Să nu împre-uni animal de neam străin cu altul spre naştere, ci să împreuni pe cel de acelaşi neam cu cel de acelaşi neam» (Deut., 11, 9).

Ce voieşte să spună sfîntul prin aceste ghicituri ? Că nu trebuie să sădeşti în acelaşi suflet împreună patima şi virtutea, nici să-ţi împărţi viaţa între cele protivnice, ca să cultivi în acelaşi suflet mărăcini şi grîu, nici mireasa lui Hristos să nu preacurvească cu vrăjmaşii lui Hristos şi pe de o parte să zămislească lumina, pe de alta, să nască întunericul. Căci nu pot fi acelea împreună, precum nici laturile virtuţii, împreună cu laturile patimii. Căci ce prietenie poate fi între neprihănire şi desfrînare ? Şi ce unitate de gînd, între dreptate şi nedreptate ? Sau ce părtăşie are lumina cu întunericul ? Nu se retrage una din faţa celuilalt şi nu voieşte să rămînă fără cel ce-1 războieşte ?

Deci, plugarul înţelept trebuie să sloboadă ca dintr-un izvor bun de băut apele cele bune ale vieţii, neamesteoate cu noroi şi să cunoască numai rodurile lui Dumnezeu şi cu ele să se ostenească, cu străduinţă, toată viaţa. Făcînd aşa, chiar dacă ar răsări vre-un gînd străin

rile lui Macarie nu sînt tributare ei. De aci şi din alte locuri aflăm că şi in accasti scriere se afirmă că de undeva din adine porneşte o ceaţă drăcească. Dar acest «adine nu trebuie socotit numaidecît ca aflat In inimă. CI mai degrabă trebuie să socotim cl inima sau interiorul omului se poate pune In legătură şi cu infinitul dumnezeiesc ce luminos, dar şi cu adîncul răutăţii duhurilor rele ce se mişcă in Jurul omului.

latre rodurile virtuţii, văzînd în ascunsul tău ostenelile tale Cel ce toate le vede, va smulge cu puterea Lui acea rădăcină vicleană şi făţarnică a gîndurilor înainte de odrăslire. Căci celui ce stăruie întru ostenelile virtuţii îi vine repede în ajutor harul Duhului, care nimiceşte seminţele răutăţii şi nu poate cădea acela din nădejde, nici nu poate fi trecut cu vederea şi lăsat neizbăvit cel ce stăruie pururea lîngă Dumnezeu.

Ştii pe văduva din Evanghelie, oare a înfăţişat nu Judecătorului de oameni iubitor mărimea nedreptăţii, dar a cărei multă şi neîncetată stăruinţă în cerere, biruind nepăsarea judecătorului, l-a mişoat spre pedepsirea celui ce a nedreptăţit-o. Deci să nu încetezi nici tu să te rogi. Căci dacă îndrăzneala aceleia în cerere a plecat voia unui stăpîn nemilos, cum ne vom descuraja noi de sîrguinţă îndreptată spre Dumnezeu, a Cărui milă obişnuieşte să se coboare adeseori la cei ce cer ?

Dar şi Domnul însuşi, primind stăruinţa noastră în rugăciuni şi Sndemnîndu-ne să ne folosim de sîrguinţă, zice : «Vedeţi ce zice judecătorul nedrept ? Cu cît mai mult nu va face Tatăl vostru cel oeresc izbăvire celor ce strigă către El noaptea

şi ziua ? Şi zic că vouă vă va face Izbăvire degrabă» (Le, 18, 6—8). Iar Apostolul, dîndu-şi multă sîrguinţă şi nevoinţă ca ucenicii bine-credincioşi să-şi facă înaintarea spre desăvîrşire, ba făoîindu-le vădită tuturor şi ţinta adevărului, zice : «Sfătuind pe tot omul şi învăţîndu-1 întru toată înţelepciunea, ca să înfăţişăm pe tot omul desăvîrşit în Hristos, spre ceea ce mă şi ostenesc nevoindu-mă» (Col., 1, 28—29). Şi iarăşi se roagă oa cei ce s-au învrednicit de pecetea Duhului prin botez să primească creşterea pînă la vîrsta duhovnicească prin dăruirea Duhului, zicînd : «Drept aceea şi eu, auzind de credinţa voastră şi de dragostea ce o aveţi către toţi sfinţii, nu încetez rugîndu-mă pentru voi şi cerând oa Dumnezeul Domnului nostru Iisus Hristos, Tatăl slavei, să vă dea vouă duhul înţelepciunii şi al descoperirii întru cunoştinţa Lui, luminând ochii inimii voastre ca să ştiţi care este nădejdea chemării Lui şi care e bogăţia slavei moştenirii Lui întru sfinţi şi care este mărimea puterii Lui întru noi, cei care credem» (Ef., 1, 15—19). Apoi, vorbind despre felul împărtăşirii Duhului, zice: «După lucrarea puterii Lui, pe care a lucrat-o în Hristos, soulîndu-L pe El din morţi» (Ef., 1, 19—20). El grăieşte prin acestea în chip curat despre împărtăşirea Duhului şi despre lucrarea Aceluia în cei ce se împărtăşesc de lucrarea Lui, «ca să luaţi, zice, şi voi în acelaşi chip adeverirea Lui». Apoi, mergând puţin mai departe se roagă cerând să vină asupra lor puterea Duhului : «Pentru aceea plec genunchii mei către Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, de la Care se numeşte toată părinţimea în cer şi pe pămînt, ca să vă dea vouă, după bogăţia slavei Lui, să vă întăriţi

întru putere prin Duhul Lui, Intru omul cel din lăuntru, ca să locuiască Hristos prin credinţă în inimile voastre, ca fiind înrădăcinaţi şi întemeiaţi întru dragoste, să puteţi cunoaşte împreună cu toţi sfinţii, care esle lăţimea şi lungimea şi adîncimea şi înălţimea şi să cunoaşteţi dragostea lui Hristos, oare covîrşeşte toată cunoştinţa, oa să vă umpleţi de toată plinătatea lui Dumnezeu» (Ef., 3, 14—19).

Dar şi în altă epistolă vorbeşte ucenicilor despre aceleaşi lucruri descoperindu-le vistieria Duhului şi îndemnîndu-i să se împărtăşească de ea : «Rîvniţi darurile (barismele) duhovniceşti. Dar vă arăt vouă o cale încă şi mai înaltă. De-aş vorbi în limbile omeneşti şi în cele îngereşti, iar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea proorocie şi de aş cunoaşte tainele şi toată cunoştinţa, şi de aş avea credinţă încît să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimica nu sînt. Şi de aş împărţi toate cele ce le am şi mi-aş da trupul meu să ardă, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte» (I Cor., 12, 31—13, 3). Iar care este cîştigul dragostei şi care sînt vlăstarele acesteia, de ce lucruri îl desparte pe cel ce o are şi ce lucruri îi pricinuieşte aceluia, o arată limpede în acestea : «Dragostea nu pizmuieşte, nu se semeţeşte, nu se trufeşte, nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se întărită, nu socoteşte răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr, toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă. Dragostea niciodată nu cade» (I Cor., 13, 4—8). Foarte frumos zice : «Dragostea niciodată nu cade». Dar ce este aceasta ? Chiar dacă ar dobîndi cineva alte daruri (harisme), pe care le aduce Duhul (al limbilor îngereşti şi proorocia şi cunoştinţa şi harismele vindecărilor), dar nu s-ar izbăvi prin curăţie de patimile ce-1 tulbură înăuntru, prin dragostea Duhului, şi n-ar primi în suflet acest leac desăvîrşit al mîntuirii, se află încă în frica de cădere, neavînd dragostea oare-1 sprijl-neşte şi întăreşte în starea virtuţii.

Să nu-ți închipui, deci, că avînd harul bogat şi îmbelşugat al Duhului, nu mai ai nevoie de nimic pentru desăvîrşirea ce-ți poate veni prin darurile Aceluia. Şi cînd vine la tine bogăția darului, fă-te sărac cu cugetul, neîncrezindu-te niciodată în tine şi aşteptînd dragostea In suflet, ca pe o temelie a vistieriei harului, şi luptînd cu orice patima, pînă ce vei ajunge la vîrful viețuirii bine-credincioase, la care a ajuns Apostolul şi la care urcă pe ucenici prin rugăciune şi învățătură. Iar de pe acesta le arată celor ce-L iubesc pe Domnul prefacerea şi harul mai înalt la care au fost ridicați, spunînd : «Căci nici tăierea împrejur nu este oeva, nici netăierea împrejur, ci făptura nouă. Şi cîți vor umbla după dreptarul aoesta, pace peste ei şi milă peste Israelul lui Dumnezeu» (Gal., 6, 15—16). Şi iarăşi: «De este cineva în Hristos, e făptură nouă ; cele vechi au trecut» (II Cor., 5, 14). Făptura nouă este dreptarul apostolic. Iar aceasta este ceea ce a lămurit în altă parte, zicînd : «Ca să-şi înfățişeze El însuşi Lui Biserica slăvită, neavînd pată sau zbîrcitură sau altceva din acestea, ci ca să fie sfînta şi fără prihană» (Ef., 5, 27). «Făptură nouă» a numit locuirea Sfîntului Duh în sufletul curat şi neprihănit şi eliberat de toată răutatea, viclenia şi ruşinea.

Căci, cînd va urî sufletul păcătuirea şi se va face oasnic al lui Dumnezeu, după putere, prin viețuirea întru virtute, şi va primi, după prefacerea vieții, în sine harul Duhului, s-a făcut făptură nouă şi a fost zidit din nou. Tot aceasta o arată şi cuvintele : «Curățiți aluatul vechi, ca să fiți frămîntătuxă nouă» (I Cor., 5, 7) ,• la fel : «Să prăznuim nu în aluatul cel vechi, ci întru azimile curăției şi ale adevărului» (I Cor., 5, 8).

Şi fiindcă ispititorul întinde sufletului curse de pretutindeni, încon-**Jurîndu**-1 cu răutatea lui, iar puterea omenească e atît de mică, încît **nu** poate să-1 biruiască pe acela prin ea însăşi, Apostolul ne cere să ne Înarmăm mădularele cu armele cereşti ,• el ne porunceşte să îmbrăcăm platoşa dreptății, să ne încălțăm picioarele întru gătirea păcii, să ne încingem mijlocul cu adevărul, iar peste toate să luăm scutul credinței, prin oare, zice : «Veți putea stinge săgețile aprinse ale celui rău» — iar săgețile aprinse sînt patimile — ,• apoi ne îndeamnă să luăm coiful mîrntuirii şi sfînta sabie a Duhului, — iar sfînta sabie numeşte cuvîntul **lui** Dumnezeu întru putere (Ef., 6, 14—17), cu care înarmând dreapta sufletului, să respingem uneltirile vrăjmaşului.

Iar-cum să luăm aceste arme, află tot de la Apostolul care zice : «Prin toată rugăciunea şi cererea rugîndu-vă în toată vremea întru Duhul şi priveghind la aceasta întru toată stăruința şi cererea» (Ef., **6,** 18). De aceea se şi roagă penitru toți, zicînd : «Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfîntului Duh să fie ou voi cu toți» (II Cor., 13, 13). Şi iarăşi: «întreg duhul şi sufletul şi trupul vostru să se păzească fără prihană în ziua Domnului nostru Iisus Hristos» (I Tes., 5, 23).

Vezi cîte chipuri de mîntuire ți-a arătat ți?, învățîndu-te să tinzi spre o singură cale şi spre un singur scop, oa să fii creştin desăvîrşit ? Căci acesta este sfîrşitul la care trebuie să ajungă iubitorii adevărului, prin credință tare şi nădejde neclintită, păşind bucuroşi întru nevoință şi cu toată hotarîrea. Prin acestea se săvîrşeşte cu uşurință drumul vieții spre vîrful cel mai înalt al ei. In ele atîrnă toată proorocia şi legea.

Iar poruncile care slut ? «Să Iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toata inima ta şi din tot sufletul şi din tot cugetul tău şi pe aproapele tău, ca pe tine însuti» (Deut., **6, 5).**

Deci, ţinta vieţuirii bine-credincioase aceasta este. Pe aceasta ne-a predat-o Domnul şi apostolii, care au primit de la El cunoaşterea ei. Iar dacă am lungit cuvîntul, dovedind-o prin mai multe mărturii, îngri-jindu-ne mai mult de înfăţişarea adevărului decît de scurtarea celor spuse, să nu ne ia nimeni în nume de rău. Căci cei ce vor să-şi izbăvească sufletul de petele răutăţii trebuie să cunoască în chip drept vieţuirea cea înţeleaptă şi să ştie întocmai scopul acestei înţelepciuni (filosofii), ca, cunoscînd osteneala călătoriei şi sfîrşitul drumului, să arunce toţi îngîmfarea şi cugetarea semeaţă despre izbînzile lor şi, tăgăduin-du-şi sufletul împreună cu viaţa, după porunca Scripturii (Mt., 10, 39), să privească spre singura bogăţie pe oare a făgăduit-o Dumnezeu celor ce-L iubesc : spre cununa iubirii lui Hristos, Oare cheamă la El pe toţi cei ce au primit să ia cu toată inima lupta pentru ea. Acestora le ajunge, oa merinde pentru călătoria unei astfel de vieţi, crucea lui Hristos, Pur-tînd-o pe aceasta cu veselie şi cu bună nădejde, să urmeze Mîntuito-rului Dumnezeu, făcîndu-şi lege şi oale a vieţii iconomia Lui[20], precum a zis Apostolul: «Fiţi următori mie, precum şi eu, lui Hristos» (I Cor., 11, 1) ,• şi iarăşi: «Prin răbdare alergăm în lupta ce ne stă înainte privind spre Căpetenia şi Desăvîrşitorul credinţei, care, în locul bucuriei ce era pusă înaintea Lui, a răbdat crucea ruşinei şi, dispreţuind-o pe aceasta, s-a aşezat la dreapta lui Dumnezeu» (Evr., 1, 1—2). Căci teamă să ne fie ca, nu cumva mîndrindu-ne cu darurile cele de la Duhul şi luînd prilej de la vre-o izbîndire în cele ale virtuţii, să ne trufim în cuget, înainte de a ajunge la sfîrşitul celor nădăjduite, şi aşa să ne oprim din pornirea noastră, făcînd nefolositoare şi osteneala de mal înainte prin îngîmfare şi arătîndu-ne nevrednici de desăvîrşirea spre care ne atrage harul Duhului.

Drept aceea se cuvine să nu slăbim nicicînd încordarea ostenelii, nici să ieşim din nevointele ce ne stau în faţă, nici să privim înapoi la

29. Spre deosebire de Occidentul creştin, care a adoptat ideea că aducindu-So Hristos jertfă Tatălui pentru noi, noi nu mai trebuie să facem nimic, sfinţii părinţi, urmînd Scripturii, afirmă că noi trebuie să ne însuşim toată «iconomia» Iul Hristos, să ne maştem din botez, fără de păcat, ca El din Fecioara, să ducem viaţă de ascultare oa El, să ne aducem jertfă Tatălui, ca El. Făcînd El acestea, ne dă puterea ca In unire cu El să facem şi noi acestea. Numai răstignind In noi patimile cu puterea T.ul, purtînd cu puterea Lui crucea Lui, ajungem la înviere. Occidentul, mal ales cel protestant, refuză purtarea crucii In viaţă pentru că n pierdut înţelegerea rostului el.

vre-o faptă însemnată pe care am fi săvîrşit-o, ci, uitînd de acelea şi tntlnzmdu-ne spre ceea ce ne stă înainte, cum zice Apostolul (Filip., 3, 13), şi zdrobindu-ne inima cu grijile ostenelilor, să avem dorinţa de dreptate mereu nesăturată [136]. Flamînzind şi însetînd numai de aceasta, să căutăm să ajungem la desăvîrşire, socotindu-ne smeriţi şi săraci, ca unii ce sîntem departe de cele făgăduite şi mult depărtaţi de dragostea desăvîrşită a lui Hristos.

Căci cel ce o doreşte pe aceasta şi priveşte spre făgăduinţa de sus nu încetează nici a posti, nici a priveghea, nici a se sîrgui pentru altceva ce ţine de virtute, mîndrindu-se cu izbînzile de mai înainte, ci, fiind plin de dorul dumnezeiesc şi privind cu încordare spre Cel ce-1 cheamă, orice nevoinţă ar împlini spre dobîndirea Lui o socoteşte drept un lucru mic şi nevrednic de încununare. El se străduieşte pînă la sfîrşitul vieţii acesteia, adăugind osteneli la osteneli şi virtuţi la virtuţi, pînă ce se va face cinstit în faţa lui Dumnezeu, prin

136 «Dreptatea» e luată aci, ca şi în Scriptură, în general, ca totalitatea virtuţilor.

fapte, nesocotin-du-se în conştiinţă că s-a făcut pe sine vrednic de Dumnezeu. Căci aceasta e cea mai mare izbîndă a înţelepciunii (a filosofici), oa fiind cineva mare prin fapte, să se smerească cu inima şi să nu se încreadă în vieţuirea sa, aruncînd la pămînt închipuirea de sine prin frica de Dumnezeu, ca să se bucure de făgăduinţă pe măsura în care s-a îndrăgit de ea prin credinţă, nu pe măsura în care a lucrat pentru ea ostenindu-se [137]. Dar e nevoie de mare credinţă şi nădejde pentru a primi răsplată pe măsura acesteia şi nu pe măsura ostenelilor. Iar temelia credinţei este sărăcia şi dragostea nemăsurată către Dumnezeu [138].

137 Omul duhovnicesc nu aşteaptă să se bucure în viaţa viitoare de făgăduinţa fericirii pe măsura ostenelilor sale, căci smerenia nu-1 lasă niciodată să creadă că s-a ostenit pe măsura acelei fericiri, ci aşteaptă acea fericire pe măsura în care o doreşte, pe temeiul credinţei. El nu vorbeşte de ostenelile sale pentru acea fericire, dar vorbeşte de marea sa dorinţă de ea. Cînd îţi afirmi dorul faţă de cineva, afirmi fi iubirea faţă de el, dar şi distanţa, sau durerea pentru această distanţă şi neputinţa de a o depăşi singur. In dorul de Dumnezeu se uneşte iubirea de Dumnezeu, cu smerenia nevredniciei de a-L avea, dacă nu Se apropie El singur de noi. Vom fi într-o veşnică iubire, sau unire cu Dumnezeu, şi într-un veşnic dor de El. Cei ce se iubesc *ii* slnt uniţi mai mult, doresc şi mai mult a se spori unul pe altul prin comunicare. Căci persoanele îşi descoperă infinitatea lor în iubire.

138 Cel s&rac cu duhul îşi dă seama că nu este nimic prin sine. El are în acelaşi timp o dragoste nemăsurată de Dumnezeu. Cu cît îşi vede mai mult nimicnicia, care nu se poate măsura, cu atît iubeşte mai nemăsurat pe Dumnezeu. Conştiinţa nemăsurată a sărăciei proprii e capabilă de iubirea nemăsurată a lui Dumnezeu, din care poate avea totul. Şi amîndouă sînt temelia credinţei. Iar pe măsura lor se învredniceşte cel ce le are şi de făgăduinţa vieţii nemăsurate de la Dumnezeu. Omul acela se mişcă Intro puţinătatea sa nemăsurată de făptură adusă din nimic la existenţă şi între ne-mă-surarea vieţii dumnezeieşti, de la care are şi aşteaptă totul într-o sporire infinită şi veşnică.

Socotesc că s-a vorbit destul despre cel ce şi-au ales să viețuiască cu înțelepciune (filosofie) In cele ce-i duc **la** ținta nădăjduită. De aceea, trebuie să adăugăm la cele spuse, cum trebuie să viețuiască unii ca aceştia la un loc, ce osteneli trebuie să iubească, cum trebuie să alerge unii cu alții pînă ce vor ajunge la cetatea de sus. Cel ce nu prețuieşte în chip curat cele prețuite ale vieții[139] şi părăseşte pe cei înrudiți trebuie oa, disprețuind toată slava de jos şi iubind cinstea oerească, să se unească duhovniceşte cu frații din viață, oa să tăgăduiască odată cu viața şi sufletul său. Iar tăgăduirea sufletului stă în a nu căuta să-şi slujească nicidecum voia sa, sau mai degrabă, în loc să împlinească voia sa, să dorească a împlini cuvîntul netrecător al lui Dumnezeu şl a se folosi de acesta ca de un bun cârmaci, oare călăuzeşte obştea întreagă a frăției, ținută într-un gînd, spre limiainul voii lui Dumnezeu. Apoi mai trebuie să aibă voia să nu socotească nimic al său deosebit de ceea ce e de obşte, afară de haina care acoperă trupul. Căci dacă nu are nimic din acestea, ci e gol de grija vieții de sine, va fi slujitor al trebuințelor de obşte şi va împlini cu toată inima, cu plăcere şi cu nădejde, ceea ce se porunceşte de întîistătători şi ca un rob simplu şi plin de bunăvoință al lui Hristos, cumpărat pentru trebuințele de obşte ale fraților. Căci aceasta o voieşte şi o porunceşte şi Domnul zicînd : «Cel ce voieşte să fie între voi întâiul şi mare, să fie cel mai de pe urmă şi sluga tuturor» (Mc, 9, 35; 10, 43—44; Mt., 20, 26—27; 23, 11). Deci se cuvine ca slujirea făcută oamenilor să fie fără plată şi să nu aducă celui ce slujeşte cinstire, nici slavă, ca să nu se arate cel oe o săvîrşeşte ca vrînd să placă oamenilor, cum s-a scris (Ef., 6, 6), dîndu-şi în fața ochilor chipul slujiriinici să slujească oamenilor (ca oameni), ci ca Domnului însuşi[140]. Se cuvine a păşi astfel pe calea acoperită de necazuri. Căci cel ce-şi supune grumazul pe această cale, cu toată inima, jugului lui Dumnezeu şi-1 poartă ou plăcere pînă la sfîrşit, e dus spre sfîrşitul desăvîrşit cu bună nădejde. Deci se cuvine să se supună tuturor

139 **Cele ale vieții pămînteşti pot să nu fie prețuite într-un chip curat, cintl nu se socotesc ca singurele realități, şi mu oa împrejurări prin care se pot «iohlndl cele veşnice. Dar se pot disprețui în chijp necurat, de sceptici, sau de cei care, necrezlnd în viața mai înaltă de la Dumnezeu, nu văd nici un sens nici în viața aceasta.**

140 Cele două recomandări contrare : pe de o parte a sluji oamenilor, dar ne aşteptînd plată şi cinstire de la ei; pe de alta, a nu sluji oamenilor, ci Iuti DUIIIMICZMI, **— se împacă în recomandarea de a sluji oamenilor oa lui Dumnezeu. Atunci slujirea adusă oamenilor nu e de țața ochilor, ded nesinceră, pentru scopuri egoiste (petitiui plată, sau pentru slava proprie). Dar a sluji oamenilor ca lui Dumnezeu nu Înseamnă a-i socoti pe oameni drept dumnezei, oum se întîmplă uneori cu părinții In raport cu copiii. Ci a le sluji oamenilor, pentru că Dumnezeu ne cere iubirea față de ei şi pivnlru a cîştiga pe oameni pentru Dumnezeu, pentru slăviroa Lui ; pentru că le slujim <!<• dragul lui Dumnezeu. Mai btne zis de-abia atunci le sluiim cu adevărat şi lor a|ulln-du-i să-şi ciştige viața veşnică.**

şi sâ slujească fraţilor, ca şi cînd ar avea de plătit fiecăruia o datorie [141], adunind în suflet grijile pentru toţi [142] şi împlinind iubirea datorată.

Dar se cuvine ca şi întîistătătorii acestei cete duhovniceşti, privind la mărimea grijii lor de ei şi cugetînd la răutatea ce întinde curse credinţei, să se nevoiască cu vrednicie în supravegherea lor, neînălţîn-du-şi gîndul spre stăpînire. Căci e o primejdie în această slujbă ; şi unii socotind că sînt întîistătători ai altora şi că au să-i îndrumeze spre viaţa cerească s-au pierdut pe ei înşişi, fiind amăgiţi, fără să-şi dea seama, de cugetul lor. Deci se cuvine ca întîistătătorii să se ostenească în supravegherea lor mai mult decît ceilalţi şi să aibă un cuget mai smerit decît cei conduşi şi să-şi înfăţişeze viaţa lor ca chip de slujire fraţilor, socotind că au pe cei încredinţaţi lor ca pe o vistierie dată lor în grijă, de Dumnezeu.

Căci dacă vor fi aşa, unind tot mai strîns sfinţita obşte prin slujire şi vor da la arătare învăţătura după trebuinţa fiecăruia, ca fiecare să-şi păzească rînduială cuvenită, dar în ascuns, în cugetare, vor păstra, prin credinţă, smerita cugetare, ca nişte slujitori binevoitori, îşi vor lua lor, printr-o astfel de vieţuire, o mare răsplată.

Drept aceea, îngrijiţi de ei, ca nişte povăţuitori (pedagogi) blînzi, ca de nişte copii plăpînzi care v-au fost încredinţaţi de părinţii lor. Căci aceia, privind la deprinderile copiilor, unuia îi dau lovituri, altuia sfaturi, altuia laude, altuia altoeva, nefăoîndu-le nimic, nici spre mulţumirea, nici din ura proprie, ci cum se potriveşte stării şi cum o cere purtarea copilului, ca să-1 facă rîvnitor şi cinstit în viaţa aceasta.

---

141 Dumnezeu mi-a dat pe orice om cu care am ceva de lucru, ca pe un dar. Insă prin acest dar Dumnezeu mă şi obligă să-I răspund cu dărui meu, contribuind să aduc pe acest om în dar lui Dumnezeu. Darul ce mi s-a dat îmi impune datoria de a răsplăti lui Dumnezeu pentru el prin el. Dar răsplătind pentru el prin el lui Dumnezeu, îi răsplătesc şi omului respectiv. Căci pentru ceea ce face el pentru mine, prin întărirea ce mi-o dă în viaţă, în mod liber, el se face şi de la sine însuşi un dar pentru mine. El mi se face un dar cu atît mai mare şi mi se descoperă cu atît mai clar ca fiind un dar de la Dumnezeu, cu cît mă ajută mai mult să ajung la o viaţă veşnică în Dumnezeu. De aceea, darul şi răsplata pentru dar între oameni nu e ceva strict măsurat. Nu se încadrează în zicerea : «atîta mi-ai dat, sau atît mi te-ai dat, atîta îţi dau, sau atît mi te dau». Căci prin darul reciproc oamenii cresc ; dar cresc, dacă sporesc darul reciproc. Nu se poate măsura exact ceea ce îmi dă cineva printr-un cuvînt sau prin zîmbetul Iui; nu se poate defini cît pune o dată sâu altă dată în ele. Dacă pun eu mai mult, pune şi el şi mai mult şi viceversa. «Dar din dar se face raiul». Oamenii pot creşte la infinit, însă prin ajutorul ce şi-1 dau de a creşte în Dumnezeu ţ prin această dăruire se deschide calea de înaintare nesfîrşită în Dumnezeu ce] infinit, tn Dăruitorul Dumnezeu.
142 Semenul îmi este dat nu numai oa dar, ci şi ca datorie j ca datorie către el Si ca datorie către Dumnezeu; oa datorie de a-1 ajuta să-şi cîştige viaţa veşnică, ceea ce voieşte şi Dumnezeu şi ÎI fericeşte şi pe om. Pentru că şi eu îi sînt dat lui nu numai oa dar, ci şi oa datorie de a ne dărui tuturor din puterea lui Hristos, Oare S-a adus Jertfă pentru toţi către mine şi către Dumnezeu. Şi sîntem datori să ne împlinim la maximum şi în continuă sporire slujirea noastră reciprocă, în calitate de daruri şi oa datorii reciproce în continuă creştere de la Dumnezeu.

Deci şi voi se cuvine ca, lepâdînd toată ura şi toată mîndria împotriva fraților, să potriviți cuvîntul după puterea şi voia fiecăruia : pe unul ceartă-1, pe altul sfătuieşte-1, pe al treilea mîngîie-1, dîndu-i dofto-ria ca un doctor bun, după trebuința fiecăruia. Căci acesta privind spre boli, unuia îi dă o doftorie mai blîndă, altuia una mai tare, nepurtîn-du-se cu ură față de nici unul din cei ce au nevoie de tămăduire, ci po-trivindu-şi meşteşugul după suflete şi trupuri. Iar tu, ține seama de trebuința stării fiecăruia, ca, învățînd bine sufletul ucenicului care caută la tine, să aduci Tatălui strălucita lui virtute, făcîndu-1 moştenitor vrednic al darului Aceluia.

De vă veți purta aşa unii față de alții, cei ce conduceți şi cei ce vă folosiți de ei ca învățători, unii aseultînd cu bucurie de cei ce vă poruncesc, ceilalți călăuzind ou plăcere pe frați spre desăvîrşire, şi de vă întreceți în cinstiri unii față de alții, veți trăi pe pămînt viața îngerilor. Să nu se vadă deci între voi pe pămînt nici o trufie, ci simplitate şi bunăînțelegere şi starea de suflet nevicleană să unească obştea voastră. Să se convingă pe sine fiecare că nu e mai prejos numai de fratele ou care împreună-viețuieşte, oi şi de tot omul. Căci cunoscînd aceasta, va fi cu adevărat ucenic al lui Hristos. Pentru că «cel ce se înalță pe sine se va smeri», precum a zis Mîntuitorul, «şi cel ce se smereşte pe sine se va înălța» (Le, 14, 11 18, 14; Mt., 23, 12) şi : «Cel ce voieşte să fie între voi întâiul, să fie cel de pe urmă şi să fie tuturor slujitor, precum Fiul Omului n-a venit să I se slujească, oi să slujească şi să-Şi dea sufletul Său răscumpărare pentru mulți» (Mc, 9, 35 ; 10, 45 ; Mt., 20, 28). Iar Apostolul zice : «Că nu ne propovăduim pe noi înşine, ci pe Domnul Iisus Hristos, iar noi sîntem slujitori ai voştri pentru Iisus» (II Cor., 4, 5).

Cunoscînd deci roadele smereniei şi paguba trufiei, urmați Stăpînului iubindu-vă unii pe alții şi nu vă temeți nici de moarte, nici de pedeapsă în a face bine unii altora. Ci pe drumul pe oare a umblat între noi Dumnezeu, pe acesta umblați şi voi spre El într-un trup şi un suflet, înaintînd spre chemarea de sus, iubind pe Dumnezeu şi unii pe alții. Căci dragostea şi frica de Dumnezeu este întîia împlinire a legii.

Se cuvine deci ca fiecare dintre voi să aşeze ca pe o temelie tare şi statornică frica şi dragostea în sufletul său şi să o hrănească cu fapte bune şi cu rugăciune neîncetată. Căci nu se sădeşte în noi în chip simplu şi de la sine dragostea de Dumnezeu, ci prin multe şi mari griji şi prin împreună-lucrarea lui Hristos, precum a spus înțelepciunea (Prov., 2, 4—5) : «Că de o vei căuta pe ea oa pe argint şi de o vei cerceta ca pe o comoară, vei înțelege frica Domnului şi cunoştința de Dumnezeu o vei afla». Iar aflînd frica de Domnul şi cunoştința de Dumnezeu şi întelegîndu-le pe acestea, vei dobîndi uşor şi ceea ce urmează, adică iubirea aproapelui. Căci odată dobîndit ou osteneală primul lucru, şi cel mai mare, cel de al doilea, mai mic şi mai fără osteneală, va urma celui dintîi. Dar nefiind de față acela, nici cel de al doilea nu va urma în chip curat. Pentru că cel ce nu iubeşte pe Dumnezeu din toată inima şi din tot cugetul, cum se va îngriji în

chip sănătos şi fără viclenie de iubi**rea** de fraţi[143], neîmplinind prin aceasta iubirea faţă de Cel ce Se îngrijeşte de ea ? Căci pe cel ce se află astfel şi nu cu sufletul întreg predat lui Dumnezeu, nici înarmat cu iubirea faţă de toţi, uşor îl supune meşteşugarul răutăţii, răsturnîndu-1 prin gînduri viclene, aci făcîndu-1 să i se pară grele poruncile Scripturii şi urîtă slujirea fraţilor, aci ridi-cîndu-1 la trufie şi la înfumurare prin însăşi slujirea celor împreună robi, şi convingîndu-1 că a împlinit poruncile Domnului şi că va fi mare în ceruri.

Dar nu mică este nedreptatea oe o faGe. Căci se cuvine slujitorului ■binevoitor şi sîrguincios să încredinţeze Stăpînului judecata bunăvoin**ţei** sale şi **să** nu se facă pe sine judecător şi lăudător al vieţuirii sale. Pen**tru că** dacă se face însuşi judecător, înlăturînd pe Judecătorul adevărat, nu va avea nici răsplata de la Aceia, dîndu-şi-o singur înainte de judecata Aceluia, prin laudele şi prin închipuirea de sine [144]. Căci după înţeleptul Pavel «Duhul lui Dumnezeu trebuie să mărturisească împreună **cu** duhul nostru» (Rom., 10, 16), nu să dovedim prin judecata noastră •cele ale noastre. «Că nu cel ce se laudă pe sine este probat, ci cel pe care Domnul îl laudă» (II Cor., 10, 18). Iar cel ce nu aşteaptă lauda Domnului, ci, luînd-o înaintea judecăţii Lui, cade în slăvirile omeneşti, căutînd să-şi cîşfige sieşi cinstirea de la fraţi prin ostenelile sale, face **cele** ale necredincioşilor. Căci necredincios este cel ce vînează cinsti-**flle** omeneşti în locul celor cereşti, cum zice Domnul însuşi: «Cum puteţi voi **să** credeţi, cînd primiţi slavă unii de la alţii şi slava de la singurul Dumnezeu nu o căutaţi ?» (In, 5, 44).

Cu cine mi se pare mie că se aseamănă aceştia, dacă nu cu cei ce **curăţă** partea din afară a paharului şi a blidului, iar înăuntru sînt plini **de** toată răutatea (Mt., 23, 25) ? Vedeţi deci să nu păţiţi ceva de felul

acesta, ci, ridicîndu-vâ sufletele !n sus şi avînd o singură grijă, să plăceţi Domnului şi să nu căderi niciodată din amintirea celor cereşti, nici să primiţi cinstirile vieţii acesteia, ci să alergaţi acoperind cu cuvîntul nevoinţele pentru virtute [38 bis]. Lucraţi astfel ca nu cumva să găsească vreme cel ce vă ispiteşte cu cinstirile de pe pămînt şi vă răpeşte prin aceasta mintea voastră de la îndeletnicirea cu cele bune, să vă răstoarne în cele deşarte şi pline de amăgire. Iar negăsind vreme pentru aceasta, nici putinţă de pătrundere, ca să vrăjească pe cei ce petrec sus cu sufletele, se pierde şi zace mort. Căci nelucrarea e moarte pentru diavol, ca şi pentru răutate. Deci aflîndu-se în voi dragostea lui Dumnezeu,

143Cine scoate pe Dumnezeu din rolul de judecător al său, judecîndu-se singur prin lauda de sine, II scoate pe Dumnezeu şi din rolul de răsplătitor, întrucît nu-L mai recunoaşte ca singur în măsură să-1 laude, ln general cel ce se laudă pe sine trezeşte reacţii în cei ce-1 aud lăudindu-se. Ei ar vrea să verifice adevărul laudelor aceluia, căci de obicei cel ce se laudă e conştient că faptele lui cele bune nu sînt vădite, încît sâ-l împlinească ele lauda lui. Cel ce nu se laudă dar lucrează cele bune, îi face, dimpotrivă, să cerceteze dacă nu cumva acest om care-şi ascunde faptele sale nu are lotuşi nişte fapte bune. Dar în faţa lui Dumnezeu toate sînt descoperite. Şi cînd Dumnezeu laudă pe cineva, face evidentă şi altora calitatea vrednică de laudă a aceluia

36. Cine nu admite pe Dumnezeu ca judecător, nu-L admite nici ca răsplătitor.

numaidecît îi urmează şi cele proprii ei : iubirea de fraţi, blîndeţea, nefăţărnicia, stăruirea şi sîrguinţa în rugăciune şi, simplu, toată virtutea.

Cît de mare trebuie să fie deci cîştigul marilor osteneli oare nu se fac pentru a se arăta oamenilor, ci pentru a plăcea Domnului, Care cunoaşte cele ascunse ! Spre aceasta trebuie să privim pururea şi să cercetăm lăuntrul sufletului şi să-1 îngrădim cu gîndurile vieţuirii bine-credincioase, ca să nu găsească vrăjmaşul vre-o intrare, nici loc de uneltire ; să deprindem mădularele sufletului cele slăbite şi să Ie facem în stare să cunoască binele şi răul. Dar ştie să şi le deprindă mintea care urmează lui Dumnezeu şi-şi face sufletul părtaş la aceasta, vinde-cînd slăbiciunea lui cu dragostea lui Dumnezeu, cu gîndurile ascunse ale virtuţii şi cu faptele poruncilor şi unindu-1 ou Cel puternic. Căci una este straja şi tămăduirea sufletului : a-şi aminti cu dor de Dumnezeu şi a se păstra în gînduri bune. De aceea să nu ne oprim de la o astfel de sîrguinţa nici cînd mîncăm, nici cînd bem, nici cînd ne odihnim, nici cînd facem sau spunem ceva, oa toate cele ale noastre să se săvîrşească spre slava lui Dumnezeu şi nu a noastră, nici să aibă viaţa noastră vre-o pată sau vre-o întinăciune de pe urma uneltirii celui rău.

De altfel, celor ce iubesc pe Dumnezeu osteneala împlinirii poruncilor le este uşoară şi dulce, dragostea faţă de El făcîndu-le nevoinţa uşoară şi plăcută. Pentru aceea şi cel viclean se luptă în tot felul să scoată frica de Dumnezeu din sufletele noastre şi se străduieşte să topească dragostea faţă de El prin plăceri nelegiuite şi prin momeli de ale desfătării, ca apucîndu-se sufletul nostru de osteneli, dezbrăcat de armele duhovniceşti şi nestrăjuit, să se piardă, furişând

38 **bis. Pe cînd păcătosul şi ispititorul acoperă păcatul cu cuvinte bune, cel smerit acoperă virtutea sa cu cuvinte nelăudăroase. Sînt două situaţii în care cuvîntul serveşte de acoperire, nu de descoperire a stării omului. Dar şi în aceste cazuri, cuvîntul o străveziu. El nu se lasă întrebuinţat în slujba neadevărului, pentru acoperirea lăuntrului sufletesc. Căci e făcut pentru descoperirea lui. Dar nu e făcut pentru lauda de sine, chiar cîind cel ce-1 foloseşte on laudă nr vrea să spună adevărul. Cînd e cazul de a vorbi despre sine, e mai tare fapta, deelt cuvîntul. Lauda de sine pătează fapta prin mîndrie.**

acela în noi slava de pe pămînt în locul celei cereşti şi tulburînd cele ou adevărat bune prin cele părute bune, prin nălucirea unor amăgiri. Căci de află pe paznici fără grijă, are putere să le fure din vreme şi să se furişeze împreună cu ostenelile şi să semene împreună cu grîul neghina lui: bîrfirea, trufia, slava deşartă, dorinţa de cinstire, cearta şi ceilalţi pui ai răutăţii. Deci se cuvine să priveghem şi să ne păzim din toate părţile de vrăjmaşul, ca, chiar dacă ne-ar momi cu vre-o uneltire neruşinată, să fie respins înainte ca aceea să se atingă de suflet.

Aduceţi-vă aminte neîncetat şi că Avei a adus Domnului jertfă din cele dintîi născute ale oilor şi din cele grase, iar Cain, din rodurile pămîntului, dar nu din cele dintîi. «Şi a privit, zice, Dumnezeu la jertfele lui Avei, iar la darurile lui Cain nu a luat aminte» (Fac, 4, 4—5). Care e folosul acestei istorii ? Că trebuie să aflăm că lui Dumnezeu îi este bine-plăcut tot ce se face «cu frică şi credinţă» [145] şi nu ce se face cu mare pompă, fără dragoste. Căci nici Avraam n-a primit de la Melchi-sedec binecuvântarea altfel, ci numai aducînd preotului lui Dumnezeu rodurile

145 Avem aci iarăşi o expresie din Liturghia sfîntului Vasile cel Mare, ca dovadă că ea era în practică atunci.

dintîi (pîrga) şi de căpetenie. Iar prin cele de căpetenie[146] şi prin cele mai alese ale bunurilor înţeleg însuşi sufletul şi însăşi mintea. Deci ni se porunceşte să nu jertfim lui Dumnezeu eu zgîrcenie (cu micime de suflet) laudele şi rugăciunile, nici să aducem Stăpînului orice la nimereală, ci să-I închinăm ceea ce este de căpetenie în suflet, mai bine zis însuşi sufletul întreg, cu toată dragostea şi hotărârea, ca, hrăniţi pururea cu harul Duhului şi primind puterea cea din Hristos, să alergăm uşor pe calea mîntuirii, făcînd uşoară şi dulce nevoinţa pentru dreptate[147] ,• făcînd aşa însuşi Dumnezeu ne ajută în străduinţa ostenelilor şi împlineşte pentru noi faptele dreptăţii.

Despre acestea pînă aci. Iar despre părţile virtuţii, pe oare adică trebuie să o socotim mai mare şi să o îngrijim înaintea altora, nu se poate vorbi. Căci se ţin la un loc, avînd aceeaşi cinste, şi conduc pe cei ce se folosesc de ele, spre vîrf, întărindu-se unele pe altele. Simplitatea se dă pe sine ascultării, iar ascultarea, credinţei ,■ aceasta, nădejdii, iar nădejdea, dreptăţii ,- aceasta, slujirii, iar slujirea, smereniei. Iar de la aceasta luînd putere blândeţea, aceasta îşi arată rodul în bucurie ; iar bucuria, în dragoste şi dragostea, în rugăciune. Şi aşa, atîrnînd unele

146 Pînă azi zice poporul nostru «capetele», «căpeţelele».

147 Cînd ai dat lui Dumnezeu totul, cînd ţi-ai dat tot sufletul Lui, şi cînd prin aceasta ai primit în tine puterea Lui (are loc un schimb de putere între cei ce se Iubesc, noii dîndu-ne puterea cea mioă o noastră, HriistOiS cea maire a Lui), nici o griiă de tine şi nidi o slăbiciune niu-ti Îngreuiază nevoinţa sau lupta pentru faptele virtuţii, caro alcătuiesc dreptatea noastră. In însuşi faptul de u da tot, e o mare putere.

de altele şi ţinîndu-1 atîrnat pe cel ce le are, 11 urcă spre vîrful Celui dorit, precum, dimpotrivă, viclenia îi coboară pe prietenii ei, prin părţile ei proprii, spre ultima răutate.

Dar trebuie să stăruim cel mai mult în rugăciune. Căci aceasta este ca un vîrf al virtuţii. Prin ea cerem şi celelalte virtuţi de la Dumnezeu, cu oare comunică şi se uneşte, prin sfinţenie tainică şi prin lucrare duhovnicească şi prin simţire negrăită, cel ce stăruie în rugăciune[148]. Căci cel ce a luat prin aceasta Duhul ca ajutor şi călăuzitor arde de dragostea Domnului şi se înfierbîntă de dorul Lui, neaflînd saturare de rugăciune [149], ci pururea arzînd de dragostea Celui bun şi hrănind sufletul cu avînt, precum s-a spus : «Cei ce mă mănîncă pe mine vor flămînzi iarăşi, şi cei ce mă beau pe mine vor înseta iarăşi» (înţ. Sir., 24, 23). Şi în altă parte : «Dat-ai veselie în inima mea» (Ps. 4, **7).** Iar Domnul zice : «împărăţia cerurilor este în lăuntrul vostru» (Le, **17,** 21).

Dar care este împărăţia de care zice că este în lăuntrul nostru ? Care alta, dacă nu veselia care vine de sus, prin Duhul, în sufletele noastre ? Căci aceasta este ca un chip şi ca o arvună şi oa un semn al vieţuirii veşnice, de oare se vor bucura sufletele sfinţilor în veacul pe oare-1 aşteptăm. Deci Dom/nul ne mîngîie prin lucrarea Duhului în orice necaz, prin aceea că ne mîntuieşte şi ne împărtăşeşte de bunătăţile duhovniceşti şi de darurile (harismele) Sale. Căci El e «Cel ce ne mîngîie pe noi întru tot necazul nostru, ca să putem şi noi mîngîia pe cei ce sînt întru tot necazul» (II Cor., 1, 4); şi: «Inima meai şi trupul meu s-au bucurat de Dumnezeul meu cel viu» (Ps. 83, 3) ,• şi: «Ca de seu şi de grăsime să se umple sufletul meu» (Ps. 61, 6). Toate acestea arată prin ghicituri veselia şi mîngîierea.

Odată ce s-a arătat, deci, care este scopul vieţuirii binecredincioa-se, pe oare se cuvine să-1 urmărească cei ce şi-au ales viaţa de Dumnezeu iubitoare, şi oare este curăţia sufletului şi sălăşluirea Duhului prinînaintarea în fapte bune, fiecare dintre voi să se predea pe sine, pregă-tindu-şi sufletul în felul arătat şi umplîndu-1 de dragostea dumnezeiască, rugăciunilor şi posturilor, potrivit voii Lui, aducîndu-şi aminte de Cel ce ne-a îndemnat: «Neîncetat rugaţi-vă» (I Tes., 5, 17) şi «stăruind în rugăciune» (Rom., 12, 12), şi de făgăduinţa Domnului, în care zice : «Cu cît mai mult nu va face Dumnezeu izbăvire celor ce strigă către El noaptea şi ziua ?» (Le, 18, 6—7) şi : «Zicea şi o pildă că se cade a ne ruga totdeauna şi a nu ne lenevi» (Le, 18, 1).

Iar că sîrguinţa în rugăciune ne hărăzeşte lucruri mari şi-L sălăşluieşte şi pe Duhul în suflete, o arată limpede Apostolul prin cele ce ne îndeamnă zicînd : «Prin toată rugăciunea şi cererea rugîndu-vă în toată vremea întru Duhul şi întru aceasta

---

148 Rom., 12, 12. Sfîntul Grigorie ne dă aici o înşirare proprie a virtuţilor. Ele sfîrşesc în rugăciune, deşi rugăciunea nu lipseşte nici pe treptele virtuţilor mai de jos. De altfel, pe orice treaptă ea se află legată într-un anumit grad cu toate virtuţile, crescînd împreună. Sfîntul Grigorie, punînd rugăciunea cea mai intensă şi neîntreruptă la vîrful virtuţilor sau pe treapta în care se află concentrate în mod desăvîrşit toate, arată cum virtuţile sînt trepte spre unirea cu Dumnezeu. Căci, în rugăciune, omul «duhovnicesc e unit cu Dumnezeu. Scara virtuţilor duce spre unirea ou Dumnezeu, cure se trăieşte veşnic în starea de rugăciune. Muntele virtuţilor e rugăciunea, sau Dumnezeu cunoscut în starea de rugăciune plină de iubire.

149 Omul ajuns pe această culme duhovnicească nu află saturare de rugăciune, pentru că nu se află saturare de Dumnezeu Cel nesfîrşit, a Cărui simţire o are în rugăciune. Rugăciunea unită cu dragostea de Dumnezeu creşte din dragoste şi e plină de focul dragostei. Se face aluzie la platonism şi origenism, care vorbeau de o «saturare» (x6poţ) a sufletelor de Dumnezeu, care din această pricină coboară la o nouă încorporare. Rugăciunea, fiind trăirea unirii cu Dumnezeu, e o trăire o întregii fiinţe în simţirile cele mai intense : dragoste, foc, bucurie de Cel nesfîrşit în dragoste, în viaţă, în bucuria ce iradiază din El în grade şi forme mereu noi.

priveghind întru toată stăruința şi cererea» (Ef., 6, 18). Drept aceea, dacă vreunul dintre frați se predă pe sine acestei părți a virtuților, adică rugăciunii, bună comoară îşi agoniseşte şi iubeşte cea mai mare avuție. Numai să o facă aceasta fiecare cu conştiință încordată şi dreaptă, nerătăcind în nici o parte de bună-voie cu cugetarea, nici ca unui ce are de împlinit fără de voie o îndatorire din nevoie [150], ci împlinind o cerință a dragostei şi un dor al sufletului şi arătînd tuturor roadele stăruinței.

Se cade însă ca şi ceilalți să dea o vreme acestei părți[151] şi să se bucure împreună (cu aceia) de sităruirea în rugăciune, ca să se facă şi ei părtaşi de roadele cele bune, ca unii ce s-au făcut părtaşi de împreuna-îndulcire de aceeaşi viețuire. Dar va da şi Domnul însuşi celor ce se roagă chipul cum trebuie să se roage, după spusa : «Cel ce dă rugăciune celui ce se roagă» (I Regi, 2, 8). Drept aceea cel ce stăruie în rugăciune se cade să ceară şi să ştie să se nevoiască în această luptă cu multă sîrguința şi cu toată puterea pentru un lucru aşa de mare. Căci marile biruințe au nevoie de multe osteneli, pentru că răutatea întinde curse mai ales acestora, născocind de pretutindeni şi umblînd împrejur şi căutînd să pună piedici sirguinței. De aci, somnul şi îngreunarea trupului şi a sufletului, moleşeala, trândăvia, descurajarea, nerăbdarea şi celelalte patimi şi lucrări, prin care se pierde sufletul, fiind răpit cu vreo parte a lui şi rostogolit spre vrăjmaşul lui.

150 Rugăciunea nu trebuie săvîrşită ca împlinirea unei îndatoriri de nevoie, ci cu dragoste. Desigur că pînă la acea treaptă, omul trebuie să se deprindă şi cu rugăciunea ca împlinire a unei îndatoriri.

151 Sînt unii frați care au ajuns la această culme a virtuților, care este rugăciunea neîncetată. Dar sfîntul Grigorie cere şi celorlalți călugări din mînăstire să dea c parte din vremea lor rugăciunii, precum consideră că şi în treapta rugăciunii neîncetate la care au ajuns unii sînt implicate celelalte virtuți. Deci nu se face, cum s-ii spus de către unii teologi occidentali, o separație între «rugători» şi «făptuitori». ('el care au văzut o astfel de separație la Macarie au vorbit de o influență a ereziei masaiiene sau «evhite» asupra scrierilor lui Macarie. Dar descoperirea acestei scrieri ,i sfîntuiui Grigorie a dovedit dependența lui Macarie de ultimul.

Deci se cade a pune sufletului, ca pe un clrmiaci înțelept, gîndul oare nici o clipă nu lasă cugetarea să ia aminte la tulburările aduse de duhul cel rău, nici nu se lasă dus încoace şi încolo de valurile lui, ci priveşte îndată spre limanul de sus şi predă sufletul nevătămat lui Dumnezeu, Care i l-a încredințat şi îl cere. Căci nu a cădea în genunchi şi a lua chipul celor aflați în rugăciune, în vreme ce cugetarea rătăceşte în afară, e sîrguință şi fapta bineplăcută Scripturii, ci predarea întregului suflet împreună cu trupul, rugăciunii, odată cu lepădarea oricărei nepăsări a gîndurilor şi oricărui cuget nedrept.

Iar întîistătătorii se cuvine să ajute unuia ca acesta şi prin toată sîrguință şi sfătuirea să hrănească dorința celui ce se roagă față de scopul lui şi să curățe sufletul lui. Căci rodul virtuților celor ce se roagă astfel, arătîndu-se celor împreună-vieţuiitori, se face folositor nu numai celui înaintat, ci şi celor ce sînt încă prunci şi au nevoie de învățătură, mîingîindu-i pe ei şi îndemnîndu-i să urmeze celor pe care-i văd [48]. Iar rodul rugăciunii curate este simplitatea, dragostea, smerita cugetare, stăruința şi cele asemenea, pe care osteneala celui ce se sîrguieşte cu rugăciunea le odrăsleşte în viață înaintea rodurilor veşnice.

Rugăciunea se înfrumusețează cu aceste roduri, iar cînd e lipsită de ele, osteneala ei este zadarnică [152]. Şi nu numai rugăciunea, ci şi toată calea vieţuirii înțelepte (a filosofiei) oare aduce această odrăslire a dreptății este o cale adevărată şi duce spre scopul cel drept. Iar cea care e lipsită de acestea rămîne un nume gol, oare se aseamănă cu fecioarele nebune cărora le-a lipsit la vremea de trebuință untdelemnul pentru cămara de nuntă. Căci nu aveau în suflete lumina, sau rodul virtuții, nici sfeşnicul Duhului în cugetare. Pentru aceea le-a şi numit pe drept cuvînt, Scriptura, nebune, virtutea din ele stingindu-se înainte de sosirea Mirelui şi de aceea au fost lăsate, nenorocitele, în afara cămării de nuntă. Căci nu li s-a socotit sîrguință fecioriei, neavind lucrarea Duhului. Şi pe bună dreptate. Căci la ce foloseşte lucrarea viei,dacă nu se arată roadele pentru oare a răbdat lucrătorul viei osteneală ? La ce foloseşte postul şi rugăciunea şi

46. Rugăciunea celor ce se roagă neîncetat e un rod al virtuților, care so vâd concentrate în rugăciune. Dar rugăciunea e şi izvorul acestor virtuți, ridicate ln o treaptă mai înaltă. De aceea ei folosesc nu numai prin rugăciunea lor, ci şi prin virtuți, celor ce nu au ajuns la această treaptă. Le folosesc făcîndu-se lor pilde de virtuți şi atrăgîrwiu-i spre dulceața rugăciunii care se răspândeşte din ei.

privegherea, dacă lipseşte pacea, bucuria, dragostea şi celelalte roduri ale Duhului *[8], pe care le înşiră Apostolul ? (Gal., 5, 22—23). Căci cel îndrăgit de bucuria de sus rabdă toată osteneala de dragul acesteia, prin oare se atrage Duhul[153]; şi, împărtăşindu-se de harul Lui, rodeşte şi se bucură cu veselie de lucrarea viei (de rodul ei), pe care a lucrat-o harul Duhului, întru smerita lui cugetare şi în îrnipiinirea faptelor [154].

---

152 **Se pare că aci se face aluzie la masalieni, sau la evhl(i, care învățau c* rugăciunea e suficientă ea însăşi pentru mîntuire, fără virtuți. Scrierile lui Macarle, folosind această scriere u sfîntului Grigorie de Nyssa, sînt străine deci de învățături» «aisalkină. Autorul lor nu e un aderent al ei, cum s-a susținut de unii.**

153 Dar de ce nu se unește Duhul cu orice osteneală ? Trebuie să fie de la început o voință de a ajunge la Duhul, sau la simțirea produsă de El, deci o încredere într-o prezență mai acoperită a Duhului.

154 De aci se vede şi mai clar că chiar în lucrarea cu osteneală a fost lucrător şi Duhul.

Se cuvine deci să se rabde ostenelile rugăciunii şi ale postului şi ale celorlalte fapte, cu multă plăcere, dragoste şi nădejde, iar florile şi roadele ostenelilor să se creadă că sînt lucrări ale Duhului[155]. Căci dacă socoteşte cineva că acestea (florile şi roadele) şi totul trebuie să se pună pe seama ostenelilor, în locul acelor roade nepătate îi odrăs-ieşte unuia oa acesta trufia şi închipuirea de sine ; iar aceste patimi, odrăslind în sufletele celor uşuratici ca o putreziciune, strică şi pierd sufletele.

Deci ce trebuie să facă cel ce vieţuieşte lui Dumnezeu şi nădejdii în El ? Să rabde nevoinţele pentru virtute cu plăcere, iar izbăvirea sufletului de patimi şi urcuşul spre vîrful virtuţilor şi nădejdea desăvîrsirii să şl-o pună in Acela,

48. Sfîntul Grigorie are o gîndire subtilă, de esenţă duhovnicească. El nu blamează simplu rugăciunea fără virtuţi, ci rugăciunea şi virtuţile care au un caracter exterior, trupesc, care nu izvorăsc din experienţa prezenţei şi lucrării Duhului. Cînd Duhul e în cineva, atunci şi rugăciunea lui e însoţită de o adincă şi dulce simţire; ţi atunci ea se arată în mod necesar şi în virtuţi, în care se simtte dulceaţa unui suflet plin de Duhul. Deci sfîntul Grigorie îndeamnă spre interiorizarea rugăciunii şi a virtuţilor, spre săvîrşirea lor cu concentrarea în inimă şi cu simţire. Atunci vine si Duhul in om; sau simţirea aceasta e semnul prezenţei Duhului; atunci există o Impreună-lucrare, în care nu se poate distinge cine face începutul: efortul omului sau lucrarea Duhului. Căci nici la această simţire nu se poate ajunge fără osteneală, precum se vede din propoziţia următoare din text. Totuşi, ea nu e numai rodul ostenelii, ci şi al Duhului. Sfîntul Sirneon Noul Teolog a expus mai pe larg această experienţă. Cercetătorii apuseni ai spiritualităţii acesteia a sfinţilor părinţi, cu metoda lor de distingeri şi de opuneri, n-au priceput nimic din ea. De aceea au crezut că pot identifica ln ea tot felul de erori (Hausherr, Dorries etc). Am putea socoti că la sfîntul Grigorie, în această împreunare a ostenelii cu simţirea, îşi are începutul mai sistematizat învăţătura despre rugăciunea minţii în inimă, dezvoltată practic de isihaşti.

crezlrad In Iubirea Lui de oameni". Căci, pregătindu-se şi bucuirîindu-se de harul Celui In oare crede, aleargă fără osteneală[156], dispreţuind răutatea vrăjmaşului, ca unul ce e străin de acela şi izbăvit de patimile din partea lui, prin harul lui Hristos..

Căci, precum cei ce prin lenevire în oele bune aduc patimile cele rele în firea lor şi petrecînd în ele le săvîrşesc cu bucurie şi uşor, sece-rînd, ca un fel de dulceaţă firească şi proprie, lăcomia, pizma, ourvia, şi celelalte părţi ale răutăţii vrăjmaşe, aşa lucrătorii lui Hrtetos şi ai adevărului primind, prin credinţă şi prin ostenelile virtuţii, bunătăţile cele mai presus de firea lor, culeg din harul Duhului, cu o plăcere negrăită, ca pe nişte roduri, şi împlinesc fără osteneală iubirea cea nevicleană şi neschimbăcioasă, credinţa neclintită, pacea neolătinată, bunătatea adevărată şi toate celelalte, prin care sufletul, ajungînd mai mare ca sine şi mai puternic ca răutatea vrăjmaşului, se îmbie pe sine locaş curat Duhului cel închinat şi sfînt, de la Care primeşte pacea nemuritoare a lui Hristos, unindu-se prin ea cu El şi lipindu-se de Domnul. Iar primind harul Duhului şi lipindu-se de El şi făchidu-se un duh cu El, sufletul nu împlineşte numai faptele virtuţii sale cu uşurinţă, nemai-avînd să lupte cu vrăjmaşul, prin faptul că e mai mare ca

---

155 Aci se precizează şi mai mult raportul între ostenelile pentru virtute şi lucrările Duhului. Acestea din urmă sînt florile acelor osteneli. Dar se pune din nou Întrebarea : de ce nu toate ostenelile acelea aduc lucrările Duhului în suflet ? Numai ostenelile care au în ele de la început în potentă lucrările sau roadele Duhului, deci o tendinţă spre împlinirea acelor osteneli cu simţire, au ca rezultat lucrarea simţită a Duhului. Altfel au ca rod mîndria, cum se spune în continuare în text. Deci ostenelile acestea dau la iveală sau lucrările Duhului, sau o uscăciune, datorită mtndriei.

156 Unde osteneala este însoţită de credinţa că Duajnezeu o susţine şi El o va încununa cu roade, însăşi osteneala devine uşoară, «neostenitoare». Căci harul, oare începe să se simtă ta ea, o uşurează. Jugul, cînd e simţit ca jugul lui Hristos, iau crucea, cînd e simţită ca crucea lui Hristos, devine uşor sau uşoară de purtat.

54. Acest text e un loc direct în care, ca în general, se exprimă gîndirea părinţilor răsăriteni despre primirea de către omul înaintat duihovniceşte a pătimirilor lui Hristos şi despre desfătarea de ele. Pe cînd în slăvirile de la oameni e şi satisfacţie, dar şi nesatisfacere, în purtarea pătimirilor lui Hristos e numai bucurie. Căci puterea şi veselia Duhului copleşeşte durerea pătimirilor, cum se spune ceva mai la vale. Şi, în rîndurile ce urmează, sfîntul Grigorie arată că nu vorbeşte numai de pătimirile lul Hristos trăitei în necazurile şi nevolnţele credinciosului, ci de prigonirile pînă la moarto suferite uneori de creştini pentru mărturisirea lui Hristos. E modul în care şi-au însuşii martirii pătimirile lui Hristos.

52. Aici sfîntul Grigorie formulează raportul între osteneli şi între desăvîrşirea care se dobîndeşte prin Duhul, într-un mod explicit, cam în sensul arătat de noi la notele 49, 50, 51 : noi sîntem datori să dăm osteneala, dar scăparea de patimi, ajungerea la vîrful virtuţilor şi desăvîrşirea să le aşteptăm cu nădejde de la Dumnezeu şi cu credinţa în iubirea Lui de oameni ; adică să nu le însoţim cu încrederea în noi, ci cu nădejdea şi cu credinţa în Dumnezeu, sau cu gîndul continuu la Dumnezeu, străduindu-ne pentru această interiorizare a credinţei.

uneltirea lui, ci, ceea ce e mai miare ca toate, primeşte în sine patimile Mîntuitoru-lui şi se desfată de acestea mai mult deoîlt iubitorii vieții acesteia de cinstirile şi slăvirile şi stăpînirile primite de la oameni[5*]. Căci pentru creştinul' care a înaintat prin bună-vieţuire şi prin darul Duhului la măsura vîrstei duhovniceşti a harului dat lui, e o slavă şi o desfăltare

şi o bucurie mai mare decît orice plăcere să fie urît pentru Hristos, să fie prigonit pentru El, să rabde orice ocară şi ruşine pentru credința ln Dumnezeu. Căci toată ocara şi bătăile şi prigonirile şi celelalte pătimiri, plnă la cruce, toate sînt desfătare şi odihnă şi arvună a comorilor cereşti, odată ce ele dau unuia oa acesta toată nădejdea în învierea şi In bunătățile viitoare. Căci zice : «Fericiți veti fi cînd vă vor ocărî pe voi şi vă vox prigoni toți oamenii şi vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, mințind pentru Mine. Bucurați-vă şi vă veseliți că plata voastră multă este în ceruri» (Mt., 5, 11—12 ,• Le, 6, 22—23). Iar Apostolul zice : «Nu numai răbdăm, ci ne şi lăudăm întru necazuri» (Rom., 5, **3). Şi în altă parte: «Deci cu dulceață mă voi lăuda întru neputințele mele, ca puterea lui Hristos să se sălăşluiască întru mine. Pentru aceea mă bucur Intru neputințe, în ocări, în nevoi, în închisori. Căci cînd sînt slab, atunci slnt tare» (I Cor., 12, 9—**10). **Şi iarăşi: «Ca slujitori ai lui Dumnezeu Intru xăbdiare multă» (II Cor., 6, 4).**

Căci însuşi harul Sfîntului Duh, stăpînind peste tot sufletul şi um-pllnd locaşul lui de veselie şi de putere, face sufletului dulci pătimirile prin nădejdea celor viitoare şi omoară (copleşeşte) simțirea durerii prezente.

Deci aşa să vieţuiți oa unii ce aveți să urcați astfel, prin împreuna-lucrare a Duhului, la puterea şi slava cea înaltă, răbdind toată osteneala cai bucurie, oa să vă arătați vrednici de venirea în voi a Sfîntului Duh şi a moştenirii lui Hristos, netrufindu-vă, nici rnx>leşindu-vă din lene, ca să nu cădeți nici voi şi să nu vă faceți nici altora pricktă de păcă-tuire. Iar dacă unii, neavînd încă tăria rugăciunii de vîrf, nici sîrguință şi puterea cerută de ea, rămin mai prejos de această virtute, să împlinească, după putere, ascultarea fin altele, slujind din toată inima, lu-crtnd cu sîrguință, slujind cu plăcere, nu pentru răsplata cinstirii, nici pentru slava omenească, nici slăbind In osteneală, datorită moieşeui şl trtndăviei, nici ca slujind trupurilor şi sufletelor străine, ci oa slujind robilor lui Hristos, celor lăuntrici nouă[BB], ca lucrul lor să se arate Domnului curat şi nevideam. Nimeni să nu se dea înapoi de la sîrguință ln fapte bune, oa neavînd puterea să împlinească cele ce mâintuiesc sufletul. Căci Dumnezeu nu porunceşte nimic oe nu e cu putință robilor Săi, cj a arătat iubirea şi bunătatea dumnezeirii Sale aşa de revărsată

5a. 'Qț f|(atipoic o«X4l[X-»oic: slujind altora oa celor lăuntrice, sau ca celoi lăuntrici ți scumpi nouă. Arați cit de interiori trebuie să ne fie ceilalți, odată ce fac parte din acelaşi trup al lui Hristos, oa şi noi.

şi de bogată peste toţi. că fiecăruia li dăruieşte puterea să facă, după voia lui, vreun bine şi oa nimeni din cei ce au sîrguinţă să nu fie lipsit de puterea de a se mîntul. Căci zice : «Cel ce adapă numai cu un pahar de apă pe cineva în nume de ucenic, amin zic vouă, că nu va pierde plata lui» (Mt., **10**, 42 ; Mc, 9, 41).

Unde e mai multă putere, ca în această poruncă? Unui pahar de apă îi urmează răsplata cerească. Ia seama la nemărginirea iubirii de oameni. «întrucît aţi făcut, zice, unuia din aceştia, Mie aţi făcut» (Mt., 25, 46). Porunca e mică, iar cîştiguil ascultării e mare şi răsplata de la Dumnezeu, bogată. Deci nimic nu cere peste putere, ci fie că faci un lucru mic, fi© unul mare, îţi vine ca urmare răsplata după hotărlrea aleasă. Dacă e în numele şi din frica de Dumnezeu, îţi vine un dar de neräipit. Iar dacă e spre arătare şi pentru slava de la oameni, auzi pe Domnul însuşi jurîndu-Se : «Amin zic vouă, că îşi vor lua plata lor» (Mt., 6, 2; 5, 16). Deci ca să nu pătim aceasta, porunceşte ucenicilor şi prin ei şi nouă : «Luaţi seama să nu faceţi milostenia voastră, sau rugăciunea, sau postul înaintea oamenilor. Iar de nu, nu veţi avea plaita voastră de la Tatăl vostru cel din ceruri» (Mt., 6, 1 urm.). Astfel porunceşte să ne întoarcem şi să fugim de «morţii aceştia» şi de laudele morţilor şi de slava ce se veştejeşte şi trece şi să o căutăm numai pe aceea, a cărei frumuseţe nu se poate descrie şi a cărei margine nu se poate afla; prin care să putem slăvi şi noi pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfîntul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC

Facere

3, 15 - 438 j 3, 19 - 263, 439; 4, 4—5 - 476 ; 4, 22 - 323; 15, 5 - 247; 18, 27 - 387 ; 21, 10 -328 ; 32, 24 - 248.

Ieşire

2, 1G, 21 - 26; 3, 3 - 26;
3, 4 - 363 i 4, 24 - 27;
4, 27—28 - 27; 4, 29—32
- fP | 5, 2 - 46; 5, 19
- 27; 7, 3 - 52 ; 7, 9— 12 - 27; 8, 2—9 - 28; 10, 21 - 74; 12 - 28; 1 4 - 2 9 ; 15, 22—25 -291 15, 27 - 29; 16
- 30; 17, 1—6 - 30; 17, 8—16 - 31 ; 17, 9—12 -691 19 - 32 ; 22, 27 -363; 24 - 305; 25, 4 -76; 28, 20 - 92; 30, 20
- 378; 32, 25 - 86; 32, 29 - 87; 33, 17 - 109, 278, 380; 33, 18 - 126; 33, 20 - 97, 161 ; 33, 21—22 - 89 ; 33, 32 - 277.

Levltlc

18, 7 - 339 ; 19, 19 - 465; 26, 2 - 143.

Numeri

11 - 361 12 - 35, 98; 13
- 36, 100, 102; 14 - 36; 16 - 36; 17 - 102; 20
- 100; 21, 8 - 1 1 5 ; 21, 22—23 - 36, 37, 100; 23
- 37; 24 - 37, 105; 25
- 37, 386; 25, 7—11 -106.

Deuteronom

0, 5 - 468; 11, 9 - 465; 17, 6 - 115; 22, 10—11 -
465; 30, 10 - 126; 32, 29 - 282 ; 32, 39 - 272.

Judecători

13, 18 - 279.

Regi

I Regi, 2, 8 - 478; IV Regi, 2, 11 - 146, 247; IV Regi, 19, 35 - 406; IV Regi, 20, 5 - 406.

Iov

14, 4 - .448 i 14, 5 - 446 ; 41 - 188; 46, 14 - 244.

Psalmi

1, 1 -	**157; 4, 7**	**- 477**
4, 20 -	**114; 5, 7**	**- 462**
6, 2 -	**328 ; 6, 4**	**- 328**
6, 11 -	**411 ; 8, 1**	**- 279**
8, 8 -	**450 ; 9, 1**	**- 410**
9, 18 - 411 (11		**- 389**

15, 2 - 1 6 5 ; 16, 2—3 -321 ; 16, 15 - 367 ; 17 -389; 17, 2 - 1 7 2 ; 17, 10
- 74; 17, 13 - 345; 18, 2 - 75; 18, 5 - 71; 18, 8—9 - 300; 18, 11 -
- 166; 18, 13—18 - 117, 464; 20, 4 - 208, 282, 296; 21, 29 - 463 ; 23, 3
- 461 ; 23, 8 - 188 ; 26, 2 - 204 ; 26, 19 - 343; 27, 3—4 - 462; 27, 5—6
- 309, 310 ; 30, 15 - 425; 33 , 3 - 283 ; 33, 8 -219, 367 ; 35, 8 - 253, 320 ; 35, 47 - 326 ; 36, 2
- 387; 39, 2—3 - 265; 43, 4 - 460 ; 44, 4 - 319 ; 45, 2 - 175; 47, 9 -175; 48, 6 - 304 ; 49, 9 233; 50, 12—14 - 461 ; 50, 19 - 233 ; 54, 7 -416; 55, 8 - 186; 55, 9
- 425 ; 57, 2 - 462 ; 59, 12 - 425 ; 61, 2 - 1 6 6 ;
61, 6 - 477 ; 62, 8 - 97 ;
62, 10 - 287 ; 67, 5 - 137; 67, 18 - 146; 67,
27 - 65 ; 68, 16 - 117; 68, 18 - 219; 72, 28 -326; 73, 17 - 177; 75, 11 - 415; 76, 10 - 44, 77, 20 - 284; 78, 1 -138; 78, 15 - 300 ; 78,
28 - 421 ; 79, 4 - 315; 79, 14 - 165; 83, 3 -477 ; 83, 6 - 357 ; 86, 2 -. 344; 86, 5 - 134; 88, 20 -'283 ; 88, 22—24 -283 ; 89, 17 - 318 ; 90, 2 -320; 90, 4 - 97; 91, 13
- 236, 310 ; 92, 2 - 265 ; 100, 10 - 272; 102, 11 -247; 103, 19 - 165; 103, 20—21 - 202; 108, 24 - 204; 106, 1 - 460; 113, 8 - 177; 113, 16 - 225, 118, 9 - 341 ; 114, 5 « 369; 115, 2 - 253; 118, 6 - 461 ; 118, 72 - 219 ;
118, 80 - 460; 118, 131
- 126; 119, 4 - 188;
119, 5 - 355; 120, 4 -
- 282; 120, 8 - 277 ; 126, 1 - 283; 127, 3—10 -189, 236; 127, 7 - 379; 131, 2 - 289; 131, 11 - 171 ; 134 - 179 ; 140, 2 -81 ; 140, 3 - 323 ; 144 -203; 147, 7 - 250; 147,
8 - 178.

Pilde

1, 3 - 150; 1, 8 - 120; 1,
9 - 120; 2, 4—5 - 473 ; 3, 3—16 - 170; 3, 16 -121 ; 3, 18 - 121 ; 4, 6— 9 - 121 ; 5, 3—4 - 274; 8, 16 - 121 ; 8, 17 - 129 ; 10, 14 -231, 322; 20, 9
- 448 ; 23, 13 - 282 ; 27, 1 - 440.

Ecleziast

1, 2 - 387 | 3, 22 - 581 5, 1 - 388 i 10, 18 - 162.

Cîntarea Cîntărilor

1, 1 - 1216; 1, 2—4 - 118; ■1, 4—7 - 132; 1, 8—13 -144; 1, 9 - 313; 1, 14 -158; 2, 7 - 158; 2, 8—17 - 173; 2, 9 - 345;
3, 1—8 - 191 ; 3, 9 - 204; 4, 7 - 204; 4, 8—9
- 222 ; 4, 10—15 - 231 ;
4, 16 - 246; 5, 2—4 -246, 256; 5, 6—7 - 270;
5, 10 - 315; 5, 13—16 -286, 299.

Isaia

1, 11—13 - 440 ; 2, 3 - 333 ; 6, 1 - 284; 7, 1 - 80; 8, 3 - 115; 10, 34 - 311 ; 11, 1 - 117, 311 ; ,26 10 - 88 ; 27, 10 - 379 ; 35, 3 - 334 ; 40, 4—6 - 189, 387, 388 ; 40, 12 - 426; 42, 8 - 363; 51, 2 - 24;
52, 5 - 426 ; 53, 1 - 303 ;

53, 9 - 295 ; 63, 2 - 166; 65, 17 - 292 ; 66, 2 -268; 66, 5 - 440 ; 66, 7
- 294.

Ieremla

2, 13 - 246 ; 4, 19 - 306 ; 5, 8 - 148; 5, 17 - 410 ; 9, 4 - 49; 9, 21 - 448.

lezechiel

1, 16 - 304 ; 3, 3 - 306 ;
3, 17 - 297; 18, 20 - 56.

Osea

I, 6 - 115; 9, 17 - 412 ;
II, 10 - 129; 19, 17 - 410.

Miheia

4, 1 - 117; 4, 4 - 23(>. Avacum

3, 3 - 367 ; 3, 5 - 128 ; 3, 8 - 140.
Zaharla

1, 8 - 146.

înțelepciunea lui Iisus Sirah

1, 13 - 412; 24, 23 -477.

Matei

3, 9 - 178 ; 5, 1 - 333 ; 5, 8, 48 - 460 ; 5, 11 - 482, 5, 14 - 81, 292; 5, 15 -220; 5, 16 - 426, 462, 483; 5, 17 - 286, 292; 5, 18 -69; 5, 22 - 385; 5, 28 -106; 5, 33—36 - 287 ; 5, 35 - 319 ; 5, 48 - 421 ; 6, 1 - 483; 6, 2 - 483; 6, 7 - 408; 6, 7—8 - 372;
6, 21 - 422; 6, 33 - 441;
6, 34 - 440; 7, 13 - 459;
7, 18 - 418; 8, 8—10 -247,; 8, 29 - 105; 10, 10
- 264; 10, 21 - 97; 10, 22 - 459; 10, 39 - 469; 10, 42 - 483; 11, 12 -459; 11, 27 - 169; 12, 30
- 236; 12, 50 - 164; 13, 13 - 115; 13, 39 - 182; 13, 43 - 229; 15, 11 -116; 15, 18 - 187; 16, 6
- 115; 16, 19 - 276; 17, 19 - 175; 18, 23 - 450;
19, 21 - 97; 19, 21—23 - 341; 20, 1 - 345; 22, 40
- 308; 23, 12 - 473; 23, 25 - 474; 23, 37 - 320,
24, 35 - 267; 24, 39 - 272; 25, 34 - 327; 25, 34—41 - 373; 25, 35 - 253;
25. 46 - 483; 26, 28 - 253; 27, 37 - 204.

Marcu

8, 27 - 125; 9, 35 - 471, 473; 10, 43—44 - 471; 13, 13 - 459; 19, 45 - 473;
20, 26—27 - 471; 23, 11
- 471,

Luca

1, 28 - 294; 2, 14 - 318; ?., 29—30 - 188, 5, 21 -442; fi, 22 '»3 - 482; 6, 26 - 463, 7, 45 - 127; 10, 10 - I7C; I I , 7 - 203; 12, r, - - 3*>7; 12, 31 - 441; 12, 35 3(i - 257.
258, 13, 24 - 450) 14, 11
- 464, 473; 15, 9 - 283; 15, 21 - 420; 16, 15 -464, 16, 35 - 377j 17, 21
- 372, 382, 477; 18, 1 -405; 18, 6—7 - 478; 18, 6—8 - 466; 18, 14 -473; 18, 21 - 446; 19, 13
- 458; 19, 20 - 292| 21, 19 - 459; 23, 36 - 252; 24, 42 - 252.

Ioan

1, 3 - 268, 290; 1 , 5 - 130,
1, 12 - 421; 1, 18 - 73, 378; 1, 23 - 311; 1, 43 - 314; 1, 45 - 315; 3, 14 - 45, 101, 115; 3, 29 - 120, 257; 3, 37 - 203, 4, 10 - 246; 4, 14 - 178; 4, 32 - 115; 4, 34 - 251, 3()2| 5, 44 - 474; 6, 50 - 307, 6, 58 - 165; 6, 69 - 188; 7, 37 - 127, 223, 246; 8, 17—18 - 115; 8, 34 - 3D9, 8, 44 - 418; 10, 9 - 277; 12, 3 - 155; 12, 13 -
- 155; 14, 2 - 325; 14, 6 - 265; 14, 25 - 65; 15,
5 - 312; 17, 12 - 418; 17, 21 - 329; 20, 22 -329; 21, 15 - 126.

Fapte

2, 2 - 304 ; 8, 27, 38 - III |
11, 1—10 - 254; 26, 24—25 - 253.

Romani

1, 20 - 292; 1, 21 - 52; 1, 28—32 - 464; 2, 3 - .'">5|
2, 11 - 422; 2, 13 - :i0(i, 313; 2, 29 - 217; 3, 5 -101; 3, 11 - 407; 5, 3 -482; 5, 8 - 134; fi, 23 -273; 7, 14 - 187, 215; 7, 23 - 137, 8, 23 - 307; 8, 28—29 - 320; 0, 3 -319; 9, 0 - 202, 9, 21 -310; 10, 16 - 474, II, 33
- 380, 11, 3(1 - 252, 12, 1 - 424, 12, 2 - 450, 12,
6 - 310, 12, II - 403,
12, 12 - 478; 13, II - 09; 15, 4 - 217

I Corlntenl

1, 5 - 321 ; 1, 30 - 3(17 ; :>, ii - 299, 2, 8 - 235; 2, (t - 71, 342; 2, 10 - 5!l,

77) 3, 6 - 315; 3. 11 — 307t 3, 12 - 206; 3, 17 -430, 464) 3, 18 - 117) 4,
2 - 304) 4, 16 - 133, 444; 5, 7—6 - 4661 6, 29 -711 7, 7 — 133 | 7, 34 — 4611 6, 2 - 258, 263; 9, 9
- 114, 214) 9, 24 - 344, 459» 10, 4 - 65i 10, 11 -217) 10, 31 - 463; 11, 1
- 208, 461, 469} 11, 15 -322) 11, 27 - 254; 12, 1
- 221 (12, 3 - 160) 12, 9 —10 - 482 ; 12, 14-291, 303t 12, 21 - 296 | 12, 28
- 208 | 12, 31 - 467; 13,
3 - 467) 13, 4—8 - 467;
13, 9 - 283) 14, 2 - 71;
14, 40 - 163; 15, 11 -284; 15, 19 - 387; 15, 22
- 447; 15, 24 - 309; 15, 42 - 272; 15, 58 - 81.

II Corlnteni

I, 14 - 477) 2, 7 - 349; 2, 14 - 233; 2, 15 - 155; 3, 3 - 306; 3, 6 - 115; 3, 16 - 281; 3, 18 - 185; 4, 5 - 473) 4, 18 - 305; 5. 13 - 253; 5, 14 - 468;
5, 18 - 96; 5, 19 - 303;
6, 4 - 459, 482; 6, 14 -248, 373, 418; 7, 10 - 349;
8, 9 - 337; 8, 21 - 163;
9, 8 - 319; 10, 18 - 473;
II, 2 - 126; 12, 3 - 311)
12, 9 - 283; 13, 3 - 219;
13, 13 - 468.

Galateni

2, 9 - 307 ; 2, 20 - 368 ; 4, 6 - 216, 289, 373; 4, 22
- 214; 4, 24 - 114; 5, 16 - 160; 5, 22—23 -393, 480; 6, 8 - 68; 6, 12
- 283; 6, 15—16 - 469.

Efeseni

1, 10—12 - 227 ; 1, 15—20
- 466; 2, 30 - 418; 2, 14
- 204, 394; 3, 14—19 -467; 4, 3 - 329; 4, 11 -291 ; 4, 13—15 - 228, 458 ;
4, 15 - 291; 4, 24 - 264;
5, 8 - 244, 418; 5, 31— 32 - 161 ; 6, 1 - 411, 6, 6 - 471; 6, 14—18 - 468, 478.

Fillpeni

1, 21 - 317 ; 2, 5 - 169, 338; 2, 7 - 319; 2, 15 -292; 3, 13 - 222, 263, 276, 344, 368, 470; 3, 14 - 90, 400; 4, 8 - 318.

Colosenl

1, 1 6 - 7 9 ; 1, 28—29 -466; 2, 29 - 460; 3, 1 -231.

I Tesaloniceni

1, 5 - 457 ; 2, 7 - 221 ; 4, 16 - 341, 344, 435; 5, 5
- 244; 5, 17 - 478; 5, 23
- 457, 468.

I Timotei

1, 13 - 134; 2, 4 - 209, 362; 2, 8 - 105; 2. 10 -212; 3, 4 - 251; 3, 7 - 163 ; 3, 15 - 81, 292, 307, 308; 4, 2 - 104; 6, 15 -337.

11 Timotei

4, 8 - 380.

Evrei

1, 1—2 - 469; 1, 2 - 175; 1, 14 - 188, 283) 4, 12 -398, 4, 16 - 288; 9, 11
- 77; 9, 14 - 430; 10, 1
- 423; 10, 12 - 430; 11, 1 - 46; 11, 37—38 -322; 12, 1 - 459; 12, 11
- 399; 13, 15 - 80.

I Petru

2, 22 - 303.

I Ioan

1, 1 - 128, 291 ; 3,3 - 461 ;
3, 15 - 463; 4, 12 - 228;
4, 18 - 328; 5, 8 - 166;
5, 44 - 463.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Aaron, p. 27, 35, 37, 46, 96. Abel, p. 323, 393. Adam, jp. 446.
Adevăr, adevărat, p. 36, 42, 45, 51, 128, 134, 297. Admirație, p. 124. Adulter, p. 1(15. Adunarea poporului, p. 27. Alegere, p. 24. Alegorie, p. 114. Alergarea după Domnul, p. 119. Alexandru, p. 154. Altarul tăeiîierii, p. 33, 36. Amalecit, p. 30, 106, 406. Amenințare, p. 464. Amfibie, ip. 31. Amos, p. 245. Anagogie (sensul), p. 114. Andrei, p. 313. Animal, animalic, p. 31. Apa vde, p. 367. Apolo (apostolul), p. 245. Apostol, p. 22, 45, 50, 96, 123, 150, 242. Aramă, p. 128. Argint, p. 38, 151, 206. Arhetip, p. 76, 90, 109, 135, 320. Arvuna vieții veşnice, p. 477. Ascultare, p. 21. Asemănarea cu Dumnezeu, p. 421. Asin, p. 440. Asirian, p. 406. Aspidă, p. 310. Astronomie, p. 60. Atlet, p. 46. Aur, p. 33, 147, 148, 150, 151, 206. Avacurn, p. 128, 153, 350. Avraam, p. 54, 114, 171, 209, 214, 293, 313, 387.

B

Babilon, p. 24, 184.
Bărbat, p. 24, 25, 26, 31, 461 bărbăție, p. 103, 110, 128, 200, bărbați al Bisericii, p. 113.
Berseba (soția Iul Urle), p. 118.
Betel, p. 173, 174, 176.
Beție trează, p. 254.
Bimecuvlntat. binecuvântare, p. 38, 104, 227.
Bine, p. 22, 23, 24, 26, 79, 91, 93. Binefăcător, p. 253. Binefacerile rugăciunii, p. 406. Biruință, p. 29.
Biserică, p. 60, 71, 115, 135, 149, 209, 289 | Biserica-mlreasa lui Hristos, p. 116, 126, 161, 203, 215.
Blestem, p. 104, 221, 227.
Boală, p. 127; boală sufletească, p. 51, 432.
Bogat, bogăție, p. 26, 28, 60, 121, 269. Botez (Taina), p. 63, 136, 224. Broaşte, p. 27. Bucurie fără sfîrşit, p. 129. Bunătate, p. 23; bunătățile vieții duhovniceşti, p. 125, 129.

C

Cain, p. 98, 167, 323, 393.
GaHeea, oaldeean, p. 24, 25.
Cale, drum, p. 29, 46, 51, 116) calea Împărătească, p. 103, 120.
Candachde, p. 81.
Cantitate, p. 22.
Carte, p. 113.
Casă, p. 28.
Casia, p. 244.
Catapeteasmă, p. 34, 371.
Cauză, p. 31, 54.
Călătorie, p. 30.
Cămară de nuntă, p. 118, 131.
Căpetenie, p. 30, 33, 37.
Căsătorie, p. 104, 122.
Cezarie, p. 109.
Chedar, p. 132, 133, 134, 135.
Chip (model), p. 27, 101, 194, 146, 2171 chipul lui Dumnezeu, p. 109, 151, 344.
Circe (vrăjitoarea), p. 109.
Ciumă, p. 100.
CUme, p. 56.
Clntare (Iul Dumnezeu), p. 281 Ctntaren Ctntăirllor, p. 118, 118, 132, 155. Otştlg, p. 24. Coiful mîntuirii, p. 408.
Collandru, p. 30.
Cottstflmrța, p. 61, 85, 118.
(Jonteinplare, p. 72, 80, 85, 174, 256, 270.
Corabie, p. 107, 145.
Core, p. 109.
Corneliu (sutaşul), p. 302.
Cornul Amalteli, p. 2144.
Cortul legdi, p. 33, 60, 76; cortul tainic, p. 96, 107, 132.
Creație, p. 59.
Credință, p. 33, 40, 41, 46, 74, 107, 155; credință lucrătoare prin iubire, p. 289.
Cruce, p. 53, 69, 100, 115, 204.
Cuget, p. 24, 28, 39, 42, 51; cugetare, p. 90, 116, 140, 279. Cultură pagină, p. 25, 40.
Cumpătare, p. 128. Cunoaştere tainică, p. 31, 92, 123. Cunună duhovnicească, p. 25, 85, 109, 120, 209; cununa dreptății, p. 426. Cura], p. 61.
Ourățire de patimi, p. 31, 105.
Curcubeu, p 132.
Cuvînt, p. 22, 23, 24, 40, 107; Cuvîntul Iul Dumnezeu, p. 24, 60, 115, 124, 128, 145, ISO.

D

Dar (de nuntă), p, 132; darul lui Dumnezeu, p. 34. Datan, p. 109» Datorie, datornic, p. 444. David, p. 74, 81, 97, 116, 117, 124, 131, 1171, 219, 265, 293. Demnitate Împărătească, p. 122, 399. Demon, p. 37, 416, 104. Desăvîrşire, p. 212, 23, 24, 33, 58, 107, 109, 109, 291. Desfătare, p. 58, 103, 241 ; desfătare a ralului, p. 1122. Desfrltvare, p. 31, 104, 345. Despărțirea apelor, p. 29. Destin, p. 47. Deşertăciune, p, 86, 229. Diavol, p. 56, 386. Dibăcie, p. 4121. Dtma, p. 184. Dimineață, p. 140. Doibîndire, p. 24. Doctor, p. 432. Dogmă, p. 46, 120, 193, 196, 167, 207, 215. Doică, p. 25, 120. Dorință, p. 23, 126. Dorul dumnezeiesc, p. 1Q6. Dragoste, p. 124, 139. Drahmă, p. 283. Dreptate, drept, p. 26, 99, 121, 128, 102, 297. Duhovnicesc (nematerdal), p. 1115. Dumnezeu, p. 22, 23, 24, 25, 26, 28, 32, 44, 4(i; Dumnezeu creator, p. 46, '118, 122, 129; Dumnezeu legiuitor, p. 53; Dumnezeu este iubire, p. 289. Dumnezeire, p. 23, 25, 108, 208. Duhul Sfînt, p. 59, 61, 88, 126, 160, 172, 201, 220, 247. Duhuri slujitoare, p. 123. Dureri ale naşterii, p. 40.

E

Ecleziast, p. 119, H20, 122, 162. Egipt, egiptean, p. 25, 27, 36, 45, 46, 53, 99, 146, 220. Element, p. 89, 431. Elin, p. 301. Energiile legii (vechi), p. 69. Engadi, p. 144, 106, 157. Engolpion, p. 34, 50, 82. Enos, p. 323. Erezie, eretic, p. 41, 88, 269. Ermon, p. 222, 223, 224. Esență, p. 196. Eter, p. 107, 146. Eternitate, p. 295. Etiopia, etiopian, p. 134, p. 204. Eva, p. 438. Evanghelie, p. 41, 44, 45, 65, 84, 86, 117, 162, 174, 2319, 262, 286, 308, 360. Evlavie, p. 205, 365. Evreu, p. 25, 27, 41, 107. Existența lud Dumnezeu, p. 33, 41; existență reală, p. 161. Experiență, p. 40. Extaz, p. 183, 253. Ezechia (regele), p. 406.

F

Faraon., p. 27, 29, 48, 52, 144, 145, 146. Fața lui Dumnezeu, p. 388. Făgăduință divină, p. 36, 89, 99, 110, 146, 273. Fărădelege, p. 411. Fecioară (sfînta), p. 41, 88, 123, 129, 145; Fecioară neprihănită, p. 126, 294. Femeie, femeiesc, p. 24, 27, 38, 105, 122. Fericire, p. 25, 187, 321. Fiică, p. 24, 26, 135; fiică a Faraonului, p. 40. Ființă, p. 42, 55, 380; ființă divină, p. 41; ființa răului, p. 197. Fildeş, p. 299. Filip, p. 81, 343, 914, Filosof ie, p. 40, 41, 46, 296. Finees, p. 37, 105, 108, 305. Finie, p. 29, 65, 236. Fire (natură), p. 23, 24, 26, 45, 142; fire dumnezeiască, p. 33, 44, 61, 93, 107, 276; fire omenească, p. 24, 36, 44, 45, ■ 117, 124; fire rațională, p. 46, 352. Fiul (Omului), p. 45, 101, 174. Fîntînă, p. 246. F«ame, p. 30. Foc, p. 24, 26, 28, 31, 106, 107, 124, 158. Frate, p. 26, 28, 96, 137, 152. Frică de Dumnezeu, p. 119. Frumos, frumusețe, p. 25, 33, 129, 200. Furtună, p. 214.

G

Galaad, p. 203, 212, 213, 313, 321, 322. Gemenii, p. 3121. Geografie, p. 157. Geometrie, p. 60. Gheena, p. 54, 119, 327. Ghergheseni, p. 176. Gîndire, p. 37. Glas de sus, p. 31, 140. Gomora, p. 138. Granițele firii, p. 360. Grădină, p. 236, 240. Grindină, p. 28. Grtu, p. 437. Grumaz, p. 144, 148, 204.

H

Haina virtuților, p. 423. Har, p. 26, 35, 37, 54, 61, 118, 127, 131, 132, 134, 1136, 211. Harisma vindecărilor, p. 467. Hermogen, p. 154. Heruvim, p. 76, 320. Hirotonie, p. 65, 100. Hlamidă, p. 340. Hotar, p. 22, 23, 260; hotar între două lumi, !p. 206. Hrană, p. 35, 58, 221 ; hrană din cer, p. 30, 1140. Hristos, p. 45, 77, 96, 110, 118, 125, 128, 131, 132, 134, 164, 169, 172, 181, 203, 210, 226, 240, 264, 290, 311.

I

Iacov (apostolul), p. 80, 307, 308; Iacov

(patriarhul), p. 90, 36a Iconomia divină, p. 115, 131, 174, 225, 312;
iconomia Testamentelor, p. 114. Idol, idololatrie, p. 49, 74, 85, 108, 138. Ieremia (profetul), p. 148, 306, 412. Ierihon, p. 315.
Ierusalimul, p. 132, 170, 197, 203; Ierusalimul cel de sus, p. 96, 134, 138.
lesei, p. 117, 181.
Iezechiel, p. 79, 210, 304, 306.
Iisus (Domnul), p. 99, 110, 118, 131, 156, 201, 272, 362.
Iisus Navi, p. 30, 99, 100.
Ilie, p. 126, 146, 213, 247, 322, 350, 384.
Inegalitate, p. 359.
Inimă, p. 87, 127, 156, 202.
Iiisuflare, p. 27, 37 , 56.
Invidie, p. 302.
Ioan (Botezătorul), p. 80, 265, 297, 311, 339, 350, Ioan (Evanghelistul), p. 131, 181, 209, 250, 293.
Iona, p. 304, 407.
Iordan, p. 225, 330.
Iosif (patriarhul), p. 98, 396.
Iov, p. 448.
Ipostas, p. 372.
Isaac, p. 171.
Isaia, p. 24, 79, 88, 117, 124, 135, 236, 285, 294, 299, 310, 334. Iscoadă (cercetaş), p. 36, 99. Ispită, ispitire, p. 61, 135. Istorie, istorisire, p. 25, 26, 65, 115. Israel, israelit, p. 28, 29, 37, 46, 58, 109,
119, 144, 146, 201, 202, 204, 205, 247, 248, 386.
Iubirea faţă de semeni, p. 33, 169, iubirea creştină, p. 118, 119, 120, 209.
Iuda (patriarhul), p. 101, 312; Iuda (vîn-zătorul), p. 304.

J

Jertiâ, p. 82, 201, 233.
Jertielnlc, p. 33, 35, 132.
Judecată, Judecător, p. 26, 36, 99, 105, 358.
Jurămînt, p. 170, 286.

L

Laudă, p. 303.
Lazăr (săracul), p. 365, 356.
Lăcomie, p. 36, 63, 67, 99, 360.
Lege, p. 25, 34, 116, 214, 286; Lege a lui Dumnezeu, p. 57; Lege a mintii, p. 135.
Legiuitor, ip. 56, 101, 116.
Legendă (mit), p. 361. Lepră, p. 127.
Liban, p. 117, 162, 203, 205, 206, 212, 223, 224, 239, 244, 308, 309.
Libertate, p. 26, 49, 89, 195. Liman, p. 24.
Limbă ebraică, p. 136; limbă elină, p. 136.
Linişte, liniştire, p. 28. Logica, p. 60.
Luca (evanghelistul), p. 250, 429.
Lucrare dumnezeiască, p. il27.
Lumină, p. 22, 26, 39, 46, 54, 81, 134, 140, 248, 292 ; lumină a lumii, p. 292. Luptă, p. 25, 30, 138.

M

Madlan, madianiţi, p. 37, 104.
Mama, p. 25, 40; Maică a Vieţii, p. 294.
Mamona, p. 376.
Marcu, p. 250.
Marea Roşie, p. 29.
Mariani (sora lui Moise), p. 35, 98.
Martir, p. 396.
Martor, p 396.
Masa punerii Înainte, p. 132.
Matca vicleniei, p. 386.
Matei, p. 250, 293, 429.
Materie, material, p. 27, 33, 34, 46, 123, 1412, 346. Mădular, p. 132, 137, 166, 270, 311. Măduva oaselor, p. 58. Mărgăritar de mult preţ, p. 397. Măslin, p.. 236. Melhisedec, p. 476.
Mera, p. 70, 277. Merinde, p. 30. Metempsihoză, p. 46. Meteor, p. 107.
Mielul cel adevărat, p. 57, 222; Mielul Jertfit, p. 62, 181. Miere, p. 30, 99, 252. Mlhela, p. 116, 210, 287. Mijlocire, mijlocitor, p. 32.
Iudeea, iudeu, p. 25, 27, 91.
Izbăvire (mîntuire), p. 28, 40.
Izvor, p. 29, 65, 140, 223, 270, izvor al bunătăţilor, p. 119, 126.

I

împărat, împărătească, p. 25, 134, 135, 144, 199, 204, 219, 257, 309.
împărăţia lui Dumnezeu, p. 327, 333, 382; împărăţia cerurilor, p. 337. împărtăşire, p. 23, 35, 134; împărtăşire cu Dumnezeu, p. 119. împietrirea inimii, p. 55. înălţarea la cer, p. 384 Incepătorlile, Domniile, Tronurile, Stălpîniile, p. 196, 320. Încercarea credinţei, p. 49.
înclinarea spre rău, p. 53. înfiere, p. 24, 25.
înfricoşător, p. 26, 31, 200. Infrînarea patimilor, p. 81, 100, 135, 155, 200, 297.
înger, p. 27, 46, 88, 172, 219.
Înstrăinarea de rău, p. 125, 297.
întinare, p. 31, 46, 118, 133.
Intîi-născut, p. 28; nou născut, p. 55.
Intîistătăitor, p. 456.
Întristarea, p. 354.
Întruparea (lui Hristos), ,p. 71, 161.
întuneric, p. 22, 31, 34, 195, 260; întuneric al neştiinţei, p. 51.
înţelegere, pricepere, p. 25, 28, 46, 104.
Înţelept, înţelepciune, p. 21, 26, 107, 113, 116, 121, 128, 299.
învăţătură nemuritoare, p. 26, 56; învăţătură morală, p. 48 ; învăţătură Înşelătoare, p. 51 ; învăţătură tainică, p. 31, 34.
înviere, |>.64, IU.5.

Milă, milostiv, p. 363. Minciună,
p. 36, 42i Minune, p. 28, 29, 48, 76.
Mir, p. 98, 116, 128.
Mirele (Hristos), 116, 122, 124, 126, 139, 142, 163, 157, 193, 308. Misterele păgtne, p. 85. Mină, p. 26, 95; mîinile lui Dumnezeu, p. 135.
Mlndrie, p. 62, 102, 117, 136.
MtagMere, p. 350. Mrngtietorul,
p. 356. Mînie, p. 26, 27, 41, 391.
Mîntuire, p. W6, 140.
Moartea, p. 22, 25, 36, 92, 126, 131, 253, 273; moartea lui Moise, p. 108 ; moarte vie, p. 108.
Moaşă, p. 39.
Moise, p. 24, 25, 26, 27, 33, 36, 40, 41, 45, 90, 108, 123, 124, 133, 195, 201, 210, 260, 264, 276, 355.
Mormîntul lui Moise, p. 38.
Munte, p. 24, 26, 54, 116, 1117 ; munte duhovnicesc, p. 12Q, 333; muntele smirnei, p. 204, 221.

N

Nard, p. 153, 156, 241.
Natainael, p. 314.
Natura sufletului, p. 57.
Naştere, p. 24, 38, 293.
Născut (Unul), p. 44, 78, 96.
Nazaretul Galileii, p. 314.
Nădejde în Dumnezeu, p. 28, 36, 46, 48, 99.
Năstrapă, p. 313.
Neam, p. 26, 26, 46, 103.
Neascultare, p. 136.
Nebunie, p. 90.
Nedreptate, p. 26.
Negaţie, p. 378.
Neghină, p. 138, 338.
Nemurirea sufletului, p. 46, 87, 139.
Nemrod, p. 323.
Nepătimire, p. 346.
Neprihănire, p. 51, 59, 81, 139, 338.
Nestricăciune, p. 109, 128, 130.
Netăiat împrejur, p. 46.
Nevăzut, p. 31.
Nil, p. 26.
Noapte, p. 28, 144, 195. Noe,
p. 323.
Nor de lăcuste, p. 28; nor luminos, p. 28 ; nor călăuzitor, p. 29, 261 ; nor de păsări, p. 36.
Nume tainic, p. 34, 129, 140, .196, 314.
Nunta tainică a sufletului cu Dumnezeu, p. 122, 257.

O

Ochiul străvăzător al inimii, p. 425.
Odihnă, p. 29, 63.
Oglindă, p. 91, 114, 211.
Olimpiada, p. 113.
Omilie, p. 118, 132, 144, 173.
Omul cel vecbd, p. 118, 131, 203, 2(M. Ordinea materiala, p. 129. Origen, p. 1117.
Osea (proorocul), p. 115, 410, 412 Osîndă, p. 133.
Ospăţ, p. 58, 96; ospăţ duhovnicesc, p. 045.
Oştire, p. 28, 29, 30, 61, 146.
Otravă, otrăvitor, p. 51.

P

Pace, p. 81, 119, 134, 204, 390.
Participare, p. 23, 42.
Pastele (creştin), p. 62, 355.
Patimă, p. 24, 25, 44, 53, 108, 138, 171.
Pavel (apostolul), p. 66, 84, 118, 126, 131, 133, 152, 215, 250, 301, 308, 311, 344. Păcat, p. 22, 23, 24, 33 , 39, 45 , 49, 87, 88, 268, 269. Părinte sufletesc, p. 21, 39. Păstor, p. 26, 140, 142, 145, 189 , 212, 213, 316.
Pedagog al virtuţii, p. 283, 472.
Pedeapsă, p. 27, 105, 110.
Peşte, p. 27.
Peşteră, p. 338, 352.
Petru (apostolul), p. 253, 276, 307, 313.
Piatră preţioasă, p. 82.
Piele, p. 33.
Pildă, p. 24, 25, 48, 106, 115.
Pizmă, p. 35, 98, 357.
Pîine (cerească), p. 91, 115, 252; pîine nedospită, p. 335. Platoşa virtuţii, p. 99.
Plăcerile trupului, p. 35, 47, 61. Plăgile Egiptului, p. 27, 146. Plecarea genunchilor, p. 466. Plinătatea Dumnezeirii, p. 79. Plînsul pruncului, p. 55; plînsul fericit, p. 348.
Pocăinţă, p. 54, 100, 134, 349.
Podoabă, p. 139, 199, 200. Poftă, p. 56, 118, 200.
Pomul oprit, p. 116; pom al vieţii, p. 121.
Porfira, p. 84, 132, 203. Porumbel, p. 103, 160, 211, 2197. Poruncă, p. 26, 27, 32, 87, 114. Post, p. 56.
Prăpastie, p. 36, 102, 407.
Predania părinţilor, p. 47; predania evanghelică, p. 420.
Prefacere (preschimbare), p. 27, 29, 30.
Preot, preoţie, p. 34, 37, 64, 69, 90, 102, 103.
Prieten al lui Dummezeu, p. 100 ; prieten al Mirelui, p. 228. Prigoană, prigonitor, p. 134. Primăvară duhovnicească, p. 182. Pronia divină, p. 87.
Prooroc, proorocie, p. 24, 37, 65, 123, 160, 194, 263.
Proverbe, p. 114, 119, 120, 170, 231.
Prunc (copil), p. 26, 27, 136.
Psalmistul, p. 22, 71
Purpură, p. 39.
Pustie, p. 26, 36, 45, 100, 197.
Putere, p. 22, 24, 25, 27, 29, 30, 77, 121, 265 ; puterile Îngereşti, p. 79, 227 ; putere tainică, p. 127, 133.

R

Rahav, p. 134.
Rai (Eden), p. 116, 123, 131, 137, 138, 222, 273, 447. (Raţiune, p. 57; raţiune tainică, p. 30, 42, 142, 236.
Rază, p. 137; rază a adevărului, p. 51. Rădăcina păcatului, p. 98, 106. Răsărit, p. 249. Răsplata faptelor bune, p. 119. Răstignit, răstignire, p. 54, 398. Rătăcire, p. 24, 40, 194, 225, 298. Război, p. 28, 30, 200, 389; război lăuntric, p. 125.
Răzbunare, p. 99. Răzvrătire, p. 28, 125.

Renaștere prin botez, p. 134. Reveoa, p. 280. Rîvnă, rîvnitor, p. 113, 120. Roadele întristării, p. 348. Robie, rob, p. 25, 26, 28, 228. Rodie, p. 324. Rouă, p. 26, 30. Rug (din Sinai), p. 44. Rugăciune, p. 28, 61, 80, 270, 403, 420. Ruşine, ruşinare, p. 53.

S

Sabie, p. 87.
Safir, p. 290.
Samuel (proorocul), p. 210.
Sarra, p. 24, 313.
Sărăcia cu duhul, p. 326.
Sărutare curată, p. 127.
Scara lud Iacov, p. 384.
Simțire, simțuri, p. 38, 42.
Sinai, p. 31, 144. Sinagogă, p. 176.
Sion, p. 25, 134, 138, 203, 208, 209, 213. Sila (apostolul), p. 154. Simbol, p. 186.
Sînge, p. 27, 51, 117 ; sînge al Mielului, p. 57, 100.
Sîrguința, p. 24, 404.
Slavă, slăvire, p. 25, 88.
Slujire (la idoli), p. 35, 41 ; slujire (preoțească), p. 102 ; slujire (a fraților), p. 472.
Smaragd, p. 34.
Smerenie, p. 41, 102, 159, 290.
Smochin, p. 98, 116, 173, 182. >
Soare, p. 28, 54, 132, 140, 154; soare al Dreptății, p. 141, 210.
Soborul îngeresc, p. 196.
Sodomia, p. 138.
Solomon, p. 106, 119, 124, 132, 134, 135, 199, 203, 204, 205, 375. Sofism, p. 50. Sorțul cel bun, p. 400. Soție, p. 26, 27, 46, 171, 270.
Spaimă (metafizică), p. 32. Stadion (al virtuții), p. 21, 96. Stare, p. 25; stare duhovnicească, p. 113;
stare de pace, p. 125. Stîlp de foc, p. 28 , 31, 107; stîlp neclintit,
p. 121 ; stîlp al Bisericii, p. 307. Stîncă, p. 29, 65. Străin, p. 25.
Strălucire, p. 28, 269 ; strălucire a irumu-seților negrăite, p. 120. Stropire ritualică, p. 31, 123. Suflet, p. 31, 134, 194, 200; suflet curat,
p. 113, 123.
Supraveghetor, p. 297.
Sutaș, p. 248.

Ş

Şarpe, p. 26, 27 ; şarpe de aramă, p. 36, 45, 56, 87, 115. Safran, p. 241.
Ştefan (arhidiaconul), p. 398.

T

Tabără, p. 31, 36.
Tablele legii, p. 34, 69, 87.
Taină (sfînta), p. 41, 108, 114, 124, 131 ; taină a mîntuirii, p. 290. Talant, p. 328.
Tarsis, p. 299, 303, 304, 305. Tatăl ceresc, p. 24, 44, 115, 116, 251, 315,
418.
Tăiere împrejur, p. 27, 46, 186, 394.
Tărie, p. 46.
Teamă, p. 27.
Tecla, p, 164.
Temelia credinței, p. 307.
Templu, p. 33, 34; Templul lui Solomon, p. 119, 204; Templu al tainelor dumnezeieşti, p. 60.
Teologie, p. 71.
Testament, p. 117, 214, 250.
Theos (Cel ce vede toate — Dumnezeu), p. 175.
Timp, p. 25, 31, 78, 118.
Timotei, p. 81, 83, 134, 308.
Tinerețe, p. 21, 26, 120.
Tir, p. 134.
Tiran, p. 25, 27, 38, 48, 277. Tit, p. 164.
Tîlcuire, tălmaci, p. 38, 48, 88, 136, 150, 197.
Toiag, p. 26, 27, 51 ; toiagul lui Aaron, p. 37, 45, 102.
Tovel, p. 323. Treaptă, p. 429.
Treime (sfînta), p. 83; Treimea cea veşnică, p. 456. Trestie, p. 50. Trezvie, p. 256. Trîmbiță, p. 32, 90, 123. Trufie, p. 474.
Trup, trupesc, p. 29, 89, 115, 193. Turturea, p. 144, 173, 181.

T

Țara făgăduinței, p. 36, 108. U

Ucidere, ucigaş, p. 25, 28, 56, 115, 186; ucidere cu pietre, p. 31. Uneltirea vrăjmaşului, p. 136, 202. Unirea cu Dumnezeu, p. 384. Untdelemn, p. 282. Ură, p. 371.
Urcuș duhovnicesc (epectază), p. 91, 119, 186, 224, 240.

V

Valaam, p. 37, 109.
Valac, p. 37, 105.
Valuri, p. 26, 29, 39.
Vas de lut, p. 409.
Vasile (cel Mare), p. 61.
Vatra părintească, p. 420.
Vălul (lui Moise), p. 114, 280, 281.

Vedere dumnezeiască, p. 26, 95.
Vedenie, p. 37, 368.
Veniamin, p. 252.

Veseloil, p. 307.
Veselie veşnică, p. 336.
Veşmîmt preoțesc, p. 36, 82; veşmlni luminat, p. M8.
Viață, p. 22, 24, 25, 26, 90, 92; vtiată morală, p. 113, 114; viață desăvîrşită, p. 21, 22, 23, 25; viață viitoare, p. 64; viață veşnică, p. 97, 136, 362; viață virtuoasă, p. 120.
Vierme, p. 30; vierme neadormit, p. 67.
Vifleim, p. 314.
Vindecare, p. 431'.
Virtute, p» 22, 23, 24, 25, 33, 38, 41,'46, 58, 107, 149, 242, 275.
Vis, p. 257.
VIson, p. 33, 133.
Vistierie, vistier, p. 127, 129, 263.
VI (el de aur, p. 35, 86.
Voire, p. 24 ; voire proprie, p. 51 ; voire liberă, p. 442. Vrajbă, p. 26. Vrăjitor, p. 27, 37, 45, 104. Vrăjmaşul, p. 48, 51, 57, 99, 202.

Z

Zaharia (profetul), p. 146. Zămislirea lui Hristos, p. 293. Ziua sîmoetei, p. 30. Ziua (fiica lui Iov), p. 244. Zgîrcenie, p. 30.

C U P R I N S

Introducere 5

Despre viața lui Moise 21

Tîlcuire amănunțită la Cîntarea Cîntărilor 113

Despre «Fericiri» 333

Despre Rugăciunea domnească 403

Despre rînduială cea după Dumnezeu (a vieții) **şi despre nevoința cea adevărată** 455

Indice scripturistic 484

Indice real şi onomastic 487

Redactor : ANCA MANOLACHE Tehnoredactor : VALENTIN BOGDAN
Dat la cules : 10.X.1981. Bun de tipar : 27.IV.1982. Format 16/70 x 100 ; legat 1/1 p. Coli de tipar 31. Comanda nr. 331. TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMANE